

ПАВЛО
ТИЧИНА

ОЦИФРУВАННЯ

КНИГ

hurtom.com

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ПАВЛО ТИЧИНА

ЗІБРАННЯ
ТВОРІВ
У ДВАНАДЦЯТИ
ТОМАХ

ЩОДЕННИКОВІ
ЗАПИСИ.
ЛИСТИ

ТОМИ
11-12

ПАВЛО ТИЧИНА

ТОМ
ДВАНАДЦЯТИЙ
КНИГА ДРУГА

ЛИСТИ.
ФОЛЬКЛОРНІ
ЗАПИСИ

КИЇВ НАУКОВА ДУМКА 1990

ББК 84Ук7
Т93

Друкуються фольклорні записи, а також примітки до них та до листів П. Г. Тичини 1907—1967 рр. У кінці тому подається літопис життя і творчості поета.

Печатаються фольклорные записи, а также примечания к ним и к письмам П. Г. Тычины 1907—1967 гг. Завершает том летопись жизни и творчества поэта.

Редакційна колегія

О. Т. ГОНЧАР
(голова)
С. А. ГАЛЬЧЕНКО
(секретар)
І. Ф. ДРАЧ
М. Г. ЖУЛИНСЬКИЙ
(заступник голови)
О. І. КУДІН
Л. М. НОВИЧЕНКО
Б. І. ОЛІЙНИК
В. М. РУСАНІВСЬКИЙ
С. В. ТЕЛЬНЮК

Упорядкування та примітки
С. А. ГАЛЬЧЕНКА

Редактор тому
М. Г. ЖУЛИНСЬКИЙ

Затверджено до друку вченою радою
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР

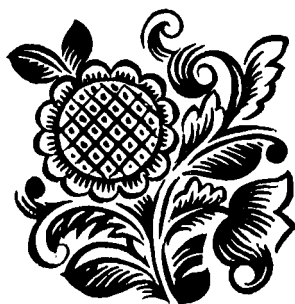
Редакція художньої літератури

Редактори *О. Я. Безпальчук, В. А. Зіна*

Т 4603000000-027 передплатне
М221(04)-90

ISBN 5-12-002526-9 (т. 12, кн. 2) © С. А. Гальченко, упорядкування,
ISBN 5-12-009275-6 примітки, 1990

ФОЛЬКЛОРНІ ЗАПИСИ

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ

ОБРЯДОВІ ПІСНІ

А ВЖЕ ВЕСНА, А ВЖЕ КРАСНА

Помірно

А вже весна, а вже красна,
із стріх вода капле, із стріх вода капле,
із стріх вода капле.

The musical score consists of three staves. The first staff is the vocal line in 3/4 time, starting with a treble clef and a key signature of one flat. The second staff is a piano accompaniment in the same key and time, featuring a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. The third staff is a bass line with a bass clef, providing harmonic support. The lyrics are written below the vocal line.

А вже весна, а вже красна,
Із стріх-вода капле. (3)

ПОПІД ЖИТОМ, ПОПІД ГРЕЧКОЮ

Рухливо

По- під жи- том, по- під греч- ко- ю
бі- жить ко- ник із гнуз- деч- ко- ю,
бі- жить ко- ник із гнуз- деч- ко- ю.

The musical score consists of three staves. The first staff is the vocal line in 3/4 time, starting with a treble clef and a key signature of one flat. The second staff is a piano accompaniment in the same key and time, featuring a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. The third staff is a bass line with a bass clef, providing harmonic support. The lyrics are written below the vocal line.

Попід житом, попід гречкою
Біжить коник із гнuzдечкою. (2)

— Ти, дівчино, ти моя, ти моя,
Перейми мого вороного коня. (2)

— Я не буду та коника переймать,
Я на тебе та розсердилася. (2)

Я на тебе та розсердилася,
Чого й досі ти не женишся? (2)

До другої залицяєшся,
А за мене забуваєшся. (2)

ОЙ У ВОДУ, ВОДУ

Помірно, стримано

Ой у во-ду, во-ду хи-ли-ла-ся
чер-во-на ка-ли-на, жу-ри-ла-ся
мо-ло-да дів-чи-на, жу-ри-ла-ся.

Ой у воду, воду
Хилилася
Червона калина,
Журилася
Молода дівчина,
Журилася,
Та що по неволі
одружилася.
Пішла за старого —

Занудилася,
 А смерть перестріла —
 Незчулася.
 Та приїхав милий
 до могили,
 Та прив'язав коня
 до калини,
 А сам припадає
 до могили.
 Не хились, калино,
 над водою.
 Не плач, матусенько,
 за дочкою, —
 Їде козаченько
 дорогою.

ЗІРВУ ЦВІТОК, ЗОВ'Ю ВІНОК

Помірно

Зі - рву цві - ток, зо - в'ю ві - нок
 свой - му друж - ку на го - ло - вонь - ку.

Зірву цвіток, зов'ю вінок
 Свому дружку на головоньку.

— Та носи, дружок, та не скидай,
 Коли вірно любиш — не покидай.

СПІВАЛИ ДІВЧАТА

Помірно

Спі - ва - ли дів - ча - та, спі - ва - ли,
 а в ре - ше - то пі - сень - ки скла - да - ли.

Співали дівчата,
 Співали,
 А в решето пісеньки
 Складали.

ЩО ВЖЕ СОНЦЕ НА ГОРІ

Рухливо

Що вже сон - це на го - рі -
 ку - са - ють - ся ко - ма - рі, ку - са - ють - ся, п'ють,
 ро - бить не да - ють. Гу!..

Detailed description: The musical score is written on three staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody is lively. The lyrics are written below the notes. The first line ends with a dash, indicating a continuation. The second line has a comma after 'п'ють,'. The third line ends with 'Гу!..'.

Що вже сонце на горі —
 Кусаються комарі,
 Кусаються, п'ють,
 Робить не дають. Гу!

ОЙ ЛЕТИЛИ ГАЛОЧКИ ТА В ТРИ РЯДОЧКИ

Повільно

Ой ле - ті - ли га - лоч - ки
 та в три ря - доч - ки, зо - зу - лень - ка по -
 - пе - ре - ду.
 Ой ле - ті - ли га - лоч - ки

Detailed description: The musical score is written on four staves in B-flat major (two flats) and 3/4 time. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The melody is slow and features some triplets. The lyrics are written below the notes. The first line ends with a dash. The second line has a dash after 'по -'. The third line has dashes under 'пе -', 'ре -', and 'ду.'. The fourth line ends with a dash.

- Ой летіли галочки та в три рядочки,
Зозуленька — попереду. } 2
- Ой усі галочки по лужечках сіли,
Зозуленька — на калині. } 2
- Ой усі галочки та й закричали,
Зозуленька закувала. } 2
- Ой чого ж ти кувш, кого жалуєш,
Ой сивая зозуленько? } 2
- Ой чи жалько тобі темного лугу,
Чи у лузі калиноньки? } 2
- Ой у лузі дпою, в лузі ночую,
Па калину кувати лечу. } 2
- Ой ішли дружечки та й в три рядочки,
А Маруся — попереду. } 2
- Ой усі дружечки по лавочках сіли,
А Маруся — на посаді. } 2
- Ой усі дружечки та й заспівали,
А Маруся заплакала. } 2
- Ой чого ж ти плачеш, кого жалуєш,
Молодая Марусенько? } 2
- Ой чи жалько тобі батенька свого,
Ще й подвір'ячка його? } 2
- Ой не жалько ж мені батенька свого,
Ще й подвір'ячка його. } 2
- Ой жалько ж мені русої коси,
Ще й панянської краси. } 2
- Ой у косі ходжу, в косі гуляю
І косою красуюся. } 2

СВАНОЧКИ, СВАНОЧКИ

Помірно

Сва - ноч - ки, сва - ноч - ки,
на - ші го - лу - боч - ки, не сі - дай - те на віз,
щоб і кінь не по - віз, щоб о - те - са не ла -
- ма - ла - ся, нам ді - вонь - ка не о - ста - ла - ся.

The musical score consists of four staves of music in G major. The first staff is the vocal line, starting with a treble clef and a 2/4 time signature. The second and third staves are accompaniment, with the second staff changing to a 3/4 time signature. The fourth staff continues the accompaniment. The lyrics are written below the notes.

Д р у ж к и:

Сваночки, сваночки,
Напі голубочки,
Не сідайте на віз,
Щоб і кінь не повіз,
Щоб отеса не ламалася,
Нам дівонька не осталася...

С в і т и л к и:

Сваночки, сваночки,
Розсукинї дочки,
І сідайте на віз,
Щоб і кінь не повіз,
Щоб отеса не ламалася,
Нам дівонька та й осталася.

НАМ, СВАТУ, ТА ПОЛЕГШАЛО

С в а х и м о л о д о ї:

Нам, свату, та polegшало,
Нам, свату, та polegшало,
У коморі та поменшало:
Ні скрині-перини,
Ні дівоньки-княгині.

Свахи молодого:

Нам, свату, та погіршало,
Нам, свату, та погіршало,
У коморі та побільшало:
І скриня-перина,
І дівонька-княгиня.

Дружки чи світилки:

Не вий, вітре, та дорогою,
Не вий, вітре, та дорогою,
За нашою та молодюю.
Повій, вітре, бережечками,
За нашими за дружечками.

Свахи:

Наша скриня та дубовая,
Ой куди ти наготована:
Чи в ліс, чи в діброву,
Чи до свекра в комору?

Наша скриня та березова,
Ой куди ти та завезена:
Чи в ліс, чи в діброву,
Чи до свекра в комору?

Свахи (як привезуть скриню):

Оце тобі, мамко,
Оце тобі, мамко,
Чужеє дитятко.
І не бий його, і не лай його,
Куди хочеш— посилай його.

ОЙ БРАТ СЕСТРОНЬЦІ КІСОНЬКУ РОЗПЛІТАЄ

Поволі

Ой брат сест. ронь. ці кі. сонь. ку роз. плі. . та. є, ой брат сес. тронь. ці сти. хе. сень. ка про. мов. ля. є:

Ой брат сестроньці
Кісоньку розплітає,
Ой брат сестроньці
Стихесенька промовляє:

— Не йди, сестронько,
Проти літечка заміж,
Проти літечка
Рожонька розцвітає.

Вже ж тобі не ходити,
Ой куди ти ходила.
Вже ж тобі не любити,
Ой кого ж ти любила.

ОЙ В ГАЮ, ГАЮ

Ой в га - ю, га - ю ка - мінь лу - па - є.

Ой дай бо - же, ка - мінь лу - па - є.

The image shows two staves of musical notation in G major (one sharp). The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The lyrics are written below the notes.

Ой в гаю, гаю камінь лупає.
Ой дай боже, камінь лупає.

Камінь лупає, церкву мурує,
Ой дай боже, церкву мурує.

Церкву мурує з трьома верхами,
Ой дай боже, з трьома верхами.

В першому верху всі дзвони дзвонять,
Ой дай боже, всі дзвони дзвонять.

В другому верху свічі палають,
Ой дай боже, свічі палають.

В третьому верху вся служба править,
Ой дай боже, вся служба править.

Вся служба править за господаря,
Ой дай боже, за господаря.

Свічі палають за господиню,
Ой дай боже, за господиню.

Всі дзвони дзвонять за челядь його,
Ой дай боже, за челядь його.

ОЙ ТИ, ЗІМА-ЗІМУШКА

Ой ти, зіма-зімушка,
Ти холодная була.
Не завдавай, зімушка,
сніжку білого,
а ти, літо тепле,
піску жовтого, —
щоб милому личеньку
не спилилося,
щоб мила по милому
не журилася.
Проводила милого
аж до Києва,
а із Києва-города —
до Чернігова.
В Чернігові-городі
Остановилася:
вороная тробчка
притомилася,
золота колясочка
поломилася,
вся наша армія
здивувалася:
Ой чия се парочка
розлучалася?
Чи парубок з дівцею,
Чи брат із сестрицею.

КОЛЕЧКО МОЄ ПОЗЛОЩОНОЄ

Колечко моє позлощеноє,
серденя моє заручоноє!
Ой як заручавсь —

сильну клятву клав,
білу ручку взяв.
Білу ручку взяв
ще й поцілував.
Не цілуй мене,
не вговорюй.
Не ходи до мене,
не спідманюй.

До мене ходив —
дак щасливий був,
[а] як перестав —
рознещасний став,
рознещасний став,
у тюрму попав.

Я в тюрмі сиджу,
у вікно гляджу:
моя мила йде,
білий цвіт несе,
білий цвіт несе,
в вікно подає,
в вікно подає —
дрібні сльози ллє.

ТРИ ЦАРІ

І г о л о с:

Шедшиї три царі —
Вони од Христа создані.

І І г о л о с:

Ирод спровозгласив:
Куди ідеши — спросив.

І г о л о с:

Отвічаша Єму:
Ми ідем к Новорожденому.

Х о р:

К Новорожденому ідіте,
Мені його оповістіте.

І г о л о с:

Аще поклонюся,
Пред царем смируся.

Х о р:

Я воздам честь отличну
Пред царем предвічним.

І г о л о с:

Ішла звізда чудна
С востока на полудне.

Х о р:

Над вертепом сія (є)
Христа царя являє.

І г о л о с:

Де Христос родився —
Там Ангел явився.

Х о р:

Смирну, ливан, сребро даша *,
Пред царем упаша.

І г о л о с:

Ангел їм являє.
На путь наставляє.

Х о р:

Иним путем ідіте,
Ко Ироду не йдіте.

І г о л о с:

Оп'ять, оп'ять, возвратившись,
...Ирода небувши **.

Х о р:

В страну свою ідіте,
Царя славословте.

П р и с п і в:

Спаси чоловіка
На будущі віка.

* Зліва на берегах рукопису автор дописав: «Розмір вимагає «срібло». — *Ред.*

** Справа біля цього рядка дописано: «В рукопису нерозбірливо написано». — *Ред.*

І г о л о с:

Єще биті не можеться стати —
Ирод хочет іще царствовати.

Х о р:

Над Христом Новорожденим,
Младенцем, во яслях положеним.

І г о л о с:

Єгда Іосиф обручен бисть (дівою) —
Услихал же от Ангела звість.

Х о р:

Бери отроча і матір єго —
Біжи, біжи во Єгипет от проклятого.

І г о л о с:

Цар на осляті в Єгипет вступає —
Ирод військо своє розсилає.

Х о р:

За Христом Новорожденим,
Младенцем, во яслях положеним.

І г о л о с:

Ізрубив же чотирнадцять тисяч
І Христа же он не нашел.

Х о р:

Єщо вающе, іщуще,
Слава вишніх славяще.

І г о л о с:

(п р и с п і в):

Златі цвіти,
С которими жити.

Х о р:

На главах вінці —
В небі носити.

КОЛЯДКА ДІВЧИНКИ МАЛЕНЬКОЇ

Я дівчинка маленька,
спідничка рябенька,
черевички коркові —
будьте з празником здорові!

КОЛЯДКА ХЛОПЧИКА-ХОХОЛЬЧИКА

Я маленький хохольчик
родився во вторник,
а в середу рано
мене в школу (от) дано *.
Я іду в школу, плачу —
за сльозами світа не бачу.
Ступив я до вас, дядьку, за поріг —
запах ячний пиріг.
Я сего пирога желяю —
вас празником поздравляю.

КОЛЯДКА ДИТЯЧА

Біла теличка дасть березничка **
да в дядьків двір.
Я тобі, дядьку, заколядую,
а мені дай ковбасу і пиріг.
Як не даси пирога —
візьму вола за рога,
да виведу на моріг,
і (да) викручу правий ріг.
Рогом буду трубити,
а воликом робити.
Як зачусь ти рожок,
то винеси пирожок
і копійку на горілку,
а шажок —
на медок.

* Справа біля цього рядка на берегах рукопису П. Тичина зауважує: «Певно, просто «дано»; «ддано». — *Ред.*

** Над цим рядком П. Тичина подає такий варіант: «Бігла теличка да з березничка...» — *Ред.*

В СЕМУ ДВОРІ, ЯК У РАЇ

В сему дворі, як у раї:
Стоять столи, сидять кравці
та все молодці.
Шиють ризи — та все золоті.
Та потім на кручечку повішали.
А в тії ризи убирається,
Сам Христос наряджається.
Та буде він три служби служити:
Первую службу за пана-дядька,
А другу службу за його жону,
а третю службу за його дітки.
Та бувай здоров, пане-господарю,
Та не сам собою,
а з своєю жоною,
з своєю жоною і дітками,
та будьте здорові з щедрою кутею.

ЧИ ДОМА ПАН-ГОСПОДАР?

Чи дома пан-господар?
А я знаю, що він дома.
Сидить же він в кінці стола,
а на йому шуба люба.
А на тій шубі сім шеляжечков,
сему, тому по шеляжечку,
а нам, діткам маленьким, по пирожечку.

КАНТ ВАРВАРІ ПРЕЧИСТІЙ

Яко благодати
єсть ти наша маті,
Бога-тройцю познала,
На три вікна создала,
в нашу віру вступила.

Отець її не возлюбив,
Хотів істребити,
Мукою страшити, батогами бити —
Варвару Пречисту.
Батогами біяша,
а огненими звіздами стреляше.
Варвара Пречиста.

Варвара тікала,
гору розкопала,
в скляній горі спочивала —
Варвара Пречиста.
Тіла свого не дала,
розпроклятая жидова голівоньку стяла
Варварі Пречистій.
А там овчарики овечки пасли
і Варвару вжасли —
Варвару Пречисту.
Отець шукає,
Овчарики питає —
Варвара Прекрасна!
Пастухи, которії сказали —
то каменем стали,
а которії мовчали —
святими стали.
Варвара Прекрасна!
Отець її як знайшов —
(голівоньку)
с плеч головушку зняв —
Варварі Пречистій.

* * *

Біг баранець
Із нових сінець,
Наставив рожок
На дядьків стожок.
А ти, дядьку, дай пирожок.
Як не даси пирога —
Возьму воли за рога,
Да виведу на моріг,
Да викручу правий ріг.
Рожком буду трубити,
Воликом буду робити,
А пужкою поганяти,
Тебе, дядьку, з празниками поздоровляти.

* * *

Там пані Хведорка хусточку мила.
І міцно * заснула.
Як налетіли да й райськії пташки,
Да й подзьобали да й вино-зелено.
Вино-зелено, воно нам надобно **.

* * *

Я маленький хлопчик,
Ізліз на стовпчик,
У дудочку граю —
Христа забавляю.
А ви, люде, знайте,
Мені гроші дайте.

* * *

Що у нашого пана-отця високі воротця, радуйся,
Ой радуйся, сира земле, веселися, боже наш.
А за тими ворітьми стоять стовпці золоті.
 Радуйся ...й т. д.
А за тими стовпами (столами?) сидять попи з книгами.
 Радуйся...
Первий книгу читає да за пана-дядька.
 Радуйся...
Вторий книгу читає да за його жону.
 Радуйся...
А третій книгу читає да за його дітки.
 Радуйся...
А його дітки да все ж однолітки.
 Радуйся...

* * *

Я маленький хохолок
Уродився в вівторок,
В середу рано
Мене в школу 'ддано.
Я йду в школу, плачу,—

* Внизу аркуша автор дає таку примітку: «У чернетці сестра невиразно написала: «И миръ сном».— *Ред.*

** Поруч з цим текстом автор дописав «Не все».— *Ред.*

Стежки не бачу,
Шапкою очі протираю,
Тебе, дядьку, з празником поздоровляю.

* * *

Василева мати Василя вродила,
Попід небесами носила.
Дала йому житяну пужку.
Сюди, туди махне —
Там жито росте,
Святий колосок.
А ти, дядьку, дай пиріжок,
А зверху ковбаса,
Да й коляда уся.

* * *

Ой рано-рано кури запіли,
А ще раніше наш Олексій встав,
Лучком забряжчав, свічкою засвітив,
Братиків побудив.
Да вставайте, браття, да коні сідлайте,
Да поїдем у чистеє поле да на погуляння,
Да шов на постреляння.
Да вистрелимо купу в дереві —
Дівку в теремі,
Да щоб вам же, браття, да куна в дереві,
А мені, молодому, дівка в теремі.
Ми ж тебе, Олексійку, не понижаєм,
А з Ісусом Христом поздоровляєм.
Добрий вечір! *

* * *

Зажурилася крутая гора,
Що не вродила шовкова трава,
А вродило вино-зелено.
Там красна панна (ім'я) вино стерегла,
Вино стерегла, да хусточку мила,
да міцно заснула.
Як проснулась красна панна,
да лу-лú-лу.
Як налетіли да й райські пташки,

* Під цим текстом в автографі є примітка П. Тичини: «Увага сестри: «Усе», що свідчить про повноту твору.— *Ред.*

Райські пташки, чорнії галочки.
Єсть у мене братички да на женішнячко,
Єсть у мене сестриці да на видаваннячко.
Я сама молодая да зарученая.
Заручив мене да отець-і мати,
Сами стали приневоляти,—
А вже будемо з празником
поздоровляти.

* * *

У дядька, дядька дядина гладка —
Не дай боже!
Сидить на припічку у червонім очіпочку —
Святий вечір!
Не хоче вставати і колядки давати —
Ой дай боже!
А ти, дядино, швиденько вставай —
Святий вечір!
Швиденько вставай, колядку давай.

* * *

Що у нашого дядька славная жона.
Бог йому дав славную жону
У(в) його дому.

(В) її намиста — рублів на триста,
Бог йому дав... і т. д.

Її шовк од вітру має.
Її суконка сліди замітає.
Закупила вона аж три города.
Що первий город під панами,
А другий город під козаками,
А третій город під мужиками.
Щоб з панами мед-вино пити,
А з козаками на войну ходити,
А з мужиками ділечко робити.
Ми ж тебе, панночко (панночку?),
не понижаємо,
З святим празничком поздоровляємо.

* * *

Я дівчинка маленька,
Сподничка рябенька,
Чобітки корковенькі,
Будьте з празничком здоровенькі!

* * *

Що в дядька, дядька два стоги жита,
А третій гречки да на варенички,
Да на варенички.
А четвертий пшениці да на паляниці,
А п'ятий овса, да й колядка уся.
А шостий ячменю, дай копіюку в жменю.

* * *

Ой ясна-красна у лузі калина,
А ще красніша у пана-дядька дочка (ім'я)
Ой дай боже!
По водицю йшла — як зоря зійшла.
З водицею йшла — як місяць зійшов.
У сіпечки ввійшла — сіпечки сяють.
У світлоньку ввійшла — да пани встають,
Пани встають — шанки знімають.
Що один каже: це царівна ввійшла,
А другий каже: королівна ввійшла,
А третій каже: це ж не царівна, не королівна,
А моя дочка панна Оленочка (чи друге якесь ім'я).

* * *

Що на воді на Іордані —
Щедрий вечір добрим людям на здоров'я.
(Там Пречиста дитя купала) *.
Свого Сина сповивала,
На ялині колихала.
Де взялися янголята,
Взяли Сина на крилята,
Да й понесемо (сли) під небеса —
В царські врата.
Всі небеса розтворилися,
Всі святі поклонилися.

* Праворуч в автографі примітка П. Тичини: «В рукопису цей рядок пропущений». — *Ред.*

* * *

Пречистая Мати
Ходила щедрувати.
Перед Богом стояла,
Золотий хрест держала,
Срібну кадильницю.
Хрестітеся, люде —
От вам Христос буде,
Богу свічку ставте,
Нам по пирогу дайте.

* * *

Зароди, боже, жито,
Пшеницю і всяку пашницю,
А ти, дядьку, дай нам паляницю,
На щастя, на здоров'я, на нове літо —
Щоб уродило жито,
А зверху колосисте,
Ізі споду коренисте.
Будьте здорові з празничком,
з Новим годом!

* * *

Ластовочка щебетала,
І д'ю оконцю припадала,
Господара пробуждала:
Ой устань, устань,
Пан господар,
Побуди челядь
Молодую,
Нехай походить
По дворочку,
Як свічечка... *

* Під цим текстом в автографі є примітка П. Тичини: «Не вся», що свідчить про незавершеність твору.— *Ред.*

РОДИННО-ПОБУТОВІ ПІСНІ

ЧИ ТИ ЧУЛА, ДІВЧИНОНЬКО

Помірно

Чи ти чу - ла, дів - чи - нонь - ко,
як я те - бе ви - кли - кав?
Че - рез тво - є по - дві - р'яч - ко
чор - ну сте - жеч - ку втоп - тав.

— Чи ти чула, дівчинонько,
Як я тебе викликав?
Через твоє подвір'ячко
Чорну стежечку втоптав.

— Топчи, топчи, молодий козаче,
Я ще й другу простружу.
А на тії ой да доріженьці
Клен-дерево посаджу.

Рости, рости ой да, клен-дерево,
А я буду поливать.
Ходи, ходи, молодий козаче,
А я буду виглядять.

ОЙ ЩО У ПОЛІ ДА ТРИ ДОРОГИ РІЗНО

Помірно

Ой що у по . лі да три до . ро . ги
різ . но, ой що да й у по . лі
три до . ро - ги різ . но.

Ой що у полі
Да три дороги різно. } 2

ТА ВСЕ ПІД ОКОНЦЕ, ТА ВСЕ ПІД ОКОНЦЕ

Помірно

Та все під о - кон - це,
та все під о . кон . це:
од - чи . ни - ся, мо - є яс - не сон - це,
од - чи . ни - ся, мо - є яс - не сон - це.

Та все під оконце, та все під оконце.
Одчисися, мов ясне сонце. (2)

— Ой не одчiniusя, я матки боюся,
Не сама я,— есть у мене мати. (2)

Єсть у мене мати, буде проклинати,
Ще й тобою, серце, докоряти. (2)

Зробіть же комору, зробіть же новую,
Зачиніть мене, молодую. (2)

Поставте сторожу, поставте другу,
Стережіть же мене, молодую. (2)

Сторожа послула, а мати не чула,
А я, молода, гулять майнула. (2)

ОЙ У ПОЛІ ВІТЕР ВІЄ

Помірно

Ой у по - лі ві - тер ві - є,
а жи - то по - ло - ві - є,
а ко - зак дів - чи - ну
та й вір - нень - ко лю - бить,
а за - ня - ти не смі - є, смі - є

Ой у полі вітер віє,
А жито половіє,
А козак дівчину та й вірненько любить, } 2
А заняті не сміє.

Ой того ж він не займає,
А що сватати має,
Ой тим же він, ой, та й не гордиться, } 2
А що слави боїться.

Сидить голуб на черешні,
 А голубка на вишні,
 Ой скажи, ой скажи, серце-дівчинько, } 2
 А що в тебе на мислі?

Сидить голуб на дубочку,
 А голубка на дубці,
 Ой скажи, ой скажи, молодий козаче, } 2
 А що в тебе на думці?

ТА ГОДІ Ж ТОБІ, СИВИЙ КІНЬ

Помірно

Та го - ді ж то - бі, си - вий кінь,
 по во - лі хо - ди - ти,
 по - ра те - бе, си - вий кінь,
 в збу - ю на - ря - ди - ти.

Та годі ж тобі, сивий кінь,
 По волі ходити,
 Пора тебе, сивий кінь,
 В зброю нарядити.

Та й убрав, убрав коня
 В шовкову зброю,
 Вдарив шпорами в бока —
 Кінь летить стрілою.

Та біжи ж, біжи, сивий конь,
 Хоч вітром несися,

Біля милої двора
Стань, остановися.

Перед воротами
Удар копитами:
Чи не вийде да дівчина
З чорними бровами.

Та не вийшла дівчина,
Вийшла її мати:
— Здоров, здоров, да зятю мій,
Просимо до хати.

— Та я в хату не піду,
Піду у світлицю.
Розбуджу я да кріткий сон
Красної дівци.

А дівчина встала,
Ще й сон розгадала.
Правою ручкою обняла
Да й поцілувала.

ЯК ПРИЇХАВ МІЙ МИЛЕНЬКИЙ З ПОЛЯ

Повільно

Як при - ї - хав мій ми - лень - кий
з по - ля та й при - в'я - зав
ко - ня до за - бо - ра.

Як приїхав мій миленький з поля
Та й прив'язав коня до забора.

Та й прив'язав коня до забора,
А сам заплакав край коника стоя.

Та нещаслива нам, коню, дорога,
Бо засватана дівчинонька моя.

Ой коли б бог дав вечора діждати,
Та пошлю людей дівчину сватати.

Та пошлю людей дівчину сватати,
А сам стану край вікна слухати.

А дівчина по світлоньці ходе
Та білі ручки до серденька горне.

Ой ти, мати, порадице в хаті,
Порадь, мати, що людям казати.

СОКІЛ, МАМЦЮ, СОКІЛ, ЛЮБЦЮ

Повільно

Со - кіл, мам - цю,
со - кіл, люб - цю, со - кіл про - лі -
та - є та на на - ше -
по - дві - р'яч - ко що - день
на - лі - та - є.

Сокіл, мамцю, сокіл, любцю,
Сокіл пролітає
Та на наше подвір'ячко
Щодень налітає.

Козак, мамцю, козак, любцю,
Кониченьком грає
Та й на наше подвір'ячко
Щодень награвась.

Та на наше подвір'ячко
[Щодень награвась.]
— Давай, дочко, принадохку,
Нехай привикає.

НА НЕБІ МІСЯЦЬ, ЗІРОНЬКИ СЯЮТЬ

Помірно

На не - бі мі - сяць, зі - ронь - ки
ся - ють, на мо - рі ти - хо
чо - вен пли - ве. В чов - ні дів - чи - на
піс - ню спі - ва - є, а ко - зак
чу - є - сер - день - ко мре.

На небі місяць, зіроньки сяють,
На морі тихо човен пливе.
В човні дівчина пісню співає,
А козак чує — серденько мре.

Що ж то за пісня, що ж то за нова,
Пісня про нашу щирю любов.
Як ми любились та й розійшлися,
Тепер зійшлися й любимось знов.

Ой очі, очі, очі дівочі,
Томні, як пічка, ясні, як день.
Ой очі, очі, ще й чорні брови,
Де ви навчилися мучить людей?

Чи вас циганка цього навчила,
Чи вам ворожка чарів дала?
Ой очі, очі, ще й чорні брови,
Де ви навчилися зводити з ума?

І не циганка, і не ворожка,
А батько й ненька це все дали,
Карії очі, ще й чорні брови,
А щастя й долі дати не змогли.

ОЙ ДНІПРЕ, МІЙ ДНІПРЕ

Не поспішаючи

Ой Дні - пре, мій Дні - пре, ши -
- ро - кий та ду - жий, по - слу - хай же,
Дні - пре, щось ма - ю ска - зать. Де -
- що роз - пи - та - ти, де - що роз - ка -
- за - ти, по - ра - ди для сер - ця у
те - бе про - хать.

Ой Дніпре, мій Дніпре,
Широкий та дужий,
Послухай же, Дніпре,

Щось маю сказати,
 Дещо розпитати,
 Дещо розказати,
 Поради для серця
 У тебе прохати.

Коти свої хвилі
 У синєє море,
 Ой там ми з миленьким
 Сиділи удвох.
 Ти чув його мову,
 Ти чув його клятву,
 Як він присягався —
 Чого ти мовчав?

Була в тому, Дніпре,
 Велика неправда.
 Ще й року немає,
 Як став забувати.
 Візьми ж мене, Дніпре,
 Візьми мене, дужий,
 У синєє море
 Мене віднеси.

КАЗАЛА ДІВЧИНА, КАЗАЛА

Швиденько

Ка. за. ла дів. чи. на, ка. за. ла,
 що бу. де до смер. ти ко. ха. ла,
 що, що, що бу. де,
 за дру. го. го не пі. де.

Казала дівчина, казала,
Що буде до смерти кохала.
Що, що, що буде,
За другого не піде.

Як я виїздив, то виходила,
Як приїхав — другому подала
Ручку біленьку
Та й пішла під вінець. (2)

ТЕЧЕ РІЧКА НЕВЕЛИЧКА

Помірно

Te - че річ - ка не - ве -
- лич - ка звиш - не - во - го са -
- ду. Кли - че ко - зак дів - чи -
- нонь - ку к со - бі на по - ра - ду.

The musical score consists of four staves of music in G major (one sharp) and 3/4 time. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato). The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The lyrics are: 'Тече річка невеличка / З вишневого саду. / Кличе козак дівчиноньку / К собі на порадку.'

Тече річка невеличка
З вишневого саду.
Кличе козак дівчиноньку
К собі на порадку.

ОЙ У ПОЛІ ОЗЕРЕЧКО

Повільно

Ой у по - лі о - зе - реч - ко,

The musical score consists of a single staff of music in G minor (two flats) and 3/4 time. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The melody is slow and melancholic, with lyrics written below the notes. The lyrics are: 'Ой у полі озеречко,'

там пла. ва. ло ві. де. реч. ко.

Сос. но. ві клеп. ки, а ду- бо. ве ден. це,

не цу- рай. ся ме. не, сер. це.

Ой у полі озеречко,
 Там плавало відеречко.
 Соснові клепки, а дубове денце,— } 2
 Не цурайся мене, серце.

Там плавало-хвилювало
 Трос суток під вербою.
 — Вийди, дівчино, вийди, рибчино, } 2
 Поговоримо з тобою.

— Ой рада б я виходити,
 З тобою, серце, говорити,—
 Лежить мій нелюб на правій ручці, } 2
 Так боюся розбудити.

— Ой дівчина моя люба,
 Одвернися од нелюба:
 Буду стріляти, буду влучати } 2
 З-під зеленого дуба.

— Ой ти, козак молоденький,
 В тебе коник вороненький,
 Сідлай коня, їжджай з двора,— } 2
 Що ти не мій, я не твоя.

Козак коника сідлає,
 До коника промовляє:
 — Біжи, мій коню, та біжи, вороню, } 2
 Аж до тихого Дунаю.

Коло тихого Дунаю
 Стану, гляну, подумаю.
 Чи мені втопитись, чи з коня вбитись, } 2
 Чи назад воротитись.

ПОЛОВИНА САДУ ЦВІТЕ

Поволі

По . ло . ви . на са . ду цві . те,
 по . ло . ви . на в'я . не. Ти до ме . не
 рань . ше хо . див, те . пер не за . гля . неш.

— Половина саду цвіте,
 Половина в'яне.
 Ти до мене раніше ходив,
 Тепер не заглянеш.

Ти до мене раніше ходив,
 Тепер не заглянеш,
 Через мос подвір'ячко
 Сивим конем граєш.

Через мос подвір'ячко
 Сивим конем граєш,
 А на мене, молодую,
 Скося поглядаєш.

Не дивися, козаченьку,
 Ти на мене скося,
 Твоя дівка в черевичках,
 А я ходжу боса.

То нічого, козаченьку,
 Що я полубила,
 Одні мала черевички
 Та й ті походила.

— Ой на тобі, дівчинонько,
Та й мірочку проса,
Купи собі черевички
Та й не ходи боса.

КОЛИ Б МЕНІ, ГОСПОДИ

Помірно, стримано

The musical score is written on four staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody is on the first staff, and the accompaniment is on the second, third, and fourth staves. The lyrics are written below the melody.

Ко . ли б ме . ні, гос . по . ди,
та й по . ве . чо . рі . ло,
мо . же б, мо . є сер - день - ко
та й по . ве . се . лі . ло.

Коли б мені, господи,
Та й повечоріло,
Може б, моє серденько
Та й повеселіло.

Коли б скорій, господи,
Та й сонечко зайшло,
Може б, моє серденько
Та й до мене прийшло.

Ой хоч не до мене,
До моєї хати,
А моя та мати
Вижене із хати.

Ой прийди, прилини,
Ти, яснее сонце,
То я тебе пушу
Та й через віконце.

Ой як упустила —
Легенько зітхала,
А як випустила —
Плакала, ридала.

Ой як випустила —
Плакала й ридала,
Вийшла за ворота —
Правдоньки питала:

— Чи ти мене любиш,
Чи з мене смієшся,
До другої ходиш
Та й не признаєшся.

— Ой я тебе люблю
І любити буду,
Признаюсь по правді —
Сватати не буду.

Не позволить батько,
Не позволить мати,
Що й рід не позволить
Дівчиноньку взяти.

Ще й рід не позволить
Дівчиноньку взяти.
Стиха поговорим,
Щоб не чула мати.

ОЙ КУДИ Ж ТИ ВІД'ЇДЖАЄШ

Повільно

Ой ку . ди ж ти від' . їж . джа . єш,
си . зо . кри . лий ор . ле? А хто ж ме . не,
мо . ло . ду . ю, сей ве . чір при . гор . не?

— Ой куди ж ти від'їжджаєш,
Сизокрилий орле,
А хто ж мене, молодую,
Сей вечір пригорне?

— Пригортайся, моя мила,
К зеленому дубу,
Бо я в тебе, моя мила,
Сей вечір не буду.

— Ой як мені пригортатись,
Як той дуб холодний.
Не пригорне, не обніме
Та й не заговоре.

НАДВОРІ ТЕМНЕНЬКО, ЩЕ Й ДОЩИК ІДЕ

Помірно

На - дво - рі тем - нень - ко, ще й
до - щик і - де,
ко - зак до - дів - чи - ни що -
- ве - чо - ра йде. йде.

Надворі темненько, ще й дощик іде,
Козак до дівчини щовечора йде, (2)

Козак до дівчини щовечора йде,
«Добравечір»,— каже ще й ручку дає. (2)

«Добривечір», — каже, ще й ручку дає,
Ще й шепче на вухо: «Люблю я тебе». (2)

Ще й шепче на вухо: «Люблю я тебе,
Марусино-серце, порадь ти мене. (2)

Марусино-серце, порадь ти мене,
Чи мені жениться, чи ждати тебе». (2)

«Женися, козаче, тобі вже пора,
А я погуляю, я ще молода». (2)

Козак оженився, Маруся гуля,
Зосталась в Марусі дитина мала. (2)

ДИВУЮТЬСЯ ВРАЖІ ЛЮДЕ ЗБОКУ

Швиденько

Ди - ву - ють - ся вра - жі лю - де
збо - ку, що я жи - ву гос - по -
-ди - ня без у : ро - ку. Ха - зя - єч - ка
доб - ра, до ро - бо - ти лип - ка,
за три го - ди - по - чи - но - чок,
за сім не - діль - нит - ка.

Дивуються вражі люде збоку,
Що я живу господиня без уроку.

Приспів:

Хазяєчка добра, до роботи липка,
За три годи — починок, за сім неділь — нитка. (2)

Та вже ж мені погодило, що прядиво не вродило,
Та вродила чечевиця, буде хвартух і спідниця.

Приспів

Один пряла до покрови, другий до Миколи,
Не сподійся, мій миленький, сорочки ніколи.

Приспів

ОЙ ДО ТОГО ЖИТА ТА ЖИТА

Рухливо

The musical score is written on four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a 2/4 time signature. The melody is marked 'Рухливо' (Allegretto). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes. The lyrics are: 'Ой до то - го жи - та та жи - та до - ро - жень - ка би - та та би - та. І ти хо - див, я хо - ди - ла, і ти но - сив, я но - си - ла.'

Ой до того жита та жита
Дороженька бита та бита.
І ти ходив, я ходила,
І ти носив, я носила.

Ой до того проса та проса
Дороженька проста та проста.
І ти ходив, я ходила,
І ти носив, я носила...

Все до теї Хайки-жидівки,
Що давала з медом горілки.
Цить, старий, мовчи, стара,
бо ти такий і я така.

І вся наша родина така,
Що випить горілки радая.
Цить, старий...

ЯК НА ВЕСІЛЛЯ ЙДЕ, СКРИПКА КАЖЕ

Як на весілля йде, скрипка каже:

Будем їсти, будем пити,
Будем гарно говорити.

Б у б о н:

Як бог дасть, як бог дасть.
Як бог дасть, як бог дасть.

Після весілля:

І-і н-не їли, і не пили,
І негарно говорили.

Б у б о н:

А я казав, що так буде,
Бо там чорти, а не люде.

[С к р и п к а]:

Ум-чик, ум-чик, ум-чи, чик-чи.
Ум-чик, ум-чик, ум-чик, чик-чик...
Чи кінь, чи кінь, чи кобила,
Чи кінь, чи кінь, чи кобила.

РОСЛА, РОСЛА КАЛИНОНЬКА

Широко

Рос - ла, рос - ла ка - ли -
-нонь - ка, рос - ла, рос - ла чер - во -
-на - я тай на мо - ре схи - ли - лась.

The musical score is written on three staves in treble clef with a 3/4 time signature. The melody is simple and folk-like, with a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The first staff starts with the word 'Широко' above it. The second staff has a dashed line above it, and the third staff has a dashed line above it. The piece ends with a double bar line.

Росла, росла калинонька,
Росла, росла червоная
Та й на море схилилась.

Та й на море схилилась,
Що молода журилась,
Що й од роду 'дрознилась.

Що й од роду 'дрознилась,
Що й од роду, од родочку,
Тяжко-важко животочку.

Тяжко-важко животочку,
Тяжко-важко та й нелегко,
Десь мій миленький далеко.

Десь мій миленький далеко,
Десь далеко та й неблизько
На сивому коні грає.

ЧОМ ТИ НЕ ПРИЙШОВ

Помірно, стримано

Чом ти не прийшов,
як мі - сяць зі - йшов,
як я те - бе жда - ла?
Чи ко - ня не мав, чи стеж - ки не знав,
чи мать не пус - ка - ла?

— Чом ти не прийшов, як місяць зійшов,
Як я тебе ждала?
Чи коня не мав, чи стежки не знав, } 2
Чи мати не пускала?

— І коня я мав, і стежку я знав,
І мати посилала.
Найменша сестра, бодай не зросла,— } 2
Сідельце сховала.

Найстарша сестра сідельце знайшла,
Коня осідлала.
— Ой їдь, братику, до дівчиноньки, } 2
Котра тебе ждала.

— Тече річенька невеличенька,
Схочу — перескочу,
Ой оддай мене, моя матінко, } 2
За кого я схочу.

Ой оддавала — ще й приказала:
— В гостях не бувати,
А як прийдеш ти, моя донечко, } 2
То й вижену з хати.

Терпіла годок, терпіла другий.
Третій не стерпіла,
Перекинулась в сиву зозулю, } 2
До роду летіла.

Подем летіла, землю кропила
Дрібними сльозами.
Гасм летіла, гілля ламала } 2
Білими руками.

Прилетіла в сад та й стала кувать
В саду на калині.
Та й стала кувать, жалю завдавать: } 2
Горе на чужині.

ОЙ ТИ, ДУБЕ КУЧЕРЯВИЙ

Помірно

Ой ти, дубе ку - че - ря - вий, гіл - ля тво - є
 ряс - не. Ти, ко - за - че
 мо - ло - день - кий, сло - во тво - є
 крас - не. крас - не.

Ой ти, дубе кучерявий,
 Гілля твоє рясне.
 Ти, козаче молоденький,
 Слово твоє красне. 2

Слово твоє прекрасне,
 А чортова думка.
 Поки тебе не любила,
 Гула, як голубка. 2

Гула, гула, як голубка,
 Полинула в поле,
 Сіла в полі на яворі,—
 Горе мені, горе. } 2

Сіла в полі на яворі,—
 Горе мені, горе.
 Утопила голівоньку
 У синєє море. } 2

А вже ж тому синьому морю
 Та не висихати.
 А вже ж моїй голівоньці
 Та не виринати. } 2

З ким любила — розлучилась,
 Трудно забувати,
 З ким не зналась — повінчалась,
 Мушу привикати. } 2

ОЙ ЛЮ-ЛЮ-ЛЮ, МАЛЕ ДИТЯ,— СПАТИ

Повільно

Ой лю - лю - лю,

ма - ле ди - тя, — спа - ти,

ой лю. лю. лю, ма - ле ди - тя, — спа - ти.

Ой лю-лю-лю, мале дитя,— спати, (2)
 А я піду до роду гуляти. (2)
 Ой родочку, пора додомочку, (2)
 Бо у мене аж три біди вдома: (2)
 Одна біда — свекруха лихая, (2)
 Друга біда — дитина малая, (2)
 Третя біда — мій милий ревнивий. (2)
 Ой зійду я стиха під віконце, (2)
 Ой що робить моя челядонька. (2)
 Ой свекруха вечероньку варить, (2)
 А мій свекор дубиноньку парить, (2)
 А мій милий дитину колише, (2)
 Він на неї лихим духом дише. (2)
 Ой цить, лю-лю, дитино малая, (2)
 Нехай гуляє мати молодая. (2)

ОЙ ЗА ГАЄМ ЗЕЛЕНЕНЬКИМ

Повільно

Ой за га . єм зе . ле . ньє - ким,
ой за га . єм зе . ле . ньє . ким
бра - ла дів - ка льон дріб . ньє . кий.

Ой за гаєм зелененьким (2)
Брала дівка льон дрібненький.

Вона брала-вбирала, (2)
Ще й до личенька рівняла.

— Личко моє рум'янеє, (2)
Ой кому ж ти достанешся?

Чи попові, чи дякові, (2)
Чи донському чумакові?

Чумак ярма нариває, (2)
У Крим по сіль виїжджає.

У Крим по сіль виїжджає, (2)
Мене одну покидає.

За чумаком добре жити,— (2)
Нічим борщу посолити.

Сусідочки, голубочки, (2)
Дайте солі два дрібочки.

Дайте солі два дрібочки, (2)
Научайте свої дочки,

Щоб по ночах не ходили (2)
Та чумаків не любили.

ЧОРНОМЕРЕЦЬ, МАТИ, ЧОРНОМЕРЕЦЬ

Поволі, широко

Чор. но. мо. рець, ма. ти, чор. но. мо. рець,
ви. вів ме. не, бід. ну, на мо. ро. зець,
ви. вів ме. не, бід. ну, та й пи. та. є:
— Ой чи є мо. ро. зець, чи не. ма. є?

Чорноморець, мати, чорноморець
Вивів мене, бідну, на морозець,
Вивів мене, бідну, та й питає:
— Ой чи є морозець, чи немає?

Ой чи є морозець, чи немає,
Чи до моїх ніжок прилипає.
— Ой на що ти, доню, повповала,
Що ти чорноморця сподобала?

— Повповала, мати, на жупани,
Я думала, буду за ним пані.
Повповала, мати, на кирею,
Я думала, буду попадею.

А тепер досталось горювати,
На чужому полі жита жати.
Повішу колиску на ялині,
Сама помандрую за три милі.

Мандрувала милю ще й другу,
 Мале дитя плаче, до я й чую.
 Ой хіба вернуся — погоду,
 Да все ж з чорноморцем помандрую.

ВІДДАВАЛА МАТИ ДОЧКУ

Повільно

Від- да- ва- ла ма- ти доч- ку
 у чу- жу- ю сто- рі- ноч- ку.
 Гей, як да- ва- ла, та й на- ка- зу- ва- ла:
 — Не йди, доч- ко, сім літ до- до- моч- ку.

Віддавала мати дочку
 У чужую сторіночку.
 Гей, як давала, та й наказувала:
 — Не йди, дочко, сім літ додомочку. } 2

Але дочка не стерпіла
 Та й у цей рік прилетіла.
 Перекинулася сивою зозулею,
 У вишневий садок сіла. } 2

У вишневий садок сіла
 Та й стала кувати:
 Ой чи не вийде, ой чи не почує
 Моя рідная мати. } 2

Ой і мати виходить
 Та й стала на помості,
 Обіллялась дрібними сльозами
 Та з зозулі очей не зводить. } 2

ОЙ ДАВНО, ДАВНО В МАМКИ Я БУЛА

Помірно

Ой дав - но, дав - но
в мам - ки я бу - ла, та вже ж мо - я
та до - рі - жень - ка тер - ном за - рос - ла.

Ой давно, давно
В мамки я була,
Та вже ж моя та доріженька
Терном заросла. } 2

Терном заросла,
Пилом припала,
Червоною та калиною
Позаростала. } 2

Ой піду, піду
Терен потопчу,
Червоної та калиноньки
В припіл наломлю. } 2

В припіл наломлю,
В пучки пов'яжу
Та до своєї та до мамочки
В гості полечу. } 2

Буду летіти,
Буду кувати:
Чи не вийде та моя мати
З нової хати? } 2

ЛЕТІЛА ЗОЗУЛЯ ТА Й СІЛА НА СОСНУ

Поволі

Ле - ті - ла зо - зу - ля
та й сі - ла на сос - ну,
та й сі - ла на сос - ну,
на гіл - ку роз - кош - ну. - кош - ну.

Летіла зозуля та й сіла на сосну,
Та й сіла на сосну, на гілку розкошну. (2)

— Не хилися, гілко, не хилися в воду,
Бо горенько жити сироті без роду. (2)

Єсть у мене роду — два братики зроду,
Та й ті прилітають десятого году. (2)

Прибуди, прибуди, брате, в неділеньку вранці,
Будем п'ять горілку ще й вино по чарці. (2)

— Чогось мені, сестро, горілка не п'ється,
Коло мого серця мов гадина в'ється. (2)

Ішов козак з Дону, з Дону та й додому,
Та й сів, спочиває, долю проклинає: (2)

— Доле моя, доле, чом ти не така,
Чом ти не така, як доля людська? (2)

ЗАКУВАЛА ЗОЗУЛЕНЬКА

Закувала зозуленька
На стодолі на розі...
Заплакала дівчинонька
В батька на порозі.

Не куй, не куй, зозуленько,
На стодолі на розі,
Не плач, не плач, дівчинонько,
В батька на порозі.

Внесла воду вона в хату,
Коромисло гнеться,
— Чом до мене, моя мати,
Ніхто не пришлеться?

— Багач, дочко, не захоче,
Бідний не посміє,
Нехай твоя руса коса
Зіллям зеленіє.

Закувала зозуленька
На стодолі на розі,
Заплакала дівчинонька
В батька на порозі.

ОЙ ЩО В МАРУСИНИ ТА НЕРІДНАЯ МАТИ

Поволі

The musical score consists of three staves of music. The first staff is in 3/4 time and contains the melody for the first line of the song. The second staff is in 4/4 time and contains the melody for the second line. The third staff is in 3/4 time and contains the melody for the third line. The lyrics are written below the notes.

Ой що в Ма - ру - си - ни
та не - рід - на - я ма - ти,
по - сла - ла Ма - ру - сю

Ой що в Марусини
Та нерідная мати,
Послала Марусю
До броду по воду.

Послала Марусю
До броду по воду
Та ще й приказала,
Щоб ні з ким не стояла.

Та ще й приказала,
Щоб ні з ким не стояла,
Повнії ведерця
Водиці набрала.

Повнії ведерця
Водиці набрала.
Ой де узялися
Три вовчики з поля.

Ой де узялися
Три вовчики з поля,
Узяли Марусю
Під білії руки.

Узяли Марусю
Під білії руки.
Понесли Марусю
У рови глибокі.

ВАРИ, МАТИ, ВЕЧЕРЯТИ

а я піду в сад гулять,
в сад-садо-чок зе-ле-нень-кий
сі-рі гу-си за-га-нять. за-га-нять.

Вари, мати, вечеряти,
А я піду в сад гулять,
В сад-садочок зелененький
Сірі гуси заганяють. } 2

ОЙ У ЛУЗІ ПІД ВЕРБОУ

Ой у лузі під вербою (2)
Сидів братик із сестрою.

Братик сидить — листи пише, (2)
А сестриця вишиває.

А сестриця вишиває, (2)
Гіркі сльози проливає.

— Чого, сестро, чого плачеш, (2)
Чи ти з мене плату хочеш?

— Ой не хочу з тебе плати, (2)
Маю тобі щось казати.

Одна мати нас народила, (2)
Та не рівно поділила.

Тобі дала воли та корови (2)
Ще й до того чорні брови.

Мені дала нитку й голку (2)
Ще й до того гірку долю.

Щоб я шила, вишивала, (2)
Гірки сльози проливала.

ОЙ ЖИЛА Я СІМ ГОД УДОВОЮ

Поволі

Ой жи. ла я
сім год у. до. во. ю
та не чу. ла зем. лі під со. бо. ю.

Ой жила я сім год удовою
Та не чула землі під собою.

Де на мене вороги взялися —
Ой хоть іди заміж або й утопись.

А я воріженькам воленьку ввольнила:
Пошла заміж, голівку втопила.

Голівку втопила в безоднєє море,
Пошла заміж — тепер мені горе.

Голівку втопила в безодню криницю,
Пошла заміж за гірку п'яницю.

Не гудіть ви, голуби, на хаті,
Не збудіть ви милого в кроваті.

То ви не знаєте, коли розбудити, —
Ой як стане сонечко сходити.

Вставай, милий, [моє] милуваннє,
Бо вже твоє готове сніданнє.

ОЙ ГОРЕ МЕНІ, ГОРЕ

Повільно

Ой го-ре
ме-ні, го-ре,
а вто-пи-ла
го-лі-вонь-ку
в бе-зод-не-є мо-ре.

Detailed description: This is a musical score for the song 'Ой горе мені, горе'. It consists of five staves of music in a single system. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The tempo marking is 'Повільно' (Ad libitum). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The melody is simple and expressive, with a final note on the fifth staff that is held for a longer duration.

Ой горе мені, горе,
А втопила голівоньку
В безоднеє море.

ПОНАД МОЇ ВОРИТЕЧКА

Помірно

По-над мо-ї во-рі-теч-ка
го-лу-би лі-та-ють.
Не за-зна-ла в бать-ка доб-ра,
вже лі-та ми-на-ють.

Detailed description: This is a musical score for the song 'Понад мої ворітечка'. It consists of four staves of music in a single system. The key signature has one sharp (F-sharp), and the time signature is 4/4. The tempo marking is 'Помірно' (Moderato). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The melody is more rhythmic and lively than the first song, with a clear 4-beat structure.

Понад мої ворітечка
Голуби літають.
Не зазнала в батька добра,—
Вже літа минають.

Не зазнала в батька добра,
Замужем не буду,
То чим же я літа мої
Згадувати буду?

Я не з'їла, не випила,
Негарно сходила.
Тільки мої розкошеньки,
Що тяжко робила.

Воли мої круторогі,
Чого не орете?
Літа мої молодії,
Чого марно йдете?

Воли мої круторогі
Почали орати.
Очі мої чорноброві
Та й стали плакати.

ТИ, КРОПИВО МОЯ, ТИ, ЖАРКУЧАЯ

Не поспішаючи

Музична партитура для голосу та фортепіано. П'ять рядків нотного запису в трілінійній системі. Темпозначення: 'Не поспішаючи'. Ритм: 3/4. Ключ: G-dur. Текст пісні: Ти, кропиво моя, ти, жаркуча я, ти, свекрухо лиха, ти лаюча я.

Ти, кропи - во мо - я,
ти, жар - ку - ча - я,
ти, свек - ру - хо ли - ха,
ти ла - ю - ча - я.

Ти, кропиво моя, ти, жаркучая,
Ти, свекрухо лиха, ти, лаючая.

Посилала младу в поле брати льону,
А я брала той льон день до вечора.

А увечері я снопи зносила,
Снопи зносила, дитя бросила.

Ще й зоря не зійшла, я додому пішла
Та зустріла, млада, аж три вовки сама.

— Ой ви, вовки мої, вовки сірії,
Чи не бачили ви та дитятя мого?

Перший вовк ісказав: — Я дитятко видав.
Другий вовк ісказав: — Я дитя колихав.

Другий вовк ісказав: — Я дитя колихав,
Третій вовк ісказав: — Я дитя розірвав.

ОЙ У ЛУЗІ, У ЛУЖЕЧКУ

Повільно

Ой у лузі, у лужечку,
ой у лузі, у лужечку,
при крутому бережечку.

Ой у лузі, у лужечку,
Ой у лузі, у лужечку,
При крутому бережечку.

При крутому бережечку,
Там поросла рута-м'ята,
Там плавали утенята.

Там плавали утенята,
Вони пливуть, поринають,
Вони собі пару мають.

Вони собі пару мають,
А я живу в божій карі;
Не дав мені господь пари.

Не дав мені господь пари,
Та дав мені чоловіка,
Буде журби, покіль віка.

Буде журби, покіль віка,
Буде журби ще й клопоту,
Наплачуся ув охоту.

Наплачуся ув охоту,
Наплачуся, нажурюся,
Поки з милим розойдуся.

Поки з милим розойдуся.
Котивсь туман по долині,
Широкий лист на калині.

Широкий лист на калині,
А ще ширший на дубочку,
Кличе голуб голубочку.

Кличе голуб голубочку,
Хоч не свою, да чужую:
Прийди, серце, поцілую.

Прийди, серце, поцілую.
Своя стоїть за лозами,
Обливається сльозами.

Обливається сльозами,
Ой вилізли тобі очі,
Як ти сватав опівночі.

Як ти сватав опівночі,
Було б тобі прийти удень
Розпитаться добрих людей.

Розпитаться добрих людей,
А в нас люде не татари —
Вони б тобі розказали.

У НЕДІЛЮ ВРАНО, ЯК СОНЕЧКО ВСТАЛО

Дуже повільно

У не - ді - лю вра - но,
 як со - неч - ко вста - ло,
 ви - ря - джа - ла ма - ти доч - ку
 у чу - жу - ю сто - ро - ноч - ку.

У неділю врано,
 Як сонечко встало,
 Виряджала мати дочку
 У чужую стороночку.

— Ти думаєш, ненько,
 Що я тут паную,
 Та прийди, ненько, подивися,
 Як я тут горюю.

У НЕДІЛЮ ВРАНЦІ, ЯК СОНЕЧКО ВСТАЛО

Поволі

У не - ді - лю -
 вран - ці, як со - неч - ко
 вста - ло, ви - ря - джа - ла

ма - ти доч - ку
у чу - жу - ю сто - ро - ноч - ку.

У неділю вранці,
Як сонечко встало,
Виряджала мати дочку
У чужую стороночку.

ОЙ ПОХОДЖЕНО, ОЙ ТА ПОВРОДЖЕНО

Повільно

Ой по - хо - дже - но,
ой та по - бро - дже - но
та ко - ло бро - ду кінь - ми.
Та ко - ло бро - ду кінь - ми.
Та то не кінь - ми,
ой та то не кінь - ми,
а жу - ра - воч - ка з діть - ми.

Ой походжено, ой та поброджено
Та коло броду кіньми.

Та коло броду кіньми.
Та то не кіньми,
Ой та то не кіньми,
А журавочка з дітьми.

А журавочка з дітьми,
Та журавель ходе,
Та журавель ходе,
А журавочка дибле.

А журавочка дибле.
Та ой п'є козак
Та горілочку,
А шинкарочка сипле.

А шинкарочка сипле.
Та вона сипле,
Ой та наливає,
А козак випиває.

А козак випиває.
Та стоїть дівка,
Ой стоїть красна
Та сльози проливає.

Та сльози проливає.
— Ой та не плач, дівко,
Ой та не плач, красна,
Бо така твоя доля.

Бо така твоя доля,
Що полюбила
Ой та козаченька
Та при місяці стоя.

Та при місяці стоя.
— То ж не я його
Ой та полюбила,
Полюбила стара мати.

Полюбила стара мати,
Та вона ж мені
Ой та й ізвеліла
Та рушники давати.

ПОХОДЖЕНО ТА Й ПОБРОДЖЕНО

Повільно

По - хо - дже - но та й по - бро -
- дже - но та ко - ло мо - го са - ду.
Та ко - ло мо - го са - ду...
Хо - див жу - равль та по бе -
- реж - ку, а жу - ра - воч - ка диб - ле.

The musical score is written in a single system with five staves. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 3/4 time signature. The tempo marking 'Повільно' is placed above the first staff. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The piece concludes with a double bar line.

Походжено та й поброджено
Та коло мого саду.

Та коло мого саду...
Ходив журавль та по бережку,
А журавочка дибле.

ОЙ БІДА, БІДА

Ой бі - да, бі - да,
не той чо - ло - вік: сам до кор - шми не йде
й ме - ні не ве - лить. Як і - ду, так і - ду.

The musical score consists of three staves. It starts with a treble clef and a 3/4 time signature. The lyrics are placed below the notes, with hyphens indicating syllables across notes. The piece ends with a double bar line.

Ой біда, біда,
Не той чоловік:
Сам до коршми не йде
Й мені не велить.

А я, молода,
Набралась ума:
Як іду, так іду
До коршми сама.

Прийшла до коршми,
Сіла на лавку,
Ой дай, орендар,
Горілки кварту.

Орендар дає
Та й на стіл кладе:
— Молодице молодая,
Чоловік іде!

Чоловік іде,
Нагайку песе.
Молодице молодая,
Він бити буде.

— Ой орендар, орендарочку,
Заховай же мене у коморочку.

— Молодице молодая,
Цего не вчиню.
Як буде чоловік бити,
Двері відчиню.

Двері відчиню,
Сам на двір пійду,
Щоби люди не сказали,
Що й тебе люблю.

І ВЧОРА НЕ БУВ

сьо - год - ні не - ма, де ж ти, сер - де - ня,
 1 за . був за ме - ня. 2 за . був за ме - ня.

— І вчора не був, сьогодні нема,
 Де ж ти, серденья, забув за мене. (2)

— А я й не забув і не забуду:
 На три годочки в армію піду. (2)

З армії прийду — жениться буду,
 Візьму жіночку шістнадцяточку. (2)

Як буду лягати — буду цілувати,
 Як буду вставати — буду промовляти: (2)

Дівчинонько моя, зарученая,
 Чого ти така засмученая? (2)

Як я тебе брав — як рожа цвіла,
 Тепер ти стала — як рожа в'яла.

Як я тебе брав — як рожевий цвіт,
 Тепер ти стала — як білий папір. (2)

ВИЙДУ ЗА ВОРОТА

Вийду за ворота —
 Сонце горить.
 Здумаю про милого —
 Серце болить.

Піду я в садочок —
 Нарву ягідочок.
 Назбираю грушок
 Повен хвартушок.

Сама я не знаю,
 Де мені їх діти.

Чи сісти поїсти,
Чи милому 'днести.

Брела-брела річкою
Та й притомилася,
Сіла на бережечку
Та й зажурилася.

Ой коли б я пава —
Я б крилечка мала,
Я б всю країну
Та їми облітала.

Я б всю країну
Та їми б облітала,
Я б свого милого
По шапці впізнала.

Ой хоч не по шапці —
То по козирочку,
Що й у мого милого
Брови на шпурочку.

Піду я до церквочки
Богу помолюся,
Гляну на каблучку —
Сльозами заллюся*.

* В автографі під цим текстом автор написав: «(Від Наталки)». — *Ред.*

БАЛАДИ
ОЙ ЧИЇ Ж ТО ВОЛИ

Дуже поволі

Ой чи. ї ж то во - ли, гей.

Ой чи. ї ж то сі. рі во - ли

по го - рі хо - ди - ли?

Ой чиї ж то воли, гей.
Ой чиї ж то сірі воли
По горі ходили?

По горі ходили, гей.
Ой це ж того козаченька,
Що ми втрюх любили.

Що ми втрюх любили, гей.
Що першая полюбила —
Правду говорила.

Правду говорила, гей.
А другая полюбила —
Перстень подарила.

Перстень подарила, гей.
А третя полюбила
Та й причарувала.

Та й причарувала, гей.
Ой летіла зозуленька
Через сад куючи.

Через сад куючи, гей.
Ой заплакав козаченько,
Від дівчини йдучи.

Від дівчини йдучи, гей.
Як прийшов же він додому,
Не сказав нікому.

Не сказав нікому, гей.
На тесовий стіл схилився,—
Тяжко зажурився.

Тяжко зажурився, гей.
Прийшла к ньому стара мати
Та й стала питати.

Та й стала питати, гей.
— Може, тобі, мій синочку,
Воріжку шукати?

Воріжку шукати, гей.
— Не поможе мені, мамо,
Воріжка руката.

Воріжка руката, гей.
А поможе мені, мамо,
Заступ та лопата.

Заступ та лопата, гей.
Заступ, заступ та лопата —
Смоловая хата.

Смоловая хата, гей.
Прийшли к ньому товариші
Та й кличуть гуляти.

Та й кличуть гуляти, гей.
— Товариші, рідні брати,
Не перейду хати.

Не перейду хати, гей.
— А це ж тобі, товаришу,
Дівчата багаті.

Дівчата багаті, гей.
— Нащо мені те багатство,
Буде з мене трошки.

Буде з мене трошки, гей.
Дадуть мені сажень землі,
Ще й чотири дошки.

Ще й чотири дошки, гей.
Ізроблять мені славу,—
Положать на лаву.

Положать на лаву, гей.
Тільки ж того поговору,
Що 'днесуть до гробу.

Однесуть до гробу, гей.
Ізберуть [ся] товариші,
Будуть пить-гуляти.

Будуть пить-гуляти, гей.
Вони ж будуть пить-гуляти,
Мене споминати.

НА ГОРІ БЕРЕЗА, НА ГОРІ КУДРЯВА

Поволі

На го - рі бе - ре - за,
на го - рі куд - ря - ва, ма - ти сво - го
си - на в вій - сько ви - ря - джа - ла.

На горі береза, на горі кудрява,
Мати свого сина в військо виряджала. (2)

— Іди, іди, сину, іди, не барися,
Одслужи три роки та й назад вернися. (2)

Одслужив син службу та й їде додому.
— Ой чи рада, мати, своєму дитяті? (2)

— Ой рада я, синку, ой рада тобою,
Ой тільки не рада твоєю жоною. (2)

Посадила сина, ласкаво вгощає,
На свою невістку скоса поглядає. (2)

Наливає сину зеленого рому,
Молодій невістці зеленого йоду. (2)

А вони взялися та й перелилися,
Випили потрошку та й похилилися. (2)

— Ой боже ж, мій боже, що я наробила?
Мала двоє діток, та й тих потруїла. (2)

Поховала сина в вишневім садочку,
Молоду невістку в воретях в куточку. (2)

Посадила сину червоцу калину,
Молодій невістці колючу шишину. (2)

ОЙ КОВАЛЮ, КОВАЛИКУ МАРКУ

Повільно

Ой ко . ва . лю,
ко . ва . ли . ку Мар - ку,
чом не ку . єш зве . чо . ра до ран . ку?

— Ой ковалю, ковалику Марку,
Чом не куєш звечора до ранку?

Чом не куєш звечора до ранку,
Чи у тебе заліза немає?

Чи у тебе заліза немає,
Чи у тебе сталі не хватає?

— Есть у мене стальная сокира,
Есть у мене дочка Катерина.

Есть у мене дочка Катерина,
Вона ж мені жалю наробила.

Вона ж мені жалю наробила.
Що звечора дитину вродила.

Що звечора дитину вродила,
Опівночі в криниці втопила.

ОЙ КОВАЛЮ, КОВАЛЬ-КОВАЛЕНКУ

Помірно

Ой ко - ва - лю,
ко - валь - ко - ва - лен - ку,
чом не ку - єш
звечора до ранку?

— Ой ковалю, коваль-коваленку,
Чом не куєш звечора до ранку?

Чом не куєш звечора до ранку,
Чи у тебе заліза немає?

Чи у тебе сталі не хватає,
Чи у тебе дівчини немає?

— Єсть у мене дочка Катерина,
Вона ж мені слави наробила.

Вона ж мені слави наробила,
Що звечора дитину вродила.

Що звечора дитя породила,
А впівночі в криниці втопила.

Що впівночі в криниці втопила,
А вдосвіта ще й бога просила.

— Ой дай, боже, сніги та морози,
Щоб занесло шляхи та дороги.

Щоб занесло шляхи та доріжки,
Щоб не знали сусіди-воріжки.

Щоб не знали, куди я ходила,
Щоб не знали, кого я любила.

РОЗБІЙНИЧОК, СЛАВНИЙ ЧОЛОВІЧОК

Помірно, не поспішаючи

The musical score is written on four staves in a single system. The first staff begins with a treble clef, a 4/4 time signature, and a key signature of one sharp (F#). It contains a melodic line with a triplet of eighth notes and a 3/4 time signature change. The second staff continues the melody with lyrics: 'Роз - бій - ни - чок, слав - ний чо - ло - ві - чок,'. The third staff continues with lyrics: 'роз - бій - ни - чок, слав - ний чо - ло - ві - чок, день на - ста - не -'. The fourth staff concludes with lyrics: 'з по - сте - лі не вста - не.' and ends with a double bar line. The score includes various musical notations such as clefs, time signatures, and triplets.

Розбійничок, славний чоловічок, (2)
День настане — з постелі не встане.

А звечора коням обрік дає, (2)
В опівночі з двору виїжджає.

В опівдні з двору виїжджає, (2)
На досвітку назад приїжджає.

Вставай, Ганю, відчиняй ворота, (2)
Везу тобі все срібла та й злата.

А ще Ганя з постелі не встала,— (2)
Від батенька всю працю впізнала.

— Це те плаття, що я походжала, (2)
Черевички — з младшої сестрички.

Черевички — з младшої сестрички, (2)
А коничок — братика рідного.

— Сядай, Ганю, в мальовані сани (2)
Та й поїдем до батенька в гості.

Привіз Ганю в глибоку долину. (2)
— Отут, Ганю, вся твоя родина.

Тут, Ганю, вся твоя родина, (2)
Скажи, Ганю, а хто тобі любий?

— Голуб сивий, голубка сивіша, (2)
Батько милий, дружина миліша.

— Знала, Ганю, що на се сказати, (2)
Тепер їдем віку доживати.

ОЙ У ПОЛІ ЖИТО

Поволі

Ой у по- лі жи- то
ко- пи- та- ми зби- то,
під бі- ло- ю бе- ре- зо- ю
ко- за- чень- ка вби- то. вби- то.

Ой у полі жито копитами збито,
Під білою березою козаченька вбито.

ОЙ У ПОЛІ ЖИТО КОПИТАМИ ЗБИТО

Поволі

Ой у по - лі жи - то
ко - пи - та - ми зби - то,
під бі - ло - ю бе - ре - зо - ю
ко - за - чень - ка вби - то.

Ой у полі жито копитами збито,
Під білою березою козаченька вбито. (2)

Ой убито, вбито, затагнуто в жито,
Червоною китаєчкою личенько накрито. (2)

Ой прийшла дівчина, котра любила,
Як підняла китаєчку, та й заголосила. (2)

— Чи ти, милий, впився, чи з дороги збився,
Чи за мною, молодою, тяжко зажурився? (2)

— А я і не впився, з дороги не збився,
За тобою, молодою, тяжко зажурився. (2)

Ой прийшла друга, котра кохала,
Як підняла китаєчку, та й плакати стала. (2)

Ой вийшла третя з рубленої хати,
Як підняла катаєчку, та й стала казати: (2)

— Було ж тобі, вражий сину, нас трьох не кохати,
Тепер будеш, вражий сину, у землі лежати. (2)

Було ж тобі, вражий сину, нас трьох не любити,
Тепер будеш, вражий сину, в сирій землі гнити. (2)

Нас трьох не кохати, а двох не любити,
Оце ж тобі, вражий сину, на світі не жити. (2)

Оце тобі рибка, оце тобі юшка,
Оце тобі, козаченьку, пухова подушка. (2)

Бо одна любила, а друга кохала,
А третя, зрадлива, чари готувала. (2)

Ой на горі лози і в долині лози,
Поб'ють тебе, дівчинонько, козацькі сльози. (2)

ОЙ ЗА ГАЄМ ЗЕЛЕНЕНЬКИМ

Помалу, стримано

The musical score is written on four staves in G major (one sharp) and 3/4 time. The melody is simple and folk-like, with a tempo marking 'Помалу, стримано' (Slowly, restrained). The lyrics are written below the notes, with some words underlined to indicate phrasing. The first line of music corresponds to the first line of lyrics, and so on.

Ой за га - ем зе - ле - нь - ким,
ой там і - де дощ дріб - нь - кий.
Ой там ко - зак ко - ня па - се,
ой там ко - зак о - гонь кре - ше.

Ой за гаєм зелененьким,
Ой там іде дощ дрібненький.
Ой там козак коня пасе,
Ой там козак огонь креше.

Хустиною роздимає,
Свої рани нагриває.
— Рани ж мої коханії,
Шабелькою рубанії.

Ой коню ж мій вороненький,
Ой піди ж на шлях рівненький.
Біжи, коню, дорогою,
Рекрутською стороною.

Та не біжи битим шляшком,
Бо там спіймуть вражі ляшки.
Біжи, коню, не барися
Та й до мами із'явися.

Як прибіжиш під ворітця,
Стукни-нукни у копитця.
То там вийде стара баба,
То то моя рідна мама.

То знай, коню, що казати,
Мої мами не злякати.
— Не плач, мамо, не журися,
Бо вже твій син оженився.

Узяв дочку-круляночку,
В чистім полі могилочку.
У ноженьках коник скаче,
А в головці ворон криче.

ОЙ У ПОЛІ ТА ПОМИРАЄ ТІЛО

Дуже повільно

Ой у по -
лі та по - ми - ра - є
ті - ло, ко - заць - ке - є бі - ле,
а в чу - жій сто - ро - ні.

Ой у полі та помирає тіло,
Козацькеє біле,
А в чужій стороні.

Ой в чужій стороні...
— Та зроби ж мені, брате,
Вірний товаришу,
Та з клен-дерева труну.

Та з клен-дерева труну...
— Та ой де ж тобі, брате,
Вірний товаришу,
Ой клен-дерева узять?

Ой клен-дерева узять...
Та будеш ти, брате,
Вірний товаришу,
У смоловій лежать.

У смоловій лежать...
— [Да] поховай [же] мене, брате,
Вірний товаришу,
У вишневім саду.

У вишневім саду...
Та на жовтім пісочку,
Вірний товаришу,
Під калиною.

Під калиною...
Да калина червона,
Гонка да висока,
Кучерявая.

Кучерявая...
Та розпусти гілля
З верху до кореня,
Лист додолоньку!

Лист додолоньку...
Та укрий моє тіло,
Козацькеє біле,
Ще й головоньку.

Ще й головоньку...
Та щоб моє тіло,

Козацьке біле,
Та й не чорніло.

Та й не чорніло...
Од ясного сонця,
Од буйного вітру
Та й не марніло.

ЇХАВ КОЗАК, ЇХАВ БУРЛАК

Повільно

ї хав ко - зак,
ї хав бур - лак
до дів - чи - ни в гості.
Про - ва - лив - ся кінь во - ро - ний
на смо - ло - вім мос - ті.

Їхав козак, їхав бурлак
До дівчини в гості,
Провалився кінь вороний
На смолівім мості.

Провалився, утопився,
Ще й шапочка сплила.
Молодая дівчинонька
Бистру річку брила.

Брила річку, брила бистру
Попід берегами,
Набачила рибалочок
З чорними бровами.

— Ой ви, хлопці-рибалочки,
Вчиніть мою волю:
Закидайте тонкий невід
По синьому морю.

Закидайте тонкий невід
По синьому морю
Та й витягніть миленького,
Хоч і неживого.

Ой витягли козаченька,
Вода з рота ллється,
Молодая дівчинонька,
Як рибонька, б'ється.

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ ПІСНІ
ОЙ ІЗЛЕТІВ ПІВЕНЬ НА НОВІ ВОРОТА

Помірно

Ой і . зле . тів пі . вень
на но . ві во . ро . та
та й крик . нув: ку . ку . рі . ку!
Не спо . ді . вай . ся, ста - ра ма - ту - сень - ка,
си . ноч - ка до - ві . ку.

The musical score is written on five staves in a single system. It begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato). The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The piece concludes with a double bar line.

Ой ізлетів півень на нові ворота
Та й крикнув: кукуріку!
Не сподівайся, стара матусенька,
Синочка довіку.

ТА ЯК СІВ НА КОНЯ, ГЕЙ, ДОЛЕНЬКО МОЯ

Повільно

Та як сів на ко - ня,
гей, до - лень - ко мо .

The musical score is written on two staves in a single system. It begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The piece concludes with a double bar line.

- я, та й на
гри - ву по - хи - лив - ся.
А за ним, за ним нень - ка
ста - ра - я: - Та вер - ни - ся,
син - ку, вер - ни - ся.

Та як сів на коня, гей, доленько моя,
Та й на гриву похилився.
А за ним, за ним ненька старая:
— Та вернися, синку, вернися.

— Та не вернуса я, гей, матінко моя,
А поїду я з України.
В мене кінь вороний, я і сам молодий,
То здається, що не загину.

Як поїхав козак та у Кримський байрак,
Та став коника напувати,
А за ним, за ним пан Бережницький —
Хоче його в неволю взяти.

— Та не бери мене, гей, пан Бережницький,
Козаченька молодого,
А на ось тобі гаманець грошей
Ще й коника вороного.

У ПОЛІ МОГИЛА

Повільно

У по - лі , мо - ги - ла
з ві - ром го - во - ри - ла: — По - вій, ві - ре буй -
- не . сень - кий, щоб я не зчор - ні - ла.

Detailed description: The musical score is written on three staves in G major and 3/4 time. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The melody is simple and expressive, with some notes held over. The lyrics are written below the notes.

У полі могила
З вітром говорила:
— Повій, вітре буйпесенький,
Щоб я не зчорніла.

Щоб я не зчорніла,
Щоб я не змарніла,
Щоб по мені трава росла
Та ще й зеленіла.

І вітер не віс,
І серце не гріс,
Тільки в полі при дорозі
Трава зеленіє.

СМУТНИЙ ВЕЧІР, ТИХИЙ РАНОК

Поволі

Смут - ний ве - чір, ти - хий ра - нок,
смут - ний ве - чір,

Detailed description: The musical score is written on two staves in F major and 4/4 time. The tempo is marked 'Поволі' (Ad libitum). The melody is slow and melancholic. The lyrics are written below the notes.

ти - хий ра - нок,
десь по - ї - хав мій ко - ха - нок.

Смутний вечір, тихий ранок, (2)
Десь поїхав мій коханок.

Десь поїхав та й немає, (2)
Серце моє завмирає.

Десь поїхав та й бариться, (2)
Серце моє печалиться.

Десь поїхав на Україну, (2)
Пустив коня на долину.

Пустив коня на долину, (2)
Сам ліг спати на годину.

ОЙ ІЗ-ЗА ГОРИ ТА ІЗ-ЗА КРУЧІ

Дуже поволі

Ой із-за го-ри та із-за
кру-чі та рип-лять во-зи
йду-чи, Та рип-лять во-зи
йду-чи... Та во-зи рип-лять,

Ой із-за гори та із-за кручі
Та риплять вози йдучи.

Та риплять вози йдучи...
Та вози риплять, а ярма бряжчать,
А воли ремигають.

Та воли ремигають...
А попереду та чумак іде,
На сопілочку грає.

На сопілочку грає...
Та сопілочка із барвіночка,
А оріхове денце.

А оріхове денце...
— Та вийди, вийди, та дівчинонько,
Та потіш моє серце.

Та потіш моє серце...
Та вийшла, вийшла та чорнявая
Та солі купувати.

Та солі купувати...
Та вона солі та й не купила,
А жалю наробила.

Та жалю наробила...
— Та чому в тебе, та чумаченьку,
Та сорочка не біла?

Та сорочка не біла...
— Та чому ж вона та буде біла,
Що вже сьома неділя.

ГЕЙ, ЗЛЕТІВ ПУГАЧ

Дуже повільно

Гей, зле - тів пу - гач
 та й сів на мо - ги - лі,
 та все пу - гу та й
 пу - гу. Та все пу -
 -гу та пу - гу...
 При - вер - тай - те,
 ви, мо - ло - ді чу - ма - ки,
 та во - лів к зе - ле - но - му лу - гу.

Гей, злетів пугач
 Та й сів на могилі,
 Та все пугу та й пугу.

Та все пугу та пугу...
 — Привертайте ви, молоді чумаки,
 Та волів к зеленому лугу.

Та волів к зеленому лугу...
 — Ой раді б ми та волів привертати,
 Так чумака занедужав.

Так чума́к занедужав...
Сидить же він на новому возі
Та на бильце схи́лився.

Та на бильце схи́лився...
Не дивиться чума́к на світ білий,
Тяжко-важко зажури́вся.

Тяжко-важко зажури́вся...
— Воли ж мої сірі, полові́ї,
Хто ж над ва́ми паном бу́де?

Хто ж над ва́ми паном бу́де...
Ой як мене, та чума́ка Мака́ра,
Та на світі не бу́де?

Та на світі не бу́де...
Ой ви, хлопці, добрі молодці,
Та хоч ви приверта́йте.

Та хоч ви приверта́йте...
Мої вози, воли полові́ї
Та ви лю́дя́м розпрода́йте.

Та все лю́дя́м розпрода́йте...
Мої добра, золоті́ї гроші́
Мої́й жі́нці переда́йте.

Мої́й жі́нці переда́йте...
А мене, чума́ка Мака́ра,
На моги́лі похова́йте.

ОЙ ДА ПРИЛЕТІЛО АЖ ТРИ ЛАСТОВОЧКИ

Повільно

Ой да при - ле - ті - ло
аж три лас - то - воч - ки,
гей,

Ой да прилетіло аж три ластовочки,
Гей, принесли да три записочки.

Ой да написано, ой да намальовано,
Гей, аж трьох братів найменовано.

Ой да що старший брат да й одкупається,
Гей, а підстарший да все ховається.

Ой да що підстарший да все ховається,
Гей, самий менший да виряджається.

— Ой да прощай, прощай, та (ой) отець-мати моя,
Гей, десь я в тебе да не дитина була.

Ой да десь я в тебе да не дитина була,
Гей, що ти ж мене да й у салдати 'ддала.

— Ой да, мій синочку, да, мій єдинчику,
Гей, чи єсть перстень на мізинчику?

— Ой да, моя мати, аж три персики мав,
Гей, четвертого да барабанщику 'ддав.

Ой да четвертого да барабанщику 'ддав,
Гей, щоб хороше да барабан вибивав.

Ой да щоб хороше да барабан вибивав,
Гей, отцю-матці да жалю завдавав.

ТУМАН ЯРОМ, ТА ТУМАН ЯРОМ

Поволі

Ту - ман я - ром, та ту - ман я - ром,
а мо - роз - чи - чок до - ли -
- но - ю. А мо - роз - чи - чок
до - ли - но - ю...
і - шов ко - зак та до - ро - го - ю
та і зу - стрів - ся та з дів - чи - но - ю.

Туман яром, та туман яром,
А морозчикок долиною.

А морозчикок долиною...
Ішов козак та дорогою
Та і зустрівся та з дівчиною.

Та і зустрівся та з дівчиною...
— Ой здорова, та чорноброва,
Скажи мені, та дівчинонько,
Та куди сядь та шлях-дорога?

Та куди сядь та шлях-дорога:
Чи в темний ліс, чи в зелений ліс
Та чи у чистеє поле?

Чи у чистеє поле...
В чистім полі, в широкім роздоллі —
Там калина та процвітає.

Там калина та процвітає...
Мати сина, та мати сина
У москалі випроводжає.

У москалі випроводжає:
— Іди, синку, та служи, синку,
Та за старшого брата.

Та за старшого брата...
Ой там шиють та ой там кроють
Государськеє плаття.

Государськеє плаття...
— Нехай шиють та нехай кроють,—
Мені його не носити.

Мені ж його та не носити...
Лучче стану та лучче стану
Крутую гору копати.

Та крутую гору копати...
Розкопав та крутую гору,
А сам сяду та й одпочину.

А сам сяду та й одпочину...
Як надіну государське плаття,
То й довіку не скину.

ТИХА ВОДА

Не хутко

Ти- ха во- да, ти- ха во- да
бе- ре- жеч- ки зно- сить. Мо- ло-
- дий юн- кер, мо- ло- дий юн- кер
пол- ков- нич- ка про- сить

Тиха вода, тиха вода
Бережечки зносить.
Молодий юнкер; молодой юнкер
Полковничка просить.

Пусти мене, полковничку,
Із полку додому.
Бо вже скучила, бо вже зниділа
Дівчина за мною.

ЗАПИСИ ІЗ ЗБІРКИ «ЗОЛОТО І МУСОР»

М е ж д у п р о ч и м

- Петре!
- Гов!
- Давай закуримо.
- Не хочу.
- Чого — не куриш?
- Ні. Я нюхаю.
- Е-е, не буде ж з тебе хазяїна.

(1908 р. в саду літом, почув з дороги, як копи возили)

«Иди, братец, к свињям с богом».

Мара — не мара, і чоловіка такого нема.

(Приказка)

Святий бозе, святий клепкий... а дубове денце...

Був такий піп, що на його менини гості ходили з своїми харчами...

Хоч би скоріш земля крутилась!

Пополам (разодрали) разнизали книгу, чтобы одновременно учить и О-ю и Ида.

«Перед смертю не надышешься», — так говорили обыкновенно риторы, когда, прогуляв подготовки, шли на экзамен, не желая даже прочитать первой строчки книги.

- Запишіть, дядю, на молебень.
- А кому ж?
- Да Хведору Кобизському.
- Дурний! Якому святому?
- А то вже як ваша ласка.

Запишіть міні, пожалуста, болящу руду корову.

Семинары в саду набезобразничали. Явилась полиция.

— Хвамилии?

— Четыркин,— не сморгнув, сказал первый.

— А ваша?

— Чредин,— еле удерживаясь от смеха, сказал второй семинар.

— Ну и хороши же, Четыркин и Чредин. Молодцы! Пусть губернатор узнает.

2 раза попрощался с хозяевами на вечере.

«Попу жить — бога хвалить!»

«Хто учиться, той не мучиться».

«І брус давай попу — дак забере».

— Дақ, може, батюшко, й люльку?

(Іван Савицький)

Про перенос мощів Єфросинії Полоцької.

Іван Торох — Торох.

Весь в глине, а правое плечо чистое. Потому что правым плечом я всегда трусь о барышень, когда хожу под ручку. ...А планед(т)ные кони як понесуты!..

(М. С. Дорофейський)

А в Лаврі і Антосій, і Хведосій.

...трохи туди, за Лаврою, є печера, де Антосій умолявся великого поста...

(Баба Лукинька)

«Бог не без милості, козак не без долі: дасть бог — то й в окно подасть».

«Ні світила, ні кадила — з чим душа поспіла».

«Стук — гряк — вже попу й є п'ятак!»

...еє — розказувала баба — дак ото ж і заріклась у п'ятницю не робити. А невістка й каже раз міні: «Ходімте, бабо, коноплі (ель) брать». От скушеніє, думаю. Ну вже пішла, та тільки не беру зовсім конопель, а тільки ношу, помагаю ото ж їй таки.

У Ладимира-князя були дванадцятєро синів, а одного звали — Самохвал Никодим, а баби переделали — Лиходій.

(Довгалька)

А моя дочка вже непорожня.

(Дороф[ейський])

Хоч і <невесело> горе — кажи гоп!

<(Мужики)>

А їсти — хоч пуп розв'яжи!

(Савицьк[ий])

Не ворожив би коло батька. Що ти міні ворожиш. Я горілки хочу.

— А де ваші персні?

(Пін)

— Якої вам пісні?

(Жених) <Дружок> боярин

— Та починай, якої знаєш.

<(Шафер)>

Продгоча з свічкою, а калоші, як ящики...

Когда к ректору приходили воспитанники просить о вечере, он прежде всего спрашивал их фамилии, мол, фамилии знаю, дак не будете бить.

Не видержав Кузьмин по писанії.

— Ну поїду ж,— каже,— с горя читать паремии в Воздвиженскую церкву.

Ні, лучше подать прошенію на рукопашню.

Да я ж там свій чоловік, ну... одне слово, як ото кажуть: о!

Паничі, обратно чаю не хочете?

Виноват, пардон, простите, сколько часов, скажите, пожалуйста.

...идут и встречают горбатого-горбатого деда: вон старый год — говорят они — пошел...

— А чога мати приїхала?

— Да вже я вам цього не докажу (т. е. не знаю).

Наш ректор ехал по тайному делу в Москву, поэтому, чтобы не встречали его воспитанники в поезде (было дело на распуске), он сам ехал во 2-м классе, а дочь его с письмоводителем в 3-м.

«Вспомни меня на воротах».

(Выражение епархиалок)

Тепор на букву э.

Для того, чтобы человек полетел, надо его наполнить газом.

(Слова Вити Л.)

Авдий-пророк, однако, молодец, только одну главу и написал! — говорят старшие философы, когда им задали Авдия.

Жил себе человек и жил бы... Нет, вздумал пророчествовать. Теперь и учи...

М о л и т в а , щ о б п р и ч а р у в а т и

Іду я в середу —
Спаситель попереду.
Іду я з паскою —
А ви до мене всі з ласкою.
Гляньте на мене соколовими очима,
Материним серцем.
Щоб ви не могли быть без мене,
Як дитя без цицьки,
Як мати без дитяти,
Як куриця без курчєнати,
Як утка без утяти,
Як гуска без гусєнати,
Як корова без тєляти,
Як кобила без лошати, —
Щоб ви не могли быть без мене,
Хрєщеного, парожденого, раба божого...

(Записал летом со слов мамы. Она научилась от знахарки бабы Оксаны)

В і д М. В. С а в и ц ь к о ї

Від моєї матері (Марії Василівни Савицької)
Пом[єрла] 5—6 жовтня 1915 р.

*Записано в с. Пісках Козелецького повіту на Чернігівщині.
Записувати почав з 1908-го року.*

На Осіяньській горі там Матер Божа спить-ридає,
Крізь сон сльози проливає:
«Сину мій, Сину Возлюблений,
Приснився мені сон премилений.
Наче Ви во граді Вифліємі,
Наче Вам терновий вінець наділи,
Копієм святе Ваше ребро пробили,
А з того святого ребра
Потекла кров і вода.
Хто сю молитовку читатиме —
У вогні не погибатиме,
Лиха твар не приставатиме,
Змій не поїдатиме.

(Мама казала, що це не все)

Я к сп а т ь л я г а т и

Хрестюся-молюся,
На хресті спать ложуся,
Хрестом покриваюсь.

Сус Христос у головах,
Прес[вятїї] в ногах,
Ангели по боках.

Ангелю-Хранителю,
Храни мене вдень і вночі,
Приліни до мене опівночі,
Сядь у мене на правому плечі,
Стережи мене од ночі до ночі.
Од світання до світання,
Так як Ісус Христос без скінчання.

Не сам я йду — матір божа йде,
Трьох янголов веде.
Перший янгол двері відчиняє,
Другий янгол столи застилає,
Третій янгол хрещеному народженому
Рабу божому щастя й долі шукає.

(Все це мама чула від баби Оксани, ворожки)

О д у р о к у

Урік-урочище,
Біг вовчище через пожарище,
Витріщив дурнище.
Всі люде глянули — осміхнулисьь.
І з вас народженого раба божого уроки
поминулисьь.

Уроки на сороки,
Пристрит на вереб'ї,
Смішки у стрішки,
А деркач у горло,
Щоб драв — не переставав,
А на вас, хрещеного, народженого раба божого,
щоб урік не нападав.

О д з у б і в

Місяцю Ладимеру!
Перейдіть ви через дванадцять земель,
Стріньтеся ви з братами,
З камениками,
З земляниками,
З мертвяниками.
Посядете ви за красними столами.
За красними столами ви будете пити-гуляти,
А я буду рабу божому зуби замовляти.

З а м о в л я н н я

Я трость дубова,
Я трость кленова,
Я трость малинова,
Я трость калинова,
Я трость вербова.
Виговорю тебе дубиною,
Викочу тебе мачиною —
На сухі лози,
На бистрі води,
Де парубок не гуляє,
Дівка косою не має...

М о л и т в а

Дідова молитва,
Бабова молитва,

Отцьова молитва
І материна молитва,
визволи мене з нещастя.

Їх діди не були злодіями,
і наші не були. Значить,
і виявиться воно. Діди
за полотно бунтуються
на тім світі. От і підкинули.

(Тут щось не все. Можливо, що останній розділ — це тільки пояснення мами, а я його записав у чернетку)

Місяцю Оврамію!
Очисти мої кості
Коло костей моїх...

(Тільки початок)

В о р о ж і н н я о д к о л ю ч к и

Як ходила мати божа по лісочку
Да сколола ніженьку на трісочку,
Не хворівши, не болівши,
Ніякого горя не імівши.

(Здається, не вся)

С л о в а й в и р а з и , я к і ч у в о д м а т е р і

Перегулюється (небо).
Окалавуритись.
Проманіжити.
Переменджигується.
На шлунок добре.
Поодзяплювані двері.
Без грошей — дурному брат.
Вигулюється (небо).

(Нам, дітям, особливо подобались мамині слова, і ми часто її розсмішували, щоб не журилась: «А йдіть, мамо, а то самовар перегулюється, треба окалавуритись чашками, щоб вода не переменджигувалась»)

Від братів і сестер

Щоб приснився сон

Ложусь я на Сіянських горах спать —

Три янголи в головах стоять.

Один янгол все бачить,

Другий янгол все чує,

Третій янгол все знає

І міні скаже: найду чи потерю.

(Од сестри Проні)

ДОДАТКИ

* * *

Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхніть серця піснями!
Українські прапори вгорі —
Мов сонце над степами...

Гей, рясно всипте цвітом шлях,
У дзвони задзвоніте!
Українське військо на полях
Йде, славою повите.

Дзвенять слова мов у сріблі
Братерській, веселі.
А десь на морі кораблі
Розбилися об скелі...

Земля схотіла жити знов —
Шумлять потужно ріки.
Благословіть ви чесну кров,
Хвала борцям навіки!

Хвала борцям, що на зорі
Лягли в холодні ями.
Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхніть серця піснями!

[1917]

* * *

Ой що в Софійському заграли дзвони, затремтіли.
Не білі голуби — янголи у небі пролетіли.
Ой там збиралися під прапори, під соняшні ще й сині:
Віднині —
Не буде більше пана у вільній Україні!

Ідуть, ідуть з музикою
Під тінню прапорів

Прекрасною, великою
Рікою стиглих нив.

Ідуть, ідуть — вітаються
І славлять щасні дні,
Жахнуть — переливаються
Їх душі вогняні.

Ой та виходили попи з Софійського, з-за брами, —
З хрестами, з корогвами.
У шатах золотих, коло Богдана правлять службу божу:
Як рожу —
Вітай свою, Україно, долю, — вітай дівчину гожу!

Горять, горять свободою
Вчорашні раби,
Бо вчули: «Встань з природою!» —
Згук янгола труби.

І встали всі, співаючи
З природою весни.
З природою вітаючи
Чудові дійсні сни.

Як засміялося ж до них та праведнеє сонце:
«Недурно гріло я, світило у кожнеє віконце!»
Як заходилися хмарини ткати скатертини, —
Хвилини! —
Цвінуть та розцвітають небесні бархатини.

Цвінуть в піснях вкраїночки,
Дзвіночки срібляні.
Душею чорнобривочки
Струнчасто-осаянні!

То ж матері майбутнії
Стрічають дні ясні.
О хвили незабутнії!
О сонце і пісні!

Ой що в Софійському та грали дзвони, замовкали.
Там прапори приймали, до народу промовляли:
«Гей, разом, разом станемо на ворога ми, браття, —
Завзяття! —
Хто зрадить ньеньку Україну — прокляття тим,
прокляття!»

І суне військо лавою
Від білих тихих брам.
І з «Заповітом», «Славою» —
Ввесь Київ наче храм.

В нім скапала кров часові,
Кров мучнів без вінця...
І в нім горять Тарасові
Українській серця!

[1917]

ЗОЛОТИЙ ГОМІН

Над Києвом — золотий гомін,
І голуби, і сонце!
Внизу —
Дніпро торкає струни...

Предки.
Предки встали з могил;
Пішли по місту.
Предки жертви сонцю приносять —
І того золотий гомін.
Ах той гомін!..
За ним не чути, що друг твій каже,
Від нього грози, пролітаючи над містом, плачуть,—
Бо їх не помічають.

Гомін золотий!

Уночі,
Як Чумацький Шлях сріблисту куряву простеле,
Розчини вікно, послухай:
Слухай:
Десь в небі плинуть ріки,
Потужні ріки дзвону Лаври і Софії!..
Човни золотії
Із сивої-сивої Давнини причалюють.
Човни золотії.

...З хрестом,
Опромінений,
Ласкою Божою в серце зраний
Виходить Андрій Первозванний.

Ступає на гори
: Благословенні будьте, гори, і ти, ріко мутна́я!
І засміялись гори,
Зазеленіли...
І ріка мутна́я сповнилася сонця і блакиті —
Торкнула струни...

Уночі,
Як Чумацький Шлях сріблисту куряву простеле,
Вийди на Дніпро!
...Над Сивоусим небесними ланами Бог проходить,
Бог засіває.
Падають
Зерна
Кришталевої музики.
З глибин Вічності падають зерна
В душу.
І там, у храмі душі,
Над яким у недосяжній високості в'ються голуби-
молитви,
Там,
У повнозгучнім храмі акордами розцвітають,
Натхненними, як очі предків!

Він був мов жрець, сп'янілий від молитви, —
Наш Київ, —
Який моливсь за всю Україну —
Прекрасний Київ.
— буря!

Стихійно очі він розкрив —
І всі сміються як вино...

— блиск!
— жах!

Розвивши ясні короги
(І всі сміються як вино),
Вогнем схопився Київ
У творчій високості!

: здрастуй! здрастуй! — сиплеться з очей.
Тисячі очей...
Раптом тиша: хтось говорить.
: слава! з тисячі грудей.
І над всім цим в сяйві сонця голуби.
: слава! — з тисячі грудей.
Голуби.

То Україну
За всі роки неслави благословляв хрестом
Опромінений,
Ласкою Божою в серце зраний
Андрій Первозванний.
І засміялись гори,
Зазеленіли...

Але ж два чорних гроба,
Один світлий.
І навкруг
Каліки.
Повзають, гугнявять, руки простягають
(О, які скорчені пальці!) —
Дайте їм, дайте!
Їсти їм дайте — хай звіра в собі не плекають,
— дайте.
Повзають, гугнявять, сонце проклинають,
Сонце і Христа!

Проходять:
бідні, багаті, горді, молоді, закохані в хмари
й музику —

Проходять:

Чорний птах — у нього очі-пазурі! —
Чорний птах із гнилих закутків душі,
Із поля бою прилетів.
Кряче.
У золотому гомоні над Києвом,
Над всією Україною —
Кряче.
О, бездушний пташе!
Чи це не ти розп'яття душі людської
Століття довбав?
Століття.
Чи не ти виймав живим очі,
Із серця віру?
Із серця віру.
Чого ж тобі тепер треба
В години радості і сміху?
Чого ж тобі треба тепер, о, бездушний пташе?
Говори!

Чорнокрилля на голуби й сонце —
Чорнокрилля.

— Брате мій, пам'ятаєш дні весни на світанню волі?
З тобою обнявшись ходили ми по братніх стежках,
Славили сонце!

А у всіх тоді (навіть у травинки) сміялись сльози...

— Не пам'ятаю. Одійди.

— Любий мій, чом ти не смієшся, чом не радієш?
Це ж я, твій брат, до тебе по-рідному промовляю,—
Невже ж ти не впізнав?

— Відступись! Уб'ю!

Чорний птах, '
Чорний птах криче.

І навкруг

Каліки.

В години радості і сміху

Хто їх поставив на коліна?

Хто простягнуть сказав їм руку,

Який безумний бог — в години радості і сміху?

Предки з жахом одвернулись.

: виростем! — сказали тополі.

: бризнем піснями! — сказали квіти.

: розіллємось! — сказав Дніпро.

Тополі, квіти і Дніпро.

Дзвенить, дзвенить, дзвенить

І б'ється на шматки...

— Чи то не золоті джерела скресають під землею?

Леліє, віє, ласкавіє,

Тремтить, неначе сон...

— Чи то не самоцвіти ростуть в глибинах гір?

: виростем! — сказали.

: розіллємось! — Дніпро.

Зоряного ранку припади вухом до землі —

...ідуть.

То десь із сел і хуторців ідуть до Києва —

Шляхами, стежками, обніжками.

І б'ються в їх серця у такт

— ідуть! ідуть! —

Дзвенять немов сонця у такт

— ідуть! ідуть!

Там над шляхами, стежками, обніжками.

Ідуть!

І всі сміються як вино:

І всі співають як вино:
Я — дужий народ,
Я молодий!
Вслухався я в твій гомін золотий —
І от почув.
Дививсь я в твої очі —
І от побачив.
Гори каміння, що на груди мої навалили,
Я так легесенько скинув —
Мов пух...
Я — негасимий Огонь Прекрасний,
Одвічний Дух.
Вітай же нас ти з сонцем, голубами.
Вітай нас рідними піснями!
Я — молодий!
Молодий!

1917

* * *

Хто ж це так із тебе насміявся смів?
Хто у твоє серце ніж загородив?
Виростали діти в хаті, як в гаю,
Без ясного сонця в рідному краю.
Накипіла злоба, сповнилися серця —
Гей, курки спустили в матір і отця!
Хто ж це так із тебе насміявся смів?
Хто у твоє серце ніж загородив?
Засівали поле потом і слізьми.
Не родило жито — що хоч, те й візьми.
Тож сокири брали, щоб в крові погрить,
І йшли брат на брата однімать, ділать...
Хто ж тобі зготовив цей кривавий час?
Хто ж так люто кинув на поталу нас?
І сказали людям: ми вас поведем!
Рушимо з ножами у наш край-едем.
І взялися кров'ю поле і гаї,
Бо рубались, бились рідніі, свої.
Хто ж тобі зготовив цей кривавий час?
Хто ж так люто кинув на поталу нас?
І сказали люде: годі нас дурить!
Будем ще й на волі у кайданах гнить:
Ждали ми героя, а став свинопас, —
Хто ж так люто кинув на поталу нас?

[1918]

ПАМ'ЯТІ ТРИДЦЯТИ

На Аскольдовій Могилі
Поховали їх —
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій Могилі
Український цвіт! —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посміла знятись
Зрадника рука? —
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн?
Боже, покарай! —
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих.—
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх.
[1918]

АНТИСТРОФА

Грати Скрябіна тюремним наглядачам — це ще
не є революція.

Орел, Тризубець, Серп і Молот... І кожне висту-
пає як своє.

Своє ж рушниця в нас убила.
Своє на дні душі лежить.

Хіба й собі поцілувать пантофлю Папи?

[1918—1919]

II

Прийшли попи, диктатори (о сором!), —
якраз всі ті, кого Ти не любив.
І хтось Твоє погруддя встановив
поміж монастирем, поміж собором.

Стоїш. У далеч дивишся з докором...
Який огонь в душі твоїй горів,
коли будив Ти, кликав кобзарів
з насильством биться, з царствами, з терором!

Ну що ж, Тарасе! Рад єси, не рад —
дивись, який в господі нашій лад,
в сім'ї великій, у громаді вольній.

Дивись. Мовчи. Хоча б схотів і їсти —
нічого не кажи Первопрестольній. —
Бо ще й Тебе пошиють в шовіністи.

— 140201

* * *

Орли-стерв'ятники-на труп летять. Не одганяй,
нащо! — коли стара Україна труп — хай розкладається
до краю. Нехай за свійським за двоглавим,
за чорним прусьським, нехай ще польський зробить їй візит.

А польський — білий, а польський — делікатний
так вийме очі, що й не вчуєш.
Для всіх поляків, мов пароль, смердить латина і король.
Для всіх? — О ні, підніметься і там.
Знайдуть на світі спільну мову —
і по орлам, і по орлам! І по латинам,
по коронам! А поки що...
Набий рушницю!..

[1920]

- 1 — Давай ми будем козаки,
а там неначе десь вовки,
а ми їх зловимо... еге?
- 2 — Ні, я не хочу, я — в друге.
- 1 — Ну йди з червоним, а я з білим?
А ми до стінки і розстрілим.
- 3 (Перебиває)
— Або отак: ти будеш цар,
а я матроський комісар.
Уб'ю тебе і сам загину,
а потім пійдем на Україну.
- 2 — Не хочу так. Давай орать.
Посієм жито. Потім жать
наймем дівчат. А на долині
посадим огірки і дині.
Зберем і продамо панам.
І буде добре-добре нам.
- 1 — Дурний, нема тепер панів.
- 2 — Чого ж ти лаєшся?
- 1 — Ну, годі.
- 2 — Мій батько служить у заводі.
- 1 — А мій муштрує москалів.
- 3 — Та годі, ото ще заведіться.
- 1 — Шикуйсь, Івани і Петри!
Мовчать! Не ворушиться!
Раз, два, три!

[1920]

Загупало в двері прикладом, заграло, зашкрябало в шибку.
— Ану одчиняй, молодице, чого ти там криєшся в хаті.
Застукало в серці, різнуло: ой горе! це ж гості до мене.
Та чим же я буду вітати — іще ж не вварився синочок...
Біжить одмикає сінешні, гостям уклоняється низько.
Гостей вона просить проходить — сама ж замикає за ними.
Проходять солдати у хату; один з них писати сідає,
два інших стають коло печі, а два при рушницях на дверях.
— Ну як же живеш, молодице? Показуй, що вариш-готуєш?
Стоїть молодиця — ні з місця — і тільки всміхається тихо.
Горщок витягають із печі, в нім скрючені пальчики видно.
Стоїть молодиця — ні з місця — і тільки всміхається чудно.
Знаходять одрізані ноги, реберця, намочені в цебрі,
і синю голівку під ситом, що вже почала протухати.

Стоїть молодиця — ні з місця — і тільки всміхається
страшно.
— Ну як же живеш, молодице? Чого ти мовчиш, не
говориш?
— Отак і живу я... — та й змовкла. Ой чий же це голос
у неї?
Хрипкий, а тремтючий, веселий. — Та так і живу, —
проспівала. —
Хіба ж то йому я не мати? Чи їсти, скажіть, не хотілось?
Ви хочете їсти? — Сідайте. Між вами і я, молодая.
Повірите, люде, їй-богу: — отак тільки тут полоснула —
затіпалось зразу і стихло. Повірите, люде, — їй-богу...
Отак і живу, — проспівала. — Отак удова молодая, —
і раптом уся затрусилась, мов щось би вона пригадала.
Очима так дико по хаті і кинулась вся до синочка.
Голівку вона йому гладить і ротика стулює міцно;
Заплакала б тяжко — не може, лиш б'ється об піл головою:
— Синочку, дитя моє любе! Ой що ж я з тобою зробила! —
Солдати підводять нещасну, її освіжають водою.
А писар все пише, все пише — та сльози писать заважають.

[1921]

«БЛАГОРОДНІ ВАЗОНИ»

Росло собі в садовника дві квітки. Дві квітки у вазонах на вікні, де кіт усе, було, маніжитья на сонці. Що одна квітка зелена, друга ще зеленіша. Та й ніколи ж вони не сперечались. — Цвітімо, серце, — веселіше буде жити! — було, скажуть одна другій та й замовкнуть. Мовчала і земля. Вона корінню соки постачала, аж од турботи почорніла. Але не так жили вазони. О! вазони були горді! Вони були поливою політи, як умиті. — Не з простої нас випалено глини. — На півдні мене, бач, кушлено. — Мене ж привезено з півночі. — А раз і завелись. Було це так. Один: — Ну як, скажи, терпіть нам це, що в наші з благородної глини форми простісінької насипали землі? — Другий: — Еге, еге, особливо мені. Бо я ж з півночі, і старший од тебе й благородніший. — Ти старший? овва! — підскачив перший. — Твоїє ще й півночі не було, як я на півдні жив своїм життям. Може, не так? А хто ж ту північ годував? — Усміхнувся другий: — Чого ти мені за хліб очі видираєш? До хліба твого давно ми звикли, не здивуєш. А от ти плещеш таке, що й черепку у голову не влізе. Звідки ти почув, хто тобі такеє набалакав, щоб твій південь коли життям своїм розкошував? Та коли хочеш знати, то

твого півдня ніколи й не було, немає зараз і не буде. — Як?! — сіпнувся перший... Тут котику незграбному прийшло додолу скочить. Як зчепились між собою вазони, як похитнулись, та як не гепнуться униз! — Оттуди к чорту! — сказала земля в обох вазонах разом.

Це була перша мудрість за всю її мовчанку. Вазони ж і додолі не вгавали. Прийшов садовник та й пересипав з обох вазонів землю в ящик і посадив цибулю. А в вазонів пооббивав злегенька краї і поставив один черепок у куток, щоб плювали, а другий на ніч під ліжко.

[Початок 20-х років]

* * *

До кого говорить?
Блок у могилі. Горький мовчить.

Рабіндранате-голубе!
З далекої Бенгалії
прилинь до мене на Україну.
Я задихаюся, я гину.

Я покажу тобі такі речі
в однокласовій ворожнечі.
Я покажу всю фальш, всю цвіль
партійно-борчих породіль.
А братні зуби, дружний зиск,
гнучка політика, як віск.

Коли б були це генерали,
ми б знали, що робить.
А втім то й річ, що це кати
однокласовії..

Рабіндранате-голубе!
Та де той Серп нам, Молот і лани?
Рабіндранате-голубе,
од достоєвщини звільни.

До кого говорить?
Блок у могилі. Горький мовчить.

[1925]

ЧИСТИЛА МАТИ КАРТОПЛЮ

(Уривок із поеми)

Чистила мати картоплю, а сестри гуляли у кукол:

Всі на долівці сиділи і думали всі неоднаке.

М а т и: як жити тепер їм? Чи вріжуть землі хоч у полі?
та й що з тієї латки, як вріжуть? Буде ще голоду, буде
горя і сліз! Хоч би син де нанявся, може б, став у підмозі.
Так вже натерпілись, так настраждались, що й як воно
далі —

хто його знає... Дівчатка за нею, ловенько сівши,
кукол учили сапачь на городі: от так та отак, бач,
треба; не тільки поверху, а й низу його зворуснути —
от і ростиме як слід, от і вродить, що всім нам і мамі
стане до льоду. Почула це мати, до них обернулась:
Ластовенятка мої, мої любії дітки!..— Хотіла сказати
ще щось, та тільки не вийшло. Сльози, скипівши на віях,
впали на руку, яка на коліні лежала (випав
ніж непомітно), друга ж рука ще тримала картоплю
й тихо дрижала, а з нею тремтіли й кільця лущиння,
що недочищені кригко звисали з картоплі додолу...

Діти припишкли, покинули кукол і нум собі плакати.

Мати взяла обняла їх рукою, а другою сльози
втерла. Лущиння порвалось і, впавши, на куклі скрутилось,
мовби гадючка...

Тут увіходить син: — Мамо! ви знов? Якби
ви не плакали, то, може б, хоч легше було!
Чи ви чуєте, мамо?

Ставила тую картоплю до печі. Брачку діставши,
знизу чавун обхватила й посунула глибше уліво,
де вже крутінь угораявся, крутінь як з огнистого дроту,—
дрова тріщать починали.— Та чую, не вся ще оглухла!
Дрова тріщать починали, а хмара синіла у вікнах.
Сестри поглянули строго і відступили од печі.
(— Може ж, не вся ще оглухла.) А хмара синіла у вікнах...

Син постояв-постояв, а далі почав
ходить по хаті:
Батько не вертався? — Мати немовби
до себе:

Бачте, стара вже, дурна, непотрібна. Хіба я що знаю!
Що ж зостається мені, як не плакати? Син камуністом,
батько, здурівши, у штунду пошився, якби ще у штунду —
Сусом Христом об'явив себе, партію водить по селах!

Що ж, іскажіть мені, що зостасться? Ну ріжте, ну бийте, в гроб удавіть мене з дрібними дітьми, нехай я вже буду вашим коліном придушена, наче ота Україна.

Син засміявся! Ну, до чого це? Навіщо таке говорити?
Ну, ви стійте собі за свою Україну, а мене теж не чіпайте.
Я вже не малий і знаю що роблю.

Хочте — то й зовсім без вас буду жити, як хочте, то й зовсім. Завтра, сьогодні ж піду й не вернуся. Куди — я вже знаю! Мати замовкла, об глечик почиргала, ніж погострила. Діти з-під полу гарбуз їй котили і гейкали: Ну ж бо! Бач, як він слухає, лисий на лобі бичок з одним рогом! Ну ж бо! А син трохи м'якше: як хочте, піду й не вернуся.

Та чого я там хочу! Ніж устромить собі, щоб не бачити цих злиднів — ось чого я хочу! — Гарбуз крехнув і розламався на дві половині.

В хаті запахло волоським насінням і трошки морозом. Діти нагнулись вгризнуть половинку — й голівка 'б голівку стукнулись. Смішно їм стало! Отож, вибираючи кишки, кихкать вони почали, прориватися сміхом. Погляне одна на одну, та й знову, ще дужче, аж трусяться плечі, глянуть, та й знову, аж поки ікотка грудна не напала.

А от із батьком прийдеться таки щось робить. С и н: я знаю, про що ви кажете. (Павза. Кіт сплигнув із печі.) Тільки уже ж він не покається. Навряд.

Брязнуло в сінях, загрюкало в двері. — Ой, мамо, боюся!
Діти до матері: — Мамо, боюся, він буде нас бити!
Навстіж з розгону розкрилися двері, і звідти кричало:
Падайте долу: явився Христос! Зустрічайте, співайте,
бийте в кімвали, тимпани: явився Христос-бог і цар ваш!
Тиша настала. Чавун зашипів. Грізно-синя — тиша —
у вікнах —

Благословляючи направо й наліво, увіходив до хати бог: у сорочці під поясок, босий, лоб узенький у два пальці.

Б о г: Утомився я! Сяду, посиджу. А що там ти вариш? Знавш, сьогодні возносивсь на небо і так було жалько, также вас жалько. Апостоли кажуть: Підстрибуй, осанна!

Я ж що руками махну, то все й вище, махну, то все й вище.
М а т и: Тягака ти чортова, твар неподобна, й чого ти
ходиш до мене? У злидні увів нас, дітей одкаснувся —
йди собі, звідки прийшов, і у піч не заглядує. Іуда!
Двері нащо то одзяплені кинув? Ти чуєш, п'янюго?
Б о г: Як не вірите — ребер пречистих моїх доторкніться.
Рани від гвоздів ось бачте в долонях? — за вас я розп'явся.
М а т и: Іди, бо їй-бо як візьму оту брачку, то буде,
буде і ребрам твоїм, голові і рукам — чи ти чуєш?

С и н (чвіркнувши на долівку): Це чисто
як в тїятрі на приставленїї.

Ленін-антихрист явився, мій сину, а ти про тїятри.
Треба боротись: антихрист явився.

Та ви сперва явїться у сїльраду, а тоді
будемо про антихриста. Там... кажуть...
А, та ну його к чорту — ви таки колись
дограєтесь!

Ленін-антихрист явився, мій сину, а ти проти мене.
Треба боротись: ворог явився.

Сусїдська дївчина на дверях: — Ой, тїточко,
чи ви чули? Ларивон-штундист убив
свою меншу дочку!
Син. Нехотя. Обернувся: — Брови! Просто
проти нього стояли брови!..
Сус Христос підвівся.
Мати заголосила.

[1920—1925]

ПРИМІТКИ

В останньому, дванадцятому томі (кн. 1 і 2) Зібрання творів П. Г. Тичини вміщені його листи, фольклорні записи, окремі малюнки, розділ «Додатки», в якому представлені оригінальні твори, що не увійшли свого часу до відповідних томів з незалежних від упорядників причин, короткий літопис життя і творчості та покажчики.

Листування П. Тичини — найменш зібрана і досліджена частина його творчої спадщини. Частково її збирання було розпочато вдовою поета Лідією Петрівною Тичиною (дівоче прізвище — Папарук) після його смерті, але це стосувалося переважно родинного листування — листів до братів, сестер і небожів. Деякі письменники (В. О. Мисик, Г. П. Донець) повернули Л. П. Тичині оригінали листів, а О. Я. Ющенко подарував фотокопії. Отже, в домашньому архіві П. Тичини була сконцентрована основна кількість листів поета, які після смерті вдови в 1975 р., згідно з рішенням комісії по творчій спадщині, передані до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва УРСР.

Після відкриття в 1980 р. Київського літературно-меморіального музею-квартири П. Г. Тичини розпочалося активне збирання ним архівних матеріалів поета. Зокрема від родини Анатолія Карповича Навлюка — приятеля сім'ї Тичин, колишнього співача капели-студії ім. М. Д. Леоновича, якою в 1921—1923 рр. диригував поет, було придбано ряд цінних рукописів, фотографій та листів. А. К. Павлюку належить заслуга у врятуванні довоєнного архіву П. Тичини. Після евакуації родини поета до Уфи у липні 1941 р. він відсилав туди частинами його архів, а деякі архівні матеріали поета сховав у Києві у родичів і знайомих, а також у навколишніх містах і селах Київщини. Боячись втратити оригінали, А. К. Павлюк під час фашистської окупації переписував з автографів неопубліковані твори П. Тичини та варіанти відомих поезій, а також листи, внаслідок чого з'явився окремих загальний зошит із копіями листів до Л. П. Папарук (дівоче прізвище поміняне лише в 1951 р.; ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268). Переважна більшість автографів повернута після Великої Вітчизняної війни їх власнику, але частина оригіналів залишилася в родині А. К. Павлюка і придбана дирекцією музею в 1980—1983 рр.

Якщо П. Тичина дуже дбайливо ставився до листів своїх кореспондентів (і в цьому немала заслуга його дружини), то основна кількість його листів не збереглася. Відомості про те, що такі листи були, знаходимо, наприклад, у щоденникових записах: «1929 р., червень. Писав листівку до Цитовича» (*Тичина П.* Із щоденникових записів. К., «Радянський письменник», 1981, с. 57, 135, 136, 278, 284), а також у листах багатьох кореспондентів, які зберігаються в архіві П. Тичини.

У томі вміщені лише листи і телеграми, що мають історико-літературне значення або свідчать про зв'язки поета з письменниками і митцями братніх республік та зарубіжних країн, редакціями газет, школами, початкуючими авторами й виборцями. Друкується

також невелика кількість листів за автографами П. Тичини, написаним ним самим ніби від імені його помічників.

Листи подаються в хронологічному порядку за редакційною нумерацією. Авторська дата в листах стоїть на тому місці, де її поставив П. Тичина, редакційна дата — зліва над текстом курсивом. У випадках, коли листи автором не датовані, дата встановлюється упорядником на підставі аналізу фактів та змісту листа.

Викреслений текст подається в ламаних дужках, пошкоджені місця позначаються трьома крапками в ламаних дужках, а букви та слова, поновлені упорядником, подаються в квадратних дужках. Авторські описки виправляються беззастережно.

Для зручності в примітках вжито скорочення. Абревіатурами позначені сховища, в яких зберігаються оригінали листів П. Г. Тичини:

Центральний державний архів літератури і мистецтва СРСР — ЦДАЛМ СРСР

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва УРСР — ЦДАМЛМ УРСР

Відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН УРСР — ЦНБ АН УРСР

Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР — ІЛ

Київський літературно-меморіальний музей-квартира П. Г. Тичини — КМТ

ЛИСТИ

1. ДО С. Г. ТИЧИНИ.

1906 р.

Вперше надруковано в перекладі українською мовою: «Україна», 1987, № 20, с. 15 (публікація І. Д. Блюдо «Пиши не Тичиніну, а Тичині...»).

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 21381). Текст пошкоджений у двох місцях (вгорі вирвано два клаптики паперу). Угорі і внизу аркуша — два акварельні малюнки П. Тичини. Під нижнім малюнком поставлено підпис і дату: «П. Тичина. 1906 р.» та напис: «Не бійся, у нас собак немає».

Тичина Єфросинія Григорівна (1881—1949) — найстарша сестра Павла Григоровича, яка на той час служила наймичкою в містечку Бучі під Києвом. Від неї П. Тичина у 1920 і 1922 рр. записав українські народні пісні «Чорноморець, мати, чорноморець», «Ой у лузі, у лужечку», «Ой жила я сім год удовою».

...мої картини...— П. Тичина з раннього дитинства проявив хист до малювання, яке помітив і підтримав його вихователь першого року навчання в Чернігівській бурсі М. І. Подвойський, подарувавши скриньку з олійними фарбами. Художні здібності юнака розвивалися в роки навчання в семінарії під впливом учителя малювання відомого художника і поета Михайла Івановича Жука (1883—1964), який познайомив його з М. М. Коцюбинським, залучив до відвідування відомих літературних «субот». М. І. Жук у листі від 24 жовтня 1954 р. залишив спогади про художні студії П. Тичини: «Через товщу років я побачив довгий коридор бурси, пообідняний час і сон начальства (навіть старого Євмена), розрізнені звуки оркестрових інструментів і клас, де група учнів зібралася на годину рисунка та малювання. Побачив серед них і Вас, милого хлопчика з постри-

женою голівкою... По тому мені була друга картина — семінарія і знову клас малювання. Година вечірня, група семінаристів, і знову серед них я побачив Вас, що старанно студіює «Натуру» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6180). Про талант Тичини-художника були високої думки народні художники СРСР В. І. Касіян та О. О. Шовкуненко. Малярська спадщина П. Тичини майже не збереглася.

...особенно могилу папы... — Тичина Григорій Тимофійович (1850—1906) похований у с. Пісках на цвинтарі біля церкви, спаленої у грудні 1942 р. фашистськими окупантами. Могила збереглася і дотепер. Відомостей про малюнок П. Тичини, на якому вона зображена, немає.

Поля — друга старша сестра поета (1884—1925).

Ваня — другий старший брат поета (1888—1969).

Савицький Григорій Васильович — дядько поета (по материній лінії). Від нього П. Тичина у 1913 р. записав такі пісні: «Зірву цвіток, зов'ю вінок», «Дивуються вражі люде збоку», «Росла, росла калинонька».

Євгеній — молодший брат поета (1895—1955), якому П. Тичина присвятив збірку «Плуг» (1920).

2. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

1910 р.

Вперше надруковано в перекладі українською мовою: «Україна», 1987, № 20, с. 15.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 24394).

Миша — найстарший брат поета (1885—1920).

Ксеня — третя сестра поета (1893—1985).

3. ДО А. В. НІКОВСЬКОГО.

1915 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1971, 20 серпня (у статті Григорія Зленка «Молодий я, молодий...»).

Подається за автографом (Державний архів Одеської області, ф. 746, оп. 1, № 5, арк. 8). Датується орієнтовно за змістом (у 1915 р. П. Тичина активно співробітничав із журналом «Основа»).

Ніковський Андрій Васильович (1885—1942?) — український літературознавець, тоді відповідальний секретар одеського журналу «Основа».

«Спів панакхидні» — цикл поезій П. Тичини, який не зберігся. Написаний приблизно в 1914—1915 рр. Ширші відомості про нього автор подав у щоденниковому записі від 20 листопада 1921 р., що з'явився після розмови із В. М. Елланом:

«— А знаєш — у мене в голові чомусь вертаються твої вірші, пригадуєш в Чернігові «Спів панакхидні». Може, зберігся в тебе цей цикл — покажи...»

— Ні, я й не знаю, чи я подер, чи в Чернігові залишив.

— Бачиш, а я пам'ятаю.

Я попрохав написати Василя хоч уривочок, бо мені самому це цікаво, я ж забув...

Василь написав уривочок, який воскресив у мене те перше кохання, і ті дурні сльози, і хвороба серця (переродження), а потім в чотирьох стінах редакції «Світла» самотність, голодовка. Крім того, цілу зиму без самовара й без грошей.

Природо люба, ой гай-гай»

(«Пам'ятники України», 1987, № 1, с. 51).

...поїхати до Саратова. — 1914 р. в зв'язку з початком першої світової війни Київський комерційний інститут, де навчався П. Тичина, було евакуйовано до Саратова, куди він мусив їздити під час сесій для складання іспитів.

«Основа» — єдиний щомісячний літературний, науковий і громадський журнал, що виходив українською мовою на Україні (в Одесі) після закриття українських періодичних видань у зв'язку з початком першої світової війни. На сторінках цього журналу надруковано такі вірші П. Тичини: «Душа моя — послухай!..», «Деся на дні мого серця...» (1915, кн. 2, вересень, с. 85—86); «Як не горю — я не живу...», «Молодий я, молодий...», «Озвася дзвін і потонув у примерковім сумі...» (1915, кн. 3, жовтень, с. 72—73).

...на нову адресу (статистика)... — Влітку та восени 1914—1916 рр. П. Тичина працював роз'їзним інструктором і рахівником-статистиком Чернігівського губернського земського статистичного бюро. В 1916 р. він знову повернувся до Києва, де влаштувався на роботу помічником хормейстра в театрі Миколи Садовського. Тут ідеться, очевидно, про адресу статистичного бюро, куди надходила кореспонденція для П. Тичини.

...на стару (Самійленків). — Йдеться про родину українського поета Володимира Івановича Самійленка (1864—1925), який уважно ставився до молодого П. Тичини, схилив його до перекладацької діяльності, піклувався про його здоров'я (в 1915 р. хворий П. Тичина півроку жив у нього в с. Добрянці на Чернігівщині). Тут, очевидно, йдеться про чернігівську квартиру Самійленків.

4. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

Початок 1916 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1985, 14 лютого (публікація І. Д. Блюдо).

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 17-В). Датується орієнтовно. Дані щодо датування суперечливі. По-перше, лист можна датувати не раніше вересня 1915 р., оскільки в цьому місяці вийшла друга книжка журналу «Основа», де було надруковано два вірші, про які пише Тичина, але про третю книжку за жовтень він ще не згадує, хоча в ній було надруковано три його вірші. По-друге, лист можна датувати орієнтовно лютим 1916 р., оскільки у ньому згадується філія Комітету по допомозі населенню Півдня Росії, що постраждало від військових дій. Цю філію було відкрито в Чернігові 30 січня 1916 р. (за ст. ст.). Відомості про її заснування та цікаві міркування з цього приводу висловив у листі до упорядника цього тому та в статті «Хор, який слухав Павло Тичина. Коментар до одного з листів класика української радянської літератури» («Сільські новини», 1985, 12 вересня) літературознавець В. І. Дудко.

Оце почав ізнову Ступницький співати... — Йдеться про світські концерти Чернігівського архієрейського хору під диригуванням тодішнього регента священника Михайла Ступницького, який, за повідомленням В. І. Дудка, брав участь у кількох архієрейських богослужіннях між 4 та 14 лютого 1916 р. (за ст. ст.).

Ісаак Данилович. — Можливо, йдеться про Ісаака Максимовича Розенфельда — редактора журналів «Новая жизнь» та «Новый журнал для всех» (1909—1913), який, імовірно, запрошував Тичину друкуватись у згаданих виданнях.

«Земська неділя» — «Черниговская земская неделя» — щотижневий видання Чернігівського губернського земства, що виходило в 1913—1916 рр.

Сарти — осіла з давніх часів частина узбеків.

У земстві був концерт українських колядок. Співав хор селян села Хоробич Городнянськ [ого] повіту 50—60 душ.— За даними статті В. І. Дудка «Хор, який слухав Павло Тичина», згадуваний концерт відбувся 21 листопада 1915 р. в приміщенні Чернігівської губернської земської управи, отже, й лист було написано не раніше цієї дати.

5. ДО В. Г. ТИЧИНИ.

15 квітня 1917 р.

Вперше надруковано: «Україна», 1987, № 20, с. 15. Подається за автографом (КМТ, фонди, № 17).

Датується за змістом (в автографі зазначено лише число і місяць, а рік відсутній): П. Тичина повідомляє про роботу в газеті «Нова рада», яка почала виходити в Києві в 1917 р. після Лютневої буржуазно-демократичної революції.

Уже в Басані (Новій), в Ярославці, Щасновці закладено товариства «Просвіти». — Йдеться про села Чернігівщини, в яких було відкрито культурно-освітні громадські організації. Товариство «Просвіта» засновано 1868 р. у Львові «народовцями» А. Вахнянином, О. Партицьким та ін. з метою поширення освіти серед народу. На початку ХХ ст. «Просвіти» виникли у Києві, Чернігові, Одесі та в інших містах України. В їхній роботі брали активну участь Л. Яновська, Б. Грінченко, М. Лисенко, Леся Українка, М. Коцюбинський, Панас Мирний. «Просвіти» припинили своє існування на початку 20-х років.

«Нова рада» — політична, економічна й літературна газета, що виходила в Києві після Лютневої революції 1917 р. до початку 1919 р. У ній були надруковані деякі поетичні твори П. Тичини.

...чи він змінив свій погляд на «сепаратистів»... — Очевидно, йдеться про тимчасову приналежність брата Михайла до українських сепаратистів, які прагнули до відокремлення і створення власної держави.

Кузнечна, 107, 19 — тепер вулиця Горького в Києві. За даною адресою П. Тичина проживав на квартирі в Катерини Кузьмівни Папарук, дочка якої Ліда стала пізніше дружиною поета.

Тичинин — переінакшене на російський лад прізвище, під яким сини Григорія Тимофійовича Тичини навчалися в духовних закладах.

6. ДО В. М. ЕЛЛАНСЬКОЇ.

1918 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа, що є власністю Майї Василівни Вовчик-Блакитної — дочки В. М. Еллана-Блакитного.

Датується орієнтовно зі слів М. В. Вовчик-Блакитної.

Елланська Варвара Михайлівна (1901—1929) — сестра В. М. Еллана-Блакитного. Працювала вчителькою.

...Вашій мамі... — йдеться про Ганну Вікторівну Елланську, матір В. М. Еллана-Блакитного, яка добре знала П. Тичину ще з років його навчання в Чернігівській духовній семінарії.

Василь — Еллан-Блакитний Василь Михайлович (справжнє прізвище — Елланський; 1894—1925) — український радянський письменник і громадський діяч. До 1920 р. був членом партії боротьбистів. Після саморозпуску цієї партії (одним з ініціаторів цього був В. Блакитний) і вступу до Комуністичної партії у березні 1920 р. став одним з активних творців радянської пролетарської літератури. Разом

із П. Тичиною навчався в Чернігівській духовній семінарії і, хоч був молодший, «вдачею своєю — можливо, що він уже й усіх нас обганяв», — згадував пізніше поет (*Тичина П.* З минулого — в майбутнє. К., «Радянський письменник», 1973, с. 224). На час написання даної записки В. Еллан був, очевидно, в Одесі.

7. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Літо 1920 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 1, 2). Текст листа пошкоджено — вирвано звертання «Панно».

Датується орієнтовно за змістом (влітку 1920 р. П. Тичина жив на дачі Дніпросоюзу у Вишгороді).

Папарук Лідія Петрівна (1900—1975) — донька квартирної хазяйки, з 1938 р. — дружина П. Тичини.

...живу на дачі!... — Влітку 1920 р. П. Тичина жив на дачі в Межигір'ї біля Києва, яка належала Дніпросоюзу, де він у 1920—1923 рр. завідував музеєм.

Дніпросоюз — Дніпровський союз кооперативних товариств, згодом — Губсоюз. У цій організації було створено культурно-освітній відділ, який займався популяризацією театральної, музично-хорової та бібліотечної справи. До ради експертів з театральної справи входили художник М. Г. Бурачек, поет М. К. Вороний, актори І. О. Мар'яненко, П. К. Саксаганський, з музично-хорової справи — композитори Я. С. Степовий, В. М. Верховинець, Р. М. Глієр, П. Д. Демуцький, П. О. Козицький, М. Д. Леонтович, Б. Л. Яворський; з бібліотечної справи — Ю. О. Меженко (Іванов); експертом з художньої справи був Ф. С. Красицький.

...з тієї суми... — Анатолій Карпович Павлюк, близький приятель сім'ї Тичини, з цього приводу зробив таку примітку: «Мабуть, гонорар за три збірки, які П[авло] Г[ригорович] продав за 100 т[исяч] к[арбованців], себто за 11 норм пайків» (ЦДАМЛМ, УРСР, ф. 464, № 5268).

«Друкар» — київське кооперативне видавництво, в якому вийшли в 1920 р. такі збірки П. Тичини: «Плуг», «Замість сонетів і октав», «Сонячні кларнети» (вид. 2-е).

Десюка — вигадане ім'я, яким П. Тичина називав Лїду Папарук.

..через музей. — Йдеться про кооперативний музей Дніпросоюзу, яким завідував П. Тичина.

8. ДО Л. П. ПАПАРУК.

8 серпня 1920 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4939). Автограф пошкоджено — вирвано початок.

Сьогодні ходили екскурсією оглядати монастир... — Йдеться про Межигірський Спаський монастир, згадка про який є в поемі П. Тичини «Живем комуною».

...пили з дзвінкової криниці (дивіться «Кобзар»: «Чернець»). — У поемі Т. Шевченка «Чернець» до рядків «Іде чернець дзвінковою // У яр воду пити...» є така авторська примітка: «Дзвінковая — криниця прозивається недалеко од монастиря».

1920 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 24).
 Дагується орієнтовно за змістом (згадується рядок «А мати лежить посеред улиці з...» із останньої строфи «Кукіль» збірки «Замість сонетів і октав», що вийшла у видавництві «Друкар» 1920 р.).

Голоскевич Григорій Костьович (1885—1937?) — український мовознавець.

10. ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТІ

М. Д. ЛЕОНТОВИЧА.

17 лютого 1921 р.

Друкується вперше за автографом П. Тичини, що зберігається у фонді Музично-хорового товариства ім. М. Д. Леонтовича (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 53, арк. 1).

Леонтович Микола Дмитрович (1877—1921) — український радянський композитор, хоровий диригент, музично-громадський діяч, збирач музичного фольклору, автор класичних хорових обробок українських народних пісень. П. Тичина надсилав йому свої твори, одвідав 28—30 жовтня 1920 р. разом з капелю К. Г. Стеценка в м. Тульчині на Поділлі (тепер Вінницька область). Після трагічної загибелі М. Д. Леонтовича, що сталася 23 січня 1921 р., у Києві за активною участю Тичини було створено Всеукраїнський комітет пам'яті композитора. У звіті за період з 1 лютого по 15 червня 1921 р. про діяльність цього комітету подаються такі відомості про історію його заснування: «Збори ініціативної групи, складеної з представників мистецтва, одбулись 1 лютого. На зборах були: художник Ю. Михайлов, композитор проф. Б. Яворський, композитор К. Стеценко, поет П. Тичина, педагог В. Дурдуківський, кооператор А. Харченко, композитор П. Козицький, композитор С. Тележинський, кооператор О. Чапківський і кооператор Г. Яструбецький.

Ініціативна група винесла постанову заснувати Комітет пам'яті Миколи Леонтовича, збудований на чисто громадських принципах, і взяла до своїх рук всю справу по організації комітету» (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 3). У доповідній записці до Всеукрмузкому від 25 грудня 1921 р. повідомлялося, що за два місяці «закінчено під керівництвом П. Тичини організацію капели-студії імені Леонтовича, котра дала вже три прилюдних концерти для робітників м. Києва» (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 5). У доповідній записці від 11 лютого 1922 р. про роботу комітету за січень того ж року зазначалося: «Третій концерт було влаштовано для робітників району в Печерському робітничому клубі 30 січня силами капели-студії ім. Леонтовича під орудою П. Тичини. Програму було складено з 20 найкращих пісень в обробці Леонтовича» (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 7).

Хор готується до вечора...— Перший концерт хору, присвячений пам'яті М. Леонтовича, як свідчить запис Л. П. Папарук та програма (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 53, арк. 3; № 720), відбувся в неділю 29 травня 1921 р. під диригуванням Г. Верьовки. В програму було включено 12 українських народних пісень в обробці М. Леонтовича.

11. ДО РАДИ БІБЛІОТЕКАРІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ.

15 вересня 1921 р.
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 32).
Національна бібліотека — Всенародна бібліотека при
Всеукраїнській Академії наук, заснована в Києві 1919 р.

«Світло» — педагогічний журнал для сім'ї і школи, що виходив
українською мовою в Києві в 1910—1914 рр. З осені 1913 до весни
1914 р. П. Тичина працював у редакції цього журналу на посаді тех-
нічного секретаря. В журналі було надруковане його оповідання «На
ріках вавилонських» (1913, № 3, с. 51—57).

Року 1919-го був на чолі української секції
Редвидату... — П. Тичина у 1919 р. (за Радянської влади) завідував
літературним підвідділом Всевидаву.

Губсоюз — колишній Дніпросоюз, в якому з початку 1920 до
весни 1923 р. П. Тичина завідував художньо-кооперативним музеєм.

Меженко Юрій Олексійович (справжнє прізвище — Іванов-Ме-
женко; 1892—1969) — український і російський радянський бібліограф,
літературознавець, колекціонер (зібрав 15 тисяч одиниць Шевчен-
кіани, яку подарував ІЛ).

Ефремов Сергій Олександрович (1876—1937) — український лі-
тератор і громадський діяч, академік АН УРСР.

12. ДО ПРЕЗИДІУ КОМІТЕТУ
ПАМ'ЯТІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА.

22 листопада 1921 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 53,
арк. 11).

...капела-студія імені Миколи Леонтовича... —
У начерках П. Тичини до історії капели-студії ім. М. Д. Леонтовича
(КМТ, фонди, № 508) подаються такі відомості: «Капела-студія скла-
далася з двох хорів.

У січні місяці 1921 р. при Бібліотеці імені Т. Шевченка (по
Кузнечній, 107) засновується хор, який підлягає бібліотечній секції.
Диригує Гр[игорій] Гур[ович] Верьовка. На якийсь місяць пізніше
в новостройнську «Просвіту» за диригента запрошено П. Тичину. Пер-
ший хор бере назву «Хор імені Леонтовича». Другий — назву «Ро-
бітничка капела». Обидва хори окремо встигли дати по кілька концертів:
в бібліотеці, в Ішвалідному домі, в клубі на Печерську і в Трамвайних
майстернях. У травні місяці минулого року Комітет по пам'яті М. Ле-
онтовича звертається до обох хорів з пропозицією виступити спільно
на концерті, присвяченому М. Леонтовичу. Хори тимчасово злива-
ються і починають роботу. Співанки з 60 душ співаків звертають на
себе увагу з боку музичних сил м. Києва. Хору об'єднаному відкри-
вається широка дорога.

З осені минулого року зійшлися співаки, і хорова організація
починає своє існування під назвою «Капела-студія імені Леонтовича».

Тобто в основу покладена робота студійна. Капела починає вели-
ким планом свої роботи і йде під руку Комітету ім. Леонтовича».

Програм до цього прикладається. — Подаємо програ-
му концерту, задуваного в листі (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 720, арк. 2):

«Комітет пам'яті Миколи Леонтовича
Зала Бібліотеки імені Шевченка (Кузнечна, 107)

У неділю, 4-го грудня 1921 року відбудеться концерт капели-студії
ім. М. Леонтовича під орудою П. Г. Тичини.

Відділ I

«Колядки»

1. Дорань...	«Колядки»	—	—
2. Нова рада	—	аранжировка	Кошиця
3. Ой рано кури запіли	—	аранжировка	Ступницького
4. Ой у полі при дорозі	—	аранжировка	Стеценка
5. На Іорданській річці	—	аранжировка	Стеценка
6. Ой там за горою	—	аранжировка	Леонтовича
7. Щедрик	—	аранжировка	Леонтовича

Відділ II

1. Ой з-за гори кам'яної	—	аранжировка	Леонтовича
2. Куди вітер віє	—	аранжировка	Лисенка
3. Посію я конопельки	—	аранжировка	Лисенка
4. Ой діду мій, Пахоме	—	аранжировка	Степового
5. Ой п'є вдова	—	аранжировка	Леонтовича
6. Дударик	—	аранжировка	Леонтовича
7. Калино-малино	—	аранжировка	Леонтовича
8. Ой вийду я на вулицю	—	аранжировка	Леонтовича
9. Не ходила на вулицю	—	аранжировка	Леонтовича

Початок о 8 г[одині] вечора по-урядовому».

13. ДО В. Л. ПОЛІЩУКА

23 січня 1922 р.

Вперше надруковано в кн.: *Тростянецький А. А. Шляхом боротьби і шукань*. К., «Наукова думка», 1968, с. 84—85. Подається за автографом (ІЛ, ф. 136, № 252).

Поліщук Валер'яп Львович (літературні псевдоніми — Микита Волокита, Сонцівт Василь та ін.; 1897—1937) — український радянський письменник. Незаконно репресований. Реабілітований по-смертно.

Всеукраїнська федерація пролетарських письменників і митців — організація, створена на початку 1922 р. (статут затверджено в Головполітосіві 26 січня 1922 р.). Федерація виступала під одними гаслами з Пролеткультом. Очолював її М. Хвильовий.

14. ДО М. К. ЗЕРОВА.

Квітень 1922 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 73 (публікація О. І. Бандури і М. П. Візира).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 30, № 621). Датується орієнтовно публікаторами за змістом. В архіві Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 571) збереглася копія листа президії цього товариства до М. К. Зерова від 21 квітня 1922 р.:

«Високоповажаний Миколо Костянтиновичу!

У початку травня (певно, 6-го) Товариство наше упорядковує вечір, присвячений творчості П. Тичини. Нас, як музичну організацію, найбільше цікавить музика в поезії Павла Григоровича. Тому програма майже цілого вечора буде сплетінням поезії з музикою. Скласти, дати тон ми доручаємо Лесеві Курбасові. П. Тичина обіцяє свою допомогу.

До Вас прохання наше— взяти лекційну частину. Це не буде традиційне вступне слово, це має бути променисте слово, спільне з поезією та музикою вечора. Як саме це буде скомпоновано — справа лектора, режисера та автора.

Ми певні, що ніхто так не підійде до стилю всього вечора, як Ви, а тому просимо не одмовлятися і допомогти нашій оригінальній спробі.

Про деталі уговоритесь з Л. Курбасом та П. Тичиною, а також з комісією нашою, котрій доручено проведення цього вечора.

Чекаємо Вашого приїзду.

З товариським привітом —

Голова президії

Секретар

Ю. Михайлів

О. Чапківський».

Там же збереглися повідомлення про вечір та його програма: «Інтимний вечір, присвячений творчості П. Тичини, відбудеться у понеділок 26 червня 1922 р. о 9 год[ині] вечора в помешканні Товариства (Велика Підвальна, ч. 15).

У програмі:

1. Слово про Тичину — М. Зеров
2. Декламація, інсценівки — у виконанні студії «Березоль» під керівництвом Л. Курбаса
3. Романси та пісні М. Вериківського, П. Козицького та Я. Степового у виконанні капели-студії ім. Леонтовича під орудою Г. Верьовки.

У звіті Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича за 1922 р. повідомлялося: «26 червня 1922 р. відбувся вечір, присвячений творчості П. Тичини, на який було запрошено студію Курбаса «Березиль», котра взяла на себе декламаційну частину вечора та пластичну інтерпретацію деяких віршів поета. М. К. Зеров виголосив слово «Шлях творчості Тичини» («Музика», К., 1923, ч. 1, с. 29—30).

У книзі реєстрації вихідної кореспонденції товариства за 12 червня 1922 р. під номерами 131—138 записано листи-подяки за участь у вечорі, присвяченому творчості П. Тичини, артистам Р. Нецадименко, В. Чистяковій, Л. Курбасу та іншим, що свідчать про деякі розбіжності в даті проведення вечора або вечір, призначений на початок червня, не відбувся.

Зеров Микола Костянтинович (1890—1941) — український радянський літературознавець, поет і перекладач. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

15. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО

1922 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 30). Датується орієнтовно. Записку написано, очевидно, ще до переїзду П. Тичини в Харків весною 1923 р., бо на конверті відсутні поштові штемпелі та адреса, а є лише напис: «В[исоко]п[оважаний] Наталі Данилівні Романович-Ткаченко».

Романович-Ткаченко Наталя Данилівна (1884—1933) — українська радянська письменниця. В 1903—1906 рр. перебувала у Львові, де познайомилася з І. Франком. Друкуватися почала 1905 р. в «Літературно-науковому віснику». За життя письменниці вийшло

чотири книги оповідань (1928—1929) та книга «Нас кличуть гудки. Записки революціонерки 900-х років» (1931).

Полетика Юрій — перекладач російської мовою таких творів П. Тичини: «І Бєлий, і Блок...», «Сонячні кларнети», «Арфами, арфами», «Хор лісових дзвіночків», «Я стою на кручі» (див. вид.: Антологія української поезії в руських перелогах. Под ред. А. Гатова і С. Пилипенко. Вступ. стаття проф. А. Бєлєцкого. Госиздат України, 1924, с. 215—221).

«Літературно-науковий вісник» (ЛНВ) — щомісячний журнал, заснований 1898 р. у Львові Науковим товариством ім. Шевченка на зміну журналу «Зоря».

16. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1923 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 28—29).

«Плуг» — спілка українських радянських селянських письменників, заснована 1922 р. у Харкові.

Був у двох музеях у б[увшому] Земстві і в Музеї українського мистецтва. — Йдеться про полтавські музеї — у будинку колишнього земства (тепер Полтавський обласний краєзнавчий музей), збудованому за проектом архітектора В. Г. Кричевського в 1905—1909 рр., та в Музеї українського мистецтва, що знаходиться в будинку Болюбаша.

На Рильського у нас погляд міняється... — Очевидно, йдеться про визнання великого літературного таланту М. Рильського доякими харківськими письменниками, які тоді неправильно оцінювали творчість угруповання «неокласиків», до якого належав поет.

Рильський Максим Тадейович (1895—1964) — український радянський поет і громадський діяч, академік АН СРСР (з 1958 р.) і АН УРСР (з 1943 р.), лауреат Ленінської премії (1960), Державних премій СРСР (1943, 1950), Державної премії УРСР (1971).

Тодось. — Йдеться про письменника Тодося Осьмачку, який до переїзду П. Тичини в Харків 1923 р. іноді відвідував його. П. Тичина в щоденникових записах за 1922 р. критично ставився до особистості Т. Осьмачки і його творчості.

Косинка Григорій Михайлович (справжнє прізвище — Стрілець; 1899—1934) — український радянський письменник. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

Підмогильний Валер'ян Петрович (1901—1941) — український радянський письменник. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

«Червоний шлях» — щомісячний український громадсько-політичний і літературно-мистецький журнал, що виходив у Харкові в 1923—1936 рр. У серпні 1936 р. перейменовано на «Літературний журнал». У 1923—1934 рр. редактором відділу поезії журналу був П. Тичина.

17. ДО В. О. МИСИКА.

4 квітня 1923 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1979, № 7, с. 141 (у статті харківського письменника А. Чернишова «Щоб на рівні часу бути... З досвіду творчої дружби П. Тичини і В. Мисика»).

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5154, арк. 1, 2). Датується за поштовим штемпелем: «Київ — Вокзал. 4.4 23».

Мисик Василь Олександрович (1907—1983) — український радянський поет, перекладач. На початку творчого шляху знаходив підтримку в П. Тичини, їздив разом із ним у вересні 1929 р. до Вірменії.

Аркадій читав мені... — Йдеться про Аркадія Васильовича Казку (1890—1929), українського радянського поета, перекладача, педагога. Навчався разом з Тичиною в Чернігівській духовній семінарії, товаришував з ним, відвідував літературні «суботи» М. Коцюбинського. В радянський час займався переважно педагогічною роботою (був учителем поета В. О. Мисика). Покінчив життя самогубством (див. лист № 175).

Пан — у давньогрецькій міфології бог лісів і дібров, покровитель пастухів, мисливців, пасічників, рибалок. Зображували його напівлюдиною, напівцапом. За уявленням давніх греків Пан мав лагідну, веселу вдачу, грав на дудці, але коли порушували його відпочинок, дуже гнівався і наганяв на людей «панічний» жах. У листі П. Тичини йдеться про «степового Пана», тобто про степову природу.

Філянський Микола Григорович (1873—1938) — український поет. Цикл віршів «Образи» присвятив П. Тичині. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

18. ДО В. О. МИСИКА.

2 липня 1923 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1979, № 7, с. 142 (у статті А. Чернишова «Щоб на рівні часу бути...»).

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 4). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. Вокзал. 2.7 23»). У першій публікації лист датовано за поштовим штемпелем місця одержання листа В. Мисиком: «Ново-Павлівка. 11.7 23»).

ВІНО — Всеукраїнський інститут народної освіти, вищий навчальний заклад, що готував учителів для масових і професійних шкіл та виховних закладів.

Робфаки — робітничий факультет (робітфак). Робітфаки — загальноосвітні навчальні заклади в СРСР, що в 1919—1940 рр. готували робітників і селян до вступу у вузи. Були створені з метою демократизації складу студентів і підготовки спеціалістів з робітників і трудящих селян.

19. ДО М. Є. ІВЧЕНКА.

Липень 1923 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 109, № 174). Текст зберігся незадовільно. Датується орієнтовно за змістом (згадка про публікацію оповідання М. Івченка «Горіли степи», яке було надруковано 1923 р. в журналі «Червоний шлях»).

Івченко Михайло Євдокимович (1890—1939) — український радянський письменник. У 1929 р. зазнав репресій.

20. ДО С. В. ВАСИЛЬЧЕНКА.

25 жовтня 1923 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 39, № 499), що написаний на бланку видавництва «Червоний шлях».

Васильченко Степан Васильович (справжнє прізвище — Панащенко; 1879—1932) — український радянський письменник, педагог.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4940, арк. 1—3). Текст листа зберігся не повністю — відсутнє закінчення.

Сковорода Григорій Савич (1722—1794) — український просвітник, філософ і поет. Творчість Г. Сковороди П. Тичина почав вивчати у 1913 р.; написав поему-симфонію «Сковорода» (див. т. 4 цього видання).

...ношуся з «Прометеем»... — Йдеться про незавершену поему «Прометей», над якою П. Тичина працював у 1917—1923 рр. Вперше уривки твору надруковані в цьому виданні (див. т. 1, с. 463—503).

...перші три книги... — Йдеться про збірки «Сонячні кларнети» (1918), «Плуг» (1920), «Замість сонетів і октав» (1920).

Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович (справжнє прізвище — Квітка; літературний псевдонім — Грицько Основ'яненко; 1778—1843) — український письменник, основоположник художньої прози в новій українській літературі.

Слобожанщина — історична область на Україні, до якої входили колишня Харківська губернія та прилеглі до неї території деяких областей України та Росії.

Таранушенко Стефан Андрійович (1889—1976) — український радянський мистецтвознавець, автор праць з історії українського образотворчого мистецтва та архітектури. В 1920—1933 рр. працював у Харківському музеї українського мистецтва. Автор праць «Старі хати Харкова» (1922), «Пам'ятки мистецтва старої Слобожанщини» (1922) та ін.

Святошин — історична місцевість у теперішньому Ленінградському районі Києва.

Лавра (Києво-Печерська) — православний монастир, заснований 1051 р. у печерах чепцями Антонієм і Феодосієм біля літньої резиденції князів Берестового поблизу Києва. Назву лаври як великого і впливового чоловічого монастиря присвоєно в XII ст. Із 1926 р. на території лаври знаходиться Києво-Печерський історико-культурний заповідник.

Неп (нова економічна політика) — економічна політика КІРС і Радянської держави в перехідний період від капіталізму до соціалізму, запроваджена на основі рішень X з'їзду РКП(б) (1921). Основу непу становили: заміна продрозверстки продподатком, допущення вільної торгівлі при регулюванні її органами Радянської влади, здача в оренду частини дрібних державних підприємств особам, дозвіл на організацію невеликих приватних підприємств, допущення в певних межах оренди землі та ін.

Юра Гнат Петрович (1888—1966) — український радянський актор і режисер, народний артист СРСР (з 1940 р.), лауреат Державних премій СРСР (1949, 1951).

Курбас Лесь (Олександр Степанович; 1887—1942) — український актор, режисер, педагог, народний артист Республіки (з 1925 р.). У 1916 р. організував Молодий театр, а в 1922 р. заснував театр «Березиль» у Києві. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

Молодий театр — товариство українських акторів у Києві (1916—1919), засноване Л. Курбасом з молоді, що закінчила Музично-драматичну школу М. В. Лисенка. Молодий театр виступав проти натуралізму, побутовщини та етнографізму в театральному мистецтві, висунув гасло «революції в театрі». Одним з першопородних зав-

дань Молодого театру було виховання українського актора нового типу. З цією метою він ставив різні за стилевими розв'язаннями спектаклі: реалістичні, умовно реалістичні, гротескові, символічні, психологічні, реконструював старовинний український вертеп, здійснював вистави за творами Т. Шевченка («Іван Гус», «Великий льох»). У квітні 1919 р. Молодий театр було об'єднано із створеним того ж року Першим театром Української Республіки імені Т. Г. Шевченка.

Толлер Ернст (1893—1939) — німецький драматург, поет, публіцист. Один з лідерів експресіонізму.

22. ДО В. П. БРЮСОВА.

12 грудня 1923 р.

Друкується вперше за текстом телеграми, що зберігається в Державній бібліотеці СРСР ім. В. І. Леніна (ф. 386, 105, № 37). Датується на позначкою на телеграмі: «[Из] Харькова числа 10, 12», тобто 10 грудня 1923 р., напередодні 50-літнього ювілею поета.

Брюсов Валерій Якович (1873—1924) — російський радянський поет, перекладач. Основоположник російського символізму. Після Великої Жовтневої соціалістичної революції активно включився у будівництво радянської культури, провадив громадсько-педагогічну діяльність. П. Тичина захоплювався поезією В. Брюсова, високо цінував його переклади із французької та німецької літератур.

23. ДО Л. П. ПАПАРУК.

25 грудня 1923 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подасться за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, № 464, № 4940).

Отак я в безплатній квартирі...—Після переїзду до Харкова восною 1923 р. П. Тичина деякий час жив у приміщенні редакції, поки не одержав спільну квартиру разом з Т. Масенком, А. Кошленком та Е. Фінінбергом на вул. Каплунівській, 14.

24. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

1923 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44188). Датується орієнтовно за змістом (повідомлення про вихід п'ятого номера журналу «Шляхи мистецтва» за 1923 р., де були надруковані уривки поеми-симфонії П. Тичини «Сковорода»).

Могилянський Михайло Михайлович (1873—1942) — український радянський літературознавець, публіцист, письменник; за професією адвокат. Переклав російською мовою більшість творів М. Коцюбинського, листувався з ним. П. Тичину знав, очевидно, ще з Чернігова.

«Шляхи мистецтва» — літературно-мистецький журнал, що виходив у Києві в 1921—1923 рр.

25. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1923 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 26). Датується орієнтовно за змістом (згадка про диригента М. А. Малька, який 1923 р. працював у Харкові). Текст пошкоджено (в кінці вирвано одне слово).

Віра Олексіївна — приятелька П. Тичини і Л. Папарук.

Льоня, Оля — небожі П. Тичини, усиновлені братом Євгеном після смерті брата Михайла.

М а л ь к о Микола Андрійович (1883—1961) — російський та український диригент і педагог. У 1923 р. диригував оркестром у Харкові, а в 1923—1925 рр. — у Києві. З 1928 р. жив за кордоном.

26. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець 1923 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 4). Датується орієнтовно за змістом (згадка про підготовку до зими та надсилання журналу «Червоний шлях», очевидно, № 9 за 1923 р., де були надруковані цикли П. Тичини «Харків» і «Фуга»).

27. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО.

3 лютого 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 3). Датується за поштовим штемпелем на конверті: «Харків. 3.2 24».

«М а н д р і в н и ц я» — повість Н. Д. Романович-Ткаченко, яку вона просила в листі від 12 січня 1924 р. надрукувати в журналі «Червоний шлях».

Х в и л ь о в и й Микола Григорович (1893—1933) — український радянський поет, прозаїк, публіцист; один із організаторів української радянської літератури. Член об'єднання письменників «Гарт» (1922—1925), «Урбіно» (вузького мистецького спрямування в «Гарті», 1923), організатор та ідейний керівник «Вапліте» (1925—1928), «Літературного ярмарку» (1929), «Пролітфронту» (1930). М. Хвильовий був основоположником і теоретиком нового напрямку в українській радянській літературі — активного романтизму (вітаїзму). Покінчив життя самогубством 13 травня 1933 р.

К о р я к Володимир Дмитрович (1889—1939) — український радянський критик та історик літератури. На той час працював у Державному видавництві України і викладачем української літератури у вищих школах Харкова. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

М [и х а й л о] М [и х а й л о в и ч] — Могилянський.

Н а т [а л я] М и х [а й л і в н а] і І н н а — київські знайомі П. Тичини.

В а ш о м у Л а д и к у написав я казку. — Йдеться про одну з казок П. Тичини («Дударик» — «Червоні квіти», 1924, № 3, с. 25—27; «Івасик-Телесик» — «Червоні квіти», 1924, № 11, с. 15—17), написаних для сина Н. Д. Романович-Ткаченко Володимира.

П л е в а к о Микола Антонович (1890—1941) — український радянський літературознавець; укладач хрестоматій творів української літератури. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

28. ДО В. О. МИСИКА.

16 лютого 1924 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1979, № 7, с. 142—143 (в статті А. Чернишова «Щоб на рівні часу бути...»).

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 6—7). Датується за поштовим штемпелем: «Харків, 16.2 24».

...з сім'єю мого брата. — Очевидно, йдеться про сім'ю брата Євгена, який після смерті в 1920 р. найстаршого брата Михайла усиновив його малолітніх дітей.

29. ДО М. Ф. ЧЕРНЯВСЬКОГО.

1 березня 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 134, № 51). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 1.3 24».

Чернявський Микола Федорович (1868—1946) — український письменник, перекладач.

Пяст (псевдонім Пестовського Володимира Олексійовича; 1886—1940) — російський радянський поет, перекладач. Співробітничав у символістській пресі («Весы», «Вопросы жизни», «Золотое руно» та ін.). Поезія Пяста тематично близька до віршів О. Блока.

30. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО.

1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 31). Датується на підставі листа Н. Д. Романович-Ткаченко від 3 березня 1924 р., на який давав відповідь П. Тичина.

...дати розпорядження Ю [рієві] Олексійовичу... — Очевидно, йдеться про Юрія Олексійовича Меженка (Іванова).

Повісті Вашої т. Коряк не дістав. — Йдеться про повість Н. Романович-Ткаченко «Мандрівниця», про яку йшла мова в попередньому листі П. Тичини.

Пильняк Борис Андрійович (справжнє прізвище — Вогау; 1894—1937) — російський радянський письменник, про приїзд якого до Києва Н. Романович-Ткаченко розповідала в листі від 3 березня 1924 р. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

...альманах «Гарту» й «Гартоплугу». — 1924 р. Державне видавництво України видало за редакцією С. Пилипенка перший альманах спілки селянських письменників «Плуг». Того ж року вийшов перший альманах спілки пролетарських письменників «Гарт». Оскільки на першому етапі плужани могли бути водночас членами «Гарту» і навпаки, то одні й ті ж письменники друкувалися в обох альманахах, через що вони й носили подвійну назву.

31. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 38).

Датується орієнтовно.

Жду я зараз Женю в Харків — на з'їзд «Плугу»... — Йдеться про приїзд брата Євгена на перший з'їзд селянських письменників «Плуг», який відбувся в Харкові у квітні 1924 р.

Григорію Гуровичу передасте антологію... — Можливо, йдеться про передачу Г. Г. Вєрвоці читанки-декламатора «Червоний шлях» (1924), в якій було надруковано ряд творів П. Тичини.

...студію й Вас [иля] Кириловича. — Йдеться про капелу-студію ім. М. Д. Леонтовича та її адміністратора Василя Кириловича Магеровського — знайомого П. Тичини.

32. ДО М. К. ЗЕРОВА.

Березень 1924 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 73—74.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 35, № 624). Датується орієнтовно за змістом та листом М. Рильського до Тичини від 6 березня 1924 р.

Загул Дмитро Юрійович (псевдоніми — Майдан, Б. Тиверець та ін.; 1890—1938) — український радянський поет, критик і літературознавець (автор книг «Поетика», 1923; «Література чи літературщина», 1926). Багато перекладав із західноєвропейських літератур. Д. Загул одним із перших у 1919 р. відгукнувся на творчість П. Тичини. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

«Каме́на» — збірка поезій М. К. Зерова, що вийшла в 1924 р. Як друга книжка Павла Петровича? — Очевидно, йдеться про книжку українського поета й літературознавця П. П. Филиповича (1891—1937) «Простір» (К., «Слово», 1925), яка тоді готувалася до друку. Пізніше Филипович був незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

Рильський до мене пише. — Кілька листів М. Рильського, написаних у той час, зберігаються у фондах КМТ. Один із них, датований 6 березня 1924 р., розкриває дружні стосунки між поетами, а також проливає світло на причини невдоволення Тичини ставленням до нього деяких київських діячів: «Дорогий Павле Григоровичу! Ваш лист і втішив мене і засмутив. Засмутив — бо невже Ви можете повірити, що між нами пройшла якась тінь? З якої причини? Яка? Не розумію.

До киян Ваше відношення не знаю чи має рацію: принаймні як тільки зайду до Зерова — він читає мені Ваші речі; як тільки заговорю про Вас із Могиланським — лице його спалахне молодю радістю. По-моєму, Вам жаліться на брак любові в кожному разі не можна. А що є інтригани... то де їх нема? Я, принаймні, силкуюсь так жити, щоб їх не помічати. [...] Збірки Вашої жду — і не тільки я — з великою нетерплячкою. А то щось нудно «на Парнасі» (КМТ, фонди, № 56).

Вашо «Н [ове] у [країнське] письменство» читав. — Йдеться про книгу М. Зерова: Нове українське письменство. Історичний нарис. Вип. 1, К., «Слово», 1924.

Свою книгу здавати мушу в друк. — Йдеться про четверту збірку поезій П. Тичини «Вітер з України» (1924), зміст якої додано до цього листа.

33. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1924 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 11).

Датується орієнтовно за змістом (згадка про твори і видання 1924 р.).

...перевідавати п'ятим виданням мою першу книгу. — Збірка «Сонячні кларнети» видавалася на той час лише двічі — в 1918 і 1920 рр.

Футуристи — представники авангардистської течії в літературі (М. Семенко, Г. Шкुरुпій та ін.).

...передаю... казочку... — Очевидно, йдеться про одну з казок Тичини («Дударик» — «Червоні квіти», 1924, № 3, с. 25—27; «Івасик-Телесик» — «Червоні квіти», 1924, № 11, с. 15—17).

...був я на радіостанції і на Маяковському... — П. Тичина має на увазі виступ В. Маяковського в Харкові 1924 р.

34. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

Березень 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 9). Датується орієнтовно.

Коцюр Данило Філонович — тесляр із села Пісок, який приймав із сім'єю Тичин.

ХЧ — очевидно, хата-читальня.

35. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

Березень 1924 р.

Друкується вперше за ксерокопією автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 10). Оригінал зберігається у небожа П. Тичини Юрія Євгеновича Тичини, який живе в Харкові в будинку «Слово» в колишній квартирі поета.

Посилаю тобі поправку Григорія Гуровича в його творі. — Очевидно, йдеться про якийсь музичний твір Г. Г. Верьовки, надісланий для Є. Г. Тичини, який тоді диригував хором ім. М. Д. Леоптовича у містечку Нова Басань на Чернігівщині.

36. ДО М. Є. ІВЧЕНКА.

28 березня 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 109, № 170), текст якого зберігся незадовільно. Дата встановлена упорядником архіву.

Яловий Михайло (псевдонім — Юліан Шпол; 1891—1934) — український радянський письменник, член-фундатор і перший президент ВАПЛІТЕ. Автор роману «Золоті лисенята» (1927), оповідань і віршів. Незаконно репресований 12 травня 1933 р. Реабілітований посмертно.

Чередниченко Варвара Іванівна (1896—1949) — українська радянська письменниця. Очевидно, йдеться про її п'єсу «Артистка без ролю» (1924).

Антоненко-Давидович Борис Дмитрович (1899—1984) — український радянський письменник. Можливо, йдеться про його п'єсу «Лицарі абсурду» (1924).

37. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Червень 1924 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 23). Датується орієнтовно за змістом та за листом до М. К. Зерова за березень 1924 р., в якому він теж надсилав зміст книги «Вітер з України». У першій публікації лист датовано 1923 р.

...чом же ви не написали мені про зміст моєї книги? — Очевидно, йдеться про збірку «Вітер з України».

Я «Харків» зовсім викидаю. — Йдеться про цикл віршів «Харків», надрукований у журналі «Черволий шлях», 1923, № 9, с. 1—4.

Гріг Едвард (1843—1907) — норвезький композитор, піаніст, диригент, основоположник національної композиторської школи.

Бетховен Людвіг ван (1770—1827) — німецький композитор, класик світового музичного мистецтва. Музика Бетховена була однією з улюблених у П. Тичини — перше знайомство з нею відбулося ще в студентські роки, коли він грав в оркестрі, який виконував «Егмонта».

Шопен Фридерик (1810—1849) — польський композитор і піаніст.

1924 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 109, № 172), текст якого зберігся дуже погано. Датується орієнтовно за змістом (у 1924 р. в № 6 журналу «Червоний шлях» були надруковані оповідання М. Є. Івченка «Смертний спів» та Л. Коваленко «Реактив»).

Івченко (дівоче прізвище — Коваленко) Людмила Миколаївна — українська письменниця, дружина М. Є. Івченка.

39. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 11). Датується орієнтовно.

...приїхав голова «Плугу». — Йдеться про українського радянського письменника Сергія Володимировича Пилипенка (1891—1943). Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

...буду повторювати першу книжку... — Йдеться про третє видання збірки поезій «Сонячні кларнети» (Х., ДВУ, 1925).

Сергій Хайневський — товариш П. Тичини по навчанню в Чернігові.

40. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

4 червня 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44170). Датується за поштовим штемпелем: «Харків, 4.6.24».

За кордоц, можливо, виїду у липні. — Йдеться про підготовку до поїздки в Чехословаччину, Німеччину, Францію, яка відбулася в кінці 1924 — на початку 1925 р.

Микола — очевидно, Хвильовий.

«Кварталів» не прислав... — Йдеться про альманах, який вийшов у 1924 р.

«Былого» теж не прочитав. — Йдеться про журнал, що виходив із 1900 р. (з перервами) в Лондоні, Парижі, Петербурзі. В 1917—1926 рр. виходив у Ленінграді. В журналі друкувалися документи і матеріали з історії революційного руху переважно другої половини XIX ст. 1924 р. в журналі «Былое», кн. 23—24, друкувалися спогади М. М. Могилянського «В девяностые годы».

Агатагел Юхимович — А. Ю. Кримський (1871—1942), український радянський учений-філолог, сходознавець, письменник, академік АН УРСР (з 1919 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1940 р.).

41. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

11 червня 1924 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1974, № 11, с. 75.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44171). Датується за поштовим штемпелем: «Харків, 11.6.24».

Моргенштерн Христіан (1871—1914) — німецький поет-лірик, представник антиматеріалістичного напрямку в поезії кінця XIX — початку XX ст. Перекладів творів Х. Моргенштерна в архіві П. Тичини не виявлено.

Ленау Николаус (справжнє прізвище — Николаус Франц Нібш Едлер фон Штреленау; 1802—1850) — австрійський поет, твори якого сповнені ненависті до експлуататорського суспільства, співчуття до знедолених, симпатії до національно-визвольного руху. П. Тичина робив спроби перекладати твори Н. Ленау, однак переклади залишилися незавершеними (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 2635, арк. 1—2).

У кн [изі] «Восток» аж дві рецензії на Кримського. — В журналі «Восток» (1924, № 4) надруковано дві рецензії під криптонімом «И. Кр.» (очевидно, автором рецензій був радянський арабіст і семітолог академік АН СРСР Ігнатій Юліанович Крачковський) на твори А. Ю. Кримського: Історія Персії та її письменства. Як Персія, завойована арабами, відновилася політично (IX та X вік). — Збірник історично-філологічного відділу УАН. К., 1923, № 3, вип. 1; Хафиз та його пісні (бл. 1300—1389) в його рідній Персії XIV в. та новій Європі. — Збірник історично-філологічного відділу УАН. К., 1924, № 9.

42. ДО Г. А. КОВАЛЕНКА.

12 червня 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 28). Датується за поштовим штемпелем: «Харків, 12.6 24» та написом, очевидно, рукою Г. А. Коваленка на аркуші під текстом листа: «12. VI 1924».

Коваленко Григорій Андрійович (1867—1938) — український письменник та громадський діяч.

Міхновський Микола Іванович (1873—1924) — український громадський діяч, поет, за фахом юрист. Видавав у Харкові літературну тижневу газету «Сніп» (1912—1913).

Гнат Мартинович — Г. М. Хоткевич (літературний псевдонім — Гнат Галайда; 1877—1938) — український радянський письменник, артист і мистецтвознавець. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

43. ДО М. Ф. ЧЕРНЯВСЬКОГО.

12 червня 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 134, № 52). Дату під текстом листа «12.VI 1924» написано почерком, схожим на почерк П. Тичини.

Микола Хвильовий цими днями їде на Азовське море... — Того літа М. Г. Хвильовий, як видно з листів П. Тичини, їздив до Бердянська.

44. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

4 липня 1924 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 75.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44172). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 4.7 24».

...пересилаю Вам листа самого Василя... — На конверті олівцем дописано (очевидно, М. М. Могилянським): «З додатком записки Блакитного». Записка не збереглася.

45. ДО В. О. МИСИКА.
6 липня 1924 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1979, № 7, с. 143 (в статті А. Ф. Чернишова «Щоб на рівні часу бути...»). Датується за пошто-вим штемпелем: «Харків. 6.7.24».

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 9).

Дніпровський Іван Данилович (справжнє прізвище — Шевченко; 1895—1934) — український радянський письменник.

...витагти Вас із Н[ово]п[ав]лівки.— Йдеться про село Новопавлівку Межівського району теперішньої Дніпропетровської області, де народився і жив тоді В. О. Мисик.

46. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 20). Датується орієнтовно за змістом (підготовка до поїздки за кордон, яка відбулася в кінці 1924 — на початку 1925 р.).

47. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.
1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44189). Датується орієнтовно за змістом (П. Тичина переселився тоді з редакції, де жив тимчасово після приїзду до Харкова з весни 1923 р.).

Тихонов Микола Семенович (1896—1979) — російський радянський письменник і громадський діяч. Герой Соціалістичної Праці (1966), лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1957), Ленінської премії (1970), Державних премій СРСР (1942, 1949, 1952), Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1964). До 70-річчя українського поета написав вірш «Павлу Григоровичу Тичино», віддукунувся на смерть українського поета статтями: «Бачимо ми, бачить світ» («Літературна Україна», 1967, 19 вересня) і «Во имя человека» («Літературная газета», 1967, 20 вересня). П. Тичина переклав два вірші М. Тихонова — «Вірменія» та «Ізнов одвідав я Донгуз-Орун...» (див. т. 5, кн. 1 цього видання), був редактором «Вибраного» 1946 р.

48. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 21). Датується орієнтовно за змістом: лист від 25 грудня 1923 р. написаний ще тоді, коли П. Тичина жив у редакції журналу «Червоний шлях», тобто взимку (напередодні Нового року), а в цьому листі поет хвалюється, чи не буде холодно в його новій квартирі зимою, отже, приблизно через рік, тобто в 1924 р.

Єсенін Сергій Олександрович (1895—1925) — російський поет.

Куїнджі Архип Іванович (1841—1910) — російський живописець-пейзажист, учасник пересувних художніх виставок. У багатьох картинах художника відтворено чарівну українську природу, особливо нічні пейзажі.

ВУЦВК — Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет — найвищий орган державної влади і найвищий законодавчий, розпорядчий та контролюючий орган УРСР у період між Всеукраїнськими з'їздами Рад, що діяв у 1917—1938 рр. У листі йдеться про будинок ВУЦВКу, який П. Тичина бачив із вікна редакції.

49. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Жовтень 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4995, арк. 5). Датується орієнтовно за змістом (згадка про одержання паспорта для поїздки, очевидно, до Німеччини, Чехословаччини і Франції у кінці 1924 р.).

...вийшла моя книжка...— Очевидно, йдеться про збірку «Вітер з України» (1924) чи «Живем комуною» (1924).

Про хор-студію...— Йдеться, очевидно, про хор-студію (капелу-студію) ім. М. Д. Леонтовича.

Василь Кирилович — Магеровський, адміністратор капели-студії ім. М. Д. Леонтовича.

50. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Листопад 1924 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 30). Датується орієнтовно за змістом (підготовка до поїздки за кордон, одержання журналу «Червоні квіти», очевидно, № 11 за 1924 р., та інші факти).

«Червоні квіти» — дитячий журнал, в якому 1924 р. (№ 3 та 11) були надруковані казки П. Тичини «Дударик» та «Івасик-Телесик».

...читанку для Зіни.— Йдеться про видання «Червоний шлях. Читанка-декламатор» (X., 1924), в якому надруковано багато поетичних творів П. Тичини.

...на закордон не треба було б мені і згоджуватись. — Влітку 1924 р. П. Тичина готувався до поїздки за кордон (у Чехословаччину, Німеччину, Францію), куди виїхав разом із В. Поліщуком та О. Досвітнім у грудні того ж року.

Гамсун Кнут (справжнє прізвище — Педерсен; 1859—1952). — норвезький письменник, автор ряду психологічних романів, у яких розкрив причини індивідуалістичного бунту особистості проти обивательщини. В згаданому П. Тичиною романі «Соки землі» (1917) оспівано працю землероба. Лауреат Нобелівської премії (1920). Був засуджений за співробітництво з фашистами в роки другої світової війни. За свідченням довголітнього помічника П. Тичини — колишнього інспектора Міністерства освіти УРСР І. М. Костини, в довоєнному архіві поета зберігалися листи К. Гамсуна до нього, яких під час упорядкування архіву не виявлено.

51. ДО М. Є. ІВЧЕНКА.
1924 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 109, № 173). Датується орієнтовно за змістом (згадка про п'єсу М. Є. Івченка, очевидно, «Повідь», що була надрукована в журналі «Червоний шлях», 1924, № 8-9).

Льобченко Аркадій Панасович (1899—1945) — український письменник; один із фундаторів і секретар літературної організації ВАПЛІТЕ (1925—1928). 1941 р. залишився в Харкові і за німецько-фашистської окупації співробітничав у націоналістичних газетах. У 1943 р. був заарештований гестапо і після звільнення влітку 1944 р. емігрував до Німеччини, де й помер. Вивіз із собою архів ВАПЛІТЕ.

Вітайте письменницю Л. Коваленкову. — Йдеться про дружину М. Є. Івченка.

1 листопада 1924 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 75.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44173). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 1.11 24».

...книга моя дає свій слід...— Йдеться про збірку «Вітер з України» (1924).

...коли про панфутів і духу ще не чуть було...— Йдеться про представників угруповання українських письменників «Аспанфут» («Асоціація панфутуристів», 1922—1923; пізніше діяло як «Комункульт», «Нова генерація»). Письменники вдавалися до формалістичних вправ, заперечували класичну спадщину.

53. ДО М. К. ЗЕРОВА.

25 листопада 1924 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство». 1971, № 11, с. 74—75 (із незначним скороченням).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 35, № 623). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 25.11 1924».

Олекса Петрович. — Можливо, йдеться про українського письменника О. П. Варавву.

«Герман і Доротея» — поема німецького поета і мислителя Й. В. Гете (1749—1832).

«Поетам нової формиції» — вірш П. Тичини, надрукований у журналі «Нова громада», 1923, № 9, с. 4.

...все-таки слово «духом спіє» краще, ніж «молиться». — М. К. Зеров у листі від 27 травня 1924 р. цікавився: «Як друкуватиметься «Жив[ем] комуною»? Чи будуть там слова: «людськості престол і кожен як апостол»? Без цих слів я б «Ж[ивем] комуною» не згодився б друкувати». П. Тичина у відповіді обстоює своє право на переробку постичного тексту, зокрема в поезії «Живем комуною», де в третьому розділі речення: «Працює в полі з нами він, в театрі молиться і знає, що не у кожного червона кров» виправлено на: «Працює в полі з нами він, в театрі духом спіє і знає, що не у кожного червона кров».

Верківський Михайло Іванович (1896—1962) — український радянський композитор, диригент, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1944 р.). З 1921 р. разом з П. Тичиною брав участь у роботі Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича. Написав музичні твори на слова П. Тичини «А я у гай ходила...», «На майдані», «Сирітка».

Козицький Пилип Омелянович (1893—1960) — український радянський композитор, педагог, музично-громадський діяч, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1943 р.). Написав ряд творів на слова П. Тичини (хоровий дитячий «Дивний флот» та ін.). Був одним із організаторів і керівників Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича. На замовлення П. Козицького П. Тичина переклав пісні «Гей там у Таграх буран сивіє», «Будь здорова, Касю» (див. том 6 цього видання).

Достоевський Федір Михайлович (1821—1881) — російський письменник.

54. ДО В. І. САМІЙЛЕНКА.

1924 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 29, № 45). Датується орієнтовно.

55. ДО М. П. САЙКА.
1924 р.

Вперше надруковано: Співець нового світу. Спогади про Павла Тичину. К., «Дніпро», 1971, с. 207 (у статті О. Ющенка «В солов'їному саду поета»).

Подається за автографом, розшуканим О. Ющенком і подарованим Л. П. Тичині (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5160, арк. 1). Датується орієнтовно. До автографу додано записку О. Ющенка: «Це 1924—25 рр. («Червоний шлях»)».

С а й к о Микола Пилипович (літературний псевдонім — Борисполець; 1897—1949) — поет, літературознавець. У 20-х роках друкувався на сторінках журналу «Червоний шлях». Окремим виданням вийшла книга віршів «Жайворонок в степу» (1930).

56. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
12 січня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 1; кольорова листівка «Сікстинська мадонна»). Датується за поштовим штемпелем: «Прага. 12.1 25».

«Сікстинська мадонна» (1515—1519) — найславніша картина італійського художника Рафаеля Санті, написана як вівтарний образ для церкви при монастирі св. Сікста в м. П'яченці. Зберігається в Дрезденській галереї.

57. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Січень 1925 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 4; поштова листівка «Сікстинська мадонна»). Датується за поштовим штемпелем: «Київ 10.1 25». Штемпель на чехословацькій марці не зберігся.

К о р р е д ж о Антоніо (справжнє прізвище — Аллегрі; бл. 1489—1534) — італійський художник, представник Високого Відродження.

Р у б е н с Пітер Пауел (1577—1640) — фламандський художник.

Р а ф а е л ь Санті (1483—1520) — італійський художник й архітектор, представник Високого Відродження.

Й о р д а н с Якоб (1593—1678) — фламандський художник, учень Рубенса.

М і к е л а н д ж е л о Буонаротті (1475—1564) — італійський скульптор, художник, архітектор, поет, представник Високого і Пізнього Відродження.

58. ДО А. К. ПАВЛЮКА.
13 січня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5127, арк. 1; кольорова листівка з видом Праги).

П а в л ю к Анатолій Карпович (1900—1971) — співак робітничого хору в Києві, яким диригував П. Тичина, а згодом капели-студії ім. М. Д. Леонтовича. Пізніше тривалий час був службовцем у Держбанку. А. К. Павлюк врятував довоєнний архів поета, був у близьких взаєминах із ним та його родиною.

На жаль, не мав змоги прислати Вам що-небудь до «Виставки». — Очевидно, йдеться про виставку «Сім років

музичної культури на Україні», одним з організаторів якої був А. К. Павлюк. В архіві Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича зберігається машинопис статті «До виставки 7 років музичної культури на Україні» за підписом «Студієць Анатолька» (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 1840), що належить А. К. Павлюку.

59. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Січень 1925 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 524). Датується орієнтовно.

...два коло мене їдуть, і такі вони добрі, що третій коло їх не існує.— Йдеться про українських письменників В. Поліщука та О. Досвітнього, з якими в П. Тичини під час подорожі виникли деякі непорозуміння, і вони до Парижа їздили вже окремо.

60. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Кінець січня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 523). Датується орієнтовно.

Колись М. М. Коцюбинський, проїжджаючи Європу, такі листи відтіля слав...— Йдеться про неодноразові поїздки М. Коцюбинського на відпочинок і лікування за межі царської Росії (у Львів, Відень, в Італію на острів Капрі).

61. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Кінець січня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4941; поштова листівка з видом Праги). Датується за поштовим штемпелем: «Київ. 29.1.25». Празький штемпель відірвано з маркою.

Просяюся з Прагою, яка мені принесла багато неприємного.— Закордонні листи П. Тичини мають дуже стриманий характер. Листи В. Поліщука та О. Досвітнього розповідають значно більше про ту подорож. Неприємності, на які натякає П. Тичина, очевидно, слід пояснювати і зустрічами з емігрантами, які були по-різному настроєні до радянських письменників, і «розколом» їхньої делегації із трьох літераторів на дві групи, про що йшлося в попередньому листі до Л. Папарук.

Студії і Гр[игорію] Гур[овичу] привіт.— Йдеться про капелу-студію ім. М. Д. Леонтовича та її диригента Г. Г. Верьовку.

Максиму Тадейовичу, Вас[илію] Кириловичу— теж привіт.— Йдеться про М. Т. Рильського та В. К. Магеровського.

62. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
Кінець січня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 2; листівка з видом Праги). Датується за поштовим штемпелем: «Нова Басань. 29.1.25». Празький штемпель відірвано з маркою.

63. ДО Л. П. ПАПАРУК.
30 січня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4941, арк. 2; листівка із видом Лувру).

Лувр — спочатку королівський палац, побудований на місці старого замку в Парижі в XVI ст. (архітектор П. Леско), а з 1791 р. художній музей, в якому сконцентровані найбагатші зібрання древньоєгипетського, античного і західноєвропейського мистецтва. У XVII—XIX ст. неодноразово добудовувався.

«Джіоконда» («Джоконда») — портрет Мони Лізи, в якому втілений гуманістичний ідеал жіночої краси. Автор — італійський художник, скульптор, архітектор, учений, інженер Леонардо да Вінчі (1452—1519).

64. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1 лютого 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4941, арк. 3).

Людовік XIV (1638—1715) — французький король з династії Бурбонів. Його правління — апогей французького абсолютизму (легенда приписує Людовіку XIV вислів: «Держава — це я»). За правління Людовіка XIV збудовано у Версалі королівський палац та парк.

65. ДО С. Г. ТИЧИНИ.
1 лютого 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 3; кольорова листівка з видом Сен-Жермена).

66. ДО П. І. СЕНИЦІ.
1 лютого 1925 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5164; арк. 2 — ксерокопія автографа). Оригінал зберігається в Державному музеї музичної культури ім. Глінки в Москві (ф. 266, № 248; кольорова листівка з видом Паризької опери). На конверті напис: «Москва, Покровка, Введенський пер., д. 24, кв. 47. В[исоко]ш[ановному] Павлу Івановичу Сеици».

Сеиця Павло Іванович (1879—1960) — український радянський композитор і фольклорист. У 1909 р. закінчив Московську консерваторію, де працював викладачем. Написав ряд музичних творів на слова П. Тичини. На той час був автором наукових праць «Сучасна українська музика» (1923), «Українська вокальна музика» (1925).

67. ДО М. І. ВЕРИКІВСЬКОГО.
2 лютого 1925 р.

Друкується вперше за автографом на фотолістівці із видом Паризької опери; зберігається в родинному архіві дочки композитора, мистецтвознавця Ірини Михайлівни Вериківської. Текст листівки дуже пошкоджений.

Неєдлий Зденек (1878—1962) — чехословацький громадський і державний діяч, історик і музикознавець, академік Чехословацької Академії наук. Автор книги про Сметану та ряду праць з історії українського народу («Українці», 1919; «Українське пита-

ня», 1927; «Довбуш», 1944; «Короткий огляд історії Карпатської України», 1944), нарису про українську народну пісню («Українська республіканська капела», 1920), статті про Т. Шевченка (1939) та ін. У 1947 р. був обраний членом Академії наук СРСР. Із Тичиною познайомився в Празі в 1925 р.

«Музика» — журнал, що виходив у Києві з 1923 р.; з 1926 р. мав назву «Українська музична газета» (Київ, Харків), у 1928—1930 рр.— «Музика — масам», у 1931 р.— «Музика мас» (Харків). У 1933—1934 і 1936—1941 рр. видавався в Києві під назвою «Радянська музика». Під первісною назвою виходить у Києві з 1970 р. раз на два місяці.

68. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА.

Початок лютого 1925 р.

Вперше надруковано в зарубіжчій пресі.

Подається за вид.: Ваплітянський збірник. Вид. 2-е, доп. Під ред. Юрія Луцького. З нагоди п'ятдесятиріччя ВАПЛІТЕ. Канадський Інститут українських студій. «Мозаїка», 1977, с. 86. Датується орієнтовно за змістом (часом перебування П. Тичини після Берліна і Праги в Парижі).

Ольга Григорівна — дружина А. П. Любченка, актриса О. Г. Горська.

69. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Початок березня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 39).

Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть артиста О. І. Корольчука, яка сталася 3 березня 1925 р.).

Аркадій — Аркадій Васильович Казка.

Корольчук Олександр Іванович (1883—1925) — український радянський актор і режисер, один із фундаторів українського драматичного театру ім. М. К. Заньковецької.

70. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець березня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 784). Датується за змістом (згадка про смерть сестри Полі, яка сталася 23 березня 1925 р.).

71. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець березня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 45).

Датується орієнтовно за змістом (згадка про сестру Полю, яка померла 23 березня 1925 р.).

72. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Травень 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 31). Датується орієнтовно.

«Всесвіт» — український громадсько-політичний та літературно-мистецький ілюстрований журнал, який почав виходити в Харкові 1925 р.

«Народний учитель» — українська газета для вчителів, що виходила в Харкові в 1925—1930 рр.

73. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 35). Датується орієнтовно за змістом (згадка про книги, гонорар за які був перерахований на потреби села Піски).

Я Вам послав початок однієї моєї речі...— Очевидно, йдеться про поему, початок якої під назвою «Чистила мати картоплю» був надрукований 1926 р. в альманасі «Вапліте» № 1.

Книжок своїх авторських ще не маю...— Йдеться про третє перевидання збірок «Сонячні кларнети» і «Плуг», здійснене в 1925 р.

Я надумався гонорар за ці книжки (500 карб.) відписати в с. Піски...— Див. наступний лист до редакції газети «Вісті ВУЦВК».

Уже говорив про це з Женею, як він тут був...— Брат Євген приїжджав у квітні до Харкова на перший з'їзд селянських письменників «Плуг».

Словацький Юліуш (1809—1849) — польський поет.

Перекладаю єврейських поетів. — У середині 20-х років П. Тичина перекладав твори О. Шварцмана (1925 р. опубліковано переклади віршів «Молодість» і «Весна»), Д. Гофштейна (1926 р. надруковано переклади віршів «Свіжий вітер», «Із циклу «Поля», «Справедливість»), Л. Квітка, Е. Фінінберга, А. Купнірова, І. Фефера, П. Маркіша (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

74. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ВІСТІ».

Не пізніше 28 травня 1925 р.

Вперше надруковано: «Вісті ВУЦВК», 1925, 28 травня.

В архіві (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3454) зберігся автограф олівцем, очевидно, пізнішого часу, який починається так:

«Лист.

Замість привітання.

Вісті № 119

28.V 25».

У першому рядку після слів: «В день» у дужках додано: «п'ятирічного».

Подається і датується за першодруком.

«Вісті ВУЦВК» — українська республіканська газета. Виходила з 1919 р. у Києві, з 1920 р. — у Харкові як орган ВУЦВК і Харківського губвиконкому, а з 1921 р. — як орган ВУЦВК. З червня 1934 р. виходила у Києві; у травні 1941 р. «Вісті» було об'єднано з газетою «Комуніст».

В день ювілею газети «Вісті»...— Привітання П. Г. Тичини пов'язане з п'ятилітнім ювілеєм виходу цієї газети у Харкові.

75. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 27). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть сестри, очевидно, Полі, що сталася 23 березня 1925 р.).

Скрябін Олександр Миколайович (1872—1915) — російський композитор і піаніст.

Тодось — український поет Тодось Осьмачка.

76. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.

6 серпня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 144, оп. 1, № 248, арк. 1). Датується за поштовим штемпелем: «Алушта. 6.8 25».

«У [країнське] письм [енство]» В. Коряка... — Очевидно, йдеться про книгу В. Д. Коряка «Нарис історії української літератури» (1925).

Панч Петро Йосипович (справжнє прізвище — Панченко; 1891—1978) — український радянський письменник. Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1965). Тоді працював разом із П. Тичиною в редакції журналу «Червоний шлях».

М [арії] М [ихайлівні] і О [лені] М [ихайлівні]. — Йдеться про дружину І. Д. Дніпровського Марію Михайлівну Пилинську — відому перекладачку з російської на українську мову, укладача російсько-українського фразеологічного словника (разом з І. Вирганом), та Олену Михайлівну Пилинську-Чілінгарову (1896—1977), сестру М. М. Пилинської. Свій трудовий шлях Олена Михайлівна почала сільською вчителькою. З 1924 р. проживала в Харкові, тринадцять років працювала секретарем-друкаркою в журналі «Блокнот агітатора». Володіла англійською та вірменською мовами. Із спогадів О. М. Пилинської-Чілінгарової видно, що вона викликала в П. Тичини інтерес до вивчення вірменської мови.

Фельдман. — Очевидно, йдеться про літератора і перекладача, працівника Наркомату іноземних справ УРСР, який сфотографований разом із П. Тичиною, А. Барбюсом у Харкові в 1927 р. (див. т. 3 цього видання).

77. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Серпень 1925 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 11—12). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть В. І. Самійленка, яка сталася 10 серпня 1925 р.).

Шеллі Персі Біші (1792—1822) — англійський поет, представник революційного романтизму, виразник ідей утопічного соціалізму в поезії. Тичина в 20-х роках особливо захоплювався його поезією, знав філософську драму «Визволений Прометей» (1820), словену романтичної символіки.

...селянам мої гроші задержує ДВУ! — Йдеться про гонорар у сумі 500 карб. за перевидання в 1925 р. ДВУ збірок «Сонячні кларнети» і «Плуг», перерахований поетом на потреби рідного села Піски, про що повідомляла газета «Вісті» від 28 травня 1925 р.

Написав ще трохи далі з тієї речі, що задумав. Про селян. — Йдеться про поему «Шабля Котовського».

78. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
6 серпня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 12; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Алушта. 6.8 25».

79. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Серпень 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 46; листівка з видом Алушти). Датується за змістом.

80. ДО М. П. САЙКА.
14 серпня 1925 р.

Вперше надруковано: Снівець нового світу, с. 207 (у статті О. Ющенка «В солов'їному саду поета»).

Подається за автографом, розшуканим і подарованим О. Ющенком Л. П. Тичині (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5160, арк. 2).

81. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.
20 серпня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 144, оп. 1, № 248, арк. 2). Датується за поштовим штемпелем на листівці: «Симферополь. 20.8 25».

Растеніям привіт. — Очевидно, йдеться про сестер М. М. і О. М. Пилинських.

Дайте в «Культуру і побут» про Самійленка. — Очевидно, йдеться про публікацію некролога на смерть В. І. Самійленка, що сталася 12 серпня 1925 р., на сторінках газети «Культура і побут», яка виходила під такою назвою в 1924—1928 рр. (у 1923—1924 рр. виходила під назвою «Література, наука і мистецтво», в 1929—1945 рр. — «Література і мистецтво», в 1945—1954 рр. — «Радянське мистецтво», в 1955—1965 рр. — «Радянська культура», а з 1965 р. — «Культура і життя»).

82. НА ВІДКРИТТЯ МУЗИЧНОЇ ПРОФШКОЛИ
ІМЕНІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА
Вересень 1925 р.

Друкується вперше за рукописним списком телеграми із альбому Г. Г. Верьовки та Е. П. Скрипчинської-Верьовки, що зберігається в їхньому домашньому архіві. Датується зі слів Е. П. Скрипчинської-Верьовки.

Музична державна профшкола — навчальний заклад у Києві, який вилик з ініціативи Г. Г. Верьовки та інших діячів музики.

83. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.
9 жовтня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44174; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 9.10 25».

Почуваю себе тривожно через помешкання... — Йдеться про квартирну невлаштованість (П. Тичині доводилося жити в помешканнях редакцій)

84. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Жовтень 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 25). Датується орієнтовно.

85. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Жовтень 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 16). Датується орієнтовно.

Мучу оперу. — Очевидно, йдеться про переклад лібретто опери М. Римського-Корсакова «Казка про царя Салтана», над яким він працював у 1925 р.

Мільтон Джон (1608—1674) — англійський поет, публіцист, політичний діяч.

Софокл (бл. 496 до н. е.—406 до н. е.) — давньогрецький драматург.

Данте Аліґ'єрі (1265—1321) — італійський поет, творець італійської літературної мови. Вершина його творчості — «Божественна комедія» (1307—1321).

86. ДО Л. П. ПАПАРУК.

11 жовтня 1925 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за рукописним списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 2568).

Моя люба Беатріче... — У книзі «Нове життя» Данте описав флорентійку Беатріче Портіпарі, ідеалізований образ якої став одним із центральних у його творчості. У переносному значенні Беатріче — предмет чистого й вірного кохання.

87. ДО М. К. ЗЕРОВА.

14 листопада 1925 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 75.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 35, № 622). Датується за поштовим штемпелем: «Харків, 14.11 25».

...як читали Ви на Пролетарській французьких поетів. — П. Тичина у 1916—1923 рр. жив у Києві на вулиці Кузнечній, 107, перейменованій згодом на Пролетарську (тепер вул. Горького), де, очевидно, М. Зеров читав свої переклади з французьких поетів. У тому ж будинку в приміщенні бібліотеки був зал, в якому проходили співанки капели-студії ім. М. Д. Леонтовича, провадилися навчання для хористів. Можливо, тут виступав М. Зеров.

Ваші римляне пішли геть усі до 10-ї книжки. — У журналі «Червоний шлях» (1925, № 10, с. 70—73) надруковано в перекладі М. Зерова уривки з поеми давньоримського філософа і поета Піта Лукреція Кара (бл. 96—55 до н. е.) «Про природу речей» («De rerum natura»).

88. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 22). Датується орієнтовно за змістом (часом завершення і публікації перекладу лібретто опери «Казка про царя Салтана», де під текстом зазначено: «Перекладено 1925 р. у Харкові»).

89. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «МУЗИКА».

1925 р.

Вперше надруковано: «Музика», 1925, № 72, с. 112.

Подається і датується за першодруком.

Богуславський Костянтин Євгенович (1895—1943) — український радянський композитор, співак (бас) і хоровий диригент.

90. ДО Ю. М. МАСЮТИНА.

1925 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається у фонді Музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича (ЦНБ АН УРСР, ф. 50, № 704). Датується орієнтовно.

Масютин Юрій Михайлович — український радянський музикознавець, тодішній редактор журналу «Музика».

...думку свою про реорганізований журнал... — Йдеться про редагований Ю. М. Масютиним журнал «Музика», який зазнавав на той час певної реорганізації: 1923—1925 рр. виходив щомісяця (в 1926 р. не видавався зовсім), а з 1927 р. — раз на два місяці.

Брат мій прохав... — Йдеться про Євгена Тичину, якому 21 лютого 1923 р. Музичне товариство ім. М. Д. Леонтовича видало мандат на право організації хору імені цього ж композитора в містечку Нова Басань (тепер село Бобровицького району Чернігівської області).

91. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 18—19). Датується орієнтовно.

Яків — можливо, український радянський письменник Яків Григорович Савченко (1890—1937). Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

«Книгоспілка» — українська видавнича та книготорговельна спілка, заснована в Харкові 1922 р. У кінці 1930 р. перетворена на книготорговельне об'єднання — Вукоопкнигу.

92. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

1925 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 76.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44190). Датується за першодруком.

Ваше оповідання здано до друку. — Можливо, йдеться про оповідання М. Могилянського «Вбивство» («Червоний шлях», 1926, № 1, с. 51—53).

«Былого» ще не бачив. — Йдеться про журнал, в якому

1924 р. друкувалися спогади М. М. Могілянського «В девяностые годы».

Сосюра Володимир Миколайович (1898—1965) — український радянський поет, лауреат Державної премії СРСР (1948) та Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1963).

Пишу по пошті Нат [алії] Дан [илівні] — Романович-Ткаченко.

93. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 32). Датується орієнтовно.

94. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Грудень 1925 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 535). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть В. М. Блакитного, що сталася 4 грудня 1925 р.).

95. ДО М. М. МОГІЛЯНСЬКОГО.

19 грудня 1925 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44175; поштова картка). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 19.12 25».

А Василя нема...— Йдеться про смерть В. М. Блакитного, що сталася 4 грудня 1925 р.

Листи Куліша...— Йдеться про працю М. М. Могілянського «Листування Куліша з Драгомановим».

96. ДО Л. В. ДОЛЕНГО-ПІСКОРСЬКОЇ.

Середина 20-х років

Друкується вперше за автографом, що зберігається у фонді українського художника К. Піскорського (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 335). В архіві П. Тичини знаходиться машинописна копія листа, виготовлена, очевидно, на прохання Л. П. Тичини.

Доленго-Піскорська Л. В.— тоді студентка поліграфічного факультету Київського художнього інституту.

97. ДО М. М. МОГІЛЯНСЬКОГО.

3 квітня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44175; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 3.4 26».

«Дружина комунара» — п'єса Н. Д. Романович-Ткаченко.

Д. Гась — літературний псевдонім українського письменника Дмитра Михайловича Могілянського (1901—1942). Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

«Пролетарська правда» — щоденна газета, створена 19 серпня 1921 р. внаслідок об'єднання газет «Коммунист» и «Київський пролетарий». У 1925—1941 рр. виходила українською мовою. З 28 жовтня 1943 р. видається під назвою «Київська правда».

98. ДО Н. Д. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО.

23 травня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 29; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Алупка. 23.5 26».

99. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

23 травня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44177; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Алупка. 23.5 26».

100. ДО В. О. МИСИКА.

23 травня 1926 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1979, № 7, с. 143 (в статті А. Ф. Чернишова «Щоб на рівні часу бути...»).

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 11). Датується за поштовим штемпелем: «Алупка. 23.5 26». «С и н» — вірш В. Мисика.

101. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

12 червня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44178; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Алупка. 12.6 26».

102. ДО В. О. МИСИКА.

22 червня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 12). Датується за поштовим штемпелем: «Алупка. 22.6 26».

103. ДО А. П. ЛЮВЧЕНКА.

Червень 1926 р.

Вперше надруковано в зарубіжній пресі. Подається за вид.: Ваклітанський збірник, с. 86.

104. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Липень 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4995, арк. 6). Датується орієнтовно.

105. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець липня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 41—42). Датується орієнтовно за змістом (часом спільного відпочинку П. Тичини і Л. Папарук та її подруги Олі в Криму). Окремо в архіві П. Тичини зберігається клаптик паперу, який, очевидно, є продовженням цього листа: «Як найматимете авто в Сева-

стополі (це на самому вокзалі), то не давайте великого завдатку, а то іноді замість «вот через 15 минут едем» доводиться ждати годину, а то й більше, бо вони, кляті діти, як бачать, що неповно пасажирів, то ще ждуть другого потягу. А ти сиди як кукла. Всього, в маї місяці, до Алуки брали за авто 6 або 8 карб. Тепер не знаю. Очевидно, дорожче. Орієнтуйтеся» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4972, арк. 1).

106. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Початок серпня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 44). Датується орієнтовно.

107. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА.
Початок серпня 1926 р.

Вперше надруковано в зарубіжній пресі. Подається за вид.: Ваплітянський збірник, с. 85. Датується на підставі листа П. Тичини до М. М. Могілянського від 12 серпня 1926 р.

Сьогодні дістав листа від Михайла Михайловича...— Йдеться про М. М. Могілянського.

...мстять людині...— П. Тичина має на увазі необ'єктивну критику оповідання М. М. Могілянського «Вбивство» («Червоний шлях», 1926, № 1), в якому алегорично було засуджено повернення із еміграції історика Михайла Сергійовича Грушевського (1866—1934) на Радянську Україну. М. М. Могілянський під тиском критики був змушений каятись.

Наш гарний товариш...— Йдеться про П. Й. Папча.

108. ДО М. М. МОГІЛЯНСЬКОГО.
13 серпня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44180). Датується за поштовим штемпелем: «Кисловодск. 13.8 26», де тоді лікувався М. М. Могілянський (штемпель Алуки, звідки було відправлено лист, дуже невизначний, але число схоже на цифру 12).

Читав я тільки харківську статтю...— Очевидно, мається на увазі одна з необ'єктивних критичних статей про оповідання М. М. Могілянського «Вбивство» («Червоний шлях», 1926, № 1).

...за Дмитра та чернігівців думати треба.— Очевидно, йдеться про письменника Д. М. Могілянського та його родичів у Чернігові, звідки він переїхав до Києва.

Сааді (справжнє прізвище — Мусліхаддін Абу Мухаммед Абдаллах ібн Мупріфаддін; між 1213 і 1219—1292) — перський поет, класик перської і таджицької літератури, мислитель. Понад 20 років мандрував по країнах Близького і Середнього Сходу. Найзначніші у творчому доробку Сааді — віршована поема «Бустан» (1257) та збірка коротких оповідань і притч «Гулістан» (1258).

Мартович Лесь (Олекса Семенович; 1871—1916) — український письменник і громадський діяч.

109. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Серпень 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 43). Датується орієнтовно за змістом (згадка про від'їзд Л. Папарук із Афону).

Василь Мисик тепло Вас згадує завше і ленінградці теж.— Йдеться про молодого тоді поета В. О. Мисика та родину ленінградця С. С. Бровкіна (учня А. Ю. Кримського), який в листі від 31 січня 1941 р. згадує цікаві подробиці спільного відпочинку в Алуці на дачі Десаліш у 1926 р.: «...Мы жили тогда с Вами в двух шалашах: я с женой ниже по склону морского берега, Вы — немного выше. Мне особенно запомнилась одна ночь. Вы поздно откуда-то вернулись, а мы с женой уже расположились на ночлег, но еще не спали. Вы спустились вниз, к нашему шалашу, окликнули меня и предложили подняться к Вам распить бутылку вина. Мы долго говорили тогда на разные темы. В частности, о почпых страхах, вызываемых разнообразными шорохами, шуршаньем, легким треском и т. под., когда дух замирает и ждешь из темноты появления какого-нибудь чудища или зверя с блестящими во тьме глазами, а в результате оказывается, что все эти страхи вызваны передвижением по сухой листве очередного ежика или еще более безобидного паучка, в паутину которого попалась мошка и зажужжала. По этому поводу Вы написали чудесное стихотворение. Черновик его Вы дали мне, и я его храню (йдеться про вірш «Курінь», написаний 2 вересня 1926 р. в Алуці.— С. Г.). Помню я і Ваши заняття армянським язюком. Потом вспоминаю приезд к Вам из Киева двух девушек, с которыми я и моя жена ходили в Симеиз» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5718).

110. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.

18 серпня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 144, оп. 1, № 248, арк. 3). Датуються за поштовим штемпелем на конверті, підписаним рукою Л. П. Папарук: «Алупка. 18.8.26».

Панів Андрій Степанович (1899—1942) — український радянський поет.

кілька пунктів редакційного характеру прикладаю Вам тут. — Разом з листами П. Тичини до І. Дніпровського зберігаються дві недатовані записки, що стосуються редакційних справ, які, можливо, мають відношення до даного листа:

«1. Гр[игорій] Косяченко, автор поеми «Вітрини», прохає перевірити, чи не сталося часом помилки з його гонораром. У поемі 288 рядків, а заплатили нібито за 140 (по 40 коп. за рядок). Якщо цим відає тепер контора, а не секретар редакції (мені пригадується, П[етро] Й[осипович] передав це все конторі), то треба б було дати це до відома контори.

2. Лібер Рабинович, автор вірша «Україна» (якщо в назві не помиляюсь), прохає вислати йому: Херсон, ХІНО, студенту авторський примірник. Сам я не знаю: належить йому гонорар чи тільки примірник. Одно щось із двох. Якщо у відомості по авторському гонорару нема Л. Рабиновича, то придеться йому вислати книгу.

Редакційне

П. Сапухін запитує, як справа з його історико-побутовою статтею «Чорні клубуки». Цю статтю я передав був до літ[ературно-]крит[ичного] відділу (Ви її читали, це монастирі па Харківщині). Як найдете слід — повідомте листівкою автора — Велика Писарівка на Харківщині, Павлу Андрійовичу Сапухину. Він дуже за неї питає».

111. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.
20 серпня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 144, оп. 1, № 248, арк. 5). Датується за поштовим штемпелем: «Алупка. 20.8 26.»

Чи балакали Ви з Аркадієм Опанасовичем...—
Йдеться про А. П. Любченка.

Чи в Харкові т. Масенко? — Разом із Т. Масенком, Л. Квітком та Е. Фінінбергом П. Тичина жив у Харкові в комунальній квартирі по вулиці Каплунівській, 17.

112. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.
23 серпня 1926 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 76. В публікації дата помилкова (вказано місяць липень, а не серпень).

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44179). Датується за поштовим штемпелем: «Київ. 23.8 26», штемпель Алупки нерозбірливий. Є ще напис М. М. Могілянського на листі: «Одержано 26/VIII 26 р.»

...бо любий наш Панч щодо тер. армії не зовсім благополучний. — Йдеться про те, що П. Панча мали призвати на службу до Червоної Армії, тому в редакції його повинен був замінити хтось із письменників, які відпочивали в Алупці.

Про «Куліша» побалакаю. — Очевидно, йдеться про рукопис М. Могілянського «Листування Куліша з Драгомановим», втрачений пізніше при пересилці частини архіву журналу «Червоний шлях» до Інституту імені Тараса Шевченка в Харкові.

113. ДО О. В. КОВАЛЕНКА.
Серпень 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 93, № 97). Датується за написом адресата: «Одержано 30/VIII 1926» та поштовим штемпелем: «Запоріжжя Кам'янське на Кат. 21.8 26». Штемпель Алупки нерозбірливий.

Коваленко Олекса Васильович — автор поетичного переспіву поеми «Слово о полку Ігоревім», виданого 1960 р. в Дніпропетровську.

Мирний Панас (справжнє прізвище — Рудченко Панас Якович; 1849—1920) — український письменник революційно-демократичного напрямку.

Щурат Василь Григорович (1871—1948) — український літературознавець, фольклорист і поет. Академік АН УРСР (з 1929 р.). Перекладав українською мовою «Слово о полку Ігоревім», «Пісню про Роланда», твори О. Пушкіна, М. Некрасова, М. Горького, Я. Коласа, Ю. Словацького, Ш. Петефі, Г. Гейне, В. Гюго та ін.

114. ДО П. І. СЕНИЦІ.
28 серпня 1926 р.

Друкується вперше за рукописною копією, підписаною Л. П. Тичиною (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5164, арк. 4). Оригінал зберігається в Державному музеї музичної культури ім. Глинки в Москві (ф. 266, № 249).

115. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

Вересень 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44191). Датується орієнтовно за змістом (згадка, очевидно, про першу виставу театру «Березіль», який переїхав до Харкова в 1926 р.).

116. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

23 вересня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44181). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 23.9 26». Київський штемпель — «25.IX 26».

На афішах 7-го стоїть початок. — Очевидно, йдеться про відкриття сезону театру «Березіль» у Харкові — 7 жовтня 1926 р.

117. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

1 жовтня 1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44182). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 1.10 26».

Листи Кулішеві редакція відклала надалі. — Йдеться про рукопис М. М. Могілянського «Листування Куліша з Драгомановим», пізніше втрачений.

«Вбивство» пішло. — Йдеться про оповідання М. М. Могілянського, надруковане в журналі «Червоний шлях» (1926, № 1, с. 53—55). Тут якась неточність: П. Тичина в листі від 1 жовтня 1926 р. повідомляє про оповідання, яке «пішло» до друку, а насправді воно було надруковане на початку року.

118. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

1926 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44193). Датується орієнтовно. Після привітання Н. Романович-Ткаченко П. Тичина почав писати нове речення, але не закінчив і закреслив: «Це я про «Березіль».

Каплунівська — вулиця в Харкові (тепер Червонопрапорна), на якій П. Тичина жив до 1929 р. (до переїзду в кооперативний будинок письменників «Слово»). Після зазначеної адреси П. Тичина накреслив у листі план, як можна відшукати його будинок і квартиру.

Дякую т[овари]шку Лядю за нам'ять... — Йдеться про дочку адресата поетеси Лідію Михайлівну Могілянську (1899—1937).

Товариша Дмитра ще не було. — Очевидно, йдеться про Д. М. Могілянського.

119. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 32). Датується орієнтовно.

Читайте газету «Комуніст» (за весь цей тиждень) і Ви побачите, в чім саме неприємності. — На початку січня 1927 р. відбулася XI Харківська окружна конференція КП(б)У, на якій В. Я. Чубар у доповіді «Робота КП(б)У та чер-

гові завдання партії» критикував вірш П. Тичини «Чистила мати картоплю», надрукований в альманасі «Вапліте» 1926 р. (див. «Комуніст» від 14 січня 1927 р.). Тичина виступив у пресі із спростуванням (див. його лист до редакції газети «Комуніст»).

«Сковороду» продовжую. — Йдеться про драматичну поему П. Тичини «Сковорода», над якою він тоді працював.

Соломон і Сковорода, Спіноза і Сковорода, Толстой і Сковорода. — А. К. Павлюк перед фашистською окупацією Києва впорядкував підготовчі матеріали до поеми «Сковорода», склав на них реєстр і надіслав П. Тичині в Уфу. Реєстр нараховує сімдесят шість тем, а в післявоєнний час, коли П. Тичина продовжував збирати матеріал для роботи над твором, їхня кількість значно збільшилася.

Подаємо реєстр тем до «Сковороди», укладений А. К. Павлюком 22 серпня 1941 р.:

- «1. Сковорода і Гоббс. 2. Архітектура у Сковороди. 3. Наука у Сковороди. 4. Музика у Сковороди. 5. Кого Сковорода цитує або ж згадує у своїх творах. 6. Неологізми. 7. Сковорода і Сумароков. 8. Сковорода і Кантемір. 9. Ставлення до бога у філософів XVIII в.— Юм. 10. Сковорода і Ньютон. 11. Сковорода і Кант. 12. До вислову Сковороди «Схопити капелюх» (див. листи). 13. Сков[орода] — західноєвр[опейські] філос[офи]-мет[афізики] (очевидно, матеріалісти.— С. Г.). 14. Сковорода і парі. 15. Сковорода й педагогіка. Виховання. 16. Сковорода й Дідро. 17. Сковорода й Фонвізін. 18. Повернення молодості у Сковороди. 19. Театр у Сковороди. 20. Сліди знання угорської мови у Сковороди. 21. Вергілій у Сковороди — «Енеїда», взагалі сміх. 22. Сковорода і Вольтер. 23. Сковорода і Гольбах. 24. Образ дракона, змія, гадуки, гада. 25. Сковорода і Фрідріх II. 26. Сліди знання іноземних мов в листах Сковороди. 27. Що треба вяснити з людьми з приводу Гр. Сковороди. 28. Малярство у Сковороди. 29. Наука. 30. В яких місцевостях — містах і селах був Сковорода. 31. Ставлення Сковороди до християн, релігії. 32. Сковорода. Бібліографія. 33. Сковорода й Гельвецій. 34. Сковорода і його проза. 35. Ставлення до смерті у Сковороди. Мотиви старості у Ск[овороди] (чи є вони взагалі у Сковороди). 36. Сковорода й Гуманшвілі. 37. Чи глухий був Сковорода до політики. 38. Телескоп чи мікроскоп у Гр. Сковороди? 39. Сковорода й Ломоносов. 40. Скульптура у Сковороди. 41. Вплив Сков[ороди] на рос[і]йських та укр[аїнських] письм[енників]. 42. Характер і вдача Сковороди (який був Сковор[ода] у житті). 43. Сковорода й Радицев. 44. Значення латинської мови у XVIII ст. й перед тим. 45. Сковорода й Лейбніц. 46. Сковорода й Жан Жак Руссо. 47. Матеріал у Сковороди. 48. Сковорода як філософ і фольклорист. 49. Дати під творами у Сковороди. 50. Пророцька недремність (бодрствование) Сковороди. Пророцький тон. 51. Побічні теми. Перепоясання в творах Сковороди. Рефрени. 52. Історичні події в творах Ск[овороди]. Політика. 53. Сковорода і Лесааж. 54. «Убогий жайворонок». 55. Староєврейські слова у Сковороди. 56. До філософського обличчя Сковороди. 57. До вяснення у Сковороди окремих імен, назв, слів. 58. Ідеї і лейтмотив творів Ск[овороди]. 59. Епітет у Сковороди. Його творчий темперамент. 60. Ідея довголіття в творах Сковороди. 61. Сковорода і Лукіан. 62. Сковорода і Франклін. 63. Ще невяснене про Сковороду. 64. Рима у Сковороди. 65. Сковорода й нар[одна] пісня та народна мова. 66. Сковорода й церква. 67. Гр. Сковорода. Комісія. 68. Гр. Сковорода. «Пізнай себе самого». 69. Чи унікав Сковорода світу, суспільства, громади. 70. Яким був Сков[орода] у житті. Ремарки Сковор[оди], дати, приписки тощо. 71. До напису під портретом Сковороди. 72. Слово «мануфактура» у Сков[ороди] і «фабрика». 73. Поезії у Сковороди. 74. Антирелігійне. 75. Різні замітки, що лежали

окремо — не в теках. Треба розібрати по темах. 76. Що прочитано для «Сковороди» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464).

Соломон (? — 928 до н. е.) — цар Ізраїльсько-Іудейського царства в 965—928 рр. до н. е., який уславився мудрістю. Був автором деяких книг Біблії (в тому числі «Пісні пісень»).

Спіноза Бенедикт (1632—1677) — нідерландський філософ-матеріаліст.

Толстой Лев Миколайович (1828—1910) — російський письменник, граф, член-кореспондент Петербурзької Академії наук (з 1873 р.), її почесний академік (з 1900 р.).

120. ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «КОМУНІСТ».

Не пізніше 3 лютого 1927 р.

Вперше надруковано: «Комуніст», 1927, 3 лютого. До листа П. Г. Тичини додано таке пояснення від редакції газети:

«Вміщуючи листа тов. Тичини, редакція одночасно примушена зробити пояснення:

1) що тов. Чубар (як і всі решта), прочитавши надрукований в альманасі «Вацлїте» твір «Чистила мати картоплю», не міг знати, що це є лише вступ до поеми, як не міг передбачити, що буде далі;

2) в тому уривкові, що його було надруковано, змальована стара нужденна мати, що її придушено, прибито, «як оту Україну». Охоче і щиро віримо, що сам тов. Тичина і на думці не мав давати в образі своєї матері синтетичний образ «нешки України», в тому слейно-просвітянському виді, як його не раз давалося в українській літературі навіть авторами, що орієнтуються на Європу. Але наколи взяти тільки цей уривок, то цілком зрозуміло, кожен націоналіст може скористуватись із його і «протискувати національний дурман».

Датується і подається за першодруком.

«Комуніст» — газета, орган ЦК КП(б)У. Виходила з 1918 по 1926 р. російською мовою, з червня 1926 р. — українською. З лютого 1943 р. видається під назвою «Радянська Україна».

Чубар Влас Якович (1891—1939) — радянський партійний і державний діяч. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

121. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець квітня 1927 р.

Друкується вперше за рукописним списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть Марка Черемшини, що сталася 25 квітня 1927 р.).

До Туреччини слабенька надія є... — Йдеться про організацію Всеукраїнською асоціацією сходознавства поїздки до Туреччини, яка відбулася в кінці 1928 — на початку 1929 р.

Саша — четверта сестра поета (1899—1931).

Гадзінський Володимир Антонович (1888—1932) — український радянський поет, прозаїк, критик.

Черемшина Марко (справжнє прізвище — Семанюк Іван Юрійович; 1874—1927) — український письменник і культурно-громадський діяч.

Стефанік Василь Семенович (1871—1936) — український письменник-демократ і громадський діяч.

122. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Червень 1927 р.

Друкується вперше за рукописним списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть Д. Щербаківського, що сталася 6 червня 1927 р.).
...певно, буду на порогах Дніпрових...— Поїздка П. Тичини разом із групою харківських письменників на будівництво Дніпрогесу «через пороги Дніпровські» відбулася в червні 1927 р.

Щербаківський Данило Михайлович (1877—1927) — український радянський мистецтвознавець. У 1910—1927 рр. завідував відділом народного мистецтва Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка (тепер Київський музей українського мистецтва), для якого зібрав близько 30 тисяч експонатів.

Войков Петро Лазарович (1888—1927) — діяч російського революційного руху. З 1924 р.— повпред СРСР у Польщі. Убитий білогвардійцем.

Демущький Порфирій Данилович (1860—1927) — український радянський фольклорист, хоровий диригент і композитор. Працював лікарем у селі Охматові на Київщині, збирав та обробляв українські народні пісні, створив народний хор, у репертуарі якого були багатоголосні пісні, що виконувалися в народному стилі.

123. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

6 липня 1927 р.

Друкується вперше в перекладі українською мовою. Автограф листа написаний єврейською мовою. Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 6.7 27».

124. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

12 липня 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44183; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 12.7 27».

...я їх дістав в такий сумний для мене час.— Йдеться про безпідставні критичні звинувачення на адресу П. Тичини, викликані публікацією в альманасі «Вапліте» (1926) вступної частини «Чистила мати картоплю» до поеми, над якою тоді працював автор.

125. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 35). Датується орієнтовно.

126. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Серпень 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 30—31). Датується орієнтовно.

Реньє Анрі Франсуа (1864—1936) — французький письменник. Більшість його віршів та прозових творів позначені песимізмом, естетськими тенденціями, замишуванням у минувшині. Українською мовою поезію Реньє перекладали В. Щурат, М. Рильський, М. Терещенко.

Шпенглер Освальд (1880—1936) — німецький філософ-ідеаліст, історик, представник «філософії життя». Розвивав учення про культуру як сукупність багатьох замкнутих «організмів», які виражають колективну «душу» народу і переходять певний життєвий цикл. Концепція Шпенглера проймає ірраціоналістичним пафосом долі та історичного релятивізму. Головна праця «Захід Європи» (російський переклад, т. 1, 1923), з якою знайомився тоді П. Тичина.

127. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

Серпень 1927 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві Ю. Є. Тичини.

128. ДО Л. П. ПАПАРУК.

22 серпня 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4942, арк. 1; поштова листівка з видом з Кисловодська на гору Пікетну). Датується за поштовим штемпелем: «Кисловодск. 28.8 27».

129. ДО Л. П. ПАПАРУК.

25 серпня 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4942, арк. 2; поштова листівка з видом Ребрової Балки в Кисловодську). Датується за поштовим штемпелем: «Кисловодск. 25.8 27».

130. ДО Л. П. ПАПАРУК.

27 серпня 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4942, арк. 3).

...пишіть мені на Київ з передачею Барсу. — Цей лист П. Тичини адресовано на Київ (поштовий штемпель: «Київ. 31.8 27»), де в той час жила Л. П. Папарук. Отже, якщо П. Тичина збирався з Кисловодська їхати не до Харкова, а до Києва, то, очевидно, прохання писати до Києва з передачею Барсу (тобто йому як такому, що повертався із гір) слід вважати жартом.

131. ДО Л. П. ПАПАРУК.

28 серпня 1927 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4942, арк. 3; листівка з видом «Кисловодськ. Гора Мале сідло і Храм повітря»). Датується за поштовим штемпелем: «Кисловодск. 28.8 27».

Зустрів тут колишнього свого репетитора Н. І. Подвойського. — Подвойський Микола Ілліч (1880—1948) — професійний революціонер, радянський партійний і військовий діяч. У 1894—1901 рр. навчався в Чернігівській духовній семінарії (був виключений 1901 р. за участь у революційному русі) і деякий час працював репетитором молодших класів духовного училища (бурси), де тоді як співак Тройцького архієрейського хору перебував П. Тичина. М. І. Подвойський був чуйним і уважним наставником підлітка, проводив із ним додаткові заняття з арифметики, читав йому та іншим вихованцям твори А. Чехова, Л. Глібова, познайомив бурсаків

із фондами земської міської бібліотеки, водив їх у театр і в цирк, організував для учнів вистави вертепу і касу взаємодопомоги, подарував П. Тичині скриньку з олійними фарбами для малювання. В 1919 р. під час зустрічі П. Тичини в Києві з наркомом у військових і морських справах України М. Подвойським останній багато розповідав поетові про В. І. Леніна («Через нього я так близько-близько Леніна відчуваю».— Із щоденникових записів, с. 376). Про тодішню зустріч у Кисловодську М. І. Подвойський писав у листі до дружини Ніни Августівни Подвойської-Дідрікіль від 6 вересня 1927 р.: «Тут я встретил своего бывшего воспитанника по архиерейскому хору, теперь великого укр[аїнського] поэта Тычину. Несколько дней провели с ним в беседах. В[есьма] сложный инструмент — поэт. Пошлю тебе его книжку стихов, переведенных на русск[ий] язык. В стихах видно, как он от впечатлений монастыря карабкается к октябрьским высотам. Думаю, что я ему много помог в этом тягчайшем для него пути, как бывшего монастырского мальчика, происходящего из «дьячковой большой семьи» (лист зберігається в Ніни Миколаївни Подвойської-Свердлової в Москві).

Про любов видатного діяча революції до свого вихованця свідчить його записка, написана в Кисловодську: «Милый Павлуша! Ожидал тебя эти дни. Зашел к тебе, не дождавшись. Хочу с тобой много говорить. Будем эти дни говорить после 8 ч[асов] в[ечера]. Буду каждый день ожидать тебя в санатории, вверху. Н. Подвойский. 3.IX 27. 11 ч. 10 м.» (КМТ, фонди, № 14).

Про зустрічі й розмови в Кисловодську М. І. Подвойський згадує в листі до П. Тичини від 24 листопада 1935 р.: «Дорогой Павлуша! Ожидаю, что наши беседы в Кисловодске под Ребровой Балкой об Октябрьском восстании, о Красной Гвардии, о Красной Армии, о гражданской войне и о вожде-организаторе этого перевернувшего мир истории поскрестнут в твоих поэмах» (КМТ, фонди, № 15).

Світлу пам'ять про свого вихователя П. Тичина зберігав протягом усього життя, листувався з ним, згадував у статтях, листах, виступах, щоденникових записах, присвятив йому вірш «Щоб Україні твердо стать (Київ 1919 року)» (1957).

Мейєрхольд Всеволод Емільович (1874—1942) — російський радянський режисер та театральний діяч, народний артист Республіки (з 1923 р.). У 1902—1905 рр. працював у провінційних театрах України (Херсон, Миколаїв, Полтава, Севастополь), де розпочав режисерську діяльність, а в 1906 р. став режисером петербурзьких театрів. Після Великої Жовтневої соціалістичної революції очолював театральний відділ Наркомосу, в 1920—1938 рр.— Перший театр РРФСР (пізніше — театр ім. Вс. Мейєрхольда). Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

Райх Зінаїда Миколаївна (1894—1939) — російська радянська актриса, дружина В. Є. Мейєрхольда.

132. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Жовтень 1927 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня. Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4942, арк. 4, 5).

Датується орієнтовно.

Барбюс Анрі (1873—1935) — французький письменник і громадський діяч, іноземний почесний член АН СРСР (з 1933 р.), член Французької комуністичної партії з 1923 р. Був одним з організаторів антифашистських конгресів 1933 і 1935 рр. На запрошення Все-

української спілки пролетарських письменників А. Барбюс у жовтні 1927 р. приїжджав до Харкова, де й познайомився з П. Тичиною. Друга зустріч відбулася в Одесі 1929 р., а третя — в Парижі 1935 р. на Міжнародному конгресі письменників на захист культури. Тичина вважав творчість французького письменника зразком революційного служіння народу, що відбилося в його творах («Захід. II» і «Конгрес оборони культури»).

А. Барбюс цікавився творчістю П. Тичини, зокрема просив художника М. П. Глуценка, який писав його портрет у червні 1933 р. в Оммоні (Франція), подати для журналу «Монд» ліричні вірші українського поета (зарисовки портрета і записи М. Глуценка зберігаються в архіві П. Тичини).

...проходив коло могили Василя. — Йдеться про могилу В. М. Еллана-Блакитного, якого було поховано біля Харківського аеродрому. Могила не збереглася.

133. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Жовтень 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 10).

Датується орієнтовно за змістом (у жовтні 1927 р. П. Тичина зустрівся з А. Барбюсом у Харкові).

Аркадій — А. В. Казка.

«Нова громада» — український кооперативний літературно-мистецький та економічно-науковий журнал (1923—1931). У 1931—1933 рр. виходив під назвою «Соціалістична громада». У літературно-мистецькому розділі журналу виступали С. Васильченко, Остап Вишня, П. Тичина, М. Рильський та інші, друкувалися розвідки про творчість українських дожовтневих і радянських письменників, статті про мистецьке життя на Україні.

134. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Осінь 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 40). Датується орієнтовно.

135. ДО І. ІОАННІСЯНА.

1927 р.

Вперше надруковано: «Советакан граканутюн», 1941, № 1, с. 106. Разом з вірменським перекладом лист П. Тичини увійшов до «Зібрання творів в чотирьох томах» І. Іоаннісяна (Єреван, 1968, т. 4, с. 313—315). Датується за вид.: *Амирян Сєда*. Армяно-украинские литературные связи. Єреван, Изд-во АН Арм. ССР, 1972, с. 148.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5053, арк. 1, 2).

Іоаннісян Іоаннес Мкртичович (1864—1929) — вірменський поет, перекладач. Автор статті про П. Тичину та перекладів чотирьох його віршів. У 1927 р. П. Тичина надіслав І. Іоаннісяну книгу своїх віршів із дарчим написом по-вірменськи («Іоаннесу Іоаннісяну. П. Т.»), після чого ними зав'язалося листування. В листі від 9 квітня 1928 р. вірменський поет писав: «...По получению Вашей книги, если что найду в переводе на русский яз[ык] в сборнике, ко-

торий я от Вас уже получил, я сверю оригинал с переводом, а если останутся какие-либо сомнения, то обращаюсь к Вам и надеюсь, что Вы не откажете мне в своей помощи» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6270).

Терян Ваан (справжнє ім'я і прізвище — Ваан Сукіасович Тер-Григорян; 1885—1920) — вірменський радянський поет і громадський діяч.

Чаренц (справжнє прізвище — Согомоян Єгіше Абгарович; 1897—1937) — вірменський радянський поет, прозаїк. П. Тичина переклав уривок поеми Є. Чаренца «Ленін» (1925), вірші «Літо» (1927) і «Син робітника» (1927) та чотири рубайї (див. т. 5, кн. 2 цього видання). Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

Акопян Акоп (1866—1937) — вірменський радянський поет, народний поет Вірменії (з 1923 р.) і Грузії (з 1923 р.). П. Тичина переклав два вірші А. Акопяна: «Завод» (1927) і «На червоній на весні» (1924) (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

«Східний світ» — журнал, орган Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства, що видавався в Харкові в 1927—1931 рр. (6 раз на рік), з 1930 р. — під назвою «Червоний Схід». Матеріали, в яких висвітлювалися питання політики, економіки, археології, історії, етнографії, літератури, мовознавства, бібліографії і мистецтва країн Сходу, друкувалися українською, російською, французькою та німецькою мовами. В журналі співробітничали В. П. Бузескул, А. Ю. Кримський, А. П. Ковалівський, П. Г. Ріттер, Я. П. Ряшпо, П. Г. Тичина та інші діячі науки і культури.

...яго послал місяца два тому на Аяртун.— І. Іоаннісян у листі від 9 квітня 1928 р. відповів: «Журн. «Східний світ» я не отримав, вероятно тому, що он был адресован мне на Апартун. Последнее учреждение находится не в Эривани, а в Тифлисе, и должно быть, наши почтовые чиновники решили, что в Апартуне, в Тифлисе, существует другой И. Иоаннисиан, и переслали обратно в Тифлис» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6270).

Там как раз помещен мой перевод...— У журналі «Східний світ» (1927, № 1, с. 190) надруковано переклад вірша І. Іоаннісяна «Зерно».

Думаю дати антологію армянской поэзии по-українски.— Велику роботу П. Тичини по підготовці антології вірменської поезії не було завершено в зв'язку з репресіями ряду авторів та початком Великої Вітчизняної війни.

Цатурян Олександр (1865—1917) — вірменський поет, перекладач. П. Тичина переклав два вірші О. Цатуряна: «Зібрання» (1927) і «Коліскова робітниці» (1927) (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

Туманян Ованес Тадевосович (1869—1923) — вірменський письменник і громадський діяч. П. Тичина переклав багато творів О. Туманяна (див. т. 5, кн. 2 цього видання), присвятив йому вірш «Дитинство Ованеса» (1939), написав статтю «Ованес Туманян» (1939) (див. т. 8, кн. 1 цього видання), був редактором та автором передмови до його «Вибраних творів» (1952), згадував у статтях, виступах, щоденникових записах.

Ісаакян Аветік Саакович (1875—1957) — вірменський радянський поет, академік АН Вірм. РСР (з 1943 р.), лауреат Державної премії СРСР (1946). П. Тичина познайомився з А. Ісаакяном 1929 р. в Єревані, переклав два його вірші «Любий краю мій!» і «Бойовий заклик» та працював над перекладом «Пісні Клошара» з оповідання «У них є прапор!» (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Кургінян Шушанік (1876—1927) — вірменська радянська поетеса.

Шант Левон (справжнє прізвище — Сегбосян; 1869—1951) — вірменський письменник. З 1921 р. жив в еміграції. П. Тичина переклав вірш Шанта «Ніч» (1927) (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Может быть, посоветуете мне что-нибудь относительно самого плана антологии? — І. Іоаннісян у листі від 9 квітня 1928 р. радив П. Тичині: «...Из новейших поэтов («последних годов», как Вы говорите) один Чаренц и заслуживает внимания, которого Вы и упоминаете. Он один и пользуется вниманием читающей публики. [...] Главное, что следовало бы, по-моему, решить сначала, это общее направление Вашей антологии, если можно так выразиться: если хотите, чтобы она соответствовала современному тону литературы, то, конечно, ничего или почти ничего не можете взять у таких поэтов, как Исаакян, Ованес Туманян, Ованес Ованесян, А. Цатурян (прізвища поетів записано вірменською транскрипцією. — С. Г.) и т. д. Если же ставите целью ознакомления Ваших читателей с новой армянской поэзией, если Вы не гнушаетесь чистой лирикой (оставим в стороне так называемые «гражданские мотивы», а тем более патриотические), тогда Вам, пожалуй, следовало бы дать хотя бы по одному образцу из Р. Паткапяна и Е. Шах-Азиза, основоположников новой (не новейшей, которая начинается с Вашего покорного слуги) армянской поэзии. В этом случае Вы могли бы пользоваться указаниями В. Я. Брюсова «Поэзия Армении». Так или иначе я всецело готов к Вашим услугам и прошу не стесняться обращаться ко мне в каждом случае, когда Вы это найдете нужным — в отношении ли выбора того или другого стихотворения, или в отношении понимания текста» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6270).

Взять эпос — я боюсь, так как я не знаю классического армянск[ого] языка. — І. Іоаннісян у листі від 9 квітня 1928 р. уточняв коло «вірменських» зацікавлень П. Тичині: «Что Вы разумеете под армянским «эпосом» и о каком «классическом» армянск[ом] языке Вы говорите? Классическим мы называем язык нашей древней литературы, над которым наш новый литературный язык восторжествовал только в половине прошлого столетия. Вам, конечно, нечего и думать переводить что-нибудь с этого «классического» арм[янского] языка, и не потому, что Вы этого языка не знаете» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6270).

Я все-таки постараюсь достать Вам капитальный укр[аинско]-русск[ий] словарь Гринченко и пришлю. — Йдеться про «Словарь української мови» в чотирьох томах (К., 1907—1909), укладений редакцією журналу «Київська старина», з додатком власного матеріалу Бориса Дмитровича Грінченка (1863—1910) — українського письменника, фольклориста, етнографа, філолога, педагога і громадського діяча.

136. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Грудень 1927 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 23). Датується орієнтовно за змістом (згадка про поїздку М. Хвильового до Берліна, що відбулася в грудні 1927 р.).

Оля — Ольга Михайлівна Тичина (1911—1942), небога П. Тичини, яка після смерті батька (від тифу) з 1920 р. деякий час жила в Павла Григоровича в Києві по вул. Кузнечній. Після закінчення Глухівського підтехнікуму в 1929 р. викладала українську мову та літературу в школах Вінниччини і Харківщини. Восени 1941 р. разом із малями дітьми Оксаною (нар. 1932 р.) і Тамарою (нар. 1934 р.) опини-

лася в селі Пісках, щоб перебути німецько-фашистську окупацію, де зазнала переслідувань і знущань. Під час розправи над жителями села 28 грудня 1942 р. О. М. Тичина була розстріляна разом із своїми дітьми на дідівській садибі.

137. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
Не пізніше 1 грудня 1927 р.

Друкується вперше за автографом листа, початок якого не зберігся (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 13). Датується орієнтовно за змістом (згадка про книгу, очевидно, «Избранные стихотворения» 1927 р., яку П. Тичина мав надіслати М. І. Подвойському; спілкування П. Тичини із М. І. Подвойським було відновлено у вересні 1927 р. після їхніх зустрічей і бесід у Кисловодську).

Куриленко — очевидно, Семен Куриленко, керівник підпільного гуртка чернігівських семінаристів у 1906 р.

138. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943). Датується орієнтовно. У 1928 р. П. Тичина, В. Сосюра, А. Панів, В. Поліщук і П. Усенко побували в Мінську, на осушуваних землях Полісся, на підприємствах Орші (див.: Історія української літератури у восьми томах. К., «Наукова думка», 1970, т. 6, с. 41). Влітку 1929 р. П. Тичина знову їздив до Мінська, про що свідчить подароване йому фото Я. Купали з таким написом: «На добры ўспамінак аўтору пудоўных поезій «Вітер з Украіны». Янка Купала. Менск, 9/VII 29 г.»

Маруся, Анюта, Соня — небоги П. Тичини.

139. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
Початок червня 1928 р.

Друкується вперше за ксерокопією автографу (оригінал зберігається в Харкові в Ю. Є. Тичини). Датується орієнтовно за змістом (ча-сом поїздки до Туреччини).

Іван Кривошей — однокурсник П. Тичини, який разом із іншими семінарстами писав листа до М. Коцюбинського 14 грудня 1912 р.

140. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Червень 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 39). Датується орієнтовно.

141. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Літо 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 33—34). Датується орієнтовно.

142. ДО Д. М. ПАРХОМЕНКА.
Червень 1928 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1987, 7 жовтня. Подається за автографом (ІЛ, ф. 23, № 12). Датується за написом на конверті: «Выехал в Полтаву. 27/VI 28 г.»

Пархоменко Данило Максимович — харківський студент, який надіслав до журналу «Червоний шлях» підбірку своїх віршів. По тексту вірша «Молитва» є правки П. Тичини.

143. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

29 липня 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44185). Датується за поштовим штемпелем, що погано прочитується: «29.7 28».

144. ДО М. К. ВОРОНОГО.

22 листопада 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 110, № 14) чорним чорнилом на поштовій листівці, на якій зазначена зворотна адреса: «Турція, Константинополь. Stamboul, Bey-Oglu, Rus Sefaret-hane. П. Тичине».

Вороний Микола Кіндратович (1871—1942) — український радянський поет, театрознавець, перекладач; автор перекладу українською мовою «Інтернаціоналу», «Марсельези» і «Варшав'янки». У 1920—1925 рр. перебував в еміграції, а після повернення на Радянську Україну займався літературною роботою (у 1929 р. видав збірку «Поезії»), педагогічною і театральною діяльністю. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

У 1903—1910 рр. М. Вороний проживав у Чернігові, де служив у земському статистичному бюро і проводив активну громадську роботу у товаристві «Просвіта», в «Літературно-артистичному товаристві» та в аматорському драматичному гуртку молоді, до якого входив і семінарист П. Тичина (див. статтю О. І. Білецького «Микола Вороний» — Зібрання праць у п'яти томах. К., «Наукова думка», 1965, т. 2, с. 608).

...моє віншування з тридцятип'ятилітнім днем Вашої діяльності! — У 1928 р. відзначалося 35-ліття літературної діяльності М. Вороного (1893 р. у львівському двотижневнику «Зоря» був надрукований його вірш «Не журись, дівчино», хоч за бібліографічними відомостями перший твір поета з'явився друком ще в 1888 р.).

Привіт Марку Миколайовичу. — Йдеться про сина поета М. М. Вороного (1904—1939), відомого як автора багатьох книг віршів для дітей. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

145. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

Листопад 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 4; фотолістівка з видом Константинополя). Датується за поштовим штемпелем: «Глухов. 25.11 28», оскільки марку із штемпелем Константинополя відіравно.

П. Тичина у складі Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства перебував у Туреччині з 2 листопада 1928 по 7 січня 1929 р. (див. статтю І. М. Фалькевича «К истории советского востоковедения на Украине». — «Народы Азии и Африки», 1966, № 4, с. 270), де цікавився турецькою літературою, готуючись до видання поетичної антології (див.: «Східний світ», 1929, № 7-8). У 20-х роках П. Тичина, крім вірменської, вивчав турецьку, перську, грузинську та інші східні мови, брав активну участь у створенні сходознавчих центрів на Україні. За ініціативою поета та сходознавців П. Г. Ріттера й А. П. Ковалівського 1925 р. у Харкові було створено сходознавчий гурток, який пізніше влився до Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства — ВУНАС,

заснованої в січні 1926 р. Керівником секції літератури в ній був П. Тичина. У створеному 1930 р. Науково-дослідному інституті сходознавства України П. Тичина працював на кафедрі мовознавства і літератури

146. ДО В. А. ПАВЛЮКА.

25 листопада 1928 р.

Друкується вперше.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5128, арк. 1; фотолістівка з видом Константинополя).

П а в л ю к Володимир Анатолійович — син А. К. Павлюка.

147. ДО Л. П. ПАПАРУК.

27 листопада 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 1; листівка з видом Анкари).

148. ДО С. Г. ТИЧИНИ.

27 листопада 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4947, арк. 6; поштова листівка).

149. ДО Л. П. ПАПАРУК.

29 листопада 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 2; листівка з видом Анкари).

М о д ж л і с — великі національні збори Туреччини.

150. ДО Л. П. ПАПАРУК.

10 грудня 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 3; кольорова листівка з видом Константинополя).

151. ДО М. І. ТУПИЦІ.

Грудень 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4981, арк. 1; фотолістівка з видом Анкари).

Т у п и ц я Марія Іванівна — небога П. Тичини (дочка сестри Поліни).

152. ДО В. А. ПАВЛЮКА.

12 грудня 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5128, арк. 2; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Анкара. 12...» (місяць і рік нерозбірливі).

153. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 грудня 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 4; листівка).

154. ДО Л. П. ПАΠΑРУК.
17 грудня 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 5; листівка з видом м. Сілле).

155. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Грудень 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 8). Датується орієнтовно.

156. ДО В. О. МИСИКА.
28 грудня 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 14; фотолистівка з видом Константинополя).

157. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Грудень 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 6). Текст зберігся не повністю. Датується орієнтовно.

158. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Грудень 1928 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 11; кольорова листівка з видом Смірни). Датується за змістом (зберігся лише київський штампель за 31 грудня 1928 р.).

159. ДО М. Г. БУРАЧЕКА.
Грудень 1928 р.

Вперше надруковано: «Всесвіт», 1984, № 7, с. 190 (у статті В. Абліцова «Невідомий автограф Павла Тичини»).

Автограф на чорно-білій поштової листівці із зображенням мечеті султана Ахмеда в Константинополі зберігається разом із архівними матеріалами художника М. Бурачка в журналіста В. Абліцова. Датується за поштовим штампелем: «Харків. 31.12 28».

Подається за першодруком.

Бурачек Микола Григорович (1871—1942) — український радянський художник, мистецтвознавець, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1941 р.). П. Тичина співпрацював разом з ним у журналах «Музагет» і «Мистецтво», у кооперативній організації Дніпросоюз, а в харківський період життя вони були частими гостями один в одного.

Як поживають молоді художниці? — П. Тичина надіслав листівку на таку адресу: «Україна. Харків. Каплунівська вулиця. Художній технікум. Професору Мик[олі] Григ[оровичу] Бурачку», що свідчить про його обізнаність із навчальним процесом у художньому технікумі та його вихованками.

160. ДО І. ІОАННІСЯНА.
Грудень 1928 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5053, арк. 3). Місце зберігання оригіналу невідоме. Датується орієнтовно.

У відповідь на лист П. Тичини І. Іоаннісян писав: «Дорогой Павел Григорьевич! Удивила меня и страшно обрадовала Ваша открытка из Ангоры, полученная мною с большим опозданием. Куда Вас занес аллах? — да благословенно имя его и да будет его милость с Вами на всех путях Ваших! Я вижу, и в Вас сидит бес бродяжничества, и потому тем более обидно мне, что Вы не приняли моего при[глаш]ения погостить у меня в Эривани — ведь [это ж]е Восток!!

Очень заинтересовал меня Ваш перевод «На Алагяз високій горі» (заголовок вірша написано по-вірменськи. — С. Г.) с сохранением чередования рифм, как в оригинале. Только, простите, [я не] совсем понял в[торую] строфу в Ва[шем пере]воде: «Ой на гор[ах трудно], жовтіє в очу» и т. д. Может быть, о[на] и соответствует по [смыслу] армянскому тексту — а я не понимаю, видно, из-за плохого знания украинского языка» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6270, арк. 20—23).

...пришлю Вам журнал с Вашим «На Алагяз-горе». — Перекладений П. Тичиною вірш І. Іоаннісяна «На Алагяз-горі, горі-висоті» надруковано в журналі «Східний світ», 1928, № 5, с. 238.

А л а г я з (Алагез) — народна назва гори Арагац.
Я р — кохана, коханий.

161. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Січень 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, арк. 2; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Київ, янів. 13. 1929», оскільки штампель Стамбула нерозбірливий.

162. ДО Л. П. ПАПАРУК.
10 січня 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4944, арк. 1; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Одеса. 10.1 29».

163. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Зима 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 7). Датується орієнтовно за змістом (згадка про поїздку взимку 1929 р. до Москви і Ленінграда для участі в проведенні Тижня української літератури) та спогадами А. Іоаннісян «Друг Вірменії»: «Похмурої ленінградської зими 1929 року до моєї невеликої студентської кімнатки несподівано завітав Павло Григорович Тичина, і мені здалося, що війнуло теплим українським вітром» (Співець нового світу. Спогади про Павла Тичину. К., «Дніпро», 1971, с. 94).

Запахло Білоруссю. Запахло Туреччиною. — Йдеться про поїздки П. Тичини до Білорусії і Туреччини в 1928—1929 рр.

...як я писав у Вас «Сковороду»... — Йдеться про розділи драматичної поеми «Сковорода», над якими П. Тичина працював у 1929 р.

Так мені 'жалко, що Рильського не взяли до Москви. — Йдеться про те, що М. Рильського як представника «неокласиків» не було включено до складу делегації українських письменників, які брали участь у проведенні Тижня української літератури в Москві і Ленінграді (1929).

164. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 24). Датується орієнтовно.

165. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 36—37). Обидва листи написані на однакових аркушиках паперу, хоч, очевидно, були надіслані неодноразово. Датується орієнтовно.

166. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Липень 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 8). Датується орієнтовно.

«Новый мир» — щомісячний літературно-художній і громадсько-політичний журнал, орган Спілки письменників СРСР, що виходить у Москві із січня 1925 р.

167. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 14—15). Друкується орієнтовно за змістом (згадка про одержання академпайка, що було можливим лише після обрання П. Тичини академіком АН УРСР 29 червня 1929 р.).

Згадую я і ліс Голосіївський, і пляж, і Канів. — Йдеться про приїзд П. Тичини влітку 1929 р. до Києва, де він відпочивав разом із друзями у Голосіївському лісі, та подорож до Канева на могилу Т. Г. Шевченка.

168. ДО З. Є. ІОАННІСЯН.
Не раніше 29 вересня 1929 р.

Вперше надруковано: «Советакан граканутюн», 1941, № 1, с. 107 (див.: *Амирян Сєда*. Армяно-украинские литературные связи. Библиография, с. 233) та в перекладі українською мовою у спогадах А. Іоаннісjan «Друг Вірменії» (див.: *Співець нового світу*, с. 96).

Подається за фотокопією телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5054, арк. 1). Датується за змістом (згадка про смерть І. Іоаннісjan, що сталася 29 вересня 1929 р.).

169. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1 жовтня 1929 р.

Друкується вперше за чернеткою автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4944, арк. 3). Датується за змістом (згадка про смерть І. Іоаннісjan).

14 жовтня 1929 р.

Вперше надруковано: «Радянське літературознавство», 1971, № 11, с. 77.

Подається за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, № 44186; поштова листівка).

Ви мені нагадали про Підкумок, парк, верхівля Ельбрус а...— Йдеться про спільне перебування П. Тичини і М. Могиланського в Кисловодську 1927 р.

...так і в кооперат [иві] «Слово»...— Йдеться про будівництво кооперативного будинку письменників «Слово» у Харкові.

А от про роман «Честь»...— Йдеться про роман М. М. Могиланського (1929).

171. ДО Л. П. ПАΠΑРУК.

12 листопада 1929 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 519).

Гойя (справжнє ім'я — Гойя-і-Лусьєнґес) Франціско Хосе де (1746—1826) — іспанський живописець і графік.

172. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Листопад 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 3). Датується орієнтовно за змістом (згадка про з'їзд асоціації; в даному разі — II з'їзд Асоціації сходознавців, що відбувся в Харкові 1—6 листопада 1929 р.).

173. ДО Л. П. ПАПАРУК.

4 грудня 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4944, арк. 4; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 4.12 29».

Повернувшись із сесії...— Йдеться про сесію Академії наук УРСР, дійсним членом якої П. Тичину було обрано в 1929 р.

174. ДО Л. П. ПАПАРУК.

9 грудня 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4944, арк. 5).

Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 9.12 29».

Я, можливо, 16-го цього приїду на один день. До академії. — Очевидно, йдеться про приїзд П. Тичини як дійсного члена Академії наук УРСР для участі у роботі сесії.

У нас тут з будинком чогось все тягнуть...— Йдеться про кооперативний будинок письменників «Слово», до якого П. Тичина вселився в кінці 1929 р.

175. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Грудень 1929 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4944, арк. 6). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть А. В. Казки, що сталася 23 листопада 1929 р.).

176. ДО Л. П. ПАΠΑРУК.

Кінець 20-х років

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 46 № 4945, арк. 13). Датується орієнтовно.

ВУФКУ (Всеукраїнське фотокіноуправління) — реорганізований у 1922 р. Всеукраїнський кінокомітет (1919), основним завданням якого була організація виробництва фільмів і контроль за репертуаром.

177. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець 20-х років

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 9). Датується орієнтовно за палеографічними ознаками документа (особливостями почерку поета).

178. ДО Л. П. ПАПАРУК.

7 лютого 1930 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4946, арк. 1). Датується за поштовим штемпелем: «Ленінград, 7.2 30».

179. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Не раніше 14 квітня 1930 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, № 4956, арк. 29). Датується орієнтовно за змістом (згадка про В. Маяковського, очевидно, про його смерть, що сталася 14 квітня 1930 р.).

Приїду трохи пізніше, бо сесію, кажуть, відклали. — Очевидно, йдеться про сесію Академії наук.

Од Оксани сумнієї вісті. — Йдеться про сестру О. Г. Коломієць.

180. ДО К. ГАМСАХУРДІА.

Не раніше 14 липня 1930 р.

Вперше надруковано: *Тичина П.* Із щоденникових записів, с. 49—50.

Подається за чернеткою автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5262), в якій відсутні початок і закінчення. Датується орієнтовно за листом К. Гамсахурдіа від 14 липня 1930 р., на який відповідав П. Тичина. К. Гамсахурдіа, зокрема, писав: «Много, очень много хорошего слышал я[...] о Вашем таланте и о Вашей личности.

Я давно интересуюсь Вашей прекрасной страной и Вашей культурой. Поэтому я намерен в августе приехать в Харьков, но я хочу заранее знать, застану ли я там Вас [...]?»

...Я хочу заняться переводом пока одного из Ваших шедевров» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5880, арк. 1).

К. Гамсахурдіа приїхав до Харкова 2 вересня 1930 р., де його зустрічали П. Тичина, Ю. Яновський, М. Бажан та інші українські письменники, про що він згадував у серії нарисів «Украинская Фемида»: «С Павло Тычиной у меня уже была переписка. У него тонкое, нервное лицо с несколько застенчивым, но вместе с тем приветливым выражением» (*Гамсахурдіа К. Собрание сочинений в восьми томах. Тбилиси, «Мерани», 1981, т. 8, с. 315*). У листі від 2 жовтня

К. Гамсахурдіа висловлював сердечну вдячність за гостинність: «Благодарю за дружбу, за гостеприимство, за такой радушний прием, за то как Вы, так и украинская культура будете в моем лице иметь верного друга и сподвижника. [...]»

На днях получите от меня хорошее издание Руставели. К концу ноябрю я закончу мои впечатления от укр[аинского] путешествия. Приступаю к переводу некоторых Ваших вещей» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5880, арк. 6).

Гамсахурдіа Костянтин Симонович (1891—1975) — грузинський радянський письменник, академік АН Груз. РСР (з 1944 р.).

Руставелі Шота — грузинський поет XII ст., автор поеми «Витязь у тигровій шкурі».

Марджанішвілі Коте (Марджанов Костянтин Олександрович; 1872—1933) — грузинський і російський театральний діяч, режисер, народний артист Груз. РСР (з 1931 р.). З 1897 р. актор та режисер різних російських труп, зокрема на Україні (Київ, Харків, Одеса, Єлисаветград, Луганськ, Ніжин). У 1919 р. був призначений головним режисером колишнього театру «Соловцов» і головою комісії по націоналізації київських театрів, згодом комісаром театрів Києва. В 1922 р. виїхав до Грузії.

181. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Літо 1930 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 42—43). Датується орієнтовно.

182. ДО Л. П. ПАПАРУК.

24 серпня 1930 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

Посилаю «Пісню». — Йдеться про «Пісню про Джона Болла», вперше надруковану в тексті поеми «Сковорода» (розділ «Диспут») у журналі «Радянська література», 1934, № 10. Okремо включено як уривок поеми до збірки «Чуття єдиної родини» (1938). Під текстом є авторська примітка: «Джон Болл — один з ватажків селянського повстання 1381 року в Англії». Кілька куплетів «Пісні» викристано в розділах драматичної поеми «Молодий Радичев» (див. т. 1 цього видання).

Граціанський Микола Павлович (1886—1945) — радянський історик, професор (з 1921 р.), доктор історичних наук (з 1931 р.). Основні праці присвячені аграрній історії європейського раннього середньовіччя.

Над «Диспутом» весь час працюю. — Йдеться про розділ драматичної поеми «Сковорода», вперше надрукований у журналі «Радянська література», 1934, № 10, с. 5—39. Існує багато закінчених рукописних варіантів «Диспуту», на одному з яких автором написано: «Інтермедія» (див. т. 4 цього видання).

Флобер Гюстав (1821—1880) — французький письменник.

Осокорки — селище на лівому березі Дніпра біля Києва, назва якого пов'язана з осоковими галями, які тут росли.

Аркадій таки мені приснився раз. — Йдеться про поета А. В. Казку, який у листопаді 1929 р. покінчив життя самогубством.

...треба переклади Ів [ана] Гр [игоровича] виправляти. — Йдеться про переклади І. Г. Тичини з білоруської та вірменської мов.

183. ДО М. М. МОГИЛЯНСЬКОГО.

16 жовтня 1930 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 4, № 44187). На маленькому конверті такий напис рукою П. Тичини: «Михайлу Михайловичу Могиллянському. Спішний лист. Передати не пізніше 8, 8^{1/2} год[ини] вечора. 16/X». Упорядниками архіву визначено дату: «1930».

184. ДО М. А. МИХАЙЛЮК-ФИЛИПОВИЧ.

Початок листопада 1930 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1982, 21 жовтня.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 725). Датується за змістом (розповідь про переклад вірша М. Лермонтова «Вітрило», під текстом якого стоїть дата: «30/X — 3/XI 30. Київ. Вагон через Полтаву і закінчив у Харкові». — ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, 1604). Прізвище адресатки теж встановлено за змістом та за листами її чоловіка П. П. Филиповича до І. С. Поступальського (див. публікацію «З листів до І. С. Поступальського» в газеті «Літературна Україна», 1987, 26 листопада).

Михайлюк-Филипович Марія Андріївна — скульптор, дружина П. П. Филиповича. Про неї маємо дуже скупі біографічні відомості. Чи не єдиною в згадка про неї в статті М. Г. Жулинського про П. П. Филиповича «Робітник у майстерні власних слів»: «Трагічною була й доля його дружини — скульптора Марії Андріївни Михайлюк (вони побралися 1930-го). Арешт чоловіка її приголомшив, душевно потряс, і вона так і не змогла взяти себе в руки. Намагалася перекоувати, доводити, що це помилка, але її не завжди контрольовані дії не сприймалися з розумінням. Десь у засланні життя Марії Андріївни й згасло передчасно» («Літературна Україна», 1987, 26 листопада). У фондах КМТ є фото скульптурного портрета Тичини, виготовленого в 1933 р. М. Михайлюк-Филипович...

Посилаю Вам переклад з Лермонтова. — Йдеться про переклад вірша М. Ю. Лермонтова «Вітрило» (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

...передайте його, будь ласка, до рук Павла Петровича. — Йдеться про передачу перекладу вірша «Вітрило» П. П. Филиповичу (1841—1937), українському радянському поетові і літературознавцю, який, очевидно, укладав тоді книгу творів М. Ю. Лермонтова. Є відомості, що на початку 30-х років П. П. Филипович готував бібліографію «Лермонтов і Україна», яка була уведена до стадії друкарського набору, але знищена після репресії укладача в 1935 р. (єдиний примірник зберігся в архіві російського літературознавця В. А. Мануйлова, надісланий йому тоді на ознайомлення).

185. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1930 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 10). Датується орієнтовно за змістом (згадка про сестру Сашу, яка невдовзі померла — 30 січня 1931 р.).

Варвара Мойсеївна — дружина І. Г. Тичини.

22 січня 1931 р.

Друкується вперше за друкованим текстом на бланку телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4983). Місяць і рік на телеграмі не зазначені, є лише число. Датується за листом від 17 січня 1931 р., написаним небогою С. М. Морачевської, де повідомлялося про тяжкий стан учительки, та числом на телеграмі.

Серафима Миколаївна — Морачевська, перша вчителька П. Тичини.

187. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.

25 січня 1931 р.

Вперше надруковано: «Прапор», 1978, № 7, с. 139 (у статті О. М. Пилинської-Чілінгарової «Павло Тичина в Харкові»).

Подається за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова. «Фаланга» — повість І. Д. Дніпровського (1930).

188. ДО В. М. ТИЧИНИ.

Початок лютого 1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5212). Датується орієнтовно за змістом (згадка про смерть сестри Саші).

189. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Березень 1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 24—25). Датується орієнтовно.

Дніпрелстан — Дніпровська гідроелектростанція ім. В. І. Леніна, споруджена в 1927—1932 рр. на Дніпрі в Запоріжжі; найбільша гідроелектростанція Дніпровського каскаду ГЕС.

Українська Радянська Енциклопедія (УРЕ). — Йдеться про спроби видати УРЕ на початку 30-х років.

...на редактора вірмено-українського словника... запрошено мене. — Видавництвом УРЕ було включено в план випуску 1932 р. видання вірмено-українського, грузинсько-українського, азербайджансько-українського та «зворотних» словників. Тоді ж П. Тичина разом із сходознавцями І. Фалькевичем та А. Ковалівським їздив до Закавказьких республік для практичного вирішення видавничої справи (див. статтю П. Тичини, І. Фалькевича та А. Ковалівського «Ленінськими національними шляхами» в т. 8, кн. 2 цього видання). В архіві П. Тичини збереглися виписки та нотатки до цієї статті, де є такий запис: «Армянский институт языковедения после этого послал в Киев Павлу Григорьевичу целый ящик карточек слов. Каждое слово надо было дополнить Павлом Григорьевичем соответствующим словом украинским, а потом по частям отсылать назад в институт в Армению. Так началось дело создания арм[янско]-укр[аинского] словаря, а также словаря обратного, укр[аинско]-армянского. Но с нашествием фашистов все это где-то пропало...» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4451 та т. 8, кн. 2 цього видання).

Андрій — небіж П. Тичини.

Студіюю Радищева, Гете, Ломоносова, Лессінга, Лавуазьє. Це все мені для моєї драми. — Йдеться

про збирання матеріалу для роботи над драматичною поемою «Скорохода».

Сашину могилку вітайте. — Йдеться про могилку сестри Олександри, яка померла 30 січня 1931 р.

190. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 45). Датується орієнтовно за змістом (згадка про недавню смерть сестри Саші).

191. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 26—27). Датується орієнтовно.

Скоро вийде цикл... — Йдеться про публікацію «З циклу «Чернігів» («Червоний шлях», 1931, № 1-2, с. 6—11), що готувався до окремого видання як збірка «Чернігів» (1931).

192. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4946, арк. 34; закінчення листа, відсутнє в автографі, подається за списком А. Павлюка — ф. 464, № 5268). Датується орієнтовно.

Серафима Миколаївна розпорядилась... — Йдеться про вчительку Морачевську, яка померла 1931 р.

Вітання... п[анні] Маші, Павлюку. — Йдеться про київських знайомих П. Тичини, очевидно, М. Т. Батурину й А. К. Павлюка.

193. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

1931 р.

Друкується вперше за чернеткою автографа олівцем (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5250). Датується орієнтовно.

«Забой» — літературно-мистецький і громадсько-політичний ілюстрований двотижневий журнал, що виходив з вересня 1923 р. російською та українською мовами як додаток до газети «Всероссийская кочегарка» в м. Бахмуті. З 1924 р. став органом спілки пролетарських письменників Донбасу «Забой». У 1932 р. його було реорганізовано в щомісячний журнал «Літературний Донбас», з 1968 р. — «Донбас».

194. ДО Л. П. ПАПАРУК.

18 березня 1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4947, арк. 1; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 18.3 31».

Туркестан — історико-географічна область, що включала в XIX — на початку XX ст. територію сучасної Середньої Азії, а також частину Центральної Азії. У квітні 1918 р. на території Російського Туркестану було утворено Туркестанську АРСР. Після 1924—1925 рр. назву «Туркестан» було замінено назвою «Середня Азія».

195. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

1931 р.

Друкується вперше за автографом чернетки листа без закінчення (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464). Датується орієнтовно.

196. ДО Ф. В. ЛЕВИЦЬКОГО.

Початок 30-х років

Друкується вперше за автографом (Київський музей театрального, музичного і кіномистецтва УРСР, № 4030). В архіві П. Тичини зберігається фотокопія листа, виготовлена 20 червня 1959 р. (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5222, арк. 1—2). Датується орієнтовно.

Левицький Федір Васильович (1858—1933) — український актор, заслужений артист УРСР (з 1926 р.). У 1888—1892 рр. працював у трупі М. Старицького (був одним із найталановитіших його учнів), а з 1909 р. — у складі першого стаціонарного українського театру М. Садовського в Києві. Деякий час сам очолював театр, був режисером. Після Великої Жовтневої соціалістичної революції працював у Державному українському драматичному театрі ім. Т. Шевченка, в Ленінградському українському театрі «Жовтень» та інших.

197. ДО Ф. В. ЛЕВИЦЬКОГО.

Початок 30-х років

Друкується вперше за автографом (Київський музей театрального, музичного і кіномистецтва УРСР, № 4030). В архіві П. Тичини зберігається фотокопія листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5222, арк. 3). Датується орієнтовно.

198. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Червень 1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 2). Датується орієнтовно.

Заруя Єфремівна — вдова вірменського поета І. Іоаннісіана, в якого П. Тичина, Л. Папарук та В. Мисик гостювали у вересні 1929 р.

Ечміадзін — місто у Вірменії, відоме з II ст. до н. е., в якому є цінні пам'ятки архітектури, монастир — центр вірмено-григоріанської церкви і резиденція католикоса.

199. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець вересня 1931 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4947, арк. 2). Датується орієнтовно за поштовим штемпелем: «Київ, 1 окт[ября] 1931».

А я якраз із Харкова не вирушу... — П. Тичина збиралася їхати у відпустку.

200. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець січня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 28). Датується орієнтовно за змістом (згадка про першу річницю з дня смерті сестри Саші, яка сталася 30 січня 1931 р.). У му-

зеї П. Г. Тичини зберігся короткий недатований лист, очевидно, того ж року (після смерті С. В. Васильченка, що сталася 11 серпня 1932 р.): «Неодмінно хай Маруся пійде — та й не один раз на могилу Саші! Квітів понесить їй! І Васильченку теж Степану Панасовичу! Це і від нас буде. Марії Тимофіївни вітання від усіх нас» (КМТ, фонди, № 528).

...свою поему саме закінчити хочу. — Очевидно, йдеться про драматичну поему «Сковорода», над якою тоді працював Тичина.

201. ДО Л. П. ПАПАРУК.

28 лютого 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4948, арк. 1; поштова картка). Датується за поштовим штемпелем Бревана; число відправлення листа прочитується дуже погано: «29.2 32».

А я у Бревані. — В 1932 р. П. Тичина разом із І. Фалькевичем та А. Ковалівським на запрошення Народного комісаріату освіти Закавказької Федерації їздили до Баку, Тбілісі та Бревана для вирішення справи видання азербайджансько-українського, грузинсько-українського і вірмено-українського словників.

Ходжу тими вулицями, що ми колись утрьох із Мисиком ходили. — П. Тичина згадує про поїздку до Вірменії у вересні 1929 р. разом із Л. Папарук і В. Мисиком до І. Іоаннісяна.

Сьогодні поїду на могилу Івана Никітича. — Йдеться про Іоаннеса Мкртчичовича Іоаннісяна.

202. ДО Л. П. ПАПАРУК.

30 квітня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4948, арк. 2). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 30.4 32».

203. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4945, арк. 7). Датується орієнтовно.

Борис — Папарук, рідний брат Л. П. Папарук.

Ермітаж — найбільший у СРСР музей історії мистецтва і культури (Ленінград). Виник у 1764 р. як приватна збірка художніх творів Катерини II. Для відвідувачів відкритий із 1852 р. Нині Ермітаж займає п'ять приміщень, у тому числі й Зимовий палац.

204. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 7). Датується орієнтовно за змістом (згадка про комісію по підготовці вірмено-українського словника).

205. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

27 серпня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 4974).

Єфимовський Іван — чернігівський товариш П. Тичини, з яким вони разом відвідували літературні «суботи» М. Коцюбинсько-

го. В архіві Тичини зберігаються спогади І. Єфимовського «Світла душа» про М. Коцюбинського, де є чимало згадок і про молодого поета (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6162).

...що я надрукував у «Червонім перцю»...— У журналі «Червоний перець» (1932, № 8-9, квітень—травень) надруковано вірш П. Тичини «Чуєте, тирані?»

Вагнер Вільгельм Ріхард (1813—1883) — німецький композитор, диригент, музичний теоретик.

...як ото змальовано в Овідія (Філемон і Бавкіда), переклад...— Йдеться про переклад уривка книги восьмої «Філемон і Бавкіда» із «Метаморфоз» римського поета Овідія. Твори Овідія перекладали українською мовою І. Франко, О. Пчілка, О. Маковей, М. Зеров та ін. П. Тичина має на увазі переклад М. Зерова.

Філемон і Бавкіда — символ нерозлучності старої подружньої пари.

206. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Кінець вересня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 33). Текст зберігся незадовільно. Датується орієнтовно.

...вул. П'ятакова.— До 1937 р. так називалася колишня Маріїно-Благовіщенська вулиця (тепер вулиця Саксаганського). Була названа на честь Леоніда Леонідовича П'ятакова (1888—1918) — одного з керівників боротьби трудящих Києва за владу Рад.

207. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Початок жовтня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 13). Датується орієнтовно за змістом (згадка про можливу поїздку в Новий Афон із 9 жовтня та дописку на листі А. К. Павлюка із Нового Афону від 25 жовтня 1932 р.: «Привіт Лідусі! Більше нічого не пишу, бо ліва рука саме спідає, а права задрить».— КМТ, фонди, № 549).

208. ДО Л. П. ПАПАРУК.

9 жовтня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4947, арк. 4; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «9.10 32» (місце відправки не прочитується).

209. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА.

18 жовтня 1932 р.

Вперше надруковано у зарубіжній пресі. Подається за вид.: Вapлiтiянський збірник, с. 87.

Посилаю Вам уривок із поеми...— Йдеться про «Пісню про Джона Болла», надруковану згодом у складі поеми «Сковорода» (розділ «Диспут») у журналі «Радянська література», 1934, № 10, с. 5—39. Твір включено до збірки «Чуття єдиної родини» (1938). В російському перекладі М. Ушакова надрукована в журналі «Красная новь», 1933, № 12, с. 85.

Шекспір Уїльям (1564—1616) — англійський драматург і поет, гуманіст доби Відродження.

«Одіссея», «Іліада» — найстаріші пам'ятки античної грецької літератури, героїчний епос, творцем якого вважають легендарного давньогрецького поета Гомера. Твори складено класичним розміром — гекзаметром (шестистопним дактилем), яким користувався П. Тичина при написанні поеми «Шабля Котовського» та інших творів 20-х років.

Гезіод, Гесіод (VIII—VII ст. до н. е.) — давньогрецький поет, автор дидактичної поеми про працю хліборобів «Роботи і дні».

Свідзінський Володимир Юхимович (1885—1941) — український радянський поет; перекладав твори Арістофана.

210. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА.

Кінець жовтня 1932 р.

Вперше надруковано в зарубіжній пресі. Подається за вид.: Валтіянський збірник, с. 88.

211. ДО Л. П. ПАΠΑРУК.

31 жовтня 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4948, арк. 6; поштова листівка). Датується за поштовим штемпелем: «Ахали Афони. 31.10 32».

212. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1 листопада 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 15). Датується за поштовим штемпелем: «Київ. 4.11 32», оскільки більшість листів доходила тоді з Афону до Києва за три дні. Рік прочитується дуже погано. На конверті вказано адресу відправлення: «Абхазія, Новий Афон, пансіонат, 158. П. Тичина», але поштовий штемпель відсутній.

213. ДО Л. П. ПАПАРУК.

4 листопада 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4947, арк. 5).

«Макбет», «Отелло» — трагедії У. Шекспіра, написані в 1606 і 1604 рр.

«Ревізор» — комедія М. В. Гоголя (1836).

Про Гейне і Гете Брандеса. — Йдеться про книгу датського історика літератури, критика й публіциста Георга Брандеса (1842—1927).

214. ДО Л. П. ПАПАРУК.

6 листопада 1932 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4948, арк. 7; поштова листівка «Сочі. Ніч на морі»). Датується за поштовим штемпелем: «Сочи. 6.11 32».

215. ДО Л. П. ПАПАРУК.
28 січня 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 38).

...і пленум теж заспокоєння не вніс. — 24—26 січня 1933 р. у Харкові відбувся поширений пленум оргкомітету Спілки радянських письменників України, на якому обговорювалися питання перебудови письменницької організації і розвитку української літератури. Пленум заслухав доповідь про роботу оргкомітету та завдання української і молдавської літератур.

216. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА.
8 лютого 1933 р.

Вперше надруковано в зарубіжній пресі. Подається за вид.: Ваптянський збірник, с. 87.

«Архів Радянської України» — історико-архівознавчий журнал, орган Центрального архівного управління УРСР; виходив у Харкові в 1932—1933 рр. (вийшло 8 номерів). Журнал друкував документальні матеріали з історії революційного руху на Україні, статті з архівознавства.

217. ДО Л. П. ПАПАРУК.
13 лютого 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4943, арк. 3).

Садовський Микола Карпович (справжнє прізвище — Тобілевич; 1856—1933) — український актор і режисер, один із основоположників дожовтневого українського театру. В 1916—1917 рр. П. Тичина служив деякий час у театрі М. Садовського помічником хормейстра.

НКО — Народний комісаріат освіти, з 1946 р. — Міністерство освіти УРСР.

ТСОАВІАХІМ — Товариство сприяння обороні, авіаційному та хімічному будівництву — масова добровільна громадська військово-патріотична організація трудящих СРСР, яка існувала в 1927—1948 рр.

...над драмою робота... — Йдеться про роботу над драматичною поемою «Сковорода».

218. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.
18 березня 1933 р.

Вперше надруковано: «Прапор», 1978, № 7, с. 139 (у статті О. М. Пилинської-Чілінгарової «Павло Тичина в Харкові»).

Подається за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова.

Дякую за переклади. — Очевидно, йдеться про переклади поезій Янки Купали, збірку творів якого готував тоді до друку П. Тичина.

Через Л[есю] М[ихайлівну]... — Йдеться про О. М. Пилинську-Чілінгарову.

219. ДО Л. П. ПАПАРУК.
3 квітня 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 3).

220. ДО Л. П. ПАΠΑРУК.
14 травня 1933 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1988, 15 грудня. Подасться за автографом (КМТ, фонди, № 518).

...уже й до Будинку Блакитного ось зараз виїдемо. — Йдеться про харківський клуб письменників, якому було присвоєно ім'я В. М. Еллана (Блакитного), де відбувалася громадянська панахида в зв'язку зі смертю М. Г. Хвильового.

221. ДО Л. П. ПАПАРУК
16 травня 1933 р.

Друкується вперше за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

222. ДО Л. П. ПАПАРУК.
3 червня 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 4).

Гофштейн Давид Наумович (1889—1952) — єврейський радянський поет. П. Тичина переклав чотирнадцять віршів Д. Гофштейна та чотири залишилися незавершеними в архіві поета (див. т. 5, кн. 2 цього видання). Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

223. ДО І. Д. ДНІПРОВСЬКОГО.
4 серпня 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 144, оп. 1, № 248, арк. 7). Лист відправлено, як свідчить штемпель на поштовій картці, із Севастополя в Кам'янець-Подільський, де перебував тоді хворий І. Д. Дніпровський.

В архіві І. Д. Дніпровського зберігаються ще дві недатовані записки (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 144, оп. 1, № 248, арк. 8, 9), очевидно, десь другої половини 20-х років, які наводимо нижче:

«Іване Даниловичу!

Володимир Денисович Байрачний хотів би з Вами про дещо порадитись. Як є час — порадьте його.

Як ведеться Вам.

Як М[арія] М[ихайлівна] і пр[очіі] і пр[очіі].

З пр[ивітом]

П. Т.»

«Іване Даниловичу!

Як матимете час сьогодні ввечері — заходьте, будь ласка, сьогодні до мене в гост[иницю] «Южну» кім[ната] 30 о 8-й год[ині] вечора. Дмитро Петровський, російський поет, а мій друг буде читати свої поезії, а крім того, побалакаємо гуртом.

З прив[ітом]

П. Тичина».

224. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
14 вересня 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 5). Датується за поштовим штемпелем: «Винница. 14.9 33» (штемпель Алупки, звідки відправлено лист, не прочитується).

225. ДО Л. П. ПАПАРУК.
19 жовтня 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4949, арк. 5).

226. ДО Л. П. ПАПАРУК.
26 листопада 1933 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4949, арк. 1). Датується за поштовим штемпелем: «Харків. 26.11 33». Іду, Лідусю, до МТС! — Йдеться про поїздку П. Тичини на Миргородську МТС, після ознайомлення з якою 7 грудня 1933 р. було написано «Пісню трактористки. Як Олеся Кулик тікала на курси 1930 р.».

...підписав умову на нову книжку... — Очевидно, йдеться про збірку «Партія веде», яка в 1934 р. виходила трьома окремими виданнями, та про планову книгу перекладів «Стихи» (М., ГИХЛ, 1934).

227. ДО ЯНКИ КУПАЛИ.
Грудень 1933 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1985, 14 лютого. Подається за чернеткою автографа (КМТ, фонди, № 730). Датується орієнтовно.

Купала Янка (справжнє прізвище — Луцевич Іван Домінікович; 1882—1942) — білоруський радянський письменник, народний поет БРСР (з 1925 р.), лауреат Державної премії СРСР (1941). П. Тичина зустрічався з Я. Купалю, переклав два вірші «Як цвілась калина...» і «Дев'ять кілків осикових» та комедію «Павлинка» (у співавторстві з Т. Масенком), готував до друку збірку його творів у перекладах українською мовою, яка вийшла в 1937 р. за редакцією Т. Масенка; був редактором «Вибраних творів» 1952 р. та автором передмови до нього. Із листування між поетами відомий лише один лист Я. Купали від 8 травня 1930 р. (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6626, арк. 1—2) та чернетка друкованого листа П. Тичини.

...але ж швидко треба було виїздити на МТС... — Очевидно, йдеться про поїздку на Миргородську МТС на початку грудня 1933 р.

228. ДО О. П. РЯБІНОЇ.
27 січня 1934 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 16134).

Рябініна Олександра Петрівна — тоді завідувача сектором національних літератур Гослитиздата. У листі від 21 січня 1934 р. О. П. Рябініна нагадувала П. Тичині, що він згідно договору мав подати до 1 січня 1934 р. до видавництва поему «Сковорода».

229. ДО Л. П. ПАПАРУК.
24 лютого 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 3).

230. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Не раніше квітня 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, № 4950, арк. 1). Лист повністю не зберігся. Датується орієнтовно.

«Скрипонька» — уже в нас появилася. — Йдеться про окреме видання перекладів П. Тичини творів єврейського поета Л. Квітка (Х.—К., «Молодий більшовик», 1933).

А от масовки «П[артія] веде» нема ще й досі. — Очевидно, йдеться про видання збірки «Партія веде» (Х., «Література і мистецтво», 1934), видану в серії «Працой ударно—відпочивай культурно».

Дитбудинкові цими днями напишу, я їм передплатив де що. — Встановити, в який дитбудинок писав П. Тичина, не вдалося; у довоєнні і особливо в повоєнні роки поет передплачував періодику, надсилав художню літературу та енциклопедичні видання до багатьох шкіл і бібліотек.

У нас же тепер новина: єдина Спілка письменників (Спілка письменників СРСР)... — Спілку письменників СРСР було створено в 1932 р. на основі постанови ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 р. «Про перебудову літературно-художніх організацій». П. Тичина, очевидно, має на увазі Спілку письменників України, яка входить до Спілки письменників СРСР і яку було створено в липні 1934 р. на I з'їзді.

231. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Червень 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 39, 39а). Датується орієнтовно за змістом і палеографічними особливостями.

232. ДО Л. П. ПАПАРУК.
Червень 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 16). Датується орієнтовно.

...числа 23-го будемо всім з'їздом проводити Уряд український на вокзалі. — Йдеться про I з'їзд письменників України, який розпочав свою роботу в Харкові 17 червня 1934 р., а закінчив 12 серпня того ж року у Києві, куди було переведено столицю Радянської України і куди саме переїжджав уряд республіки.

Поки сюди приїде з В[інниці] Женя. — Очевидно, йдеться про приїзд із Вінниці брата Євгена, який тоді перебував там на педагогічній роботі.

...коректа «Диспуту»... — Йдеться про главу з поеми «Сковорода» «Диспут», надруковану пізніше в журналі «Українська література» (1939, № 10, с. 5—39).

233. ДО Л. П. ПАПАРУК.
18 вересня 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 6).

234. ДО Л. П. ПАПАРУК.
18 жовтня 1934 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.
Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 7, 8).

«Калевала» — карело-фінський народний епос, що складається з карельських, фінсько-іжорських творів пісенного жанру — ру. У «Калевалі» прославляються подвиги і пригоди героїв казкової країни Калевала. Епос зібрано й видано фінським фольклористом Е. Ленротом (1835, 1849). «Калевала» була популярною на Україні; перший переклад здійснено Є. Тимченком у 1901 р. І. Франко порівнював «Калевалу» з українськими думами.

«Смерть матері Юговичів» — сербська народна пісня.
Заньковецька Марія Костянтинівна (справжнє прізвище — Адамовська; 1854—1934) — українська радянська актриса, одна з основоположників українського професійного театру, перша народна артистка Республіки (з 1923 р.). Видатній актрисі П. Тичина присвятив поетичний твір «Кантата М. К. Заньковецькій» (1922).

Собінов Леонід Віталійович (1872—1934) — російський радянський співак, народний артист Республіки (з 1923 р.). Творчий шлях Л. Собінова тісно пов'язаний із Україною, починаючи з виступу 1891 р. в українській трупі М. Садовського. В 1918—1919 рр. був обраний головою Всеукраїнського музичного комітету та художнім керівником Київського оперного театру, на сцені якого виступав із провідними партіями.

Чи не чути чого про Є. Г.? — Очевидно, йдеться про сестру Єфросинію Григорівну.

А як помешкання на 107—19 — не [ущільнюють] — йдеться про квартиру по вулиці Пролетарській, 107, де мешкала К. К. Папарук із дочкою Лідією, в яких у 1916—1923 рр. жив П. Тичина.

235. ДО Л. П. ПАПАРУК.
28 жовтня 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 10; поштова фотолістівка «Санаторій «Новая Мацеста»).

236. ДО О. М. ГОРЬКОГО.
3 листопада 1934 р.

Друкується вперше за автографом (Інститут світової літератури ім. О. М. Горького АН СРСР. Архів А. М. Горького, 9461, 7128, КГ—П, 79—9—4).

Горький Максим (справжнє прізвище — Пешков Олексій Максимович; 1868—1936) — російський радянський письменник. Про молодого поета з Чернігова П. Тичину М. Горький дізнався від М. Коцюбинського в 1911 р. на Капрі, про що згадував у листі до П. Тичини із Сорренто від 10 серпня 1927 р. з подякою за надіслану йому книгу перекладів російською мовою «Стихи» (1927). Знайомство М. Горького й П. Тичини відбулося в 1934 р. на I з'їзді письменників у Москві. Лист адресовано М. Горькому як голові Пушкінського комітету при ЦВК СРСР.

237. ДО Л. П. ПАПАРУК.

4 листопада 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 11).

238. ДО Л. П. ПАПАРУК.

12 листопада 1934 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.
Подається за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

239. ДО Л. П. ПАПАРУК.

11 грудня 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 13).

Переїзд одтягується іще далі... — Йдеться про переїзд із Харкова до Києва, куди було переведено столицю України.

Фомін. — Очевидно, йдеться про українського письменника Євгена Павловича Фоміна (1910—1942).

Послав я дещо до газети «Комуніст»... — У кінці 1934 р. в газеті «Комуніст» твори П. Тичини не друкувалися.

240. ДО ПРЕЗИДИУ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ.

1934 р.

Друкується вперше за машинописом із авторськими правками (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 35, арк. 1—9), на першому аркуші якого вгорі П. Тичина написав червоним олівцем: «Копія». При коментуванні тексту заяви використано спостереження С. В. Тельнюка над помітками П. Тичини на авторському примірнику видання: «Стихи» (М., ГИХЛ, 1934), які в тексті позначені цифрами:

¹ Перечитуючи уривок «Сковорода» (переклав Г. Шенгелі), П. Г. Тичина звертає особливу увагу на неточності в передачі цезура та невірне чергування чоловічих і жіночих рим і пише:

«А где же моя цезура постоянная, на второй стопе? Это у меня цезура так называемая борисогодуновская пушкинская. А ее в переводе и не соблюдено».

«В окончаниях полнейший хаос. Никакого чередования».

«Снова с цезурами неладно».

До рядків:

Луперка тоже.
Мы волчьего, помещичьего бога
Справляли праздник

(тут і далі підкреслення П. Г. Тичини. — С. Т.) — П. Г. Тичина робить такі зауваження:

«Какая Луперка? Совсем искажен смысл. В оригинале: Тож Люперка, тож вовчого поміщицького бога... і т. д. Следовало бы так перевести: То Люперка, то волчьего... і т. д.»

«Люперкалии — от слова lupus — волк. Люперкалии — это такие были в Риме празднества».

До рядків:

Гайдуки,
Женить его! Скакунчики — дорогу! —

автор робить таке зауваження: «Женить його значит: гоните его».

Є зауваження (вони менш суттєві) й до інших рядків перекладу уривка з «Сковороди».

² Читаючи переклад вірша «Пісня трактористки» (переклав О. Гатов), П. Г. Тичина напроти строфи:

Летом я вязала в поле,
А пошла гулять метель(?)
Я товарок расспросила,
Поступила я в артель

пише:

«Расспросила —
поступила —

это совершенный вид прошедшего времени, а надо: расспрашивала, поступала. Ведь это песня!»

Напроти строфи:

Ой, артель, родная «Роза»,
Маркизет, мадеполам!
Вышивала я узоры,
Но с тревогой пополам,—

П. Г. Тичина пише: «Откуда «Роза», когда артель называется «Троянда», и ее переводить не надо. Гитарщина получилась».

У четвертій, п'ятій та шостій строфах П. Г. Тичина зробив такі підкреслення та позначки:

Но с тревогой — ой, забава!
Но с тревогой — блажь одна!
Только где-то заркочет —
Но ушла бы от окна... (?)

Только это не забава:
Среди наших вороных
Есть теперь иные кони. (?)
Я проведала о них.

Не едят овса и сена,
И травы тот конь не ест,— (?)
Ходят, ходят, как летают,
И заходят в МТС. (?)

Напроти строфи:

Уронила я иголку,
И к шитью охоты нет.
И во время перерыва
Я скорей за ними вслед,—

П. Г. Тичина написав: «Ничего подобного у меня этого нет!»

Напроти строфи:

В МТС они вернулись.
Командиры хвалят их,
Окружают их заботой,
Как друзей и как родных,—

автор поставив знак питання й написав: «Какие такие командиры в МТС?»

Напроти строфи:

Подхожу и вижу трактор!
Солнышко ты, свет ты мой!
Ой как хочется учиться,
Чтоб вести его самой! —

П. Г. Тичина пише: «И это говорит комсомолка? Неужели она до сих пор о тракторе ничего не знала? Неверный перевод».

Напроти строфи:

«Отпустите меня, мама,
И не стоит злиться вам,
Я хочу в село Поповку! —
Трактористов курсы там» —

написано: «Не мама, а надо строже: мать».

Обабіч строфи:

Мать свое: «Побойся бога!»
Я в ответ: «Он не для нас.
Скоро ли конец мученью
От диаконов и рясы?» —

П. Г. Тичина пише: «Совершенно не тот смысл в оригинале», а також: «Диаконы и рясы — ведь это одно и то же!»

Обабіч строфи:

Мама молвит: «И не думай!»
Я в ответ: «Давно пора».
Раз я раным-рано встала,
Встала в пять часов утра,—

автор написав: «Снова мама» та «Откуда такая точность в часах понадобилась?»

Навколо строфи:

И в платочке и в пальтишке
Понеслась по бережку
Я на курсы те в Поповку
По веселому снежку...

П. Г. Тичина написав: «Два по в одном куплете, да еще и неоднородные по», а також: «Весь куплет безграмотно построенный...»

Обабіч строфи:

За Харківкою, за мбстом
Затянула берег мгла.
Догоняла я подводы,
Их песни догнала

(наголоси поставлено П. Г. Тичиною.— С. Т.)

автор записує: «Пропущен слог!» після слова «их», а також: «Чи это — их? Получается так, что она догнала подводы и те песни, что сами подводы пели, то есть подводные песни».

У передостанній строфі автор робить такі підкреслення:

Я гляжу — и аж не верю.
Все свои — и горя нет!
«Садись с нами, комсомолка!
Да поедем, да пое...»

³ Перечитуючи уривок із циклу «В космічному оркестрі», надрукований під заголовком «Народы идут» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг), П. Г. Тичина у строфі

Народы красным полыхают.
Свободы путь! Свободы путь!
И кровью землю увлажняют
И падают земле на грудь,—

выправляє другий рядок так: «Свободе путь! Свободе путь!», пояснюючи при цьому: «Кому, а не кого. Свободе путь, а не свободы». В кінці першого рядка автор ставить замість крапки двокрапку (:)
Навколо другої строфи:

На смену им в страданиях льются
Другие под распева пуль,—
Их движут силы революций
В другой Октябрь, в другой Июль,—

П. Г. Тичина залишив такі зауваження: «Кто это льются и народы?» та «Почему именно другой Октябрь? Разве нам этот Октябрь не нравится, что ли?»

⁴ Читаючи вірш «I од царів і од вельмож...» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг), П. Г. Тичина напроти строфи:

И от царей и от вельмож
Обидная осталась дрожь,
Багровое глухое пламя
И едкий пепел над полями

пише: «Для кого это обидная? В оригинале огидна, то есть отвратительная, мерзкая, гнусная», а також: «Откуда здесь пламя? У меня пламя, то есть пятна».

Докола строфи:

Бунт, что меня извечно жег,—
О, как твой кругозор широк!
Взорвал ты ритм походки сонной, (?)
Как зов эпохи непреклонной! —

автор понаписував таке: «Бунт, что меня извечно жег — ненужная пышность выражения», «Круговой — не кругозор, а взрывание ветров вокруг, повсюду». Поставивши наголос над словом «что» і три знаки запитання над словом «жег», автор написав: «А где же размер?»

Біля строфи:

Ты можешь память всколыхнуть
И выплеснуть из сердца муть,
Влечешь ее по всей планете,
Чтоб властно бросить на рассвете,—

П. Г. Тичина написав: «На каком таком рассвете? У меня: і східно і спадно — то есть: и несешь ту муть и восточно и западно, а рассвета никакого у меня нет».

Обабіч строфи:

Но ты не бунт — мы не рабы,
Ты — план чудовищной борьбы —
Мир делишь надвое руками,
И ты — как знамя над веками,—

написано: «Ти вже не бунт — это совсем иной смысл, чем в переводе» і: «Почему чудовищной? Страшная борьба, а не чудовищная».

Обабіч строфи:

В стране плененного труда
Земля багряная тверда.
Растешь, хотя кругом окопы,
Под злыми взглядами Европы,—

автор пише: «И ничего непонятно, что это в Европе», а також: «Не багряная земля, а руда, то есть рыжая, обгорелая».

Підкресливши в останній строфі слова «Тот должен жить, кто хочет!», автор пише: «Ну, а если контрреволюция жить хочет — так что же,— пускай? Так оно у переводчика выходит? См. стр. 7» (На стр. 7 надруковано переклад «Пісні комсомольців»).

⁵ На берегах книжки П. Г. Тичина зробив такі зауваження до перекладу вірша «Партія веде» (переклав А. Чачиков):

Всех панов увидим в яме...— Не просто увидим пассивно, а мы их туда загоним!

Всем придавленным и бедным...— Всем угнетенным и бедным, а не придавленным.

До иных высот...— К новым высотам.

Напроти рядків:

Против степ и против мола
Есть отвага комсомола
И еще идет
Помощь — большевистской эры
Пионеры, пионеры!
Партия ведет,
Партия ведет! —

П. Г. Тичина написав: «Слабо переведено».

В рядку «В МТС гремят газеты» підкреслено слово «гремят».

⁶ Читаючи переклад вірша «На майдані...» (переклав О. Гатов),

П. Г. Тичина робить такі зауваження:

— Атаманом,— все гудели... — Смешно получилось.

Эй, прощайте! Ждите воли!

На коней! Уздечек звон!..— Уздечек звон! Это что же, приказ? оклик такой, как «Ждите воли», «На коней» — что ли?

Напроти таких рядків:

Закипело, зашумело —
Сколько огненных знамен...
На майдане возле церкви
Скорбью матери полны:
— Ты свети им, ясный месяц,
На дорогу с вышины...

автор написав: «Уехали они? Или же на месте остались? Никак из перевода не догадаешься».

⁷ Читаючи переклад вірша «Иду з роботи я, з завода...» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг), П. Г. Тичина напроти рядка: «На колесницах тучи мчат...» пише: «Уже и колесницы в ход пошли?» У третій строфі автор підкреслює рядки: «Как сердцу весело стучать!» та «И будет праздник год от года» і пише: «Неправильно передано».

⁸ У вірші «Ленін» (перекладеному А. Тарковським та А. Штейнбергом) П. Г. Тичина виділяє, зокрема, такі рядки:

Пускай же знают «патриоты»,
Пускай уведомят «мещан»,
Что мы не прекратим работы,
Покуда с поля весь бурьян

Не вырвем мы.
А вырвем с бою,
Ударом
Трудовых атак.
Клянемся клятвою стальнойю,
Что не уйдет от мести враг!

Напроти 2—5-го рядків автор пише: «Безграмотно построено», а також: «Что мы не успокоимся уничтожать врагов (вот о чем говорится в подлиннике), а здесь: не прекратим работы». Напроти 7—8 рядків автор написав: «Чепуха вышла».

⁹ У вірші «Мудрість, огонь» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг) П. Г. Тичина підкреслює в першому рядку першої строфи слова: «Нет, мы не медлим...» і пише: «Ми не спинаемся — значит: мы не останавливаемся». У третьому рядку («Те, что по норам притаились...») П. Г. Тичина підкреслює слово «что» і ставить над ним наголос, зауважуючи: «Те, что — почему здесь что поставлено на сильном, ударном месте?»

До рядків:

Пусть призрак зарубежный темный,
И черт, и туча тучится,
Вся в молниях... Однако ж домы
Растут, и юность учится! —

П. Г. Тичина робить таке зауваження: «Как это мирно звучит у переводчика, неубедительно! А ведь здесь антитеза».

В рядку «Закон капитализма строгий...» П. Г. Тичина підкреслив останнє слово й поставив над ним три знаки питання.

В рядках (вони у вірші повторюються тричі):

Мы путь всего живого,
И мудрость и огонь.
Мы Украины новой
Мудрость. Огонь, —

П. Г. Тичина підкреслює «Мы путь всего живого» (теж тричі) й відсилає читача на стор. 7, до перекладу «Пісні комсомольців», де зустрічаються подібні, не тичининські рядки...

До строфи:

Еще не кончены шатанья,
Ползет трава бедовая
Механистичного сознания.
Что мишура фольговая, —
Идеализм, орудье мрака,
Ученье бестолковое — (?)
Блестит. Но сталь звенит, однако,
Растет пшеница новая

автор подає такі зауваження:

«У кого? чьи шатания?»

«Восприятия, а не сознания».

«Дерзка трава — значит жесткая, колючая, а не бедовая».

До двох останніх рядків — таке зауваження: «Слабая получается антитеза».

Ось кілька зауважень ще до однієї строфи:

Мы не дрожим, и вражья дерзость

(тут автор пише: «Ми не теряемся», вказуючи на неточність перекладу.— С. Т.).

Нам не страшна. Утопится
 Шовинистическая мерзость,
 И грузно наземь хлопнется
 Державничество — хищный фактор
 И перекупщик. Кропится
 И по церквам. Однак трактор
 Гремит, и топка топится.

(«Неубедительно у переводчика», — пише напроти двох останніх рядків автор).

В кінці — таке резюме П. Г. Тичини: «Это стихотворение никак не похоже на мое».

¹⁰ На берегах книжки зроблено таке зауваження до перекладу вірша «Пісня комсомольців» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг):

«Вихрь всего живого... — то есть как это так? «Гуманизм» в кавычках? Оправдание всех живых, хотя бы они были и фашисты? У переводчиков это встречается не один раз. См. стр. 19 (конец стихотворения звучит точно так же: «Тот должен жить, кто хочет!»).

¹¹ Читаючи переклад вірша «Повітряний флот» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг), П. Г. Тичина зауважує з приводу перекладу заголовка («Флот ветровой»):

«Какой такой ветровой? Повітря — значит воздух, а не ветер. Воздушный флот, товарищи переводчики!»

У другій строфі П. Г. Тичина підкреслює слова «это ж» (у рядку «— Ой, свет мой, это ж буря!»)

Напроти строфи:

И небо закружилось
 На сто кругов — и вот
 Качаясь повернуло.
 И дальше гул плывет...

автор пише таке: «Небо разве повернуло, а не флот? О ужас!»

¹² П. Г. Тичина у книжці «Стихи» перекреслив перекладений А. Тарковським та А. Штейнбергом вірш «Пісня кузні» і написав таке:

«В моей книге «Партия вoде» это стихотворение озаглавлено так: «Пісня кузні. За Рыбацким», — то есть это перевод из русского поэта Рыбацкого, и я это стихотворение в списке не давал.

Этого стихотворения я в своем списке не давал. И даже предупредил ответственных работников ГИХЛа, чтобы его вычеркнули из моей книги «Партия вeде», просил прислать мне на просмотр переводы или хотя бы даже корректуру. От ГИХЛа ни ответа ни привета! И вот получилось так, что стихотворение русского поэта Рыбацкого я перевел на украинский язык («Пісня кузні»), а ГИХЛ его перевел обратно на русский язык. Где же грамотные редактора ГИХЛа? Смех — и больше ничего.

¹³ П. Г. Тичина у листі наводить далєско не всі приклади помилок. Читаючи переклад вірша «Перше Травня на великдень» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг), П. Г. Тичина з приводу строфи:

Лил пасхальный дождь,
 Тротуаром шел —
 ковые травинки
 Из-под земли попили

зауважує:

«Одно что-нибудь надо, а то:

Л и л —
ш е л —

Ведь образа-то никакого не получилось!»
З приводеу строфи:

То Христос воскрес,
Мертвых воскресил,— тихо свежий ветер
Кленоклонил день,—

П. Г. Тичина зробив таке зауваження:

«Чтобы мертвых воскресить (так в оригиналі: «Мертвых воскресить»).— С. Т.)— это звучит уже иронически, а в переводе все пропало».

Читаючи переклад вірша «О ні! Ми ясно кажемо...» (переклали А. Тарковський та А. Штейнберг), П. Г. Тичина виправляє переклад заголовка «О нет! Все ясно сказано» на «О, нет! Мы ясно говорим», а напроти строфи:

О нет! Все ясно сказано:
С заводом школа связана,
С науками связуется,
Врезается, шлюзуется,
Политехнизуется —

пише:

«В оригинале совсем другое: *мы* связываем, *мы* политехнизуемся, а не *она*».

Напроти строфи:

Крушит господ испытанность,
Индустрия кипит в нас,
И темпы непреклонные,
Труды и дни двухтонные,
Желсзобетонные,—

П. Г. Тичина пише: «Каких господ? где? в каком месте?»

Напроти строф:

Весь мир исчерпан начисто,—
У нас в стране иначе все!
Пришлось за дело взяться ей,
С традицией сражаться ей
Коллективизацией!
Смывает страх и лень она —
Дитя и масс и Ленина,
Страною всей любимая,
Ничем не сокрушая —
Мысль непобедимая! —

П. Г. Тичина пише: «Она — это коллективизация? она — это страна? или же мысль непобедимая?»

У п'ятій строфі автор підкреслює слово «Гей!» (у рядку: «Гей! Бедняки-бесхлебники!»), а у шостій— «обособлены» (в рядку: «Пускай мы обособлены...») і пише на берегах: «изолированы».

В іншому, очевидно, першому варіанті заяви П. Тичини є таке закінчення: «Для того, щоб полегшити звертання президії до Всесоюзного оргкомітету сов[етских] писателей,— я подаю копію моєї заяви також і по-російськи, а крім того, прикладаю книгу «Стихи» (ГИХЛ, 1934), де на краях пороблено утрое більше поміток од тих, що я їх навів отут у заяві».

ГИХЛ — державне видавництво художньої літератури, створене в 1930 р. З 1934 р. стало називатися Гослитиздат, з 1963 р. — сучасна назва. Знаходиться в Москві; має відділення в Ленінграді. В довоєнні роки ГИХЛ (Гослитиздат) двічі видавав твори П. Тичини: «Стихи» (М., 1934) та «Избранные стихотворения» (Под ред. Н. Брауна. М., 1940). Отже, плановане в 1935 р. видання вийшло липше в 1940 р.

241. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, № 5251, арк. 2). Датується орієнтовно за змістом (згадка про переїзд до Києва, що відбувся в 1934 р.).

242. ДО ВИДАВНИЦТВА «ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА».

8 січня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (Інститут світової літератури ім. О. М. Горького АН СРСР, відділ рукописів, ф. 134, оп. 1, № 7).

На коряков — тодішній працівник Гослитиздата.

«Советская литература». — Тут, очевидно, йдеться про видавництво «Советский писатель», створене в 1934 р., в якому видаються книги радянських письменників у перекладах російською мовою.

Асеев Микола Миколайович (1899—1963) — російський радянський поет, автор статей про творчість П. Тичини та перекладів його творів. П. Тичину й М. Асеева єдиною широким доволітнім дружбою, про що свідчать їхні листування, яке, на жаль, збереглося не повністю (листи українського поета розшукати поки що не вдалося). В листі від 7 лютого 1940 р. М. Асеев писав: «Павло Григорьевич! Я хочу с Вами говорить, глядя Вам в глаза, слушать Вас, а не писать. Позовите меня в гости, добродию! Я с удовольствием побывал бы в Киеве в апреле месяце — так к концу. Мог бы почитать свою повесть о Маяковском» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5552, арк. 1). П. Тичина написав вірш «У Асеева в гостях» (1963), що був надрукований поруч із некрологом на смерть російського поета в «Літературній Україні» від 23 липня 1963 р., переклав його вірш «Вітер золотиться» (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

243. ДО О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧІЛІНГАРОВОЇ.

17 січня 1935 р.

Вперше надруковано: «Прапор», 1979, № 7, с. 139 (в статті О. М. Пилинської-Чілінгарової «Павло Тичина в Харкові»).

Подається за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова.

...здоров'я Лесине і Муричне...— Йдеться про сестер О. М. Пилинську-Чілінгарову та М. М. Пилипську.

244. ДО Л. П. ПАПАРУК.

3 квітня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 1).

...всього ще для дітей обіцяного не написав...— Можливо, йдеться про поему «Танець буржуазії», уривок якої під заголовком «Джміль і метелик» надрукований у газеті «Комсомолец України» від 8 травня 1935 р.

17 травня 1935 р.

Вперше надруковано: «Прапор», 1979, № 7, с. 139 (в статті О. М. Пилинської-Чилінгарової «Павло Тичина в Харкові»).

Подається за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова.

...як не стало нашого Івана Даниловича. — Йдеться про І. Д. Дніпровського, який помер 1 грудня 1934 р.

«Пир» Платона. — Йдеться про твір давньогрецького філософа і письменника Платона (427—347 до н. е.).

246. ДО Л. П. ПАПАРУК.

10 червня 1935 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1985, 14 лютого.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 525).

Лист написано із Москви, звідки П. Тичина мав виїхати в Париж на Конгрес на захист культури.

Вибрані поезії... — Очевидно, П. Тичина мав на увазі книгу «Поезії» (вид. 3-є, Х., «Література і мистецтво», 1932).

Избр [анные] стих [отворени] я, вид. 1924—25 р. з статтю А. Білецького... — П. Тичина допустив неточність: книга перекладів «Избранные стихотворения» із статтю О. І. Білецького «Творчество Павла Тычины» була видана в 1927 р. (Х., Госиздат України).

<Пісня про Кірова...> — Текст у дужках викреслено автором і написано: «Уже знайшов, є, тож не треба присилати. І «Комсомолія» — найшов».

Німецький журнал «Штурм шрітт» з перекладами моїх поезій. — Відомостей про те, які саме поезії Тичини були вміщені в названому журналі, не виявлено. Але вісім його поезій в перекладі німецькою мовою надруковано в книзі «Europäische Lirik der Gegenwart», Leipzig, 1927, с. 14—19.

Французький журнал «La Nervie»... — У цьому журналі було надруковано переклад французькою мовою вірша П. Тичини «Вітер з України».

247. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 червня 1934 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 2). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 15.6.35».

До Дитвидаву про переклад Маршака, будь ласка, напиши... — Йдеться про переклад Тичиною вірша російського поета Самуїла Яковича Маршака (1887—1964) «Війна з Дніпром», фрагменти якого вперше надруковані в газеті «Соціалістична Харківщина» від 1 травня 1935 р. Друга, повніша публікація надрукована в «Літературному журналі», 1936, № 4, с. 50—53. Переклад цього твору С. Я. Маршака здійснювався на замовлення Державного видавництва дитячої літератури (див. лист до П. Тичини від 14 січня 1935 р. — ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 9714).

248. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

17 червня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 7; чорно-біла фотокопія з видом Берліна).

249. ДО С. Г. ТИЧИНИ.
23 червня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 8; фотолістівка з видом Парижа).

250. ДО Л. П. ПАПАРУК.
27 червня 1935 р.

Друкується вперше за автографом на голубому фірмовому папері «Palace Hotel, Paris» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 5).

251. ДО О. РУБЛЕВСЬКОГО.
13 серпня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5155, арк. 1). Датується за доданням до записки запрошенням на вечір, присвячений підсумкам Конгресу на захист культури, на якому мали виступити письменники І. Микитенко, П. Тичина, П. Панч та О. Корнійчук (вечір відбувся 13 серпня 1935 р. у приміщенні Київського оперного театру).

Рублевський О. — очевидно, тодішній працівник апарату Спілки радянських письменників України, оскільки на конверті, в якому зберігалася записка, зазначено саме цю адресу.

252. ДО Л. П. ПАПАРУК.
9 вересня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 7—8).

Резник Ліпа Борухович (1890—1944) — єврейський радянський письменник. П. Тичина під час відпочинку в Гагрі переклав два вірші Л. Резника: «Березіль» (чистовий автограф надіслано в листі П. Тичини до Л. Папарук із датою під текстом «23.IX 35») та «Осінь» із записом під текстом: «Гагра. 8.IX 35» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 2283).

Один із них посилаю тобі в цім конверті...— Йдеться про переклад вірша Л. Резника «Осінь».

Пришли мені, дівчатко, вірш Янки Купали...— Йдеться про вірш «Як цвілась калина...», перекладений П. Тичиною і надрукований у «Літературній газеті» від 12 грудня 1935 р.

253. ДО Л. П. ПАПАРУК.
11 вересня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 3).

Закінчення листа не збереглося. Рік написання листа визначено за поштовим штемпелем: «Київ. 17.IX 35».

Посилаю тобі ще один переклад із Давида Гофштейна. — Йдеться про переклад вірша Д. Гофштейна «Вірменія», чистовий автограф якого, датований 9 вересня 1935 р., було надіслано із Гагри (КМТ, фонди, № 712). Зберігся також чорновий автограф перекладу (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 712).

Сьогодні сів перекладати Алазана...— Йдеться про переклад вірша вірменського поета Ваграма Алазана (справжнє прізвище — Габузян Ваграм Мартиросович; 1903—1966) «Народження», чорновий автограф якого датовано 11 вересня 1935 р. (Гагри) (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 1871).

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 36).

Лейб Мойсейович — Квітко.

Грабовський Павло Арсенович (1864—1902) — український поет, революціонер. Вірш «Зелений гай, пахуче поле» П. Тичина знав як хороший твір, покладений на музику композитором К. Г. Степунком.

Блок Олександр Олександрович (1880—1921) — російський радянський поет. П. Тичина надзвичайно високо цінував творчість О. Блока, переклав його драму «Троянда й Хрест» (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

С. Маршак поки що лежить. — Йдеться про переклад вірша С. Маршака «Війна з Дніпром».

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 10).

Ле Іван (справжнє прізвище — Мойся Іван Леонтійович; 1895—1979) — український радянський письменник.

Кириленко Іван Ульянович (1902—1942) — український радянський письменник.

...книжка про Арктику Візе. — Йдеться про книгу радянського вченого, полярного дослідника, члена-кореспондента АН СРСР (з 1933 р.) Володимира Юлійовича Візе (1886—1954).

Бак Перл (літературний псевдонім — Уелсі Перл; 1892—1973) — американська письменниця. В літературу ввійшла в кінці 20-х років як новелістка. Популярність здобула як автор трилогії: «Земля» (1931; український переклад — Х., 1935), «Сини» (1932), «Поділ дому» (1935).

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 13).

Патяк Анатолій Федорович (1898—1938) — український радянський письменник.

Затонський Володимир Петрович (1888—1938) — радянський державний і партійний діяч, академік АН УРСР (з 1929 р.). У 1933—1937 рр. народний комісар освіти України. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

...дитячі казки вірменські переклав (поки що прозою), вони мені будуть потрібні десь для доповіді... — Можливо, йдеться про переклади творів О. Туманяна, над якими П. Тичина почав працювати в середині 30-х років, та підготовку до святкування 15-річчя Радянської Вірменії. З грудня 1935 р. газета «Хорурдаін Айястан» надрукувала привітання П. Тичини «Чудесным образом вырос Ереван» (передруковано в газеті «Гракан терт» від 15 грудня 1935 р.).

«Гайавата». — Очевидно, П. Тичина читав тоді найвидатніший твір американського поета Генрі Уодсуорта Лонгфелло (1807—1882) «Пісню про Гайавату» (1855), в основу якого покладено фольклор північноамериканських індіанців. На той час «Пісня про Гайавату» була відома в перекладі з англійської О. Олеса (Катеринослав, 1923).

20 вересня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5134, арк. 1).

...ту кімнатку, де я жив колись і творив...— Йдеться про помешкання на вулиці Пролетарській, 107, кв. 19, де в 1916—1923 рр. жив П. Тичина.

...це рідна моя небога...— Йдеться про дочку сестри Поліни Марію Іванівну Тупицю.

Роліт— будинок письменників (робітників літератури), збудований у Києві по вулиці Леніна, 68, у 1930—1931 рр. (архітектори В. Г. Кричевський і П. Ф. Костирко). Тепер на будинку встановлені меморіальні дошки українським радянським письменникам І. К. Микитенку, І. А. Кочерзі, О. І. Кундзічу, І. Ю. Кулику, О. І. Копиленку, М. Т. Рильському, Ю. І. Яновському, А. С. Малишку, А. В. Головку, Л. С. Первомайському, М. І. Шпаку, П. М. Усенку, М. П. Стельмаху та ін.

258. ДО Л. П. ПАПАРУК.

26 вересня 1935 р.

Друкується вперше за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

От тобі ще подобалась «Вірменія».— Йдеться про переклад вірша Д. Н. Гофштейна, зроблений П. Тичиною в Гагрі 9 вересня 1935 р. (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

По Едгар Аллан (1809—1849) — американський поет, новеліст, критик.

...дуже добре, що Ваню відправили до Наталі...— Йдеться про небожів П. Тичини — дітей сестри Поліни.

Пасаж — торговельна споруда в Києві (між Хрещатиком та вулицею Заньковецької), збудована в 1913—1914 рр. за проектом архітектора П. С. Андреева. Під час Великої Вітчизняної війни була зруйнована німецько-фашистськими окупантами, а в післявоєнні роки реконструйована.

259. ДО Л. П. ПАПАРУК.

Вересень 1935 р.

Друкується вперше за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268). Датується орієнтовно.

260. ДО Л. П. ПАПАРУК.

27 вересня 1935 р.

Друкується вперше за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

Алазан, з яким я їздив до Парижа.— Йдеться про переклад вірша «Народження» вірменського поета В. Алазана, з яким П. Тичина в 1935 р. їздив до Парижа на Міжнародний конгрес на захист культури.

«Под знаменем марксизма» — філософський і суспільно-економічний щомісячний журнал, що виходив у 1922—1949 рр. у Москві.

261. ДО Л. П. ПАПАРУК.

28 вересня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 14).

«В е д м е д и к» — вірш Л. М. Квітка, перекладений П. Тичиною і надрукований під назвою «Ведмідь» («Жовтень», 1938, № 1, с. 20—21).

262. ДО Л. П. ПАПАРУК.

28 вересня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 16). Датується за поштовим штемпелем: «Гагры. 28.9 35», переписаним А. К. Павлюком (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268), оскільки конверт не зберігся.

263. ДО Л. П. ПАПАРУК.

3 жовтня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, № 4951, арк. 16).

264. ДО Л. П. ПАПАРУК.

9 жовтня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 18).

265. ДО Л. П. ПАПАРУК.

11 жовтня 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 19).

А р а г о н Луї (1897—1982) — французький письменник і політичний діяч. «Базельські дзвони» (1934) — перший твір із великого циклу соціальних романів «Реальний світ». У нарисі «Українське інтермеццо» (1955) дав огляд української літератури, зокрема творчості Т. Шевченка, Ю. Яновського. Лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1957).

266. ДО М. С. ДЕМЧЕНКО.

11 листопада 1935 р.

Вперше надруковано: «Більшовик», 1935, 11 листопада.

Подається за першодруком.

Д е м ч е н к о Марія Софронівна (нар. 1912 р.) — новатор сільсько-господарського виробництва. Будучи ланковою в колгоспі імені Комінтерну Городищенського району Черкаської області, 1935 р. виступила ініціатором масового руху «п'ятисотениць» за одержання цукрового буряка не менше 500 ц з гектара. Телеграму-привітання П. Тичини було надіслано з нагоди нагородження М. С. Демченко орденом Леніна за досягнуті успіхи.

267. ДО Л. П. ПАПАРУК.

13 листопада 1935 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4951, арк. 20).

...дитячі твори (Мусоргського, Лисенка та ін.)...— Очевидно, йдеться про якісь твори для дітей російського композитора Модеста Петровича Мусоргського (1839—1881): вокальний цикл «Дитяча» (1868—1872, на слова композитора) чи сюїту для фортепіано «Картинки з виставки» (1874).

Можливо, на згадуваному вечорі мали виконуватись фрагменти із дитячих опер українського композитора Миколи Віталійовича Лисенка (1862—1912) — «Коза-дереза» (1888), «Пан Коцький» (1891), «Зима й весна» (1892), а також «Ноктюрн» («опера-хвилинка», 1912).

268. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ШЛЯХ ЖОВТНЯ».

Січень 1936 р.

Вперше надруковано: «Шлях Жовтня» (Шепетівка), 1936, 10 січня. У цьому ж номері газети опубліковано привітання з ювілеєм від журналу «Молодий письменник», підписане також П. Г. Тичиною.

14 січня 1936 р. в газеті «Шлях Жовтня» надрукована подяка П. Тичині за привітання газети з 10-річчям, в якій, зокрема, говорилося: «Окружний зліт робселькорів Шепетівщини шле Вам, одному із кращих співців квітучої Радянської України,— палкий привіт. Прикладаємо всі сили, щоб виховати з робселькорів нові кадри радянської української літератури».

Подається і датується за першодруком.

269. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 лютого 1936 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4952, арк. 1).

Нараду відкриваю завтра я...— Відомостей про згадану нараду не виявлено. Раніше (6 лютого 1936 р.) П. Тичина відкривав поетичну нараду в Києві, де виступив із вступною промовою, надрукованою в «Пролетарській правді» від 6 лютого 1936 р. та «Літературній газеті» від 12 лютого 1936 р.

270. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ГРУЗІЇ.

25 лютого 1936 р.

Друкується вперше за текстом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР в Москві, ф. 2563, оп. 1, № 102), що зберігається у фонді Бориса Івановича Корнєва (1896—1958) — журналіста, поета, перекладача, який в 30-х роках переїхав до Грузії, де проводив активну діяльність як редактор видавництва «Закнига» і газет «На рубеже Востока» та «Заря Востока».

Датується днем відзначення 15-ліття Грузинської РСР, що припало на 25 лютого 1936 р.

...переводя грузинских поэтов.— У 1936 р. П. Тичина надрукував переклади з грузинської мови творів Д. Гурамшвілі, І. Чавчавадзе, Г. Табідзе, В. Пшавели (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

Березень 1936 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 44). Датується орієнтовно за змістом (згадка про відкриття наради про формалізм у поезії, яка відбулася в березні 1936 р.).

...я ще не скінчив підготовчої своєї роботи до сьогоднішньої наради поетів, що її я відкривати мушу о 7-й вечора, про формалізм у поезії.— Йдеться про вступне слово «Викоренити формалістичну цвіль в поезії», з яким П. Тичина виступив на зборах поетичної секції Спілки радянських письменників України. Виступ було надруковано в «Літературній газеті» від 30 березня 1936 р. (див. т. 8, кн. 1 цього видання).

Передаю листа від Жені— тобто від брата Євгена.

26 травня 1936 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4952, арк. 3—4). У листі П. Тичина намалював схему його бібліотеки.

«Зубовку» Давида Гурамішвілі геть усю переклав.— Йдеться про переклад вірша грузинського поета Давида Гурамішвілі (1705—1792), вперше надрукований у журналі «Молодіяк», 1936, № 10, с. 119—120 (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Важа Пшавела (справжнє прізвище — Разікашвілі Лука Павлович; 1861—1915) — грузинський письменник. П. Тичина переклав уривок поеми В. Пшавели «Гість і господар» («Молодіяк», 1936, № 10, с. 118; див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Райніс Ян (справжнє прізвище — Плікшанс Яніс Кріш'янович; 1805—1929) — латвійський поет, драматург, громадський діяч, народний поет Латвійської РСР (з 1940 р., посмертно). П. Тичина написав статтю про Я. Райніса «Співець великого братерства» та почав писати поему про нього, переклав уривок із драматичної поеми Я. Райніса «Даугава» («Що ж це ти, Даугаво»). — В кн.: *Райніс Я. Вій, вітрику. К., 1974, с. 66.*

14 серпня 1936 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5252).

«Молодіяк» — літературно-мистецький та громадсько-політичний журнал, орган ЦК ЛКСМУ, з № 6 1936 р.— орган ЦК ЛКСМУ і правління Спілки радянських письменників України. В 1927—1934 рр. виходив у Харкові, в 1935—1937 рр.— в Києві. З № 8 1937 р. став виходити під назвою «Молодий більшовик» (виходив до червня 1941 р.). У 1944 р. видання було поновлено під назвою «Дніпро».

Мерінгівська вулиця — тепер вулиця Заньковецької в Києві. Названа на честь професора медицини Київського університету Ф. Ф. Мерінга.

274. ДО Л. П. ПАПАРУК.

19 вересня 1936 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 5). Рік написано нечітко.

Цілий вечір пішов у мене на проглядання кошторису...— Йдеться про вирішення службових справ, які були покладені на П. Тичину як директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Йосипчук — очевидно, співробітник Інституту літератури.

...перший розділ уже до кінця наближається...— Очевидно, йдеться про перший розділ поеми «Шабля Котовського», вперше надрукований під назвою «Гнів паш хіба не із сталі» в газеті «Вісті» від 5 жовтня 1937 р. та в «Літературній газеті» від 6 жовтня 1937 р.

275. ДО І. К. МИКИТЕНКА.

20 грудня 1936 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом, що зберігається в родинному архіві І. К. Микитенка. До листа додається «Проект схеми Курсу історії української літератури. Т. II. Література радянська» на 3 арк. машинопису.

Микитенко Іван Кіндратович (1897—1937) — український радянський письменник.

276. ДО Л. П. ПАПАРУК.

22 грудня 1936 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 17). Рік написано нечітко.

...на засіданні Пушк [інського] к [оміте] ту...— Йдеться про засідання комітету, створеного з нагоди 100-річчя з дня смерті О. С. Пушкіна, членом якого був П. Тичина. Урочисте засідання Республіканського Пушкінського комітету відбулося 10 лютого 1937 р. в Київському театрі опери та балету, на якому П. Тичина виступив із доповіддю «Рідний, улюблений, наш».

277. ДО ЖИТЕЛІВ СЕЛА ПІСКИ.

Кінець 1936 р.

Вперше надруковано: «Комуністичний шлях» (Нова Басань Чернігівської області), 1941, 29 січня, під назвою «Лист до своїх земляків від 3 січня 1937 року». Передруковано в газеті «Радянська Україна» від 22 травня 1983 р. (в статті Я. П. Гояна «Веселка»).

Подається за чорновим автографом (КМТ, фонди, № 720). За свідченням колишнього директора Пісківської середньої школи Трохима Даниловича Дорошенка, який подав список цього листа із незначними різницями порівняно з чорновим автографом, лист написано в кінці 1936 р. і надіслано землякам.

...вечір мові творчості...— «Літературна газета» від 17 грудня 1936 р. повідомляла, що в селі Пісках на Чернігівщині відбувся вечір, присвячений творчості поета.

278. ДО Л. П. ПАПАРУК.

3 січня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 1).

«Продана наречена» — опера чеського композитора Бедржиха Сметани (1824—1884), створена в 1866 р.

279. ДО Л. П. ПАПАРУК.

18 січня 1937 р.

Друкується вперше за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

Пушкіна я люблю, а докладів про нього — ні. — Йдеться про підготовку доповіді «Рідний, улюблений, наш», з якою П. Тичина виступив 10 лютого 1937 р. у Київському театрі опери та балету на урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня смерті О. С. Пушкіна («Літературна газета», 1937, 17 лютого).

280. ДО Л. П. ПАПАРУК.

9 лютого 1937 р.

Друкується вперше за списком А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5268).

Обіцяли мені чотири квитки дістати... — Йдеться про квитки на урочисте засідання, присвячене 100-річчю з дня смерті О. С. Пушкіна.

Анатоль — А. К. Павлюк.

281. ДО Л. П. ПАПАРУК.

24 травня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 5—6).

Спасибі за Котовського! — Йдеться про книгу про радянського військового діяча, героя громадянської війни Григорія Івановича Котовського (1881—1925).

...щоб я прочитав свою поему «Кот [овськ] и й». — Йдеться про окремі розділи незавершеної поеми «Шабля Котовського», над якою П. Тичина працював у 20—30-х роках.

282. ДО Л. П. ПАПАРУК.

24 червня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 6—17).

Ворзель — курортне містечко за 35 км від Києва.

...звідти видно будинки на Нестерівській... — Очевидно, йдеться про Нестерівський провулок у Києві, названий на честь Нестора-літописця (згадується під сучасною назвою з 1855 р.).

Завтра Шварцмана здам до друку... — Очевидно, йдеться про збірку єврейського поета Ошера Меєровича Шварцмана (1889—1919) «Поезії» (1938), до якої ввійшло чотирнадцять перекладів П. Тичини (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Єврейському поетові П. Тичина присвятив вірш «Ошер Шварцман, Ошер!» (1940), згадував його у фрагменті першої глави поеми «Шабля Котовського» (1940), виступав із доповіддю 4 вересня 1944 р. на ве-

чорі його пам'яті, працював над статтею для видання «Поезії» (1965), яку не завершив через хворобу, згадував у виступах, інтерв'ю, щоденникових записах, листах.

...та й однотомик теж. — Очевидно, йдеться про власне видання «Вибрані твори» (К., Держлітвидав, 1939), оскільки саме ця книга була найповнішою в ті роки і їй П. Тичина надавав певного значення.

283. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 липня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 19).

Літфонд — Літературний фонд СРСР, організація при Спілці письменників СРСР, яка здійснює матеріальну допомогу письменникам. Заснований у 1934 р., Літфонд продовжує розвивати традиції створеного в Петербурзі 1859 р. за ініціативою російського письменника і критика Олександра Васильовича Дружиніна (1824—1864) «Общества для пособия нуждающимся литераторам», яке діяло до 1918 р.

284. ДО Л. П. ПАПАРУК.

23 липня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 22—23). Рік написання листа встановлено за поштовим штемпелем: «Харакс. 23.7 37».

...я адресовував їх на вул. М. Горького, а не Пролетарську... — Йдеться про щойно перейменовану вулицю Пролетарську (колишню Кузнечну в Києві).

285. ДО Л. П. ПАПАРУК.

25 липня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 25).

286. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1 серпня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 26—27).

Іван Григорович — очевидно, водій автомашини, яка обслуговувала П. Тичину як директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

287. ДО Л. П. ПАПАРУК.

3 серпня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 34). Рік написання листа встановлено за часом перебування в Хараксі.

Бо вдень же я працюю над поемою... — Йдеться про поему «Сковорода».

Рєпін Ілля Юхимович (1844—1930) — російський живописець, член Товариства передвижників (з 1878 р.).

5 серпня 1937 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1984, 26 січня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 29).

Лібіх Юстус (1803—1873) — німецький хімік, один із засновників агрохімії.

«Ленинський збірник» — зібрання творів В. І. Леніна, тексти його промов, підготовчі матеріали, листи, записки і т. п. Видавалися Інститутом марксизму-ленінізму при ЦК КПРС. У 1924—1978 рр. вийшло 39 збірників. Більша частина матеріалів збірників увійшла до «Повного зібрання творів» В. І. Леніна (5-е вид.).

...коли вперше опубліковані були ці слова Леніна? — Працюючи над поемою «Шабля Котовського», Тичина просив Л. Папарук уточнити, коли були опубліковані слова В. І. Леніна про Лібіха, на що одержав таку відповідь:

«Я не змогла дістати Ленінський збірник, але в твоєму 30-т[омнику] Леніна знайшла.

В IV томі Ленін у своїй роботі «Аграрный вопрос и «критики» Маркса» в IV розділі «Уничтожение противоположности между городом и деревней. Частные вопросы, поднятые «критиками», про це пише.

Ці чотири розділи були надруковані в грудні 1901 р., журнал «Зоря», № 2—3... Ці чотири глави перевидано легально в 1905 р. книговидав[ицтвом] «Буревестник» окремою брошурою під назвою «Аграрный вопрос и «критики» Маркса» (Дозволено цензурой. Одесса, 23 июля 1905 г.) (КМТ, фонди, № 41).

5 серпня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 30).

...чи не вийшло вже часом лібретто в моїм перекладі «Казки про ц[аря] Салтана». — Переклад лібретто опери М. А. Римського-Корсакова «Казка про царя Салтана» (автор тексту В. Бельський за О. С. Пушкіним) вийшов у 1937 р. (X, Держлітвидав України).

Прочитав «Маяковського» Н. Асеева в «Звезде»... — Йдеться про поему М. М. Асеева «Маяковский начинается» (1934).

«Звезда» — літературно-художній і суспільно-політичний щомісячний журнал, орган Спілки письменників СРСР; виходить у Ленінграді з 1924 р.

Два збірники видання Алупкінського палацу-музею купив... — Йдеться про палац графа Воронцова, збудований у псевдоготичному стилі в 1828—1846 рр. (автор проекту англійський архітектор Е. Блор). З 1921 р. — музей. У ньому зібрано художні меблі початку XIX ст., фарфор, вироби з бронзи, картини відомих російських і західних живописців XVIII — початку XIX ст.

290. ДО Л. П. ПАПАРУК.
12 серпня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 34).

Оксана написала мені, що в Ів [ана] Гр [игоровича] із Ніжина...— Йдеться про сестру і брата П. Тичини.

Як же твоє серце, Лідусю...— У своєму листі Л. Папарук повідомила П. Тичину, що лікарі визнали в неї захворювання серцевого клапана.

291. ДО Л. П. ПАПАРУК.
22 серпня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 36).

292. ДО Л. П. ПАПАРУК.
24 серпня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 20).

293. ДО Л. П. ПАПАРУК.
29 жовтня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 40).

294. ДО Л. П. ПАПАРУК.
15 листопада 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 41).

295. ДО К. К. ПАПАРУК.
7 грудня 1937 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1985, 14 лютого.

Подається за автографом (КМТ, фонди).

У лівому нижньому кутку аркуша П. Тичина намалював шаржовий портрет Л. П. Папарук і підписав: «А це Лідуся-чотирьохкласниця «от изумления» застигла».

296. ДО Л. П. ПАПАРУК.
27 грудня 1937 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 42; поштова картка).

...бачили оперу «Даїсі». — Йдеться про оперу радянського композитора, народного артиста Грузинської РСР Захарія Петровича Паліашвілі (1871—1933), створену у 1923 р.

Сьогодні пленум продовжуємо знову. — Йдеться про пленум Спілки письменників СРСР, що проходив у Тбілісі з нагоди святкування 750-річчя поеми «Витязь у тигровій шкурі».

1937 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 726). Датується орієнтовно.

Коломієць Павло — тоді початкуючий поет із міста Конотопа на Сумщині.

298. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

3 лютого 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5253, арк. 1).

Поєму Вашу я раджу Вам послати до Кабінету молодого автора при СРПУ...— Йдеться про Кабінет молодого автора при Спілці письменників України, який провадив роботу з початківцями. П. Тичина тривалий час, особливо в повоєнні роки, очолював Комісію при СРПУ по роботі з молодими авторами, вів із ними широке творче листування, яке збереглося в невеликому обсязі (листи початківців в архіві поета збереглися майже повністю).

299. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 лютого 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 2).

...підемо Руставелі дивитися в кіно «Новини дня»...— Очевидно, йдеться про перегляд документального фільму, присвяченого 750-річчю поеми Ш. Руставелі «Витязь у тигровій шкурі», яке відзначалося в 1937 р.

300. ДО М. Л. БРАУНА.

8 березня 1938 р.

Вперше надруковано: «Радуга», 1986, № 1, с. 143—144 (в публікації С. А. Гальченка та І. Д. Блюдо «Страницы дружбы. Из переписки Павла Тычины и Николая Брауна»).

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 4892).

Браун Микола Леопольдович (1902—1975) — російський радянський поет і перекладач. Переклав кілька віршів П. Тичини («На майдані», «Чуття єдиної родини», «Зазеленіє, завітуй жито...»), поєму «Шабля Котовського» та був редактором видання «Избранные стихи» (М., Гослитиздат, 1940).

...грипп проклятый помешал мне ответить Вам еще на первое письмо Ваше. — Тичина не зміг відповісти Брауну на його перший лист від 1 грудня 1937 р., в якому повідомлялося: «Из Ваших вещей за это время переведены и включены в антологию (української поезії в російських перекладах, здану на той час до Гослитиздата. — С. Г.): «Скворода» (в перекладі М. Комиссаровой), «Сабля Котовского» (в моем переводе), «Феликс Дзержинский» (в переводе М. Комиссаровой). Кроме того, М. Комиссаровой переведено «Надходит лето» взамен не одобренного Вами перевода А. Гатова. «Саблю Котовского» переведил я с большим удовольствием» («Радуга», 1986, № 1, с. 142).

...не хотел отсылать Вам назад переводы Марии Ивановны...— Йдеться про вказані вище переклади відомої російської поетеси і перекладачки М. І. Комиссаровой — дружини Брауна.

Вона переклала чимало віршів Тичини та главу «Кінець феодала» із поеми «Сковорода».

...на «люперк», «люперками» я дал уже ответ в своих пометках на полях. — Браун у листі від 1 грудня 1937 р. писав: «Сковороду» и «Надходить літо» М. Комиссарова Вам посилає и просит меня передать ее просьбу прочитать ее перевод и, если у Вас будут какие-либо замечания, прислать ей с Вашими пометками. В «Сковороде» есть места, требующие разъяснений: 1) слова «Люперка» и «люперкалії» — нужно ли их переводить, а если нет, что они обозначают, так как тогда надо объяснить их в примечании; 2) слово «грогонджур» (на стр. 18, 5 строфа снизу) — слово смысловое или образование чисто звуковое? 3) на стр. 6 фраза «Огении починається» (по Вашему тексту со слова чи (иль) — «иль волчьего помещицкого бога»). Правильно ли это? 4) На стр. 18 — что значит слово «цендибор»? («Радуга», 1986, № 1, с. 142). П. Тичина в авторському примірнику «Стихов» (М., ГИХЛ, 1934), знайомлячись із перекладом Г. Шенгелі уривка із поеми «Сковорода», зробив таке пояснення слова люперкалії: «Люперкаліи — от слова *lupus* — волк. Люперкаліи — это такие были в Риме празднества».

Садоф'єв Ілля Іванович (1889—1965) — російський радянський поет і перекладач.

«Поединок» к письму присоединяю. — Йдеться про переклад Брауна глави «Поединок Котовського з білополяком» із поеми «Шабля Котовського».

301. ДО Л. П. ПАПАРУК.

25 квітня 1938 р.

Друкуються вперше за автографом (КМТ, фонди, № 710).

Посилаю тобі один квиток...— Йдеться про квитки на урочистий вечір, присвячений пам'яті М. Коцюбинського, що відбувся у Київському драматичному театрі ім. І. Франка 25 квітня 1938 р.

...іще ж не переписував вступного слова. — Йдеться про вступне слово, з яким П. Тичина виступив 25 квітня 1938 р. у Київському драматичному театрі ім. І. Франка на вечорі, присвяченому пам'яті М. Коцюбинського (з нагоди 25-річчя з дня смерті).

302. ДО М. Л. БРАУНА.

9 травня 1938 р.

Вперше надруковано: «Радуга», 1986, № 1, с. 145.

подається за автографом (КМТ, фонди, № 4897).

Спасибо за новую главу «Котовского». — Йдеться про главу «Поединок Котовського з білополяком», надіслану М. Брауном у листі від 20 квітня 1938 р. Про неї російський перекладач писав: «Сейчас посылаю Вам «Поединок Котовского с белополяками» (В перекладі М. Брауна ця глава друкувалася під назвою «Бой с белополяками». — «Смена», 1938, № 7, с. 12.— С. Г.). Я перевел его уже с месяц тому назад, но до сих пор переделывал неудовлетворявшие меня места. Очень трудно сохранить всю ту звукопись, которая дана Вами в ряде строк. В некоторых местах приходилось заменять ее другими звуко сочетаниями, сохраняя все же сам принцип» («Радуга», 1986, № 1, с. 144).

Гослитиздат ко мне еще не обращался. — У листі від 25 березня 1938 р. М. Браун писав П. Тичині: «Не считаете ли Вы целесообразным поставить уже сейчас вопрос перед русским издательством об издании «Сабли Котовского» отдельной книгой на рус-

ском языке? Я с удовольствием, если Вы не возражаете, взялся бы за эту работу, хотя никаких других переводов сейчас не делаю — пишу свои стихи» («Радуга», 1986, № 1, с. 142). А в листі від 12 березня 1938 р. М. Браун знову цікавиться: «Как идет Ваша работа над поэмой? Каков будет ее объем по числу строк? Когда Вы предполагаете ее закончить? Предпринимает ли Гослитиздат издание в 1938 году книги Ваших избранных стихов? Обращались ли они к Вам по этому поводу?» («Радуга», 1986, № 1, с. 143).

Джамбул Джабаев (1846—1945) — казахський народний поет-акин. Лауреат Державної премії СРСР (1941). П. Тичина переклав вірші Джамбула «Я столітня тополя», «Мое щастя» (див. т. 5, кн. 1 цього видання). Знайомство поетів відбулося у грудні 1937 р. на ювілейному Руставелівському пленумі Спілки письменників СРСР у Тбілісі, присвяченому 750-літтю поеми «Витязь у тигровій шкурі». У травні 1938 р. П. Тичина разом із М. Бажаном їздив до Алма-Ати на урочистості, присвячені 75-літтю творчої діяльності Джамбула, після яких було здійснено подорож до аулу казахського акина, описану в дорожніх нотатках «Ідемо до Джамбула» (див. т. 7 цього видання).

О статъе к антології я говорил в Союзе...— Йдеться про затримку вступної статті, замовленої професору О. І. Білецькому для Антології української поезії в російських перекладах. М. Браун просив П. Тичину та М. Бажана «поторопить правление Союза [писателей] с пересылкой этой статьи Гослитиздату...» («Радуга», 1986, № 1, с. 145).

«Октябрь» № 2 я еще не видел...— У вказаному номері журналу за 1938 р. була надрукована «Песня о Котовском» П. Тичини у перекладі М. Брауна.

...был сильно занят юбилеем М. Коцюбинского...— Йдеться про відзначення 25-річчя з дня смерті М. М. Коцюбинського. 25 квітня 1938 р. у Київському драматичному театрі ім. І. Франка відбувся вечір, на якому із вступним словом виступив П. Тичина (див.: «Літературна газета», 1938, 1 травня).

303. ДО Л. П. ПАПРУК.

17 травня 1938 р.

Друкується вперше за друкованим текстом на бланку телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 6). Датується за числом на телеграмі, а місяць і рік встановлюються за часом перебування П. Тичини в Казахстані на ювілейних торжествах з нагоди 75-річчя творчої діяльності Джамбула.

304. ДО Л. П. ПАПРУК.

24 травня 1938 р.

Друкується вперше за друкованим текстом на бланку телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 7). Датується за числом на телеграмі, а місяць і рік встановлюються за змістом.

СНК — Совет Народных Комиссаров. У 1917—1946 рр.— найвищий виконавчий і розпорядчий орган державної влади; назва уряду СРСР, союзних і автономних республік. Законом від 15 березня 1946 р. Рада Народних Комісарів перетворена на Раду Міністрів.

305. ДО УЧНІВ ЗАВОДНЯНСЬКОЇ ШКОЛИ № 1.

26 травня 1938 р.

Вперше надруковано: «Вперед» (Вовчанськ Харківської області), 1938, 14 червня, під назвою «Лист поета-академіка Павла Тичини учням I Заводнянської школи».

Подається за першодруком.

306. ДО ВИБОРЦІВ КАПІВСЬКОГО ВИБОРЧОГО ОКРУГУ.

26 травня 1938 р.

Вперше надруковано: «За більшовицькі колгоспи» (Миронівка Київської області), 1938, 27 травня.

Подається за першодруком.

Миронівка — тепер селище міського типу Київської області. У червні 1938 та в 1947 р. П. Тичина зустрічався в Миронівці зі своїми виборцями як кандидат у депутати Верховної Ради УРСР.

Газета «За більшовицькі колгоспи» (із червня 1938 р.— «Червона зірка») від 27 травня 1938 р. повідомляла: «Гідний син українського народу поет-академік Павло Григорович Тичина зареєстрований кандидатом у депутати Верховної Ради УРСР по Капівській виборчій окрузі». У цьому ж номері надруковано вірш Джамбула «Моєму синові Павлу Тичині (Пісія-відповідь, проспівана Джамбулом 26 травня ц. р. під час одержання в подарунок збірки П. Г. Тичини «Партія веде»)» у перекладі І. Гончаренка.

У газеті «Червона зірка» від 11 червня 1938 р. надруковано звернення П. Тичини до виборців «Народе мій! Я твій вірний слуга», яке дещо відрізняється від надісланої раніше телеграми:

«Радісну звістку про висунення мене кандидатом у депутати Верховної Ради УРСР я одержав за 5 тисяч кілометрів від моїх виборців — в юрті 92-річного народного поета Джамбула. І Джамбул, разом з усіма гостями, вітав мене: взявши домбру, він заспівав про щасливі наші дні, про те, як тепер розквітли народи Радянського Союзу...

Я відповів Джамбулу:

Я дивлюсь на тебе й піснею кажу:

Дивуватися новік не перестану...

Скрізь тепер я маю

землю нечужу —

Я в гостях ходжу

Золотого, молодого Казахстану!»

Цій події присвячено вірш П. Тичини «Моїм виборцям», який поет прочитав 11 червня 1938 р. в Каневі на зустрічі з виборцями.

307. ДО ВОЙТИНСЬКОЇ.

21 червня 1938 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5021, арк. 1).

Войтинська — очевидно, співробітниця «Літературної газети», в якій 26 червня 1938 р. було надруковано статтю П. Тичини «Скрізь тепер я маю землю нечужу» (див. т. 8, кн. 1 цього видання).

308. ДО Л. П. ПАПАРУК.

9 липня 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 8).

309. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 липня 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4953, арк. 20—21).

Рік визначено за змістом (у 1938 р. Л. Папарук жила ще з матір'ю в квартирі на вулиці Пролетарській).

Маруся — небога П. Тичини.

Владя — Владислав Євгенович Тичина, небіж Павла Григоровича, кандидат історичних наук, працював у Харківському університеті. Деякий час жив і виховувався в сім'ї поета, про що писав у спогадах «Поет зблизка»: «...Влітку 1936 року я знову мав нагоду бути поруч свого дядька (П. Тичини.— С. Г.). Мене запросили до Києва погостювати на час літніх канікул. Завжди привітна Лідія Петрівна і безмірно люб'язна й добра її мати Катерина Кузьмівна зустріли мене тепло й гостинно. Я швидко звикся в новій обстановці. А ще через два роки, коли я вже став студентом університету, Павло Григорович і Лідія Петрівна залишають мене у своїй родині. Так мені випала доля бути активним свідком життя і творчості поета протягом кількох наступних років» (Співець нового світу, с. 116).

310. ДО М. Л. БРАУНА.

5 серпня 1938 р.

Вперше надруковано: «Радуга», 1986, № 1, с. 145—146.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 4902).

...я собираюсь сразу же после 10-го выехать...—
Йдеться про виїзд на відпочинок до Гагри.

311. ДО К. Л. ЗЕЛІНСЬКОГО.

10 серпня 1938 р.

Друкується вперше за друкованим текстом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1604, оп. 1, № 874, арк. 1). Датується за числом на телеграмі 10/8 та машинописною копією листа К. Л. Зелінського від 15 липня 1938 р., що збереглася в його архіві (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1604, оп. 1, № 405), де наявні ще три привітальні телеграми П. Тичини із святами за 1952—1958 рр.

Зелінський Корнелій Люціанович (1896—1970) — російський радянський літературознавець і критик, автор праць про багатонаціональну радянську та зарубіжну літератури, зокрема статті «Похорон друга». Поема П. Тичини («Радянська Україна», 1944, 9 травня). У листі до П. Тичини від 15 липня 1938 р. К. Зелінський писав: «По соглашению с Гослитиздатом я намереваюсь написать монографию под наименованием: «П. Г. Тычина, жизнь и творчество». Размер ее 5—6 печ[атных] листов. Должна она быть сдана в издательство к концу будущего года» (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1604, оп. 1, № 405). Планована К. Зелінським книга не була видана.

312. ДО Д. Д. КОПИЦІ.
10 серпня 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138).

Копиця Давид Демидович (1906—1965) — український радянський літературознавець і громадський діяч.

По справах інституту...— На той час Д. Д. Копиця був заступником директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

...передайте від мене лист О. М. Горького...— Йдеться про лист О. Горького до П. Тичини від 10 серпня 1927 р., вперше надрукований у перекладі українською мовою в газеті «Вісті» від 24 вересня 1937 р. Оригінал листа зберігається в архіві О. М. Горького (Інститут світової літератури ім. О. М. Горького в Москві).

313. ДО М. Л. БРАУНА.
8 вересня 1938 р.

Вперше надруковано: «Радуга», 1986, № 1, с. 146.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 4893).

Посылаю Вам переводы Г. Д. Владимирского...— Йдеться про переклади віршів П. Тичини із збірки «Вітер з України», виконані російським радянським літературознавцем і перекладачем Григорієм Давидовичем Владимирським (1895—1939), автором кількох праць про Т. Г. Шевченка. На листі Г. Д. Владимирського (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5849, арк. 1, 2) є напис П. Тичини: «Відповів 8/IX. Гагри». Листа П. Тичини до Г. Д. Владимирського розшукати не вдалося.

«Котовского» главу (с детьми) из Киева не захватил с собой.— Йдеться про четверту главу «А Оксанка й Яринка полюбили Котовського» із поеми «Шабля Котовського».

314. ДО М. І. КОМІСАРОВОЇ.
8 вересня 1938 р.

Вперше надруковано: «Радуга», 1986, № 1, с. 146.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 4890).

Попробовал перевесть Ваше стихотворение «Родине». — В архіві П. Тичини зберігся чистовий автограф перекладу вірша М. Комісарової «Батьківщині» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 1694), виконаний у Гагри й датований 8 вересня 1938 р. (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

315. ДО З. С. ІОАННІСЯН.
12 вересня 1938 р.

Вперше надруковано: «Советакан граканутюн», 1941, № 1, с. 107 (див. кн.: *Амирян Седа*. Армяно-украинские литературные связи, с. 155).

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5054, арк. 3—6).

...когда я, движимый какой-то силой извне, решил посетить Ивана Никитича. — Йдеться про відвідання П. Тичиною І. Іоаннісяна у вересні 1929 р.

Иван Никитич когда-то говорил мне, что он в бытность свою студентом очень восторгался произведениями Тараса Шевченка...— На жаль, як пові-

домляла З. Є. Іоаннісян у листі від 19 жовтня 1938 р., в архіві поета нічого не вдалося розшукати, бо більшість зошитів із віршами і записами втрачена в 1918 р. «Мне самой покойный очень много говорил, как он восторгался стихами Тар. Шевченки, его «Кобзарем», когда еще был студентом, переводил его. Мне будет очень больно, если действительно ничего не найдется в его тетрадах... Я всегда вспоминаю, что в день своей смерти покойный, сидя в саду под тутовым деревом, изучал грамматику украинского языка, присланную Вами, говорил о Вас, сколько радости доставил Ваш приезд ему, и те три дня, которые Вы провели с ним, считал за праздник» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6271, арк. 8).

Вітання Вашим: Белочці, Євік і Стьопі. — Йдеться про дітей родини І. Іоаннісяна.

Анна Іванівна — Іоаннісян (нар. 1910 р.) — дочка І. Іоаннісяна, російська радянська перекладачка, автор спогадів про П. Тичину «Друг Вірменії» (див.: Співець нового світу, с. 94—99).

316. ДО Л. П. ПАПАРУК.

13 жовтня 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 9).

Так хочеться написати про Шевченка й Чернишевського (разом)... — Йдеться про поему «Шевченко й Чернишевський», над якою тоді працював П. Тичина.

Тут — по Шевченковому виданню попрацюю в інституті... — П. Тичина був членом редакційної колегії академічного 10-томного «Повного зібрання творів» Т. Шевченка (К., 1939—1964), 5-томної «Повної збірки творів» (К., 1939), над якими, очевидно, тоді працював.

317. ДО Л. П. ПАПАРУК.

15 жовтня 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 10).

318. ДО Л. П. ПАПАРУК.

9 грудня 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4954, арк. 12).

Горін Володимир Єфремович (1911—1965) — український радянський письменник. У 1936—1937 рр. був головою філії Спілки радянських письменників України в Донбасі, а в 1938—1941 рр. — відповідальним редактором журналу «Молодий більшовик».

Євбаз — Єврейський базар, що знаходився колись у Києві на теперішній площі Перемоги.

Усенко Павло Матвійович (1902—1975) — український радянський поет.

Соломенка — Солом'янка, історична місцевість у теперішньому Залізничному районі Києва. На вулиці Соломенській деякий час жив П. Тичина під час свого приїзду до Києва 1913 р.

Шулявка — історична місцевість у теперішніх Радянському й Жовтневому районах м. Києва.

1938 р.

Друкується вперше за списком, виконаним невстановленою особою (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5013, арк. 1).

Датується орієнтовно за листом Миколи Прокоповича Варченка від 28 серпня 1938 р. із села Красноліси Великополовецького району Київської області із проханням допомогти влаштуватися на навчання в Київський педтехнікум № 2. Особу адресата встановити не вдалося.

320. ДО Д. Д. КОПИЦІ.

Не пізніше 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 25). Датується орієнтовно за часом роботи Д. Д. Копиці на посаді заступника директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Чиковані Симон Іванович (1903—1966) — грузинський радянський поет, лауреат Державної премії СРСР (1947).

321. ДО Д. Д. КОПИЦІ.

Не пізніше 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 26). Датується орієнтовно.

322. ДО Д. Д. КОПИЦІ.

Не пізніше 1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 79, № 27). Датується орієнтовно.

Багрій Олександр Васильович (1891—1949) — український радянський літературознавець і бібліограф; автор праць про творчість Т. Г. Шевченка та про зв'язки української літератури із літературами братніх народів СРСР.

323. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1936—1938 рр.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4950, арк. 14) на звороті бланка редакції журналу «Червоний шлях». Датується орієнтовно.

...за Туманяна...— В інтерв'ю, надрукованому в «Літературній газеті» від 24 березня 1935 р., П. Тичина повідомляв: «Зараз я підготував до друку переклади творів вірменського класика Ованеса Туманяна». Переклади друкувалися в періодиці в 1935 і 1939 рр., а окремим виданням у довший час вийшла лише книга віршів для дітей «Зелений братик» (Одеса, Дитвидав України, 1940). У листі йдеться, очевидно, про якесь інше видання творів О. Туманяна.

...за мое «Ку-ку», якого я ще не бачив...— Книжечка П. Тичини «Ку-ку!» для дітей дошкільного віку видавалася в 1933, 1935 і 1938 рр. Тут, очевидно, йдеться про видання 1938 р. або, можливо, про єврейський переклад Л. Квітка збірки «Ку-ку», що вийшла в 1935 р. (К., Дитвидав).

Оце йду в інститут на роботу (над Шевченком)...— П. Тичина був директором Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР у 1936—1938 рр. У ці роки він готував стат-

ті та виступи до шевченківських ювілеїв («Любимо гнівного Шевченка», «Шевченко і поети братерських республік» — обидві 1936 р.), виступав із промовою на відкритті пам'ятника Т. Шевченку в Києві 6 березня 1939 р.

324. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1938 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 38). Датується орієнтовно (П. Тичина в 1936—1938 рр. був директором Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР і мав службову машину).

325. ДО Л. П. ПАПАРУК.

10 січня 1939 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4955, арк. 1). На конверті напис П. Тичини: «Лідусі. Читати листа прошу не зразу, а після того вже, як розвернеш пакуночок із чимсь. А з чим — угадай!»

326. ДО М. М. АСЄЄВА.

3 березня 1939 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4992, арк. 2).

327. ДО Л. П. ПАПАРУК.

6 березня 1939 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4956, арк. 5). Рік написання листа встановлено за змістом.

Сиджу над доповіддю.— Очевидно, йдеться про доповідь «Великий поет», виголошену на пленумі правління Спілки радянських письменників СРСР, присвячену 125-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка, що відбувся в Києві 4—8 травня 1939 р. Із привітаннями від СРП СРСР виступили О. Толстой і П. Тичина. Доповідь надруковано в газеті «Правда» від 6 травня 1939 р. та в багатьох інших російських й українських газетах. 6 березня того ж року П. Тичина виступав із промовою на 200-тисячному мітингу з нагоди урочистого відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченку в Києві та брав участь в урочистому засіданні ювілейного Шевченківського комітету.

328. ДО Є. І. ФІЛЯНСЬКОЇ.

20 травня 1939 р.

Вперше надруковано як ілюстрацію автографа у вид.: *Філянський М. Поезії*. К., «Радянський письменник», 1988, с. 8. Подається за цим виданням. Автограф листа зберігається у П. П. Ротача.

Філянська Євгенія Іванівна — дружина українського радянського поета Миколи Григоровича Філянського.

Хрущов Микита Сергійович (1894—1971) — радянський державний і партійний діяч, Герой Радянського Союзу (1964), трічі Герой Соціалістичної Праці (1954, 1957, 1961). У 1938—1949 рр. (з перервою квітень — листопад 1947 р.) був першим секретарем ЦК КП(б)У. П. Тичина як депутат звернувся до нього у 1939 р. з проханням звільнити незаконно репресованого поета М. Г. Філянського.

Вперше надруковано: «Запорізька правда», 1981, 27 січня (в статті П. П. Ребра «П. Г. Тичина пише на Запоріжжя...»).

Подається за автографом (ІЛ, ф. 136).

Лісняк Василь Андрійович (1908—1963) — український радянський поет, за розвитком таланту якого уважно слідкував П. Тичина, листувався з ним. Із довоєнного листування зберігся лише один документ, включений до цього тому. В родині Лісняка зберігається чимало поздоровчих листівок та книг із дарчими написами П. Тичини, зокрема на виданні «Вибраних творів» (1939): «Поетові, в якому вже появилася дозрілість. Не вся, але вже появилася,— Василеві Лісняку на згадку від П. Тичини». На окремому виданні поеми «Похорон друга» (1943) є такий напис: «Оцеї маленькій, єдиний подарунок знайшов я для Вас, любий Василю Андрійовичу, у Києві в себе. Більшого — даруйте! — нічого більше немає. Ще, може, буде. Щастя і здоров'я Вам од усієї душі зичу. П. Тичина». П. Тичина був редактором першої збірки поезій В. Лісняка «Стенові пісні» (1949).

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4955, арк. 3).

Датується за поштовим штемпелем: «Ростов. 11.9 39».

Давид Наум [о в и ч] — Гофштейн.

Я докінчив тут свій виступ. — Йдеться про виступ на урочистому пленумі Спілки радянських письменників СРСР, присвяченому 1000-літтю народного епосу «Давид Сасунський». П. Тичина в складі делегації СРПУ їздив до Бревана для участі в роботі пленуму.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4955, арк. 4). Датується за штемпелем: «Тбілісі. 22.9 39».

Повертаємось із пленуму... — Йдеться про пленум СРП СРСР, присвячений 1000-літтю епосу «Давид Сасунський».

Друкується вперше за друківаним текстом телеграми (ІЛ, ф. 116, № 2354).

...з нагородженням орденом. — Йдеться про нагородження Ю. І. Яновського орденом Трудового Червоного Прапора (1939).

Вперше надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 186—187.

Подається за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5246, арк. 1—4).

Датується і встановлюється прізвище адресата за змістом наступного листа, оскільки цей лист залишився не відправленим.

«Давид Сасунський» — героїчний епос вірмен, що скла-

дався в VII—X ст., у період боротьби вірменського народу проти арабських загарбників. Уперше записаний у 1874 р. П. Тичина переклав фрагмент епосу та був редактором ювілейного українського видання з нагоди відзначення його 1000-ліття в 1939 р. (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Ревуцький Левко Миколайович (1889—1977) — український радянський композитор, педагог і музично-громадський діяч, народний артист СРСР (з 1944 р.), академік АН УРСР (з 1944 р.), Герой Соціалістичної Праці (1969), лауреат Державної премії СРСР (1941) та Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1966).

334. ДО О. І. МОЗГОВЕНКОВОЇ.

10 грудня 1939 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5117, арк. 1). Вгорі над текстом листа є напис рукою П. Тичини: «Лист до Мозговенкової Олександри І. Копія».

335. ДО Г. Ф. КОЗОЛУПА.

14 грудня 1939 р.

Вперше надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 188.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5071, арк. 1). Лист, очевидно, не було відправлено, бо на конверті поштові штемпелі відсутні, а зазначено лише таку адресу: «Сумська область, Білопільський район, село Річки. Річенська середня школа № 1. Козолупові Григорію Федоровичу».

336. ДО І. С. ПОСТУПАЛЬСЬКОГО.

30-ті роки

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5145, арк. 1). Датуються орієнтовно.

Поступальський Ігор Стефанович — російський радянський поет, перекладач, критик і літературознавець. Російською мовою переклав такі твори П. Тичини: «Мов пущене ядро з гармати» (із циклу «В космічному оркестрі»), «Псалом залізу», «Надходить літо», «Голод», «Купуємо газету» (із циклу «Чернігів»), «Відповідь землякам». Згадуване в листі видання перекладів творів П. Тичини за редакцією І. С. Поступальського не вийшло.

...я міг би включити до неї такі речі, з якими не страшно б було утретє виходити перед всесоюзними читачами. — Після двох видань перекладів творів П. Тичини російською мовою (Избранные стихотворения, Х., Госиздат України, 1927; Стихи, М., ГИХЛ, 1934) третім вийшли «Избранные стихи» (М., Гослитиздат, 1940) за редакцією М. Брауна.

«Золота серія». — Очевидно, йдеться про підготовку видання в серії «Библиотека поэта», заснованій 1931 р. М. Горьким, що спочатку виходила в Ленінграді в «Издательстве писателей», а потім у видавництві «Советский писатель». Із 1935 р. поряд із «великою серією» видається і «мала серія».

...я й напишу про це сьогодні т. Мусаелянові. — Див. наступний лист П. Тичини до В. Мусаеляна.

Турганов Борис Олександрович (1901—1980) — російський радянський поет і перекладач. Російською мовою перекладав твори Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича, С. Руданського, М. Старицького, С. Гулака-Артемовського, І. Карпенка-Карого та українських радян-

ських письменників. Б. Турганов переклав кілька творів П. Тичини: «Пісня про Кірова», «Кожум'яка», «Зелен-золот», «Світи, наше сонце!», «Океан повон», «На майдані», «Чуття єдиної родини», «Я утверджуюсь», «Пушкін в сім'ї декабристів» та ін. За його редакцією вийшли російською мовою такі видання Тичини: «Лирика» (М., «Правда», 1941. В-ка «Огонек», № 1), «Мы истребим тебя — и черт с тобою!» ([Уфа], Союз советских писателей Украины, 1942), «Избранные стихотворения» (М.—Л., Детгиз, 1943), «Отплатим за все!» (М., Гослитиздат, 1943), «Избранное» (ніж ред. О. І. Білецького і Б. О. Турганова. М., Гослитиздат, 1946), «Пробужденою весны. Книга стихов» (М., «Молодая гвардия», 1948).

337. ДО В. МУСАЕЛЯНА.

30-ті роки

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5119, арк. 1). Прізвище адресата написано не чітко. Датується орієнтовно.

Мусаєлян В. — очевидно, тодішній працівник видавництва, за редакцією і з примітками якого вийшла книга «Сталинская конституция в поэзии народов СССР» (М., 1937). У названому виданні надруковані в перекладах такі твори П. Тичини: «Первый раз в истории» (пер. П. Панченко), «Партия ведет» (пер. М. Ушаков), «Чувство семьи единой» (пер. М. Браун).

338. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

30-ті роки

Друкується вперше за автографом незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5251, арк. 3). Датується орієнтовно.

339. ДО А. К. ПАВЛЮКА.

30-ті роки

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5127, арк. 6). Датується орієнтовно за палеографічними особливостями документа.

340. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1987, 7 жовтня.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5261, арк. 1). Датується орієнтовно.

«М о й с е й» М і к е л а н д ж е л о. — Йдеться про скульптуру, створену близько 1513 р. Мікеланджело Буонарроті.

341. ДО ЛИХАЦЬКОГО.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1220). Датується орієнтовно.

342. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 723).

343. ДО РУБАНА.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1219).

Рубан — тоді початкуючий автор, якому був підготовлений лист за дорученням П. Тичини, але заново переписаний поетом.

344. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом незакінченого листа (КМТ, фонди, № 1217). Датується орієнтовно.

345. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1220). Датується орієнтовно.

346. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1256). Датується орієнтовно.

347. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1222). Датується орієнтовно.

348. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1215). Датується орієнтовно. У фондах музею зберігається чимало чернеток листів П. Тичини до початкуючих авторів, імена яких встановити не вдалося. Подаємо найцікавіші з них:

* * *

Ви просите сказати, які книжки треба читати з теорії літератури? Простудіуйте в першу чергу такі ось: «Стихи и проза» проф. Тимофєєва, «Теория литературы» Томашевського, «Теория литературы» Виноградова, «Про літературу» Горького, «Бесіда з молодими» його ж.

Щодо Вашого вірша, то в ньому почуття ритму є. Треба тільки над змістом більш попрацювати. Треба кожне слово відшліфувати, як говорив Горький. Читайте художню літературу, вивчайте народну творчість — це кращий спосіб збагатити свій лексикон, бо словники мало допоможуть.

* * *

Ви просите поради і вказівок, як працювати над віршами? На це ми відповідаємо так: порад і вказівок для літературної роботи взагалі — немає. А щоб викласти всю науку віршування, то це б нам довелося витратити аж надто багато часу. Пишіть конкретно: що Вам потрібно? Не зайвим було для Вас зв'язатись з Кабінетом молодого автора (Київ, Пушкінська, 8). Вивчайте добре літературу в школі. Це Вам багато допоможе в Вашій роботі.

* * *

Старшим поетам, як правило, рекомендується надсилати лише більш-менш готові, а то й цілком дозрілі речі, а не звичайний собі учнівський вірш. В ньому бракує ще і ритму, і розміру, і образів. Рими теж у Вас не дуже добірні. Перевіряйте свої вірші з товаришами, на літературному гуртку, вивчайте літературу і мову в школі.

* * *

Ви просите надіслати Вам художньої літератури? А якої саме — так і невідомо. Пишіть конкретніше...

* * *

Ви просите пораду, як складати вірші?

На жаль, ми цього не можемо зробити, бо виклад теорії віршування в нас забрав би не менше ніж півроку. Порадити прочитати літературу. Радимо зв'язатися з Кабінетом молодого автора (Київ, Пушкінська, 8).

* * *

Ви прислали Павлу Григоровичу «першого свого вірша» і просите на його дати зауваження. На «перші вірші» взагалі ніхто ніяких зауважень Вам не дасть, бо перші вірші на те вони й перші, що вони ще писані невправною рукою. Навчити Вас писати вправно ми, на превеликий жаль, теж не можемо. Бо не така це легка штука — творчість. Пишіть. Вивчайте теорію. А головне — з розсилкою своїх віршів не спішіть.

349. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 30-х років

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1987, 7 жовтня.
Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5248, арк. 1).
Датується орієнтовно за палеографічними особливостями.

350. ДО М. ВЕЛИЧКА.

30-ті роки

Вперше надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 188—189.
Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5014, арк. 1) зеленим чорнилом по тексту листа, написаного невстановленою особою, повністю виправленого і переписаного П. Тичиною. Датується орієнтовно. Особу адресата встановити не вдалося. На листі збереглася така адреса: «Харківщина, Краснопільський р-н, Пушкарне. М. Величко».

351. ДО А. К. ПАВЛЮКА.

1 січня 1940 р.

Друкується вперше за автографом дописки на листі Л. П. Папарук до А. К. Павлюка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5127, арк. 2—3). Дата під текстом (1 січня 1939 р.), очевидно, помилкова, бо П. Тичина вітає А. Павлюка з Новим, 1940 роком.

21 січня 1940 р.

Вперше повністю надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 190—192.

Подається за машинописною копією із правками П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5059, арк. 1—2). Вгорі над текстом на арк. 1 рукою П. Тичини написано «Копія», а також зазначено таку адресу В. Ф. Калиниченка: «Москва, 28. Китайський проезд, 9/5. Артиллерийская акад[емия] им. Дзержинского. Красноармейцу...»

Калиниченко В. Ф. — тоді курсант Військової академії артилерії ім. Ф. Е. Дзержинського. Його подальша доля невідома.

...чи друкував я коли-небудь «свою перлину» — «Хор лісових дзвіночків» в цілому. — «Хор лісових дзвіночків (уривок із поеми)» вперше надруковано в київській газеті для дітей «Волошки», а також у збірці «Сопячні кларнети» (1918). Твір є уривком із поеми-феєрії «Дзвінокблакитне» (1916—1917), текст якої, що повністю не зберігся, вперше опублікований після смерті поета (див. т. 1 цього видання).

«Лісова пісня» — драма-феєрія Лесі Українки.

Концесія (від лат. concessio — дозвіл, уступка) — договір про передачу в експлуатацію на певний термін природних багатств, підприємств та інших господарських об'єктів громадянам своєї країни, іноземцям або іноземним державам. Концесії виникли з розвитком капіталістичного способу виробництва. Концесійна політика Радянської держави мала місце в період нечу. Концесії в СРСР не набули поширення; більшість концесійних підприємств (за згодою з концесіонерами) перейшли в розпорядження Радянської держави ще до закінчення встановлених строків.

Тютчев Федір Іванович (1803—1873) — російський поет.

...«Колискова» та належить не Бразу, а іншому поетові. — У першому виданні збірки «Сопячні кларнети» «Колискова» друкувалася із підзаголовком — «З Леопольда Браза». Цю неточність П. Тичина так пояснював у замітках до книги «Як я писав»: «Про переклад із О. Браза. А це ж не Браз, а Брізе. М. Вороний мені так дав: О. Браз» (Тичина П. Из щоденникових записів, с. 281). Автором «Колискової» насправді був Анатоль Ле Браз (див. т. 6, с. 667 цього видання).

353. ДО П. Д. МИСНИКА.

21 січня 1940 р.

Вперше надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 189—190.

Подається за автографом (ІЛ, ф. 138, № 50, арк. 1—2). До листа П. Д. Мисника додаються автографи таких його віршів: «Сковорода», «Відкриття», «Осінь» (усі — 1938 р.), «Між нас не спихнуло полум'я любові», «У вас не очі, а криниці» (обидва — 1939 р.), «Лягають на пісок прозорі тіні», «Мамо! — я тривожно кличу», «Під кленом весну зустрічаю», «Вставай, веселий перелесник» (усі — 1940 р.).

Мисник Прокіп Дмитрович (1915—1979) — український радянський літературознавець, критик, прозаїк. Відповідаючи на цей лист П. Тичини, П. Мисник писав: «Шановний Павло Григорович! Просто кажучи, Ваш лист мене надзвичайно зворушив. До цього часу я мало посилав своїх віршів, але якось був у редакції «Р[адянської] літ[ератури]» і показав дещо Л. Дмитерку. Він подивився-подивився і почав читати лекцію про новаторство. А я слухав і думав, що новаторство по конвейєру перехвачується Дмитерком од Бажана. А Ви відчули мої вірші, і я Вам дуже вдячний. Лист Ваш ніби могутніми руками

стиснув мене, і я сказав, як Роллан: «Я зім'ятий, я почну знову». Ви мені вибачте, мені соромно писати, але є в мене деякі прохання: щоб Ви прислали, якщо можна, свої ранні збірки і... конвертів, звичайних конвертів. Тут цього неможливо дістати. Бачите, прошу більше, ніж даю. Напишіть, будьте ласкаві, свої думки про ці поезії і про новелу та реферат (якщо їх одержите). Пишіть, прошу Вас. З любов'ю до Вас П. Мисник. 31.I 40» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 8705).

Стеценко Леонід Федосійович (1914—1986) — український радянський літературознавець.

354. ДО О. О. ІГНАТЬЄВА.

27 січня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 1403, оп. 1, № 669).

Ігнат'єв Олексій Олексійович (1877—1954) — російський дипломат, генерал-лейтенант (з 1943 р.), письменник; автор книги «Пятьдесят лет в строю», про яку пише П. Тичина.

355. ДО ЧЕРНІГІВСЬКОГО ТОВАРИША.

Не пізніше 28 січня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 721). Датується за змістом (згадка про проведення першого засідання Франківського комітету, про яке повідомлялося в «Літературній газеті» від 28 січня 1940 р.). Лист без закінчення (текст обірвано).

«Народна творчість» — двомісячний ілюстрований журнал, орган Інституту українського фольклору АН УРСР та Управління в справах мистецтв при Раді Народних Комісарів УРСР. Виходив у Києві в 1939—1941 рр. (раніше називався «Український фольклор»).

...теки з виписками Скворода й Лесажа, Скворода й Вольтера...— У 1940 р. П. Тичина продовжував роботу над поемою «Скворода», для якої збирав матеріали за вказаними та іншими темами.

Лесажа Ален Рене (1668—1747) — французький письменник.

Вольтер (справжнє прізвище — Марі Франсуа Аруе; 1694—1778) — французький письменник, філософ, історик.

...книги про сторіччя «Кобзаря»...— Тичина брав активну участь у святкуванні сторіччя виходу в світ першого видання «Кобзаря», виступив 25 квітня 1940 р. із доповіддю «Сила «Кобзаря» на науковій сесії Інституту літератури АН УРСР. Доповідь вперше надруковано в «Літературній газеті» від 29 квітня 1940 р.

...я учора допіру перше засідання Комітету Франка провів...— Йдеться про засідання ювілейного Франківського комітету по відзначенню пам'яті Івана Франка (25-річчя з дня смерті) у 1941 р., на якому П. Тичина виступив із вступним словом (у «Літературній газеті» від 28 січня 1940 р. надруковане під редакційною назвою «Нехай образ його ще вище засяє (Іван Франко)»).

Дитвидав — республіканське видавництво дитячої літератури, засноване в Києві 1934 р. У 1941—1956 рр. не діяло, а з 1964 р. перейменоване на «Веселку».

356. ДО П. М. ПОПОВА.

29 лютого 1940 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 285, № 6444).

Попов Павло Миколайович (1880—1971) — український радянський літературознавець, мистецтвознавець, фольклорист, член-кореспондент АН УРСР (з 1939 р.).

Вперше надруковано із деякими скороченнями: «Радуга», 1986, № 1, с. 147.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 4896).

Спасибо за письмо и за все Ваши хлопоты по моему сборнику. Гранок «Избранных стихов» мне еще Гослитиздат не присылал. — Идетсья про видання «Избранные стихи», яке вийшло за редакцією М. Л. Брауна (М., Гослитиздат, 1940).

...поговорим с Ал[ександрой] Петр[овной]. — Идетсья про тодішнього редактора Гослитиздата О. П. Рябініну (була редактором видання перекладених російською мовою творів П. Тичини «Избранное», М., 1946).

...в «Поэзии Советской Украины»... — Идетсья про антологію «Поэзия Советской Украины» (М., 1939), в якій надруковано багато перекладів творів П. Тичини.

Алігер Маргарита Йосипівна (нар. 1912 р.) — російська радянська поетеса.

Данііл Даниїл Семенович (нар. 1914 р.) — російський радянський письменник.

Симонов Костянтин (Кирило) Михайлович (1915—1979) — російський радянський письменник, громадський діяч, Герой Соціалістичної Праці (з 1974 р.), лауреат Ленінської премії (1974), Державних премій СРСР (1942, 1943, 1946, 1947, 1949, 1950).

Матусовський Михайло Львович (нар. 1915 р.) — російський радянський поет.

Шостакович Дмитро Дмитрович (1906—1975) — російський радянський композитор, пародийний артист СРСР (з 1954 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1966 р.), лауреат Міжнародної премії миру (1954), Ленінської премії (1958), Державних премій СРСР (1941, 1942, 1946, 1950, 1952, 1968), Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1976).

Утесовщина и дунаевщина совсем не колет им глаза. — Идетсья, очевидно, про джазову музику, популяризаторами і творцями якої були співак Л. О. Утьосов (1895—1982) і композитор І. О. Дунаєвський (1905—1955).

«Тангейзер» — опера німецького композитора і диригента Ріхарда Вагнера (1813—1883), написана в 1844 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 15).

Корнійчук Олександр Євдокимович (1905—1972) — український радянський драматург, державний діяч, академік АН СРСР (з 1943 р.), академік АН УРСР (з 1969 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1967 р.), лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1960), Державних премій СРСР (1941, 1942, 1943, 1949, 1951), Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971).

...не зайвим було б зараз мати заяву від Вас про відновлення в Спілці письменників. — Идетсья про відновлення В. О. Мисика в Спілці радянських письменників України, з якої він вибув внаслідок незаконних репресивних дій.

28 квітня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1407, оп. 1, № 114).

Броун Віктор Йосипович (літературний псевдонім — В. Стамбулов; 1891—1955) — російський радянський письменник-нарисовець. У 1921—1939 рр. переважно жив у Туреччині, куди був направлений у складі української військової місії, де в основному виконував обов'язки її лікаря та секретаря. Очевидно, в Туреччині познайомився з П. Тичиною. В 20—30-х роках париси В. Броуна часто друкувалися в періодиці на Україні за підписом «Стамбулов».

«Радянське письменство» — очевидно, журнал «Радянська література» (із січня 1946 р. — журнал «Вітчизна»).

Анна Дмитрівна — дружина В. Й. Броуна.

360. ДО А. К. ПАВЛЮКА.

2 травня 1940 р.

Друкується вперше за автографом дописки П. Тичини на листі Л. П. Папарук (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5167, арк. 5). Приймається дата Л. П. Папарук, поставлена нею на початку листа.

361. ДО А. П. ЛЮБЧЕНКА.

24 червня 1940 р.

Вперше надруковано: Ваплітянський збірник, с. 88—90. Подається і датується за першодруком.

«Спляча красуня» — балет П. І. Чайковського, написаний 1889 р.

Т. Каменская: Гюбер Робер (художник)... — Мається на увазі книга про французького художника Юбера Робера (1733—1808).

Грибєєдов Олександр Сергійович (1795—1829) — російський письменник.

Еміль Золя: Французький живопис ХІХ століття (по-українському)... — Йдеться про перекладену й видану українською мовою теоретичну працю французького письменника Еміля Золя (1840—1902).

«Сталинское племя» — газета, орган ЦК і Київського обласного ЛКСМ України, що виходила з 1 квітня 1938 р. (в 1941—1943 рр. не видавалась). З 1961 р. виходить під назвою «Комсомольское знамя».

362. ДО В. ЄФИМЕНКА.

20 липня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 729). У верхньому правому кутку аркуша П. Тичина зазначив таку адресу: «Житомирська обл., с. Городоське (школа), Єфіменку В.»

363. ДО Г. С. МАЛУШІ.

11 серпня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5106).

Лист П. Тичини надіслано за такою адресою на конверті: «Петров-

ський район Київської області, м. Петровське, повна середня школа № 2 ім. Чкалова. Вчит[ельці] Галині Семенівні Малуші». На звороті конверта напис: «Адресат вибув невідомо куди».

364. ДО Д. М. КОСАРИКА.
25 серпня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 26).

Косарик (справжнє прізвище — Коваленко Дмитро Михайлович; нар. 1904 р.) — український радянський письменник, автор багатьох статей про П. Тичину та спогадів «Недописане оповідання...» (див.: Співець єдиної родини. Статті, есе, спогади, художні твори про П. Г. Тичину. К., «Радянський письменник», 1981, с. 266—272).

Єфіменко — учитель і поет, про якого Д. М. Косарик у 1989 р. нічого повідомити не зміг.

365. ДО В. О. МИСИКА.
19 вересня 1940 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 16). Лист написано з Кисловодська із санаторію ім. Семашка, де тоді лікувався П. Тичина, на таку адресу: «УСРСР, Дніпропетровська область, ст. Демурино, хут. Миколаївка, Василеві Мисіку».
...рішального засідання президії — рішального щодо членства Вашого. — Йдеться про поновлення В. О. Мисика в Спілці радянських письменників України.

...то ювілей «Джангара» підоспів. — Йдеться про святкування 500-річчя епосу «Джангар» — вершини усної народної творчості калмиків, в якому оспівана щаслива казкова країна Бумба та її захисники Джангар і його двадцять мужніх богатирів. П. Тичина був відповідальним редактором та перекладачем окремих глав видання «Джангар» (К., 1940).

М. Рильський хвалив мені Вашу річ останню... — Про який твір В. Мисика йдеться в листі — невідомо. У листі від 9 січня 1941 р. В. Мисик надіслав П. Тичині кілька поезій («Колос», «Могила», «Шлях», «Будяк») із такою допискою: «Користуючись Вашим дозволом, я надсилаю деякі речі свої — з проською розглянути їх. Те, що пишу, мало подобається мені, — і тому дуже прошу Вас сказати свою думку, чи варто мені переходити знову на літературну роботу. І за позитивну, і за негативну відповідь я буду однаково вдячний Вам» (КМТ, фонди, № 36, 689).

366. ДО М. А. ФОМУЛЯЄВОЇ.
22, 27 вересня 1940 р.

Вперше надруковано: «Наддніпрянська правда», 1970, 15 березня. У вид.: Тичина П. Читаю, думаю, нотую. К., «Радянський письменник», 1974, с. 184, де надруковано лист до М. Фомуляєвої, помилково вказано, що перша публікація була в газеті «Літературна Україна», 1970, 2 червня.

Подається за фотокопією автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5194, арк. 1—6; арк. 7—9 — машинописна копія, датована Л. П. Тичиною). Автограф зберігається в Херсонському обласному державному архіві (ф. 3772, оп. 1, спр. 8, арк. 27—32).

Фомуляєва М. А. — тоді початкуюча поетеса, твори якої друкувалися в періодиці.

...а це ще й сюди привіз із собою. — П. Тичина лікувався тоді в Кисловодську в санаторію ім. Семашка.

Некрасов Микола Олексійович (1821—1878) — російський поет, громадський діяч. П. Тичина високо цінував революційну роль поезії М. Некрасова, написав про нього статті до 75-річчя від дня смерті (див. т. 9 цього видання), часто згадував у своїх виступах, переклав вірш «Сучасна ода» (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

Полонський Яків Петрович (1819—1898) — російський поет. На слова Я. Полонського композитори П. Чайковський, А. Рубінштейн, С. Танєєв створили пісні, романси, елегії. П. Тичина переклав три музичні твори С. Танєєва на слова Я. Полонського для капели «Думка» в середині 20-х років (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

Толстой Олексій Костянтинович (1817—1875) — російський поет, прозаїк, драматург. П. Тичина переклав уривок пісні із поеми О. Толстого «Іван Дамаскин» (музика С. Танєєва) для капели «Думка» (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

Танєєв Сергій Іванович (1856—1915) — російський композитор, педагог і музично-громадський діяч. Виявляв інтерес до народної творчості, записав двадцять сім українських пісень і вісім із них обробив. Виступав із концертами в Харкові та Києві. П. Тичина високо цінував розвідку композитора про конгресунок.

Вахтангов Євген Багратіонович (1883—1922) — російський радянський режисер, актор.

Нарбут Георгій Іванович (1886—1920) — український художник-графік.

Йофан Борис Михайлович (1891—1976) — російський радянський архітектор, народний архітектор СРСР (1970), лауреат Державної премії СРСР (1941).

Довженко Олександр Петрович (1894—1956) — радянський кінорежисер, драматург, народний артист РРФСР (з 1950 р.). Один із основоположників радянської кінематографії. Удостоєний Державних премій СРСР (1941, 1949) та Ленінської премії (1959, посмертно).

Щипачов Степан Петрович (1898/99—1979) — російський радянський поет. Лауреат Державних премій СРСР (1949, 1951).

Ткаченко Валентина Данилівна (1920—1970) — українська радянська поетеса.

Стельмах Михайло Панасович (1912—1983) — український радянський письменник, академік АН УРСР (з 1978 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1972 р.), лауреат Ленінської премії (1961), Державної премії СРСР (1951) та Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1980). В архіві П. Тичини збереглося чимало листів М. Стельмаха передвоєнного та воєнного часу.

367. ДО М. Л. БРАУНА.

4 жовтня 1940 р.

Вперше надруковано: «Радуга», 1986, № 1, с. 147.

Подається за автографом (КМТ, фонди, № 4895).

Большое Вам спасибо за Вашу работу над моей книгой! — Идетесь про видання перекладів творів П. Тичини російською мовою «Избранные стихи» за редакцією М. Л. Брауна (Гослитиздат, 1940).

19 грудня 1940 р.

Вперше надруковано: «Більшовицька зброя» (Суми), 1940, 19 грудня, без назви.

Привітання написано з приводу 15-річного ювілею конотопської районної газети «Комуна». Тут же вміщено вітання від обласної газети «Більшовицька зброя».

Подається та датується за першодруком.

...диклу поезій «Чернігів». — Одноименна збірка П. Г. Тичини вийшла 1931 р.

369. ДО А. С. ІСААКЯНА.

23 грудня 1940 р.

Вперше надруковано у вірменській газеті «Гракан терт», 1940, 23 грудня.

Подається за машинописною копією (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5556, арк. 1). Документ анотовано як телеграму, надіслану з нагоди 60-річчя вірменського поета. Але 60-річчя А. Ісаакяна минуло 31 жовтня 1935 р. — тоді, коли поет проживав за кордоном (повернувся до Радянської Вірменії в 1936 р.).

370. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

30 квітня 1941 р.

Друкується вперше за ксерокопією автографа (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 14). Оригінал зберігається в Харкові в Ю. Є. Тичини. Датується за написом унизу листа: «Через Владю. 30/IV 41».

...засідання правописної комісії. — Йдеться про правописну комісію, членом якої був П. Тичина, що розпочала свою роботу напередодні Вітчизняної війни по розробці проекту нового українського правопису. Розроблений у роки війни проект правопису було схвалено 8 травня 1945 р. Радою Народних Комісарів УРСР. Друге, виправлене і доповнене видання вийшло в 1960 р.

371. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Не пізніше 1941 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5265). Датується орієнтовно за палеографічними особливостями (лист написано почерком, характерним для довоєнного періоду).

372. ДО Т. Г. МАСЕНКА.

22 березня 1941 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ІЛ, відділ рукописів).

Масенко Терень (Терентій) Германович (1903—1970) — український радянський поет. Дружні взаємини Т. Масенка і П. Тичини зародилися в середині 20-х років у Харкові, коли вони разом з Л. Квітком та Е. Фінінбергом жили в комунальній квартирі по вулиці Каплунівській, 17. Після переїзду столиці України до Києва Т. Масенко залишився в Харкові і в скрутний час змушений був звернутися до П. Тичини, про що пізніше писав: «Одного разу я тяжко захворів. У хаті не було ні копійки. Довелося написати короткого і майже

розпачливого листа Тичині. Павло Григорович відповів телеграмою, зразу надіслав трохи грошей, почав клопотатися про мене в Літфонді. Я довідався згодом, що сам він у той час був також хворий...» (Масенко Т. Роман пам'яті К., «Радянський письменник», 1970, с. 78). В архіві Т. Масенка збереглися привітальні телеграми з Новим, 1957-м роком та із святом Великого Жовтня.

373. ДО В. О. МАМІКОНЯНА.

10 вересня 1941 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 29). Датується за поштовим штемпелем: «Уфа. 10.9 41». Лист надіслано до Харкова.

Маміконян Ваган Олександрович — літературний секретар М. Т. Рильського та перекладач творів вірменських письменників на українську мову.

Цей останній — від «Радянського письменника» — я вже одержав. — Можливо, йдеться про одержання гонорару від видавництва «Радянський письменник» за видану напередодні Великої Вітчизняної війни книгу «Магістралями життя. Статті та промови» (К., 1941).

...цей вірш, що прикладаю тут... — Очевидно, йдеться про вірш «Як Сталін нас кликав до бою», надрукований згодом у газетах «За Радянську Україну» та «Комуніст» від 9 жовтня 1941 р. і в журналі «Українська література», 1941, № 1-2, с. 9—11.

«За Радянську Україну» — газета, орган ЦК КП(б)У і Верховної Ради УРСР, що виходила в 1941—1943 рр. тричі на тиждень і розповсюджувалась із літака на тимчасово окупованій ворогом території України. Газета розповідала про становище на фронтах, про боротьбу партизанів, мобілізувала населення України на боротьбу з фашистами. Редактором газети був М. Бажан. На сторінках газети надруковані й інші твори П. Тичини («Свиня-наполеончик», «Борітеся, братове» — уривок із вірша «Тебе ми знищимо — чорт з тобою»).

«Соціалістична Харківщина» — газета, тоді орган Харківського сільського обкому Компартії України та обласної сільської Ради депутатів трудящих. Під такою назвою виходить із січня 1934 р. Попередні назви: «Пролетарий» (1920—1924), «Харьковский пролетарий» (1924—1930), «Харківський пролетар» (1930—1933).

«Літературний журнал». — Йдеться про журнал «Радянська література», який перебував тоді в стадії реорганізації (з червня по жовтень 1941 р. не виходив, а в листопаді почав виходити в Уфі за редакцією Ю. Яновського під назвою «Українська література», де й було надруковано надісланий В. О. Маміконяну вірш П. Тичини). Із січня 1946 р. має назву «Вітчизна».

Сенченко Іван Юхимович (1901—1975) — український радянський письменник.

Гільов М. — тодішній працівник журналу «Радянська література».

374. ДО А. Т. ТАЖИБАСВА.

30 жовтня 1941 р.

Друкується вперше за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5179).

Лист, очевидно, не був відправлений, оскільки сім'ї С. Голованівського й А. Малишка із Уфи до Алма-Ати не виїхали.

Тажібасев Абділда Тажибайович (нар. 1909 р.) — казахський радянський письменник, народний письменник Казахської РСР

(з 1985 р.). Перекладач поезії Т. Шевченка, автор статей, віршів і поем про Кобзаря.

Голованівський Сава Овсійович (1910—1989) — український радянський поет, прозаїк, драматург.

Малишко Андрій Самійлович (1912—1970) — український радянський поет, громадський діяч; лауреат Державних премій СРСР (1947, 1951, 1969) та Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1964). А. Малишко — автор вірша «Павлові Тичині» (див.: Співець нового світу, с. 20). П. Тичина записав у 1937 р. від А. Малишка українську народну пісню «Ой, ковалю, ковалику Марку».

375. ДО РИТМАНА-ФЕТИСОВА.

30 жовтня 1941 р.

Друкується вперше за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5151). Лист, очевидно, не було відправлено.

376. ДО Т. Г. МАСЕНКА.

1 лютого 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, відділ рукописів).

У нас же виходить наша літературна газета й журнал український. — Йдеться про газету «Література і мистецтво» (тепер «Літературна Україна») і журнал «Українська література» (тепер «Вітчизна»), що видавалися в 1941—1943 рр. в Уфі.

...видання книжок серії «Для фронту». — Йдеться про видання малоформатної серії українських радянських письменників «Фронт і тил», що видавалася в роки Великої Вітчизняної війни видавництвом Спілки письменників Радянської України.

Рибак Натан Самійлович (1913—1978) — український радянський письменник, лауреат Державної премії СРСР (1950).

377. ДО О. С. КУЗЬМИНСЬКОГО.

13 лютого 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5091, арк. 1). Лист відправлено за адресою: «Чкаловская область, Соль-Илецкий район, поселок Григорьевка, колхоз «Земледелец». А. С. Кузьминскому». На цьому ж конверті є штамп: «Возвращается с истечением срока хранения и невакой адресата».

Кузьминский О. С. — журналіст.

Шуйський Григорій Трохимович — тодішній працівник апарату ЦК КП(б)У.

378. ДО К. Г. ВОБЛОГО.

18 березня 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 38, № 631).

Воблий Костянтин Григорович (1876—1947) — український радянський економіст, статистик, економігеограф; академік АН УРСР (з 1919 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1944 р.), віце-президент АН УРСР (1928—1930). Під час навчання П. Тичини в Київському комерційному інституті К. Г. Воблий викладав політекономію та знайомив студентів із основами марксизму.

379. ДО О. І.
14 квітня 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5214). Текст листа пошкоджено — відірвано правий нижній куточок із допискою П. Тичини.

Особу адресата встановити не вдалося.

Заболотний Володимир Гнатович (1898—1962) — український радянський архітектор; автор проекту будинку Верховної Ради УРСР. В. Г. Заболотний перебував разом із П. Тичиною в евакуації в Уфі в 1941—1943 рр., що дало можливість передати цей лист адресату. Внизу аркуша авторська примітка: «[Товариш] Заболотний так і не виїхав до Москви. Не переписуючи листа, бо спішу...» (далі текст обірано.— С. Г.).

380. ДО Ю. М. МАРТИЧА.
19 червня 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 10).

Мартич Юхим Маркович (справжнє прізвище, ім'я та по батькові — Фількенштейн Мордух Шасвич; 1910—1981) — український радянський письменник.

381. ДО Г. Г. АНТОНОВА І Г. П. КЛІСАКА.
19 червня 1942 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4988, арк. 2).

Антонов Григорій Григорович — тоді начальник евакогоспіталю № 1826, військовий лікар.

Клісак Григорій Прокопович — військовий комісар того ж евакогоспіталю.

382. ДО КОЛЕКТИВУ ЕВАКОГОСПІТАЛЮ № 1826.
1942 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4988, арк. 3). Збереглася перша сторінка чорнового автографа, текст якої має незначні відмінності порівняно з машинописною копією. Датується за змістом та згадкою про «приказ т. Сталіна о полном разгроме немецких фашистских орд в 1942 году».

383. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.
22 червня 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5244, арк. 1).

384. ДО М. Я. СЕНГАЛЕВИЧ.
5 липня 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2506, оп. 1, № 37, арк. 1).

Сенгалевич Маргарита Яківна (нар. 1901 р.) — українська радянська письменниця. Під час Великої Вітчизняної війни евакуювалася в м. Чистопіль на Камі. З 1943 р. живе в Москві.

Кочерга Іван Антонович (1881—1952) — український радян-

ський драматург, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1951 р.). У передвоєнні роки брав активну участь у роботі Спілки радянських письменників України і Комітету в справах мистецтв. У 1941 р. редагував журнал «Театр», а в роки Великої Вітчизняної війни — газету «Література і мистецтво».

Федін Костянтин Олександрович (1892—1977) — російський радянський письменник, академік АН СРСР (з 1958 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1967 р.) лауреат Державної премії СРСР (1949).

385. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО.

9 липня 1942 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1969, № 8, с. 130—131 (у публікації М. Ю. Єфімова «Розбираючи архів»).

Подається за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2734, оп. 1, № 61).

Троїця — Троїцький монастир у Чернігові, де в архієрейському хорі співав П. Тичина під час навчання в бурсі. Там його вихователем був М. І. Подвойський.

...на Болдину гору около Ильинской... — Мається на увазі історична місцевість біля Іллінської церкви в Чернігові, де в підземній церкві доводилося співати П. Тичині.

Маркович Опанас Васильович (1822—1867) — український фольклорист й етнограф. За участь у Кирило-Мефодіївському товаристві був висланий 1847 р. до м. Орла, де працював у губернській канцелярії. В 1851 р. О. В. Маркович повернувся разом із дружиною М. О. Вілінською (Марком Вовчком) на Україну, де жив із перервами в різних місцевостях, зокрема в Чернігові.

Чехов Антон Павлович (1860—1904) — російський письменник.

Горбунов Іван Федорович (1831—1885/96) — російський письменник та актор. Працював в Олександринському театрі; був популярним виконавцем власних оповідань та сатиричних сцен із життя селян, кунців, обивателів, поліцейських («Сцени з народного побуту», 1861).

Глібов Леонід Іванович (літературний псевдонім — Ів. Кенер, П. Сонін, Кенір та ін.; 1827—1893) — український байкар і поет-лірик. Л. І. Глібов жив у Чернігові понад 30 років. П. Тичина в роки навчання в бурсі часто відвідував могилу Л. Глібова, знав напам'ять епітафію українською мовою на його пам'ятнику, складену В. Самійленком.

...Шекспіра я помню в руках Гаврюшки Ходуна-Школьного... — Йдеться, очевидно, про товариша по навчанню П. Тичини, одного з вихованців М. І. Подвойського.

«Ревизор», «Вий» — твори М. В. Гоголя.

...дома устроили нам ящик с «Вертепом»... — Мається на увазі народний український ляльковий театр XVII—XIX ст. Ляльки, прикріплені на дроті всередині двох'ярусного ящика (вертепа), приводились у рух вертепником. У вертепі розігрувалися сцени на біблійні сюжети та сатиричні інтермедії, які супроводжувалися переважно народною музикою.

... (это в 1904-м году!)... — На машинописній копії листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5139), ідентичній з публікацією в журналі «Дніпро», 1969, № 8, Л. П. Тичина дописала: «Тут помилка: треба вважати — 1899—1900 навчальний рік».

Час перебування М. І. Подвойського на посаді вихователя юних співаків Чернігівського архієрейського хору і виїзду його з Чернігова досі точно не встановлено. Можливо, що П. Тичина допустив неточність, вказавши 1904 р., коли М. І. Подвойського уже не було в Чер-

нігові. Але такої ж «неточності» припустився й інший вихованець М. І. Подвойського М. А. Кибальчич, який у «Спогадах про П. Тичину» пише: «По закінченні в 900 р. (тут неточність у М. Кибальчича.— С. Г.) семінарії М. І. Подвойський працював до 1904 р. в Чернігові то на посаді «репетитора» (вихователя) співаків хору, серед яких від 1901 р. був і П. Тичина...» (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 15125). За енциклопедичними виданнями М. І. Подвойський «на початку 1901 був виключений з семінарії. Влітку 1901 переїхав до Ярославля і поступив у юридичний лицей» (УРЕ. Вид. 2-е, т. 8, К., 1982, с. 445). У сімейному архіві Ніни Миколаївни Подвойської-Свердлової — дочки М. І. Подвойського — зберігаються завірені копії з документів, що підтверджують його перебування в Чернігові і в 1902 р. У наказі Чернігівського губернського правління від 25 квітня 1902 р. за № 1827 відзначається, що «черниговский полицмейстер рапортом от 24 мая 1901 года за № 4922 донес, что воспитанник 5 класса Черниговской духовной семинарии Николай Ильич Подвойский, возвращаясь 18 того же мая по окончании экзамена из семинарии домой, заметил по обеим сторонам р. Стрижня, вблизи электрической станции, толпу евреев, от которых узнал, что в Стрижне утонул еврейский мальчик. Быстро раздевшись, Подвойский бросился в воду, подплыл к тому месту, где утонул мальчик, нырнул несколько раз и, найдя на дне речки утонувшего, вытащил на берег, где ему и была оказана медицинская помощь.

Принимая во внимание, что Подвойский, спасая утонувшего еврейского мальчика (по фамилии Шлевича), хотя и не мог подвергать свою жизнь опасности, так как глубина р. Стрижня в том месте, где утонул Шлевич, была в то время незначительна (до 3 аршин), но тем не менее признавая человеколюбивый подвиг Подвойского, заслуживающий поощрения, объявить ему благодарность губернского начальства, о чем и предписать черниговскому полицмейстеру, поручив расписку Подвойского в объявлении изложенного представить в губернское правление. Советник (підпис.— С. Г.)». Розписка М. І. Подвойського, про яку йдеться в рапорті чернігівського поліцейстера від 10 травня 1902 р., свідчить: «Копию (предписания) Черниговского губернского правления от 25 апреля сего года за 1827 читал воспитанник 6 класса Черниговской духовной семинарии Николай Подвойский. 1902 года, мая 9 дня».

Отже, очевидно, «неточність» П. Тичини вимагає уточнення біографії М. І. Подвойського, коли саме він остаточно залишив Чернігів.

В прошлом году писал я Вам...— Із попереднього листування П. Тичини і М. Подвойського досі нічого не виявлено.

386. ДО В. С. ШВЕЦЯ.

1 серпня 1942 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1981, 29 травня (у спогадах В. Швеця «Тичина в окнах»).

Подається за автографом, що зберігається в домашньому архіві В. С. Швеця.

Швець Василь Степанович (нар. 1918 р.) — український радянський поет, лауреат премії ім. П. Г. Тичини «Чуття єдиної родини» (1988).

Знайомство і творча дружба із П. Тичиною, листування з ним у роки Великої Вітчизняної війни яскраво описав В. С. Швець у книзі «Лісти в окопи» («Київ», 1985, № 6, та окреме видання повісті — К., «Радянський письменник», 1985). Із червня 1942 р. В. Швець був літпрацівником газети «За перемогу» 133-ї дивізії, а з грудня 1943 р.—

кореспондентом газети «На врага!» 31-ї армії (обидві Західного фронту); з травня 1945 р.— кореспондентом фронтової газети «За честь Родины» (Центральна група військ, Австрія).

Своє ставлення до В. Швеця П. Тичина висловив у дарчому написі на першому томі «Творів у шести томах» (К., ДВХЛ, 1961):

Дорогий Василю Степановичу! Люблю я Вас незмінно-давньою любов'ю. Ви, не дивлячись ні на які зміни життєві, цільні, своєму народові в його перемогах трудових завжди безмірно раді, а звідси ж і сила Ваша, звідси і радість могутня.

П. Тичина

16/XI 62.

Смілянський Леонід Іванович (1904—1966) — український радянський письменник.

Владислав — небіж поета В. Є. Тичина.

Ющенко Олекса Якович (нар. 1917 р.) — український радянський поет, лауреат премії ім. П. Г. Тичини «Чуття єдиної родини» (1983). В О. Я. Ющенка зберігається три книги П. Тичини із дарчими написами, серед яких найцікавіший на книзі «Вибране» (К., «Дніпро», 1961): «Дорогому Олексі Яковичу Ющенку, що за моєї пам'яті піднісся до справжніх вершин радянської поезії. А знав же я його ще давно-давно — по нашому Чернігову рідному, хорошому — на добру згадку від Павла Тичини. 1.XI 66. Київ. Та ще ж дарунок цей від мене належить і славному синові-студентові Олексі Яковича Олесю Ющенку. На добро, на радість нашим людям».

387. ДО В. С. ШВЕЦЯ.

10 листопада 1942 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1981, 2 червня (у спогадах В. Швеця «Тичина в окопах»).

Подається за автографом, що зберігається в домашньому архіві В. С. Швеця.

...подоріж моя до Саратова (на антифашистський мітинг)...— Йдеться про участь П. Тичини в другому антифашистському мітингу представників українського народу, що відбувся в Саратові 30 серпня 1942 р. Всього за роки Великої Вітчизняної війни було проведено чотири мітинги (перший — 26 листопада 1941 р. в Саратові; третій — у Москві 16 травня 1943 р.; четвертий — у Києві 20 лютого 1944 р.), які продемонстрували волю трудящих України до перемоги над гітлерівськими загарбниками. Учасники мітингів звернулися з закликами до населення окупованих областей України віддати всі сили на боротьбу за визволення радянської землі з-під ярма німецьких загарбників і надіслали привітання воїнам-фронтовикам. П. Тичина виступив на згадуваному в листі до В. Швеця мітингу з промовою, що була надрукована під назвою «Український народ не буде в німецькому рабстві» українською і російською мовами в газетах «Комуніст» та «Советская Украина» від 2 вересня 1942 р. (див. т. 8, кн. 1 цього видання).

...я вже домовився тут у Спілці письменників, аби можна було їх видати невеличкою збіркою в серії «Фронт і тил». — Перша збірка поезій В. Швеця «Добрий ранок, Україно!» за редакцією П. Тичини вийшла в 1945 р. (К.—Х., Укрдержвидав), а згадувані в листі вірші були надруковані тоді в періодиці.

П о л о в и ч Захар Григорович — комісар батальйону, в якому тоді служив В. С. Швець.

20 листопада 1942 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 32).

Тростянецький Арон Абрамович (1914—1986) — український радянський критик, літературознавець. У роки Великої Вітчизняної війни працював у редакції газети «Література і мистецтво». В листі, очевидно, йдеться про внесення поправок у текст поеми «Похорон друга», що готувався до друку («Українська література», 1942, № 9-10, с. 63—70).

389. ДО В. С. ШВЕЦЯ.

1 грудня 1942 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1981, 2 червня (у спогадах В. Швеця «Тичина в окопах»).

Друкується за автографом, що зберігається в домашньому архіві В. Швеця.

Отже, виходить, Ви одержали вже мою збірку? — Йдеться про надіслану П. Тичиною збірку «Тебе ми знищимо — чорт з тобою» (Уфа, СРПУ, 1942) із таким дарчим написом: «Дорогому Василю Швецю від Автора. 1/VIII 42».

У в альманаху піде немала кількість Ваших поезій. — У листі від 30 листопада 1942 р. головний редактор видавництва Спілки радянських письменників України Н. Рибак повідомляє:

«Шановний товаришу Швець.

Поезії, які Ви надіслали тов. Тичині П. Г., частково будуть використані в другій книзі альманаху «Україна в огні».

В цілому ж збірка поезій вийде в першому кварталі 1943 року. Редактор збірки — Павло Григорович Тичина» (*Швець В.* Листи в окопи, с. 101).

390. ДО ЮНИХ ЧИТАЧІВ.

1942 р.

Вперше надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 194—195.

Подається за незакінченим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5068, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (згадка про видання в Уфі «Кобзаря» Т. Шевченка та творів І. Франка).

Гречуха Михайло Сергійович (1902—1976) — державний і партійний діяч УРСР. Из січня 1939 р. по січень 1954 р. був Головою Президії Верховної Ради УРСР.

391. ДО В. Є. ТИЧИНИ.

1942 р.

Друкується вперше за автографом дописки на листі К. К. і Л. П. Папарук до В. Є. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4977, арк. 2 зв.). Датується орієнтовно (часом навчання В. Є. Тичини в Об'єднаному українському державному університеті в Кзил-Орді). На одному з листів Л. П. і К. К. Папарук того ж періоду є ще така дописка П. Тичини: «У мене одно слово: учись людиною бути, старайся у навчанні, бережи здоров'я». В ІЛ зберігається альманах (машинописний текст із правками П. Тичини) літературної групи названого університету із поетичними творами В. Тичини, П. Морганька, М. Нечиталюка і К. Швачка, що готувався до видання за редакцією С. Шаховського.

392. ДО А. І. МИКИТЕНКА.
2 березня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5113; поштова листівка). Листівку надіслано за такою адресою: «П. П. С. 866, часть 427. Микитенку А. И.» Повернуто П. Тичині з написом: «Адресату доставить невозможно». Особу адресата встановити не вдалося.

393. ДО І. О. МЕЛЕШКА.
3 березня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5112; поштова листівка). Текст пошкоджено — вгорі відірвано шматочок із ім'ям та по батькові. Листівку надіслано за такою адресою: «Одержав від Вас листівку, «Кобзаря», 2 «Літ[ературні] газети» і Вашу збірку «Перемагать і жити». Яка це велика радість! [...] А скільки захошень всім тим, що Ви прислали. «Перемагать і жити» — я зміг прочитати поки що тільки один раз. Переходить із рук в руки. Да це й зрозуміло. Адже тут нічого не можна дістати укр[аїнською] мовою. А тут скучаєш за українським літературним словом» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6848, арк. 2).

Мелешко Іван Олексійович — тоді курсант військового училища, який звертався до П. Тичини з проханням надіслати йому літературу українською мовою. У своїй відповіді І. О. Мелешко повідомляв: «Одержав від Вас листівку, «Кобзаря», 2 «Літ[ературні] газети» і Вашу збірку «Перемагать і жити». Яка це велика радість! [...] А скільки захошень всім тим, що Ви прислали. «Перемагать і жити» — я зміг прочитати поки що тільки один раз. Переходить із рук в руки. Да це й зрозуміло. Адже тут нічого не можна дістати укр[аїнською] мовою. А тут скучаєш за українським літературним словом» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6848, арк. 2).

Висилаю тільки той, що є, — уфїмський, скорочений. — Йдеться про видання «Кобзаря» Т. Шевченка, що вийшло в Уфї в 1942 р. за редакцією та з передмовою П. Тичини.

...ще кілька номерів «Літ[ературної] газети» посилаю та свою книжечку. — Йдеться про газету «Література і мистецтво» та збірку «Перемагать і жити» із таким написом: «Шановному Ів[ану] Ол[ексійовичу] Мелешку від Автора. 3/III 43». Цю книгу було повернено П. Тичині в день святкування його 70-річчя з дня народження із таким написом: «Дорогий Павло Григорович! Ваша книга, пронесена мною через фронти Вітчизняної війни, була зброєю у боротьбі проти фашистських загарбників. Я не можу, шановний Павло Григорович, не звернутися з великою подякою до Вас. Ми, радянські воїни, не раз ходили в огненні атаки з палкими словами — «Перемагать і жити!».

...Перемогли, живем і будем жити!
З глибокою пошаною —

Ів. Мелешко
(підполковник).

27/І 1961 р.» (Тичина П. Із щоденникових записів, с. 135).

394. ДО С. З. ПЛАКСІЯ ТА ІНШИХ.
Початок березня 1943 р.

Друкується вперше за автографом фіолетовим чорнилом, що зберігся незадовільно (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5137, арк. 1). У правому верхньому кутку листа обірвано частину тексту із прізвиськами воїнів, що встановлені за віршем П. Тичини «Відповідь бійцям на фронт». Датується на підставі перших публікацій вірша «Відповідь бійцям на фронт» у газетах «Література і мистецтво» від 15 березня

1943 р. та «В бой за Родину» від 28 квітня 1943 р. У листі від 12 квітня 1943 р. С. З. Плаксіє писав П. Тичині: «Якби Ви знали, які ми раді були, коли одержали Вашого власноручного листа і з ним цілу книжку Ваших віршів та ще й «Кобзар». Ми багато раз прочитали його, проте, що ми маємо переписку з Вами, знають всі бійці нашого з'єднання. Наші фронтові друзі — росіяни, татари, грузини, узбеки, казахи, киргизи і всі, хто у нас є, по декілька раз заставляють читати «Кобзар», і все на нашій українській мові. Ми читаємо, а потім пояснюємо їм, щоб було зрозуміло. Так, «Сон» із «Кобзаря» кожний вечір приходять переписувати. А Ваш вірш, що склали Ви про нас, ми надрукували в газеті» (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 7177).

395. ДО Л. І. СМІЛЯНСЬКОГО.

11 березня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 31).

Вірш про Полтаву...— Йдеться про вірш «За Харковом воскресла і Полтава», вперше надрукований під назвою «За Харковом воскресне і Полтава» в газеті «Література і мистецтво» від 31 серпня 1943 р., що пояснювалося зміною обстановки на фронті — Полтаву остаточно було звільнено 23 вересня 1943 р.

...як у збірці...— Очевидно, йдеться про збірку «День настане» (1943), що готувалася тоді в Уфі до друку за редакцією М. Рильського, до якої не увійшов вірш «За Харковом воскресла і Полтава».

396. ДО С. Ф. КУДАША.

Кінець березня 1943 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 5090, арк. 3). Датується за часом створення віршованого послання П. Тичини «Сайфі Кудашу» (28 березня 1943 р.), написаного до 30-річчя літературної та громадської діяльності башкирського поета.

Кудаш Сайфі (Кудашев Сайфі Фаттахович; нар. 1894 р.) — башкирський радянський поет, народний поет Башкирії. П. Тичина переклав два вірші С. Кудаша «Слово матері» і «Гвіздох» (див. т. 5, кн. 2, с. 239—240, 566—567 цього видання), де йдеться також про дружні і творчі взаємини українського й башкирського поетів.

Інститут мови й літератури АН УРСР...— У 1941—1943 рр. П. Тичина був директором об'єднаного Інституту літератури і мови АН УРСР, від імені якого й написав дане поздоровлення Сайфі Кудашу.

У бібліотеці С. Кудаша зберігається кілька книг із дарчими написами П. Тичини, які були скопійовані, очевидно, Л. П. Тичиною (збереглися копії її рукою та машинописний текст із поміткою «З архіву С. Кудаша»). Два з них подаємо за машинописною копією (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 5090, арк. 8, 9).

На книзі «Зростає, пречудовний світе» (К., «Радянський письменник», 1960): «Сайфі Фаттаховичу Кудашу — Павло Тичина.

Сжились мы с Вами, крепко подружались еще с 1941 года (пусть никогда война не возвращается), дружба у нас несокрушима.

4 февраля 1961 года, Киев».

На книзі «Избранное» (М., «Художественная литература», 1965): «Дорогому другу нашему, народному поэту — Сайфи Фаттаховичу — на добрую память от бывшего уфимца.

Большую благодарность выражаю тебе, дорогой Сайфи, и всей семье твоей, что ты приехал на мой юбилей. Никогда мы, вместе с Лидой Петровной, не забываем того, как ты принял нас в Уфе, как приняли нас твои соратники — башкирские писатели. Большую признательность выражаю всему башкирскому талантливому народу.

От Лиды Петровны и от меня большой привет дорогой, доброй и прекрасной Магфуре Сарваровне, а также и всей семье Вашей.

Павло Тычина

30 января 1966 г. Киев».

397. ДО Л. П. ПАПАРУК.

1 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 1—3).

Жені в «Слові» нема; він ще за кілька місяців перед вступом нашим подався до села Михайловського під Полтавою. — Юрій Євгенович Тычина, небіж поета, який живе в Харкові в будинку «Слово», де в 1929—1934 рр. мешкав П. Тычина, так пояснює виїзд Євгена Григоровича, Тетяни Петрівни і свій у сільську місцевість: «...Ми, не маючи більше 1,5 року ніяких звісток із Пісок, ще навесні 1943 р. утрюх за дозволом окупаційної влади рушили туди. Але далі Нової Басані нас не пустили (заборонена зона), а там від людей взнали про трагедію с. Пісок і про те, що надії немає» (машинопис статті Ю. Є. Тычини «Поет у визволеному Харкові» зберігається в архіві упорядника; стаття в скороченому вигляді опублікована в журналі «Київ», 1988, № 4, с. 142—146).

Тетяна Петрівна — дружина Б. Г. Тычини.

...село Піски спалено. — Під час розправи фашистів і поліцаїв над жителями села Пісок 28 грудня 1942 р. Ольга Михайлівна Тычина та її діти Ольга і Тамара були розстріляні в дідівській садибі.

Золочів — селище міського типу Харківської області, де з 1936 р. О. М. Тычина викладала в школі українську мову й літературу.

Мати Сашка Єселевського? — Йдеться про пісківських родичів П. Тычини.

Оксана — сестра П. Тычини.

398. ДО Л. П. ПАПАРУК.

10 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 4).

Я вже в Москві. У Кремлівській лікарні... — Ю. Є. Тычина в статті «Поет у визволеному Харкові» на основі документів та історії хвороби П. Г. Тычини (Харківський рентгенологічний інститут. Історія хвороби № 249 від 30.08 43 р.) так пояснює причину, чому поет потрапив до Кремлівської лікарні: «При нальоті ворожої авіації (як відомо, під час поїздки на «Вілісі» на мітинг з нагоди визволення Харкова) Павло Григорович був поранений і потрапив до поліклініки Харківського рентгенологічного інституту по вул. Пушкінській, № 49, де на той час працювала лікар В. І. Дмитренко. У хворого боліла нога, підвищилась температура, але він поведився спокійно, ввічливо, говорив тихо. Дивлячись на худеньку молоду лікарку, яось навіть пожартував: «Вам оце не ноги перев'язувати, а у балеті танцювати».

Тут згадуються рядки, написані поетом тоді, «як лежав у поліклініці по Пушкінській на IV поверсі»:

В лікарні я. В палаті темно.
У роті вислохло. Жага.
Болить мені, щемить так щемно
моя нога...

[...] Іще тоді В. І. Дмитренко зробила на згадку про незвичайного пацієнта зайву друковану копію історії хвороби П. Г. Тичини і зберегла її. Цей документ на пожовклому папері свідчить про те, що трапилось із Павлом Григоровичем того фатального дня, та дещо про дальший перебіг подій.

«До... інституту 30.08 43 був доставлений хворий Тичина Павло Григорович з підозрою на перелом ноги...

30.08 43 під час автомобільної катастрофи права голінка хворого була притиснута машиною. Хворий відчув біль в середній третині правої гомілки, але підвівся і навіть узяв участь у піднятті машини...

31.08 43... о 2-й годині дня накладена гіпсова пов'язка... о 5-й годині вечора хворого переведено на приватну квартиру...

В зв'язку з бажанням хворого продовжити лікування в м. Москві, вважаючи цілком можливим транспортування в лежачому положенні, бажано літаком».

Володимир Гнатович — Заболотний.

399. ДО М. П. БАЖАНА.

12 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4993, арк. 1).

Бажан Микола Платонович (1904—1983) — український радянський поет, громадський діяч, академік АН УРСР (з 1951 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1974 р.). У 1943—1948 рр. працював заступником Голови Раднаркому (згодом Ради Міністрів) УРСР. Лауреат Державних премій СРСР (1946, 1949) та Ленінської премії (1982).

Кирилюк Євген Прохорович (1902—1989) — український радянський літературознавець і критик, член-кореспондент АН УРСР (з 1957 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1972 р.). За книгу «Т. Г. Шевченко. Життя і творчість» удостоєний Ленінської премії (1964), а за працю «Шевченківський словник» (у співавторстві) — Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1980). Деякий час Є. П. Кирилюк був директором Музею Т. Г. Шевченка АН УРСР, а в 1944—1983 рр. завідував відділом шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Ніна Володимирівна — дружина М. П. Бажана.

400. ДО ЛЬОТЧИКІВ 17-ї ПОВІТРЯНОЇ АРМІЇ.

Не пізніше 14 вересня 1943 р.

Вперше надруковано: «Защитник Отечества», 1943, 14 вересня. Звернення друкувалося в перекладі українською мовою в спогадах А. І. Качельсона «Співець краси нового дня», де розповідається про історію його написання: «Я прибув до Харкова невдовзі після його визволення й почув, що вже кілька днів там живе Тичина. Кинувся його розшукувати і знайшов на чийійс квартирі. Павло Григорович лежав хворий (після перелому ноги.— С. Г.), щоправда, вже видужував. [...]»

І тут спало мені на думку попросити Павла Григоровича написа-

ти привітання нашим льотчикам, які воюють за визволення України від фашистських загарбників. Знаючи політичну чуйність поета, його готовність усім, чим тільки може, допомогти фронтові, я вірив, що, навіть будучи хворим, він не відмовиться зробити це. Так воно й було. Тичина, сидючи в ліжку, тут же своїм характерним розбірливим почерком написав своєрідне послання, яке було згодом надруковане в нашій армійській газеті» (Співець нового світу, с. 247—248).

Подається за першодруком.

«Защитник Отечества» — друкований орган 17-ї повітряної армії 3-го Українського фронту. В цьому ж номері газети опубліковані статті композитора П. Козицького «Гоните врагов без передышки» та російського письменника В. Лідіна «Под небом Донбасса».

401. ДО Л. П. ПАПАРУК.

18 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 5). Напис на конверті: «Бюро пропусков. Просьба передать Л. П. Папарук. От П. Тычины. Хирург[ическое] отд[еление], палата 55».

...том IV Історії літератури Грушевського...— Йдеться про четвертий том «Історії української літератури в п'яти томах» (Київ — Львів, 1923—1927), написаної академіком АН УРСР (з 1924 р.) та АН СРСР (з 1929 р.) Михайлом Сергійовичем Грушевським (1866—1934).

Хома Михайлович — Х. М. Коцюбинський (1870—1956), брат М. М. Коцюбинського. З 1935 р. був директором музею письменника в Чернігові.

Кирієнко П. Є.— лікар, який завідував медсанбатом на Калінінському фронті. Збереглося кілька листів П. Кирієнка до П. Тичини, в яких він дякує за надіслану літературу. Наприклад, у листі від 20 липня повідомлялося: «За минулі кілька неділь одержав від Вас особисто кілька примірників газети «Література і мистецтво», збірник творів радянських українських письменників, два журнали «Українська література», від Х. М. Коцюбинського «Збірник музею М. М. Коцюбинського» і від Спілки радянських письменників України цілий пакунок з книгами» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6375).

...купи мені книжку М. Алігер про Зою Космодем'янську...— Йдеться про окреме видання поеми М. Алігер «Зоя» (1942).

...від роботи я відстав: і в АН і НК О.— Йдеться про виконання обов'язків академіка АН УРСР та роботу в Народному комісаріаті освіти УРСР.

402. ДО Л. П. ПАПАРУК.

20 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 7).

...готовий вірш про Київ.— Йдеться про вірш, написаний 20 вересня 1943 р. (див. примітку до листа № 407).

Перечитую «Уленшпігеля».— Мається на увазі твір бельгійського письменника Шарля де Костера (1827—1879) «Легенда про Тіля Уленшпігеля».

...не міг я всього зрозуміти «Фому Гордєєва»...— Йдеться про роман М. Горького (1899).

403. ДО Л. П. ПАПАРУК.
24 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4058, арк. 8). На конверті напис: «Бюро пропусков. Просьба передать Л. П. Папарук».

Зінаїда Миколаївна — дружина архітектора В. Г. Заболотного.

Міллер — очевидно, редактор газети «Биробиджанская звезда».

Біробіджан — центр Єврейської автономної області Хабаровського краю РРФСР.

Владі пошили простою бандероллю «День настає». — Йдеться про надсилання небожеві Владиславу Євгеновичу Тичині збірки «День настане» (1943).

Ямпольський Ісаак Григорович (нар. 1902 р.) — російський радянський літературознавець.

Новиченко Леонід Миколайович (нар. 1914 р.) — український радянський критик, літературознавець, академік АН УРСР (з 1985 р.). Автор багатьох статей і передмов до творів П. Тичини, монографії «Поезія і революція» (перше видання — 1956 р.). З 1943 р. був редактором газети «Література і мистецтво», потім — «Літературної газети» (до 1946 р.). Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1968).

Хінкулов Леонід Федорович (1912—1986) — український радянський літературознавець, критик.

Ваган Олександрович — Маміконян.

Руденський — очевидно, Я. Руденський — художник, який оформляв збірку «Партія веде» (К., «Радянська література», 1934).

...книгу статей. — Очевидно, йдеться про книгу П. Тичини: Творча сила народу. Статті. [Уфа], СРПУ, 1943.

Кобилецький Юрій (Іван) Свиридович (1906—1987) — український радянський літературознавець і критик.

404. ДО Л. П. ПАПАРУК.
27 вересня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 10).

...зараз же передам записку т. Корнійчукові... — У 1943 р. О. Є. Корнійчук був призначений заступником наркома іноземних справ СРСР і міг сприяти госпіталізації В. Г. Заболотного в Кремлівську лікарню.

405. ДО Л. П. ПАПАРУК.
1 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 12). На конверті вгорі напис простим олівцем рукою П. Тичини: «Лидии Петровне Папарук. Эти две открытки, что в конверте, прошу сейчас же опустить в почтовый ящик».

406. ДО Л. П. ПАПАРУК.
6 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 14).

Смолич Юрій Корнійович (1900—1976) — український радянський письменник, Герой Соціалістичної Праці (з 1970 р.).

Стейнбек Джон Ернст (1902—1968) — американський письменник. У 1936, 1947 і 1963 рр. був у Радянському Союзі, зокрема на Україні; лауреат Нобелівської премії (1962).

Райт Річард (1908—1960) — американський негритянський письменник.

407. ДО Л. П. ПАПАРУК.

8 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 16).

Байрон Джордж Ноел Гордон (1788—1824) — англійський поет.

Манн Генріх (1871—1950) — німецький письменник, громадський діяч. «Юність короля Генріха IV» (1935) — перша частина історичної дилогії. Друга частина — «Зрілість Генріха IV» (1938).

Антонович Володимир Боніфатійович (1834—1908) — український історик, археолог, етнограф.

Драгоманов Михайло Петрович (1844—1895) — український публіцист, історик, літературознавець, фольклорист, економіст, філософ, громадський діяч. У 1863 р. змушений був емігрувати за кордон, де не припиняв своєї діяльності (заснував у Женеві вільну українську друкарню, видавав журнал «Громада»). З 1889 р. був професором Софійського університету.

«Київ» перепису тобі на завтра. — Йдеться про вірш П. Тичини, написаний 20 вересня 1943 р., вперше надрукований у газеті «Правда України» від 7 листопада 1943 р. (на другий день після визволення Києва від фашистських окупантів); 8 листопада 1943 р. вірш було надруковано в газеті «Правда».

...мое «Послание» Юльці! — Йдеться про вірш П. Тичини «Юній поетесі (Юльці Б[улаховській]й)», написаний 7 жовтня 1943 р. в Кремлівській лікарні (див. т. 2 цього видання).

408. ДО Л. П. ПАПАРУК.

12 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 17).

...я заледве-ледве встиг переписати свою «прозу» про Київ. — Очевидно, йдеться про статтю-привітання на честь визволення Києва «Через золоті ворота перемоги», надруковану в газетах: «Радянська Україна», 1943, 7 листопада; «Труд», 1943, 19 листопада (під назвою «Наша слава, гордість і краса»); «Красная звезда», 1943, 11 листопада (під назвою «Ликуй, мой народ!»).

Озеров Лев Адольфович (нар. 1914 р.) — російський радянський поет, перекладач; автор книги «Павло Тичина» (Уфа, СРПУ, 1944), багатьох статей і передмов до видань творів та перекладів поезій Тичини. Л. Озеров листувався із П. Тичиною в 1944—1967 рр.

409. ДО Л. П. ПАПАРУК.

16 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 20).

Леонід Арсенович — Булаховський (1888—1961), український і російський радянський мовознавець, академік АН УРСР (з 1939 р.), член-кореспондент АН СРСР (з 1946 р.), автор праць із проблем російського та українського мовознавства, славістики, слов'янської акцентології.

410. ДО Л. П. ПАПАРУК.
18 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 21).

411. ДО Л. П. ПАПАРУК.
22 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4958, арк. 18).

«Учительская газета» — центральна радянська газета, що видається в Москві з 1924 р. тричі на тиждень. П. Тичина як народний комісар освіти УРСР безумовно цікавився питаннями, які висвітлювала на той час «Учительская газета».

412. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
28 жовтня 1943 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Ю. Є. Тичини. Олекса Михайлович Філіпов — тоді заступник наркома освіти УРСР.

...хочеться Юрика побачити...— Йдеться про небожа Ю. Є. Тичину.

413. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.
15 листопада 1943 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Ю. Є. Тичини. В кінці листа є дописка Л. П. Папарук: «Я і мама гаряче вітаємо Вас і цілуємо. Бувайте здорові. Як Павлусь видужить, то приїдемо, тільки не знаю ще чи у Харків, чи у Київ. *Ліда*».

Туторський Павло Васильович (1883—1975) — харківський педагог. Ю. Є. Тичина розшукав у Москві у сина Туторських Ігоря Павловича перший том «Вибраних творів у трьох томах» Тичини (К., ДВХЛ, 1957) із дарчим написом поета: «Шановним Наталі Георгіївній й Павлові Васильовичу Туторським з подякою за велику теплоту й увагу, якою я був оточений у їхньому домі після перелому ноги у прифронтовій смузі. Павло Тичина. 10/XII 57».

Євєнко Андрій Федорович (нар. 1915 р.) — диктор українського радіо, заслужений артист УРСР.

414. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.
1943 р.

Друкується вперше за чернеткою незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5123). Датується орієнтовно за змістом (згадка про двоповерховий будинок і горбд, який сім'я Тичини обробляла в Уфі в 1943 р.).

Всеволод Петрович — прізвище адресата встановити не вдалося.

415. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
26 грудня 1943 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Л. А. Озерова.

Як буде готова з Вашими додатками стаття...— Йдеться про передмову «Зеленые побеги» до видання «Мы Сталина солдаты. Сборник стихов молодых украинских поэтов» (М., 1944, с. 3—10), що вперше була надрукована в газеті «Правда Украины» від 21 вересня 1944 р. До антології увійшли твори поетів-фронтовиків І. Неходи, М. Стельмаха, В. Лісняка, В. Швеця та ін.

Трощенко К. Д. — тоді редактор Гослитиздата.

Маргарита Григорівна — Лозинська, дружина Л. А. Озерова.

Аплетін Михайло Якович — тодішній працівник іноземної комісії при Спільці радянських письменників СРСР, через якого ірландський письменник Шон О'Кейсі надіслав листа на віршоване послання П. Тичини (див. т. 2, с. 616 цього видання). Зберігся початок листа П. Тичини до М. Я. Аплетіна: «Дорогой Михаил Яковлевич! Передаю Вам оригинал своего стихотворения и подстрочник. Чистый экземпляр, подписанный для Шон О'Кейси, как и условились, я пришлю Вам позже» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4989, арк. 1).

Грудницька Марія Семенівна (1900—1971) — українська радянська поетеса і літературознавець; тривалий час працювала у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

416. ДО Л. Х. ПАЛАМАРЧУКА.
9 січня 1944 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова.

Паламарчук Лука Хомич (1906—?) — державний діяч УРСР. У 1943—1952 рр. був відповідальним редактором газети «Радянська Україна».

Микола Платонович — Бажан; тоді працював заступником Голови Ради Народних Комісарів УРСР.

417. ДО О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧІЛІНГАРОВОЇ
та М. М. ПИЛИНСЬКОЇ.

27 лютого 1944 р.

Вперше надруковано: «Прапор», 1979, № 7, с. 140 (в статті О. М. Пилинської-Чілінгарової «Павло Тичина в Харкові»).

Подається за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова.

418. ДО А. К. і К. О. ПАВЛЮКІВ.
9 березня 1944 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1688).

...ані як нема часу, щоб заїхати провідати «накузнечників»...— Йдеться про мешканців будинку по вул. Кузнечній, 107, у Києві, де в 1916—1923 рр. жив П. Тичина.

419. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

26 березня 1944 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 174 (в публікації Л. А. Озерова і С. А. Гальченка «Він любив писати листи... З епістолярної спадщини Павла Тичини»). .

Подається за автографом, що зберігається в Л. А. Озерова.

Передмову до антології я виправив... — Йдеться про передмову «Зеленые побеги» до вид.: Мы Сталина солдаты. Сборник стихов молодых украинских поэтов (М., 1944, с. 3—10).

Щодо збірника Вашого «Українські діти на війні»... — Йдеться про підготовку книги, виданої пізніше під назвою «Безсмертя юних. Збірник творів про дітей та молодь у Великій Вітчизняній війні» (К., «Радянська школа», 1948).

«Реквием» — поема П. Тичини «Похорон друга», яка друкувалася під такою назвою в перекладі Л. А. Озерова («Знамя», 1943, № 11-12, с. 64—68).

...як здоров'я Катрусі? — Йдеться про Катерину Дмитрівну Трощенко, яка тоді тяжко хворіла. Померла в 1944 р. Некролог підписав і П. Тичина.

...передати «Детгизу» три підписаних мною примірники договорів. — У 1944 і в наступні роки в «Детгизе» книга творів П. Тичини не виходила. В названому видавництві вийшла книга П. Тичини «Избранные стихотворения» за редакцією Б. Турганова в 1943 р. в серії «Школьная библиотека».

420. ПРИВІТАННЯ З НАГОДИ ПЕРШОЇ РІЧНИЦІ

ВИЗВОЛЕННЯ ЧЕРНІГОВА ВІД ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ.

23 вересня 1944 р.

Друкується вперше за машинописною копією урядової телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5270), датованою автором внизу аркуша біля адреси Народного комісаріату освіти УРСР. Телеграму адресовано голові Чернігівської обласної Ради депутатів трудящих Костюченку та секретарю обласного комітету КП(б)У Кузнецову.

421. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

27 вересня 1944 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Л. А. Озерова.

422. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.

30 вересня 1944 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 1).

Еренбург Ілля Григорович (1891—1967) — російський радянський письменник і громадський діяч, лауреат Державних премій СРСР (1942, 1948) та Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1952). В архіві І. Еренбурга зберігається один лист та 16 телеграм за 1944—1966 рр. П. Тичини, надісланих переважно з нагоди свят, ювілеїв та вручення урядових нагород. У томі друкуються лише ті телеграми, які мають цікаві відомості про творчі і дружні взаємини письменників. В одному із листів І. Еренбург так охарактеризував їхні стосунки:

«Дорогой Павел Григорьевич, я не назову прихотью судьбы то обстоятельство, что мы родились с Вами в один и тот же день дале-

кого дев'яносто першого року. Перед нашими очима пройшли те жє картини, ми переживали общєє страсти и вместе тепер, оглянувшись назад, видим длинный сложный путь. Давно я с любовью слежу за Вашей благородной работой, за Вашей чистой и вдохновенной поэзией. Я Вам желаю счастья, мира.

Крепко Вас обнимаю — Илья Эренбург» (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 984, арк. 5).

Г. В. Полєк, М. Лещинская, Эда Халифман... — особи, про які клопотався І. Еренбург перед П. Тичиною як наркомом освіти УРСР.

423. ДО В. Д. БОНЧ-БРУЄВИЧА.

Грудень 1944 р.

Друкуються вперше за авторизованим машинописом, що зберігається в архіві В. Д. Бонч-Бруєвича (Державна бібліотека ім. В. І. Леніна, ф. 369, 353, № 46). Датується за відповіддю В. Д. Бонч-Бруєвича від 16 січня 1945 р.

Бонч-Бруєвич Володимир Дмитрович (1873—1955) — радянський партійний і державний діяч, історик, етнограф, літератор. Його було запрошено на ювілейні урочистості з нагоди 150-річчя з дня смерті Г. Сковороди, оскільки він був причетний до публікації творів українського філософа ще в дожовтневий період, здійснивши вид.: *Собрание сочинений Г. С. Сковороды. Т. 1. С биографией Г. С. Сковороды М. И. Ковалинского, с заметками и примечаниями Владимира Бонч-Бруевича*, Спб., 1912. Це видання було підручною книгою П. Тичини при написанні поеми-симфонії «Сковорода» і як унікальний примірник з помітками поета зберігається в його архіві. В. Д. Бонч-Бруєвич не зміг прибути на запрошення П. Тичини, що пояснював у своєму листі від 16 січня 1945 р.: «Приглашение прибыть на чествование имени Г. С. Сковороды я получил 16 декабря 1944 г., когда уже, конечно, было поздно собираться ехать в Киев. Но я всем моим сердцем был вместе со всеми Вами в эти торжественные дни, когда все мыслящие в Украине воздавали заслуженную честь и хвалу великому старцу, мыслителю и литератору Г. С. Сковороде. Мне очень хотелось написать и прислать Вам мои маленькие воспоминания о том, как Владимир Ильич, желая украсить нашу столицу памятниками тех, кто двигал культуру нашего отечества, распорядился поставить памятник Григорию Саввичу у нас в Москве» (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 5687, арк. 1).

424. ДО Л. М. ТИЧИНИ.

17 січня 1945 р.

Друкуються вперше за автографом, що зберігається в Л. М. Тичини. В архіві П. Тичини знаходиться ксерокопія, виготовлена, очевидно, на замовлення Л. П. Тичини після смерті поета (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 4978, арк. 1).

Тичина Леонід Михайлович (нар. 1913 р.) — небіж П. Тичини, найстарший син брата Михайла. Одночасно з листом П. Тичина надіслав йому свою збірку «Перемагають і живуть» із таким написом: «Дорогому Леонідові Тичині на згадку від рідного дядька П. Тичини. 17/І 45». Одержання подарунка адресат засвідчив таким написом: «Книжка одержана в час форсування р. Одер і наступу на м. Лінгніц».

Парфен Михайлович — очевидно, працівник Народного комісаріату освіти УРСР.

Сева — очевидно, Всеволод Михайлович Тичина (нар. 1915 р.), брат Л. М. Тичини і небіж поета.

22 березня 1945 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5242, арк. 2). Датується за супровідним листом П. Тичини на адресу народного комісара закордонних справ УРСР Д. З. Мануїльського від 22 березня 1945 р.: «Народний комісаріат освіти УРСР дуже прохає Вас дати вказівки про надіслання до Болгарії урядової телеграми, текст якої при цьому додаємо».

Полян о в (справжнє прізвище — Попов) Димитр Іванов (1876—1953) — болгарський письменник, родоначальник пролетарської поезії.

24 березня 1945 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 175.

Подається за автографом, що зберігається в Л. А. Озерова.

...один свій вірш...— Йдеться про вірш «Болгарському народові», опублікований 24 березня 1945 р. в газеті «Правда України». Цей вірш, як видно із помітки на автографі, було прочитано в Софії 3 березня 1945 р.

Я дуже радий, що побував у Болгарії.— П. Тичина у березні 1945 р. брав участь у роботі Слов'янського собору (конгресу) в Софії.

Чи не дістали б Ви там десь у Москві свої книжечки видання «Фронт і тил»...— Йдеться про книжку Л. Озерова «Павло Тичина», видану Спілкою радянських письменників України в 1944 р. в серії «Фронт і тил».

30 березня 1945 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 162).

Білецький Олександр Іванович (1884—1961) — український радянський літературознавець, академік АН УРСР (з 1939 р.) і АН СРСР (з 1958 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1958 р.); автор статей про творчість П. Тичини, передмов до видань його творів, починаючи з 1927 р. (Творчество П. Тычины.— В кн.: Тычина П. Избранные стихотворения. X., 1927, с. 13—21).

Передаю Вам переклади...— Йдеться про авторизовані П. Тичиною переклади для видання вибраних творів, що готувалося тоді за редакцією О. Білецького та Б. Турганова, для якого вчений писав вступну статтю «Павло Тычина» (М., Гослитиздат, 1946).

Олександра Петрівна — Рябініна, тодішній редактор Гослитиздата, що готувала до друку видання «Избранное» (М., 1946).

М [арія] Р [ости славівна] — дружина О. І. Білецького.

30 квітня 1945 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Ю. Є. Тичини. В архіві П. Тичини знаходиться ксерокопія автографа, виготовлена, очевидно, на прохання Л. П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 15).

...писання колективної поеми...— Йдеться про написання П. Тичиною розділу колективної поеми «Слово великому Сталіну від українського народу», вперше надрукованої в газеті «Радянська

Україна» від 14 грудня 1944 р. (співавтори: М. Бажан, Я. Городський, С. Крижанівський, Т. Масенко, М. Нагнибіда, Г. Плоткін, М. Пригара, М. Рильський, В. Сосюра, М. Стельмах, М. Терещенко, М. Шеремет).
...писання статей для Москви...— Очевидно, йдеться про статті: «Торжествуй, земля советская!» («Правда», 1945, 1 травня), «Трудовой подвиг (Ремонт школ силами житомирских колхозников)» («Учительская газета», 1945, 27 червня).

429. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

4 серпня 1945 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 16).

430. ДО І. О. МАР'ЯНЕНКА.

18 серпня 1945 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5272). До листа додається телеграма на ім'я П. Тичини: «Двадцатого августа [в] Москве состоится празднование пятидесятилетия сценической деятельности корифея украинской сцены народного артиста СССР Ивана Александровича Марьяненко. Приветствия направлять [в] Москву, филиал МХАТ, гастроли Харьковского театра [имени] Шевченко, юбилейный комитет».

Мар'яненко Іван Олександрович (справжнє прізвище — Петлішенко; 1878—1962) — український радянський актор, режисер, педагог, театральний діяч, народний артист СРСР (з 1944 р.), лауреат Державної премії СРСР (1947).

431. ДО С. І. ЧИКОВАНІ.

21 жовтня 1945 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5202, арк. 1).

Датується за змістом.

Столетний юбилей грузинского гения...— Йдеться про 100-ліття з дня смерті грузинського поета Ніколоза Мелітоновича Бараташвілі (1817—1845), яке відзначалося в 1945 р.

432. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

11 листопада 1945 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Л. А. Озерова.

Глузман Оттон Семенович — юрист, тодішній працівник апарату Українського відділення Літературного фонду СРСР.

Звягінцева Віра Клавдіївна (1894—1972) — російська радянська поетеса, перекладачка з вірменської, грузинської, аварської, єврейської, кабардинської та української мов (перекладала твори Т. Шевченка, Лесі Українки, П. Тичини, В. Швеця та інших поетів).

«Діти у Великій Вітчизняній війні» — збірник творів українських радянських письменників, що вийшов 1948 р. під назвою «Безсмертя юних. Збірник творів про дітей та молодь у Великій Вітчизняній війні», в якому передмовою «На захист дітей наших» став виступ П. Тичини на мітингу на захист дітей від фашистського варварства, що відбувся в Уфі 2 травня 1942 р.

«Р[адянська] ш[кола]» — республіканське видавництво, засноване в 1919 р. на правах підвідділу навчально-педагогічної літератури Всеукраїнського видавництва. В 1923—1930 рр. мало назву «Шлях освіти» і підпорядковувалось Наркомосу УРСР. Сучасну назву має з 1930 р. Видає навчально-педагогічну (посібники, підручники, словники) та художню літературу, науково-популярні серії книжок для школярів тощо.

Ботев Христо (1849—1876) — болгарський революціонер-демократ, поет, публіцист. П. Тичина переклав українською мовою 20 віршів та два оповідання Ботева (див. т. 6 цього видання).

Борис Александрович — Турганов.

Головенченко — очевидно, Федір Михайлович Головенченко, російський радянський літературознавець.

433. ДО ПРЕЗИДУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ ВІРМЕНСЬКОЇ РСР.

29 листопада 1945 р.

Друкується вперше за машинописною копією телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5273, арк. 1).

434. ДО О. П. РЯВІНІНОЇ.

1945 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5156, арк. 2). Датується орієнтовно.

435. ДО К. П. ХОХЛОВА.

28 грудня 1945 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2756, оп. 1, № 22).

Хохлов Костянтин Павлович (1885—1956) — російський радянський актор, режисер, народний артист СРСР (з 1944 р.). У 1938—1954 рр. був художнім керівником Київського російського драматичного театру ім. Лесі Українки, де доклав багато зусиль для піднесення загальної культури театру. Поставив п'єсу Лесі Українки «Камінний господар», п'єсу «Навала» Л. Леонова та «Мертві душі» за М. Гоголем.

Київський державний орден Трудового Червоного Прапора російський драматичний театр імені Лесі Українки створений 1926 р. У перше десятиліття роботи театру його художнє керівництво й акторський склад часто змінювалися, і лише в 1936—1938 рр. склався сталий акторський колектив, який із 1938 р. очолив К. П. Хохлов.

436. ДО Г. Г. ВЕРЬОВКИ.

8 березня 1946 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5020, арк. 1).

437. ДО К. Г. ВОБЛОГО.

5 травня 1946 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦНБ АН УРСР, ф. 38, № 632). Датується за поштовим штемпелем: «Київ. 5.V 46».

438. ДО В. Л. ІВАНКА.
14 травня 1946 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом на бланку Народного комісаріату освіти УРСР, що зберігається в родинному архіві колишнього директора Пісківської середньої школи Трохима Даниловича Дорошенка (? — 1989).

439. ДО В. І. КАСІЯНА.
22 червня 1946 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5062, арк. 1). Датується на підставі запису невстановленої особи на копії: «Одержав 22.VI 46 р.»

Касіян Василь Ілліч (1896—1976) — український радянський графік, народний художник СРСР (з 1944 р.), дійсний член Академії мистецтв СРСР (з 1947 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1974 р.), лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1964) та Державної премії УРСР (1971).

В. Касіян ілюстрував окреме видання поеми П. Тичини «Федькович у повстання Кобиліці» (К., Дитвидав, 1940), був автором портретів (спільно з О. О. Шовкуненком) до видання «Павлові Тичині. Збірник, присвячений сімдесятиріччю з дня народження і п'ятдесятиріччю літературної діяльності поета» (К., «Радянський письменник», 1961); автор статті «Співуча поезія» («Літературна газета», 1961, 27 січня), спогадів «Велика наша гордість» (Співець нового світу, с. 85—90). В. Касіян створив кілька графічних портретів П. Тичини, високо цінував його талант не тільки як поета, але й як художника.

440. ДО С. Я. АВТЕНЮКА.
Не пізніше 1 жовтня 1946 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5226, арк. 1—2). Датується орієнтовно за змістом (згадка про Нюрнберзький судовий процес над головними військовими злочинцями гітлерівської Німеччини, що відбувся 20 листопада 1945 р.— 1 жовтня 1946 р.).

Автенюк Семен Якович — тодішній нарком освіти Молдавської РСР.

441. ДО М. С. ТИХОНОВА.
11 грудня 1946 р.

Друкується вперше за машинописною копією урядової телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5187).

442. ДО Д. Г. БІЛОУСА.
18 грудня 1946 р.

Вперше надруковано: Співець єдиної родини, с. 159. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

Білоус Дмитро Григорович (нар. 1920 р.) — український радянський поет, перекладач. За порадою П. Тичини вивчив болгарську мову і поїхав у 1958 р. до Болгарії із рекомендаційним листом П. Тичини до Г. Караславова. За великий внесок у розвиток радянсько-болгарських відносин та переклади творів болгарської літератури українською мовою нагороджений орденом Кирила і Мефодія.

«А ці балачки про Дунай і протоки...» — П. Тичина просить внести зміни в перший рядок дванадцятої строфи вірша «Море говорить» (1947).

443. ДО С. І. ЧИКОВАНІ.

26 червня 1947 р.

Друкується вперше за машинописною копією урядової телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5202, арк. 2). Там же зберігається автограф незакінченого і недатованого листа П. Тичини до С. Чиковані: «Дорогой Симон Ивалович! Отправляю Вам подстрочник моего стихотворения, а также газету «Правда Украины». Не судите сильно, что подстрочник не чисто написан.

Был бы очень рад получить от Вас подстрочники Ваших стихотворений» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5202, арк. 3). Цей лист можна орієнтовно датувати 1946 р., оскільки після 28 березня 1946 р. (публікації вірша «Жить, работать и расти дано нам» у перекладі Л. Озерова) твори П. Тичини в газеті «Правда Украины» не друкувалися (попередня публікація вірша «За тучами я солнце вижу» того ж перекладача була 1 травня 1944 р.).

444. ДО УЧАСНИКІВ XII СПІВАЦЬКОГО
ВСЕНАРОДНОГО СВЯТА ЕСТОНСЬКОЇ РСР.

27 червня 1947 р.

Друкується вперше за машинописною копією урядової телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5274), надісланої в Таллінн на адресу голови республіканської комісії XII співацького всенародного свята Естонії Е. Пялля.

445. ДО Т. ПАВЛЮВА.

Не раніше 5 липня 1947 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5126, арк. 1; арк. 2 — цей же текст, написаний латинською транслітерацією). Датуються за змістом (5 липня 1947 р. П. Тичину було обрано членом-кореспондентом Болгарської Академії наук). Телеграму адресовано президенту Болгарської Академії наук Т. Павлову та її тодішньому вченому секретарю Касанжеву.

Павлов Тодор Димитров (1890—1977) — болгарський філософ-марксист, громадський і політичний діяч, академік (з 1945 р.), президент Болгарської Академії наук (у 1947—1962 рр., а з 1962 р. — почесний президент), іноземний член Академії наук СРСР (з 1947 р.).

446. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

29 вересня 1947 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 175.

Подається за автографом, що зберігається в адресата.

Ви ж, певно, чули і про пленум письменників... — Йдеться про пленум Спілки письменників Радянської України, на якому були піддані несправедливій критиці талановиті твори М. Рильського, Ю. Яновського, І. Сепченка та ін.

Про назву майбутньої нашої книжки перекладної... — У листі Л. Озерова від 18 вересня 1947 р., на який відповідав П. Тичина, повідомлялося: «Сдал я книгу в «Молодую гвардію», назвав ее не «Земля молодости», а «Пробуждение весны». Устраивает ли

Вас это название? Посылаю Вам примерный перечень отобранных вещей. Циклы не названы, а даны, как договорились, в цифровом порядке» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 7014, арк. 6). Названа книга перекладів, упорядкована Л. Озеровим, за редакцією Б. Турганова вийшла в 1948 р.

Н. Л. Брауну, звичайно, треба додати ще дещо із нового. — У згадуваному листі Л. Озеров повідомляв про те, що до книги «Пробуждение весны» включено лише переклад М. Л. Брауна глави із поеми П. Тичини «Шабля Котовського» «Оксанка и Яринка» («А Оксанка й Яринка полюбилі Котовського»). На думку поета, для представлення цікавих перекладів його творів, зроблених М. Л. Брауном, цього було мало.

«Дружбу народів», на великий жаль, не бачив ще... — Йдеться про чотирнадцяту книгу альманаху «Дружба народів» (виходив із 1939 р. нерегулярно в Москві російською мовою, а з 1955 р. — як журнал, щомісячно), в якому була надрукована стаття Л. Озерова «Маяковский и Тычина» (с. 221—223), а також рецензія О. Львова «Украинская книга о Маяковском» про книгу А. Тростянецького «Маяковский и Украина» (К., «Радянський письменник», 1946).

Що ж до назви нового мого твору — то я й не знаю, як його назвати. — Мається на увазі поема «Руднев і Ковпак», що так і не одержала остаточної авторської назви, над якою тоді працював П. Тичина. Твір за життя поета не друкувався (див. т. 2 цього видання).

Ковпак Сидір Артемович (1887—1967) — радянський державний діяч, командир Сумського партизанського з'єднання у роки Великої Вітчизняної війни, двічі Герой Радянського Союзу (1942, 1944).

Руднев Семен Васильович (1899—1943) — один з організаторів і керівників партизанського руху на Україні під час Великої Вітчизняної війни, Герой Радянського Союзу (1944). З вересня 1941 р. — командир партизанського загону, згодом з'єднання С. А. Ковпака.

Базима Григорій Якович — активний учасник партизанського руху на Україні в роки Великої Вітчизняної війни, начальник штабу партизанського з'єднання С. А. Ковпака.

Отже, умовно для редакції «Октября» дати так: «Драматические сцены (про Ковпака и Руднева)». — Л. Озеров писав у своєму листі: «Еще одна просьба, уже не моя, а редакции «Октября»: сообщите название новой поэмы или цикла стихов новых, которые в сорок восьмом году передадите «Октябрю». С одиннадцатой книжки дадим проспект на будущий год». У 1948 р. в журналі «Октябрь» (№ 1, с. 130) був надрукований лише один вірш П. Тичини «К советской молодежи» у перекладі О. Ніколаєвської. Поема про Руднева і Ковпака в журналі не друкувалася.

«Октябрь» — літературно-художній і громадсько-політичний щомісячний журнал, що виходить у Москві з 1924 р.

447. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.

4 жовтня 1947 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 450, № 25). Датується за поштовим штемпелем: «4.10 47».

448. ДО М. А. СКОРУЛЬСЬКОГО.

4 жовтня 1947 р.

Друкується вперше за текстом телеграми, що зберігається в родинному архіві Скорульських. Число і місяць встановлено за даними телеграми, а рік — за часом присвоєння М. А. Скорульському почесного звання заслуженого діяча мистецтв УРСР.

Скорульський Михайло Адамович (1887—1950) — український радянський композитор, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1947 р.).

449. ДО В. П. ФІЛАТОВА.

Початок листопада 1947 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5193). Датується орієнтовно за змістом (згадка про тридцятиріччя Великої Жовтневої соціалістичної революції).

Філатов Володимир Петрович (1875—1956) — український радянський офтальмолог і хірург, академік АН УРСР (з 1939 р.), академік АМН СРСР (з 1944 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1935 р.), Герой Соціалістичної Праці (1950), лауреат Державної премії СРСР (1941). Між В. П. Філатовим і П. Г. Тичиною існували довголітні дружні взаємини. Вчений надсилав поетові для ознайомлення свої вірші, листувався з ним. На жаль, листів П. Тичини в архіві В. Філатова розшукати не вдалося через його невпорядкованість.

450. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО.

30 грудня 1947 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 61). Датується за поштовим штепелем.

451. ДО О. Т. ТВАРДОВСЬКОГО.

1946—1947 рр.

Друкується вперше за машинописною копією урядової телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5183). Датується орієнтовно, оскільки в 1946 і 1947 рр. О. Твардовського було удостоєно звання лауреата Державної премії (за книги «Василь Тьоркін» і «Дім при дорозі»).

Твардовський Олександр Трифонович (1910—1971) — російський радянський поет і громадський діяч; лауреат Ленінської премії (1961) та Державних премій СРСР (1941, 1946, 1947, 1971).

452. ДО Р. КОЧАРА.

1947 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5084, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (прохання надіслати підрядкові переклади творів Х. Абовяна, що вийшли за редакцією П. Тичини в 1948 р.—*Абовян Х. Вибрані твори. К., Держлітвидав УРСР*).

Кочар Рачія Кочарович (справжнє прізвище — Габріелян; 1910—1965) — вірменський радянський письменник.

Абовян Хачатур (1805—1848) — вірменський письменник, провітитель-демократ, педагог, етнограф; основоположник нової вірменської літератури і літературної мови. П. Тичина переклав один вірш Х. Абовяна «Сини і внуки Гайка» (див. т. 5, кн. 1 цього видання). До 100-річчя з дня смерті вірменського письменника П. Тичина на-

писав вірш «Вірменії» (1948), виступив 23 вересня 1948 р. із промовою в Брєвані на урочистому засіданні з нагоди цієї дати, що була надрукована тоді ж у періодичній пресі як стаття «По-богатырски выгрос братский народ Армении» (газ. «Коммунист», 24 вересня 1948 р.; «Правда Украины», 8 жовтня 1948 р.).

453. ДО В. М. СОСЮРИ.
12 січня 1948 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 44, оп. 1, № 863). Дата поставлена автором внизу аркуша під адресою Міністерства освіти УРСР.

454. ДО С. Ф. КУДАША.
28 січня 1948 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5090, арк. 1—2). Оригінал зберігається в адресата. На звороті фотокопії, надісланій Л. П. Тичині, є напис: «Отснято 6 мая 1973 г. — И. Карпушенко, журналист». Відомостей про публікацію листа в башкирській чи російській періодиці не виявлено.

Очень и очень жаль, что Вам невозможно было приехать на наше торжество. — Очевидно, йдеться про святкування 30-річчя встановлення Радянської влади на Україні, яке відзначалося у грудні 1947 р.

Мастура Нізамівна — член башкирської делегації, яка приїжджала до Києва. Її прізвище встановити не вдалося.

Магфура Сарварівна — дружина С. Кудаша.

455. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
21 лютого 1948 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Посилаю Вам Крума Кюлявкова. — Йдеться про п'єсу болгарського письменника Крума Павлова Кюлявкова (1843—1955) «Боротьба продовжується», переклад якої українською мовою П. Тичина зробив у 1945 р. (див. т. 6 цього видання). За порадою П. Тичини Л. Озеров переклав цю п'єсу російською мовою.

...чи не могли б Ви якось виправити в перекладі своєму такий вислів, як «возьмем бандуру» (в оригіналі «торкнем бандуру»). — П. Тичина висловлює свою незгоду з перекладом вислову «Так вдармо піснем! Торкнем бандуру!», яким починаються друга і сьома строфи вірша «Мій травню золотий» (1946).

456. ДО П. І. ТЕРЕЩЕНКА.
22 лютого 1948 р.

Вперше надруковано: «Гроно», 1987, № 2, с. 195—196. Подається за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5185, арк. 1). Угорі аркуша рукою П. Тичини написано: «Копія».

Терещенко П. І. — учитель української мови та літератури Соснівської середньої школи Пирятинського району Полтавської області.

«Товариство по розповсюдженню знань» — «Товариство для поширення політичних і наукових знань Української РСР», створене в 1947 р.; із червня 1963 р. — товариство «Знання» Української РСР.

457. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

5 травня 1948 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Проспект збірника я продивився. — Очевидно, йдеться про книгу перекладів російською мовою «Избранное», що вийшла 1948 р. у видавництві «Советский писатель» у серії «Библиотека избранных произведений советской литературы. 1917—1947». У виданні надруковано біографічну довідку про поета, про яку йдеться в листі. Кир'янов Сергій Леонідович — критик, тодішній редактор редакції літератур народів СРСР видавництва «Советский писатель».

458. ДО Л. А. БУЛАХОВСЬКОГО.

21 травня 1948 р.

Друкується вперше за машинописною копією телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5009, арк. 1).

459. ДО С. Л. КИР'ЯНОВА.

Травень 1948 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5223, арк. 1). Датується на підставі листа від 5 травня 1948 р. до Л. Озерова, де йдеться про одержання збірника перекладів його творів «Избранное», який поет обіцяв надіслати в Москву С. Л. Кир'янову.

Карабан Павло (справжнє прізвище, ім'я та по батькові — Шлейман Павло Соломонович; 1893—1968) — російський радянський перекладач і журналіст. Найбільше перекладав твори Т. Шевченка і П. Тичини.

Кірсанов Семен Ісакович (1906—1972) — російський радянський поет і перекладач; лауреат Державної премії СРСР (1951).

Рождественський Всеволод Олександрович (1895—1977) — російський радянський поет. Перекладав твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, П. Тичини та інших поетів.

460. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО.

29 липня 1948 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1969, № 8, с. 132. Подається за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 61, арк. 7).

...постановлення в газетах ще нет, но меня фактически уже отпустили. — Йдеться про увільнення П. Тичини з поста міністра освіти Української РСР, на якому він перебував у 1943—1948 рр.

Семашко Микола Олександрович (1874—1949) — радянський партійний і державний діяч, академік АМН СРСР (з 1944 р.); у 1918—1930 рр. був народним комісаром охорони здоров'я РРФСР.

Ніна Августівна — дружина М. І. Подвойського.

461. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

30 серпня 1948 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. ...я вже зовсім звільнився від попередніх моїх обов'язків. — Йдеться про перехід на творчу роботу після увільнення з поста міністра освіти Української РСР.

462. ДО М. Х. КОЦЮБИНСЬКОЇ.
1948 р.

Друкується вперше за чорновим автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5082, арк. 1). Датується орієнтовно.

Коцюбинська Михайлина Хомівна (нар. 1931 р.) — український радянський літературознавець; небога М. М. Коцюбинського.

Катерина Яківна — Коцюбинська (дівооче прізвище Бедризова; 1891 або 1893—1963) — дружина Х. М. Коцюбинського, старший науковий співробітник музею М. М. Коцюбинського у Вінниці і Чернігові (в 1935—1956 рр.).

463. ДО М. П. КОТЛЯРОВОЇ.
1948 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5079, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (згадка про 30-річчя комсомолу, яке відзначалося 29 жовтня 1948 р.).

Котлярова М. П. — керівник літературного гуртка школи № 4 м. Корсуня-Шевченківського Черкаської області.

464. ДО М. І. ПОДВОЙСЬКОГО.
30 грудня 1948 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 61, арк. 6). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 30.12 48».

465. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.
7 січня 1949 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 5). Датується за числом відправки телеграми «Кієва 7» та поштовим штемпелем: «Москва. 7.1 49».

Новый год я встречал [в] Белоруссии. — Очевидно, йдеться про участь у святкуванні 30-річчя Радянської Білорусії, яке відзначалося 1 січня 1949 р.

466. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
9 лютого 1949 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Кілька днів усього — як повернувся я із своєї командировки... — У другій половині січня 1949 р. П. Тичина подорожував по Польщі, був присутнім на мітингу дружби на тракторному заводі «Урсус» біля Варшави.

«Иллюстрированная газета» — орган Міністерства оборони СРСР. Виходила у 1940—1950 рр. у видавництві «Правда». Деякий час називалася «Красноармейская иллюстрированная газета». В листі від 16 січня 1949 р. Л. Озеров повідомляє: «...недавно отослал Вам авторские экз[емпляры] «Пробуждение весны» (8 экз.) и «Иллюстрированную газету» (4 экз.), где в галерее весьма нестарых поэтов Павло Григорович — самый молодой и красивый» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 7014, арк. 28).

...велике своє захоплення радіопередачею. — Очевидно, йдеться про радіопередачу із циклу «Україна», організовану

до дня народження П. Тичини в кінці січня 1949 р. за його творами, які читав Ю. В. Шумський.

Я в цей час, очевидно, був у Закопаному. — П. Тичина побував у місті Закопане (Польща) у січні 1949 р.

Жалко дуже Віру Клавдіївну, що зазнала такого несподіваного удару. — У В. К. Звягінцевої 11 січня 1949 р. раптово помер чоловік Олександр Сергійович Брощев.

Тамара Григорівна — дружина Л. А. Озерова Маргарита Григорівна Лозинська, яку іноді П. Тичина називав Тамарою.

467. ДО С. А. КРИЖАНІВСЬКОГО.

12 лютого 1949 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 27).

Крижанівський Степан Андрійович (нар. 1911 р.) — український радянський поет та літературознавець.

468. ДО І. С. УЖАКЕВИЧА.

12 лютого 1949 р.

Друкується вперше за текстом на телеграфному бланку (ЦНБ АН УРСР, ф. 17, № 285). Датується за поштовим штемпелем: «Київ. 12.2 49». Телеграму надіслано на домашню адресу І. Ужакевича.

Ужакевич Іван Сидорович (1864—1962) — український радянський художник, народний художник УРСР (з 1951 р.).

469. ДО І. С. УЖАКЕВИЧА.

1949 р.

Друкується вперше за текстом на телеграфному бланку (ЦНБ АН УРСР, ф. 17, № 284). Датується орієнтовно. Телеграму надіслано на адресу Спілки художників України.

470. ДО В. О. МИСИКА.

23 березня 1949 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 18).

...я виїздив (в числі делегатів) із Радянського Союзу. — Йдеться про поїздку до Польщі.

Микола Іванович — очевидно, В. І. Терещенко (1898—1966), український радянський письменник і перекладач.

Бернс Роберт (1759—1796) — шотландський поет, твори якого перекладав В. Мисик.

471. ДО Ю. І. ЯНОВСЬКОГО.

10 квітня 1949 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 116, № 2355). В архіві Ю. І. Яновського є ще кілька вітальних телеграм П. Г. Тичини (ІЛ, ф. 116, № 2356—2360).

Яновський Юрій Іванович (1902—1954) — український радянський письменник, удостоєний звання лауреата Державної премії 2-го ступеня за книгу «Київські оповідання» (1949).

472. ДО В. К. ПАПАЗЯНА.

30 квітня 1949 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5131, арк. 1).

Папазян Ваграм Камеронович (1888—1968) — вірменський радянський актор, народний артист СРСР (з 1956 р.). У 1922—1953 рр. виступав у вірменському і російському театрах Закавказзя, РРФСР, у Києві та в Харкові.

473. ДО А. В. СОФРОНОВА.

10 травня 1949 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 618, оп. 13, № 151, арк. 59).

Софронів Володимирович (нар. 1911 р.) — російський радянський письменник, драматург, Герой Соціалістичної Праці (1981). У 1953—1986 рр. був головним редактором журналу «Огонек». Лауреат Державних премій СРСР (1948, 1949).

Посылаю Вам мое стихотворение о Пушкине. — Йдеться про вірш «Олександр Пушкіну», датований в автографі 11 травня 1949 р.

Кожевников Вадим Михайлович (1909—1984) — російський радянський письменник, Герой Соціалістичної Праці (1974). У 1949—1984 рр. був головним редактором журналу «Знамя». Лауреат Державної премії СРСР (1968).

474. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ЗНАМЯ».

14 травня 1949 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 618, оп. 13, № 151, арк. 49); на арк. 50 — копія цієї ж телеграми А. В. Софронову. Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 14.5 49».

«Знамя» — літературно-художній і громадсько-політичний щомісячний журнал, орган Спілки письменників СРСР, що виходить у Москві з 1931 р. (в 1931—1932 рр. видавався під назвою «ЛЮКАФ» — «Литературное объединение писателей Красной Армии и Флота»).

475. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

14 травня 1949 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Посылаю Вам вірша про Пушкіна. — Йдеться про вірш «Олександр Пушкіну», написаний 11 травня 1949 р.

..посылаю Вам скорочений текст моєї давнішої статті про Пушкіна. — Йдеться про статтю «Рідний, улюблений, наш (Із доповіді на урочистому засіданні Пушкінського комітету при ЦВК УРСР разом з громадськими організаціями Києва 10 лютого 1937 р.)», надруковану 16 лютого 1937 р. у газетах «Комуніст», «Пролетарська правда» та ін. Варіант цієї статті (під назвою «Пушкін и украинская поэзия») як виступ на IV пленумі правління Спілки радянських письменників було надруковано в «Літературній газеті» від 26 лютого 1937 р. У 1949 р. до 150-річчя з дня народження О. С. Пушкіна стаття «Родной, любимый, наш» друкувалася в газеті «Труд» від 25 травня.

Ступнікер А. — тодішній працівник журналу «Огонек», критик.

«В родині декабристів» — вірш П. Тичини «Пушкін в сім'ї декабристів», написаний 9 травня 1949 р. і надрукований у газеті «Правда України» від 2 червня 1949 р.

476. ДО Л. М. ЛЕОНОВА.

31 травня 1949 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5096, арк. 1). Датується за написом внизу аркуша невідомою рукою: «Відправлено 31/V 1949». На арк. 2 — фрагмент чернетки поздоровлення П. Тичини з нагоди 60-річчя з дня народження Л. Леонova, текст якого повністю відновити не вдалося: «Что мне особ[енно] нравится — это то, что проза Леонова приучает читателей к глубокому мышлению. Как это замечательно, что читатель может оттачивать свою остроту, свое восприятие, что проза его вся проникнута поэзией. Ведь [он] и сам наша эпоха, воплощение необычайного прекрасного... А когда Леонов говорит о Родине, о советском народе, о борьбе за мир, о партии Коммунистической, — всегда его проза подымается до звучания пламенного публициста, глашатая, трибуна».

Леонов Леонід Максимович (нар. 1899 р.) — російський радянський письменник, академік АН СРСР (з 1972 р.), Герой Соціалістичної Праці (1967). Лауреат Ленінської премії (1957) та Державних премій СРСР (1943, 1977).

Только что, возвратившись [с] Пушкинских юбилейных торжеств [в] Кировоградской области... — Йдеться про поїздку в місто Кам'янку (тепер Черкаської області), в якому знаходиться літературно-меморіальний музей О. С. Пушкіна і П. І. Чайковського з відділом «Історія декабристського повстання», відкритий у садибі Давидових, де збиралися декабристи.

477. ДО З. Є. ІОАННІСЯН.

28 вересня 1949 р.

Друкується вперше за фотокопією з оригіналу телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, арк. 12—13). Число вказано на телеграмі, місяць і рік встановлено за змістом. Там же зберігається автограф тексту цієї ж телеграми — арк. 10. Арк. 14 — фотокопія телеграми, відправленої з Харкова 28-го числа, очевидно, вересня не пізніше 1933 р. (весною 1937 р. П. Тичина переїхав до Києва) такого змісту: «Встреча [с] Иваном Никитичем укрепила дружбу [с] Арменией. На могилу патриарха поэтов мои светлые воспоминания [в] этот день. Тычина».

Сегодня на Украине отмечаем его двадцатую годовщину. — І. Іоаннісян помер 29 вересня 1929 р.

478. ДО З. Є. ІОАННІСЯН.

Кінець вересня 1949 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5054, арк. 11). Датується орієнтовно за змістом (29 вересня — день смерті І. Іоаннісяна, що міг відзначатися в 1949 р. за життя З. Є. Іоаннісян, яка померла в 1952 р.).

479. ДО ОСТАПА ВИШНІ.
30 листопада 1949 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Остапа Вишні.

Вишня Остап (справжнє прізвище — Губенко Павло Михайлович; 1889—1956) — український радянський письменник, сатирик-гуморист. У 1933—1943 рр. був незаконно репресований. Реабілітований у 1955 р.

П. Тичина високо цінував творчість Остапа Вишні, з глибокою пошаною ставився до його особистості; написав спогади «Як ми читали Остапа Вишню» (див. т. 10 цього видання).

Саме вертався я з далеких країв...— У жовтні—листопаді 1949 р. П. Тичина побував у складі радянської делегації у Лондоні на святкуванні 25-річчя англійського Товариства культурного зв'язку з СРСР та брав участь у роботі лондонського Конгресу захисту миру.

480. ДО Т. Г. МАСЕНКА.
6 грудня 1949 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, відділ рукописів). Антологія української поезії білоруською мовою була видана в Мінську 1952 р.

481. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
31 січня 1950 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. ...це стара моя стаття, давнішня. — Йдеться про статтю П. Тичини «Голос трибуна (В. Маяковський)», надруковану згодом в альманасі «Дружба народів» (1950, № 2), про що Л. Озеров повідомляв у листі від 3 травня 1950 р. (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 7015, арк. 4).

Що ж до змісту книжечки...— Ймовірно, йдеться про підготовку книжки перекладів російською мовою творів П. Тичини «Избранные стихотворения» (М.—Л., Детгиз, 1951). Передмову до цього видання написав Л. Озеров.

Я по тричі на рік за кордон їжджу...— У 1949 р. П. Тичина побував у трьох закордонних подорожах — у Польщі, Болгарії та Англії.

Мені потроху прийдеться працювати в Центральній комісії по виборах.— 12 березня 1950 р. П. Тичину було обрано депутатом Ради Національностей Верховної Ради СРСР третього скликання.

482. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.
12 лютого 1950 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 450, оп. 1, № 25, арк. 2).

Юра-Юрський Олександр Петрович (1895—1968) — український радянський актор, народний артист УРСР (з 1947 р.), народний артист Узбецької РСР (з 1944 р.). О. П. Юра-Юрський часто виступав із читанням творів П. Тичини, іздив із ним на зустрічі з виборцями.

Передаю Вам вірша свого нового «Танці на мечі». — Вірш П. Тичини «Танці на мечі» написано 14 січня 1950 р. після поїздки в кінці 1949 р. в Лондон на Конгрес захисту миру.

483. ДО А. В. ДУМАНСЬКОГО.
20 червня 1950 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5041, арк. 1). Датується за змістом (70-річчя з дня народження вченого минало 20 червня 1950 р.). Телеграму направлено на адресу ювілейної комісії Академії наук УРСР з нагоди 70-річчя з дня народження А. В. Думанського.

Думанський Антон Володимирович (1880—1967) — український радянський хімік, один із засновників колоїдної хімії, академік АН УРСР (з 1945 р.), член-кореспондент АН СРСР (з 1933 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1950 р.).

484. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
3 листопада 1950 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Олександр Миколайович — О. М. Підсуха (нар. 1918 р.), український радянський письменник.

«Молодь» — видавництво ЦК ЛКСМ України, засноване 1923 р. в Харкові під назвою «Молодий робітник» (у 1930—1941 рр. — «Молодий більшовик»). З 1934 р. функціонує у Києві, з 1948 р. — під сучасною назвою.

«Слава Батьківщині» — збірка вибраних віршів для дітей (К., «Молодь», 1951).

...щодо можливого видання моєї збірки у Дитвидаві в Москві. — Йдеться про книгу віршів «Избранные стихотворения» (М.—Л., Детгиз, 1951).

Ми живемо в підготовці до пленуму в Києві. Доповідь мені доручили. — 10—13 листопада 1950 р. в Києві відбувся IV пленум правління СРПУ, присвячений підготовці до Декади українського мистецтва й літератури в Москві, на якому з доповіддю виступив П. Тичина (див.: «Літературна газета», 1950, 16 листопада).

485. ДО В. К. ЗВЯГІНЦЕВОЇ і Л. А. ОЗЕРОВА.
3 листопада 1950 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Датується за змістом (на підставі попереднього листа до Л. А. Озерова).

486. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.
6 грудня 1950 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, оп. 1, № 25, арк. 3).

Передаю Вам переклади із творів поетів-декабристів. — Можливо, йдеться про переклади П. Тичини творів К. Ф. Рилєєва, В. К. Кюхельбекера, М. О. Бестужева, О. І. Одоєвського, більшість яких надрукована у вид.: Поети-декабристи. К., Держлітвидав України, 1950.

487. ДО М. П. ХИЖКА.
20 грудня 1950 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5195, арк. 2; арк. 1 — машинопис).

Хижко Микола Петрович — початкуючий поет.

488. ДО Л. П. ПАПАРУК.
21 грудня 1950 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 24; поштова картка). Датується за поштовим штемпелем: «Цветково. 21.12 50».

Ілля Михайлович — І. М. Костина, інспектор Міністерства освіти УРСР, а згодом багаторічний помічник П. Тичини, який виконував обов'язки секретаря на громадських засадах; автор кількох статей про поета, спогадів про нього: «За всіх скажу, за всіх переболію...» (Співець єдиної родини, с. 253—256); «Думи мої, думи (Спогади про П. Г. Тичину)» (архів редколегії).

Шагінян Марієтта Сергіївна (1888—1982) — російська радянська письменниця, член-кореспондент АН Вірменської РСР (з 1950 р.), Герой Соціалістичної Праці (1976), лауреат Державної премії СРСР (1951) та Ленінської премії (1972).

П. Г. Тичина разом із Є. П. Кирилюком і Д. О. Тамарченком був співавтором рецензії на дисертацію М. С. Шагінян «Т. Г. Шевченко» на здобуття вченого ступеня доктора філологічних наук. Рецензію написано в Уфі близько 1942 р.

489. ДО Л. П. ПАПАРУК.
22 грудня 1950 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4966, арк. 2; поштова картка). Датується за штемпелем: «Матвеев Курган Ростовской обл. 22.12 50».

Троцановська Н. В. — виборець, яка зверталася до П. Тичини як до депутата Верховної Ради СРСР.

400. ДО Л. П. ПАПАРУК.
22 грудня 1950 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4962, арк. 3).

491. ДО Л. П. ПАПАРУК.
29 грудня 1950 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4962, арк. 6).

Про ювілей мені, так же як і тобі, просто не хочеться й думати. — П. Тичина має на увазі свою ювілейну дату — 60-річчя з дня народження.

492. ДО ДАНИЕЛЯНА.
1950 р.

Друкується вперше за чорновим автографом тексту телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5035, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (прохання надіслати книгу, що вийшла в 1950 р.).

Даніелян — директор Держвидаву Вірменії.

...за высылку книг. — Очевидно, йдеться про книгу перекладів творів П. Тичини вірменською мовою «Вибране», що вийшла у видавництві «Айпетрат» за редакцією Г. Боряна (Єреван, 1950).

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5239, арк. 1, 2). Датується орієнтовно — часом виходу творів Коцюбинського в перекладах російською мовою за редакцією П. Тичини і М. Ушакова: *Коцюбинский М. М.* Собрание сочинений в трех томах. М., Гослитиздат. Т. 1—3. 1950—1951.

...он смело протестовал против реакционных черносотенных действий черниговского губернатора...— Йдеться про виступи М. М. Коцюбинського проти погромницької монархічної організації в Чернігові («чорної сотні»), що складалася переважно із декласованих елементів і була створена для розпалювання національної ворожнечі та влаштування єврейських погромів, боротьби проти революційного руху в Росії після 1905 р.

...«по дпольные» субботы...— Йдеться про нелегальні літературні «суботи», влаштовувані М. Коцюбинським у Чернігові в своєму будинку, які відвідувала переважно молодь, зокрема й П. Тичина.

Головко Андрій Васильович (1897—1972) — український радянський письменник, один із зачинателів української радянської прози; лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1969).

494. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
3 січня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 1).

495. ДО К. К. ПАПАРУК.
7 січня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4973, арк. 1, 2). Авторська дата (7 січня 1950 р.), очевидно, помилкова: роком написання листа слід вважати 1951-й, оскільки йдеться про ювілей (60-річчя з дня народження) Тичини.

Ювілей мене цікавить мало.— За видатні заслуги в галузі художньої літератури і в зв'язку з 60-річчям з дня народження П. Тичину було нагороджено орденом Леніна. 27 січня 1951 р. у Києві відбувся ювілейний вечір поета за участю представників підприємств, колгоспів та творчої інтелігенції.

496. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
10 січня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 3).

Сергій Якович — водій П. Г. Тичини.

Андрій — небіж П. Тичини А. С. Ноздрин.

Державін Микола Севаст'янович (1877—1953) — радянський історик і філолог, академік АН СРСР (з 1931 р.). У 1931—1934 рр. був директором Інституту слов'янознавства (Ленінград). Лауреат Державної премії СРСР (1948). Автор праць з історії слов'ян, історії і культури Волгарії, зокрема книги «Иван Вазов. Жизнь и творчество» (М.—Л., Академия наук СССР, 1948) та інших досліджень і статей про І. Вазова, що й викликало інтерес П. Тичини як перекладача творів болгарського письменника.

Захар Власович — Гончарук (нар. 1921 р.), український ра-

дяньський поет і дослідник творчості П. Тичини (див. післямову «Фінал. Фрагменти з книги «Поліфонія Павла Тичини» до вид.: Подорож до Іхтімана. К., «Радянський письменник», 1969), спогадів про поета. В останні роки життя П. Тичини З. Гончарук допомагав йому у веденні ділового, депутатського та творчого листування.

Яремчук (Кучер) Галина Федорівна (нар. 1912 р.) — дружина українського радянського письменника Василя Степановича Кучера (1911—1967).

...включить до нової книжки моєї і уривок із «Зої» Назима Хікмета. — Переклад П. Тичини уривка із поеми Н. Хікмета «Зоя» вперше надруковано в журналі «Барвінок», 1951, № 1, с. 11, а потім лише у вид.: *Тичина П.* Твори в шести томах, т. 4, с. 477—478.

Хікмет Назим Ран (1902—1963) — турецький письменник і громадський діяч. Лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1950). Кілька разів бував на Україні. П. Тичина переклав два вірші Н. Хікмета та уривок поеми «Зоя» (див. т. 6 цього видання).

497. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

11 січня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 5).

498. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

12 січня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 7).

Чернишовський Микола Гаврилович (1828—1889) — російський революціонер-демократ, філософ-матеріаліст і соціаліст-утопіст, письменник, літературний критик. П. Тичина відтворив образ М. Чернишевського у драматичній поемі «Шевченко й Чернишовський».

499. ДО ОСТАПА ВИШНІ.

16 січня 1951 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родині Остапа Вишні. В архіві П. Тичини зберігається ксерокопія автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5019, арк. 2).

Заздрю Вам, що Ви були на пленумі...—Йдеться про пленум СРПУ, який відбувся у січні 1951 р.

Посидаю Вам газету «Молодой ленинец» з розв'язним фейлетоном «Будь ласка». — Поясненням цього факту може служити невідправлений лист П. Тичини до тодішнього відповідального редактора газети «Комсомольская правда», першого секретаря ЦК ВЛКСМ Миколи Олександровича Михайлова (1906—1982) та тодішнього першого секретаря ЦК ЛКСМ України Володимира Юхимовича Семичастного (нар. 1924 р.):

«Посылаю Вам № 3-й ставропольской газеты «Молодой ленинец» (7 января 1951 р.). Слишком уж развязный тон в этом номере фельетона [од] назв[анием] «Будь ласка». Автор фельетона т. Яковлев издевается над гением украинского народа Тарасом Шевченком. По теории Яковлева, все то, что непонятно для русского читателя из литературы и языка братских народов, все это подлежит осмеянию и осуждению. По теории Яковлева, Тарас Шевченко — это чужой, да-

лекий и невразумительный поэт для русского человека, для русского читателя, в частности для читателя молодого. Эти выводы напрашиваются сами собой, когда читаешь грязный фельетон. Кто дал право Яковлеву обливать грязью Тараса Шевченко? Кто дал право Яковлеву прививать русской молодежи советской зоологическую ненависть к украинскому языку, к украинской литературе—классической, а также советской.

П. Тычина

Ессентуки» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5163, арк. 1).

Остап Вишня теж висловив своє ставлення до факту брутального відношення до української мови у листі до В. Ю. Семичастного (копія зберігається в родинному архіві письменника):

«Многоуважаемый Владимир Ефимович!

П. Г. Тычина, будучи в Ессентуках, «имел» удовлетворение и сам прочитав и нам прислать фельетон, напечатанный в ставропольской газете «Молодой ленинец» № 3 от 7 января 1951 г.

Называется фельетон «Будь ласка».

Странно и дико видеть в наше время расцвета дружбы народов такое отношение к языку братского народа.

Да и Т. Г. Шевченко не заслужил хулиганствующего над собой подхихикивания.

Ну, не любит П. Яковлев вместе с зам[естителем] отв[етственно-го] редактора Л. Ф. Мурзиным украинского языка,— ну, так тому и быть.

А вот сентенция Яковлева о том, что календарь для Ставрополя, «говоря по-украински, ни богу свичка, ни чорту кочерга»,— это уже больше, чем хулиганство,— постыдился бы автор хотя бы портретов тех людей, которые в календаре изображены.

Газету Вам направляем.

Может быть, Вы найдете нужным через «Комсомольскую правду» преподать авторам урок элементарной хотя бы вежливости.

Почему наш календарь попал на Ставропольщину,— прилагаем копии документов.

С глубоким к Вам уважением

Остап Вишня

Р. С. П. Г. Тычина просил Вам кланяться, а редколлегия «Перця» шлет горячий перчанский привет!

О. В.»

500. ДО М. Ф. БЕЛЬЧИКОВА.

16 січня 1951 р.

Друкуються вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві адресата.

Бельчиков Микола Федорович (1890—1979) — російський радянський літературознавець, член-кореспондент АН СРСР (з 1953 р.); автор спогадів про П. Тычину «Вірність високим ідеалам!» (Співець нового світу, с. 212—214).

501. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

17 січня 1951 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 175. Подається за автографом, що зберігається в архіві адресата.

Дуже радий я, що вийшла книжка моя російською мовою. — Йдеться про вид: *Тычина П.* Избранные стихотворения. М.—Л., Детгиз, 1951 (із передмовою Л. Озерова).

Вовчок Марко (літературний псевдонім Вілінської Марії Олександрівни, по чоловікові — Маркович; 1833—1907) — українська й російська письменниця революційно-демократичного напрямку. Останні роки життя провела на хуторі Долинському (тепер у межах Нальчика), де й померла. У будинку письменниці у Нальчику відкрито меморіальний музей-бібліотеку, у місті названо школу її ім'ям, споруджено пам'ятник.

502. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.

26 січня 1951 р.

Друкується вперше за текстом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 11). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 26.1 51».

503. ДО УЧАСНИКІВ НАРАДИ
МОЛОДИХ ПИСЬМЕННИКІВ У МОСКВІ.

16 березня 1951 р.

Друкується вперше за чорновим автографом фіолетовим чорнилом із правками червоним олівцем (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5276, арк. 1, 2; арк. 3 — машинопис із датою, поставленою рукою П. Тичини). Телеграму адресовано в Москву, Спілку письменників СРСР, т. Дроздову.

504. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

26 квітня 1951 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві адресата.

Вірш «Партії» дали ми кореспондентові російської «Литературной газеты»...— Йдеться про вірш «Я партії син», вперше надрукований в «Литературній газеті» від 1 лютого 1951 р. В перекладі Л. Озерова цей вірш друкувався в газетах «Комсомольская правда» від 24 травня 1951 р. та «Советская молодежь» (Рига) від 27 грудня 1951 р.

«Похорон Олександра Бойченка» — вірш П. Тичини, написаний у 1951 р. з нагоди смерті українського радянського письменника і громадського діяча Олександра Максимовича Бойченка (1903—1950). Твір у перекладі Л. Озерова вперше надруковано у вид.: Тичина П. Мы совесть человечества. М., «Советский писатель», 1959.

505. ДО О. С. ЮРЕНКА.

8 червня 1951 р.

Друкується вперше за чистовим автографом листа, якого, очевидно, не було відправлено адресату (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5207, арк. 1).

Юренко Олександр Степанович (нар. 1912 р.) — український радянський поет, прозаїк. Перша збірка поезій «Полтавське сонце» вийшла 1953 р. (К., «Радянський письменник»).

Шутько Яків Іванович (нар. 1916 р.) — український радянський поет.

...підготовка до Декади...— Йдеться про Декаду українського мистецтва та літератури в Москві (1951).

...після тяжкої напруженої роботи в Англії й Шотландії...— Йдеться про поїздку П. Тичини у складі радян-

ської делегації до Англії на святкування 25-річчя англійського Товариства культурного зв'язку з СРСР, а також про участь у роботі лондонському Конгресу на захист миру. Поет зустрічався з прихильниками миру у багатьох міста Англії і Шотландії (у Кембріджі, Коventрі, Глазго, Единбурзі, Данді, Абердіні, Ліверпулі). Враження від поїздки описані у вірші «На Конгресі на захист миру» і «Танці на мечі» (див. т. 2 цього видання) та в статті «Сьогодні в Англії» (див. т. 9 цього видання).

Лежав потім січень 50-го року в Пущі-Водиці.— Йдеться про лікування в санаторії у Пущі-Водиці, що знаходиться в дачно-курортній місцевості під Києвом (Подільський район).

А потім робота в комісії по виборах.— Маються на увазі вибори до Верховної Ради СРСР третього скликання, що відбулися 12 березня 1950 р., на яких П. Тичину було обрано депутатом.

А потім з делегацією їдь до Литви.— У липні 1950 р. П. Тичина побував у братній республіці з нагоди 10-річчя Литовської РСР, де був нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Литви.

А потім з делегацією їдь до Болгарії..— У березні 1951 р. П. Тичина побував у Болгарії на VI конгресі болгаро-радянської дружби, про що йдеться у книзі «В армії великого стратега» (К., 1952, с. 457—470) та в щоденникових записках за 1951 р. (див. т. 11 цього видання).

506. ДО І. Д. НАЗАРЕНКА.

17 липня 1951 р.

Друкується вперше за машинописною копією, датованою рукою П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5277). Лист написано від двох осіб, але встановити другого автора не вдалося.

Назаренко Іван Дмитрович (1908—1985) — партійний і державний діяч, філософ; лауреат Ленінської премії (1964). У 1946—1947 і в 1949—1956 рр.— секретар ЦК Компартії України.

...в ці дні напруженої боротьби проти ідейних збочень в творах деяких письменників... — Очевидно, йдеться про редакційну статтю «Против идеологических извращений в литературе», надруковану в газеті «Правда» від 2 липня 1951 р., в якій було піддано несправедливій критиці вірш В. Сосюри «Любіть Україну», а також виступи в періодичній пресі із безпідставними звинуваченнями на адресу українського поета.

507. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

5 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 13).

«Радянський письменник» — республіканське видавництво Спілки письменників України, засноване 1933 р. в Харкові під назвою «Радянська література». Із 1934 р.— у Києві; із 1939 р. має назву «Радянський письменник».

508. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
15 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 14).

Тольятті Пальміро (1893—1964) — діяч італійського й міжнародного комуністичного руху. З 1926 р. був генеральним секретарем ЦК Італійської комуністичної партії.

509. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
19 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 20).

Тарасов С. Н.—тодішній працівник апарату ЦК Компартії України.

...написання вірша про Індію.—Йдеться про поему «Пароплав «Мичурин» в Індії» (1951).

510. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
23 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4963, арк. 22).

Теунов Хачім Ісхакович (нар. 1912 р.) — кабардинський радянський письменник.

Шогенцуків Адам Огурлійович (нар. 1916 р.) — кабардинський радянський письменник, народний поет Кабардино-Балкарської АРСР (з 1969 р.). Кабардинською мовою перекладав твори Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Франка, Лесі Українки та П. Тичини (відомі переклади семи віршів українського поета).

Олекса Олексійович — О. О. Шовкуненко (1884—1974), український радянський живописець, народний художник СРСР (з 1944 р.), дійсний член Академії мистецтв СРСР (з 1947 р.). Перебував у дружніх взаєминах із П. Тичиною, написав портрет поета, що експонується в КМТ.

...листа надіслав мені Захар Власович! — Йдеться про лист поета З. В. Гончарука від 18 жовтня 1951 р. (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5946, арк. 11).

511. ДО З. В. ГОНЧАРУКА.
26 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в архіві адресата. Датується за поштовим штемпелем на конверті: «Ессенцуки. 26.1 51».

Про «книгу в бронзовій оправі»...— З. В. Гончарук у листі від 18 жовтня 1951 р. розповідав «про першу зустріч із книгою у бронзовій оправі і з її Творцем», маючи на увазі видання: *Тичина П.* Вибрані твори. К., Держлітвидав, 1939 (оформлення художника О. Довгала), яке збереглося в його родині з довоєнних років.

512. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
27 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

513. ДО Н. А. ПОДВОЙСЬКОЇ.
27 жовтня 1951 р.

Вперше надруковано: «Дніпро», 1969, № 8, с. 132. Подається за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 101).

Лев Миколайович — син М. І. Подвойського.

...летом этим я встретил на Новодевичьем — кажется, это была Лида. — Тоді на Новодевичьому цвинтарі в Москві П. Тичина бачив не Лїду, а іншу дочку Л. М. Подвойського — Ніну.

514. ДО О. М. ПІДСУХИ.
27 жовтня 1951 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. ХТЗ — Харківський тракторний завод, збудований у 1930—1931 рр.

515. ДО Н. А. ПОДВОЙСЬКОЇ.
8 листопада 1951 р.

Друкується вперше за текстом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 101, арк. 2). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 8.11 51». Число відправки телеграми із Києва збігається з московським штемпелем.

516. ДО М. А. ШЕХТЕРА.
13 грудня 1951 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2267, оп. 1, № 273, арк. 1). До листа додається газета «Радянська Україна» від 9 грудня 1951 р. із публікацією поеми П. Тичини «Пароплав «Мичурин» в Індії». Переклад твору виконав П. Панченко («Октябрь», 1952, № 6, с. 10—15).

Шехтер Марко Ананійович — російський радянський поет, перекладач. Переклав вірш П. Тичини «Перед пам'ятником Пушкіну в Одесі».

517. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО.
9 січня 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 39, № 1624). До листа додаються машинописні тексти перекладів польських народних пісень «Гей, там у Татрах буран сивіє» (із допискою: «Перекладено відповідно до музики, а тому і залишено деякі нерівності в розмірі тексту») і «Будь здорова, Касю золота!» Обидві пісні перекладені П. Тичиною для збірника: Народні пісні. Чеські, моравські, словацькі, польські. Обробив для хору без супроводу П. Козицький. Українські тексти П. Тичини. К., Музфонд СРСР, 1952, с. 32—38.

З о я М и х а й л і в н а — дружина П. О. Козицького.

518. ДО М. А. ШЕХТЕРА.
25 січня 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2267, оп. 1, № 273, арк. 2).

519. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.
29 січня 1952 р.

Друкується вперше за текстом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 12). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 29.1 52», що збігається з числом відправки телеграми із Києва.

...горячее поздравление. — Йдеться про привітання до дня народження І. Г. Еренбурга (27 січня 1952 р. йому минув 61 рік).

520. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.
1952 р.

Друкується вперше за текстом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 13). Датується орієнтовно за змістом (у 1952 р. І. Еренбург одержав Міжнародну премію миру).

521. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО.
9 лютого 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 39, № 1625). До листа додаються п'ять куплетів пісні, про які П. Тичина зазначив: «Деякі з куплетів пісні про Гоголя (можливо, що й не по порядку тут)». Надіслані куплети мають текстові відмінності від остаточного варіанта вірша «Гоголь наш, велике серце», надрукованого у газеті «Радянська Україна» від 24 лютого 1952 р. та в збірці «Могутність нам дана» (1953):

Гоголь наш, велике серце!
Ти за правду зносив гніт.
Вірив ти: народ твій буде
першим з перших на весь світ!

Тьма стояла у Росії.
Дальня блимала зоря.
— Земле, рідна, — провіщав ти, —
родиш ти богатира.

Проти царської сваволі
йшли з тобою в лютий час:
Пушкін — твій великий вчитель,
твій великий друг Тарас.

Як ходив ти лугом Волги
й берегом Дніпра-ріки, —
ти все думав, щоб народам
поєднатись на віки.

Дружби ти бажав, братерства.
Ти бажав багатих жнив,
Український і російський —
два народи поріднив.

...їздив з членами ювілейного комітету... — Йдеться про підготовку до відзначення 100-річчя з дня смерті М. В. Гоголя (1809—1852). П. Тичина очолював ювілейний комітет.

522. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО.

20 лютого 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 39, № 1626).
Переклад пісні дам пізніше.— Можливо, йдеться про переклад вірша Х. Ботева «На прощання», надрукований у «Літературній газеті» від 25 квітня 1946 р. (див. т. 6 цього видання).

523. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.

21 лютого 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 450, оп. 1, № 25, арк. 5).

524. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО.

13 березня 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 39, № 1627).

525. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.

8 квітня 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 450, оп. 1, № 26, арк. 6).

...на цей раз Леонардо да Вінчі.— Йдеться про вірш П. Тичини «Ти живий і тепер, Леонардо да Вінчі» (1952).

526. ДО БУКВИНА.

12 квітня 1952 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5008, арк. 1).

У листі від 3 листопада 1934 р. П. Тичина дякував М. Горькому як голові Пушкінського ювілейного комітету за включення його до складу комітету. Листа М. Горького з повідомленням про це в архіві П. Тичини не виявлено (оригінал листа від 10 серпня 1927 р. передано українським поетом на зберігання в Інститут світової літератури ім. О. М. Горького).

Буквін — тоді виконуючий обов'язки завідуючого архівом О. М. Горького в Інституті світової літератури ім. О. М. Горького.

527. ДО М. А. ШЕХТЕРА.

5 травня 1952 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 2261, оп. 1, № 68).

«Красный флот» — щоденна газета Військово-Морських Сил СРСР, що під цією назвою виходила в Москві в 1938—1953 рр.; у 1954—1960 рр. мала назву «Советский флот».

528. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

27 липня 1952 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. «Советская Киргизия» — щоденна республіканська газета, що виходить російською мовою із 1925 р. у Фрунзе.
«Музыка» — радянське видавництво, засноване 1918 р. у Москві

як Музичний відділ Наркомосу РРФСР; з 1931 р.—Музгиз, а з 1964 р.—«Музыка» (з відділенням у Ленінграді).

Виноградов Віктор Володимирович (1895—1969) — російський радянський філолог, академік АН СРСР (з 1946 р.). Автор праць з російської граматики, історії російської мови, лексики, фразеології, стилістики, поезики, про мову і стиль письменників. Лауреат Державної премії СРСР (1951).

Токтогул Сатилганов (1864—1933) — киргизський радянський акин, композитор. Першим у киргизській літературі створив образ В. І. Леніна. Вибрані твори Токтогула Сатилганова перекладено українською мовою. Книгу про нього П. Тичині надіслав у серпні 1952 р. батько дружини Л. А. Озерова Г. Н. Лозинський.

Читав Вашу статтю. — Очевидно, йдеться про статтю, в якій Л. Озеров захищав від необгрунтованої критики українського радянського поета Івана Оникійовича Виргана (1908—1975).

Із ним я був у Джамбула року 1938-го. — Йдеться про поїздку П. Тичини у травні 1938 р. на ювілей Джамбула Джабаєва в Казахстан, де йому довелося побувати в аулі казахського акина.

529. ДО ЯКУБА КОЛАСА.

3 листопада 1952 р.

Мовою оригіналу друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5072, арк. 1, 2). Датується днем 70-річчя Якуба Коласа.

Колас Якуб (справжнє прізвище — Міцкевич Костянтин Михайлович; 1882—1956) — білоруський радянський письменник, народний поет БРСР (з 1926 р.), академік АН БРСР (з 1928 р.), віце-президент АН БРСР у 1929—1956 рр.; лауреат Державних премій СРСР (1946, 1949). П. Тичина неодноразово зустрічався з Я. Коласом, переклав вісім його віршів (див. т. 5, кн. 1 цього видання), багато разів згадував у своїх статтях та виступах.

530. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

6 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 2).

531. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

8 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 4).

А ще ж і Сайфі наш славний обізвавсь до мене. — Йдеться про башкирського письменника С. Кудаша, який тоді відпочивав у Кисловодську.

532. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

9 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 6).

Гаврилук Олександр Якимович (1911—1941) — український радянський письменник, публіцист і літературний критик. За революційну діяльність, яку О. Гаврилук проводив як член Комуністич-

ної партії Західної Білорусії, зазнав переслідувань буржуазних властей і протягом 1929—1939 рр. двічі перебував у концтаборі Береза Картузька, що відображено у творах «Пісня з Берези», «Береза» (1937) та ін. Загинув у Львові у перший день Великої Вітчизняної війни.

Береза Картузька — місто в Західній Білорусії (тепер м. Береза Брестської області), де в 1933—1939 рр. містився концентраційний табір для політичних в'язнів.

533. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

11 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 8). До листа додано поштову листівку із видом гори Ельбрус.

534. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

17 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 11).

535. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

20 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 13).

536. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

21 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 15).

«Література і мистецтво». — Очевидно, П. Тичина мав на увазі білоруську газету «Література і мастацтво», оскільки далі йдеться про його привітання Якубу Коласу.

537. ДО О. Б. ГАТОВА.

22 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2802, оп. 1, № 159, арк. 1).

Гатов Олександр Борисович (1899—1972) — російський радянський поет, перекладач. За редакцією О. Гатова вийшло вид.: *Тичина Л. Избранные стихотворения*. Авториз. пер. с укр. под ред. А. Гатова. Х., Госиздат України, 1927.

«Советская Украина». — У 1948—1951 рр. — альманах; у 1952—1963 рр. — щомісячний літературно-художній та громадсько-політичний журнал, орган Спілки письменників України. З 1963 р. виходить під назвою «Радуга».

Грот (Гротс) Яніс (1901—1968) — латиський радянський поет.

538. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

24 листопада 1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 17).

Вітай О [лексу] О [лексійовича] та О [лександрю] В [асилівну]. — Йдеться про подружжя Шовкуненків.

539. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

28 листопада 1952 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4964, арк. 18, 19). Датується за поштовим штемпелем.

540. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ПОБЕДИТЕЛЬ».

24 грудня 1952 р.

Очевидно, телеграму П. Тичини було вперше надруковано як новорічне привітання з Новим 1953 роком в останньому номері газети «Победитель» за 1952 р. Відомостей про першу публікацію не виявлено за відсутністю газети.

Подається за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5278).

541. ДО С. Д. ВИШТАК.

1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5018, арк. 1). Датується орієнтовно.

Виштак Степанида Демидівна (нар. 1918 р.) — новатор сільськогосподарського виробництва, двічі Герой Соціалістичної Праці (1949, 1952), майстер високих врожаїв цукрових буряків, кукурудзи та інших сільськогосподарських культур. П. Г. Тичина присвятив героїні вірш «Ежені Коттон у Степаниди Виштак» (1961) та поему «Степанида Виштак у вихованців дитячого будинку» (1961—1967).

542. ДО ЮНИХ ЛІТЕРАТОРІВ м. ТБІЛІСІ.

Початок 50-х років

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5280). Датується орієнтовно за змістом. Телеграму адресовано Товариству юних літераторів при кабінеті грузинської літератури Тбіліського палацу піонерів.

543. ДО А. І. ІОАННІСЯН.

1952 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5055). Датується роком смерті З. Є. Іоаннісян.

544. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

18 березня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 1).

Григорій Прокопович — Донець (1913—1985), український радянський письменник.

Венцлова Антанас Томасович (1906—1971) — литовський радянський письменник, народний письменник Литовської РСР (з 1965 р.), член-кореспондент АН Литовської РСР (з 1949 р.); лауреат Державної премії СРСР (1952). А. Венцлова — автор віршів про Україну і перекладів творів Т. Шевченка, П. Тичини, О. Довженка та статті про П. Тичину «Слово любові й поваги». П. Тичина переклав шість віршів А. Венцлови, був редактором українського видання його

творів «Вибрано» (1953), листувався з ним. Листування П. Тичини невідоме, а в його архіві збереглося 63 листи, листівки і телеграми від А. Венцлови за 1948—1967 рр. В 1949 р. письменники разом подорожували по Польщі і відтоді підтримували дружні взаємини, про що, зокрема, йдеться в першому листі А. Венцлови від 28 лютого 1949 р.: «Я очень счастлив, что во время нашей поездки близко с Вами познакомился и сердечно Вас полюбил не только как поэта (как поэта я Вас люблю давно), но и как человека. Надеюсь, что мы увидимся опять на сессии Верховного Совета в Москве в марте» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5788, арк. 7).

Струтинський Валентин Григорович (нар. 1924 р.) — український радянський перекладач. Тоді працював у Держлітвидаві України (тепер видавництво «Дніпро»).

545. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

19 березня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 3).

А може, це передався мені сум тяжкий із Праги? — Йдеться про смерть президента ЧССР Клемента Готвальда (1896—1953), що стався 14 березня.

546. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

20 березня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 5).

547. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

23 березня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 7).

Вівдиченко І. І. — працівник апарату Центрального Комітету Компартії України.

Дем'як Сергійович — Коротченко (1894—1969), державний і радянський партійний діяч УРСР, Герой Соціалістичної Праці (1964). У 1947—1954 рр. був Головою Ради Міністрів УРСР. У листі йдеться про погодження переселення П. Тичини в урядовому будинку по вулиці Рєпіна, 5, на другий поверх.

548. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

24 березня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 9).

549. ДО І. С. РУСИНА.

7 квітня 1953 р.

Друкується вперше за машинописом спогадів І. М. Костини «Думи мої, думи... (Спогади про П. Г. Тичину)» (див. архів рідколегії). Датується за спогадами І. М. Костини.

Русин І. С. — учень шостого класу Остапівської школи на Полтавщині.

І с а к о в с ь к и й Михайло Васильович (1900—1973) — російський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці (1970), лауреат Державних премій СРСР (1943, 1949); автор творів, що стали популярними піснями («Катюша», «І хто його знає», «Україно моя, Україно!»).

550. ДО С. Т. АЙНІ.
27 квітня 1953 р.

Відомостей про першу публікацію телеграми не виявлено. Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5279, арк. 1, 3; арк. 2 втрачено, через що в тексті після слів «глибокого дослідителя творчества класиків...» позначено пропуск). Датується за змістом (75-річчя з дня народження Айні припадало на 27 квітня 1953 р.).

А й н і (справжнє прізвище — Садридін Саїд Муродзода; 1878—1954) — таджицький радянський письменник, учений, громадський діяч, перший президент АН Таджикиської РСР (з 1951 р.); основоположник таджицької радянської літератури, лауреат Державної премії СРСР (1950). П. Тичина переклав один вірш Айні (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

551. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
4 травня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 10).

552. ДО А. В. КАНЕП-КОСЕНКО.
12 червня 1953 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Меморіальному кабінеті-музеї В. С. Косенка в Києві.

К а н е п - К о с е н к о Ангеліна Володимирівна (1893—1977) — дружина В. С. Косенка, яка довгий час завідувала Меморіальним музеєм-квартирою композитора в Києві. На надісланій фотографії П. Тичина зробив такий напис: «До кімнати-бібліотеки, де жив, творив і з народом розмовляв наш рідний, світлий, дорогий Віктор Степанович Косенко — воістину безсмертний у народі!»

П. Тичина».

12/VI-53

У фондах музею-квартири зберігається привітальна листівка від Л. і П. Тичин від 6 листопада 1964 р., підписана поетом.

К о с е н к о Віктор Степанович (1896—1938) — український радянський композитор, автор романсів на слова П. Тичини «Іду з роботи я, з заводу», «Мобілізуються тополі», «На майдані». П. Тичина — автор спогадів про В. Косенка «Відсвіт душі його завжди в серці моїм» (див.: В. С. Косенко. Спогади. Листи. Вид. 2-е. К., 1975, с. 197—198). Про давнє знайомство поета і композитора свідчить збірка «Вітер з України» (Х., 1924) із таким дарчим написом: «Вельмишановному Віктору Степановичу Косенку. Автор. X[a]рк[ів]. 26/V».

553. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
23 червня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 11).

...о ф о р м и т и мою нову позикку... — Йдеться про державну внутрішню позикку СРСР, кошти якої йшли на розвиток народного господарства. В 1957—1958 рр. їх випуск припинено.

4 липня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5218).

УОКС (Українское общество культурных связей) — повна назва — Українське товариство дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами (УТДКЗ). До 1959 р. — Українське товариство культурних зв'язків з закордоном (УТКЗ; російська аббревіатура — УОКС). Дана товариство — добровільне об'єднання діючих в УРСР відділень радянських громадських організацій дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами, створене 1926 р. у Харкові (1934 р. — у Києві).

Кизя Лука Єгорович (1912—1974) — учасник партизанського руху на Україні в роки Великої Вітчизняної війни, український радянський історик. У 1941—1943 рр. був комісаром партизанського з'єднання, секретарем Ровенського підпільного обкому КП(б)У. В 1951—1956 рр. — голова правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном, а з 1961 р. — представник УРСР в ООН.

555. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

19 вересня 1953 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Посилаю Вам мої зауваження... на Тамару Абакалію. — Йдеться про переклад вірша П. Тичини «Тамара Абакалія працює над пам'ятником Лесі Українці» (1953).

...чи давати будете в «Дружбу народів» один вірш, а чи цілий цикл? — У журналі «Дружба народів» (1954, № 6, с. 159—160) надруковано вірш П. Тичини «Тамара Абакалія працює над пам'ятником Лесі Українці» у перекладі М. Светлова.

...вірш про Бойченка із зміненою кінцівкою? — Мається на увазі вірш П. Тичини «Похорон Олександра Бойченка» (1951).

556. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

11 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 12).

Тамара Юріївна — дружина Ю. І. Яновського, актриса.

Крушельницький — очевидно, йдеться про Мар'яна Михайловича Крушельницького (1897—1963), українського радянського актора, режисера, педагога, народного артиста СРСР (з 1944 р.). З 1952 р. працював у Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка (з 1954 р. — головний режисер). Лауреат Державних премій СРСР (1947, 1948).

Чи посилали ми телеграму Коцюбинським? — Ймовірно, йдеться про Хому Михайловича (брата письменника), його дружину Катерину Яківну та їхню доньку Михайлину Коцюбинських.

Дмитро Михайлович — Косарик.

...передової статті 1933 р. «Партія веде»? — Йдеться про передову статтю «Партія веде», надруковану в газеті «Правда» від 21 листопада 1933 р. У цьому ж номері опубліковано українською мовою однойменний вірш П. Тичини.

Римський-Корсаков Микола Андрійович (1844—1908) — російський композитор, диригент, педагог, музично-громадський діяч,

учасник «Могучої кучки». Серед учнів М. Римського-Корсакова — українські композитори М. Лисенко, Я. Степовий, П. Молчанов, Г. Давидовський, Г. Козаченко, Ф. Акименко.

557. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

13 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 14).

...проговорили ми з Д [митром] М [ихайловичем] на різні теми. — Очевидно, йдеться про Косарика.

«Коммунист» — теоретичний і політичний журнал ЦК КПРС, заснований у квітні 1924 р., виходить російською мовою в Москві 18 раз на рік. До листопада 1952 р. видавався під назвою «Большевик».

...Янку Купалу (за моєю редакцією)... — П. Тичина був редактором «Вибраних творів» (1953) Янки Купали та автором передмови до цього видання.

«В армії великого стратега» — російською мовою. — Йдеться про книгу статей і виступів Тичини, що вийшла в перекладі російською мовою у видавництві «Радянський письменник» (К., 1951) до Декади українського мистецтва і літератури в Москві. Друге видання цієї книжки українською мовою вийшло у цьому ж видавництві в 1952 р. Крім цього видання, до Декади у Держлітвидаві України за редакцією М. Ушакова вийшла книга П. Тичини «Избранные стихотворения» (К., 1951).

558. ДО І. М. КОСТИНИ.

16 листопада 1953 р.

Друкується вперше за текстом, наведеним у спогадах І. М. Костини «Думи мої, думи... (Спогади про П. Г. Тичину)», с. 41 (див. архів редколегії). Лист написано із Пуці-Водиці, де П. Тичина перебував тоді в санаторії на лікуванні.

В архіві П. Тичини збереглося велике за обсягом творче листування із початківцями (їхні листи і твори), але, на жаль, у ньому майже відсутні відповіді поета, що І. М. Костина пояснює таким чином: «Перечитуючи рецензії та проекти моїх відповідей на творче листування початківців, Павло Григорович іноді давав ті чи інші свої зауваження та доповнення, причому давав здебільшого написаними на окремих аркушиках паперу. Багато таких аркушків по творчих, а особливо по депутатських справах збереглося у мене, і я їх свято бережу як дорогоцінну реліквію. Ось хоч би такі з них щодо творчого листування.

...Додати: яку велику досаду приносить нам друкарська помилка: хмара чи хмарка — начебто й не так важливо, яка між ними різниця, а от у цьому вірші саме ж і видно, що різниця між двома названими словами аж надто велика. Справді, коли сказати: «Пуцу над сонцем хмару як брову» — то ніякого образу не виходить. Бо яку ж може надати собою брові величезна темна хмара? А коли сказати: «Пуцу над сонцем хмарку як брову» — все моментально стає ясним і зрозумілим, і радісне личко сприймається образом хмарки, як образ брови рівно над сонцем. (Брова ж може бути не тільки випинастою, дугастою, а й рівною.)

...До справи Угневого. Треба було б сильно-сильно ще написати всіма отими словами, що в його листі є — і особливо наприкінці листа.

...Провести по всіх моїх таблицях фефський зв'язок по лінії запитів, чи одержали квитанції? Мені особливо цього року потрібні їх

листи-відповіді. Чи написано: що саме по свіжому послано в Тюхтет, обізватись нам до Зої Кулик та до вчительки Артеменко.

...Прохання знайти в папці передплати або в реєстраційних таблицях адресу Насті Безверхої. А мій лист її, будь ласка, поверніть мені: я пошлю якусь їй книгу» (*Костина І. М.* Спогади, с. 41—42). На жаль, за повідомленням І. М. Костини, листи і записки П. Тичини до нього не збереглися.

Гі р н и к Микола Андрійович (1923—1981) — український радянський поет.

Б о г а ч у к Олександр Теофілович (пар. 1934 р.) — український радянський поет, драматург.

559. ДО Ф. І. ПАНФЬОРОВА.

16 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1128, оп. 2, № 405, арк. 4). Там же зберігаються і привітальні телеграми П. Тичини з нагоди свят та вручення урядових нагород.

П а н ф ь о р о в Федір Іванович (1898—1960) — російський радянський письменник; лауреат Державних премій СРСР (1948, 1949). У 1931—1960 рр. (з певеликими перервами) був головним редактором журналу «Октябрь». Очевидно, він замовив П. Тичині написати статтю до 300-річчя возз'єднання України з Росією.

560. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

18 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 16).

О л е к с а н д р М и к о л а й о в и ч — очевидно, Підсуха.

С т а с о в Володимир Васильович (1824—1906) — російський художник і музичний критик, історик мистецтва, археолог, почесний член Петербурзької Академії мистецтв (з 1900 р.). П. Тичина, очевидно, мав на увазі вид.: *Стасов В.* Избранные сочинения в трех томах. М., 1952.

Г о М о ж о (1892—1978) — китайський письменник і вчений; лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1951). П. Тичина переклав шість поезій китайського поета, що ввійшли до вид.: *Го Можо.* Выбране. К., Держлітвидав України, 1954 (див. т. 6 цього видапня).

561. ДО ОСТАПА ВИШНІ

20 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві Остапа Вишні.

...статтю про Вас, побачив і зрадів. — У газеті «Социалистическая Якутия» від 12 листопада 1953 р. було надруковано рецензію В. Тихонова «Рассказы и фейлетоны Остапа Вишни» на вид.: *Вишня Остап.* Рассказы и фейлетоны. М., «Советский писатель», 1953.

562. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
1953 р.

Друкується вперше за автографом записки маленького формату (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 17а). Датується орієнтовно (30-річчя з дня смерті О. Туманяна).

Знайди мені книгу Григоряна...— Йдеться про вид:
Григорьян К. Н. Ованес Туманян. М., 1953.

563. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
1953 р.

Друкується вперше за автографом записки маленького формату (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 17).

Привези мені «Переяславську раду» Натана Рибак а. — Йдеться про історичний роман Н. С. Рибак а «Переяславська рада» (кн. 1—2, 1948—1953), присвячений визвольній війні українського народу 1648—1654 рр.

564. ДО В. Ю.
16 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5219). Число і місяць встановлені за допискою про початок написання листа. Закінчення листа відсутнє. Особу адресата встановити не вдалося.

565. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
27 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 18).

...самі додасте в заявці до видавництва деякі назви моїх нових поезій...— Очевидно, йдеться про підготовку вид.: *Тычина Л. Солнце дружбы. Стихи. М., «Советский писатель», 1954.*

566. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
28 листопада 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 19).

567. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
3 грудня 1953 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4965, арк. 20).

«Вопросы философии» — науковий журнал Інституту філософії АН СРСР, що виходить у Москві із серпня 1947 р.; із 1958 р.— щомісячно.

Олександр Миколайович — очевидно, Підсуха.
Григорій Прокопович — Донець.

568. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.

Січень 1954 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 450, оп. 1, № 25, арк. 4).

569. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

18 квітня 1954 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 175. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

...сьогодні парламентська делегація...— В обов'язки П. Тичини як Голови Верховної Ради УРСР та заступника Голови Ради Національностей Верховної Ради СРСР четвертого скликання входило приймати іноземні парламентські делегації.

А поему свою вчора на 15 хвилин узяв...— Очевидно, йдеться про роботу над поемою про Руднева і Ковпака.

«Советская музыка» — щомісячний журнал Спілки композиторів СРСР, що виходить у Москві з 1933 р.

570. ДО А. О. ІЩУКА.

14 червня 1954 р.

Вперше надруковано: Співець нового світу, с. 172 (у спогадах А. О. Іщука «Великий поет»). Подається за першою публікацією.

І щук Арсен Олексійович (1908—1982) — український радянський критик, прозаїк; автор монографії (Павло Тичина. Критико-біографічний нарис. К., Держлітвидав України, 1954), кількох статей та спогадів «Великий поет» (див. вид.: Співець нового світу, с. 171—172).

Спішно передаю другу коректу Вашої книги...— Йдеться про книгу А. О. Іщука «Павло Тичина» (1954).

571. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО.

Не пізніше 6 липня 1954 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ІЛ, ф. 162). Датуються за змістом (запрошення на засідання Республіканського ювілейного комітету з нагоди 50-річчя з дня смерті А. П. Чехова, що відзначалося в 1954 р.).

572. ДО В. Г. ЗАБОЛОТНОГО.

28 липня 1954 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа, написаного на аркуші паперу із емблемою «300 років возз'єднання України з Росією» (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5047). Місце зберігання оригіналу невідоме.

Трубіж — річка у Чернігівській і Київській областях України, ліва притока Дніпра. На Трубежі стоїть місто Переяслав-Хмельницький, в якому народився В. Г. Заболотний, у зв'язку з чим П. Тичина і робить спробу опоетизувати цю ріку.

573. ДО П. У. БРОВКИ.
9 вересня 1954 р.

Друкується вперше за автографом на телеграфному бланку (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5006, арк. 2). Датується за машинописною копією, що додається до автографа, на якому вказано зворотну адресу: «Чернобыль, ул. Октябрьской революции, дом 57».

Бровка Пятрусь (Петро Устинович; 1905—1980) — білоруський радянський поет, народний поет БРСР (з 1962 р.), академік АН БРСР (з 1966 р.), Герой Соціалістичної Праці (1972); лауреат Державних премій СРСР (1947, 1951) та Ленінської премії (1962). Перекладав білоруською мовою твори Т. Шевченка, М. Рильського, М. Бажана, П. Тичини та ін.; написав статтю про П. Тичину «Майстер поетичного слова» (див.: Про Павла Тичину. Статті, нариси, спогади. К., «Радянський письменник», 1976, с. 42). П. Тичина переклав два вірші П. Бровки — «У Каневі» та «Ах, мені б сосною стати» (див. т. 5, кн. 1 цього видання).

Приехати на съезд, к сожалению, не успею... — Йдеться про III з'їзд письменників Білорусії, який відбувся 15—18 вересня 1954 р.

574. ДО А. С. ІСААКЯНА.
17 вересня 1954 р.

Друкується вперше за машинописом із авторськими правками (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5056, арк. 2).

575. ДО С. Ф. КУДАША.
Не пізніше 3 жовтня 1954 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5090, арк. 4). Датується днем 60-річчя С. Кудаша. З нагоди ювілею башкирського поета П. Тичина надіслав йому привітання, машинописна копія якого зберігається в його архіві (див. т. 9, с. 365—366 цього видання).

576. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО.
2 листопада 1954 р.

Друкується вперше за списком рукою невстановленої особи (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5001, арк. 1; до списку додано машинопис, що має незначні текстові відмінності від нього). Місце зберігання оригіналу невідоме.

Від душі вітаю й поздоровляю Вас з днем народження! — Йдеться про 70-річчя з дня народження О. І. Білецького.

...у Ваших словах про мою творчість... — Очевидно, йдеться про передмову О. І. Білецького «Творчество Павла Тычины» (Тычина П. Избранные стихотворения. Х., 1927, с. 13—34).

Марія Ростиславівна — М. Р. Білецька (1885—1963), дружина О. І. Білецького.

577. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО.
Не пізніше 2 листопада 1954 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5005, арк. 6—7; вгорі на арк. 6 напис червоним олівцем рукою П. Тичини: «Копія телеграми»; арк. 8—9 — чернетка тексту цієї ж телеграми).

8 грудня 1954 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 350, оп. 1, № 275, арк. 2; арк. 1 — вітальна телеграма від 16 березня 1952 р. з нагоди присудження Л. В. Нікуліну Державної премії).

Нікулін Лев Веніамінович (справжнє прізвище — Ольконицький Лев Володимирович; 1891—1967) — російський радянський письменник; учасник громадянської війни на Україні; лауреат Державної премії СРСР (1952).

...был вместе с правительственной делегацией в Финляндии. — У листопаді 1954 р. П. Тичина відвідував Фінляндію.

Стражеско Микола Дмитрович (1876—1952) — український радянський терапевт, академік АН УРСР (з 1932 р.), академік АН СРСР (з 1943 р.), академік АМН СРСР (з 1944 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1934 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1947 р.). З 1936 р. очолював Український науково-дослідний інститут клінічної медицини, заснований ним у 1936 р. (тепер Київський науково-дослідний інститут кардіології ім. акад. М. Д. Стражеска).

579. ДО ГРОМАДСЬКОСТІ КАБАРДИ.

Грудень 1954 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 5281; закінчення телеграми відсутнє). Датується за змістом — згадка про II з'їзд письменників СРСР, який відбувся 15—26 грудня 1954 р.

Кабарда — складова частина Кабардино-Балкарської АРСР, що входить до складу РРФСР.

...приветствуем советскую общественность Кабарды, отмечающую 120-летие со дня рождения украинского классика писателя-демократа Марко Вовчок. — 120-річчя з дня народження Марка Вовчка минуло 22 грудня 1953 р., але в Кабардино-Балкарській АРСР святкування продовжувалося і в 1954 р.

580. ДО Т. ПАВЛОВА.

1 січня 1955 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ УРСР, ф. 464, № 5126, арк. 3; текст написано латинською транслітерацією). Телеграму адресовано Т. Павлову як президенту Болгарської Академії наук.

581. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА.

8 лютого 1955 р.

Друкується вперше за оригіналом, що зберігається в Т. Д. Дорошенка.

582. ДО Є. Г. ТИЧИНИ.

Лютий 1955 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в Ю. Є. Тичини. Датується за змістом (занепокоєність хворобою брата Євгена, який невдовзі помер — 1 червня 1955 р.).

583. ДО Ю. І. ПАЛЕЦКІСА.
13 березня 1955 р.

Друкується вперше за чистовим автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5125).

Палецкіс Юстас Ігнович (1899—1980) — радянський державний і партійний діяч, письменник, Герой Соціалістичної Праці (1969). У 1940—1967 рр.— Голова Верховної Ради Литовської РСР.

Донелайтіс Крістіонас (1714—1780) — литовський поет, один з основоположників реалістичного напрямку в литовській літературі. П. Тичина переклав частину першого розділу поеми «Чотири доби року» (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

584. ДО П. Г. ТИТАРЕНКА.
28 березня 1955 р.

Друкується вперше за машинописним текстом, поданим у спогадах І. М. Костини «Думи мої, думи», с. 37—40 (див. архів редколегії). Лист написано під диктовку П. Тичини, про що свідчить автор спогадів: «Характерним щодо стилю і манери тичининського літнавчання є лист Павла Григоровича від 28.III 1955 року до П. Г. Титаренка (м. Кременчук на Полтавщині), написаний під диктовку...».

585. ДО УЧАСНИКІВ ЗАГАЛЬНОМІСЬКОГО
ЗЛЬОТУ ПІОНЕРІВ м. БРЕВАНА.
28 березня 1955 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми, написаною олівцем (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5283).

586. ДО Я. П. РЯППО.
14 квітня 1955 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5118, арк. 1; внизу зліва підпис Л. П. Тичини).

У кінці листа є дописка Л. П. Тичини: «Передаю Вам скромний наш дарунок».

Ряппо Ян Петрович (1880—1958) — український радянський педагог і діяч народної освіти (родом з Естонії). В 1921—1928 рр.— заступник наркома освіти УРСР й одночасно (в 1922—1927 рр.) головний редактор педагогічного журналу «Шлях освіти»; був одним із організаторів системи освіти на Україні, зокрема вищої, написав багато наукових праць з історії педагогіки, історії та організації народної освіти.

587. ДО А. О. ХОРАВИ.
29 квітня 1955 р.

Друкується вперше за чернеткою (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5197). Датується днем 60-річчя А. О. Хорави.

Хорава Акакій Олексійович (1895—1972) — грузинський радянський актор, педагог, народний артист СРСР (з 1936 р.); лауреат Державних премій СРСР (1941, 1943, 1946 — двічі, 1951).

588. ДО О. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.
30 квітня 1955 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 119, арк. 1). Датується за даними телеграми: «Києва 30» та поштовим штампелем «Москва. 1.5 55».

Дорогой семье Подвойских — Свердловых... — Идетесь про сім'ю М. І. Подвойського (сина Льва і дочок Ніну, Ольгу і Лиду) та сина Я. М. Свердлова Андрія Яковича — чоловіка Ніни Миколаївни Подвойської.

589. ДО Ю. К. СМОЛИЧА.
16 червня 1955 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5284).

590. ДО ТРУДЯЩИХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.
28 червня 1955 р.

Вперше надруковано: «Закарпатська правда», 1955, 29 червня.

Подається за машинописом із авторськими правками (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5285). У другій декаді травня 1945 р. П. Тичина здійснив подорож по Закарпаттю (див.: *Тичина П.* Із щоденникових записів, с. 137—141).

«Закарпатська правда» — газета, що виходить під такою назвою українською і російською мовами із листопада 1944 р. як орган Закарпатського обкому Компартії України та обласної Ради народних депутатів. Заснована у квітні 1920 р. як орган Міжнародної соціалістичної партії Підкарпатської Русі під назвою «Правда» (у 1922 р. перейменована на «Карпатську правду»).

...возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною. — Згідно з радянсько-чехословацьким договором 29 червня 1945 р. Закарпатську Україну було включено до складу УРСР.

Борканюк Олекса Олексійович (1901—1942) — керівник революційного руху на Закарпатській Україні, Герой Радянського Союзу (1965). З 1921 р. був редактором газети «Карпатська правда», а з 1933 р. — першим секретарем Закарпатського крайкому Компартії Чехословаччини. За участь у боротьбі проти фашистської окупації був закатований у тюрмі.

Вакаров Дмитро Онуфрійович (літературний псевдонім — Діма; 1920—1945) — революційний поет на Закарпатті, який писав російською мовою. За участь у боротьбі з фашизмом був закатований у концтаборі Найвайлер.

591. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА.
15 липня 1955 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Мазуркевич Олександр Романович (нар. 1913 р.) — український радянський літературознавець, педагог, академік Академії педагогічних наук СРСР (з 1968 р.). У 1950—1958 рр. був головним редактором журналу «Радянська школа». При коментуванні листів П. Тичини до О. Р. Мазуркевича використані пояснення адресата.

В надісланому Вами некролозі... — Идетесь про некролог «Пам'яті Є. Г. Тичини» на смерть молодшого брата поета Євгена Григоровича Тичини — учителя і мовознавця, кандидата філоло-

гічних наук (з 1950 р.), старшого викладача Харківського педагогічного інституту іноземних мов у 1939—1955 рр. Некролог надруковано в журналі «Радянська школа», 1955, № 8, с. 64.

А стаття Ваша в «Советской Украине»...— Мається на увазі стаття О. Р. Мазуркевича «Про нарис історії української радянської літератури», в якій піддано критичному аналізу підготовлену Інститутом світової літератури ім. О. М. Горького АН СРСР та Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР працю «Очерк истории украинской советской литературы» (М., Изд-во АН СССР, 1954). Автор, зокрема, виступив проти недооцінки ранніх поезій П. Тичини, критикував однобічний підхід до розкриття літературних взаємозв'язків. У дослідженні, як зауважував О. Р. Мазуркевич, «не показано взаємний вплив, взаємозв'язок і взаємне збагачення літератур двох великих братніх народів» і як прикрий недолік відзначалося, що «ніде автори не говорять, як українська радянська література, у свою чергу, збагачувала й збагачує російську радянську літературу і вносить гідний вклад у розвиток світової культури», не розкривається «плодотворний вплив творчості найвидатніших українських письменників (наприклад, П. Тичини в поезії) на розвиток російської і всієї багатонаціональної радянської літератури...» («Советская Украина», 1955, № 6, с. 163—164).

592. ДО Г. П. ДОНЦЯ.

24 вересня 1955 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5039, арк. 1).

Лисенко Андрій Віталійович (1851—1910) — український революціонер-більшовик, лікар; брат композитора М. В. Лисенка.

Лисенко Остап Миколайович (1885—1968) — український радянський музикознавець; син М. В. Лисенка.

593. ДО Т. Г. БЕЗЗУБОВОЇ.

26 вересня 1955 р.

Друкується вперше за автографом на телеграфному бланку (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4997, арк. 1).

Беззубова Текля Гнатівна (1880—?) — мордовський радянський митець, народна оповідачка. У роки Великої Вітчизняної війни написала оповіді «Не плач, рідна Україно», «Не тужи, красеню Київград». 1955 р. в Саранську вийшла книга Т. Г. Беззубової «Пісні і скази».

594. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

13 жовтня 1955 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4967, арк. 1; поштова фотолістівка «Карлові Вари. Гранд отель «Москва»).

У жовтні 1955 р. П. Тичина у складі делегації Верховної Ради СРСР, до якої входило 17 депутатів, відвідав Чехословаччину (див.: Тичина П. Із щоденникових записів, с. 189—203).

595. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
15 жовтня 1955 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4967, арк. 2; фотолістівка із видом готелю «Александрія» в Лугачовицях).

596. ДО А. С. ІСААКЯНА.
31 жовтня 1955 р.

Українською мовою друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5056, арк. 3; тут же зазначено, що це текст, перекладений українською мовою з вірменської Седюю Огонісянц; арк. 4 — машинопис російською мовою). Місце зберігання оригіналу невідоме.

597. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА.
3 листопада 1955 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. ...за книгу «З броя слова». — Йдеться про книгу «З броя слова. Українська демократична література у боротьбі проти класових ворогів трудящих» (К., Держлітвидав України, 1955), упорядником якої був О. Р. Мазуркевич. У збірнику надруковані зразки з творів і листування Т. Шевченка, Марка Вовчка, Ю. Федьковича, Л. Глібова, С. Руданського, Панааса Мирного, М. Старицького, М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, І. Манжури, П. Грабовського, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Л. Мартовича, Марка Черемшини, О. Маковея, А. Тесленка, С. Васильченка, О. Кобилянської, а також сатиру В. Коховського «Пан-Народолубець» («Пан-Комарчук»).

598. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
Середина грудня 1955 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4967, арк. 3—4). Датується орієнтовно за змістом (згадка про вірш, очевидно, «У Пущі-Водиці», написаний 10 грудня 1955 р. в санаторії).

599. ДО М. КОРЮНА.
14 грудня 1955 р.

Друкується вперше за чернеткою листа, повністю написаною рукою П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5076, арк. 2—3), яку було, очевидно, надіслано помічнику І. М. Костині із місця лікування поета. На машинописній копії листа, датованій рукою І. М. Костини 1955 р., ніяких поміток П. Тичини немає, і вона майже не відрізняється від оригіналу. На чернетці листа червоним олівцем рукою П. Тичини написано: «[І]лля] М[ихайловичу]! А книжечку цю у нас на дивані покласти треба!» Очевидно, йдеться про видання, що додається до листа: *Корюн М.* Чарик і Каджарик. Л., 1954, із дарчим написом: «Многоуважаемому т. Тычине — на добрую память. Мкртич Корюн. 22/XI 53 г. Ереван». У перекладі П. Тичини і В. Кочевського вийшла книга М. Корюна «Срібна зурпа» (К., Держлітвидав України, 1963).

Корюн Мкртич (справжнє прізвище — Мкртчян Корюн Григорович; нар. 1913 р.) — вірменський радянський письменник, перекладач. П. Тичина переклав вірш М. Корюна «Вранці взимку» (див. т. 5, кн. 2 цього видання). М. Корюн — автор кількох статей про творчість П. Тичини.

600. ДО Г. Г. ВЕРЬОВКИ.
25 грудня 1955 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5020, арк. 2—3). Датується днем 60-річчя Г. Г. Верьовки.

601. ДО Ш. М. ДАДІАНІ.
50-ті роки

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5033, арк. 1). Датується орієнтовно.

Дадіані Шалва Миколайович (1874—1959) — грузинський радянський письменник і театральний діяч, народний артист Грузинської РСР (з 1923 р.).

602. ДО Л. І. СМІЛЯНСЬКОГО.
Середина 50-х років

Друкується вперше за автографом незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5167, арк. 3—4). Датується орієнтовно.

603. ДО К. Є. ВОРОШИЛОВА.
4 лютого 1956 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5023, арк. 1). Датується днем 73-річчя К. Є. Ворошилова.

Ворошилов Климент Єфремович (1881—1969) — діяч Комуністичної партії та Радянської держави, Маршал Радянського Союзу (1935), двічі Герой Радянського Союзу (1956, 1968), Герой Соціалістичної Праці (1960). У липні 1949 р. П. Тичина разом із К. Є. Ворошиловим і С. А. Ковнаком супроводжував тіло покійного діяча болгарського і міжнародного руху Георгія Димитрова (1882—1949) до Болгарії.

604. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
19 березня 1956 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Може, окремою статтею піде. — Йдеться про статтю «XX з'їзд партії (Із вражень делегата з'їзду)» (див.: *Тичина П.* Твори в шести томах. К., ДВХЛ, 1962, т. 6, с. 222—267), надруковану вперше в скороченому варіанті під назвою «Під прапором Леніна» в газеті «Радянська Україна» від 28, 29 квітня 1956 р. та під назвою «XX з'їзд партії» в журналі «Вітчизна», 1956, № 5, с. 3—25.

... і про Івана Франка... — У 1956 р. надруковані такі статті та виступи П. Тичини: Безсмертне слово Каменяра. — В кн.: Слово про великого Каменяра. Збірник статей до 100-річчя з дня народження Івана Франка. В двох томах. К., 1956, т. 1, с. 3—19; Он верил в народ. — «Советская Украина», 1956, № 8, с. 5—6; Иван Франко — певец дружбы народов. — «Литературная газета», 1956, 18 серпня.

... і про вірменську літературу, і про Шевченка... — У 1956 р. статті П. Тичини про вірменську літературу та про творчість Т. Шевченка не друкувалися.

605. ДО ШЛОЙГЕРА.
30 квітня 1956 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5138, арк. 3; арк. 1, 2 — текст телеграми, записаний латинською транслітерацією, що має незначні текстові відмінності з автографом). Датується за арк. 1.

606. ДО Т. ПАВЛОВА.
30 квітня 1956 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5126, арк. 4).

607. ДО КОНОНЕНКА.
1 травня 1956 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5075, арк. 1). До листа додається клаптик паперу, на якому рукою П. Тичини написано: «До справи Кононенко (Херсон)».

608. ДО О. Й. ДЕЙЧА.
Травень 1956 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в родинному архіві О. Й. Дейча. Датується орієнтовно, оскільки рік написання листа на аркуші пошкоджено.

Дейч Олександр Йосипович (1893—1972) — російський радянський письменник і літературознавець.

Евгенія Кузьминична — дружина О. Й. Дейча Є. К. Малкіна-Дейч.

609. ДО А. Д. ФІЛІПЕНКА.
3 червня 1956 р.

Друкується вперше за ксерокопією з автографу, що зберігається в архіві А. Д. Філіпенка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 694, оп. 1, арк. 1—2). Місце зберігання оригіналу невідоме.

Філіпенко Аркадій Дмитрович (1912—1983) — український радянський композитор, народний артист УРСР (з 1969 р.), лауреат Державної премії СРСР (1949). Філіпенко — автор хорів на слова П. Тичини: «Слаблю мою Батьківщину», «Леніна ясна зоря», «Краю радянський, наша Україно».

Серпілін Леонід Семенович (1912—1973) — український радянський письменник.

Татаренко Леонід Сергійович (нар. 1930 р.) — український радянський поет.

610. ДО П. М. ПОПОВА.
12 червня 1956 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 285, № 6445). На папці напис рукою П. М. Попова: «Безліч автографів П. Гр. Тичини до мене загинули під час В[еликої] В[ітчизняної] війни. Залишилося зовсім мало. Збереглася привітальна листівка зі святом Першого травня 1962 р.

611. ДО П. О. КОЗИЦЬКОГО.

14 серпня 1956 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 359, оп. 1, № 61).

Як накидаєте хоч трохи нот про Франка Івана...— Очевидно, йдеться про написання хору на слова П. Тичини «Франка Івана голос чути» (1956) до 100-річчя з дня народження І. Франка.

612. ДО Н. М. ТАРАН.

10 вересня 1956 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5181, арк. 1).

613. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

2 жовтня 1956 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 175. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

Спасибі за Ваші всі турботи по моїй книзі.— Очевидно, йдеться про підготовку до видання книги творів П. Тичини в перекладах російською мовою «Мы совесть человечества», яка вийшла за редакцією Л. Озерова (М., «Советский писатель», 1959).

Бетя Квітко— Берта Самійлівна Квітко, дружина єврейського письменника Льва Мойсейовича Квітка (1890—1952).

614. ДО Ф. І. ПАНФЬОРОВА.

2 жовтня 1956 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 1128, оп. 2, № 405, арк. 6). Датується днем 60-річчя Ф. І. Панфьорова.

615. ДО В. О. МИСИКА.

3 листопада 1956 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 20).

...довідався— яка Ваша адреса...— На конверті П. Тичина зазначив таку адресу В. Мисика: «Харків, 47, селище Молотова, бульвар Івана Каракача, № 13, квартира 1».

616. ДО ПРЕЗИДИЇ СПІЛКИ

РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ.

12 листопада 1956 р.

Друкується вперше за машинописною копією без підпису (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5287). До листа додається машинописна копія дарчого напису на форзаці книги К. Конічева «Повість о Верещагине»: «УССР, Верховный Совет и Союз писателей. Павлу Тычине и Александру Корнейчуку.

Уважаемые товарищи!

Помогите этой книге стать переведенной на украинский язык и быть изданной в Киеве. К. Коничев.
Ленинград, Дворцовая набережная, д. 12—14, кв. 17.
29/IV 56.

Верещагіна знаєт Україна по музеям в Києве и Николаеве, пусть знають его и по этой повести».

Кони́чев Костянтин Іванович (нар. 1904 р.) — російський радянський письменник.

Вереща́гін Василь Васильович (1842—1904) — російський художник.

617. ДО К. К. ПАПАРУК.

7 грудня 1956 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4973, арк. 5). Там же зберігається недатована записка П. Тичини гумористичного змісту: «Екітіріне Кузьмоковне жилаїть здраствовать Вам дважды герой на велосипеде» (ф. 464, № 4973, арк. 1).

618. ДО К. В. КВІТКИ.

1956 р.

Друкується вперше за машинописною копією з підкресленнями П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5230). Датується роком виходу згадуваного в листі третього тому творів М. Коцюбинського: *Коцюбинський М.* Твори у трьох томах. За заг. ред. дійсн. чл. АН УРСР П. Г. Тичини. К., Держлітвидав УРСР, 1955—1956.

Стаття М. М. Коцюбинського «Вироби селянок з Поділля на виставі в Чикаго» написана 3 листопада 1892 р. (див.: *Коцюбинський М.* Твори у семи томах. К., 1975, т. 4, с. 16—18).

Кві́тка Климент Васильович (1880—1953) — український радянський музикознавець-фольклорист. Чоловік Лесі Українки.

Лі́ньова Євгенія Едуардівна (1854—1919) — російська фольклористка, пропагандистка й дослідниця народних пісень, співачка (контральто), хоровий диригент. У 1890—1896 рр. перебувала в еміграції в Англії та Америці, де організувала російські хори, які виконували народні пісні. Після повернення на батьківщину в 1897—1910 рр. здійснила кілька фольклорних експедицій, вперше застосувавши для запису народних пісень фонограф (записала 540 російських і 120 українських хорових пісень).

У першодруку статті М. М. Коцюбинського допущена помилка в ініціалах Ліньової: замість Є. Е. надруковано Є. П., яку повторив у листі П. Тичина.

619. ДО ПЕДКОЛЕКТИВУ ТА УЧНІВ ПСКІВСЬКОЇ ШКОЛИ.

1 січня 1957 р.

Друкується вперше за рукописом поштового працівника на телеграфному бланку, що зберігається в Т. Д. Дорошенка. Датується числом на телеграмі: «Із Києва 1-го 16.30» та поштовим штемпелем «Новая Басань. 2.1 57».

620. ДО О. Б. ГАТОВА.

1 січня 1957 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2802, оп. 1, № 159, арк. 5).

3 січня 1957 р.

Друкується вперше за автографом, написаним латинською транслітерацією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5177, арк. 1).

Стоянов Людмил (справжнє прізвище — Георгій Стоянов Зларов; 1888, за іншими даними 1886—1973) — болгарський письменник і громадський діяч, академік Болгарської АН (з 1946 р.), Герой Соціалістичної Праці НРБ (1963). Перекладав болгарською мовою твори Т. Шевченка, Лесі Українки, П. Тичини, М. Рильського та інших українських письменників. П. Тичина переклав вірш Л. Стоянова «Батьківщина» та оповідання «Хатідже», «Звірний танець», «Важкі положення» (див. т. 6 цього видання). Л. Стоянов — автор статті «Павло Тичина» (див.: Співець єдиної родини, с. 274—275).

Грубешлієва Марія Іванова (1900—1970) — болгарська поетеса.

622. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ.

22 січня 1957 р.

Друкується вперше за ксерокопією телеграми, виготовленої, очевидно, на прохання Л. П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5199). Число наявне на телеграмі, а місяць і рік встановлено за змістом.

Хузангай (Педр Петро Петрович; 1907—1970) — чуваський радянський поет, народний поет Чуваської АРСР (з 1950 р.). Перекладав чуваською мовою твори П. Тичини. Обох поетів поєднувала довголітня дружба, про що, зокрема, йдеться в статті П. Хузангая «Слово дружби», написаної до 70-річчя П. Тичини (див.: Павлові Тичині, с. 251—252), та в спогадах «Учитель і друг» (див.: Співець нового світу, с. 128—137). П. Тичина переклав п'ять віршів П. Хузангая (див. 5, кн. 2 цього видання).

623. ДО М. М. ПИЛИНСЬКОЇ

ТА О. М. ПИЛИНСЬКОЇ-ЧИЛІНГАРОВОЇ.

26 лютого 1957 р.

Вперше надруковано: «Прапор», 1979, № 7, с. 140 (в статті О. М. Пилинської-Чилінгариної).

Подається за автографом, що зберігається в А. Ф. Чернишова.

Вашого листа возив я на сесію в Москву...— Йдеться про сесію Верховної Ради СРСР, депутатом якої був тоді П. Тичина.

Посилаю Вам книгу, в якій кілька слів є й про Івана Даниловича. Лід рушив. — Йдеться про зацікавлення творчістю І. Д. Дніпровського, яке почало зростати після ХХ з'їзду КПРС (після 1933 р., коли вийшли «Твори в трьох томах», до 1964 р. вони не перевидавалися). Після виходу збірки творів Дніпровського «Яблуневий полон» (1964) П. Тичина в дарчому написі сестрам Пилинським на своїй книзі «Людині гімн» (К., «Дніпро», 1966) писав: «Дорогим моїм вічно юним і прекрасним Марії Михайлівні й Олені Михайлівні — великим знавцям нашої мови глибочно-джерельної, до дна невичерпної, дзвенучої... на добру згадку від П. Т. 20/VI 67.

Радий я дуже, що книга Івана Даниловича вийшла в світ. Безсмертна слава його відроджується. Коли б сила — то й зараз би щось про нього написав би. На жаль, я зараз у лікарні».

624. ДО М. Я. СЕНГАЛЕВИЧ.

18 березня 1957 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАЛІМ СРСР, ф. 2506, оп. 1, № 37, арк. 2).

625. ДО М. О. ШОЛОХОВА.

24 травня 1957 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5204, арк. 1). Датується днем народження М. О. Шолохова.

Шолохов Михайло Олександрович (1905—1984) — російський радянський письменник, академік АН СРСР (з 1939 р.), двічі Герой Соціалістичної Праці (1967, 1980). Лауреат Ленінської премії (1960), Державної премії СРСР (1941), Нобелівської премії (1965).

626. ДО ПРЕЗИДИУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
І РАДИ МІНІСТРІВ БАШКИРСЬКОЇ АРСР.

Червень 1957 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5293, арк. 1). Датується за змістом (часом перебування П. Тичини в середині червня 1957 р. на Кременчуцькій ГЕС).

...[в] празднованні 400-летия добровольного присоединения Башкирии [к] русскому государству. — В 1557 р. башкири добровільно прийняли російське підданство.

627. ДО ГРОМАДСЬКОСТІ СЕЛА МАНУЙЛІВКА
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

Червень 1957 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5293, арк. 2). Датується за часом перебування П. Тичини у червні 1957 р. на будівництві Кременчуцької ГЕС.

628. ДО Я. С. КУКЛИНА.

9 липня 1957 р.

Друкується вперше за чернеткою листа, написаного синім чорнилом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5092, арк. 1). Угорі аркуша рукою П. Тичини дописано червоним олівцем «Копія» і вказана адреса: «Свердл[овская] обл., г. Н[ижний] Тагил, ул. Коммуны, № 24. Куклину Як[ову] Сем[еновичу]».

629. ДО П. М. ЛОГВАНОВА.

Кінець серпня 1957 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Датується за написом П. М. Логванова: «Письмо получено 3.9 1957 г.».

Логванов Петро Михайлович — фотоамастор, який знімав П. Тичину й Д. Косарика під час їхнього перебування в Кременчузі і селі Фидрівці Полтавської області 14—15 червня 1957 р. (див. спогади П. Логванова «Світлий образ» та публікацію шести фотознімків в інформаційно-методичному бюлетені Українського товариства охорони пам'яток історії та культури «Пам'ятники України», 1987, № 1, с. 54—55).

14 вересня 1957 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Тільки сьогодні зміг я перечитати коректу. — Йдеться про статтю П. Тичини «Моя вчителька» (про Серафиму Миколаївну Морачевську), що готувалася до друку в збірнику «Слово про радянського вчителя. Сторінки з життя і роботи вчителів Радянської України» (упорядники Г. Д. Гриневич, О. Р. Мазуркевич, К. Ф. Присяжнюк. К., «Радянська школа», 1957). Дану статтю було надіслано автору відповідальним редактором збірника О. Р. Мазуркевичем для внесення виправлень, після чого вона з'явилася друком із такою редакційною приміткою: «Ці спогади написано 1940 року. Для нашого збірника автор переглянув їх і дещо виправив».

Стаття «Моя вчителька (До любих читачів, батьків та дітей)» вперше надрукована російською мовою в газеті «Сталинское племя» від 10 червня 1940 р., а згодом неодноразово передруковувалася в періодичній пресі (див. т. 8 цього видання).

Учора цілий день пішов на готування до переїзду в Київ... — У літні місяці П. Тичина жив на урядовій дачі в Кончі-Заспі під Києвом.

631. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

3 жовтня 1957 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 176. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

Спасибі за переклад... — Очевидно, йдеться про переклад Л. Озерова вірша П. Тичини «Іней». Переклад вперше надруковано в «Літературній газеті» від 24 грудня 1957 р.

632. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ВІРМЕНІЇ.

18 жовтня 1957 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5288, арк. 1; арк. 2—3 — машинописні копії тексту).

633. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

23 жовтня 1957 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

634. ДО Н. М. ПАРФЕНОВОЇ.

25 жовтня 1957 р.

Друкується вперше за машинописною копією з авторськими правками (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5132).

Парфенова Надія Михайлівна — тоді редактор «Учительской газеты».

...посылаю Вам прежний свой художественный очерк о моей любимой учительнице Серафиме Николаевне Морачевской. — Стаття П. Тичини «Моя учительница» була надрукована в «Учительской газеті» від 3 грудня 1957 р.

635. ДО Т. І. ЦИМБАЛ.

2 листопада 1957 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресатки. Цимбал Тетяна Іванівна (нар. 1908 р.) — українська радянська чтиця, лауреат республіканських конкурсів, авторка спогадів про П. Тичину.

Не довелось мені послухати Вас в Будинку актора. — Очевидно, йдеться про авторський концерт Т. І. Цимбал, присвячений 100-річчю з дня народження корифея української сцени Миколи Карповича Садовського (1856—1933).

Передаю Вам два томи своїх вибраних поезій. — Йдеться про вид: *Тичина П.* Вибрані твори в трьох томах. К., Держліт-видав України, 1957.

636. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

2 листопада 1957 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731. оп. 1, № 118, арк. 6).

Подвойська (після одруження Свердлова) Ніна Миколаївна (нар. 1916 р.) — дочка М. І. Подвойського.

На могиле Николая Ильича воздвигнут уже пам'ятник. — Йдеться про спорудження пам'ятника на могилі М. І. Подвойського на Новодівичому кладовищі в Москві.

Лев Миколайович — син М. І. Подвойського.

637. ДО О. Б. ГАТОВА.

12 листопада 1957 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2802, оп. 1, № 159, арк. 7). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 12.11 57».

...Ваш перевод [в] последнем номере «Литературной газеты». — Йдеться про публікацію вірша П. Тичини «В межпланетные дали окно» в «Литературной газете» від 11 листопада 1957 р.

638. ДО А. В. ГОЛОВКА.

7 грудня 1957 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5030, арк. 1).

639. ДО О. А. НАЗАРЕВСЬКОГО.

12 грудня 1957 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦНБ АН УРСР, ф. 78, № 2101). Датується за поштовим штемпелем.

Назаревський Олександр Адріанович (1887—1977) — український радянський літературознавець і педагог.

640. ДО А. Я. БЛИЗНЮКА.

16 грудня 1957 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5003, арк. 1).

641. ДО Б. С. КВІТКО.
1957 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5254, арк. 1—7; закінчення листа втрачено). Датується орієнтовно за змістом та згадкою про книгу Л. М. Квітка «Моим друзьям», що вийшла в 1957 р.

«Д е т г и з» — очевидно, йдеться про республіканське видавництво дитячої літератури «Веселка», засноване в 1934 р.

...я просил своего хорошего знакомого...— Йдеться про Л. А. Озерова, дочку якого Лену П. Тичина зробив героїнею свого вірша «Музичний ранок в консерваторії» (1954).

642. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.
1957 р.

Друкується вперше за текстом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 1—3). Датується орієнтовно за змістом (згадка про книгу К. Т. Свердлової-Новгородцевої «Яков Михайлович Свердлов», перше видання якої вийшло в Москві 1957 р.), оскільки поштовий штемпель на телеграмі відсутній.

Свердлова-Новгородцева Клавдія Тимофіївна (1876—1960) — дружина Я. М. Свердлова; член партії з 1904 р., активний учасник революцій 1905 і 1917 рр. Із липня 1917 р. завідувала видавництвом ЦК партії «Прибой» у Петрограді, а з березня 1918 р. — помічник секретаря ЦК РКП(б). Після 1920 р. працювала на керівній видавничій роботі і в системі народної освіти. Книга К. Т. Свердлової-Новгородцевої «Яков Михайлович Свердлов» вийшла трьома виданнями (1957, 1960, 1976).

...интересных заметках инженера Льва Николаевича...— Йдеться про сина М. І. Подвойського, який виступав і писав про діяльність свого батька. Неопубліковані спогади Л. М. Подвойського збереглися в архіві П. Г. Тичини.

...лекциях сына Якова Михайловича...— Мається на увазі Андрій Якович Свердлов (1911—1969), чоловік Н. М. Подвойської.

643. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.
1957 р.

Вперше надруковано: «Літературна Україна», 1986, 28 серпня. Подається за чернеткою листа, написаного чорним і синім олівцями (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5257, арк. 1—14). Повний текст листа не зберігся. Датується орієнтовно за змістом (згадка про відзначення в минулому, очевидно, 1956 р. ювілею І. Франка — 100-річчя з дня народження) та на підставі запису на звороті арк. 3 (за авторською нумерацією): «Коло млину коло броду» по радіо — 14/X 56. Якийсь дурень переробив на «Коло млина».

І [ван] Ф [ранко] звучить у вірші 1939 року. — Йдеться про вірш П. Тичини «Рум'яна та руса», де згадується І. Франко.

«Прийшли до мене в гості» — вірш П. Тичини, в останньому рядку якого згадується І. Франко (вперше надруковано в журналі «Літературно-науковий вісник», 1919, № 3, с. 249).

«Молодий я, молодий»... порівняйте з віршем І. Франка...— В інших записах П. Тичина вказує вірш І. Франка «По коверці пурпуровім» (1900) із циклу «В плен-ері».

...чув я декламацію вірша І. Фр[анка] «Відповідь Миколі Вороному. Лісова ідилія»...— Йдеться про поему І. Франка «Лісова ідилія», написану як посвяту Миколі Вороному. П. Тичину особливо захоплювали такі рядки твору:

Слова — полова,
Але огонь в одежі слова —
Безсмертна чудотворна фея,
Правдива іскра Прометей.

В Уфі за моєю редакцією...— В Уфі вийшло впорядковане П. Тичиною вид.: *Франко І. Вибрані твори*. Ред. Н. Рибак. СРПУ, 1942.

«Безмежне поле» — вокальний твір М. Лисенка на слова І. Франка.

Дурдуківський Сергій Федорович (сценічний псевдонім — Альбов; 1880—1933) — український співак (лірико-драматичний тенор).

Федькович Юрій (Осип) Адальбертович (1834—1888) — український письменник-демократ і громадський діяч. П. Тичина написав вірш «Федькович у повстанця Кобилиці» (1940).

Комаров Михайло Федорович (1844—1913) — український бібліограф, критик, фольклорист і лексикограф. П. Тичина має на увазі видання М. Комарова «Вінок Т. Шевченкові. Із віршів українських, галицьких, російських, білоруських та польських поетів» (1912).

Шаховський Семен Михайлович (1909—1984) — український радянський літературознавець, доктор філологічних наук. Автор кількох праць про творчість П. Тичини.

Я не читав, на великий жаль, що саме говорив про це т. Шаховський. — Після цих слів синім олівцем написано: «Лідо! Треба винайти той журнал».

644. ДО Х. РАДЕВСЬКОГО.

3 січня 1958 р.

Друкується вперше за автографом, написаним латинською транслітерацією (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5147, арк. 1). До цієї телеграми додається текст ще однієї недатованої телеграми, записаної латинською транслітерацією: «В Новом году желаю счастья, творческих успехов, здоровья. Благодарю за издание моей книги по-болгарски. Павло Тычина».

Радевський Христо Василев (нар. 1903 р.) — болгарський поет, народний діяч культури Болгарії (з 1969 р.), Герой Соціалістичної Праці Болгарії (1973). Редагував болгарські переклади творів Т. Шевченка, П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри та ін.

645. ДО В. М. СОСЮРИ.

6 січня 1958 р.

Друкується вперше за машинописною копією із правками, очевидно, дружини В. М. Сосюри Марії Гаврилівни (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5173). Датується днем 60-річчя В. М. Сосюри. На аркуші з текстом є такий напис: «З архіву поета В. Сосюри. Телеграма Павла Григоровича Тичини з нагоди шістдесятиріччя поета Сосюри».

Орден Трудового Червоного Прапора — державна нагорода СРСР за особливі заслуги в галузі комуністичного будівництва СРСР; заснований 7 вересня 1928 р.

646. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

21 січня 1958 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4969, арк. 1).

...кілька примірників «На Переяславській раді»...— Йдеться про окреме видання поеми «На Переяславській раді» (К., «Молодь», 1954).

...а також «Івасика-Телесика» укр[аїнською] та рос[ійською] (кримське видання) мовами. — Йдеться про такі вид.: *Тичина П.* Івасик-Телесик. Казка для дітей дошкільного віку. К., «Молодь», 1946; Івасик-Телесик. Сказка. Симферополь. Крымиздат, 1956.

647. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

4 лютого 1958 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4969, арк. 3—4).

Першого тому штук 10 привези мені...— Йдеться про перший том вид.: *Тичина П.* Вибрані твори в трьох томах. К., Держлітвидав України, 1957.

«Дударик». — У післявоєнні роки було здійснено три видання казки «Дударик» (К., «Молодь», 1950 — українське і російське видання; Чкалов, Кн. изд-во, 1954).

648. ДО Г. В. ШУШУРИ І М. М. СКАКУН.

Не раніше 27 березня 1958 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5206). Датується орієнтовно за змістом (згадка про перебування в Москві, очевидно, на першій сесії Верховної Ради СРСР п'ятого скликання, на якій П. Тичину 27 березня 1957 р. було обрано заступником Голови Ради Національностей; там П. Тичина міг довідатися про нагородження Г. В. Шушури і М. М. Скакун урядовими нагородами).

Шушуря Ганна Василівна, Скакун Марія Маркіанівна — колгоспниці колгоспу «Перемога» села Фидрівки Полтавської області.

649. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

28 березня 1958 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4969).

650. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

1958 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 8). Датується орієнтовно за змістом (згадка про сесію Верховної Ради СРСР).

651. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

30 квітня 1958 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 7). Число встановлено за даними телеграми «Кієва 30», а місяць і рік за поштовим штемпелем: «Москва. 2.5 58».

27 червня 1958 р.

Друкується вперше за рукописом на телеграфному бланку, що зберігається в Т. Д. Дорошенка. Датується за поштовим штемпелем: «Нова Басань. 27.6 58» (день відправлення телеграми визначено за даними телеграми — «Києва 27»).

653. ДО І. П. ЛЬВОВА.

29 червня 1958 р.

Вперше надруковано: Співець нового світу, с. 38 (у спогадах І. П. Львова «Мій учень»). Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 858). У вересні 1960 р. П. Тичина розширив поетичний текст, що був у привітальній телеграмі, додавши до нього третю строфу, а також другу частину вірша, який під назвою «Приходь, героїчне! Прекрасне, явись!» вперше надруковано в журналі «Україна», 1964, № 16, с. 6 (див. т. 3 цього видання).

Львов Іван Петрович (1879—1974) — викладач логіки, психології і філософії в Чернігівській духовній семінарії, де навчався П. Тичина; згодом — доцент Чернігівського педагогічного інституту.

654. ДО Г. І. ЛЕВИТСЬКОЇ.

15 липня 1958 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5095, арк. 1).

Левитська Ганна Іванівна — сестра товариша П. Тичини по навчанню в Чернігівській духовній семінарії Леоніда Івановича Левитського. ЦДАМЛМ УРСР придбав у Г. І. Левитської фотоальбом випуску семінарії 1913 р., в якому є фото П. Тичини.

...влаштувати Вас в лікарню ім. Стражеска. — Йдеться про Київський науково-дослідний інститут кардіології ім. акад. М. Д. Стражеска.

655. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

7 серпня 1958 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Катерина Осипівна — Цинговатова.

656. ДО М. П. БАЖАНА.

10 вересня 1958 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4993, арк. 2). Угорі на аркуші є напис: «Копія». Арк. 3 — чернетка листа П. Тичини, з якої видно причину його гострої розмови з М. Бажаном: «Ви прийшли на партбюро тоді, коли вже кінчалося наше засідання, — і у Вас, очевидно, таке склало[ся] враження від мого короткого виступу, нібито це я один із головних застрільщиків постановки питання про перенесення терміну з'їзду письменників. О! Коли б Ви були прийшли раніше, а не під самий кінець. Можливо, причиною такої зденерованості була наша перевтомленість. А можливо, й те, що на самім початку невірно було поставлено питання про термін з'їзду письменників».

657. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
17 вересня 1958 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.
Мені тут зараз доручають редагування антології дагестанської поезії...—Відомостей про редагування П. Тичиною названого видання не виявлено. Антологія «Сонячний Дагестан. Поезія Країни Гір» вийшла в 1967 р. (К., «Дніпро»). Для неї П. Тичина зробив ряд перекладів (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

658. ДО О. І. ТАЛВІРА.
Вересень 1958 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, арк. 2). Датується часом проведення V з'їзду письменників Чувашії, що відбувся у вересні 1958 р.

Талвір Олексій Пилипович (нар. 1909 р.) — чуваський радянський письменник; на той час був головою Спілки письменників Чувашії.

659. ДО А. О. АЛЬШВАНГА.
1 жовтня 1958 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4985, арк. 1). Угорі на аркуші синім олівцем написано: «Копія». На арк. 2 телеграми записано текст, що не увійшов до поздоровлення: «Вы подарили мне Лермонтова. Ваши лекции о слушании музыки, в частности о Шопене, были откровением для хоровой студии имени Леонтовича. Студийцы-хористы, которые преимущественно были рабочие и железнодорожные служащие...»

Альшванг Арнольд Олександрович (1898—1960) — радянський мистецтвознавець і піаніст, доктор мистецтвознавства. У 1923—1925 рр. був викладачем Київської консерваторії; з 1930 р. — професор Московської консерваторії. Писав музику на вірші П. Тичини («Одчиняйте двері», 1921). Можливо, в дні святкування 60-річчя з дня народження А. Альшванга П. Тичина написав вірш «Звіряючись по музиці...» (див. т. 3 цього видання).

Яворський Болеслав Леопольдович (1877—1942) — український і російський музикознавець, піаніст, педагог, доктор мистецтвознавства. В 1916—1921 рр. був професором Київської консерваторії (в 1917—1921 рр. — її директор) і Музично-драматичного інституту ім. М. В. Лисенка (з 1918 р.). Створив теорію ладового ритму (слухового тяжіння), про яку й згадує П. Тичина в своїй телеграмі.

660. ДО О. С. СОЛОВЬОВА.
1 грудня 1958 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5172).

Соловйов Олександр Сергійович — учитель співів у Чернігівській духовній семінарії, де навчався П. Тичина, а згодом — викладач Дніпропетровського музичного училища, член Спілки композиторів України.

Педагог М. Кибальчич, який теж навчався в Чернігівській духовній семінарії, у своїх спогадах «Дні юності» цитує лист О. С. Соловйова до нього, в якому дається характеристика юного П. Тичини як диригента і музиканта: «Павло Григорович був художньо обдарований

учень. Не маючи справжньої спеціальної музичної освіти, він прекрасно справлявся з семінарським хором, що визнавалося дуже досвідченими цінителями хорового співу. Він легко схоплював основи музичної теорії і гармонії. Цікавився інструментальною музикою, Павло Григорович швидко навчився грати на гобої і кларнеті і був активним учасником семінарського оркестру. Крім того, він захоплювався живописом. Якось пізніше, у розмові зі мною Павло Григорович сказав, що він дуже жаліє, що, не отримавши належної музичної освіти, не став композитором. «А скільки у мене було музичних думок», — сказав він з сумом. І дійсно, Павло Григорович і в музиці міг би себе виявити дуже високо» (Про Павла Тичину, с. 80).

661. ДО А. Я. КОЗЛЕНКА.

4 грудня 1958 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5070, арк. 1). Угорі на аркуші червоним олівцем дописано рукою П. Тичини: «Послано 4/XII 58».

Козленко Андрій Якович — тодішній голова колгоспу села Фидрівка на Полтавщині, в якому народився Д. М. Косарик. П. Тичина відвідав Фидрівку 15 червня 1957 р., де зустрічався з колгоспниками.

Фененко Микола Демидович (нар. 1922 р.) — лікар-терапевт, поет і перекладач. Автор спогадів про П. Тичину «Він живе у пам'яті моїй» (Співець нового світу, с. 474—479), «Одного вечора» (Про Павла Тичину, с. 215—216).

662. ДО Ю. М. ЛИБЕДИНСЬКОГО.

13 грудня 1958 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 1099, он. 1, № 1055, арк. 22—23). Датується за поштовим штампем: «Москва, 13.12 58».

Либединський Юрій Миколайович (1898—1959) — російський радянський письменник.

663. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО.

31 грудня 1958 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 162).

...Ви поїхали до Москви, на вибори академіків. — О. І. Білецького було обрано академіком АН СРСР у 1958 р.

664. ДО Я. Ф. КОЗЛЕНКА.

1958 р.

Друкується вперше за рукописною копією з оригіналу телеграми, на якій зазначено номер, кількість слів, число і час відправлення (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5070, арк. 2). Угорі на аркуші рукою Л. П. Тичини написано: «Копія телеграми». Датується орієнтовно.

З радістю згадую той день, [коли] я був у Фидрівці!... — Йдеться про перебування у Фидрівці разом із письменниками Д. Білоусом і Д. Косариком у червні 1957 р.

665. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

1953—1958 рр.

Друкується вперше за машинописом спогадів І. М. Костини (с. 49). Датується орієнтовно часом виконання П. Тичиною обов'язків Голови Верховної Ради УРСР.

І. М. Костина цитує ще один лист П. Тичини до одного з виборців, що належить до того ж періоду і був записаний ним під диктовку депутата:

«Шановний товаришу!

Ніколи Вашої справи не було у депутата Тичини. Ви ж самі пишете, що заява Ваша розглядалась ще в 1953 році у Президії Верховної Ради УРСР, а депутат Тичина є Головою Верховної Ради, але не Президії Верховної Ради. У тій же відповіді, яку Вам надіслано було з приймальної Голови Президії Верховної Ради, указувалось, що Вас мусить сповістити про вирішення справи виконком Київської обл[асної] Ради депутатів трудящих. Депутат Тичина зараз же, як одержав од Вас листа, звернувся до Президії Верх[овної] Ради з тим, щоб в'яснити, яке було вирішення обласного виконкому і чому він не дав Вам відповідь. Депутат П. Тичина просив, щоб звідти неодмінно дали Вам відповідь».

666. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

7 січня 1959 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5220).

667. ДО О. М. ДМИТРИЄВОЇ.

17 січня 1959 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5221, арк. 1—3; арк. 4—7—чернетка листа, написана олівцем). Згадувана в листі «Автобіографія» написана в 1959 р. і надрукована у вид.: Советские писатели. Автобіографії. В двух томах. М., Гослитиздат, 1959, т. 2, с. 494—511 (див. т. 9 цього видання). На арк. 8 є варіант початку листа, текст якого не увійшов до чорнового та машинописного варіантів:

«Уважаемая Александра Николаевна!

Бурная и усложненная жизнь у нас. Всюду надо успевать, широкими шагами продвигаться, а иногда и подбегать. Но, к сожалению, часто приходится заключать о себе, что ты далеко не всегда успеваешь.

Я — на выборной работе. Секретарь мне не полагается. А за свои деньги держат его — просто не имею такой возможности. Это я к тому говорю, что очень часто приходится мне свои силы отдавать и мелким делам. На мелочи уходит энергия. И в то же самое время упускается важное. Конечно — не по моему желанию. К важному я отношу как общественную работу, так и творческую».

Дмитрієва Олександра Миколаївна — тодішній редактор Гослитиздата.

668. ДО Б. М. КРОТЕВИЧА.

24 січня 1959 р.

Друкується вперше за автографом (ЦНБ АН УРСР, ф. 45, № 916). Кротеви́ч Євген Максимович (1884—1968) — український радянський письменник.

669. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА.

2 лютого 1959 р.

Друкується вперше за рукописом на телеграфному бланку, що зберігається в адресата. Датується за числом відправки телеграми із Москви та поштовим штемпелем: «Піски. 2.2 59».

В учителів-пенсіонерів Т. Д. і К. Ф. Дорошенків зберігаються два примірники книги П. Тичини «Батьківщині могутній» (К., ДВХЛ, 1960) із такими дарчими написами:

«Шановній Катерині Федотівні Дорошенко від Павла Тичини на добру згадку.

5/II 61.

Яких чудових учнів виховуєте Ви, яких прекрасних читців-декламаторів! Честь Вам і слава!»

«Шановному Трохимові Даниловичу Дорошенку — учителеві, славному вихователю, діячеві на полі освіти й всієї культури на згадку від Павла Тичини.

6/II 61».

670. ДО Б. М. ПОЛЕВОГО.

28 лютого 1959 р.

Друкується вперше за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5141, арк. 3; арк. 1—2 — чорновий автограф; арк. 4 — машинопис).

Полевой Борис Миколайович (справжнє прізвище — Кампов; 1908—1981) — російський радянський письменник, громадський діяч, Герой Соціалістичної Праці (1974). У 1962—1981 рр. був головним редактором журналу «Юность». Лауреат Державної премії СРСР (1947, 1949).

Шолом-Алейхем (літературний псевдонім Рабиновича Шолома Нохумовича; 1859—1916) — єврейський письменник. Шолом-Алейхему П. Тичина присвятив чотиривірш «Він од Шевченка запозичив...» (1923—1924).

«Буря» — роман Шолом-Алейхема «В бурю» («Потоп», 1907), в якому висловлено співчуття революції, ненависть до самодержавства, віра у світле майбутнє Росії.

671. ДО О. І. БАНДУРИ.

21 березня 1959 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 730, оп. 1, № 514, арк. 24).

Бандура Олександр Іларіонович (нар. 1918 р.) — український радянський перекладач, заслужений працівник культури УРСР і заслужений діяч культури ПНР. У 1953—1963 рр. та 1966—1983 рр. працював директором видавництва художньої літератури України «Дніпро».

672. ДО О. П. ТАЛВІРА.

21 березня 1959 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5180, арк. 1). Датується днем народження О. П. Талвіра.

673. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.
30 квітня 1959 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 9). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 30.4 59» (число одержання збігається з числом відправлення телеграми — «Києва 30»).

674. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.
30 квітня 1959 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 450, оп. 1, № 21, арк. 7).

675. ДО К. О. ЦИНГОВАТОВОЇ.
5 травня 1959 р.

Друкується вперше за машинописом із авторськими дописками (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5201, арк. 1—2).

Р и б а ц ь к и й (справжнє прізвище — Чирков Микола Іванович, 1880—1920) — російський радянський поет, автор збірки поезій «На светлый путь» (1919).

«**Д у м к а**» — Державна заслужена академічна хорова капела УРСР. Створена 1920 р. у Києві як Державна українська маандрівна капела («Думка»). На початку 20-х років П. Тичина зробив такі переклади для «Думки»: «Реквієм» В. Моцарта (текст не зберігся), «Пісня долі» Й. Гайдна, «Весна» Є. Баратинського, «Вечір», «Подивився стрімчак-дідуган» і «Розламана башта, оселя орла» Я. Полонського, «Ясний місяць-серпик» І. Сурикова, «Requiem» І. Пальміна, «Тирса» І. Буніна, «Комуністична марсельеза» Д. Бедного, «Море» Д. Цертелєва. В післявоєнний час було перекладено «Тарантелу» І. Мятлева, «Хор вітрів» із кантати «Змагання Феба і Пана» на музику Й. С. Баха (автор лібретто Пікандер, переклад здійснено за російським текстом С. Городецького), «Нічний зефір» О. Пушкіна, уривок з поеми «Іван Дамаскин» О. Толстого, «Від'їзд партизан» Я. Шведова, «Поема про Україну» О. Количева та інші твори для хорового виконання (див. т. 5—6 цього видання).

676. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
7 травня 1959 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.
К а т е р и н а **О с и п і в н а** — Цинговатова.

...подивимось коректу обох томів. — Йдеться про підготовку вид.: *Тичина П.* Сочинения в двух томах. Автор. пер. под ред. Л. Озерова. Ред. К. Цинговатова. Т. 1—2. М., Гослитиздат, 1960.

Але з чим його їхати на з'їзд письменників? — Йдеться про III з'їзд письменників СРСР, що відбувся 18—23 травня 1959 р.

677. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.
13 травня 1959 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 10).

678. ДО Л. О. ОЗЕРОВА.

30 червня 1959 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Реріх Микола Костянтинівич (1874—1947) — російський живописець, археолог, мандрівник, громадський діяч. За ескізами М. Реріха виконано мозаїки в церкві села Пархомівки Київської області (1903—1906) і у Троїцькому соборі Почаївської лаври (1910).

...за звітку про статтю Олександра Івановича а. — Йдеться про вступну статтю О. І. Білецького до вид.: *Тычина П.* Сочинения в двух томах. М.: Гослитиздат, 1960.

Панченко Павло Михайлович — поет, перекладач творів П. Тычини російською мовою, в тому числі поеми-симфонії «Скворода» (М., «Советский писатель», 1984).

679. ДО М. М. АСЕЄВА.

9 липня 1959 р.

Друкується вперше за рукописом невстановленої особи із правами П. Тычини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4991, арк. 1). Датується днем 60-річчя М. М. Асеєва.

680. ДО І. В. АБАШИДЗЕ.

9 липня 1959 р.

Друкується вперше за машинописом із авторською правкою (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4984, арк. 2). Угорі аркуша рукою П. Тычини написано: «У виправл[еному] вигляді послано 14/VII 59». Збереглася чернетка незавершеного листа, дещо відмінна від опублікованого варіанта:

«Дорогой Ираклий Виссарионович!

Большая у меня просьба к Вам. Тяжело заболел тов. Наморадзе Георгий Андреевич. Как пишут мне, лежит он одиноким в селе Сартчала — без медицинской помощи. Диетического питания никакого не имеет. Наморадзе Г. А. много за свою жизнь совершил полезного для нас в деле организации культурных связей между Грузией и Украиной. Как прекрасно было бы, если бы т[овари]щу Наморадзе да можно б...»

Абашидзе Ираклий Виссарионович (нар. 1909 р.) — грузинський радянський поет і громадянський діяч, академік АН Грузинської РСР (з 1960 р.), Герой Соціалістичної Праці (1979). Перекладач творів Т. Шевченка, П. Тычини.

Хорошие знакомые мои написали мне... — Про тяжкий стан Г. А. Наморадзе П. Тычині написала Г. Сорока у листі від 1 липня 1959 р.

Наморадзе Георгій Андрійович (1882—1965) — грузинський радянський письменник, перекладач.

681. ДО М. В. ГРІНБЕРГ.

9 липня 1959 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5031, арк. 1).

Грінберг М. В. — очевидно, вдова Фельдмана, працівника Наркомату іноземних справ України, який сфотографований разом з П. Тычиною. С. Пилипенком, А. Барбюсом і його секретаркою Дюма під час приїзду французького письменника до Харкова у 1927 р. (див. т. 3 цього видання).

682. ДО Е. П. СКРИПЧИНСЬКОЇ.

11 жовтня 1959 р.

Друкується вперше за машинописною копією телеграми, надісланої на адресу ювілейної комісії в Київську державну консерваторію ім. П. І. Чайковського (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5166, арк. 1). Датується днем 60-річчя Е. П. Скрипчинської.

Скрипчинська Елеонора Павлівна (нар. 1899 р.) — український радянський хоровий диригент, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1957 р.). Дружина Г. Г. Верьовки. У 1944—1964 рр. — диригент, а в 1964—1966 рр. — художній керівник і головний диригент Українського народного хору ім. Г. Г. Верьовки.

683. ПРИВІТАННЯ З НАГОДИ 30-ЛІТТЯ ТАДЖИЦЬКОЇ РСР.

17 жовтня 1959 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5290). Телеграму адресовано в Сталінабад секретарю Центрального Комітету Компартії Таджикистану Т. Ульджабаєву.

Сталінабад — назва Душанбе в 1929—1961 рр.

684. ДО М. Ю. ЯЦКІВА.

23 жовтня 1959 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ІЛ, ф. 98, № 657).

Яцків Михайло Юрійович (1873—1961) — український радянський письменник. У 1959 р., очевидно, після клопотання П. Тичини була видана збірка творів М. Яцківа «Новели».

685. ДО О. І. БІЛЕЦЬКОГО.

14 листопада 1959 р.

Друкується вперше за машинописом із авторськими правками (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5001, арк. 5). Вгорі аркуша рукою П. Тичини написано: «Копія».

Величков Алекси (Олександр Сергійович; 1890—1943) — болгарський і радянський літературознавець. З 1926 р. проживав у СРСР, з 1934 р. — в Києві. З 1936 р. працював старшим науковим співробітником Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Помер в Уфі. А. Величков — автор праць про болгарсько-українські літературні взаємини, зокрема «Шевченко і болгарська література 60—70-х рр. 19 ст.».

Смирненський Христо (справжнє прізвище — Христо Димитров Измирлієв; 1898—1923) — болгарський поет. П. Тичина переклав дванадцять поезій Х. Смирненського (див. т. 6 цього видання).

686. ДО К. О. ЦИНГОВАТОВОЇ.

23 листопада 1959 р.

Друкується вперше за чернеткою листа, написаного рукою П. Тичини ніби від імені Л. П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5201, арк. 3—7; арк. 9—10 — датована машинописна копія). До листа додано дописку олівцем рукою П. Тичини: «П[авло] Г[ригорьевич] еще болен. Хорошо, что он как-то успел буквально весь набор прочесть. Он передает Вам привет большой».

А письмо пишу я сама, как настоящий друг.

И, наконец, относительно стихотворения «Иней».

Попросите, пожалуйста, Льва Адольфовича проследить, чтобы была правильной разбивка (в абзацах) не только в строфах, но и в каждой строке. Чтобы в каждой строфе было по девять строк, как в оригинале».

...примечание внизу страницы к словам «Кармелюк» и «Сковорода». — Идетесь про закінчення другої частини триптиха «На могилі Шевченка»:

І ні в кого було спитать:
кого ж нам на Україну ждять?
— Кармелюк.
— Сковорода.

«Здесь высмеивается Центральная рада». — Идетесь про дев'ятий розділ поеми «Живем комуною», де було подано таку авторську примітку: «Мається на увазі Центральна рада».

Центральна рада — організація, що виникла на Україні у березні 1917 р. після Лютневої буржуазно-демократичної революції. Її очолювали М. С. Грушевський (голова), В. К. Винниченко (заступник голови), С. О. Єфремов та інші. Була розігнана німецькими окупантами у квітні 1918 р.

687. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

1959 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5207, арк. 3).

688. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «КИЇВСЬКА ПРАВДА».

1959 р.

Друкується вперше за машинописом, датованим автором (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5291).

«Київська правда» — газета, орган Київського обласного і міського комітетів Компартії України, обласної та міської Ради депутатів трудящих. Перший номер вийшов 19 серпня 1921 р. під назвою «Пролетарська правда» (виходила до 1941 р.). З 28 жовтня 1943 р. виходить під сучасною назвою.

689. ДО І. Я. ВАСИЛЬЄВА.

1959 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5292). Датується орієнтовно за змістом (згадка про вид.: *Тичина П.* До молоді мій чистий голос. Поезії. К., «Молодь», 1959).

Васильєв І. Я. — директор видавництва «Молодая гвардия».

690. ДО М. Ф. БЕЗКРОВОНОЇ.

Кінець 50-х років

Друкується вперше за чернеткою (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4995, арк. 1). Датується орієнтовно (лист написано на чистому звороті аркуша словника УРЕ, де йдеться про статтю «дефляція» для четвертого тому).

Безкровна Марія Федорівна — голова Пісківської сільської Ради.

Не пізніше 1959 р.

Друкується вперше за чернеткою листа різнокольоровими олівцями і чорнилом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5203, арк. 1—3). Датується орієнтовно (1959 р. вийшла книга В. І. Чуйкова «Початок шляху», про яку йдеться в листі).

Чуйков Василь Іванович (1900—1982) — Маршал Радянського Союзу (з 1955 р.), двічі Герой Радянського Союзу (1944, 1945). Під час Великої Вітчизняної війни командував 62-ю армією в Сталінградській битві, в битві за Дніпро в 1943 р., в операціях по визволенню Правобережної України. В 1953—1960 рр. — командуючий військами Київського військового округу. Очевидно, в цей період він звернувся до П. Тичини, який очолював комісію по роботі з початкучими авторами при Спілці письменників України, з проханням прочитати рукопис книги «Початок шляху».

692. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

31 грудня 1959 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 4). Датується за числом відправки з Києва («Києва 31»), а місяць і рік визначено за змістом.

693. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

50-ті роки

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4971, арк. 2). Датується орієнтовно.

694. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 50-х років

Друкується вперше за автографом незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5263). Датується орієнтовно (лист написано на чистому звороті аркуша словника УРЕ із словами Гента, Гера і т. д., тобто третього тому, підписаного до друку 24 вересня 1960 р.).

Рябінін Ю. — очевидно, поет П. Рябінін, про якого йдеться у статті П. Тичини «Молоді поети заводу «Азовсталь» (див. т. 9, с. 288, 292, 296 цього видання).

695. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець 50-х років

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5260, арк. 1). Датується орієнтовно. Угорі аркуша є такий напис П. Тичини: «Тому, хто по-рос[ійськи] вірші надіслав (під копірку). Лежать на роялі».

696. ДО Л. М. ПОДВОЙСЬКОГО.

Кінець 50-х років

Друкується вперше за чернеткою листа без закінчення (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5140, арк. 2—8). Датується орієнтовно. Початок листа написано російською мовою: «Л. Н. Подв[ойскому]. Вы дрожите от одной только мысли извратить историю. Но Вы в то же самое время не хотите дать простор своему чувству угадывания. Каков был отец

Ник[олая] Ильича? Случайно ли он книги спрятал в алтаре? Или же...» (там же, арк. 1). Спогади Л. М. Подвойського, про які йдеться в листі, зберігаються в архіві П. Тичини.

697. ДО А. ГЕРМАНОВА.

1 січня 1960 р.

Друкується вперше за автографом, написаним латинською транслітерацією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5147, арк. 2).

Германов Андрей (нар. 1932 р.) — болгарський письменник.

698. ДО К. ЗИДАРОВА.

1 січня 1960 р.

Друкується вперше за автографом, написаним латинською транслітерацією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5147, арк. 3).

Зидаров Камен (справжнє прізвище — Тодор Сибев Манов; нар. 1902 р.) — болгарський письменник, Герой Соціалістичної Праці Болгарії (1974).

699. ДО Н. ЛАНКОВА.

1 січня 1960 р.

Друкується вперше за автографом, написаним латинською транслітерацією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5147, арк. 2).

Ланков Никола — болгарський письменник.

700. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

3 січня 1960 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 11). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 3.І 60».

701. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

25 січня 1960 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 176. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

...про можливість деяких поправок в моїх книгах. — Йдеться про вид: *Тычина П. Сочинения в двух томах.* М., Гослитиздат, 1960.

Щодо матері у передмові. — Передмову до російського двотомника написав О. І. Білецький, але, можливо, П. Тичина мав на увазі передмову Л. Озерова до якогось наступного російського видання, які виходили переважно із його вступними статтями.

702. ДО О. Р. МАЗУРКЕВИЧА.

11 лютого 1960 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. В архіві П. Тичини знаходиться автограф цього ж листа, текст якого дещо відмінний від надісланого адресату (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5104).

Проект шкільної програми я передивився... — Йдеться про надісланий П. Тичині для ознайомлення проект програми з української літератури для V—XI класів шкіл з українською та

російською мовами навчання УРСР на 1961/62 навчальний рік. До свого листа П. Тичина додав надруковані на машинці такі міркування:

«Деякі зауваження

до програми з укр[аїнської] літератури для IX—XI класів шкіл з українською мовою навчання

До стор. 44—46.

В оглядовий матеріал не включено останньої збірки П. Г. «Ми свідомість людства».

До оглядового матеріалу бажано було б включити ще й такі вірші:

- а) «В космічному оркестрі. VI» (зб. «Вітер з України»)
- б) «Їдемо з великої Багачки» (зб. «Сталь і ніжність»)
- в) «Москва» (зб. «І рости і діяти»)
- г) «Збудження весни» (зб. «І рости і діяти»)
- д) «На Переяславській раді» (зб. «Могутність нам дана»)
- е) «Похорон друга» (зб. «Перемагає і жить»)
- є) «Зростає, пречудовний світе» (про радянську славу силу молоді)
- ж) «Партію славить народ український» (в скороченому тексті, який додається).

Що ж до вірша «Радянська Україна», то його краще замінити іншим віршем».

703. ДО Р. В. ЗОР'ЯНА.

28 лютого 1960 р.

Вперше надруковано вірменською мовою: «Советакан Айастан», 1960, № 3, с. 24, під назвою «Він молодий, молодий і ще раз молодий». Подається за машинописною копією (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5051, арк. 1—2). Датується днем 80-річчя М. С. Сар'яна. Даний лист друкувався як стаття в перекладі українською мовою в газеті «Літературна Україна» від 20 червня 1972 р. та у вид.: *Тичина П.* Читаю, думаю, нотую, с. 93—94. Мовою оригіналу за автографом надруковано у цьому виданні (див. т. 10, с. 12), що має незначні текстові різництвання із листом, надісланим Р. В. Зор'яну.

Зор'ян Рубен Варосович (нар. 1909 р.) — вірменський радянський літературознавець. Зустрічався із П. Тичиною в Києві в 1954 р., написав спогади «У Павла Тичини (Із київських зустрічей. Нариси)» («Советакан граканатюн», 1956, № 4, с. 92—99).

Сар'ян Мартірос Сергійович (1880—1972) — вірменський радянський живописець, народний художник СРСР (з 1960 р.), дійсний член Академії мистецтв СРСР (з 1947 р.), дійсний член Академії мистецтв Вірменської РСР (з 1956 р.), Герой Соціалістичної Праці (1965), лауреат Державної премії СРСР (1941) та Ленінської премії (1961). Перебуваючи в гостях у П. Тичини в 1944 р., зробив кілька портретних зарисовок його та Л. П. Тичини. М. Сар'ян — автор портретів Т. Яблонської (1954) та О. Довженка (1956).

Яблонська Тетяна Нилівна (нар. 1917 р.) — український радянський живописець, народний художник СРСР (з 1982 р.), дійсний член Академії мистецтв СРСР (з 1975 р.), лауреат Державних премій СРСР (1950, 1951, 1979).

704. ДО А. Д. ФІЛІПЕНКА.

9 квітня 1960 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди).

...з нашою — спільною з Вами — піснею. — Очевидно, йдеться про вид: *Філіпенко А.* Вибрані пісні. К., 1960, в якому надруковано пісню на слова П. Тичини «Славлю мою Батьківщину». Можливо, йдеться і про спільну пісню «Леніна ясна зоря» (1960), текст якої був написаний П. Тичиною в 1960 р.

705. ДО Ю. К. СМОЛИЧА.

7 липня 1960 р.

Вперше надруковано із деякими скороченнями: Про Юрія Смолича. Спогади, статті, листи... К., «Радянський письменник», 1980, с. 5. Подається за автографом, що знаходиться в архіві адресата. В архіві П. Тичини зберігається чернетка цієї ж телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5170, арк. 1). Датується днем 60-річчя Ю. К. Смолича.

706. ДО А. М. ПОЛОТАЙ.

1 серпня 1960 р.

Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 138, № 66).

Полотай Ангеліна Михайлівна (нар. 1927 р.) — кандидат філологічних наук, тоді співробітник Головної редакції УРЕ, а згодом — учений хранитель відділу рукописів ІЛ.

...два примірники статті про Єліна-Пеліна... — Для п'ятого тому УРЕ (перше видання) П. Тичина написав статтю «Єлин-Пелин» (див. також т. 10 цього видання).

Буценко Толя — піонер-герой, який загинув у боротьбі з фашизмом.

707. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ОКТЯБРЬ».

12 вересня 1960 р.

Вперше надруковано: «Октябрь», 1960, № 12. Подається за авторизованою машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5294, арк. 1).

708. ДО Г. Є. БУРКАЦЬКОЇ.

18 вересня 1960 р.

Друкується вперше за автографом на аркуші, вгорі якого синім олівцем написано: «Копія» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5010, арк. 1).

Буркацька Галина Євгенівна (нар. 1916 р.) — новатор сільськогосподарського виробництва, двічі Герой Соціалістичної Праці (1951, 1958). У 1949—1967 рр. — голова колгоспу «Радянська Україна» Черкаської області.

709. ДО В. С. КВІТКО.

15 жовтня 1960 р.

Друкується вперше за чернеткою автографа телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5064, арк. 1). Датується днем 70-річчя Л. М. Квітка.

710. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛЕНІНОВИМ ШЛЯХОМ».

29 жовтня 1960 р.

Вперше надруковано: «Леніновим шляхом» (Корсунь-Шевченківський), 1960, 7 листопада. Подається за машинописною копією із авторськими вставками (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5295). Угорі аркуша рукою П. Тичини написано: «Послано 29/X 60».

711. ДО В. С. І Г. Ф. КУЧЕРІВ.

6 листопада 1960 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 240, оп. 1, арк. 6).

712. ДО ТРУДЯЩИХ ВІРМЕНІЇ.

29 листопада 1960 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5165, арк. 1). Датується днем відзначення 60-річчя встановлення Радянської влади у Вірменії. Телеграму адресовано редактору газети «Коммунист», що виходить у Брєвані російською мовою, проте відомостей про її публікацію не виявлено.

713. ДО А. В. СОФРОНОВА.

1 грудня 1960 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5174, арк. 2). Арк. I — чернетка цього ж листа без дати, на якій є така дописка: «Р. С. Посылаю Вам свою книжку декадную».

В Москві в о время нашей Декады...— Йдеться про Декаду літератури і мистецтва України, що відбулася в Москві 1960 р.

«Огонек» — громадсько-політичний і літературно-художній ілюстрований щотижневий журнал, що виходить у Москві з 1923 р. Із 1925 р. як додаток до журналу виходить бібліотечка «Огонька». У цій бібліотечці надрукована книжка віршів П. Тичини «Океан полноводный» (М., 1961. Б-ка «Огонек», № 48).

714. ДО Д. МІНЬКОВЕЦЬКОГО.

7 грудня 1960 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5115, арк. 1). Датується за машинописом із правками І. М. Кости́ни, де стоїть дата: «7.XII 1960».

715. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

31 грудня 1960 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 12). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 1.I 61», а число відправлення за даними телеграми — «Киева 31».

1960 р.

Друкується вперше за чернеткою листа без початку і без закінчення (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5140, арк. 9—10). Датується орієнтовно за змістом (згадка про надіслані два томи творів, якими могли бути: *Тычина П.* Сочинения в двух томах. М., Гослитиздат, 1960).

717. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЖОВТНЕВА ЗОРЯ».

1960 р.

Друкується вперше за чернеткою незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5315, арк. 1—2). Датується орієнтовно за палеографічними ознаками паперу (лист написано на зворотному боці аркуша словника УРЕ, с. 92—93, на якому зазначено термін «неперервності рівняння», що звійшов згодом до десятого тому, підписаного до друку 4 листопада 1962 р.).

«Жовтнева зоря» — газета, орган Бобровицького райкому Компартії України і районного виконкому депутатів трудящих Чернігівської області.

718. ДО Д. М. МОЛДАВСЬКОГО.

1960 р.

Друкується вперше за чорновим автографом, написаним олівцем із численними авторськими правками (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5118, арк. 1—7). Арк. 8—11 — машинопис із написом П. Тичини на арк. 8: «Лист до Дм. Молдавського. Дублет». Датується орієнтовно за змістом (зауваження до статті Д. М. Молдавського «Партийность и гуманизм (Заметки о поэзии П. Тычины)». — «Знамя», 1960, кн. 10, с. 202—208).

Молдавський Дмитро Миронович (1914—1987) — російський радянський літературознавець, критик. Автор спогадів про П. Тичину «Життя в поезії» (Співець нового світу, с. 398—402).

719. ДО А. В. СОФРОНОВА.

19 січня 1961 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5174). Датується днем 50-річчя А. В. Софронова.

720. ДО УЧНІВ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОЇ ШКОЛИ № 1
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

22 січня 1961 р.

Вперше надруковано: Співець єдиної родини, с. 256 (у спогадах І. М. Костини «За всіх скажу, за всіх переболію...»). За свідченням автора спогадів лист було написано на книзі «Зростає, пречудовний світе» як відповідь на звертання учнів 10-го класу Олександрійської школи № 1 Кіровоградської області.

подається за першодруком.

721. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.

27 січня 1961 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 21—22). Датується за поштовим штемпелем: «Москва, 27 січня 1961». Число відправлення телеграми із Києва збігається із московським штемпелем.

722. ДО ТРУДЯЩИХ УЗБЕКИСТАНУ.

10 лютого 1961 р.

Відомостей про першу публікацію телеграми не виявлено. Подається за машинописною копією із авторською датою, поставленою червоним олівцем (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5296). Телеграму адресовано в редакцію газети «Узбекистон маданияти».

Х а м з а Хакімзаде Ніязі (1889—1929) — узбецький радянський поет, драматург, народний поет Узбецької РСР (з 1926 р.).

723. ДО П. А. БАЙДЕБУРИ.

1 березня 1961 р.

Друкується вперше за автографом синім чорнилом на телеграфному бланку (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5065, арк. 1). Вгорі на аркуші напис зеленим олівцем: «Послано». Датується днем 60-річчя П. А. Байдебури. Телеграму надіслано на адресу: «Сталіно, бульвар Пушкіна, 30-а, Донецька філія письменників, Андрію Ключчя».

Б а й д е б у р а Павло Андрійович (1901—1985) — український радянський письменник.

724. ДО Л. Д. ДМИТЕРКА.

18 березня 1961 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 5037, арк. 1). Арк. 2—3 — чорновий автограф ширшого варіанта телеграми. Датується днем 50-річчя Л. Д. Дмитерка.

Д м и т е р к о Любомир Дмитрович (1911—1985) — український радянський письменник; лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1979).

725. ДО М. А. І Л. О. ВОЛИНЦІВ.

30 червня 1961 р.

Друкується вперше за машинописом із допискою дати синім олівцем (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5022, арк. 1). Там же зазначено адресу наречених: «Чернігів, Третій текстильний провулок, 26/15, Волинцю Миколі Андрійовичу».

726. ДО П. Й. ПАНЧА.

6 липня 1961 р.

Друкується вперше за чорновим автографом телеграми, закінчення якої, очевидно, відсутнє (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5129, арк. 1).

727. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

3 серпня 1961 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

728. ДО В. Г. ЗАБОЛОТНОГО.

13 серпня 1961 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5047, арк. 2). Датується за змістом дописки П. Тичини: «Остання телеграма наша ще за життя Волод[имира] Гнатовича», оскільки В. Г. Заболотний помер 3 серпня 1962 р.

729. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

18 вересня 1961 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

730. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.

Кінець вересня 1961 р.

Друкується вперше за чорновим автографом П. Тичини, написаним ніби від імені І. М. Костини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5251, арк. 5). Датується за змістом (згадка про участь у XXII з'їзді Компартії України, що відбувся у вересні 1961 р.).

731. ДО А. ЗЕГЕРС.

30 листопада 1961 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5049) на аркуші, вгорі якого червоним олівцем рукою П. Тичини дописано: «Послано через Спілку письм[енників] 30/XI 61». Телеграму надіслано в Берлін на адресу Спілки німецьких письменників.

Зегерс Анна (справжнє прізвище — Нетті Рейлінг Радвані; 1900—1983) — німецька письменниця (НДР), лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1961).

732. ДО А. С. САРМЕНА.

28 грудня 1961 р.

Друкується вперше за чорновим автографом другого варіанта телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5161, арк. 1). Датується днем 60-річчя А. С. Сармена.

Сармен Арменак Саргісович (нар. 1901 р.) — вірменський радянський письменник.

733. ДО УЧНІВ ЗОЛОТОНІСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ № 3.

1961 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5314). Датується орієнтовно за змістом (згадка про видання «Комунізму далі видні» і «Сад садив нам Ленін», що вийшли в 1961 р.).

734. ДО Д. М. КОСАРИКА.

1961 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. В архіві П. Тичини знаходиться фотокопія автографа, подарована адресатом Л. П. Тичині (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5077, арк. 3). Датується орієнтовно.

735. ДО ДИРЕКТОРА КРАСНОДОНСЬКОЇ ШКОЛИ № 24.
1961 р.

Друкується вперше за автографом листа П. Тичини, написаним ніби за його дорученням (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5313). Датується за допискою угорі червоним олівцем: «Треба послати I—V», що означає перші п'ять томів із шеститомного видання творів, які вийшли в 1961 р. (останній, шостий том вийшов 1962 р.).

736. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
1961 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4972, арк. 9). Датується орієнтовно за змістом (згадка про роман В. С. Кучера «Голод» та власну книжку «Сад садив нам Ленін», що вийшли в 1961 р.).

737. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.
Початок 60-х років

Друкується вперше за автографом незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5259, арк. 2—2). Датується орієнтовно за змістом (згадка про вік космонавтики, що розпочався із запуску 4 жовтня 1957 р. першого в світі штучного супутника Землі, але фактичним його початком вважається політ у космос радянського громадянина Ю. О. Гагаріна, що відбувся 12 квітня 1961 р.).

738. ДО ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ
КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ПЕДУЧИЛИЩА.
Початок 60-х років

Друкується вперше за чорновим автографом олівцем (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5311). Датується орієнтовно.

739. ДО ДИРЕКТОРА ШКОЛИ СЕЛА МОРИНЦІ.
Початок 60-х років

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5310). Датується орієнтовно.

Моринці — село Звенигородського району Черкаської області (колишнього Звенигородського повіту Київської губернії), в якому народився Т. Г. Шевченко.

740. ДО ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ
ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ № 2.
Початок 60-х років

Друкується вперше за автографом на телеграфному бланку, внизу якого дописано рукою П. Тичини: «Переписав і додав» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5312). Датується орієнтовно.

741. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
14 січня 1962 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4972, арк. 2).

742. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

2 лютого 1962 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.
Педа Панько (справжнє прізвище, ім'я та по батькові — Педа Пантелеймон Михайлович; 1907—1937) — український радянський письменник. Незаконно репресований. Реабілітований помертвено.

743. ДО М. І. ЛИТВИНЕНКО-ВОЛЬГЕМУТ.

13 лютого 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5099, арк. 1). Датується днем 70-річчя М. І. Литвиненко-Вольгемут.

Литвиненко-Вольгемут Марія Іванівна (1892—1966) — українська радянська співачка, педагог, музично-громадський діяч, народна артистка СРСР (з 1936 р.), лауреат Державної премії СРСР (1946).

744. ДО О. Т. БАНДУРКИ.

20 лютого 1962 р.

Друкується вперше за машинописом із написом угорі рукою П. Тичини: «До О. Бандурки» (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4994, арк. 1).

745. ДО О. Т. БАНДУРКИ.

3 березня 1962 р.

Друкується вперше за машинописом із авторськими правками (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5225, арк. 1). Прізвище адресата на цьому аркуші не зазначено, але зберігся машинопис із написом рукою П. Тичини «До О. Бандурки» (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4994, арк. 2).

Степанюк Борислав Павлович (нар. 1923 р.) — український радянський письменник, перший лауреат премії ім. П. Г. Тичини «Чуття єдиної родини» (1974), автор спогадів про поета «Перемагать і жити» (Співець нового світу, с. 253—259).

Госпітальна вулиця — тепер бульвар Лесі Українки в Печерському районі Києва.

746. ДО В. Ф. ЛАВРУШИНА.

Березень 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5094, арк. 1). Датується часом присудження П. Тичині звання лауреата Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка

747. ДО А. ЛЮБИВОГО.

4 квітня 1962 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом із правками П. Тичини, через що, очевидно, лист було ще раз передруковано, а даний примірник залишено як копію (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5102, арк. 3; арк. 1 — чернетка листа із багатьма правками).

А. Любви́й — тодішній директор Лебединської середньої школи № 1 Сумської області.

748. ДО В. В. БИЧКА.
16 квітня 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5000, арк. 1).

Бичко Валентин Васильович (нар. 1912 р.) — український радянський поет, автор спогадів «З Тичиною на самоті» (див.: Співець нового світу, с. 75—84).

749. ДО Г. Ф. І В. С. КУЧЕРІВ.
Кінець квітня 1962 р.

Друкується вперше за автографом на листівці (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 240, оп. 1, № 604, арк. 8).

750. ДО В. І. ГІЛЕВСЬКОГО.
Кінець квітня 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5026, арк. 2). Датується за допискою П. Тичини внизу аркуша: «Треба книги свої послати та іншої особи: «Послано 9.V 62 р. I, II, III». Арк. 3 — початок листа П. Тичини до В. І. Гілевського: «Минулого року на 70-річчя моє Ви надіслали мені телеграму від імені 11 членів бригади ком[уністичної] праці. Я дякую Вам за обрання мене почесним членом Вашої бригади комуністичної праці».

Гілевський Володимир Іванович — бригадир бригади комуністичної праці Старокостянтинівського цукрового заводу Хмельницької області.

751. ДО ГЛУШКА.
Кінець квітня 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5027, арк. 1). Датується за даними попередньої телеграми до членів бригади того ж заводу.

Глушко — директор Старокостянтинівського цукрокомбінату ім. Мануїльського Хмельницької області.

752. ДО Л. Л. ТИЧИНИ.
3 травня 1962 р.

Друкується вперше за автографом синім чорнилом із правками олівцем (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4980, арк. 1).

Тичина Людмила Леонідівна — очевидно, внучата небога поета.

753. ДО М. П. СТЕЛЬМАХА.
24 травня 1962 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5175, арк. 1).

754. ДО ГОЛОВИ РАДИ МІНІСТРІВ ВІРМЕНСЬКОЇ РСР.
25 травня 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5298, арк. 1 без підпису П. Тичини; арк. 2 — машинопис із підписом поета; арк. 3 — текст телеграми українською мовою).

Месроп Маштоц (361—440) — вірменський учений, просвітитель, творець вірменської писемності. У 405—406 рр. склав вірменський алфавіт.

755. ДО Ю. О. МЕЖЕНКА.

16 червня 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5111, арк. 1).

...Ви як критик широко відгукнулися свого часу на мою першу збірку поезій. — Ю. О. Меженко був першим критиком, який прорецензував першу збірку П. Тичини «Сонячні кларнети» (див.: *Меженко (Іванов) Юр.* П. Тичина. «Сонячні кларнети». — «Музагет», 1919, № 1-3, с. 125—134).

756. ДО А. С. МАЛИШКА.

17 листопада 1962 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5105, арк. 1—3). Оригінал зберігається у фонді А. С. Малишка (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 22). Датується днем 50-річчя А. С. Малишка.

757. ДО А. П. КОВАЛІВСЬКОГО.

19 листопада 1962 р.

Друкується вперше за чернеткою незакінченого листа (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5067, арк. 1—3).

Ковалівський Андрій Петрович (1895—1969) — український радянський історик та етнограф, доктор історичних наук (з 1952 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1965 р.). А. П. Ковалівський разом із П. Г. Тичиною і П. Г. Ріттером був одним із ініціаторів створення в 1925 р. у Харкові сходознавчого гуртка, який згодом влився у Всеукраїнську асоціацію сходознавства, засновану в січні 1926 р. В 1932 р. А. П. Ковалівський в складі делегації УРЕ, до якої входили П. Тичина і професор І. Фалькевич, їздив до Закавказьких республік для обговорення і практичного вирішення видання вірмено-українського, грузинсько-українського й азербайджансько-українського, а також «зворотних» словників, про що розповідалося згодом у їхній спільній статті «Ленінськими національними шляхами», надрукованій у газеті «Вісті ВУЦВК» від 24 березня 1932 р. та в журналі «Червоний шлях», 1932, № 5-6, с. 142—143 (див. т. 8, кн. 2 цього видання).

758. ДО А. І. КАЦНЕЛЬСОНА.

28 грудня 1962 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Датується А. І. Кацнельсоном.

Кацнельсон Абрам Ісакович (нар. 1914 р.) — український радянський поет. Протягом тривалого часу працював разом із П. Тичиною у комісії по роботі із молодими авторами при Спілці письменників України.

759. ДО Я. В. БАША.
Кінець грудня 1962 р.

Друкується вперше за автографом на листівці «З Новим роком!» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4995, арк. 1).

Баш Яків (справжнє прізвище — Яків Васильович Башмак; 1908—1986) — український радянський письменник, автор передмови «Незвичайна мандрівка» до публікації щоденника-повісті П. Тичини «Подорож з капелю К. Г. Стеценка» в журналі «Вітчизна», 1971, № 1, та спогадів «Остання зустріч» (див.: Співець нового світу, с. 481—486). На першому томі «Вибраних творів в трьох томах» (К., Держлітвидав, 1957) П. Тичина зробив такий дарчий напис Я. В. Башу: «Дорогий Якове Васильовичу! Прошу прийняти від мене ці книжечки мої, писані в різні періоди життя. Ви мені близькі і рідні багато чим. Коли щось несподівано виникало у мене — гостре і спішне — я завжди звертався до Вас. І Ви були до мене сердечні. І мені давно вже стало видно, що Ви — людина в найкращому розумінні цього слова. П. Тичина. 21.9 58».

760. ДО В. О. ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО.
Кінець грудня 1962 р.

Друкується вперше за ксерокопією автографа П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5032, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (поздоровлення з Новим, 1963 роком).

Губенко-Маслюченко Варвара Олексіївна (1902—1983) — українська радянська актриса, дружина Остапа Вишні.

...виходить найповніше видання творів Павла Михайловича... — Йдеться про семитомне видання творів Остапа Вишні, що вийшло в 1963—1964 рр.

...мрію дещо по пам'яті відновити. — П. Тичина написав спогади «Як ми читали Остапа Вишню», вперше надруковані в газеті «Радянська Україна» від 11 грудня 1965 р. (див. т. 10 цього видання).

«Многая літа поетові!» — поздоровлення Остапа Вишні з нагоди 60-річчя з дня народження П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5814, арк. 6).

761. ДО Н. С. РИБАКА.
4 січня 1963 р.

Вперше надруковано у вид.: Про Натана Рибак. Статті, спогади, листи. К., «Радянський письменник», 1983, с. 251.

Подається за автографом, що зберігається в родинному архіві Н. С. Рибак.

762. ДО Г. П. ЮРИ.
8 січня 1963 р.

Друкується вперше за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5208, арк. 1). Датується днем 75-річчя Г. П. Юри.

763. ДО В. М. ТЕРЛЕЦЬКОГО.

30 січня 1963 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5186).

Терлецький Валентин Михайлович (1916—1979) — відповідальний секретар Головної редакційної колегії УРЕ (1-го видання).

Турбай Іван Григорович (нар. в 1911 р.) — член Головної редакційної колегії УРЕ.

764. ДО Л. П. ТИЧИНИ.

Початок 1963 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4972, арк. 18). Датується орієнтовно за змістом (згадка про статтю, написану, очевидно, до т. 14 УРЕ, підписаного до друку 16 жовтня 1963 р.).

Гнатюк Микола Пилипович (1933—1975) — український радянський літературознавець.

765. ДО Л. СТОЯНОВА.

6 лютого 1963 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5175, арк. 2; арк. 3 — автограф латинською транслітерацією). Датується днем 75-річчя Л. Стоянова.

От души желаю Вам и уважаемой Марии...— Идетсья про дружину Л. Стоянова болгарську поетесу М. Грубешліву.

766. ДО О. П. ЮРИ-ЮРСЬКОГО.

28 лютого 1963 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 450, оп. 1, № 25, арк. 9).

...згадую Ваш виступ у Каневі. — О. П. Юра-Юрський іздив із П. Тичиною до Канева на зустріч із виборцями, де читав твори поета.

767. ДО І. С. РОМАНЧЕНКА.

Травень 1963 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5152, арк. 1). Датується на підставі останнього листа І. С. Романченка від 2 травня 1963 р., в якому він наполегливо просив висловити своє ставлення до М. П. Драгоманова.

Романченко Іван Савич (1894—1977) — український радянський літературознавець і бібліограф, дослідник творчості М. П. Драгоманова — автор кількох статей та монографії (у співавторстві з Д. Й. Заславським) «Михайло Драгоманов. Життя і літературно-дослідницька діяльність» (К., «Дніпро», 1964).

Луначарський Анатолій Васильович (1875—1933) — радянський державний діяч, академік АН СРСР (з 1930 р.). Тут, очевидно, йдеться про статтю А. В. Луначарського «Шевченко і Драгоманов», в якій розглядається праця М. П. Драгоманова «Шевченко, українофіли і соціалізм». У Луначарського є ще стаття «Пам'яті Михайла Драгоманова», надрукована в збірнику «Пам'яті Драгоманова» (Х., 1920), в якій дається висока оцінка українського вченого.

Белінський Віссаріон Григорович (1811—1848) — російський революційний демократ, філософ-матеріаліст, літературний критик і публіцист. «Лист до Гоголя» написано в 1847 р.

Франко Іван Якович (1856—1916) — український письменник, учений, громадський діяч, революційний демократ.

Павлик Михайло Іванович (1853—1915) — український письменник, публіцист, громадський діяч революційно-демократичного напрямку.

Шефле Альберт (1831—1903) — німецький буржуазний економіст і соціолог.

Ланге Фрідріх Альберт (1812—1882) — німецький буржуазний філософ-неокантіанець.

«Громадський друг» — перший український літературно-політичний журнал революційно-демократичного напрямку, що видавався М. Павликом та І. Франком у Львові в 1878 р.

Житецький Павло Гнатович (1837—1911) — український філолог, член-кореспондент Петербурзької Академії наук (з 1898 р.).

«Литературные мечтания» — праця В. Г. Белінського, написана в 1834 р.

Івани не помнящіє родства. — Вираз походить від каторжників-утікачів, які, приховуючи своє минуле, називали себе Іванами, а роду свого не пам'ятають. У поліції таких втікачів записували «не помнящими родства», звідки й пішло прізвище «Іван Непомнящий». Цим прізвищем широко користувався М. Є. Салтиков-Шчедрін, називаючи так безпринципних літераторів, газетних ділків, в основі літературної діяльності яких були зневага до принципів, переконань, віроломство і продажність, а також підлабузництво й куріння фіміаму начальству. Вислів увійшов у літературну мову і набув значення: людина без переконань і традицій.

768. ДО УЧАСНИКІВ ТИЖНЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА В ЛАТВІЇ.
8 червня 1963 р.

Друкуються вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5300).

...издание моей книги [на] латышском языке. — Йдеться про видання творів П. Тичини латиською мовою: Сталь і ніжність. Вибрані вірші. (Укладач, перекладач, автор передмови А. Веяня). Рига, Латдержвидав, 1963.

769. ДО П. Й. КОЛЕСНИКА.
28 червня 1963 р.

Друкуються вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 847, оп. 1, № 292). В архіві П. Й. Колесника є ще сім привітальних листівок П. Тичини із святами.

Колесник Петро Йосипович (1905—1987) — український радянський письменник і літературознавець.

...матеріали нашої комісії по відзначенню ювілею М. Коцюбинського... — Йдеться про комісію з нагоди 100-річчя з дня народження М. Коцюбинського, що мало святкуватися 17 вересня 1964 р. (у квітні 1963 р. відзначалося 50-річчя з дня смерті письменника).

Леоніда Івановича не турбуйте. — Мається на увазі Л. І. Смілянський.

770. ДО М. М. АСЄЄВА.
Не пізніше 9 липня 1963 р.

Друкується вперше за чорновим автографом тексту телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4993, арк. 3). Датується за змістом, оскільки це був останній день народження М. М. Асєєва (він невдовзі помер — 16 липня 1963 р.).

771. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
10 липня 1963 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.
Николай Николаевич — М. М. Асєєв.
Оксана Михайлівна — дружина М. М. Асєєва.

772. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
21 серпня 1963 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

773. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.
Липень 1963 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5226). Датується за змістом і на підставі листа П. Тичини до Л. А. Озерова від 10 липня 1963 р.

774. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
23 вересня 1963 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

775. ДО Л. І. СМІЛЯНСЬКОГО.
28 вересня 1963 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5167, арк. 1).

776. ДО Г. П. ДОНЦЯ.
30 листопада 1963 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5039, арк. 2).

777. ДО Д. М. КОСАРИКА.
Початок 60-х років

Друкується вперше за оригіналом, що зберігається в адресата. В архіві П. Тичини знаходиться фотокопія поздоровлення, виготовлена, очевидно, на прохання Л. П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5077, арк. 1).

778. ДО НЕВСТАНОВЛЕНОЇ ОСОБИ.
Початок 60-х років

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5245, арк. 1—2). Датується орієнтовно за палеографічними особливостями документа.

Фірдоусі Абулькасим Мансур (між 932 і 943 — між 1020 і 1026) — перський і таджицький поет.

Енвері, Анварі Алі Аухадеддін — перський і таджицький поет XII ст.

Румі Джалаледдін (1207—1273) — класик персько-таджицької літератури, філософ.

Гафіз (Хафіз, Гафез; справжнє прізвище — Мохаммед Шамседдін; бл. 1325—1389 чи 1390) — перський і таджицький поет.

Джамі Абдурахман Нурраддін ібн Ахмад (1414—1492) — перський і таджицький письменник і філософ.

Нізамі Гянджеві Абу Мухаммед Ільяс ібн-Юсуф (бл. 1141—1203) — азербайджанський поет і мислитель.

779. ДО РОДИНИ І. С. КРИВОШЕЯ.

Початок 60-х років

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5088, арк. 1).

Кривошей Іван Софронівич — товариш П. Тичини по навчанню в Чернігівській духовній семінарії.

780. ДО Ю. Б. ЛОЙЦКЕРА.

Початок 60-х років

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5238). Датується орієнтовно (лист написано на звороті аркуша словника УРЕ із статтею «Краснодарський край», що увійшла до сьомого тому, підписаного до друку 23 січня 1962 р.).

Лойцкер Юхим (Хаїм) Борисович (1898—1970) — єврейський радянський письменник.

781. ДО О. Ф. САЄНКА.

1963 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5159, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (згадка про книгу «На «суботах» М. Коцюбинського», що вийшла в 1963 р.).

Саєнко Олександр Ферапонтович (1899—1985) — український радянський художник, народний художник УРСР (з 1975 р.).

Саєнко Микола Ферапонтович — товариш П. Тичини по навчанню в Чернігові і відвідуванню літературних «субот» М. Коцюбинського.

782. ДО Ю. О. ЗБАНАЦЬКОГО.

1 січня 1964 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5048, арк. 1). Датується днем 50-річчя Ю. О. Збанацького.

Збанацький Юрій Оліферович (нар. 1914 р.) — український радянський письменник, Герой Радянського Союзу (1944), лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1970). У роки Великої Вітчизняної війни був організатором і командиром партизанського загону ім. Щорса, який діяв у межиріччі Десни й Дніпра. Брав участь в обороні та визволенні Києва. Автор спогадів про П. Тичину «В його поезії — душа народу» (див.: Співець нового світу, с. 18—19).

783. ДО Н. М. ПОДВОЙСЬКОЇ.

1 січня 1964 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАМЛМ СРСР, ф. 2731, оп. 1, № 118, арк. 13). Датується за поштовим штемпелем: «Москва. 1.1 64», число на якому збігається із числом відправлення — «Києва 1».

784. ДО Л. М. ТЕНДЮКА.

1 січня 1964 р.

Повністю друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5184). Частково цитувалася в спогадах Л. Тендюка про П. Тичину «Капітан у морі поезії» (Співець нового світу, с. 357—361).

Тендюк Леонід Михайлович (нар. 1931 р.) — український радянський поет, прозаїк. Телеграму П. Тичини надіслано на експедиційне дослідне судно «Ю. М. Шокальський», де Л. Тендюк працював тоді матросом і ходив у рейс до островів Фіджі, в Японію, на Нову Гвінею.

785. ДО УЧНІВ СЕРЕДНЯКІВСЬКОЇ ШКОЛИ.

13 лютого 1964 р.

Відомостей про першу публікацію листа не виявлено. Подається за фотокопією автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5301) з написом для Л. П. Тичини на звороті: «В 1964 році Павло Григорович надіслав «Середняківським проліскам» шеститомник своїх творів, а з ним — теплого листа, фотокопію якого тут відбито.

Ще раз спасибі за подарунки. Вибачте, що довго не прислали цього знімка.

«Середняківські проліски»

2.XI 71 р.»

«Середняківські проліски» — літературний гурток при 8-річній школі с. Середняків Гадяцького району Полтавської області. 24 серпня 1965 р. П. Тичина написав вірш «Жайворон, прилітай іще раз! (Відповідь на лист членів літтворчого гуртка «Середняківські проліски» 8-річної школи с. Середняків, Гадяцького р-ну, Полтавської обл.)».

786. ДО С. Г. АМІРЯН.

15 березня 1964 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4986, арк. 1). Лист є відповіддю на телеграму С. Г. Амірян: «Глубокоуважаемый Павло Григорьевич. Снова беспокою большой просьбой сообщите Ваше мнение относительно публикации писем Иоаннисяна. С нетерпением жду ответа» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4986, арк. 2). Перед цим вірменська дослідниця побувала в Києві в гостях у П. Тичини, одержала від нього ряд цінних порад щодо своєї роботи над дослідженням вірмено-українських літературних зв'язків, а також листи І. Іоаннисяна. У листі від 7 лютого 1964 р. С. Амірян просила дозволу на публікацію листів класика вірменської літератури. Тоді ж було здійснено публікацію: Три письма Иоаннеса Иоаннисяна Павло Тичине. — «Андес» («Историко-филологический журнал АН Арм. ССР», 1964, № 1, с. 173—178).

Амірян Седа Григорівна (нар. 1926 р.) — вірменський радянський літературознавець, автор статей про творчість П. Тичини, монографії «Армяно-украинские литературные связи» (Ереван, Изд-во АН Арм. ССР, 1972), бібліографії «Армяно-украинские литературные связи» (Ереван, Изд-во АН Арм. ССР, 1976).

787. ДО ЮВІЛЕЙНОЇ КОМІСІЇ ПО ВІДЗНАЧЕННЮ
100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І. ІОАННІСЯНА.

26 квітня 1964 р.

Друкується вперше за фотокопією телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5055, арк. 2). Датується днем 100-річчя І. Іоаннісяна. В архіві П. Тичини зберігся автограф тексту телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3202).

788. ДО Т. ПАВЛОВА.

18 червня 1964 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5126, арк. 5).

789. ДО В. П. СТЕПАНЮКА.

29 червня 1964 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5176).

790. ДО С. Ф. І М. С. КУДАШЕВИХ.

13 липня 1964 р.

Відомостей про першу публікацію листа не виявлено. Подається за фотокопією автографа, надісланого Л. П. Тичині журналістом М. Карпушенком 6 травня 1973 р. (ЦДАМЛМ УРСР, № 5090, арк. 5—6). У зопиті копій листів і дарчих написів П. Г. Тичини, переписаних Л. П. Тичиною, зберігається і копія цього листа, датована 12 липня 1964 р. (на початку і в кінці листа), але на фотокопії чітко видно дату: 13/VII 64.

791. ДО П. С. КОЗЛАНЮКА.

12 серпня 1964 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5069, арк. 1). Датується днем 60-річчя П. С. Козланюка.

Козланюк Петро Степанович (літературні псевдоніми — Прутовий, Мережка, Перерівський та ін.; 1904—1965) — український радянський письменник і громадський діяч.

Галан Ярослав Олександрович (літературні псевдоніми — Росович Володимир, Яга; 1902—1949) — український радянський письменник. Посмертно удостоєний звання лауреата Державної премії СРСР (1952).

Тудор Степан (справжнє прізвище — Олексюк Степан Йосипович; 1892—1941) — український радянський письменник, літературознавець і громадський діяч. У 1930 р. був редактором журналу «Вікна». Загинув 22 червня 1941 р. у Львові.

Бобинський Василь Петрович (1898—1938) — український радянський поет, один з організаторів групи революційних письменників «Горно» у Львові. В 1930 р. переїхав на Радянську Україну. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

«Вікна» — щомісячний громадсько-політичний і літературно-художній журнал літературної групи «Горно», що видавався у Львові в 1927—1932 рр. В журналі друкувалися твори Я. Галана, С. Тудора, О. Гаврилюка, П. Козланюка та інших західноукраїнських і радянських письменників. «Вікна» пропагували ідею возз'єднання Західної України з Радянською Україною.

792. ДО М. БЕНЮКА.

16 серпня 1964 р.

Друкується вперше за автографом на аркуші, вгорі якого написано «Копія» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4998, арк. 1).

Бенюк Михайл (нар. 1907 р.) — румунський письменник, академік Румунської академії (з 1955 р.), Герой Соціалістичної Праці СРР. Румунською мовою переклав «Слово о полку Ігоревім».

Пашенко Олександр Сафонович (Софронович; 1906—1963) — український радянський графік, народний художник УРСР (з 1960 р.), член-кореспондент Академії мистецтв СРСР (з 1954 р.).

793. ДО С. Ф. КУДАШЕВА.

2 жовтня 1964 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5090, арк. 7).

Гафурі Мажит (Габдулмажит) Нурганійович (1880—1934) — башкирський і татарський радянський поет, народний поет Башкирської РСР (з 1923 р.), основоположник башкирської радянської літератури. 1942 р. в Уфі П. Тичина написав наукову розвідку «Патріотизм у творчості Мажита Гафурі», що видана українською, російською та башкирською мовами (гонорар внесено до фонду оборони Батьківщини).

794. ДО І. В. ЛБАШИДЗЕ.

3 жовтня 1964 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4984, арк. 6).

795. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

23 жовтня 1964 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

...посилаю Вам книжечку свою, — ту, що пов'язана з Михайлом Коцюбинським. — Йдеться про вид.: *Тичина П. На «суботах» М. Коцюбинського* (Вірші. Стаття). К., «Молодь», 1963.

796. ДО УЧАСНИКІВ ВЕЧОРА

З НАГОДИ 100-РІЧЧЯ І. ІОАННІСЯНА.

Не пізніше 20 листопада 1964 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, арк. 1). Датується за листом А. І. Іоаннісяна від 5 листопада 1964 р., в якому повідомлялося, що день відзначення 100-річного ювілею

І. М. Іоаннісіана в Москві призначено на 20 листопада 1964 р. (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6275, арк. 10). У листі від 20 січня 1965 р. А. І. Іоаннісіян повідомляла: «Московский вечер прошел блестяще. Не рассказывал ли о нем В. Кочевский, рассказавший в этот день со сцены Дома литерат[оров] о Вашей дружбе с отцом, положившей начало культурным связям с Украиной, о Ваших переводах и т. д. Вашу телеграмму под гром аплодисментов прочел Петрусь Бровка, открывавший вечер...» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 6275, арк. 15). В архіві П. Тичини збереглася чернетка телеграми до 100-річчя класика вірменської літератури: «Горячо приветствую всех присутствующих [со] столетним юбилеем Иоаннисяна. Познакомился я [с] творчеством Иоаннисяна [в] студенческие свои годы на русских переводах [в] редакции Брюсова. После Великого Октября [в] Киеве, Харькове брал уроки армянского языка. Благословенно то время, когда я лично познакомился [в] Ереване [с] молодыми писателями Армении. Будь слава дружба народов нашей Отчизны» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5108, арк. 2).

797. ДО А. ТОКОМБАЄВА.

7 грудня 1964 р.

Друкується вперше за автографом П. Тичини на телеграфному бланку (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5188). Датується днем 60-ліття А. Токомбаєва. В архіві П. Тичини збереглася чернетка тексту телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5108, арк. 3).

798. ДО С. І. КВАСНЕВСЬКОЇ.

1964 р.

Друкується вперше за автографом П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5063, арк. 1—3). Датується орієнтовно. Лист написано самим П. Тичиною, про що свідчить і автограф, і машинопис із авторськими правками та вставками.

799. ДО ВОЇНІВ-ГВАРДІЙЦІВ
ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ № 3595-Р.

Кінець 1964 р.

Відомостей про першу публікацію телеграми не виявлено. Подається за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5123, арк. 6).

О ж е р е л ь є в В. П. — полковник, очевидно, редактор газети «Советский патриот», якому Тичина надіслав телеграму в Тбілісі.

800. ДО В. В. ВІНОГРАДОВА.

12 січня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5016). Датується днем 70-річчя В. В. Виноградова. Вгорі на аркуші є такий напис П. Тичини: «13/І у Москві ювілей о 2 год[ині] дня».

801. ДО РОДИНИ Д. Я. ЛУКІЯНОВИЧА.

28 січня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5100, арк. 3). Датується днем смерті Д. Я. Лукіяновича.

Лу к і я н о в и ч Денис Якович (літературні псевдоніми — Л. Журбенко, Ів. Левицький та ін.; 1873—1965) — український радянський письменник, літературознавець.

В архіві збереглася чернетка листа, яка, очевидно, була начерком відповіді на лист Д. Я. Лукіяновича:

«Денисові Лукіяновичу

1) Про його справу.

2) Працюю. Але не у всьому встигаю.

Конкретно із відповідями на листи:

біжуча робота, зокрема по Спілці письменників, з кожним днем накопичується, і почуваю, як з деяким я вже й не встигаю. Секретаря у мене нема.

Студенти є, але живуть далеко.

3) Яку відповідь дали у вид[авництві]» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5100, арк. 2). Там же зберігається рукописна копія ширшого листа, переписана І. М. Костиною 23 грудня 1964 р., з якої видно, що Д. Я. Лукіянович просив П. Тичину сприяти йому у виході книги у видавництві «Радянський письменник».

802. ДО М. О. ПОСМІТНОГО.

31 січня 1965 р.

Друкується вперше за автографом на телеграфному бланку (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5144). Датується днем 70-річчя М. О. Посмітного.

Посмітний Макар Онисимович (1895—1973) — один із зачинателів колгоспного руху на Україні, двічі Герой Соціалістичної Праці (1949 і 1958).

803. ДО В. П. ОЖЕРЕЛЬЄВА.

Січень 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5123, арк. 1—5). Датується орієнтовно за змістом (йдеться про 85-річчя з дня народження М. І. Подвойського, яке мало невдовзі відзначитися).

804. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

15 лютого 1965 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Щодо збірки на рос[ійській] мові... — Очевидно, йдеться про підготовку вид.: *Тычина П.* Избранное. М., «Художественная литература», 1965. Це видання вийшло з передмовою Л. Озерова «Павло Тычина» і значно більше за обсягом, ніж передбачав поет.

805. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

18 лютого 1965 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

806. ДО С. М. ШАХОВСЬКОГО.

19 лютого 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 827, оп. 2, № 15).

807. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

4 березня 1965 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 176. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

Спасибі за Ваше слово про мене. — Йдеться про передмову Л. Озерова «Павло Тычина» до видання «Избранное» (1965).

Редакторів нашої з Вами книги... — Редактором книги «Избранное» (1965) був Г. Фальк, якому П. Тычина надіслав свою збірку «Срібної ночі» (1964).

808. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

17 березня 1965 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

...ще раз красно дякую Вам за переклад. — Йдеться про переклад Л. Озеровим поеми П. Тычини «Срібної ночі», надісланої йому для ознайомлення в листі від 11 березня 1965 р.

...щодо друкування в журналі... — У листі від 11 березня 1965 р. Л. Озеров повідомляв: «...У меня договоренность с редакцией «Знамени», что я им после Вашего разрешения передам «В серебряную ночь». Вместе со ст[ихотворением] «У Асеева в гостях». (Либо без него — как скажете)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 7030, арк. 9).

809. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА.

7 травня 1965 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми, що зберігається в адресата. Датується за змістом та даними телеграми.

810. ДО ЖИТЕЛІВ СЕЛА ПІСКИ.

14 травня 1965 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5200).

811. ДО УЙГУНА.

14 травня 1965 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5210).

Уйгун (справжнє прізвище — Атакузів Рахматулла; нар. 1905 р.) — узбецький радянський поет, народний поет Узбецької РСР (з 1965 р.), член-кореспондент АН Узбецької РСР (з 1974 р.), Герой Соціалістичної Праці (1985).

812. ДО ПИСЬМЕННИКІВ УЗБЕКИСТАНУ.

19 травня 1965 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5210, арк. 1).

Навої Нізамеддін Мір Алішер (Алішер Навої; 1441—1501) — узбецький поет, учений і державний діяч. Писав перською, староузбецькою і таджицькою мовами. П. Тычина переклав уривок поеми А. Навої «Добродійних дивування» (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

813. ДО М. О. ШОЛОХОВА.
23 травня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5201, арк. 3). Внизу аркуша дописка: «Послано 23/V 65».

814. ДО П. Г. БЕЗПОЩАДНОГО.
11 липня 1965 р.

Друкується вперше за автографом на телеграфному бланку (ф. 464, № 4999). Датується днем 70-ліття російського радянського поета Павла Григоровича Безпощадного (справжнє прізвище — Іванов; 1895—1968), що минуло 11 липня 1965 р.

815. ДО О. Т.
12 липня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5227). Прізвище адресата встановити не вдалося.

816. ДО РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРА ІР МЯНАС».
21 липня 1965 р.

Відомостей про першу публікацію не виявлено. Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5203). Датується днем 25-річчя утворення Литовської РСР (21 липня 1940 р.), що відзначалося 21 липня 1965 р.

«Література ір мянас» — щотижнева газета, орган творчих спілок Литовської РСР. Виходить у Вільнюсі з 1946 р. литовською мовою.

817. ДО КОМІСІЇ ПО ВІДЗНАЧЕННЮ 260-РІЧЧЯ
ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Д. ГУРАМІШВІЛІ.
31 липня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5304, арк. 2).

818. ДО О. Г. ТИЧІНИ.
4 серпня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4976, арк. 1).

Л е н а — дочка О. Г. Тичини, небога поета.

819. ДО ТРУДЯЩИХ ЛАТВІЙСЬКОЇ РСР.
5 вересня 1965 р.

Відомостей про першу публікацію телеграми не виявлено. Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5305).

820. ДО В. КОСОЛАПОВА.
7 жовтня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5078). Лист, очевидно, було переписано й надіслано адресату, оскільки в даному примірнику є багато виправлень і перекреслень.

Косолапов В., Борецький В., Пік А. — працівники видавництва «Художественная литература», які готували до видання твори П. Тичини «Избранное» (М., 1965).

821. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

7 жовтня 1965 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

822. ДО Б. С. КВИТКО.

15 жовтня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5064, арк. 3). Датується днем 75-річчя Л. М. Квітка.

823. ДО І. І. АНІСІМОВА.

17 жовтня 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4987). Датується за написом П. Тичини внизу аркуша: «Послано 17/X 65».

Анісімов Іван Іванович (1899—1966) — радянський літературознавець, член-кореспондент АН СРСР (з 1960 р.). У 1952—1966 рр. був директором Інституту світової літератури ім. О. М. Горького. Лауреат Державної премії СРСР (1978, посмертно).

...[о] моем избрании [в] состав редакционного совета. — Йдеться про включення П. Тичини до складу редакційної ради «Библиотеки всемирной литературы», виданої в 1967—1977 рр. видавництвом «Художественная литература».

824. ДО В. В. ЮДИНОУ.

2 листопада 1965 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5228, арк. 1). Прізвище адресата встановлено упорядником даного тому.

Юдіна Валентина Василівна (1904—?) — український радянський музикознавець, автор книги «Музика в житті Павла Тичини» (К., «Музична Україна», 1976).

...свою замітку «Від літературного редактора». — Йдеться, очевидно, про замітку П. Тичини до редактованого ним тоді п'ятого тому «Зібрання творів в п'яти томах» К. Г. Стеценка (К., «Мистецтво», 1966, т. 5, с. 5), упорядниками якого були М. М. Гордійчук і В. В. Юдіна (див. т. 10 цього видання).

825. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

12 грудня 1965 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Кедрін Дмитро Борисович (1907—1945) — російський радянський поет. Україні присвятив ряд поезій, перекладав твори українських радянських поетів. Д. Кедрін переклав у 1942 р. російською мовою вірш П. Тичини «Голос матері» («Ужасна эта ночь была»). — «Крестьянка», 1942, № 14, с. 15.

Фальк Г. Б. — редактор видання творів П. Тичини російською мовою «Избранное» (М., 1965).

...за статтю Вашу не знаю що й сказати. — Йдеться, очевидно, про передмову Л. Озерова «Павло Тычина» до видання його творів «Избранное» (М., 1965).

І ще ж за журнал «Звезду» окрема подяка моя. — У названому журналі були надруковані переклади Л. Озерова таких творів П. Тычини: «Веленья дня» («В пауке, в технике, в литературе»), «У Асеева в гостях» («Асеев, солнце, славный друг Асеев!»), «В серебряную ночь. Памяти Александра Ивановича Белецкого» («Звезда», 1965, № 11, с. 110—112).

826. ДО М. О. ШОЛОХОВА.
1965 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5204).

Нобелівська премія — міжнародна премія, що присуджується щорічно (з 1901 р.) за рахунок процентів на капітал, заповіданий для цієї мети шведським інженером-хіміком і підприємцем Альфредом Берггардом Нобелем (1833—1896).

827. ДО В. І. ГОНТАРЕНКА.
1965 р.

Друкується вперше за чернеткою незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5029, арк. 1—3). Там же зберігається машинопис листа, надрукований, очевидно, після смерті П. Тычини. Датується орієнтовно.

828. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
60-ті роки

Друкується вперше за автографом на чистому звороті аркуша з текстом виступу головуючого на сесії Верховної Ради УРСР (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4972, арк. 21).

829. ДО Т. Д. ДОРОШЕНКА.
9 жовтня 1965 р.

Друкується вперше за рукописом на телеграфному бланку, що зберігається в Т. Д. Дорошенка. Число і місяць вказано на телеграмі (9.10), а рік встановлено за змістом.

830. ДО ЧИТАЧІВ ЖУРНАЛУ «WIDNOKREĞ».
13 січня 1966 р.

Відомостей про публікацію листа на сторінках журналу не виявлено. Подається за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, № 5307).
«W i d n o k r e ğ» — журнал, що виходить у Польщі.

831. ДО І. Г. ЕРЕНБУРГА.
26 січня 1966 р.

Друкується вперше за оригіналом телеграми (ЦДАЛМ СРСР, ф. 1204, оп. 2, № 2249, арк. 24).

16 лютого 1966 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5012).

Кінець березня 1966 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата. Датується на підставі листа Л. Озерова від 16 березня 1966 р., на який відповів П. Тичина.

Як же там з Леною дорогою? — У своєму листі Л. Озеров повідомляв П. Тичину, що його дочка Лена перенесла хірургічну операцію.

Щодо можливості заявки моєї до видавництва «Советский писатель» (на книгу поезій)...— У листі від 16 березня 1966 р. Л. Озеров повідомляв: «Здесь был Н. Л. Браун, которого я убеждал издать «Саблю Котовского» отдельной книгой к пятидесятилетию Октября. Возникла там же идея: дать заявку к «Сов[етский] писатель» на Вашу книгу новых стихов. Как Вы к этому относитесь? Часть стихов уже переведена, часть будет переведена М. И. Комиссаровой, Н. Л. Брауном и др. С заявкой тянуть не следует» (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 7031, арк. 1).

Спасибі Вам за дружнє сповіщення про можливе видрукування моїх поезій іноземними мовами.— Л. Озеров сповіщав: «В одном из ближайших номеров журнала «Советская литература» на иностран[ных] языках готовится подборка Ваших стихов в переводах на польский, испанский, немецкий, английский» (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 7031, арк. 1—2).

...Івана Франка ювілей...— Йдеться про 110-річчя з дня народження І. Я. Франка. В 1966 р. П. Тичина виступав із доповіддю на урочистому засіданні в Києві, присвяченому ювілею І. Франка, надрукованою у викладі «З нами Каменяр іде» («Літературна Україна», 1966, 18 жовтня), написав статтю «Франкова криниця» («Літературна Україна», 1966, 26 серпня; «Літературная газета», 1966, 6 жовтня).

...ювілей Шота Руставелі...— У 1966 р. відзначалося 800-річчя з дня народження грузинського поета Шота Руставелі, до якого П. Тичина надрукував такі статті: «В новых поэтах ты живешь!» («Літературна Україна», 1966, 23 вересня), «Сквозь столетия сия...» («Зоря Востока», 1966, 25 вересня); «Титан мысли» («Правда», 1966, 25 вересня).

...знаменні дати 50-річчя та 100-річчя.— Йдеться про 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції та 100-річчя з дня народження В. І. Леніна.

А з редакцій газет «Комс[омольская] правда» та «Лесная промышленность».— 1966 р. в газеті «Комсомольская правда» переклади творів П. Тичини не друкувалися. Можливо, тут йдеться про публікацію в газеті «Комсомольское знамя» від 27 січня 1966 р. таких перекладів: «Жаворонок, прилетай еще» («Синенький подснежник... Крымский?»), «Займетса цветом, зеленая, жить» («Вчера похлопывала вяло высь»).

У газеті «Лесная промышленность» від 26 лютого 1966 р. надруковано переклад вірша «Тебе, народ любимый мой» («И день, и свет, и лес в расцвете»).

18 квітня 1966 р.

Друкується вперше за автографом на телеграфному бланку (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4992). Датується днем 50-річчя В. С. Бабляка.

Бабляк Володимир Самійлович (1916—1970) — український радянський письменник.

30 квітня 1966 р.

Друкується вперше за автографом на листівці «З святом Травня» (ІЛ, ф. 138, № 60).

Іщенко Євген Миколайович (нар. 1918 р.) — тоді вчитель середньої школи № 17 м. Сухумі, автор спогадів про П. Тичину «Згадуючи Абхазію» (див.: Свівець нового світу, с. 410—412). Є. М. Іщенко подарував П. Тичині книгу доктора історичних наук, критика й літературознавця Шалви Денисовича Інал-Іпи «Абхази» і «Русско-абхазський словарь».

Велику радість принесли Ви мені своїм рукописом про Абхазію...— Йдеться про працю Є. М. Іщенка, присвячену українсько-абхазьким літературним зв'язкам, рукопис якої автор давав на ознайомлення П. Тичині. Праця вийшла абхазською мовою під назвою «Близькі серця» (Сухумі, 1973).

28 червня 1966 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди).

Владич Леонід Володимирович (справжнє прізвище, ім'я та по батькові — Ройзенберг Іоан Вольф Пінхасович; 1913—1984) — український радянський мистецтвознавець.

21 липня 1966 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5002, арк. 1—2).

Білова Віра Самсонівна — завідувача редакцією літератур народів СРСР видавництва «Дніпро».

«Сузір'я» — ілюстрований літературно-художній альманах, що виходить з 1967 р. у Києві у видавництві «Дніпро» (спочатку раз на рік, а з 1982 р.— двічі). В альманасі друкуються нові твори письменників братніх республік.

Речмедін Валентин Остапович (1916—1986) — український радянський письменник.

Хетагуров Коста (Костянтин) Леванович (друкувався під ім'ям Коста; 1859—1906) — осетинський поет і художник, громадський діяч, революційний демократ, основоположник осетинської літератури і живопису. П. Тичина був редактором і автором вступної статті до збірки творів К. Хетагурова «Осетинська ліра» (1950), переклав для цього видання двадцять віршів (див. т. 5, кн. 2 цього видання), вголосив 1956 р. у Києві вступне слово на вечорі, присвяченому 100-річчю з дня народження осетинського письменника.

Щодо статті Микити Михайовича...— Йдеться про статтю українського радянського письменника М. М. Шумила (1903—1982).

838. ДО Л. С. ДЕЙНЕКИ.
7 серпня 1966 р.

Друкується вперше за автографом (КМТ, фонди, № 1776).

Дейнека Лукерія Сергіївна (1916—1988) — колгоспниця із с. Піски, яку в 1962 р. нагородили орденом Леніна за вирощення високого врожаю овочів.

839. ДО В. МАТЯЩУКА.
Вересень 1966 р.

Друкується вперше за автографом незакінченого листа без підпису (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5109, арк. 1). Датується орієнтовно за змістом (згадка про статтю Н. Д. Чередник-Дубової «Спогад про Івана Дубового»).

Матящук В. — редактор газети «Радянська Житомирщина» (орган Житомирського обкому партії та обласної Ради народних депутатів), що видається в Житомирі п'ять раз на тиждень. Виходить із березня 1919 р. спочатку під назвою «Известия», а із січня 1944 р. під сучасною назвою.

Чередник-Дубова Н. Д. — дружина І. Н. Дубового.

Дубовий Іван Наумович (1896—1938) — учасник громадянської війни на Україні, командарм 2-го рангу (1935). На чолі 1-ї Української армії і 44-ї стрілецької дивізії брав участь у боях проти петлюрівців, денікінців, військ буржуазно-поміщицької Польщі. З 1935 р. командував Харківським військовим округом.

840. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
4 жовтня 1966 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 177. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

...видання моєї книги в Москві. — Йдеться про підготовку видання російською мовою збірки «Срібної ночі», про що Л. Озеров писав у листі від 30 вересня 1966 р.: «Хочу у величчю кількість Ваших книг. Вот и повел в «Сов[етском] писателе» разговор о новом Вашем сборнике. Видно, не торопитесь Вы с заявкой. Издательство хочет получить книгу «Срібної ночі» и попытается запланировать ее (от моего имени). На год 1967» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 7031, арк. 9). Книга «В серебряную ночь. Стихотворения и драматическая поэма» вийшла після смерті поета (М., «Советский писатель», 1968).

841. ДО К. О. РЕВУЦЬКОУ.
4 листопада 1966 р.

Друкується вперше за ксерокопією автографа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5148, арк. 1).

Ревуцька Клавдія Олексіївна — очевидно, вчителька школи № 14 м. Донецька, оскільки листівку надіслано за такою адресою: «М. Донецьк, вул. Щорса, 27, школа № 14. Ревуцькій Клавдії Олексіївні».

842. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
9 листопада 1966 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 177. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

Дрилінга Антанас Феліксович — литовський радянський поет.

843. ДО Е. С. ТОПЧЯНА.
16 листопада 1966 р.

Друкується вперше за чорновим автографом незакінченого листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5189, арк. 2).

Топчян Едуард Степанович — вірменський радянський письменник.

844. ДО Ю. С. КОВИЛЕЦЬКОГО.
25 листопада 1966 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5066, арк. 1).

845. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.
1 грудня 1966 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

846. ДО Л. М. КОЛЕСНИКОВОЇ.
7 грудня 1966 р.

Друкується вперше за чернеткою телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5074). Датується днем 50-річчя Л. М. Колесникової.

Колесникова Лідія Морисівна (нар. 1916 р.) — українська радянська поетеса.

847. ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «ДНІПРО».
Грудень 1966 р.

Вперше надруковано: Співець нового світу, с. 306—307, у спогадах А. В. Трипільського «Сонцеквіт». Подається за авторизованим машинописом, що зберігається в А. В. Трипільського. Лист П. Тичини написано з приводу публікації в журналі «Дніпро», 1966, № 11, статті діячів культури М. Стельмаха, В. Касіяна, П. Майбороди, Н. Ужвій, М. Базилювського, В. Речмедіна, М. Марченка і А. Трипільського «Настійна вимога часу».

Братська школа — навчальний заклад, заснований 1615 р. Київським братством. У 1632 р. — Києво-Могилянська колегія, а з 1701 р. — Київська академія.

...слід відкрити музей книги... — Музей книги й книгодрукування УРСР у Києві було засновано 1972 р., а відкрито 1975 р. в приміщенні друкарні Києво-Печерської лаври.

...встановити історичну справедливість щодо віку Київського університету... — Київський університет було засновано 1834 р., а тут П. Тичина, очевидно, має на увазі Києво-Могилянську академію — один з найстаріших навчальних закладів Європи.

Вперше надруковано: Співець нового світу, с. 403, у спогадах С. Ф. Шакіра «Яскраві зорі». Подається за першодруком.

Шакір Самат Фатхрахманович (нар. 1928 р.) — татарський радянський письменник.

Джаліль Муса (справжнє прізвище — Залілов Муса Мустафович; 1906—1944) — татарський радянський поет, Герой Радянського Союзу (1956), лауреат Ленінської премії (1957) та Державної премії СРСР (1948). П. Тичина написав вірші «Муса Джаліль у Києві» (1966), «Мусі Джалілю» (1966).

Фадєєв Олександр Олександрович (1901—1966) — російський радянський письменник і громадський діяч, лауреат Державної премії СРСР (1946).

849. ДО Л. П. ТИЧИНИ.
60-ті роки

Друкується вперше за автографом незакінченого запису тремтячим почерком, очевидно, в дуже хворому стані (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 4974, арк. 4). Датується орієнтовно.

850. ДО М. І В. С. ШВЕЦІВ.
1 січня 1967 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається у В. С. Швеця.

851. ДО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КПРС.
1 березня 1967 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5308, арк. 1). Датується за написом угорі аркуша: «Послав 1/III 67».

Телеграму надіслано у зв'язку з присудженням П. Тичині звання Героя Соціалістичної Праці.

852. ДО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ.
1 березня 1967 р.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5308, арк. 2). Датується за написом угорі аркуша: «Послав 1/III 67».

853. ДО М. ТУРСУН-ЗАДЕ.
12 березня 1967 р.

Друкується вперше за рукописом невстановленої особи із правками П. Тичини (ЦДАМЛІМ УРСР, ф. 464, № 5191). Датується за написом П. Тичини у лівому верхньому кутку аркуша: «Послано 12/III 67».

Турсун-заде Мірзо (1911—1977) — таджицький радянський письменник, громадський діяч, народний поет Таджикиської РСР (з 1961 р.), академік АН Таджикиської РСР (з 1951 р.), Герой Соціалістичної Праці (1967), лауреат Ленінської премії (1960) та Державної премії СРСР (1948).

...поздравляю с высшей всех народной оценкой... — Йдеться про присудження М. Турсун-заде звання Героя Соціалістичної Праці.

854. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

15 березня 1967 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

Панов М.—перекладач творів П. Тичини російською мовою.

Сидоренко М. М.—редактор книги: *Тычина П.* В серебряную ночь. Стихотворения и драматическая поэма. М., «Советский писатель», 1968. Перекладав твори П. Тичини російською мовою.

855. ДО Г. Ф. КУЧЕР.

20 квітня 1967 р.

Вперше надруковано: Письменники України у Великій Вітчизняній війні. Бібліографічний довідник. К., «Радянський письменник», 1980, с. 190—191. Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 240, оп. 1, № 974).

...співчуття у Вашому великому горі...— Йдеться про смерть В. С. Кучера.

856. ДО Л. А. ОЗЕРОВА.

30 травня 1967 р.

Вперше надруковано: «Вітчизна», 1987, № 1, с. 177. Подається за автографом, що зберігається в адресата.

857. ДО П. П. ХУЗАНГАЯ.

Травень 1967 р.

Вперше надруковано: Співець нового світу, с. 134. Подається за першодруком. Датується адресатом. Там же надруковано фрагмент телеграми П. Тичини до П. Хузангая в перекладі українською мовою: «...Велике спасибі за надіслану мені мою книгу чуваською мовою у Вашому перекладі, а також у перекладі інших поетів. Це воістину братній подарунок — щирий, душевний...» (с. 134).

858. ДО А. О. КАРАВАЄВОЇ.

18 червня 1967 р.

Друкується вперше за чернеткою листа (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5060, арк. 1).

Каравая Анна Олександрівна (1893—1979)—російська радянська письменниця, лауреат Державної премії СРСР (1951). А. О. Каравая була разом із П. Тичиною 1935 р. в Парижі на Конгресі на захист культури.

859. ДО О. Я. ЮЩЕНКА.

22 червня 1967 р.

Друкується вперше за автографом, що зберігається в адресата.

860. ДО І. К. БІЛОДІДА.

20 липня 1967 р.

Друкується вперше за фотокопією автографа (ІЛ, ф. 138, № 59).

Білодід Іван Костянтинович (1906—1981)—український радянський мовознавець, академік АН СРСР (з 1972 р.), академік АН УРСР (з 1957 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1966 р.), лауреат Державних премій СРСР (1983) і УРСР (1971).

861. ДО В. О. МИСИКА.

24 липня 1967 р.

Друкується вперше за автографом телеграми (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5114, арк. 22). Датується днем 60-річчя В. О. Мисика.

862. ДО УЧАСНИКІВ ЮВІЛЕЙНОГО ВЕЧОРА,

ПРИСВЯЧЕНОГО 70-РІЧЧЮ

З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І. К. МИКИТЕНКА.

9 вересня 1967 р.

Вперше надруковано: Співець нового світу, с. 466 (у спогадах С. В. Тельнюка «Етюди про поета»). Подається за першодруком. Привітання було продиктоване тяжко хворим поетом Л. П. Тичині, а від неї записане С. В. Тельнюком.

КОЛЕКТИВНІ ЛИСТИ

1. ДО М. М. КОЦЮБИНСЬКОГО.

10 грудня 1912 р.

Вперше надруковано: *Коцюбинський М.* Твори. Х.—К., «Література і мистецтво». 1931. Т. 8. Листування (1907—1913), с. 273.

Лист надруковано в примітці № 489 до листа М. Коцюбинського від 13 (26) грудня 1912 р. із Києва з університетської клініки, де тяжко хворий письменник перебував тоді на лікуванні. В архіві П. Тичини зберігається рукописна копія, виготовлена невідомою особою (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5080).

Подається за першодруком.

Читали нову книжку «Вісника».— Йдеться про «Літературно-науковий вісник».

2. ДО Ф. М. ГОЛОВЕНЧЕНКА.

27 червня 1948 р.

Друкується вперше за авторизованим машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 215).

Ушаков Микола Миколайович (1899—1973)— російський радянський поет.

3. ДО О. І. ДУШЕЧКІНА.

9 вересня 1954 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5042).

Душечкін Олександр Іванович (1874—1965)— український радянський учений у галузі агрономії та фізіології рослин, академік АН УРСР (з 1945 р.), заслужений діяч науки УРСР (з 1949 р.). Із 1946 р. був директором Інституту фізіології рослин АН УРСР.

4. ДО Е. ТРІОЛЕ І Л. АРАГОНА.

23 квітня 1956 р.

Друкується вперше за машинописом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4990, арк. 1, із поправками, очевидно, М. Бажана) та автографом П. Тичини (там же, арк. 2—3). Дата поставлена рукою П. Тичини. Твори І. Франка в перекладах французькою мовою не виходили.

Тріоле Ельза (1896—1970)— французька письменниця; народилася в Москві, з 1919 р. жила в Парижі. Дружина Л. Арагона. Перші

твори писала російською мовою. Автор книг про російських письменників та перекладач російської поезії французькою мовою.

Всесвітня Рада Миру — найвищий постійний орган Руху прихильників миру. Створена в 1950 р.

В своей блестящей книге о советских литературах... — Йдеться про книгу Л. Арагона «Советские литературы» (1955).

5. ДО С. В. ЧЕРВОНЕНКА.

17 вересня 1956 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, арк. 1—2).

Червоненко Степан Васильович (нар. 1915 р.) — партійний і державний діяч УРСР, дипломат. У 1956—1959 рр. був секретарем ЦК Компартії України.

Микиша Михайло Венедиктович (1885—1971) — український радянський співак і педагог, народний артист УРСР (з 1971 р.).

Мишуга Олександр Венедиктович (1853—1922) — український співак і педагог.

Станіславова Олександра Юхимівна (1900—1985) — українська радянська співачка, народна артистка УРСР (з 1948 р.). У 1938—1952 рр. була солісткою Київського театру опери та балету, а в 1952—1957 рр. — Київської філармонії.

Гайдай Зоя Михайлівна (1902—1965) — українська радянська співачка, народна артистка СРСР (з 1944 р.), лауреат Державної премії СРСР (з 1941 р.).

Козловський Іван Семенович (нар. 1900 р.) — український і російський радянський співак, народний артист СРСР (з 1940 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1980 р.), лауреат Державних премій СРСР (1941, 1949).

Лемешев Сергій Якович (1902—1977) — російський радянський співак, народний артист СРСР (з 1950 р.), лауреат Державної премії СРСР (1941).

Обухова Надія Андріївна (1886—1961) — російська радянська співачка, народна артистка СРСР (з 1937 р.), лауреат Державної премії СРСР (1943).

Рейзен Марко Йосипович (нар. 1895 р.) — російський радянський співак, народний артист СРСР (з 1937 р.), лауреат Державних премій СРСР (1941, 1949, 1951).

Глієр Рейнгольд Моріцович (1875—1956) — російський радянський композитор, педагог, народний артист СРСР (з 1938 р.), лауреат Державних премій СРСР (1946, 1948, 1950).

Пиригов Олександр Степанович (1899—1964) — російський радянський співак, народний артист СРСР (з 1937 р.).

Пазовський Арій Мойсейович (1887—1953) — російський радянський диригент, народний артист СРСР (з 1940 р.), лауреат Державних премій СРСР (1941, 1942, 1943).

Мелік-Пашаєв Олександр Шамільович (1905—1964) — радянський диригент, народний артист СРСР (з 1951 р.), лауреат Державних премій СРСР (1942, 1943).

Сук Вячеслав Іванович (1861—1933) — російський радянський диригент, народний артист Республіки (з 1925 р.).

Людкевич Станіслав Пилипович (1879—1979) — український радянський композитор, музикознавець, педагог, народний артист СРСР (з 1969 р.), Герой Соціалістичної Праці (з 1979 р.), лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1964).

6. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ТАТАРІЇ.

26 квітня 1961 р.

Друкується вперше за машинописною копією телеграми із правками О. Новицького (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5297). Датується за допискою: «Послано телеграммой 26 апреля 1961 года».

Тукай Габдулла (справжнє прізвище — Тукаєв Габдулла Мухамедгарифович; 1886—1913) — татарський поет, публіцист, літературний критик. П. Тичина переклав 15 його творів для «Вибраного» (1960) Тукая, був редактором цього видання (див. т. 5, кн. 2 цього видання).

Козаченко Василь Павлович (нар. 1913 р.) — український радянський письменник, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971).

Новицький Олекса Миколайович (нар. 1914 р.) — український радянський поет, перекладач.

7. ДО СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ ЛАТВІЇ.

Не пізніше 11 вересня 1965 р.

Друкується вперше за машинописною копією (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 5306). Датується днем 100-річчя Я. Райніса. Телеграму відправлено із міста Чорнобіля.

ФОЛЬКЛОРНІ ЗАПИСИ

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ

ОБРЯДОВІ ПІСНІ

А вже весна, а вже красна. Записано в 1912—1913 рр. від сестер Олесі й Наталки із села Пісок Козелецького повіту Чернігівської губернії.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини. К., «Музична Україна», 1976, с. 26.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3998).

Попід житом, попод гречкою. Записано 18 вересня 1949 р. у Кончі-Засні від Поліни Олександрівни Романко із села Підгірці Обухівського району Київської області.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 25—26.

Подається за автографом запису пісні, над заголовком якої є така помітка: «Веснянка. У коло стають або ж посідають кружка» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4040, арк. 4).

Ой у воду, воду. Записано, як свідчить напис П. Тичини, «од сестри Наталки [із] с. Піски Козел[ецького] п[овіту] на Чернігівщині. 1913» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4002, арк. 1). Автограф запису зберігся в кількох чорнових варіантах. В одному з них зазначається, що пісню записано «від малих сестер Олесі й Наталки», а також, що це пісня «купальська, перший і третій куплети — народні, всі останні — мої». Пісню переписано до зони під заголовком «Мої дилетантські записи (1913—1920)», в якому зазначено: «Не всі слова, сестри дали не знали».

Неповний текст пісні вперше друкувався у вид.: Тичина Павло. Квітни, мово наша рідна. К., «Наукова думка», 1971, с. 181. Повністю надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 26—27.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 5).

Зірву цвіток, зов'ю вінок. Записано од рідного дядька (по матері) «Гр[игорія] Вас[ильовича] Савицького. Ніжин, 1913 р.» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4001, арк. 1). На звороті автографа (арк. 3) пісню записано на потному аркуші, де є варіант тексту другого куплета:

Та носи, дружок, та [не] скидувай,
Коли вірно-вірно любиш — не покидувай.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 27.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 10 зв.).

Співали дівчата. Записано в 1923 р. від чернігівського товариша І. С. Єфимовського, з яким П. Тичина відвідував літературні «суботи» М. Коцюбинського.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 28.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4021).

Що вже сонце на горі. Записано в 1923 р. від І. С. Єфимовського.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 28.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4021).

Ой летіли галочки та в три рядочки. Записано 1 травня 1941 р. від старшого брата І. Г. Тичини.

У чорновому автографі є ще запис мелодії та двох рядків тексту пісні «Ой повій, вітре буйнесенький» і така примітка П. Тичини: «Записано від Ів[ана] Гр[игоровича] Тичини 14/VI 53. Пісня із с. Пісок Новобасанського р-ну. У Кончі-Заспі».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 29—30.

Подається за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4028, арк. 2—3).

Сваночки, сваночки. Записано орієнтовно в 1913 р. від сестри Наталки із села Пісок Козелецького повіту на Чернігівщині. Збереглося кілька автографів запису. У першому із них — чорним олівцем із багатьма правками — записано ноти і тексти цієї пісні та пісні без нот «Нам, свату, та полегшало» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4008). На звороті аркуша записано текст пісні без нот «Вийду за ворота».

Другий автограф міститься у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» під назвою «Уривок весільної («Сваночки»)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 7 зв.— 8 зв.). Третій — у записній книжці, в яку переписувалися пісні із ранніх записів, очевидно, в 1920-х роках (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3884, арк. 13 зв.— 18). Пісню переписано також невстановленою особою до зошита № 2, очевидно, після смерті П. Тичини (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3998, арк. 6).

Вперше неповністю надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 31.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Нам, свату, та полегшало. За свідченням П. Тичини, записано від сестер Наталі й Олександри, «які мені вдвох співали (ноти в другому зшитку), а їм слова підказувала мама. Наталі тоді було літ 7—8. Олеси більше». З цього можна встановити, що пісню записано в 1909—1910 рр. (сестра Наталка народилася в 1902 р.). Та оскільки її переписано до зошита з піснями 1913—1920 рр., то вона датується орієн-

товно 1913 роком. Запис зберігся в тих же автографах, що й попередня пісня.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 31—32.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 7 зв.—8 зв.).

Ой брат сестронеці кісоньку розплітає. Записано 1924 або 1925 р. з голосу української поетеси О. К. Журливої.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 32—33.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4017).

Ой в гаю, гаю. Записано в 1921 р. від В. Л. Поліщука із с. Більче Дубинського повіту на Волині.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4012, арк. 3).

Ой ти, зіма-зімушка. Переписано П. Тичиною в учнівський зошит із записів семінариста П. Макаревського, про що свідчить така авторська примітка: «Семінар Петро Макаревський записав мені в селі Іржавці Козелецького повіту на Чернігівщині» (КМТ, № 605).

Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 1).

Колечко моє позлощоне. Переписано П. Тичиною в учнівський зошит із записів П. Макаревського, про що свідчить така авторська примітка: «Різдвяний гостинець мені від Петра Макаревського, 1908 — 9 р., с. Іржавець».

Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 1 зв.—3).

Три царі. Переписано П. Тичиною в зошит із записів Ю. Г. Золотаренка, про що свідчить така авторська примітка: «Записи селянина Юхима Григоровича Золотаренка з села Марківців Козелецького повіту на Чернігівщині (переказала стара бабуся У. Буряченкова)».

Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 2—3).

Колядка дівчинки маленької. Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 3 зв.).

Колядка хлопчика-хохольчика. Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 4).

Колядка дитяча. Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 4 зв.).

В сему дворі, як у раї. Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 4 зв.—5).

Чи дома пан-господар? Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 5).

Кант Варварі Пречистій. Друкується вперше за автографом (КМТ, № 605, арк. 5 зв.—6).

В автографі зліва біля заголовка є примітка П. Тичини, що в українського радянського фольклориста «Демуцького № 29 подібний варіант».

«Біг баранець». Цю пісню П. Тичина переписав в учнівський зошит із записів сестри Оксани, про що свідчить така примітка внизу першої сторінки: «Всі ці колядки й щедрівки моя сестра записала в Старій Басані р. 1915» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 5).

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 5).

«Там пані Хведорка хусточку мила». Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 5 зв.).

«Я маленький хлопчик...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 5 зв.).

«Що у нашого пана-отця...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 5 зв.—6).

«Я маленький хохолок...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 6—6 зв.).

«Василева мати Василя вродила...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 6 зв.).

«Ой рано-рано кури запіли...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 7).

«Зажурилася крутая гора...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 7 зв.).

«У дядька, дядька дядина гладка...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 8).

«Що у нашого дядька...» Записано 1915 р. сестрою О. Г. Тичною в Старій Басані на Чернігівщині.

Друкується вперше за автографом із зошита «Від сестри Оксани» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 8 зв.).

«Я дівчинка маленька...» Записано 1915 р. сестрою О. Г. Тичною в Старій Басані на Чернігівщині.

Друкується вперше за автографом із зошита «Від сестри Оксани» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 8 зв.).

«Що в дядька, дядька...» Записано 1915 р. сестрою О. Г. Тичною в Старій Басані на Чернігівщині.

Друкується вперше за автографом із зошита «Від сестри Оксани» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 8 зв., 9).

«Ой ясна-красна у лузі калина...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 9).

«Що на воді на Йордані...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 9).

«Пречистая Мати ходила щедрувати». Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 9).

«Зароди, боже, жито, пшеницю і всяку пашницю...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 10).

«Ластовочка щebetала...» Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 10).

РОДИННО-ПОВУТОВІ ПІСНІ

Чи ти чула, дівчинонько. Записано, як свідчить П. Тичина, «од сестри Оксани; Стара Басань на Чернігівщині. 1921 р.»

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 37—38.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005).

Ой що у полі да три дороги різно. Записано, як свідчить П. Тичина, «од сестри Оксани; с. Стара Басань [на] Чернігівщ[ині], 1921 р.» Під нотами — текст лише першого куплета пісні і зауваження записувача: «Усі».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 38.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4005, арк. 2).

Та все під оконце, та все під оконце. Є два автографи запису пісні. В них П. Тичина по-різному визначає осіб, від яких її записано. На першому з них зазначено: «27/VII—21 р. од Наталки й Оксани записана з с. Хмельниці під Черніговом». На другому — «од сестри Наталки з с. Хмельниці за Черніговом. 1921 р.» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4002, арк. 1, 2). Перший рядок останнього куплета має два варіанти. «Сторожі поснули, а мати не чули» і «Сторожа поснула, а мати не чула».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 38—39.

Подається за автографом.

Ой у полі вітер віє. Записано у вересні 1921 р. від брата Є. Г. Тичини.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 40.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4014, арк. 2).

Та годі ж тобі, сивий кінь. Записано від чоловіка з Переяславського повіту М. А. Лихотинського, про що свідчить запис П. Тичини у чорновому автографі: «М. А. Лихотинський з Полтавщини Переяславський повіт. 1921 р. Серпень» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4011, арк. 4 зв.). У чистовому автографі запис П. Тичини з іншою датою: «Од М. А. Лихотинського з Переяславщини. 1921—IX».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 40—42.

Подається за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4011, арк. 5).

Як приїхав мій миленький з поля. Записано 23 листопада 1923 р. у Харкові від письменника С. З. Божка (1901—1947), про що свідчить напис: «Од Сави Божка Павлоградського п[овіту] на Катеринославщині».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 42—43.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4016, арк. 3).

Сокіл, мамцю, сокіл, любцю. Записано від нестановленої особи з Поділля, про що свідчить напис червоним олівцем над нотами: «Стражгород, Гайсинщина». Дату запису не вказано. Зберігся чорновий автограф із багатьма виправленнями, а ноти переписані двічі. Слова пісні перекреслені червоним олівцем, а збоку зазначено: «Слова н[а] т[ому] б[оці]». Переписаних слів не виявлено.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 43—44.

Подається за чорновим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4019).

На небі місяць, зіроньки сяють. Пісня літературного походження. Записана у вересні 1947 р. у Кончі-Заспі від Олександри Андріївни Тимошенко з хутора Великий Ліс Мірчанської сільради Бородянського району на Київщині. Про інший варіант пісні свідчить такий запис П. Тичини: «У Кончі-Заспі темного вечора проходили дівчата дорогою повз мою хату і заспівали цей романс. Мені здалось, що оксентувала дівчина не так, як мені Леся (О. А. Тимошенко.—*Ред.*) наспівувала 1947 р.»

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 44—45.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4030, арк. 4; арк. 5 — слова пісні, переписані нестановленою особою).

Ой Дніпре, мій Дніпре. Записано орієнтовно в 1930-х роках від Дори Іванівни Усикової з Лубен на Полтавщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 45—46.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4033).

Казала дівчина, казала. Записано 10 лютого 1927 р. від нестановленої особи з Галичини (на автографі зазначено лише ініціали виконавця пісні: «Від К. О.»).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 47.

Подається за чорновим автографом (дуже пошкодженим) (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4020).

Тече річка невеличка. Записано десь у 1920-ті роки в Харкові від Д. Фальківського із села Великі Лепеси Кобринського повіту на Брестщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 48.

Подається за автографом — нотний запис олівцем і текст одного куплета під ними (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4031).

Ой у полі озеречко. Записано в 1913 р. від Никона Любенка з Херсонщини. Збереглися автографи: чорновий — з нотами і сімома куплетами тексту пісні (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 7 зв.) і чистовий у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ф. 464, № 4003, арк. 10 зв.).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 48—49 (без шостого й сьомого куплетів).

Подається за чорновим автографом.

Половина саду цвіте. Записано 14 серпня 1942 р. в Уфі від жінки із села Залужжя Брацлавського району Вінницької області.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 50—51.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4037).

Коли б мені, господи. Записано в 1913 р. від сестер Олександрини і Наталки (село Піски на Чернігівщині). Збереглися автографи: чорновий — поти й три куплети пісні (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4002, арк. 14), чистовий (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3984, арк. 19 зв.) та запис у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 9).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 51—52.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Ой куди ж ти від'їжджаєш. Записано, як свідчить П. Тичина, «з голосу Валент[ини] Василівни] Калюжно-Курильцевої, що перейняла з голосу своєї бабусі Марії Опанасівни] Калюжно, м[істе]чко Батурина».

Записав 5/VI—46. На похорон М. Ів. Калініна ми приїхали. У Москві я записую. С. А. Ковпак палить цигарку, мило поглядає».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 53.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4038).

Надворі темненко, ще й дощик іде. Записано 25 вересня 1949 р. від П. О. Романко із села Підгірці Обухівського району Київської області. Збереглися чорновий та чистовий автографи нот і слів (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4040, арк. 2, 3).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 53—54.

Подається за чистовим автографом.

Дивуються вражі люде збоку. Записано в 1913 р. від Г. В. Савицького з Ніжина. Зберігся автограф запису мелодії і слів на нотному аркуші (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4001, арк. 3 зв.), де є ще такий текст:

Закачаю, закачаю, куплю сахарю і чаю.

Ой пий, жінко, чай та не вдаряй на печаль.

Ой так, та не так, та надіну кобеняк,
Та не туди копкою, куди люди велять.

Пісню переписано до зошита «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 10).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 53—54.

подається за автографом на нотному аркуші.

Покрова — християнське свято покрови пресвятої богородиці, що відзначається 1 (14) жовтня.

Миколи (зимнього) — християнське свято, яке відзначається 19 (6) грудня.

Ой до того жита та жита. Записано в 1921 р. від В. Л. Поліщука із села Більче Дубнинського повіту на Волині. В автографі (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4012, арк. 2) є нотатка П. Тичини, яка свідчить про намір записати від Поліщука ще деякі пісні: «Должок за Валер'яном:

«Ой виїду я виїду на гору круту».

«Цехмістер Купер'ян».

«Ой із гори та в долину».

«Заболіла головонька».

«Що в Луцьку брязнуло».

«Ой поїхав мій милий до Дубна».

«Ліщинонька».

«Ой, дівчино, одчини».

Вперше надруковано без текстів третього і четвертого куплетів у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 56.

подається за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4012, арк. 5).

Як на весіллі йде, скрипка каже. Записано 19 жовтня 1913 р. від Андрія Федька із містечка Вороньків на Полтавщині. Нотний запис мелодії не зберігся.

Вперше надруковано у вид.: Квітни, мово наша рідна, с. 180.

подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3999).

Росла, росла калинонька. Записано в 1913 р. від Г. В. Савицького з Ніжина. Збереглися автографи: чорним чорнилом з нотами і словами, після чого дописано: «нема кінця» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4001, арк. 2); чернетка запису пісні на нотному аркуші — очевидно, це найперший варіант, бо в тексті скорочені слова (ф. 464, № 4001, арк. 3). На цьому аркуші записано ноти і слова з молитви Миколі Чудотворцю: «Радуйся, Николає, великий чудотворче. Аллилуя, аллилуя, аллилуя. Зложив Григорій Васильович Савицький».

Чом ти не прийшов. Записано 12 вересня 1955 р. від Софії Тимофіївни Глущенко із села Підгірці Обухівського району Київської області.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 58—59.

подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4045, арк. 1).

Ой ти, дубе кучерявий. Записано 3 вересня 1947 р. у Кончі-Заспі від О. А. Тимошенко з хутора Великий Ліс Мірчанської сільради Борodianського району на Київщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 60—61.

подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4039, арк. 2 зв.—3).

Ой лю-лю-лю, мале дитя,— спати. Записано в листопаді 1921 р. від В. Л. Поліщука із села Більче Дубнинського повіту на Волині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 61—62.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4012, арк. 4).

Ой за гаєм зелененьким. Записано 18 вересня 1914 р. від Михайла Коновала з містечка Вороньків Переяславського повіту на Полтавщині. Збереглися автографи: чорновий, писаний олівцем, де відсутній текст останніх трьох куплетів (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 2 зв.); дуже пошкоджений автограф тексту пісні 8, 9 і 10 куплетів (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 4 зв.) та чистовий автограф у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 5 зв.).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 62—63.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Чорноморець, мати, чорноморець. Записано в 1920 р. від сестри Є. Г. Тичини. Збереглися автографи: чорновий із нотами і словами під ними (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4006, арк. 6 зв.); запис у блокноті (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3984, арк. 22), де під текстом є ще така примітка П. Тичини: «Проя навчилась у Київській губ[ернії] за Бучею, як служила»; у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 3); запис мелодії на нотному аркуші і тексту пісні чорним чорнилом з авторськими правками олівцем (ф. 464, № 4009, арк. 6).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 63—64.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Відавала мати дочку. Записано в 1925 р. від Л. П. Папарук, про що свідчить авторська примітка під текстом пісні: «З Лідусиноного голосоньку списав» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4018). Слова пісні, очевидно, записані не всі, бо останній куплет не закінчений:

Візьми, синку, рушницю
Та й уціль цюю птицю.
Нехай вопа...

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 64—65.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4018).

Ой давно, давно в мамки я була. Записано в 1914 р. від П. Коновала та К. Чуприни з Чернігова.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 65—66.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 7).

Летіла зозуля та й сіла на сосну. Записано 28 вересня 1949 р. в Кончі-Заспі від П. О. Романко. «А сама Поля Романко із села Підгірці Обухівського р-ну Київської обл. У Підгірцях та в навколишніх селах співають цю пісню» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4040, арк. 5—6).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 66—67.

Подається за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4040, арк. 6).

Закувала зозуленька. Записано братом поета І. Г. Тичиною і надіслано в листі від 19 січня 1957 р.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 67—68.

Подається за першодруком.

Ой що в Марусини та нерідная мати. Записано в 1913 р. від Н. Любенка з Херсонщини.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 68—69.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 7), в якому є ще сьомий незакінчений куплет.

Понесли Марусю
У рови глибокі.
Один вовчик каже...

Тут же записано вислів: «Дяче! Читай хоч те — не те, аби святе».

Вари, мати, вечеряти. Записано в серпні 1919 р. від В. Г. Чумака з Ічні на Чернігівщині. Збереглося кілька автографів запису. На одному з них є така примітка записувача: «Записано з голосу Василя Чумака (†), який цю пісню чув в Ічні на Чернігівщині. Небіжчик обіцяв до пісні слова списати. Року 1919-го, серпень» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4006, арк. 2—3).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 69—70.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ф. 464, № 4003, арк. 5).

Ой у лузі під вербою. Записано 25 вересня 1949 р. від П. О. Романко із села Підгірці Обухівського району на Київщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 70.

Подається за першодруком.

Ой жила я сім год удовою. Записано 11 вересня 1922 р. від сестри Є. Г. Тичини. В автографі угорі над текстом є примітка П. Тичини: «Од сестри Проні. 11/IX пов[ого] ст[илію] [19]22 р. Старовинна, с. Піски». Внизу під текстом — запис варіанта мелодії початку першого куплета та другої частини другого куплета (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4009, арк. 5).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 71.

Подається за автографом.

Ой горе мені, горе. Записано 8 жовтня 1913 р. від Андрія Федька з Переяславщини Київської губернії. Збереглося два автографи: перший чорновий (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3999, арк. 2—3), другий у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ф. 464, № 4003, арк. 11).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 72.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Понад мої ворітечка. Записано в 1933—1934 рр. від Погрібняка із села Бершадь на Вінниччині. В примітці П. Тичини на автографі зазначено: «Запис від академіка Погрібняка, с. Бершадь. 1933—34» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4027, арк. 2).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 72—73.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4027, арк. 4).

Ти, кропиво моя, ти, жаркучая. Записано в 1913 р. від Н. Любенка з Херсонщини. Збереглися автографи: перший з нотами й текстом одного куплета під ними (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 7 зв.)

та в зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 11).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 73—74.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Ой у лузі, у лужечку. Записано від сестри Б. Г. Тичини 29 лютого 1920 р. Збереглося кілька автографів запису. На першому з них «Ой у лузі, у лужечку (Смутная)» зазначено, що її «співають на степу на буряках». Записано також ноти мелодії кінця пісні з поміткою: «Пізніше сестра так співала оцей кінець» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4009, арк. 1); в цьому ж фонді (арк. 2) — запис мелодії із текстом першого куплета; арк. 3 — дуже правлений запис із поміткою: «Смутная. Від Проні 29 лютого 1920 р. «Вимітний» — слово з Пісок»; на звороті аркуша — запис мелодії пісні «Ой у воду хилилася червона калина», записаної від сестри Наталки; арк. 4 — слова цієї пісні під назвою «Що й у лузі у лужечку», записані Б. Г. Тичиною, про що свідчить авторська примітка: «Сестра Проня писала мені це; про це свідчить і її запис: «Це степова пісня. Як ми з Наташею ходили на буряки на степ. Це у 20-му році все слухали цю пісню».

У зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» пісню переписано першою під назвою «Смутная (Ой у лузі, у лужечку)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 2). Майже біля кожного запису є варіант такої примітки: «Співають на буряках, у селі й на степу. Проня плаче од цієї пісні, копаючи з жінками буряки».

Вперше текст пісні надруковано у вид.: Квітни, мово наша рідна, с. 181—182.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

У неділю врано, як сонечко встало. Записано в 1913 р. від Н. Любенка з Херсонщини. Є три автографи запису пісні. У першому з них — ноти мелодії і текст двох куплетів (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 1). У другому (арк. 2) текст пісні дещо відмінний від першого, третій куплет неповний:

У неділю врано,
Як сонечко зійшло,
Та виряджала мати дочку
В чужу сторіночку.
(Як вона живе)

— Та ти думаєш, ньенько,
Що я тут паную.
Та прийди, ньенько, подивися,
Як я тут горюю.

За сльозами, ньенько,
І світу не бачу.

<...>

Та все гірко плачу.

У третьому (арк. 4) — ноти мелодії і текст пісні під ними із такою приміткою записувача: «У неділю врано» записано від Никона Любенка з Херсонщини. Дівки й парубки плачучи співають. Зветься «Тужиння». Себто по своїй країні».

На одному з автографів (арк. 2) записано текст іншої пісні:

Що в городі ув Одесі (2)
Нова новина.

Трай-рай-рай,
Трай-рай рі-ра-ра
Нова новина.

Там дівчина молодая (2)
Дитя родила.
Трай-рай-рай дитя вродила.
Трай-ра рі-ра-ра дитя вродила.

Не пустила на світ божий, (2)
В річку однесла.
Трай-рай-рай в річку однесла,
Трай-рай рі-ра-ра в річку однесла.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 76.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 1).

У неділю вранці, як сонечко встало. Записано в 1921 р. від М. А. Лихотинського з Переяславського повіту на Київщині. Збереглися чорновий автограф нотного запису з неповним текстом першого куплета та чистовий автограф з нотами і повним текстом першого куплета (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4011, арк. 3, 6).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 76—77.

Подається за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4011, арк. 6).

Ой походжено, ой та поброджено. Записано в 1913 р. від Н. Любенка з Херсонщини. Та, як вказує П. Тичина, «пісня занесена з Золотоніського повіту». В автографі па окремому аркуші — ноти мелодії пісні, записаної від Н. Любенка і від М. Коновала — «в Борисполі інакше». Тут наводиться і додатковий текст «бориспільського» варіанта:

Дала один та дала другий,
А на третьому стала.
А четвертим та білюсенким
Та рученьки зв'язала.

Та рученьки зв'язала.
Оце тобі, та моя доню,
Та довічна пара.

(ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4006, арк. 6).

Обидва варіанти пісні переписано до зошита «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 11 зв.—13).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 77—79.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

Походжено та й поброджено. Записано в 1914 р. від М. Коновала з містечка Вороньків Переяславського повіту на Київщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записях Павла Тичини, с. 80.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 13).

Ой біда, біда. Записано в 1930-х роках. Ім'я виконавця пісні П. Тичина не зазначив.

Друкується вперше за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4034).

І вчора не був. На автографі є така примітка П. Тичини: «Записано з голосу Софії Тимофіївни Глуценко у Кончі-Заспі 12/IX—55. Пісню співають у селі Підгірці Обухівськ[ого] р[айону] Київськ[ої] обл[асті]. І сама вона з Підгірець» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4045, арк. 2; арк. 3 — дві чернетки нотного запису пісні).

Друкується вперше за автографом.

Вийду за ворота. Записано не пізніше 1922 р. від сестри Наталки.

Друкується вперше за автографом у записній книжці (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3984, арк. 2021).

БАЛАДИ

Ой чиї ж то воли. Записано в 1914 р. від М. Коновала з містечка Вороньків Переяславського повіту на Київщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 83—85.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 4).

На горі береза, на горі кудрява. Записано 25 вересня 1949 р. у Кончі-Заспі від П. О. Романко із села Підгірці Обухівського району Київської області.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 85—86.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4040, арк. 1).

Ой ковалю, ковалику Марку. Записано 2 січня 1937 р. від А. С. Малишка «у вагоні по дорозі від Прохладної на Київ».

Вперше надруковано (без нот) у вид.: Квітни, мово наша рідна, с. 183. З нотами вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 86—87.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4029).

Ой ковалю, коваль-коваленку. Записано 2 січня 1938 р. від Івана Ле «в вагоні після Гудермеса на Київ».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 87—89.

Подається за автографом, що зберігся в дуже пошкодженому вигляді (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4030).

Розбіїничок, славний чоловічок. Записано в 1926—1927 рр. на Гайсинщині (нині Вінницька обл.). В автографі не зазначено ім'я виконавця і місце запису. Зберігся чорновий автограф — ноти мелодії з першим куплетом під ними і на окремому аркуші текст усієї пісні, переписаний невстановленою особою.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 89—90.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4019, арк. 2).

Ой у полі жито. Записано в 1921 р. від М. Марцинкевич із села Нападівка Липовецького повіту на Вінниччині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 90—91.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4013).

Ой у полі жито копитами збито. Записано 1921 р. в Києві від Катерини Кузьмівни Папарук.

Текст запису першого куплета вперше надруковано у вид.: Квітни, мово наша рідна, с. 182. З нотами вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 19—92.

Подається за вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 91—92, оскільки в автографі відсутні 2—13 куплети пісні (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4014, арк. 1—2).

Ой за гаєм зелененьким. Записано в 1921 р. від В. Л. Поліщука. У чорновому автографі вгорі над нотами П. Тичина написав: «Між Берестечком і Дубном село Більче Дубницького повіту — від В. Поліщука».

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 92—93.

Подається за чистовим автографом під назвою «Ой за гаєм зелененьким (рекрутська)», в якому, як і в чорновому автографі, також відсутні 5—7 куплети (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4012, арк. 1). Текст цих куплетів зберігається серед фрагментів інших фольклорних записів (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4024, арк. 2).

Ой у полі та помирас тіло. Записано у Києві «від Наталки, Оксани та жінки з Пісок (Чернігівська губернія). 27/VII 1921 р.». Збереглося кілька автографів запису пісні під назвами «Степовицька» та «Ой у полі» із розписаними голосовими партіями (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4002, арк. 6—10).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 94—95.

Подається за чистовим автографом.

Іхав козак, іхав бурлак. Записано 18 вересня 1949 р. у Кончі-Заспі від П. О. Романко із села Підгірці Обухівського району Київської області, про що свідчить запис П. Тичини у чорновому автографі (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4040, арк. 7).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 95—97.

Подається за чорновим автографом.

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ ПІСНІ

Ой ізлетів півень на нові ворота. Записано в 1914 р. від сестер Олеси й Наталки із села Пісок Козелецького повіту Чернігівської губернії. У зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» є пояснення П. Тичини до цієї пісні: «Слова десь подів» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 14). Є ще окремий автограф першого куплета пісні, текст якого відбиває діалектні особливості мови виконавця:

«Ой ізлетів півень на нові ворота
Да й крикнув: какаріку!
Не сподівайся, стара матусенько,
Синочка (й) довіку.

Записував од сестри Наталки. Пам'ятаю тільки цей куплет, а то десь загубилося» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 19).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 101.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 14).

Та як сів на коня, гей, доленько моя. Записано 23 листопада 1923 р. в Харкові від С. З. Божка із Павлоградського повіту на Катеринославщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записах Павла Тичини, с. 102—103.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4016).

У полі могила. Записано в 1913 р. від Н. Любенка з Херсонщини. Зберігся автограф (окремий аркуш) із записом пісні під назвою «Ой

у полі могила», під нотами і текстом якої — примітка П. Тичини: «Не вся». На звороті запис тексту ще одного куплета:

«Що косарі косять, а вітер повіває,
Шовковая трава на косу налягає.

Треба записати від Полі. Вона знає». (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 8).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 103—104.

Подається за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4003, арк. 6 зв.).

Смутний вечір, тихий ранок. Записано 2 вересня 1947 р. у Кончі-Заспі з голосу О. А. Тимошенко з хутора Великий Ліс Мірчанської сільради Бородянського району на Київщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 104—105.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4039, арк. 1).

Ой із-за гори та із-за кручі. У чорновому, досить пошкодженому автографі є така примітка П. Тичини: «Записана од Сави Захаровича Божка 23/XI—23 (пісня з Павлоградського повіту на Катеринославщині)» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4016, арк. 4); там же в нотах (арк. 5) начисто переписано ноти і слова пісні.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 105—106.

Подається за автографом.

Гей, злетів пугач. Записано 23 листопада 1923 р. в Харкові від С. З. Божка із Павлоградського повіту на Катеринославщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 107—108.

Подається за автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4016, арк. 1, зв. 4; на звороті (арк. 2) чистовий автограф перших трьох строф другої частини диптиха «Плач Ярославни»).

Ой да прилетіло аж три ластовочки. Записано у вересні 1921 р. від М. А. Лихотинського із Переяславського повіту на Київщині.

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 109—110.

Подається за чистовим автографом (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4011, арк. 1).

Туман ярм, та туман ярм. Записано в 1913 р. від Н. Любенка з Херсонщини. Зберігся окремий автограф запису нот і слів пісні без вказівки на те, що пісню записано від Н. Любенка (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4000, арк. 5), а також запис у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, № 4003, арк. 13).

Вперше надруковано у вид.: Народні пісні в записках Павла Тичини, с. 110—112.

Подається за окремим автографом.

Тиха вода. Записано 29 вересня 1913 р. від Г. В. Савицького із Ніжина Чернігівської губернії. Збереглися автографи: перший — на окремому аркуші (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 4001, арк. 4); другий — у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)» (ЦДАМЛМ УРСР, № 4003, арк. 11).

Друкується вперше за автографом у зошиті «Мої дилетантські записи (1913—1920)».

ЗАПИСИ ІЗ ЗБІРКИ «ЗОЛОТО И МУСОР».

В архіві П. Тичини зберігається дві книжечки записів, до яких входять прислів'я, приказки, замовляння, заклинання, молитви й інші вирази та спогади. Перша з них має назву «Золото и мусор», розпочата 1910 р. Її поет вважав втраченою, про що свідчить аркуш газети «Правда Востока» (Ташкент) за 2 жовтня 1959 р., де надруковано репортаж Ф. Ізмайлова «Золото и мусор» (про бабовнярів Узбекистану). П. Тичина дописав на полі газетного аркуша: «Так звалась колись моя записна книжка (ще в семінарські роки). Пропа-ла вона в роки Вел[икої] Вітч[изняної] війни проти фашизму. Я так її назвав ще в рр. 1909—10-му» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3983). Книжечка на той час, очевидно, була на зберіганні в архіві А. К. Павлюка, та про це її власнику нічого не було відомо. З книжечки більшість записів була переписана П. Тичиною до іншої (№ 3984), можливо, десь у 30-х роках, про що свідчить почерк, а ранні записи були перекреслені. Переписуючи ранні записи, П. Тичина класифікував їх по виконавцях: «Від моєї матері (Марії Василівни Савицької)», «Від батька Григорія Тимофійовича», «Від братів і сестер». Очевидно, записувач мав намір розподілити усі фольклорні записи по виконавцях, але цієї роботи не завершив.

У даному виданні записи усної народної творчості подаються спочатку за книжечкою «Золото и мусор» (ЦДАМЛМ УРСР, ф. 464, № 3983), оскільки не всі вони були переписані пізніше до другої книжечки. Решта записів друкується за другою книжечкою (№ 3984).

Чредин — інспектор Чернігівської духовної семінарії.

Єфросинія Полоцька — канонізована свята руської православної церкви.

Антосій і Хведосій — тобто Антоній Печерський (983—1073) і Феодосій Печерський (бл. 1036—1074); перший був одним із засновників Києво-Печерського монастиря, другий його ігуменом з 60-х років XI ст.

ДОДАТКИ *

«Гей, вларте в струни, кобзарі...». Вперше надруковано в газ. «Нова рада», 1917, № 4, 30 березня. Автограф невідомий. Назва твору послідовно включалася до всіх трьох планів-начерків змісту збірки «Сонячні кларнети» (КМТ, КВ № 765, 766, 770; див. с. 579 у першому томі цього видання), проте в жодній збірці поезій П. Тичини цей вірш у світ не вийшов.

Датується і подається за першодруком.

Поезія продовжує і розвиває мотиви, пафос вірша «Як ударили у дзвони...» (див. с. 322 у першому томі цього видання та примітку до нього на с. 676—677). Перегукуються обидва твори емоційним ладом, лексикою, образністю, характерними, зокрема, й для першої частини пізніше створеної поеми «Золотий гомін» (в цьому томі подається повний текст твору). Все це визначалося бурхливим сприйняттям широкими масами факту звернення Лютневої буржуазно-демократичної революції 1917 р., завоювання перших політичних свобод, розбудження та піднесення національної самосвідомості народів колишньої царської Росії, зокрема й українського, що знайшло свій вияв у відродженні преси й видавництва, в утворенні різних культурно-освітніх,

* Розділ підготував і прокоментував О. І. Кудін.

мистецьких товариств, об'єднань, проведенні демонстрацій, мітингів, маніфестацій, Днів або Свят свободи тощо.

«У Києві 16 березня 1917 р. в «день свята революції» відбулась величезна маніфестація, під час якої поряд із загальнодемократичними вимогами висувались вимоги свободи для України і інших народів. Маніфестанти несли плакати і прапори з написами: «Хай живе демократична республіка!»... «Хай живе 8-годинний робочий день!», «Хай живе вільна Україна» та ін. Через три дні в Києві відбулась національна маніфестація, в якій взяли участь кілька десятків тисяч солдатів, службовців, учнівської молоді» (Історія Української РСР. У двох томах. К., Вид-во АН УРСР, 1957, т. 2, с. 31—32).

«Ой що в Софійському заграли дзвони, затремтіли». Вперше надруковано в газ. «Нова рада», 1917, № 182, 10 листопада. Автограф невідомий. У рукописній збірці ранніх поезій П. Тичини, зробленій невідомою особою, назва твору (за хронологією) є у змісті, однак текст у відповідному місці відсутній. А. К. Павлюк, не знаючи про існування першодруку, записав, що поезія, напевне, втрачена назавжди (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 175). Назва твору послідовно вносилися до планів-начерків збірки «Сонячні кларнети» (КМТ, КВ № 765 — обидва рази закреслена, № 766, 770), проте до жодної збірки П. Тичини поезія не ввійшла.

Датується і подається за першодруком.

Золотий годин. Вперше надруковано в журн. «Літературно-науковий вісник», 1917, № 5-6 (листопад—грудень), с. 298—302.

У 20—30-ті роки автор неодноразово скорочував і переробляв текст, міняв образність вірша. Оскільки у першому томі цього видання (с. 82—86) надруковано один з варіантів таких переробок, подаємо повний текст твору за вид.: *Тичина П. Сонячні кларнети*, 1920, с. 61—68.

«Хто ж це так із тебе насміється смів?». Вперше надруковано в газ. «Нова рада», 1918, № 37, 20 (7) березня. Автограф невідомий. Назва твору послідовно вносилися до планів-начерків змісту збірки «Сонячні кларнети» (КМТ, КВ № 765 — двічі, один раз як повтор закреслена; 766 — закреслена; 770), але до жодної збірки поезій П. Тичини вірш цей не ввійшов.

Датується і подається за першодруком.

Пам'яті тридцяти. Вперше надруковано в газ. «Нова рада», 1918, № 38, 21 (8) березня. Автограф невідомий. Назва твору послідовно вносилися до планів-начерків змісту збірки «Сонячні кларнети» (КМТ, КВ № 765, 766, 770), проте до жодного з трьох видань цієї збірки твір не ввійшов.

Датується і подається за першодруком.

На Аскольдовій могилі поховали їх...— Йдеться про один з трагічних епізодів боротьби за встановлення влади Рад на Україні, зокрема в Києві 1918 р. На Аскольдовій могилі у березні 1918 р. відбулося перезахоронення української шкільної молоді, що загинула під станцією Крути біля Ніжина у бою з радянськими частинами в січні 1918 р. Протягом десятиліть подія під Крутами діставала однозначну негативну оцінку, а в літературі не ставала і не могла стати темою. Першим порушив її Ю. Смолич у нарисі про В. Підмогильного, де він згадав відвідини Києва у 20-і роки.

«На Аскольдовому горбі, крім давніх і прадавніх поховань, були ще й недавні могили — київської учнівської молоді, студентів, гімназистів та реалістів,— наших перевесників, котрі загинули при початку вісімнадцятого року під Крутами.

Ці юнаки боронили Київ Центральної ради — були її останнім заслоном проти наступу червоних частин.

Не розібравшись у політичній ситуації, не оговтавшись у свої шістнадцять-вісімнадцять років у соціальному становищі взагалі та в міжпартійній плутанині того часу, не зумівши, отже, побачити світ таким, яким він насправді був, та визначити своє місце між тогочасних барикад, запановані й зачаровані виключно своїм патріотичним ентузіазмом — любов'ю до України та ідеями її національного й державного відродження, вони далися на провокацію націоналістичних сил і на заклик та наказ Симона Петлюри взяли гвинтівки в руки і підставили свої серця під кулі свого ж народу.

То була потворна трагедія — не лише тих п'яти сотень молодиків, що пішли воювати під Крути, а й цілого покоління молоді української інтелігенції. До моєї Жмеринки теж докотився відгомін цієї трагедії — покотився він повсюдно по Україні і відіграв свою роль у формуванні світогляду тогочасної інтелігентської української молоді: вона почала зіркіше придивлятися до соціально-класових процесів та критичніше ставитися до будь-яких зальотів, підступів та зазіхань на її національне усвідомлення.

Так от, коли ми з Валеріаном потрапили на Аскольдовий горб, він зупинив мене біля могил крутівців, довго мовчав, сумно схиливши голову, потім сказав:

— Вважайте, товаришу Юрію, коли б на той час я вчився б у Києві, а не в Катеринославі, то, мабуть, що й мені лежати в цих могилах... — Він помовчав, посміхнувся гіркою, не осяйною посмішкою і закінчив: — Не в тому щастя, що я, і не тільки я особисто, а, певний, що багато й багато наших з вами одноліток почали розбиратися в тодішній плутаній ситуації та шукати справжніх шляхів нашого національного відродження... Вважайте, що кінець-кінцем ми й стали на такі шляхи, що й привели нас з вами до того, що ми зараз робимо... Маю на увазі не взагалі професію літератора, а нашу громадянську позицію...

Він мовчав довго, мовчав і я, і по довгій паузі, коли ми вже відійшли від могил, знову промовив:

— З народом, а не... геть від нього...

Мені досі запам'яталася та Валеріанова мова: то було надто вагоме признание.

...Коли мало не півстоліття пізніше я писав романи з часів громадянської війни на Україні («Мир хатам, війна палацам» та «Реве та стогне Дніпр широкий»), я не міг обминути й епізоду під Крутами (*Смоліч Юрій*. Розповіді про неспокій немає кінця. Книга третя. К., «Радянський письменник», 1972, с. 107—108).

До трагічного епізоду під Крутами звернувся й В. Сосюра у створеному протягом десятиліть романі «Третя Рота» (К., «Радянський письменник», 1988).

Аскольдова могила — частина природно-архітектурного парку на правому березі Дніпра у Печерському районі Києва. За літописом, на цьому місці 882 року Олег убив київських князів Аскольда і Діра (першого з них нібито й поховано на місці загибелі). До 1809 р. над Аскольдовою могилою стояла дерев'яна церква — ротонда. 1846 р. «Аскольдову могилу» зобразив Т. Г. Шевченко. Навколо Аскольдової могили містився цвинтар, де були поховані М. М. Соловцов, М. М. Глебова, П. М. Нестеров та ін., після 1945 р. — одне з військових кладовищ (могили перенесені). Поховання полеглих під Крутами у перепланованому парку Аскольдової могили не існує.

Каїн — за біблійною легендою, старший син Адама і Єви, землероб; через заздрощі убив свого молодшого брата-пастуха Авеля, за що разом з своїми нащадками був проклятий богом на вічні блукання.

Вмерли в Новім Заповіті...— Новий Завіт — друга частина Біблії, яка визнається за священне писання тільки християнської релігії. Включає в себе 27 книг («Євангелія», «Діяння апостолів», «Послання апостолів» та ін.). В них викладаються основи віровчення й моралі християнства — пророцтва, легенди про життя Ісуса Христа, про виникнення християнської церкви та ін.

...З славою святих.— Упродовж віків церква (її вищі органи) возводила в сан святих осіб, які відзначилися перед церквою, великомучеників і т. д.

Автограф. Вперше надруковано у зб. «Замість сонетів і октав». К., вид-во «Друкар», 1920, с. 29.

Чистовий автограф — у набірному примірнику рукописної збірки «Замість сонетів і октав» (с. 29).

Датується орієнтовно 1918—1919 рр.

Подається за першодруком.

Про умови, в яких створювалася збірка «Замість сонетів і октав», зокрема про цей вірш, П. Тичина писав:

«Я пережив (за ці роки після Жовтня) гетьманщину з її просвітянською ідеологією, з куркульством, я пережив отаманщину, петлюрівщину, Директорію, денікінщину, білополяків...

«І кожне виступало як своє», — писав я в своїй книжці «Замість сонетів і октав», — «Своє ж [рушниця] в нас убила...» і т. д.

Таке враження весь час, що я вириваюсь із цього всього, мені чужого, вириваюсь і шукаю підтримки. А мене заливає: то.., то... А я кріплюсь і не здаюся, а навпаки... Своє тверджу і хочу ще більше я зміцнитись» («Із щоденникових записів», с. 288).

Орел — державний герб царської Росії.

Три зубець — символічний знак, відомий ще з часів Київської Русі, карбований на різних предметах, посуді, грошах тощо. На початку 1918 р. Центральна рада утвердила тризуб (про його походження й символіку існує багато наукових версій і здогадів) державним гербом так званої УНР.

...поцілувать пантофлю Папи? — ідіоматичний вираз, що означає — утвердитись, проголосити своє кредо.

26.II(11.III).II. Вперше надруковано у зб. «Плуг», К., вид-во «Друкар», 1920, с. 40.

Чистовий автограф — зеленим чорнилом — у набірному примірнику рукописної збірки «Плуг» (с. 39). Це другий вірш дитячих, який після першопублікації за життя поета не передруковувався.

Датується 1920 р. за аналогією до авторського датування першого вірша дитячих, за змістом вірша (йдеться про вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка в Києві у березні 1920 р.) та за часом першодруку.

Подається за першодруком.

І хтось Твоє погруддя встановив // поміж монастирем, поміж собором, — 11 березня 1920 р. у Києві на колишній Михайлівській (тепер — Калініна) площі поміж зруйнованим у 1934—1935 рр. Михайлівським Золотоверхим собором та Михайлівським монастирем було відкрито погруддя Т. Г. Шевченка (автор — скульптор Б. Кратко) та закладено пам'ятник Кобзареві.

«Орли-стервятники на труп летять». Друкується вперше за списком, зробленим А. К. Павлюком, з чистового автографа, написаного олівцем (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 430, арк. 42 зв., 43). Зберігся чорновий автограф — олівцем, з датою вгорі невідомою рукою: «Травень 1920 року», очевидно, одного з варіантів твору на цю тему; на звороті — автограф твору «Жовтню любий, жовтню, наш брате...» (див. текст на с. 435, примітку на с. 703 першого тому цього видання).

Наводимо варіант, розкривши у ламаних дужках закреслені слова й літери (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 123):

Од можа і до можа <на хлопських кістках, на кривавих> в думках розлігся пан. Для всіх поляків <вином>, мов пароль, смердить латина і корол<ем>ь <і ще й вином>.

Од можа й до можа! Європу покорить! загарбать світ увесь, обнять, як ту коханочку, всю землю і <так>ой здушить би її <чорну> <здушить> її так здушить, щоб і благать не сміла хлопська, чорна, ница...

Розлігся пан. Од<ну> на ног<у>а <постав у> на Пруссі<ю> і, а <другу> ног<у>а на Україн<у>і. <І куди б йому ще руки дїть?> <класти Куди б<іще> покласти ще?

Для всіх поляків, мов пароль, смердить латина і король. Од можа і до можа. Нахабна, старокожа.

До творів «Орли стерв'ятники...» та «Од можа і до можа...» тематично примикає написаний у 1929 р. третій твір П. Тичини, зокрема, використанням у ньому речення-сентенції, що як рефрен проходить у перших двох («Пролетарська правда», 1929, 27 листопада):

Для всіх панів, як той пароль,—
смердить церква і король.

Пролетар устав — світ в майбутнє спіє.
Міняються стрижні господарства і надра,
думання націй невичерпно глибокі.
Пролетар устав — тріщать двері в Європі.
Вітер, продуваючи на петлях, кидає їх
од островів до Польщі. І содрогаються
держави.

В час ритмів Дніпрельстану,
в час перебудови світу — заворушилися пани.
Кого хотять воли дурити? На кого їх надія?
Хижа ж та надія. Для всіх панів, як той
пароль,— смердить церква і король.

Для нас не вперше це (Ой, хижа ж та
надія!): в мистецтві підступи, в природознавстві
панці. Бо техніка, бо техніка, бо сила
в нас росте! Для нас не вперше це.
Зупиним, одіб'єм. Хай содрогаються держави!

Для всіх панів, як той пароль,—
смердить церква і король.

Датується 1920 р., оскільки у вірші йдеться про події, пов'язані з розгортанням білопольської інтервенції в нашу країну.

У щоденникових записах П. Тичини згадується Київ весни 1920 р., перші жертви на його вулицях, спричинені бомбуванням білопольською авіацією (див.: *Тичина П.* Із щоденникових записів, с. 289).

Орли — двоголовий, чорний, білий — відповідно: герби Російської імперії, Німеччини, Польщі.

Давай ми будем козаки...». Друкується вперше за чорновим автографом, писаним олівцем, на чвертці аркуша (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 222). Збереглися списки, зроблені А. Р. Павлюком (КМТ, КВ № 576; ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 427, арк. 48), який при переписуванні зазначив: «Текст цього вірша є в трьох примірниках — один писано атраментом, а два олівцем, причому на одному слів не можна уже розібрати — витерлися.

У примірнику, писаному атраментом (цей текст взято за основу), 16 рядків не мають жодного виправлення, зате далі кожен рядок за-

знав нещадної правки й редагування, але ж і після цих правок все після слів: «мій батько служить у заводі» автор закреслив. Олівцем збоку дата: «1917?».

А. К. Павлюк наводить варіант з другого автографа, писаного олівцем:

Давай ми будем козаки,
а там немов вовки.
А ми їх встрелимо — еге!
Ні, я не хочу, я в друге.
Ну то давай ти будеш цар,
а я матроський комісар,
уб'ю тебе, зроблю совіт
і завоюю увесь світ.
Е, ні.
Посієм льон.
Наймем дівчат. А восени
Або посадим кавуни
і всі їх продамо панам
і буде добре-добре нам.

Автор списків наводить повністю варіант, писаний чорнилом, у якому до 18-го рядка майже нема різночитань (за винятком 5-го: «Ну йди з червоним, а той з білим»; 15-го: «А потім продамо панам»), але нова — невикінчена — редакція закінчення:

3. Мій батько служить у заводі
і він казав...
2. Що ти кума?
4. Мовчи! Чума!
3. ...і він казав: робітники
у них не подають руки —
тому, хто за

Ці два автографи невідомі.

«Давай ми будем козаки...» — один з ранніх віршів П. Тичини про дітей і для дітей, над яким, як видно, поет багато працював і зміст якого прагнув щільно пов'язати з суспільно-революційними подіями того часу. Авторське датування ще й під запитанням («1917?») навряд чи відповідає часові праці над твором, історичний фактаж якого швидше відноситься до життєвих колізій наступних років.

Датується орієнтовно 1920 р., оскільки, за свідченням А. К. Павлюка, на звороті одного з автографів записано вірш «Сніг, сніжок...» (ЖМТ, КВ № 576; ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 427, арк. 48), який міг бути написаний не раніше листопада 1920 р. (див. примітку до цього вірша на с. 683 першого тому даного видання), а також на основі авторського датування (1920 р.) поезії «Охляло сонце...» із циклу «Вулиця Кузнечна» у збірці «Вітер з України» (1924), у якій є рядок, ніби «розгорнутий» у вірші «Давай ми будем козаки...»: «В розстріл гуляє дівора».

«Загупало в двері прикладом, заграло, зашкрябало в шибку». Друкується вперше за чорновим автографом, писаним чорним чорнилом на великому аркуші, без дати; внизу під текстом олівцем — автограф (без назви) поезії «Перше травня на великдень» з циклу «Вулиця Кузнечна»; на звороті — чорновий автограф, чорнилом, уривка-варіанта поеми «Фуга» (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 164).

Датується 1921 р. за аналогією до поезії «Загупало в двері прикладом...» (див. текст на с. 359, примітку на с. 684 першого тому цього видання) та за авторським датуванням творів «Перше травня на ве-

ликдень», «Осінь така мила», «Фуга», орієнтовним датуванням вірша «Голод» (у зб. «Вітер з України», 1924).

Даний твір — фактично нова редакція поезії «Загупало в двері прикладом...» про трагедії 1924 р., які широко висвітлювались у радянській літературі (див., зокрема, поему В. Маяковського «Сволочи», звернуту до «ситих» світу за кордоном, опубліковану газ. «Известия» в лютому 1922 р.:

Даже вóроны
исчезают,
чую,
что, дымясь,
тянется слащавый,
гошнотворный
дух
зажариваемых мяс.
Сына?
Отца?
Матери?
Дочки?
Чья?
Чья в людоедстве очередь?

Маяковский В. Полн. собр. соч. В тринадцати томах. М., Художественная литература, 1957, т. 4, с 19).

«Благородні вазони». Друкується вперше за чистовим автографом, писаним чорним чорнилом на пожовклому аркуші, з пізнішими правками олівцем. Автограф недатований. На архівній справі напис — [Байка] [1920-ті рр.] (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 1566).

Твір — одна із спроб П. Тичини початку 20-х років у написанні гумору й сатири, зокрема, в їх драматургічному та прозовому жанрах (див. казку «Свиня та Лисиця», «Пролог. Коло каси» тощо — с. 458 і 507 у першому томі цього видання).

В алегоричних образах «благородних вазонів» дошкульно осміяні націоналістичне та шовіністичне міщанство.

Датується — за характером почерку, якістю чорнила — початком 20-х років.

«До кого говорить?». Друкується вперше за списком, виконаним М. К. Зеровим (ЦДАМЛМ, ф. 28, оп. 1, од. зб. 124, арк. 6 зв.).

Автограф невідомий. Зберігся список, виконаний Л. П. Тичиною, з її правками, з рядом різночитань (ЦДАМЛМ, ф. 464, оп. 1, спр. 146):

До кого говорить?
Ромен Роллан далеко,
Горький мовчить...

Рабіндранате-голубе
з далекої Бенгалії.
Прилинь до мене на Україну:
Я задихаюся, я гину!
Я розкажу тобі такі речі
з міжкласової ворожнечі,
я розкажу тобі всю цвіль,
всю фальш, всю гидь.
Якби були це генерали —
ми б знали, що робить.
А в тім то й річ, що ці <кати> брати — брати
однокласовії...

Рабіндранате-голубе,
од достоевщини звільни!

Датується орієнтовно 1925 р. на підставі деяких мотивів у листах П. Тичина цього періоду, характеристики особливостей літературного життя, а також окремих тенденційних виступів у пресі проти поета та його творчості.

«...Буденщина, брехня, і твань, і самота моя глибока»,— писав П. Тичина до Л. П. Папарук 11.X 1925 р. І трохи раніше в листі до неї: «Нащо Ви звертаєте увагу на всякі пльотки? Нічого поганого чи високомірного з мого боку я не писав. Що я писав — я вже забув, ясно тільки те, що т. Рильський, напевне, більш правильно й щиро прийняв мою оцінку, аніж оті всі старокиїни. Вони мені ніяк забуть Харкова не можуть. Бачте, по-їхньому, я повинен сидіти в Києві і перевидавати п'ятим видавням мою першу книгу... За що ж футуристам любити мене, коли в їх на мене свій погляд? Що ж до тих киян, що весь час хитрять, я про них і говорить не стану... Ви думаєте, в Харкові інакше? — не набагато. Тут те ж саме. Але я від них відіб'юся, не хитрощами, а своєю душею...» (див. лист № 86 у двадцятomu томі цього видання).

Подібні мотиви проявилися, наприклад, і в листі до М. Могилянського (1925 р.): «Що кінець, коли я інше почуваю, для них кінець, а для мене тільки початок. Я стільки нового зараз знаю (не вичитаного, ні!), що, може, вчетверо окріп,— і що мені той їхній хрип?...» (ЦНБ АН УРСР, ф. 1, од. зб. 44190). Всі ці настрої поета й спричинилися до написання вірша «До кого говорить?». П. Тичина, однак, не піддавався обставинам, «стояв — як скеля непорушний», продовжував титанічну працю у всіх жанрах.

Чистила мати картоплю. (*Уривок із поеми*) Вперше надруковано в альманасі «Вапліте», 1926, с. 7—11. За життя поета твір не передруковувався. З певних причин у першому томі цього видання (с. 524—526) текст йшов зі скороченнями.

Подається за першодруком.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ П. Г. ТИЧИНИ

1891

15 (27) січня. В селі Пісках Козелецького повіту Чернігівської губернії в родині сільського дяка, учителя грамоти Григорія Тимофійовича Тичини і його дружини Марії Василівни народилася сьома дитина — син Павло. Всього у сім'ї було тринадцятеро дітей, з яких четверо померли малими.

1899—1901

Навчається у земській початковій школі.

1900

Влітку. Батько збирається вдруге одвезти малого Павлуся до Чернігова: «Незабаром ось і осінь. Я знову повезу тебе до Чернігова — хай регент попробує голос твій — то, може, й зостанешся там у Єлецькому хорі. Торік же в Тройцький хор не прийняли, сказали: і малий ще, і хай ще підросте» (*Тичина П.* Із щоденникових записів. К., «Радянський письменник», 1981, с. 221).

1901—1902

Навчається у підготовчому класі Чернігівського духовного училища (бурсі). Співає в архієрейському хорі Єлецького монастиря. Разом із хором їздить по Чернігівській єпархії. Вихователь малолітніх співаків хору М. І. Подвойський читає П. Тичині та іншим вихованцям твори І. Ф. Горбунова, А. П. Чехова, В. Ф. Раєвського, В. Г. Корленка.

1902

Влітку. М. І. Подвойський возив хлопчиків-співаків, серед яких і П. Тичину, пароплавом до Києва, де вони оглянули Софійський, Михайлівський, Военно-Нікольський і Володимирський собори та ознайомилися із творами В. Васнецова, М. Нестерова, М. Врубеля.

До Чернігова приїздить відомий композитор і хоровий диригент О. А. Архангельський. П. Тичина співав у зведеному хорі під його диригуванням духовний концерт із двох відділів.

1902—1904

Два роки навчається у першому класі Чернігівського духовного училища (бурсі).

1902—1907

Співає у Тройцькому архієрейському хорі.

1906

9 червня. Помер батько.

П. Тичина пише вірш «Синє небо закрилося...»

1907

Закінчив четвертий клас духовного училища і вступив до Чернігівської духовної семінарії. Пише вірш «Блакить мою душу обвіяла».

1908

Почав записувати від своєї матері замовляння, ворожіння, окремі слова і вирази. Пише вірш «Горе матері».

1909

Під час канікул у селі Пісках читає селянам твори Т. Шевченка і Т. Бордуляка, грає на кларнеті. Подарував сільському ковалеві «Кобзар» Т. Шевченка. Пише вірші «За хвилию котиться хвиля...», «Не знаю і сам я, за що так люблю...», «Україно моя, моя любя Україно...»

1910

Осінь. Знайомиться з М. М. Коцюбинським. Читає першу збірку М. Рильського «На білих островах».

На смерть Л. Толстого малює його портрет і вивішує в класі.

Пише вірш «Розкажи, розкажи мені, поле...», «Що місяцю зіроньки кажуть ясенькі?» та ін.

1911

Починає відвідувати літературні суботи М. М. Коцюбинського, де читає свої твори.

12 липня. М. М. Коцюбинський пише П. Тичині листа з Криворівні, в якому повідомляє, що передав для публікації в «Літературно-науковому віснику» вірш поета «Чи чули ви, як липа шелестить».

1912

Січень. З'являється перша публікація П. Тичини: у «Літературно-науковому віснику» надруковано вірш «Ви знаєте, як липа шелестить» (1912, № 1, с. 109). У періодиці з'являються вірші «Де тополя росте...» і «Що місяцю зіроньки кажуть ясенькі?».

1913

28 квітня. Всупереч офіційній забороні властей диригує хором на похороні М. М. Коцюбинського.

Влітку в с. Пісках написав «Гаї шумлять». Відвідує родину Івана Омеляновича Коновала у містечку Воронькові, де його дочки Поля й Інна програвали на грамофоні пісні у виконанні хору ссла Охмато-

ва під диригуванням П. Д. Демуцького. Закінчує Чернігівську духовну семінарію і вступає до Київського комерційного інституту.

24 жовтня. Одержує матрикул слухача економічного факультету Київського комерційного інституту. Працює технічним секретарем редакції педагогічного журналу «Світло» (до весни 1914 р.), а також відділу об'яв редакції газети «Рада».

Друкуються оповідання «Спокуса», «Богословіє», «На риках вавилонських».

1914

5 січня. Газета «Рада» друкує замітку П. Тичини «У семінарії» — про нового ректора Чернігівської семінарії і нові утиски.

21 січня. Газета «Рада» друкує замітки П. Тичини «Українська трупа» — про репертуар театру М. Садовського і «Художественный театр «Миниатюр».

8 березня. Газета «Рада» друкує замітку П. Тичини «Між двома вогнями» — про святкування у містечку Воропкові на Полтавщині шевченківських днів.

19 березня. Газета «Рада» друкує замітку П. Тичини «Келейний піст» — про оголошення голодовки семінаристами Чернігівської семінарії проти так званого «келейного поста».

22 березня. Газета «Рада» друкує некролог П. Тичини «Пам'яті Євгена Добриловського», товариша по навчанню.

Літо і осінь. Працює роз'їзним інструктором і обліковцем-статистиком Чернігівського губернского земства.

Зима. Іде до Києва для слухання лекцій і складання заліків у Київському комерційному інституті, після чого повертається до Чернігова, кілька місяців хворіє на серце.

Протягом року друкуються вірші «Гаптує дівчина й ридає...», «Гаї шумлять», «Розкажи, розкажи мені, поле...».

1915

Диригує великим хором Чернігівської духовної семінарії, який виконує колядки й щедрівки в обробці К. Стеценка та його хорові твори, а також «Підземні ковалі» С. Людкевича.

Літо — осінь. Працює обліковцем-статистиком Чернігівського губернского земства, їздить по селах і хуторах Чернігівської губернії. Кілька місяців живе у В. І. Самійленка в селі Добрянці на Чернігівщині. В. І. Самійленко розповідає П. Тичині про М. П. Обачного (Косача), Г. М. Хоткевича, М. П. Старицького, Олену Пчілку, Меланію Загорську; заохочує юного поета до вивчення мов і здійснення перекладів. П. Тичина читає книги з бібліотеки В. Самійленка, співає разом з ним українських пісень, слухає його гру на бандурі та гітарі.

5 жовтня. Померла мати.

Друкуються вірші «Душа моя — послухай!», «Деь на дні мого серця...», «Як не горю — я не живу», «Молодий я, молодий...», «Озвався дзвін і потонув у присмерковім сумі...».

1916

Влітку. Працює обліковцем-статистиком Чернігівського губернского земства.

Осінь. Працює помічником хормейстра в театрі М. Садовського (до весни 1917 р.).

Друкується вірш «Квітчастий луг...»

Весна — осінь. Працює завідуючим відділом хроніки газети «Нова рада».

30 березня. Друкується вірш «Гей, вдарте в струни, кобзарі...».

10 листопада. Друкується вірш «Ой що в Софійському заграли дзвони, затремтіли...».

Осінь. Кидає навчання у Київському комерційному інституті.

Протягом року друкуються твори: «Арфами, арфами...» «Деся надходила весна...», «Дума про трьох Вітрів», «З кохання плакав я...», «Закучерявилися хмари...», «Хтось гладив ниви...», «Золотий гомін», «Іще пташки...», «О, я не невірник...», «Ой не крийся, природо...», «Там тополі у полі...», «Хор Лісових Дзвіночків».

Березень. У Києві організовується літературна група «Біла студія», до якої належали П. Тичина, Я. Савченко, О. Слісаренко, М. Семенко, В. Кобилянський, Д. Загул, Л. Курбас, Марко Терещенко, П. Ковжун, А. Петрицький. Групою було укладено «Літературно-критичний альманах», що вийшов у грудні 1918 р.

Влітку разом з колективом театру М. Садовського та з письменником С. Васильченком відвідує могилу Т. Шевченка в Каневі, де зустрічається з В. Винниченком.

У березні, травні і грудні в газеті «Нова рада» друкується ряд віршів.

Виходить перша збірка: Сонячні кларнети. Поезії. К., «Сяйво», 1918. 62 с.

Працює 1918—1919 завідуючим відділом поезії журналу «Літературно-науковий вісник».

23 і 25 лютого. Газета «Боротьба» друкує вірші П. Тичини «На майдані...» і «Як упав же він з коня...».

Початок березня. Після параду з нагоди свята Червоної Армії у Києві зустрічається із своїм колишнім вихователем періоду навчання в Чернігівській бурсі і теперішнім народним комісаром у військових справах України М. І. Подвойським.

Червень. Як член журі П. Тичина бере участь у конкурсі на створення революційного гімну, оголошеному Всеукраїнським літературним комітетом; пише власний «Революційний гімн», та конкурс не був завершений через денікінську навалу.

Серпень. Зустрічається з В. Чумаком, читає збірник його поезій, записує від нього народну пісню «Вари, мати, вечеряти».

До 31 серпня. До загарбання Києва денікінцями працює у редакції літературно-художнього журналу «Мистецтво» та у Державному видавництві України — Всевидав.

До 3 листопада. І. Еренбург дає позитивну оцінку творчості П. Тичини у зв'язку з виходом збірки «Сонячні кларнети».

Під час денікінщини в підпіллі В. Еллан надрукував вірші П. Тичини в одеському альманасі «Червоний вінок».

Перекладає українською мовою «Баладу про графиню Елен де Курсі» М. Горького («Літературно-науковий вісник», 1919, № 1, с. 60).

Починає працювати в Дніпросоюзі на посаді завідуючого меморіальним музеєм.

Квітень. Померла Інна Коновал, якій П. Тичина свого часу присвятив вірш «О, панно Інно...»

З 12 квітня працює завідуючим літературною частиною Київського драматичного театру імені Т. Шевченка (тепер — Дніпропетровський державний обласний український драматичний театр імені Т. Г. Шевченка).

13 квітня. Помер брат Михайло.

Серпень — початок вересня. Живе на дачі Дніпросоюзу на хуторі Дідівщина біля Межигір'я. Пише поему «Живем комуною».

8 вересня — 10 листопада. Подорожує з капелою К. Г. Стеценка по Правобережній Україні. Свої враження записує в щоденнику. В Тульчині на Поділлі познайомився з композитором М. Д. Леонтовичем.

Працює над перекладом драми О. Блока «Троянда й Хрест».

Виходять збірки: Замість сонетів і октав. [Григорію Савичу Сквороді — присвячую]. К., «Друкар», 1920. 32 с.; Пług. [Дорогому братові Євгену — присвячую]. К., «Друкар», 1920. 48 с.; Сонячні кларнети. Вид. 2-е. К., «Друкар», 1920. 72 с.

1921

1 лютого. Засновано комітет пам'яті композитора М. Д. Леонтовича, якого вбито 23 січня; до ініціативної групи комітету входив П. Тичина.

Лютий. П. Тичина організовує хор при робітничому клубі Новостворенського району Києва і диригує ним.

Лютий. Починає роботу диригентом капели-студії імені М. Д. Леонтовича.

29 травня. Відбувся перший концерт капели-студії імені М. Д. Леонтовича під диригуванням П. Тичини, присвячений пам'яті композитора.

Від серпня по лютий 1922 р. диригує хором залізничного театру станції Київ — П.

Листопад — грудень. Під керуванням П. Тичини закінчено організацію капели-студії імені М. Д. Леонтовича, котра дала за цей період ряд концертів для робітників Києва. У програмі — колядки, щедрівки, українські народні пісні в обробці М. В. Лисенка, М. Д. Леонтовича, К. Г. Стеценка, Я. С. Степового та ін.

Урядом республіки хворому поетові надано грошову допомогу (див. повідомлення: Допомога революційному поетові Тичині.— «Вісті», 1921, 18 лютого).

Окремою книгою виходить цикл: В космічному оркестрі. Х., Всеукрлітком, 1921. 16 с.

1922

2 січня. Народним Комісаріатом освіти України і Всеукраїнським літературним комітетом П. Тичині видається охоронна грамота як діячеві літератури і мистецтва.

29 січня. Відбувся концерт капели-студії імені М. Д. Леонтовича під диригуванням П. Тичини.

30 січня. Капела-студія імені М. Д. Леонтовича під диригуванням П. Тичини дала концерт у Печерському робітничому клубі Києва, до програми якого входило 20 найкращих пісень в обробці М. Д. Леонтовича.

26 червня. Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича організувало вечір, присвячений творчості П. Тичини. Слово про поета виголосив М. Зеров. Декламацію творів та інсценівки здійснили студійці театру «Березіль» під керівництвом Леся Курбаса. Ромansi та пісні на слова поета композиторів М. Вериківського, П. Козицького та Я. Степового прозвучали у виконанні капели-студії імені М. Д. Леонтовича під диригуванням Г. Верьовки.

25 вересня. Померла сестра Наталя.

10 грудня. Відбувся концерт капели-студії імені М. Д. Леонтовича під диригуванням П. Тичини.

Разом із композитором Г. Верьовкою П. Тичина бере участь у створенні Української музичної профшколи в Києві.

Виходить книга: «Золотий гомін. Поезії. (Збірка збірок) Львів — Київ, накладом видавничої спілки «Нові шляхи», 1922. 104 с.

1923

Квітень (?) Відбулася 49-а літературна вечірка «Плуга» в Харкові. «Святковості цієї вечерці надав Павло Тичина, що зачитав своїх декілька поезій. Поета, якого харківська аудиторія чула вперше, зустріли надзвичайно тепло і з захопленням, особливо молодь. Деякі твори довелося перечитувати декілька раз...» (Див. «Червоний шлях», 1923, № 2, с. 258).

Весною переїжджає до Харкова, де понад десять років працює завідуючим відділом художньої літератури в редакції журналу «Червоний шлях».

Вступає до спілки пролетарських письменників України «Гарт».

Журнал «Шляхи мистецтва» друкує уривки поеми-симфонії «Сковорода» (1923, № 5); в республіканській періодиці надруковано близько двадцяти творів.

Виходять книги: В космічному оркестрі. Вид. 2-е. Львів, «Нова культура», 1923. 8 с.; Сковорода. Уривки симфонії. Львів, «Нова культура», 1923. 16 с.

1924

21 січня. Помер В. І. Ленін, на смерть якого П. Тичина відгукнувся віршем «Ненависті моєї сило».

Вивчає вірменську мову, бере активну участь у роботі вірменської літературної студії в Харкові.

21 листопада. Народним комісаріатом освіти України видано повідомлення «письменникові Павлові Тичині в тому, що його командировано за кордон в західноєвропейські держави та в Америку з науковою метою ознайомлення й вивчення всіх галузей мистецтва, як то: красного письменства, журналістичного, театрального, музичного, малярського, кіно й видавничої справи».

Кінець року. Разом з українськими письменниками О. Досвітнім і В. Поліщуком побував у Берліні, зустрічалися з Й. Бехером, Г. Гроссом, відвідали родину Карла Лібкнехта.

Виходять книги: Вітер з України. Х., «Червоний шлях», 1924. 86 с.; Живем комуною. Поема. Х., «Червоний шлях», [1924]. 14 с.

1925

Січень. Відвідує Прагу, де зустрічається з О. Олесем, виступає з читанням своїх творів у Будинку студентів; зустрічається з діячами чеської культури З. Неєдлий, М. Майеровою та ін.

1 лютого. Газета «Юманіте» вмістила інтерв'ю про приїзд українських письменників О. Досвітнього, В. Поліщука, П. Тичини до Парижа.

23 березня. Померла сестра Поліна.

28 травня. Газета «Вісті» друкує привітальний лист П. Тичини про передачу гонорару за повторне видання книг «Сонячні кларнети» і «Плуг» на культурні потреби села Пісок на Чернігівщині.

За ініціативою П. Тичини і сходознавців П. Г. Рітера та А. П. Ковалівського у Харкові організовується сходознавчий гурток — секція Харківського наукового товариства, який пізніше влився у Всеукраїнську наукову асоціацію сходознавства (ВУНАС).

1926

10 січня. Організовано Всеукраїнську наукову асоціацію сходознавства (ВУНАС). У Харкові діє історико-етнографічний сектор під керівництвом академіка В. П. Бузескула; секцією літератури в ньому керує П. Тичина.

Перша половина травня. П. Тичина бере участь у роботі Всеукраїнського громадського комітету по вшануванню пам'яті І. Франка з нагоди 10-х роковин від дня його смерті.

Зустрічається в Чернігові із своєю вчителькою С. М. Морачевською.

Виходить книга: *Майфет Г.* Матеріали до характеристики творчості П. Тичини. Х., ДВУ, 1926.

1927

Червень. З групою письменників П. Тичина побував на будівництві Дніпрогесу.

10 серпня. М. Горький надсилає П. Тичині листа з Італії.

Вересень. Зустрічається в Харкові з Анрі Барбюсом.

Четвертим виданням виходить збірка «Плуг» (Харків, ДВУ, 1927. 48 с.).

У перекладах російською мовою виходять книги: Избранные стихотворения. Авторизованный перевод под редакцией А. Гатова. Х., Госиздат Украины, 1927. 150 с.

У Празі виходить збірка поезій П. Тичини «Вітер з України».

1928

Лютий. До Харкова приїздить група білоруських письменників у складі Янки Купали, Я. Коласа, Ц. Гартного, М. Чарота, М. Зарецького, з якими зустрічався П. Тичина.

31 березня. П. Тичина з бригадою українських письменників їде на Донбас, де зустрічається з робітничими колективами.

14—21 травня. Народний комісаріат освіти УРСР відрядив групу українських письменників у складі П. Тичини, І. Кулика, А. Любченка, А. Паніва, П. Папча, В. Поліщука, С. Пилипенка, В. Сосюри, П. Усенка до Радянської Білорусії у відповідь на візит білоруських письменників та для встановлення тіснішого культурного зв'язку між братніми республіками.

13 листопада. У Москві в Будинку Герцена відбувся літературний вечір, присвячений творчості П. Тичини.

Виходить книга: *Юринець В.* Павло Тичина. Спроба критичної аналізи. Х., Книгоспілка, 1928.

2 листопада 1928 р.—7 січня 1929 р. В Туреччині перебувала делегація Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства, очолювана професором А. Н. Гладстерном, у складі якої був і П. Тичина. Поет збирає матеріали для підготовки антології турецької літератури.

1929

Початок січня. Вдруге зустрічається з А. Барбюсом в Одесі.

9—15 лютого. Бере участь у Тижні української літератури в Москві.

До 4 травня. П. Тичину висувають кандидатом у дійсні члени Академії наук УРСР.

29 червня. П. Тичину обрано дійсним членом Академії наук УРСР по відділу мови і літератури.

Вересень. Протягом трьох днів П. Тичина разом з Л. Папарук і В. Мисиком гостює у Єревані в І. Іоаннісяна, де зустрічається з А. Ісаакяном та іншими письменниками та діячами культури Вірменії.

30 вересня. Вірменська газета «Гракан терт» друкує телеграму-співчуття П. Тичини з приводу смерті І. Іоаннісяна.

Обирається кандидатом у члени Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету.

Виходять книги: Івасик-Телесик. Казка. В переробці П. Тичини. Х., «Книгоспілка», 1929. 16 с.; Надходить літо. Вибрані поезії. [К., 1929]. 48 с. (Бібліотека газети «Пролетарська правда»); Поезії. Х., ДВУ, 1929, 170 с.; Поезії. Вид. 2-е, Х., ДВУ, 1929. 170 с.

1930

1 січня. У Харкові відкривається Науково-дослідний інститут сходознавства України. На кафедрі мовознавства і літератури працює П. Тичина.

Виходить книга: На майдані. Вибрані поезії. [Х], «Український робітник», [1930]. 32 с.

1931

13 січня. Колегія літературно-художнього альманаху «Кадри» літературного гуртка студентів Чернігівського індустріального технікуму надсилає лист-відповідь П. Тичині.

30 січня. Померла сестра Олександра.

Виходить збірка: Чернігів. [Із присвятою: «Василеві Еллану»]. Х., «Література і мистецтво», 1931. 32 с.

Латиський журнал «Целтне», № 4, друкує переклад вірша П. Тичини «Три сини».

У перекладах молдавською мовою виходить книга віршів «На майдані». Тирашполь, Едітура статніки а Малдовой, 1931. 22 с.

1932

Квітень. П. Тичина у складі делегації від Української Радянської Енциклопедії, до якої входили професори І. Фалькевич й А. Ковалівський, їде в Закавказькі республіки для обговорення і практичного вирішення видань вірмено-українського і азербайджано-українського словників; члени української делегації інформують колег з республік Закавказької федерації про стан сходознавчої роботи на Україні. Де-

леґація відвідала Баку, Тбілісі і Єреван, де українські гості зробили ряд доповідей.

24 березня. Газета «Вісті ВУЦВК» друкує статтю І. Фалькевича, П. Тичини і А. Ковалівського «Ленінськими національними шляхами» з розповіддю про поїздку до республік Закавказзя.

13 серпня. Разом з Л. Папарук і Д. Загулом був на похороні С. Васильченка.

Виходить книга: Поезії. Вид. 3-є. Х., «Література і мистецтво», 1932. 184 с.

1933

Початок грудня. Під час перебування в Миргороді зустрічається із трактористами Настею Ксьонз, Петром Лісовим, Андрієм Джуном, Григорієм Лазаренком, Трохимом Санжаровцем. Під враженням від зустрічі пише дві пісні трактористки.

21 листопада. Газета «Правда» друкує передову статтю «Партія веде», а також однойменного вірша П. Тичини українською мовою.

Виходить книга віршів для дітей дошкільного віку: Ку-ку! К., Дитвидав, 1933. 12 с.

1934

13 січня. П. Тичині присуджується вчений ступінь доктора філологічних наук.

Літо. Переїжджає до Києва, куди було перенесено столицю України.

17 серпня — 1 вересня. У Москві відбувся Перший Всесоюзний з'їзд радянських письменників, делегатом на якому був і П. Тичина. На з'їзді І. Кулик представив поета М. Горькому, а М. Горький познайомив його із сестрою В. І. Леніна Марією Іллівною.

22, 24 листопада. Газети «Соціалістична Харківщина» й «Пролетарська правда» розповідають про роботу П. Тичини над циклом віршів «Пісні про знатних людей», над книгою «Як я працюю», перекладами творів Е. Багрицького і В. Броневського.

Трьома виданнями виходить збірка «Партія веде».

У перекладі російською мовою виходить книга: Стихи. М., Гослитиздат, 1934. 46 с.

1935

30 січня. На літературному вечорі у Київському геолого-гірничому інституті виступили П. Тичина, П. Панч та інші українські письменники.

24—27 лютого. Відбувся зліт молодих письменників Чернігівщини, в роботі якого взяли участь П. Тичина, М. Ушаков, П. Колесник. Київські письменники виступали на літературному вечорі в Будинку Червоної Армії, в обкомі комсомолу, по радіо.

4 березня. У Москві в Будинку радянських письменників відбувся творчий вечір П. Тичини. Доповідь про творчий шлях поета виголосив М. Асеев.

10 квітня. У Москві відбулася розмова М. Горького з групою письменників України. У розмові взяли участь П. Тичина, П. Панч, І. Кулик, О. Копиленко, І. Фефер. М. Горький висловив деякі поради щодо тематики радянської літератури і підготовки до 20-річчя Жовтня.

28 травня. «Літературна газета» повідомляє про перебування в Києві американського письменника І. А. Ронча та його зустріч з П. Тичиною.

23 квітня. Група українських письменників (П. Тичина, П. Панч, О. Копиленко, А. Головка, І. Кочерга, Ю. Смолич, М. Ушаков, П. Безпопадний, Л. Квітко) були на прийомі в ЦК КП(б)У. Письменники розповіли про свої творчі плани.

22 травня. Відбувся творчий вечір П. Тичини і М. Бажана у Харківському Будинку літератури ім. В. Блакитного.

6 червня. Відбувся вечір С. Чиковані у Києві. Вступне слово виголосив П. Тичина.

19 червня. Прибув до Парижа на Міжнародний конгрес письменників на захист культури.

21—25 червня. Бере участь у роботі Міжнародного конгресу письменників на захист культури; втретє зустрічається з А. Барбюсом.

15 липня. «Літературная газета» друкує статтю П. Тичини «Точність творчості», в якій розповідається про Міжнародний конгрес письменників на захист культури в Парижі.

20 липня. Зустрічається із слухачами курсів молодих авторів.

13 серпня. У Київському театрі опери та балету відбулися збори громадськості міста, на яких виступили учасники Міжнародного конгресу письменників на захист культури в Парижі І. Микитенко, П. Панч, П. Тичина, О. Корнійчук.

26 серпня. У Києві в управлінні Південно-Західної залізниці відбулася зустріч письменників із залізничниками, на якій виступили П. Тичина, П. Панч, І. Кириленко, А. Головка, О. Корнійчук, О. Копиленко, П. Усенко, М. Ушаков.

Кінець листопада. У складі делегації від Української РСР їде до Єревана на святкування 15-річчя Радянської Вірменії.

3 грудня. В Єревані відбувся урочистий вечір за участю П. Тичини, К. Федіна, М. Шагіян, П. Антокольського, М. Бажана, П. Бровки, К. Лордкіпанідзе та ін. Вірменська газета «Хорурдаін Айастан» друкує привітання П. Тичини з нагоди 15-річчя встановлення Радянської влади у Вірменії.

8 грудня. Газета «Хорурдаін Айастан» друкує виступ П. Тичини вірменською мовою на інтернаціональному вечорі у Єревані.

16 грудня. Постановою ЦВК СРСР створено Всесоюзний Пушкінський комітет у зв'язку із 100-річчям із дня смерті поета (1937), членом якого був і П. Тичина.

Виходять книги: Ку-ку! [Для дітей дошкільного віку. Вид. 2-е. Х.—К.]. Дитвидав, [1935]. 12 с.; Партія веде. К.—Х., Держлітвидав, 1935. 56 с. (Бібліотека художньої літератури).

У перекладі єврейською мовою виходить книжечка «Ку-ку!» К., Дитвидав, 1935. 10 с.

1936

6 лютого. Виступає із вступною промовою на поетичній нараді, надрукованій під назвою «На Ельбрус поезії» у «Пролетарській правді» 8 лютого та «Літературній газеті» 12 лютого 1936 р.

10—16 лютого. П. Тичина бере участь у роботі третього пленуму Спілки радянських письменників СРСР у Мінську.

До 30 березня. Виступає із вступним словом на зборах поетичної секції СРПУ, яке було надруковане під назвою «Викоренити формалістичну цвіль в поезії» («Літературна газета», 1936, 30 березня).

18 червня. Помер Максим Горький; у його похороні брав участь П. Тичина.

15 липня. Газета «Правда» друкує статтю М. Бажана «Дружба народів», у якій ідеться про підготовку П. Тичиною «Антології вірменської поезії» українською мовою.

22 липня. Написав вірш «Чуття єдиної родини».

28 вересня. Виступає з промовою на загальноміському мітингу трудящих Києва, присвяченому боротьбі іспанського народу проти фашистів.

17 листопада. П. Тичина повідомляє у «Літературній газеті» про хід роботи над поемою про Котовського.

До 17 грудня. У селі Піски на Чернігівщині відбувся вечір, присвячений творчості поета («Літературна газета», 1936, 47 грудня).

Виходять книги: Партія веде. Х., Держлітвидав, 1936. 56 с.

За редакцією П. Тичини виходять видання: *Пушкін О.* Казка про мертву царівну та сімох богатирів. Переклад з російської. К., Держлітвидав, 1936. 29 с.; *Пушкін О.* Казка про попа і наймита його Балду. Переклад з російської. К., Держлітвидав, 1936. 14 с.

Єврейською мовою виходить збірка «Партія веде». К.—Х., Держлітвидав, 1936. 57 с.

Кінець 1936—1938. Працює директором Інституту літератури АН УРСР.

1937

3 січня. Надсилає листа до своїх земляків села Піски, надрукований у газеті «Комуністичний шлях» (Нова Басань Чернігівської області, 1941, 29 січня).

10 лютого. У Київському театрі опери та балету відбулося урочисте засідання республіканського Пушкінського комітету, присвячене 100-річчю з дня смерті О. С. Пушкіна. З доповіддю «Рідний, улюблений наш» виступив П. Тичина.

22—26 лютого. В Колонному залі Будинку спілок у Москві відбувся IV пленум Правління Спілки радянських письменників СРСР, присвячений 100-річчю з дня смерті О. С. Пушкіна. Від України з промовами виступили П. Тичина, М. Рильський, І. Кириленко, Д. Гофштейн.

11 березня. В «Літературній газеті», присвяченій 123-й річниці з дня народження Т. Г. Шевченка, надруковано статтю П. Тичини «Шевченко і поети братерських республік».

20 квітня. «Літературна газета» друкує колективну поему «Іван Голота» (один із розділів написав П. Тичина).

4 листопада. У Київському університеті відбулася зустріч письменників, на якій з читанням своїх творів виступили П. Тичина, О. Копиленко, М. Бажан, М. Рильський, А. Малишко, В. Сосюра та ін.

7 листопада. На Київському Червонопрапорному заводі відбувся літературний вечір-зустріч письменників з робітниками, на якому виступили П. Тичина, І. Ле, П. Панч, Д. Гофштейн, В. Сосюра, А. Малишко та ін.

25 грудня. Виступає в Тбілісі на руставелівському пленумі Правління Спілки радянських письменників. Виступ надруковано під назвою «Імя Руставелі близько трудящимся массам» в «Літературній газеті» 5 січня 1938 р.

Виходить книга: Партія веде. К.—Х., Держлітвидав, 1937. 71 с.

За редакцією П. Тичини (спільно з М. Рильським та М. Терещенком) виходить видання: *Пушкін О. С.* Вибрані твори. Переклад з російської. В 2-х т. К., Держлітвидав, 1937, т. 1—2.

18 лютого. «Літературна газета» друкує розділ поеми П. Тичини «Шабля Котовського» — «Поединок Котовського з білополямком».

Лютий. Журнал «Радянська література» (№ 2—3) друкує вірші П. Тичини «Давид Гурамішвілі читає Григорію Сковороді «Витязя в тигровій шкурі» і «Горький».

24 березня. «Літературна газета» до 15-річчя з дня смерті О. Туманяна друкує його вірші у перекладі П. Тичини «Перед картиною Айвазовського».

28 березня. П. Тичина виступає у Спільці письменників України на вечорі, присвяченому 70-річчю з дня народження М. Горького.

30 березня. «Літературна газета» друкує «Баладу про графиню Елен де Курсі» М. Горького в перекладі П. Тичини.

6 квітня. «Літературна газета» друкує повідомлення про створення комісії по підготовці до 70-річчя з дня народження О. Туманяна під головуванням П. Тичини.

25 квітня. У Київському драматичному театрі ім. І. Франка відбувся вечір, присвячений пам'яті М. Коцюбинського, на якому вступне слово виголосив П. Тичина.

18 квітня. Газета «Комуніст» друкує інсценівку П. Тичини «Сміх» (за М. Коцюбинським).

12 травня. П. Тичина і М. Бажан виїхали до Алма-Ати для участі у святкуванні 75-річчя творчої діяльності Джамбула Джабаєва.

13 червня. Виступає з промовою перед виборцями Канівського виборчого округу, надрукованою під назвою «Пишаємось своєю Батьківщиною» («Літературна газета», 1938, 18 червня).

26 червня. «Літературна газета» друкує вірші П. Тичини «Моїм виборцям» і його статтю «Скрізь тепер я маю землю — нечужу».

П. Тичина обраний депутатом Верховної Ради УРСР по Канівському виборчому округу.

28 червня. Виступає з промовою перед виборцями Канівського виборчого округу, надрукованою під назвою «До роботи — почесної і відповідальної» («Літературна газета», 1938, 6 липня).

24 жовтня. «Літературна газета» друкує колективну поему «Дума про Остана Нечая», присвячену 20-річчю ВЛКСМ. Одним із авторів поеми був П. Тичина.

За редакцією П. Тичини (спільно з О. Білецьким) вийшла книга: О. С. Пушкін. (Статті та матеріали). К., Вид-во АН УРСР, 1938. 258 с.

Виходять книги: Ку-ку! [X.], Дитвидав, 1938. 56 с.; Чуття єдиної родини. К., Держлітвидав, 1938. 116 с.

7 січня. Здійснює літературну редакцію лібретто до опери М. Аркаса «Катерина».

31 січня. За видатні успіхи і досягнення в розвитку радянської літератури П. Тичину нагороджено орденом Леніна.

23 лютого. «Літературна газета» друкує матеріали до 70-річчя з дня народження О. Туманяна, серед яких переклади П. Тичини його віршів «Пташина коліскова», «Вітер» і «Сліпий ашуг».

6 березня. П. Тичина виступає з промовою на 200-тисячному мітингу з нагоди урочистого відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченку в Києві, бере участь в урочистому засіданні ювілейного комітету з нагоди 125-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка.

Березень. Журнал «Радянська література» друкує поему П. Тичи-

ни «Шевченко й Чернишевський» (друкувалася також у газеті «Пролетарська правда» 3 березня 1939 р.).

16 квітня. У Київському клубі письменників відбулися урочисті збори, присвячені 70-річчю з дня народження О. Туманяна, на яких виступив П. Тичина.

4—8 травня. У Києві в сесійному залі Верховної Ради УРСР проходив пленум Правління СРП СРСР, присвячений 125-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

4 травня. На пленумі із привітанням від СРП СРСР виступили О. Толстой і П. Тичина.

6 травня. Газета «Правда» опублікувала доповідь П. Тичини «Великий поет», виголошену на шевченківському пленумі Спілки радянських письменників у Києві.

7 травня. На могилі Т. Г. Шевченка у Каневі відбувся мітинг, на якому виступили радянські письменники. П. Тичина прочитав «Заповіт» Великого Кобзаря, після чого його читали мовами свого народу поети братніх республік.

18 червня. П. Тичина виступає у Каневі на мітингу з нагоди відкриття пам'ятника і музею на могилі Т. Г. Шевченка.

10 липня. Молодий поет з Вінниччини М. Стельмах надсилає П. Тичині на розгляд свої поетичні твори.

Літо. Бере активну участь у підготовці до видання вірменського епосу «Давид Сасунський» (жере групою українських поетів, яка здійснює переклад, редагує його, стежить за друкуванням уривків у газетах, готується до ювілейного вечора).

16 серпня. «Літературна газета» друкує уривки вірменського епосу «Давид Сасунський» у перекладі на українську мову за редакцією П. Тичини, Л. Дмитерка і О. Сороки.

9 вересня. У складі делегації українських письменників П. Тичина виїжджає до Брєвана на урочистий пленум СРП СРСР, присвячений 1000-літтю вірменського народного епосу «Давид Сасунський».

10 вересня. «Літературна газета» друкує уривок епосу «Давид Сасунський» — («Бій Давида з Мисра-Меліком») у перекладі П. Тичини.

17 вересня. Виступає з промовою у Брєвані на ювілейному пленумі СРП СРСР, присвяченому 1000-літтю епосу «Давид Сасунський».

Жовтень. Відділ пропаганди й агітації ЦК КП(б)У відряджає П. Тичину до Львова.

19 листопада. Виступає із вступним словом на урочистому вечорі в Київському університеті з нагоди 145-річчя з дня смерті українського поета і філософа Г. Сковороди.

22 листопада. «Літературна газета» друкує статтю П. Тичини «Григорій Сковорода».

7 грудня. У клубі СРПУ у Києві відкрилися курси-конференція для молодих письменників, де із вступним словом виступив П. Тичина.

Виходять книги: Вибрані поезії. К., Держлітвидав, 1939. 88 с. Вибрані твори. К., Держлітвидав, 1939. 320 с.; Івасик-Телесик. Казка в переробці П. Тичини. К., Дитвидав, 1939. 28 с.; Сміх. [Інсценізація за М. Коцюбинським]. К., Держлітвидав, 1939. 20 с.

У перекладі російською мовою виходить видання: Івасик-Телесик (Украинская сказка). Перевод С. Маршака. Л., Детиздат, 1939. 24 с.

За редакцією П. Тичини виходить книга: Давид Сасунський. Вірменський народний епос. Переклад за редакцією Л. Дмитерка і О. Сороки. Загальна редакція П. Тичини. К., Держлітвидав України, 1939. 360 с. 3—9 розділи п'ятої частини «Бій Давида з Мисра-Меліком» із віті третьої перекладені П. Тичиною.

28 січня. Відбулося перше засідання ювілейного комітету СРПУ по проведенню 25-річчя з дня смерті І. Франка.

22 лютого. «Літературна газета» друкує вірш М. Асєєва «Вітер золотиться» у перекладі П. Тичини.

14—24 березня. Перебуває у Львові і проводить роботу по виборах до Верховних Рад СРСР і УРСР.

14 квітня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини про В. Маяковського «Шагающий магистралами жизни».

25—26 квітня. У конференц-залі Академії наук УРСР відбулася наукова сесія, присвячена 100-річчю з дня виходу «Кобзаря» Т. Шевченка, на якій 25 квітня з доповіддю виступив П. Тичина.

18 червня. У Київському клубі СРПУ відбувся вечір пам'яті М. Горького, який відкрив П. Тичина.

9 серпня. «Літературна газета» публікує розділ поеми П. Тичини «Шабля Котовського».

Листопад. П. Тичина перебуває з делегацією українських письменників у Чернівцях на вшануванні 77-річчя з дня народження Ольги Кобилянської.

27 листопада. Газета «Комуніст» друкує вірш П. Тичини «На день свята Ольги Кобилянської».

31 грудня. Вірменська газета «Гракан терт» друкує привітальну телеграму П. Тичини Спілці радянських письменників Вірменії з нагоди 65-річчя з дня народження А. Ісаакяна.

Виходять книги: Вибрані поезії. [Львів. «Радянський письменник», 1940]. 104 с.; Лідка. Львів, Дитвидав, 1940. 12 с.; Федькович у повстанця Кобилиці. [Поема]. К., Дитвидав, 1940. 18 с.

У перекладі російською мовою виходить видання: Избранные стихи. Перевод под редакцией Н. Брауна. М., Гослитиздат, 1940. 192 с.;

Виходить книга: *Туманян О.* Зелений братик. Переклад П. Тичини. Одеса, Дитвидав України, 1940. 16 с.

За редакцією П. Тичини виходять видання: *Рильський М.* Збір винограду. Поезії. [Львів], «Радянський письменник», 1940. 128 с.; Джангар. Калмицький народний енос. Вибрані пісні. К., Держлітвидав, 1940. 196 с.

1941

26 січня. В Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР відбулося урочисте засідання з нагоди 50-річчя з дня народження П. Тичини.

27 січня. П. Тичину нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора.

28 січня. Відбувся урочистий вечір у Київській консерваторії з нагоди 50-річчя з дня народження П. Тичини. Після ювілейного вечора відбувся великий концерт, на якому виступили артисти капели «Думка» і «Більшовик».

Січень. На Україні і в братніх республіках відбулися літературні вечори з нагоди 50-річчя від дня народження і 30-річчя літературної діяльності П. Тичини.

Кінець січня. Відбулася сесія Академії наук УРСР з нагоди тридцятиріччя творчої праці поета-академіка П. Тичини.

15 березня. П. Тичині присуджено Державну премію першого ступеня за збірку «Чуття єдиної родини» (1938).

17 березня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Сила рідної країни».

Виходять книги: Вибрані поезії. К., Держлітвидав, 1941. 292 с.;

Вибрані поезії. [Для дітей молодшого і середнього віку. К.] Дитвидав, 1941. 68 с.; Магістралями життя. Статті та промови. [Редактор М. Рильський]. К., «Радянський письменник», 1941. 160 с.; Сталь і ніжність. К., Держлітвидав, 1941, 136 с.

У перекладі російською мовою виходять книги: Івасик-Телесик. (Українська сказка). Перевод С. Маршака. Изд. 2-е. М., Детиздат, 1941. 24 с.; Лирика. М., «Правда», 1941. 48 с. (Б-ка «Огонька», №1).

У перекладі вірменською мовою виходить казка: Івасик-Телесик. Брewan, «Айпетрат», 1941. 23 с.

У перекладі польською мовою виходить книга: Вибрані поезії. 1910—1940. Київ—Львів, Укрдержнацменвидав, 1941. 148 с.

За редакцією П. Тичини виходить видання: Думи та історичні пісні. К., «Радянський письменник», 1941. 299 с.

Виходить монографія: *Новиченко Л. Павло Тичина* (Провідні ідеї та епізоди). К., «Радянський письменник», 1941.

22 червня. Почалася Велика Вітчизняна війна. П. Тичина пише вірш «Ми йдемо на бій» і статтю «Мы непоколебимы», які продиктував по телефону для газети «Правда».

23 червня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Мы непоколебимы». Виступає на мітингу письменників у зв'язку з віроломним нападом гітлерівської Німеччини на СРСР.

24 червня. Газета «Правда» друкує вірш «Ми йдемо на бій!»

27 червня. Бере участь у мітингу інтелігенції Києва.

3 липня. Евакуюється з родиною із Києва в тил.

15 вересня. Виступив з промовою в Уфі на урочистому вечорі, присвяченому 85-річчю з дня народження І. Франка.

30 вересня. Газета «Комуніст» друкує статтю П. Тичини «Література великої битви».

6 жовтня. Газета «Советская Украина» друкує статтю П. Тичини «Дух народа», присвячену 85-річчю І. Франка.

26 листопада. У Саратові відбувся Перший антифашистський мітинг представників українського народу, на якому з промовою виступив П. Тичина. На мітингу було прийнято звернення «До захисників Москви» і «До українського народу».

29 листопада. Газета «Комуніст» друкує виступ П. Тичини на антифашистському мітингу «Помсти катам, помсти!»

Осінь. Створено об'єднаний Інститут мови й літератури АН УРСР, директором якого було призначено П. Тичину.

Виходять книги: Воля непреложна. К.—Х., Держлітвидав, 1941. 23 с.; Ми йдемо на бій. К.—Х., «Радянський письменник», 1941. 20 с. (Б-ка художньої літератури. «Фронт і тил»).

1942

10 січня. В Уфі відбувся літературно-мистецький вечір, на якому виступив П. Тичина.

12—14 січня. В Уфі відбулася сесія Академії наук УРСР; у її роботі взяв участь П. Тичина.

27 січня. Виступає із доповіддю «Письменники — війні» на поширеній Президії Спілки радянських письменників у Москві.

4 березня. В Уфі відбулося засідання Інституту суспільних наук АН УРСР, присвячене пам'яті башкирського поета Мажита Гафурі, на якому з доповіддю «Тема патріотизму у творчості Мажита Гафурі» виступив П. Тичина. Доповідь лягла в основу окремої книги, що вийшла 1942 р. в Уфі російською, українською та башкирською мовами. Гонорар за книгу переданий автором у фонд оборони Батьківщини.

19 березня. В Інституті суспільних наук АН УРСР (Уфа) відбулося засідання, присвячене пам'яті Т. Г. Шевченка.

2 квітня. Газета «Правда» публікує відозву вчених, артистів, композиторів, письменників, діячів мистецтва «До українського народу», яку підписав і П. Тичина.

3 квітня. Радінформбюро передало статтю П. Тичини «Гнів Тараса Шевченка».

2 травня. Виступає в Уфі на мітингу на захист дітей від фашистських варварів.

15 червня. Газета «Література і мистецтво» розповідає про листування П. Тичини із воїнами-фронтовиками, про надсилення їм українських книг.

14 липня. Завершує поему «Похорон друга», над якою працював від лютого місяця.

12 липня. Газета «Правда» друкує вірш П. Тичини «Голос матері» в перекладі Д. Кедріна.

До 15 серпня. Військова комісія СРПУ видала великим тиражем одноденну газету «На разгром врага» для уфимських районних військових комісаріатів, в якій були надруковані вірші П. Тичини.

21 серпня. Пише рецензію на кандидатську дисертацію М. М. Ткаченка «Історично-географічні відомості про перебування Т. Шевченка на Україні».

30 серпня. У Саратові відбувся Другий антифашистський мітинг представників українського народу, на якому виступив П. Тичина. На мітингу було прийнято відозву «До українського народу».

30 серпня. Газета «Література і мистецтво» друкує вірш П. Тичини «День настане».

11 вересня. П. Тичина прибув до Москви разом із групою українських письменників для участі у вечорах української культури.

20 вересня. У Москві відбулося розширене засідання Президії СРП СРСР, присвячене обговоренню роботи письменників України в роки Великої Вітчизняної війни, на якому виступив П. Тичина; того ж дня він виступив на вечорі «Письменники і майстри мистецтва фронту».

До 15 жовтня. У Москві відбулося розширене засідання Президії СРП СРСР, присвячене роботі письменників України під час Великої Вітчизняної війни, на якому із співповіддю виступив П. Тичина.

До 15 жовтня. Відбулося засідання Президії СРПУ (Уфа) на тему «Українська література в роки війни», на якому виступили П. Тичина, М. Рильський, Ю. Яновський, В. Василевська, О. Довженко, М. Бажан, А. Малишко, В. Сосюра та ін.

6 листопада. Пише рецензію на книгу Л. Булаховського «Український літературний наголос (характеристика норми)».

3 грудня. Академія наук УРСР і СРПУ відзначили 220-ту річницю з дня народження Г. Сковороди. Із вступним словом виступив П. Тичина.

23 грудня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «В чем наша сила».

28 грудня. Село Піски — батьківщина поета — було спалене фашистськими окупантами.

30 грудня. Виступає в Уфі на сесії АН УРСР з доповіддю «Розвиток української радянської культури за 25 років».

Виходять книги: Перемагать і жити! [Уфа], 1942. 28 с. (Б-ка Спілки радянських письменників України. «Фронт і тил»); Тебе ми знищимо — чорт з тобою. [Уфа], 1942. 28 с. (Б-ка Спілки радянських письменників України. «Фронт і тил»).

У перекладах Я. Городського, В. Звягінцевої, Б. Турганова вихо-

дить російською мовою збірка: Ми истребим тебя — и черт с тобою! [Уфа], 1942. 28 с. (Б-ка Союза советских писателей Украины. «Фронт и тыл»).

П. Тичина упорядковує видання: *Франко І. Вибрані твори*. [Уфа], Спілка радянських письменників України, 1942. 60 с.; Шевченко Т. Кобзар. [Уфа], Спілка радянських письменників України, 1942.

За редакцією П. Тичини виходить збірка віршів Є. Шевелєвої «Земля родная». [М.], «Молодая гвардия», 1942. 30 с.

1943

7—9 січня. В Уфі відбувся ювілейний пленум СРПУ, присвячений 25-річчю Радянської влади на Україні, на якому із доповіддю «25 років української культури» виступив П. Тичина.

9—10 березня. В Уфі відбулася сесія Академії наук УРСР, на якій з доповіддю «Тремтять, супостати!» виступив П. Тичина.

До 15 березня. В Уфі відбувся інтернаціональний вечір письменників, на якому із читанням творів виступив і П. Тичина.

12 квітня. Одержує листа від С. І. Плаксія, О. С. Макаренка та інших воїнів із подякою за надіслані листи і літературу.

До 15 квітня. Обговорюється поема П. Тичини «Похорон друга» на засіданні відділу художньої літератури АН УРСР (Уфа). Доповідь про поему зробив М. Рильський, співдоповідь — П. Козицький. В обговоренні виступили Н. Рибак, Л. Булаховський, Д. Гофштейн, Ю. Мокрієв та ін.

15 квітня. Виступає в Уфимському Будинку Червоної Армії з нагоди присудження М. Рильському звання лауреата Державної премії.

24 квітня. В Уфі відбувся вечір, присвячений пам'яті М. Коцюбинського, на якому із доповіддю і спогадами виступив П. Тичина. На вечорі виступили академік М. Д. Стражеско, М. Т. Рильський, Х. М. Коцюбинський та ін.

26 квітня. П. Тичині вручено посвідчення Наркома освіти УРСР. Цього ж дня П. Тичина проводить нараду в справі змін українського правопису.

До 30 квітня. В Інституті мови і літератури АН УРСР (Уфа) відбувся творчий вечір С. Кудаша, на якому виступили П. Тичина, М. Рильський та ін.

П. Тичина одержує лист від ірландського письменника Шона О'Кейсі («Новый мир», 1943, № 4, с. 114—117.— «Письмо из Англии»).

14 травня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Прочь грязные руки от Украины!»

16 травня. У Москві відбувся Третій антифашистський мітинг представників українського народу, на якому виступив П. Тичина.

17 червня. Відбулося засідання відділу художньої літератури і мови АН УРСР, присвячене творчості башкирського поета Баязита Бікбая. Його поезії в українських перекладах прочитав П. Тичина.

28 червня. П. Тичину нагороджено Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Башкирської АРСР.

До 30 червня. В Уфі відбувся ювілейний пленум СРП Башкирії, присвячений 30-річчю літературної і громадської діяльності С. Кудаша, на якому П. Тичина прочитав свій вірш «Сайфі Кудашу».

Липень. Група радянських письменників у складі П. Тичини, Ю. Яновського, Л. Смілянського, Я. Городського, Б. Бікбая виїжджала на підприємства Південного Уралу (Белорецьк, Стерлітамак, Тирлян) та в села Башкирії.

24 серпня. Дізнається про загибель племінниці Ольги із двома дітьми у селі Пісках під час фашистської окупації.

26 серпня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Радость победы».

28 серпня. Під звільненням від фашистських загарбників Харковом у селі Помірках відбулася нарада вчених, керівників Комуністичної партії та уряду республіки, яка розглянула проект удосконалення українського правопису. Цей проект було доручено затвердити народному комісарові освіти УРСР П. Тичині.

30 серпня. Під час нальоту фашистської авіації на Харків П. Тичина потрапив в автомобільну катастрофу, в результаті чого стався перелом правої ноги. Хворого було доставлено на лікування у Харківський рентгенологічний інститут; того ж дня його переведено на приватну квартиру. Через кілька днів П. Тичину було перевезено літаком на лікування до Кремлівської лікарні в Москву.

31 серпня. Газета «Література і мистецтво» друкує вірш П. Тичини «За Харковом воскресне і Полтава» та вірш С. Кудаша «Вітання Павлові Тичині».

16 вересня. У Кремлівській лікарні пише вірш «Я утверждаюсь».

20 вересня. Пише вірш «Київ».

27—28 вересня. Пише вірш «За тучами, за хмарами».

Вересень. У Кремлівській лікарні часто зустрічається у бібліотеці з Р. С. Землячкою і розмовляє з нею про М. І. Подвойського.

3 жовтня. Газета «Правда» друкує вірш П. Тичини «Я утверждаюсь».

7 жовтня. Пише вірш «Юній поетесі».

16 жовтня. Пише поему «Сирітка».

3 листопада. Газета «Правда» друкує вірш П. Тичини «Київ».

6 листопада. Газета «Труд» друкує відгук П. Тичини про визволення Києва від німецько-фашистських загарбників.

12 листопада. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Культура украинского народа и немецкие вандалы».

Кінець року. У Москві в готелі «Новомосковский», де проживав після одужання із своєю родиною, зустрічається з Остапом Вишнюю, який щойно повернувся із заслання.

Кінець року. Повертається із сім'єю до Харкова, де був присутнім на процесі над фашистськими злочинцями.

Виходять книги: Геть брудні руки від України! [М.], Укрдержвидав ЦК КП(б)У, 1943. 14 с.; День настане. Поезії. Уфа, Спілка Радянських письменників України, 1943. 108 с.; Похорон друга. [Поема. М.] Укрвидав ЦК КП(б)У, 1943, 14 с.; Творча сила народу. Статті. [Уфа], Спілка радянських письменників України, 1943. 184 с.

За редакцією Б. Турганова видано: Избранные стихотворения. М.—Л., Детгиз, 1943. 72 с. (Школьная библиотека); Отплатим за все! М., Гослитиздат, 1943. 32 с.

За редакцією П. Тичини виходить книга: М. Коцюбинський і Західна Україна. Збірник 3. [Уфа], 1943. 173 с.

1944

До 19 лютого. В Київському університеті на літературному вечорі українських письменників із читанням своїх творів виступив П. Тичина.

4 березня. VI сесією Верховної Ради УРСР першого скликання затверджено Указ Президії Верховної Ради УРСР про призначення Народним Комісаром освіти України П. Тичини.

Виступає з промовою на VI сесії Верховної Ради УРСР першого скликання, що відбулася 1—4 березня 1944 р.

25 березня. Газета «Кизил Башкортостан» друкує привітання з нагоди 25-річчя Башкирської АРСР «Сердечне привітання з берегів Дніпра».

Травень. П. Тичину прийнято до лав КПРС. 17 травня вручено партійний квиток.

До 9 червня. У Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького відбувся вечір, присвячений творчості П. Тичини («Правда України», 1944, 9 червня).

27—30 червня. Бере участь у роботі пленуму Спілки радянських письменників України.

4 липня. П. Тичина разом з письменниками М. Рильським, П. Панчем, Ю. Яновським, В. Сосюрою, А. Головком, Остапом Вишнею та іншими працює на відбудові Хрещатика у Києві.

До 15 липня. Відбулася зустріч письменників із працівниками АН УРСР, на якій з читанням своїх творів виступив П. Тичина.

До 22 липня. У Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького відбувся творчий вечір П. Тичини.

25 липня. Виступає з промовою на республіканській нараді учителів Києва.

15 вересня. Газета «Правда» друкує вірш П. Тичини «Наша слава» в перекладі В. Звягінцевої.

1 жовтня. П. Тичину нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора.

10 жовтня. Виступає на радіовечорі, присвяченому Ованесу Туманяну, Ованесу Ованесяну та Акопу Акопяну.

29 жовтня. Пише вірш «Океан повен».

До 23 листопада. Виходить постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про видання Української Радянської Енциклопедії», до складу редакції якої включено П. Тичину.

21 листопада. У приміщенні Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка відбувся урочистий вечір, присвячений 100-річчю з дня смерті І. А. Крилова, на якому із вступним словом виступив П. Тичина.

Виходять книги: Івасик-Телесик. Казка. К.—Х., Укрдержвидав, 1944. 16 с.; Ку-ку. [Для дітей дошкільного віку.] Київ—Одеса, 1944. 8 с.; Перемагать і жить! М., Укрвидав ЦК КП(б)У, [1944]. 200 с.; Сирітка. К.—Х., Укрдержвидав, 1944. 14 с.

У Лондоні в перекладі англійською мовою виходить книга П. Тичини «Українська казка».

Виходить книга: *Озеров Л. Павло Тичина. [Огляд творчості воєнного періоду].* Уфа, Спілка радянських письменників України, 1944, 27 с.

1945

5 січня. Народний комісар освіти УРСР П. Тичина відкриває у Львові міжобласну нараду вчителів західних областей України.

Початок березня. У складі делегації Всеслов'янського комітету бере участь у роботі Слов'янського собору (конгресу) в Софії.

3 березня. Читає вірш «Болгарському народові» на засіданні конгресу.

20 березня. У приміщенні Київського державного російського драматичного театру ім. Лесі Українки відбувся урочистий вечір, присвячений 50-річчю з дня народження і 35-річчю творчої діяльності М. Рильського, на якому з привітанням виступив П. Тичина.

До 30 березня. П. Тичина зустрічається із комсоргами педагогічних вузів України («Радянська освіта», 1945, 30 березня).

Початок квітня. Народний комісар освіти УРСР П. Тичина звертається по радіо до учнів шкіл республіки із закликом успішно завершити навчальний рік.

19 квітня. «Літературна газета» друкує лист ірландського поета Шона О'Кейсі — відповідь на віршоване послання П. Тичини.

1 травня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Торжествуй, земля советская».

12—19 травня. Разом з М. П. Бажаном й А. Т. Чеканюком подорожує по Закарпаттю.

2 червня. Виступає по українському радіо у передачі, присвяченій башкирському поетові С. Кудашу; П. Тичина прочитав кілька перекладів його творів.

6 червня. П. Тичину нагороджено медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

11 червня. Відкриває республіканську науково-методичну нараду вчителів і наукових працівників — авторів підручників.

19 червня. Виступає з промовою на VII сесії Верховної Ради УРСР першого скликання в обговоренні доповіді про державний бюджет УРСР на 1945 р. і затвердження звітів про виконання державного бюджету за 1943 і 1944 рр.

2 липня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Встречаем братьев».

До 7 липня. Виступає з доповіддю на республіканській нараді вчителів, надрукованій під назвою «Виховаємо культурне, грамотне покоління» («Радянська освіта», 1945, 7 липня; «Радянська Україна», 1945, 7 липня).

До 13 липня. Виступає з доповіддю «Початкова школа в системі народної освіти та її завдання» на нараді вчителів початкової школи («Радянська освіта», 1945, 13 липня).

18 липня. У Клубі СРПУ виступає із вступним словом на вечорі молодих письменників, членів літературного об'єднання при журналі «Дніпро».

30 липня. Виступає з доповіддю «Підсумки виконання постанови РНК СРСР від 21 червня 1944 р. та завдання шкіл на новий навчальний рік» на республіканській нараді активу працівників народної освіти.

До 27 вересня. У Київському державному українському драматичному театрі ім. І. Франка відбувся літературний вечір, присвячений радянській літературі, на якому виступили П. Тичина, О. Корнійчук, В. Василевська, В. Сосюра, Ю. Яновський, Остап Вишня та англійський письменник Джон Б. Прістлі.

Виходять книги: Вибрані поезії. [К.], «Радянський письменник», 1945. 348 с.; Ку-ку! [Вид. 4-е.]. Київ—Одеса, Укрдержвидав, 1945. 10 с.; Поезії (1941—1945). К.—Х., Укрдержвидав, 1945. 128 с.; Похорон друга. Поема К.—Х., Укрдержвидав, 1945. 12 с.

За редакцією П. Тичини виходять книги: *Маслов В.* Іван Андрійович Крилов. Життя і творчість (1769—1844). К., Укрдержвидав, 1945. 20 с.; *Швець В.* Добрий ранок, Україна. К.—Х., Укрдержвидав, 1945. 60 с.

1946

3 січня. Головує на урочистому засіданні урядового ювілейного комітету по вшануванню пам'яті К. Д. Ушинського.

12 січня. Газета «Правда» друкує вірш П. Тичини «Наш народ — океан».

Січень. Народний Комісар освіти УРСР П. Тичина відвідує Гоголівську школу Броварського району Київської області («Юный ленинец», 1946, 18 січня).

До 22 січня. П. Тичина і Д. Косарик відвідали с. Макарів Київської області («Правда Украины», 1946, 22 січня).

До 29 січня. Виступає з промовою перед виборцями — робітниками заводів «Червоний екскаватор» та «Більшовик» («Київська правда», 1946, 29 січня).

4 лютого. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «Мы слышим твой голос, партия!»

10 лютого. П. Тичину обирають депутатом Ради Національностей Верховної Ради СРСР другого скликання по Київському виборчому округу.

3 березня. У Колонному залі Київської філармонії відбувся літературно-музичний вечір П. Тичини.

27 лютого. Виступає із вступним словом на ювілейній сесії Академії наук УРСР, присвяченій 75-річчю з дня народження Лесі Українки.

До 23 березня. У Москві в Клубі письменників відбувся літературний вечір-зустріч з українськими поетами — депутатами Верховної Ради СРСР П. Тичиною, М. Рильським, М. Бажаном, який відкрив вступною промовою П. Антокольський. На вечорі виступили С. Городецький, С. Вургун, В. Звягінцева та ін.

Березень. П. Тичину прийнято почесним членом Спілки письменників Болгарії.

До 30 березня. П. Тичину відвідали школярі села Митченки Батуринського району Чернігівської області («Сталинское племя», 1946, 30 березня).

9—14 серпня. Працюючи над поемою про партизанських командирів С. В. Руднева і С. А. Ковпака, виїжджає до Путивля та інших місць партизанських дій для збору матеріалу, де зустрічається з В. В. Руднєвим (братом комісара), П. С. П'ятишкіним, Г. Я. Базимою та ін.

Вересень. Виступає з промовою за засіданні VIII сесії Верховної Ради УРСР першого скликання у дебатах на доповідь про п'ятирічний план відбудови та розвитку народного господарства УРСР на 1946—1950 рр.

5 грудня. Виступає з промовою на відкритті пам'ятника В. І. Леніну у Києві.

Виходять книги: *Вибрані твори.* В 3-х т., т. 1. К., Держлітвидав України, 1946. 328 с.; Івасик-Телесик. М., «Молодь», 1946. 46 с.

За редакцією О. І. Білецького і Б. О. Турганова виходить книга: *Избранное.* М., Гослитиздат, 1946. 408 с.

За редакцією П. Тичини (спільно з М. Терещенком) видано: *Крилов І. А. Байки.* Переклад з російської. К., Держлітвидав України, 1946. 128 с.

За редакцією П. Тичини виходять книги: *Сковорода Г.* Харківські байки. К., Укрдержвидав, 1946. 32 с.; *Тихонов М.* Вибране. Переклад з російської. К., Держлітвидав України, 1946. 156 с.

1947

До 30 січня. П. Тичина зустрічається з виборцями Канівського округу («Літературна газета», 1947, 30 січня).

9 лютого. П. Тичину обрано депутатом Верховної Ради УРСР другого скликання.

5 липня. П. Тичину обрано членом-кореспондентом Болгарської Академії наук.

Початок липня. Виступає з промовою на II Сесії Верховної Ради УРСР другого скликання у дебатах про державний бюджет УРСР на 1947 р. і затвердження звіту про виконання бюджету за 1946 р. («Радянська освіта», 1947, 7 липня).

Восени. Обирається заступником Голови Правління Спілки радянських письменників України.

Виходять книги: Вибрані твори. В 3-х т., т. 2—3. К., Держлітвидав України, 1947 (т. 2. 292 с.; т. 3. 194 с.); Світи, наше сонце! [Для середнього шкільного віку.] К., «Молодь», 1947. 64 с.

За редакцією П. Тичини (голова редколегії) виходить книга: *Коцюбинський М.* Твори. В 5-ти т., т. 1—4. К., Держлітвидав України, 1947—1951.

1948

12 січня. У Колонному залі Київської державної філармонії відбувся урочистий вечір з нагоди 50-річчя з дня народження В. Сосюри, який відкрив П. Тичина.

23 січня. П. Тичину нагороджено орденом Леніна.

27 січня. Газета «Правда» друкує вірш П. Тичини «Могутність нам дана».

До 5 лютого. Бере участь у літературному вечорі, присвяченому 30-річчю Радянської України («Літературна газета», 1948, 5 лютого).

20 червня. Іде пароплавом з групою письменників до Канева на могилу Т. Г. Шевченка, де виступає з промовою.

7 серпня. Згідно з указом Президії Верховної Ради УРСР і Ради Міністрів УРСР П. Тичину увільнено з посади міністра освіти УРСР у зв'язку з переходом на творчу роботу.

18 вересня. До Єревана виїхала делегація письменників України, очолювана П. Тичиною, на святкування 100-річчя з дня смерті Хачатура Абовяна.

23 вересня. П. Тичина виступає у Єревані на урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня смерті Хачатура Абовяна.

6—10 грудня. Бере участь у роботі Другого з'їзду письменників Радянської України.

24 грудня. Виступає із вступним словом на вечорі, присвяченому 150-річчю від дня народження А. Міцкевича.

Виходять книги: Благородна місія сільської інтелігенції. К., Укрполітвидав, 1948. 15 с.; Избранное. М., «Советский писатель», 1948. 212 с.; Пробуждение весны. М., «Молодая гвардия», 1948. 111 с.; *Туманян О.* Зелений братик. Переклад з вірменської П. Тичини. К., «Молодь», 1948. 15 с.

За редакцією П. Тичини виходить книга: *Абовян Х.* Вибрані твори. Переклад з вірменської. К., Держлітвидав України, 1948. 232 с.

1949

Друга половина січня. Подорожує по Польській Народній Республіці. Бере участь у мітингу дружби на тракторному заводі «Урсус».

29 січня. У Кракові пише вірш «На тракторному заводі «Урсус»».

6 січня. Виступає із вступним словом на урочистому засіданні у Київській державній філармонії, присвяченому 135-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

24 квітня. Виступає на урочистому відкритті Державного музею Т. Г. Шевченка в Києві.

25 травня. Померла сестра Єфросинія.

Початок червня. П. Тичина у складі делегації України (О. Паладій, О. Підсуха, Д. Косарик) бере участь в урочистому засіданні 6 червня у Великому театрі в Москві з нагоди 150-річчя з дня народження О. Пушкіна, а також у торжествах в селі Михайловському, Пушкінських Горах, у Пскові.

5 червня. Виступає з промовою з нагоди 150-річчя О. Пушкіна на мітингу в Москві біля пам'ятника поета.

До 30 червня. Разом з письменниками Києва зустрічається з Д. Ліндсеєм і Лі Гі Еном («Літературна газета», 1949, 30 червня).

Президент Болгарської Академії наук Тодор Павлов від імені учасників сесії, присвяченої 100-річчю з дня народження Христо Ботева, привітав П. Тичину — перекладача творів болгарського письменника («Літературна газета», 1949, 30 червня).

Початок липня. Супроводжує від Києва до Софії тіло померлого Генерального секретаря ЦК Болгарської Комуністичної партії Г. М. Димитрова, який помер 2 липня в Москві, і бере участь у його похороні.

Не пізніше 11 серпня. Виступає з промовою на мітингу в Миргороді на відкритті пам'ятника Давиду Гурамішвілі; її надруковано під назвою «Видатний співець братнього народу» («Літературна газета», 1949, 11 серпня).

Кінець жовтня — початок листопада. Разом з О. Сурковим, Д. Кабалевським та іншими радянськими діячами науки і культури відвідує Англію з нагоди святкування 25-річчя англійського Товариства культурних зв'язків з СРСР. Враження про цю подорож пізніше описані в статті П. Тичини «Сьогодні в Англії» (1949).

Протягом року. Брав участь у сесіях Верховних Рад СРСР і УРСР, Всесоюзної конференції за мир у Москві та конференції за мир у Києві; відвідав Мінськ з нагоди святкування 30-річчя Радянської Білорусії.

Виходить книги: Живи, живи, красуйся! К., Держлітвидав України, 1949. 24 с.; І рости, і діяти. [Поезії]. К., Даржлітвидав України, 1949. 200 с.; Сад зелений. К., «Молодь», 1949. 8 с.

1950

До 8 березня. Як кандидат у депутати Верховної Ради СРСР П. Тичина зустрічається із своїми виборцями («Радянське мистецтво», 1950, 8 березня).

12 березня. П. Тичину обрано депутатом Ради Національностей Верховної Ради СРСР третього скликання.

7 червня. Виступає з доповіддю на нараді молодих письменників України.

До 13 липня. Підписується під Стокгольмською відозвою Постійного комітету Всесвітнього конгресу представників миру про заборону атомної зброї («Літературна газета», 1950, 13 липня).

Друга половина липня. П. Тичина гостює в Литовській РСР, бере участь у святкуванні 10-річчя республіки, зустрічається з діячами літератури, відвідує фабрики і культурні заклади; побував на святі пісні.

20 липня. Нагороджений Почесною Грамотою Литовської РСР у зв'язку з ювілеєм республіки.

До 21 вересня. П. Тичина виступає з привітанням болгарському народові на відкритті місячника болгаро-радянської дружби в Софії («Літературна газета», 1950, 21 вересня).

16—18 жовтня. У Москві відбулася II Всесоюзна конференція прихильників миру. До складу Радянського комітету захисту миру обрано П. Тичину.

10—13 листопада. У Києві відбувся IV пленум правління СРПУ про підготовку до Декади українського мистецтва й літератури в Москві. З доповіддю на пленумі виступив П. Тичина.

Виходять книги: Вірші й поеми. К., «Радянський письменник», 1950. 460 с.; Дударик. Казка. К., «Молодь», 1950. 18 с.

У перекладах російською мовою виходять такі видання: Дударик. Сказка. [Перевод Т. Вологиной]. К., «Молодь», 1950. 20; Жить, трудиться и расти. Стихотворения. М., Гослитиздат, 1950. 340 с.

У перекладі П. Тичини з вірменської мови виходить книга: *Сундукян Г. Пепо*. К., «Мистецтво», 1950. 79 с.

У видавництві «Айпетрат» у перекладі вірменською мовою вийшла книга вибраних віршів П. Тичини (Єреван, 1950. 151 с.).

За редакцією П. Тичини видано: *Богушевич Ф.* Вибрані твори. Переклад з білоруської. К., Держлітвидав України, 1950. 114 с.; *Вазов І.* Оповідання. Переклад з болгарської. К., Держлітвидав України, 1950. 168 с.; *Вазов І.* Під ігом. Роман. Переклад з болгарської. К., «Радянський письменник». 1950. 300 с.; *Хетагуров К.* Осетинська ліра. К., Держлітвидав України, 1950. 268 с.

За редакцією П. Тичини (спільно з М. Терещенком) видано: *Крилов І.* Байки. Переклад з російської. К., Держлітвидав України, 1950. 364 с.

За редакцією П. Тичини (спільно з М. Ушаковим) видано: *Коцюбинский М. М.* Собрание сочинений. В 3-х т., т. 1—3. М., Гослитиздат, 1950—1951.

1951

26 січня. П. Тичину нагороджено орденом Леніна.

27 січня. У Колонному залі Київської державної філармонії відбувся вечір з нагоди 60-річчя П. Тичини.

23 травня. Газета «Радянська Україна» друкує враження П. Тичини про роботу Четвертого конгресу Спілки болгаро-радянської дружби під назвою «Болгарські нотатки».

15—26 червня. Бере участь у Декаді українського мистецтва і літератури в Москві.

До 14 вересня. Виступає з промовою на Українській республіканській конференції прихильників миру («Радянська Україна», 1951, 14 вересня).

До 20 вересня. П. Тичина підписується під зверненням Всесвітньої Ради Миру («Літературна газета», 1951, 20 вересня).

До 30 жовтня. Під час перебування у Нальчику зустрівся з школярами, яким згодом надсилав свої книги («Кабардинська правда», 1951, 30 жовтня).

Працює над поемою «Подорож до Іхтімана» (первісна назва — «В Іхтімані мітинг»).

Виходять книги: Вибрані поезії. К., Держлітвидав України, 1951, 532 с.; Слава Батьківщини. Вибрані вірші для дітей. К., «Молодь», 1951, 290 с.

У перекладі російською мовою виходять книги: Избранные стихотворения. К., Гослитиздат Украины, 1951. 352 с.; Избранные стихотворения. [Для среднего и старшего возраста.] М.—Л., Детгиз, 1951. 96 с.; Стихи. М., «Правда», 1951. 40 с.

У перекладі литовською мовою виходить книга: Вибране. Вільнюс, Держвидав Литовської РСР, 1951. 103 с.

За редакцією П. Тичини виходять такі видання: *Колас Я.* Вибрані твори. Переклад з білоруської. К., Держлітвидав України, 1951. 593 с.; *Чорний К.* Вибрані твори. Переклад з білоруської. К., Держлітвидав України, 1951. 208 с.

1952

24 березня. П. Тичина головує на вечорі у Київській державній філармонії, присвяченому 100-річчю з дня смерті М. В. Гоголя.

10 червня. За переклади віршів М. Сеспеля, що увійшли до книги «Сталева віра», П. Тичину нагороджено Почесною Грамотою Верховної Ради Чуваської РСР.

27 вересня. На XVII з'їзді Компартії України П. Тичину обрано членом Центрального Комітету.

Виходять книги: А я у гай ходила. К., «Молодь», 1952. 8 с.; Вибрані поезії. К., «Радянська школа», 1952. 240 с.; Пароплав «Мичурин» в Індії. К., «Радянський письменник», 1952. 15 с.

За редакцією П. Тичини виходить книга: *Туманян О.* Вибрані твори. Переклад з вірменської. К., Держлітвидав України, 1952. 200 с. (У виданні вміщено вісім творів у перекладі П. Тичини).

За редакцією П. Тичини видано: *Стоянов Л.* Вибрані твори. Переклад з болгарської. К., Держлітвидав України, 1952. 384 с.

1953

6 серпня. Виступає на V сесії Верховної Ради СРСР із промовою про Держбюджет СРСР на 1953 р.

10 вересня. На III сесії Верховної Ради УРСР П. Тичину обрано Головою Верховної Ради УРСР.

Виходить книга: *Могутність нам дапа.* К., Держлітвидав України, 1953. 216 с.

Окремим виданням у перекладі П. Тичини виходить книга: *Туманян О. Гікор.* К., «Молодь», 1953. 32 с.

За редакцією П. Тичини виходять книги: *Венцлова А.* Вибране. Переклад з литовської. К., 1953. 243 с.; *Купала Я.* Вибрані твори. Переклад з білоруської. К., Держлітвидав України, 1953. 516 с.

1954

14 березня. П. Тичину обрано депутатом Ради Національностей Верховної Ради СРСР четвертого скликання.

26 березня. На XVIII з'їзді Компартії України П. Тичину обрано членом Центрального Комітету.

20 квітня. На першій сесії Верховної Ради СРСР четвертого скликання П. Тичину обрано заступником Голови Ради Національностей.

30 квітня. Виступає на відкритті пам'ятника М. О. Щорсу в Києві.

22 травня. Голова Верховної Ради УРСР П. Тичина відкриває ювілейну сесію, присвячену 300-річчю воз'єднання України з Росією.

27 жовтня—1 листопада. Бере участь у роботі Третього з'їзду письменників України, на якому виступає із промовою.

Друга декада листопада. У складі делегації Верховної Ради СРСР відвідує Фінляндію.

26 грудня. Виступає з промовою-привітанням іноземним гостям від Другого Всесоюзного з'їзду радянських письменників.

Виходять книги: Вибране. К., Держлітвидав України, 1954. 292 с.; Вірші. К., «Радянська школа», 1954. 76 с.; На Переяславській раді.

[Поєма]. К., «Молодь», 1954. 8 с.; Шевченко й Чернишевський. Драматична поєма. Поєзії. К., «Радянський письменник», 1954. 120 с.

Російською мовою виходять такі видання: Дударик. Чкалов, Книжне издательство, 1954. 16 с.; Солнце дружбы. Стихи. М., «Советский писатель», 1954. 152 с.

Білоруською мовою виходить книга віршів: Вибрані твори. Мінськ, Держвидав БРСР, 1954. 299 с.

У вірменському видавництві «Айпетрат» виходить збірка віршів вірменською мовою «Українська ліра», у якій вміщено ряд творів П. Тичини.

У перекладах киргизькою мовою виходить книга П. Тичини: Дружба народів. Фрунзе, Киргизвидав, 1954. 86 с.

За редакцією П. Тичини виходять переклади з болгарської мови: *Вазов І.* Оповідання. К., Держлітвидав України, 1954. 172 с.; *Ботев Х.* Вибране. К., 1954. 106 с.; *Світло над Болгарією.* Вірші болгарських поетів. К., «Молодь», 1954. 280 с.

Виходить дослідження: *Ищук А.* Павло Тичина. Критико-біографічний нарис. К., Держлітвидав України, 1954. 164 с.

1955

27 лютого. П. Тичина обирається депутатом Верховної Ради УРСР четвертого скликання.

4 березня. Президія Верховної Ради Білоруської РСР нагородила П. Тичину Почесною Грамотою у зв'язку з Декадою білоруського мистецтва і літератури в Москві.

29 березня. На I сесії Верховної Ради УРСР четвертого скликання П. Тичину обрано Головою Верховної Ради УРСР.

31 березня. П. Тичина як Голова Верховної Ради УРСР одержує на заключному засіданні сесії орден Леніна, яким було нагороджено Українську Радянську Соціалістичну Республіку на ознаменування 300-річчя возз'єднання України з Росією і за видатні успіхи українського народу в державному, господарському і культурному будівництві.

1 червня. Помер брат Євген.

Друга декада жовтня. У складі делегації Верховної Ради СРСР, до якої входило 17 депутатів, відвідав Чехословаччину.

26 листопада. Виступає з промовою на республіканській нараді молодих письменників України.

До 29 грудня. Виступає в Раді Національностей у дебатах по доповіді про обмін делегаціями між Верховною Радою СРСР і парламентами іноземних держав («Правда», 1955, 29 грудня).

Виходять книги: Музичний рапок в консерваторії. [Поєма. Для молодшого шкільного віку.] К., «Молодь», 1955. 16 с.; Патріотизм у творчості Мажита Гафурі. К., 1955. 35 с. (Товариство для поширення політичних та наукових знань УРСР).

За редакцією П. Тичини виходять переклади: *Гафурі М.* Вибрані поєзії. Переклад з башкирської. К., Держлітвидав України, 1955. 260 с.; *Зорян С.* Повісті. Оповідання. Переклад з вірменської. К., Держлітвидав України, 1955. 291 с. (Тут надруковано в перекладі П. Тичини оповідання «Скарб», «Мати» та ін.).

За редакцією П. Тичини виходить видання: *Коцюбинський М.* Твори. В 3-х т., т. 1—3. К., Держлітвидав України (1955—1956).

21 січня. На XIX з'їзді Компартії України обирається членом Центрального Комітету.

14—25 лютого. Бере участь у роботі XX з'їзду КПРС.

Квітень. Ділиться враженнями делегата XX з'їзду КПРС, надрукованими під назвою «Під прапором Леніна» («Радянська Україна», 1956, 28 і 29 квітня).

7 липня. Президія Верховної Ради Вірменської РСР нагородила П. Тичину Почесною Грамотою у зв'язку з Декадою вірменського мистецтва і літератури в Москві.

Не пізніше 17 липня. Виступає на засіданні Верховної Ради СРСР з нагоди «Звернення Верховної Ради СРСР до парламентів інших країн з питань про розбросення» («Правда», 1956, 17 липня).

28 серпня. Виступає з доповіддю на урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня народження І. Франка, що відбулося в Києві.

Виходять книги: Слухаємо про Леніна. К., «Молодь», 1956. 14 с.

Російською мовою виходять книги: Івасик-Телесик. Сказка. Симферополь, Крымиздат, 1956. 32 с. Солнце дружбы. Стихи. М., Учпедгиз, 1956. 78 л. Издание для слепых.

За редакцією П. Тичини виходить книга: Хікмет Н. Перший день свята. П'єса на 4 дії, 6 картин. Переклад з турецької. К., 1956. 88 с.

Виходить перше видання книги: Новиченко Л. Поезія і революція. Творчість П. Тичини в перші післяжовтневі роки. К., «Радянський письменник», 1956. 298 с.

1957

Червень. П. Тичина разом з письменниками Д. Білоусом і Д. Косариком побував на будівництві Кременчуцької ГЕС, що знайшло відображення у циклі віршів «Де одна думка, а тисячі рук».

Серпень. Бере участь у роботі IV Всесвітньої федерації демократичної молоді («Літературна газета», 1957, 27 серпня).

20 жовтня. Газета «Комуніст» (Єреван) друкує телеграму П. Тичини з нагоди смерті А. Ісаакяна.

Виходять книги: Вибрані твори. В 3-х т., т. 1—3. К., Держлітвидав України, 1957; т. 1. Поезії, 344 с. (Передмова О. Білецького «Павло Тичина»); т. 2. Поезії. 344 с.; т. 3. Публіцистика, літературно-критичні статті. 552 с.; Ми свідомість людства. Поезії. К., «Радянський письменник», 1957. 104 с.

Виходить книга: Избранное. М., Гослитиздат, 1957. 302 с. (Библиотека советской поэзии).

1958

Січень. Лікується в санаторії Пуща-Водиця під Києвом.

До 2 березня. П. Тичина зустрічається із своїми виборцями у Чорткові Тернопільської області («Вільне життя», 1958, 2 березня).

Початок березня. Зустрічається із виборцями Тернопільщини («Літературна газета», 1958, 14 березня).

До 15 березня. Зустрічається з молодими літераторами студії «Сталь» Дніпропетровського заводу імені Леніна («Літературна газета», 1958, 25 березня).

16 березня. П. Тичину обрано депутатом Ради Національностей Верховної Ради СРСР п'ятого скликання.

27 березня. На першій сесії Верховної Ради СРСР п'ятого скликання П. Тичину обрано заступником Голови Ради Національностей.

18 червня. За активну роботу в галузі перекладу й популяризації творів татарської літератури П. Тичину нагороджено Почесною Грамотою Президії Верховної Ради Татарської АРСР.

Серпень. Зустрічається у Києві з діячами польської культури під час проведення Декади польської культури на Україні («Літературна газета», 1958, 12 серпня).

31 жовтня. Виступає на республіканській нараді поетів України. Працює над автобіографічною книгою «Моє дитинство».

Виходять книги: Дружбою ми здружені. К., Держлітвидав України, 1958. 46 с.; Хор лісових дзвіночків. [Для дошкільного віку.]. К., Дитвидав УРСР, 1958. 22 с.

1959

27 січня — 5 лютого. Бере участь у роботі позачергового XXI з'їзду КПРС.

1 березня. Обраний депутатом Верховної Ради УРСР п'ятого скликання.

10 березня. «Літературна газета» друкує привітання П. Тичини IV з'їзду письменників Радянської України під назвою «Кличе семирічка».

10—14 березня. Бере участь у роботі Четвертого з'їзду радянських письменників України, на якому виступає з промовою «Наші твори мають бути високохудожніми, ідейно витриманими».

Квітень. Всесвітня Рада Миру нагороджує П. Тичину срібною медаллю за видатні заслуги у справі зміцнення миру і дружби між народами.

18—23 травня. Бере участь у роботі Третього Всесоюзного з'їзду радянських письменників.

15 жовтня. Виступає з промовою на урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня народження К. Хетагурова у Києві.

Виходить книга: До молоді мій чистий голос. Поезії. К., «Молодь», 1959. 108 с.

За редакцією Л. Озерова виходить збірка віршів П. Тичини «Мы совесте человечества». М., «Советский писатель», 1959. 103 с.

У Софії виходить книга вибраних поезій П. Тичини.

Як член редколегії бере активну участь у підготовці видання: Українська Радянська Енциклопедія, т. 1—17. К., Академія наук УРСР, Головна редакція УРЕ (1959—1965).

1960

19 лютого. На XXI з'їзді Компартії України обирається членом Центрального Комітету.

До 17 червня. На Черкащині відбулися вечори творчих звітів П. Тичини перед трудящими Черкаської області («Літературна газета», 1960, 17 червня).

17 липня. Бере участь у зустрічі керівників партії і уряду з представниками інтелігенції.

Листопад. Бере участь у Декаді української літератури і мистецтва в Москві.

24 листопада. П. Тичину нагороджено орденом Леніна.

Грудень. Бере участь у роботі семінару молодих літераторів.

Виходять книги: Батьківщині могутній. К., Держлітвидав України, 1960. 191 с.;

Зростає, пречудовний світе. Поезії. К., «Радянський письменник», 1960. 84 с.

За редакцією Л. Озерова виходить авторизоване П. Тичиною видання творів: *Сочинения*. В 2-х т., т. 1—2. М., Гослитиздат, 1960.

У перекладі чуваською мовою виходить казка «Дударик». Чебоксари, Чувашдержвидав, 1960. 16 с.

За редакцією П. Тичини виходить видання: *Тукай Г. Вибране*. З татарської. К., Держлітвидав України, 1960. 208 с.

1961

21 січня. Разом із письменниками Д. Косариком та І. Гончаренком, актором О. Юрою-Юрським, кобзарем В. Перепелюком та диктором Українського радіо А. Євенком П. Тичина їде на зустріч із земляками у містечко Бобровицю Чернігівської області.

25 січня. Указом Президії Верховної Ради Башкирської АРСР П. Тичину нагороджено Почесною Грамотою республіки за видатні заслуги в зміцненні зв'язків між українською та башкирською літературами і в зв'язку з 70-річчям від дня народження поета.

28 січня. Президія Верховної Ради Північно-Осетинської АРСР нагородила П. Тичину Почесною Грамотою у зв'язку з 70-річчям від дня народження і за переклад творів К. Хетагурова на українську мову.

3 лютого. Президія Верховної Ради Української РСР нагородила П. Тичину Почесною Грамотою у зв'язку з 70-річчям від дня народження і за заслуги в розвитку української радянської літератури. На ім'я ювіляра надійшло кілька тисяч поздоровчих телеграм.

24—26 березня. В Одеському університеті проводиться республіканська міжвузівська наукова конференція, присвячена творчості П. Тичини, на якій був присутній ювіляр.

Під час перебування в Одесі П. Тичина зустрічається із студентами-філологами, учителями, науковцями, а також із своїм семінарським учителем малювання М. І. Жуком.

9 квітня. П. Тичина разом з київськими письменниками бере участь у недільнику. На ознаменування 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка було посаджено на Сирці 100 дубків.

13 травня. Литовська газета «Література ір мянас» друкує вітання П. Тичини литовським письменникам у зв'язку з Днями української культури в Литві.

30 вересня. На XXII з'їзді Компартії України П. Тичину обрано членом Центрального Комітету.

17—31 жовтня. Бере участь у роботі XXII з'їзду КПРС.

Виходять книги: *Комунізму далі видні*. К., Держлітвидав України, 1961. 64 с.; *Сад садив нам Ленін*. К., Дитвидав УРСР, 1961. 161 с.; *Сила «Кобзаря»* (Доповідь на науковій сесії Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, присвяченій 100-річчю з дня виходу в світ першого видання «Кобзаря»). К., Видавництво АН УРСР, 1961; *Твори*. В 6-ти т., К., Держлітвидав України, 1959, т. 1. 400 с.; т. 2. 332 с.; т. 3. 268 с.

Російською мовою виходить збірка віршів: *Океан полноводный*. М., «Правда», 1961. 32 с. (бібліотека «Огонька», № 48).

У перекладі башкирською мовою виходить книга: *Вірші*. Упорядкування та вступна стаття Г. Амірі. Уфа, Башкиркниговидав, 1961. 108 с.

У перекладах таджицькою мовою виходить книга віршів: *Могутня Москва*. Переклав М. Фархат. Душанбе, Таджикирдержвидав, 1961. 56 с.

У перекладах чуваською мовою виходить книга: *Вірші*. Чебоксари, Чувашдержвидав, 1961. 80 с.

Окремим виданням виходить оповідання О. Туманяна «Гікор». Переклад П. Тичини. К., Дитвидав України, 1961. 30 с.

Виходить книга: Павлові Тичині. Збірник, присвячений сімдесятиріччю з дня народження і п'ятдесятиріччю літературної діяльності поета. К., «Радянський письменник», 1961. 392 с.

З'являється дослідження: Губар О. Павло Тичина. Літературний портрет. Вид. 2-е, доповнене і перероблене. К., Держлітвидав України, 1961. 134 с.

1962

9 березня. П. Тичині присуджено першу Державну премію Української РСР ім. Т. Г. Шевченка за «Вибрані твори» в 3-х томах.

Травень. Виступає на конференції прихильників миру за загальне роззброєння. Виступ надруковано під назвою «Мобілізує же сили!» («Літературна газета», 1962, 31 травня).

29—30 травня. Бере участь у роботі конференції прихильників миру в Москві.

7 червня. П. Тичині вручено золоту медаль і диплом лауреата Державної премії Української РСР ім. Т. Г. Шевченка. Грошову частину премії поет передав у фонд Миру.

12 листопада. Виступає на партійному бюро парторганізації київських письменників із аналізом поезії І. Драча.

19 листопада. Пише лист харківському професору А. П. Ковалівському з пропозицією «підняти роботу на Україні по сходознавству».

3 грудня. Бере участь у бесіді з молодими авторами І. Драчем, В. Коротичем, В. Симоненком, організованою редакцією «Літературної газети» в Києві.

Друкуються поема «Срібної ночі», присвячена пам'яті академіка О. І. Білецького.

Виходять книги: Твори. В 6-ти т., т. 4—6. К., Держлітвидав України, 1962, т. 4. 500 с.; т. 5. 396 с.; т. 6. 416 с.

1963

До 12 лютого. Бригада Комуністичної праці електриків Старокоштанівського цукрового заводу ім. Мануїльського обрала П. Тичину почесним членом свого колективу («Літературна Україна», 1963, 12 лютого).

3 березня. П. Тичину обрано депутатом Верховної Ради Української РСР шостою скликання.

13 березня. До поета приїхали виборці Канівського виборчого округу і вручили посвідчення про обрання депутатом.

11 квітня. П. Тичина як один із найстаріших депутатів відкриває I сесію Верховної Ради Української РСР шостою скликання.

12 травня. Газета «Правда» друкує статтю П. Тичини «С народом вместе», написану до IV Всеоюзної наради молодих письменників.

21 червня. Працює над книгою «Подорож з капелю К. Г. Стеценка».

Виходять книги: А я у гай ходила. [Вірші. Для дошкільного віку.] К., Дитвидав, 1963. 18 с.; На суботах М. Коцюбинського. [Вірші. Стаття. Листи.] К., «Молодь», 1963. 52 с.; Тополі арфи гнуть. Вибране. К., Держлітвидав України, 1963. 264 с.

Виходить книга вірменського поета Мкртича Корюна «Срібна зурна». Переклади П. Тичини та В. Кочевського. К., Дитвидав, 1963. 16 с.

У перекладах латиською мовою виходить книга: Сталь і ніжність. Вибрані вірші. Рига, Латдержвидав, 1963. 109 с.

За редакцією П. Тичини видано: *Смирненський Х. Вибрані твори*. Переклад з болгарської. К., Держлітвидав України, 1963. 434 с.

За літературною редакцією П. Тичини виходить видання: *Стеценко К. Зібрання творів*. У 5-ти т., т. 1—5. К., «Мистецтво», 1963.

1964

6 березня. Газета «Літературна Україна» друкує закінчення поеми «Шевченко й Чернишевський».

Квітень. Померла теща поета Катерина Кузьмівна Папарук, про яку П. Тичина писав: «Це ж якби не вона, то із мене чи й вийшов би поет».

30 травня — 1 червня. П. Тичина побував у Каневі на могилі Т. Г. Шевченка.

17 вересня. Виступав у Києві на вечорі пам'яті М. М Коцюбинського.

Кінець вересня. Бере участь у роботі пленуму Спілки письменників СРСР у Києві.

Виходять книги: Дударик. Казка. [Для дошкільного віку], К., «Веселка», 1964. 23 с.; Срібної ночі. К., «Дніпро», 1964. 144 с.

У перекладі грузинською мовою виходить книга П. Тичини «Вірші». Тбілісі, «Література да холовнеба», 1964. 40 с.

1965

22 травня. Газета «Совет Узбекистоні» друкує телеграму П. Тичини з нагоди ювілею Алішера Навої.

1 червня. Газета «Літературна Україна» друкує статтю П. Тичини «В братерстві могутнім», присвячену Тижню латиської літератури на Україні.

17 липня. Газета «Література ір мянас» друкує привітання П. Тичини литовському народові у зв'язку з 25-річчям Радянської Литви.

11 вересня. Газета «Ціня» друкує привітання П. Тичини латвійському народові з нагоди 100-річчя з дня народження Я. Райніса, надруковане під назвою «Найкоштовніший янтар».

17 вересня. Газета «Гракан терт» друкує телеграму П. Тичини з нагоди 75-річчя з дня народження С. Зоряна.

22 жовтня. Бере участь у роботі сесії Верховної Ради УРСР.

Грудень. Перебуває на лікуванні у санаторії в Кончі-Заспі під Києвом.

У перекладах російською мовою виходить: Избранное. М., «Художественная литература», 1965. 248 с.

1966

Початок січня. Поет зустрічається з учасниками республіканського творчого семінару юних літераторів-школярів.

22 січня. В Чернігівському пединституті відбулася наукова сесія, присвячена 75-річчю з дня народження П. Тичини, на якій був присутній ювіляр.

18 січня. Газета «Літературна Україна» друкує вірші якутського поета Інокентія Артамонова в перекладі П. Тичини.

22 лютого. Як член урядового ювілейного комітету бере участь у його засіданні по відзначенню 110-річчя з дня народження і 50-річчя з дня смерті І. Я. Франка.

27 січня. П. Тичині виповнюється 75 років. На адресу ювіляра надійшли численні привітання від шанувальників його творчості. У Київській державній філармонії відбувся урочистий вечір. У рес-

публіканській пресі та пресі братніх республік надруковані статті про творчість поета, переклади його творів.

9 лютого. В Державному музеї Т. Г. Шевченка у Києві оглядає виставку художніх робіт народної художниці УРСР М. О. Примаченко, кандидатура якої була висунута на здобуття Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка.

15 лютого. Відкриває і проводить вечір, присвячений 60-річчю від дня народження Героя Радянського Союзу Муси Джалілі, який загинув у фашистському концтаборі.

17 лютого. Бере участь у заключному засіданні редколегії Української Радянської Енциклопедії.

6 березня. Бере участь у підсумках громадського обговорення кандидатур, висунутих на здобуття Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка, та в голосуванні.

18 березня. На XXIII з'їзді Компартії України обирається членом Центрального Комітету.

Березень. Пише вступну статтю про творчість Мажита Гафурі для першої книги «Библиотеки бакирской поэзии», що вийшла в Уфі у червні 1966 р.

18—21 квітня. Бере участь у загальних зборах відділу літератури Академії наук УРСР та загальних зборах Академії наук УРСР.

25 квітня. Після одержання звістки про смерть грузинського поета С. Чиковані пише слогати про нього і друкує в газеті «Комуніст».

28 травня. Виступає на урочистому вечорі з нагоди 50-річчя від дня смерті І. Франка, яке проводилося у залі Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського.

Травень. Зустрічається з учасниками першого республіканського семінару початківців.

10 червня. Пише розгорнутий відзив на роботу дисертанта Б. М. Іщенко «Украинско-абхазские литературные связи» (Сухумі).

Кінець червня. Пише відзив на графічні роботи дипломанта Київського художнього інституту Г. І. Разумова.

26 серпня. Газета «Літературна Україна» друкує статтю П. Тичини «Франкова криниця».

23 вересня. В газеті «Радянська Україна» друкує відкритого листа «Салам, брате» з нагоди Днів української літератури й мистецтва в братньому Казахстані.

25 вересня. Газета «Правда» друкує фрагмент статі П. Тичини про Шота Руставелі «Титан мысли». Газета «Зоря Востока» друкує статтю «Сквозь столетия сияя».

14 жовтня. На урочистому вечорі в Київському театрі ім. І. Франка, присвяченому 110-річчю з дня народження Каменяра, виголошує доповідь «Франкова криниця».

17—21 жовтня. Відбулася зустріч з болгарськими письменниками, які приїхали до Києва, виступає з ними по телебаченню.

20 жовтня. Як голова ювілейного комітету проводить засідання по відзначенню 800-річчя від дня народження Шота Руставелі.

31 жовтня. Головує і проголошує вступне слово на урочистому вечорі, присвяченому 800-річчю від дня народження Шота Руставелі.

16 листопада. Відкриває вступним словом П'ятий з'їзд радянських письменників України.

Газета «Радянська Україна» друкує статтю П. Тичини «Орися ж, ниво, долом та горою», присвячену П'ятому з'їзду радянських письменників України.

20 листопада. Пише розгорнутий відзив на роботу дисертанта Г. З. Рамазанова «Творчество Мажита Гафурі» (М., 1966) для вченої ради Інституту народів Азії Академії наук СРСР.

Перекладає з осетинської мови поезії Темболата Балаєва.

Перекладає з болгарської мови і друкує поезії, присвячені В. І. Леніну, Єлизавети Багряної, Ніколи Зідарова, Ангела Тодорова, Ніколи Фурнаджієва, Божидача Божилова («Літературна Україна», 1966, 22 листопада).

20 грудня. Готує відзив на роботу В. Д. Довженка «Пути развития украинской советской музыки (1917—1941)».

Протягом року. Спільно з композитором В. Д. Кирейком редагує перше видання творів В. С. Косенка; редагує літературну частину першого тому творів Г. Г. Верьовки. «Послав у різні місця 7 комплектів УРЕ (по 16 томів до бібліотек і колгоспів...)». — Тичина П. Із щоденникових записів, с. 391.

Виходять книги: Вибране. К., «Дніпро», 1966. 396 с.; Людині гімн... Поезії. К., «Дніпро», 1966. 200 с.; Твори [Для середнього і старшого шкільного віку. Передмова С. Тельнюка «Тобі народе»]. К., «Молодь», 1966. 237 с. (Шкільна бібліотека).

1967

3 січня. Бере участь і виступає на тижневому семінарі молодих авторів, що провівся Центральним Комітетом ЛКСМУ.

5 січня. П. Тичину відвідали поети Д. Павличко, Л. Забашта, І. Драч.

Друга половина січня. Перебуває в лікарні «Феофанія» (південна околиця Києва), де продовжує працювати над книгою «Мое дитинство».

23 лютого. П. Тичині присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням йому ордена Леніна і золотої медалі «Серп і Молот».

12 березня. П. Тичину обрано депутатом Верховної Ради Української РСР сьомого скликання.

1 травня. Виступає по всесоюзному радіо.

7 червня. «Літературная газета» друкує статтю «Мой голос к молодежи», в якій П. Тичина ділиться своїми творчими планами.

До 50-річчя Великого Жовтня та 100-річчя з дня народження В. І. Леніна П. Тичина планує написати ряд нових творів, щоб «відобразити героїчну путь».

8 вересня. Хворий П. Тичина диктує звернення до учасників ювілейного вечора, присвяченого 70-річчю від дня народження І. Микитенка («Літературна Україна», 1971, 29 вересня).

9 вересня. Пише звернення до читачів журналу «Вітчизна» з нагоди 50-річчя Великого Жовтня, надруковане під назвою «Торжествуй, народе!» («Вітчизна», 1967, № 11, с. 2—3).

12 вересня. Газета «Літературна Україна» друкує статтю П. Тичини «Дружбою ми здружені», присвячену Дням Української РСР у Москві.

17 вересня. П. Тичина помер у Києві у квартирі № 3 по вулиці Рєпіна, будинок № 5.

18 вересня. П. Тичину поховано на Байковому кладовищі у Києві.

Виходять книги: Гаї шумлять. Вокальні твори радянських композиторів: Ф. Богданова, В. Верховинця, Г. Верьовки, П. Глушкова, К. Данькевича, М. Дремлюги, Г. Жуковського, В. Кирейка, П. Козицького, В. Косенка, А. Лебединця, Г. Майбороди, Л. Ревуцького, Ю. Рожавської, П. Сениці, М. Скорульського, Я. Степового, К. Стеценка, А. Філіпенка. — Леса шумят. [Паралельно твори П. Тичини подаються в перекладі російською мовою]. [Передмова А. Філіпенка «Слово про поета»]. К., «Музична Україна», 1967. 156 с.

У перекладі російською мовою виходить книга: Избранная лирика. Перевод Л. Озерова. М., «Молодая гвардия», 1967. 32 с.

ПОКАЖЧИК ІМЕН І НАЗВ *

- Абакелія Т. I — 309; II — 278
 Абашидзе І. В. I — 373, 427; II — 306
 Абліцов В. II — 170
 Абовян Х. I — 259, 267; II — 254, 386
 Автенюк С. Я. I — 255; II — 251
 Адашовська М. К. — див. Заньковецька М. К.
 Айвазовський II — 376
 Айні I — 307, 374; II — 277
 Акименко Ф. II — 279
 Акоюн А. I — 79; II — 165, 383
 Алазан В. I — 146, 147, 150; II — 198, 200, 324
 Алексєєв I — 242
 Алігер М. Й. I — 205, 206, 233; II — 225, 241
 Альбов — див. Дурдуківський С. Ф.
 Альшванг А. О. I — 361; II — 301
 Амірі Г. II — 393
 Амірян С. I — 424; II — 164, 172, 214, 326, 327
 Анастасєєв I — 284
 «Андес» II — 326
 Андрєєв П. С. II — 200
 Андрієвський Д. I — 437, 461
 Анісімов І. І. I — 440; II — 333
 Антокольський П. II — 374, 385
 Антоненко-Давидович Б. Д. I — 30; II — 138
 Антоній II — 94, 133, 357
 Антонов Г. Г. I — 221; II — 232
 Антонович В. Б. I — 237; II — 243
 Аплетін М. Я. I — 242; II — 242
 Арагон Л. I — 153, 462, 463; II — 201, 341, 342
 Аріан I — 205
 Арістофан II — 182
 Аркас М. II — 376
 Артамонов І. II — 395
 Артеменко II — 280
 Архангельський О. А. II — 365
 «Архів Радянської України» I — 123; II — 183
 Асєєв М. М. I — 40, 147, 167, 186, 223, 372, 418, 419, 432, 433, 435, 445, 450; II — 196, 207, 217, 306, 331, 334, 373, 378
 Асєєва О. М. I — 418, 419, 445; II — 324
 Аскольд II — 359
 Атакузєєв Рахматулла — див. Уйгун
 Афонін I — 235
 Ахмед II — 170
 Бабіян С. I — 79
 Бабляк В. С. I — 446; II — 336
 Багрицький Е. II — 373
 Багрії О. В. I — 184; II — 216
 Багряна Є. II — 397
 Бажан М. П. I — 191, 217, 232, 242, 308, 330, 360, 414, 463, 465; II — 174, 211, 223, 230, 240, 245, 249, 283, 300, 341, 372, 374—376, 380, 384, 385
 Бажан Н. В. I — 232; II — 240
 Базилевич Б. М. I — 235, 238
 Базилівський М. II — 338
 Базима Г. Я. I — 258; II — 253, 385
 Байдебуря П. А. I — 397; II — 315
 Байрачний В. Д. II — 184
 Байрон Дж. I — 237; II — 243
 Бак П. I — 148, 149, 213; II — 199
 Балаєв Т. II — 397
 Балака І. Т. I — 407
 Бандура О. І. I — 368; II — 129, 304
 Бандурка О. Т. I — 406; II — 318
 Барабан М. I — 176
 Бараташвілі Н. М. I — 250; II — 249
 Баратинський Є. I — 217; II — 305
 Барбюс А. I — 77, 78, 400, 458; II —

* Римські цифри означають першу і другу книги цього тому, арабські — сторінки, курсивом виділені сторінки приміток.

- 149, 163, 164, 306, 371, 372, 374
 Батурина М. Т. I — 113, 173, 185, 443; II — 178, 180
 Бах Й. С. II — 305
 Баш Я. В. I — 412; II — 321
 Беатриче Портінарі I — 55; II — 151
 Безверха Н. II — 280
 Беззубова Т. Г. I — 328; II — 287
 Безкровна М. Ф. I — 379; II — 308
 Безпощадний П. Г. I — 436; II — 332, 374
 Бенюк М. I — 426; II — 328
 Бернс Р. I — 268, 338; II — 258
 Бестужев М. О. II — 262
 Бетховен Л. I — 30, 49, 442; II — 138
 Бехер Й. II — 370
 Белий II — 131
 Белінський В. Г. I — 416; II — 323
 Бельський В. II — 207
 Бельчиков М. Ф. I — 282; II — 266
 «Библиотека поэта» I — 370
 «Биробиджанская звезда» I — 235; II — 242
 Бичко В. В. I — 407; II — 319
 Бичко Н. I. I — 407
 Бікбай Б. II — 381
 Білецька М. Р. I — 248, 318, 363; II — 248, 283
 Білецький О. I. I — 248, 252, 316, 318, 363, 364, 371, 375; II — 131, 168, 197, 211, 220, 248, 282, 283, 302, 306, 307, 310, 334, 376, 385, 391, 394
 Білова В. С. I — 447; II — 336
 Білодід І. К. I — 459; II — 340
 Білоус Д. Г. I — 256, 462, 466; II — 251, 302, 391
 «Більшовик» II — 201
 «Більшовик Ніжинщини» I — 201
 «Більшовицька зброя» II — 229
 Блакитний В. М. I — 11, 23, 33, 34, 52, 58, 59, 77, 125, 194, 336, 393, 412, 461; II — 123, 125, 126, 140, 153, 164, 184, 368, 372, 374
 Близнюк А. Я. I — 349; II — 296
 Блок О. О. I — 147; II — 114, 131, 136, 199, 369
 «Блокнот агітатора» II — 149
 Блор Е. II — 207
 Блюдо І. Д. II — 122, 124, 209
 Бобинський В. П. I — 426; II — 328
 Богачук О. Г. I — 311; II — 280
 Богданов Ф. II — 397
 Богуславський К. Є. I — 56; II — 152
 Богушевич Ф. II — 388
 Божиллов Б. II — 397
 Божко С. З. II — 347, 355, 356
 Бойко I — 229
 Бойко В. I — 158
 Бойченко О. М. I — 284, 309; II — 267, 278
 «Большевик» II — 279
 Бонч-Бруевич В. Д. I — 246; II — 247
 Бордуляк Т. II — 366
 Борисполець — див. Сайко М. П.
 Борканюк О. О. I — 326; II — 286
 «Боротьба» II — 368
 Бортник I — 238
 Борян Г. II — 263
 Ботев Х. I — 251, 280, 352; II — 250, 272, 387, 390
 Бочарова I — 287
 Браз А. II — 223
 Браз Л. I — 199; II — 223
 Брандес Г. I — 122; II — 182
 Браун М. Л. I — 171, 174, 178—180, 204, 206, 214, 215, 248, 257, 456; II — 196, 209—211, 213, 214, 219, 220, 225, 228, 253, 335, 378
 Брізе II — 223
 Бровка П. У. I — 316; II — 283, 329, 374
 Бровкін С. С. II — 156
 Броневський В. II — 373
 Броун А. Д. I — 208; II — 226
 Броун В. Й. I — 207, 208; II — 226
 Брюсов В. Я. I — 20, 40, 58; II — 134, 166, 329
 Бузескул В. П. II — 165, 371
 Буквін I — 295; II — 272
 Булаховська Ю. Л. I — 237; II — 243
 Булаховський Л. А. I — 238, 263; II — 243, 256, 380, 381
 Бунін I. II — 305
 Бурачек М. Г. I — 89, 231; II — 126, 170
 Бурачек О. I. I — 231
 Бурбони II — 146
 Буряцька Г. Є. I — 388; II — 312
 Буряченкова У. II — 345
 Бусалов I — 235
 Буценко Г. I — 387
 Буценко Т. I — 387; II — 312
 Вагнер Р. I — 116; II — 181, 225
 Вазов І. II — 264, 388, 390
 Вакаров Д. О. I — 326; II — 286
 «Вапліте» II — 148, 159 — 161, 364
 Варавва О. П. I — 39; II — 143
 Вареня Г. Д. I — 445; II — 335

- Варченко М. П. I — 183; II — 216
 Васи́левська В. II — 380, 384
 Васи́льєв І. Я. I — 378, 379; II — 308
 Васи́льченко С. В. I — 17, 37, 66, 121, 368; II — 132, 164, 180, 288, 368, 373
 Васнецов В. II — 365
 Вахнянин А. II — 125
 Вахтангов Є. Б. I — 213; II — 228
 «В бой за Родину» II — 238
 Величко М. I — 197; II — 212
 Величков О. С. I — 375; II — 307
 Величкова Н. О. I — 375
 Венцлова А. Т. I — 304, 306; II — 275, 276, 389
 Вергілій II — 159
 Верещакін В. В. II — 291, 292
 Вериківська І. М. II — 146
 Вериківський М. І. I — 40, 45; II — 130, 143, 146, 370
 «Весь» II — 136
 Верховинець В. М. II — 126, 397
 Вєрьовка Г. Г. I — 25, 29, 42, 44, 154, 160, 174, 220, 240, 253, 264, 331, 374, 428, 442; II — 128, 130, 136, 138, 145, 150, 250, 289, 307, 370, 397
 «Вечерня Москва» I — 341
 «Вечірній Київ» I — 464
 Веянь А. II — 323
 Винниченко В. II — 308, 368
 Виноградов В. В. I — 296, 430; II — 221, 273, 329
 Вирган І. О. II — 149, 273
 Вишня Остап I — 271, 281, 312, 349, 412; II — 164, 261, 265, 266, 280, 321, 382 — 384
 Виштак С. Д. I — 303, 432; II — 275
 Вівдиченко І. І. I — 305, 330; II — 276
 Візе В. Ю. I — 148; II — 199
 Візир М. П. II — 129
 «Вікна» I — 426; II — 327, 328
 Віліньська М. О. — див. Вовчок Марко
 Віллемер М. I — 421
 «Вільне життя» II — 391
 Вінчі Л. І — 295; II — 146, 272
 «Вісник» — див. «Літературно-науковий вісник»
 «Вісті ВУЦВК» I — 23, 25, 28, 48, 49, 53, 412; II — 148, 204, 214, 320, 369, 371, 373
 «Вітчизна» I — 286, 311, 464; II — 226, 230, 231, 246, 248, 252, 266, 282, 289, 291, 295, 310, 321, 331, 331, 337, 338, 340
 Владимирський Г. Д. I — 179; II — 214
 Владич Л. В. I — 446; II — 336
 Власовський Ф. I — 461
 Воблій К. Г. I — 219, 253; II — 231, 250
 Вовчик-Блакитна М. В. II — 125
 Вовчок Марко I — 282, 287—290, 319, 320; II — 233, 267, 269, 284, 288
 Войков П. Л. I — 73; II — 161
 Войтинська І — 176; II — 212
 Волинець Л. О. I — 397; II — 315
 Волинець М. А. I — 397; II — 315
 Волошин М. I — 158
 «Волошки» II — 223
 Вольтер I — 202; II — 159, 224
 «Вопросы жизни» II — 136
 «Вопросы философии» I — 314; II — 281
 Воробйов I — 168
 Воровський I — 143
 Вороний М. К. I — 84, 353; II — 126, 168, 223, 298
 Вороний М. М. I — 84; II — 168
 Воронцов II — 207
 Ворошилов К. Є. I — 333; II — 289
 «Восток» I — 33; II — 140
 «Вперед» II — 212
 Врубель М. II — 365
 «Всероссийская кочегарка» II — 178
 «Всесвіт» I — 48, 53; II — 148, 170
 Вургун С. II — 385
 Габузян В. (М.) — див. Алазан В.
 Гаврилюк О. I — 299, 426; II — 273, 328
 Гагарін Ю. О. II — 317
 Гадзінські I — 72
 Гадзінський В. А. II — 160
 Газі I — 86
 Гайдай З. М. I — 464; II — 342
 Гайдн Й. II — 305
 Галабуцька О. I — 158
 Галайда Гнат — див. Хоткевич Г. М.
 Галан Я. О. I — 426; II — 327, 328
 Гальченко С. А. II — 209, 246
 Гамсахурдіа К. I — 98; II — 174, 175
 Гамсун К. I — 38, 50; II — 142
 Гарнакерьян А. I — 214
 «Гарт» I — 25; II — 136

- Гартний Ц. II — 371
 «Гартоплуг» I — 25; II — 136
 «Гасло» I — 9
 Гатов О. Б. I — 301, 340, 348; II — 131, 189, 192, 209, 274, 292, 296, 371
 Гафиз I — 421; II — 325
 Гафурі М. Н. I — 218, 354, 427, 454; II — 328, 379, 390, 396
 Гезюд I — 121; II — 182
 Гейне Г. I — 122; II — 157, 182
 Гельвецій II — 159
 Германов А. I — 383; II — 310
 Германов Ф. I — 461
 Герцен II — 371
 Гете Й. В. I — 105, 122, 421; II — 143, 177, 182
 Гілевський В. I. I — 407; II — 319
 Гільов М. I — 217; II — 230
 Гірник М. А. I — 311; II — 280
 Гладстєрн А. Н. II — 372
 Гламиченко Л. I — 227
 Глебова М. М. II — 359
 Глібов Л. I. I — 223, 437; II — 162, 233, 288
 Глієр Р. М. I — 464; II — 126, 342
 Глузман О. С. I — 250; II — 249
 Глушко I — 407; II — 319
 Глушков П. II — 397
 Глуценко М. П. II — 164
 Глуценко С. Т. II — 349, 354
 Гнатюк М. П. I — 414, 415; II — 322
 Гоббс II — 159
 Гоголь М. В. I — 225, 294, 416; II — 182, 233, 250, 271, 323, 389
 Гойя Ф. Х. I — 95; II — 173
 Голованівський С. О. I — 217, 218; II — 230, 231
 Головенченко Ф. М. I — 251, 461; II — 250, 341
 Головка А. В. I — 277, 348; II — 200, 264, 296, 374, 383
 Голоскевич Г. К. I — 13; II — 127
 Гольбах II — 159
 Гомер I — 40, 122, 422; II — 182
 Го Можо I — 312; II — 280
 Гонтаренко В. I. I — 442; II — 334
 Гончар О. Т. I — 375
 Гончаренко І. II — 212, 393
 Гончарук З. В. I — 280, 289; II — 264, 265, 269
 Горбунов І. Ф. I — 223; II — 233, 365
 Гордійчук М. М. II — 333
 Городецький С. П. II — 305, 385
 Городецької Я. II — 249, 380, 381
 Горська О. Г. I — 46, 62, 64; II — 147
 Горький Максим I — 71, 132, 163, 179, 180, 216, 258, 277, 295, 307, 342, 343, 374, 378, 388, 399, 422; II — 114, 151, 157, 187, 196, 206, 214, 219, 221, 241, 272, 287, 333, 363, 368, 371, 373, 374, 376, 378, 383
 Готвальд К. II — 276
 Гофштейн Д. Н. I — 125, 145—147, 149, 161, 162, 187; II — 148, 198, 200, 218, 375, 381
 Гоян Я. II — 204
 Грабовський П. А. I — 146, 461; II — 199, 288
 «Гракан терт» II — 199, 229, 372, 378, 395
 Граціанський М. П. I — 100; II — 175
 Гречуха М. С. I — 227; II — 236
 Грибоедов О. С. I — 210; II — 226
 Григор'єв I — 464
 Григорян К. Н. I — 312; II — 281
 Гриневич Г. Д. II — 295
 Гріг Е. I — 30; II — 138
 Грінберг М. В. I — 373; II — 306
 Грінченко Б. Д. I — 80; II — 125, 166
 «Громада» II — 243
 «Громадський друг» I — 416; II — 323
 «Гроно» II — 218, 219, 222, 223, 236, 255
 Гросс Г. II — 370
 Грот Я. I — 301; II — 274
 Грубешлієва М. I — 340, 415; II — 293, 322
 Грудницька М. С. I — 242; II — 245
 Грушевський М. С. I — 233; II — 155, 241, 308
 Губар О. II — 394
 Губенко П. М. — див. Вишня Остап
 Губенко-Маслюченко В. О. I — 281, 412; II — 321
 Губергіц I — 419, 120
 Гулак-Артемовський С. II — 219
 Гурамшвілі Д. I — 156; II — 202, 203, 376, 387
 Гюго В. II — 157
 Давидови II — 260
 Давидовський Г. II — 279
 Дадіані Ш. М. I — 332; II — 289
 Даніелян I — 276; II — 263
 Данін Д. С. I — 205; II — 225
 Данте А. I — 26, 54; II — 151

- Данькевич К. П — 397
 Дарбінян М. І — 79
 Дейпека Л. С. І — 448; ІІ — 337
 Дейч О. Й. І — 335; ІІ — 290
 Демущький П. Д. І — 73; ІІ — 126, 161, 345, 367
 Демченко М. І — 176
 Демченко М. С. І — 154; ІІ — 201
 Дем'ячук І — 310
 Денікін І — 31
 Державін М. С. І — 280; ІІ — 264
 Джаліль М. І — 453, 454; ІІ — 339, 396
 Джамбул Д. І — 175, 176, 296, 356; ІІ — 211, 212, 273, 376
 Джамі І — 424; ІІ — 325
 Джунь А. ІІ — 373
 Дзержинський Ф. Е. ІІ — 209, 223
 Дмитров Г. М. ІІ — 289, 387
 Дідеріх І — 102
 Дідро ІІ — 159
 Дір ІІ — 359
 «Ді роите велт» І — 37
 Дмитерко Г. Н. І — 397
 Дмитерко Л. Д. І — 397; ІІ — 223, 315, 377
 Дмитренко В. І. ІІ — 239, 240
 Дмитрівва О. М. І — 365, 366; ІІ — 303
 «Дніпро» І — 453; ІІ — 131, 132, 135, 140, 154, 203, 233, 256, 338, 384
 Дніпровський І. Д. І — 35, 50, 52, 65, 66, 73, 103, 124, 126, 141, 142, 341; ІІ — 141, 149, 150, 156, 157, 177, 183, 184, 197, 293
 Добриловський Є. І — 461; ІІ — 367
 Добролюбов І — 382, 394
 Довгаль О. ІІ — 269
 Довженко В. Д. ІІ — 397
 Довженко О. П. І — 213, 221, 381; ІІ — 228, 275, 311, 380
 Доленго-Піскорська Л. В. І — 59; ІІ — 153
 «Донбас» — див. «Забой»
 Донелайтіс К. І — 321; ІІ — 285
 Донець Г. П. І — 304, 314, 327, 424, 447; ІІ — 121, 275, 281, 287, 324
 Донцов І — 41
 Дорошенко І — 185
 Дорошенко К. Ф. ІІ — 304
 Дорошенко Т. Д. І — 320, 367, 435, 444; ІІ — 204, 251, 284, 392, 300, 304, 331, 334
 Дорофейський М. С. ІІ — 94, 95
 Досвітній О. ІІ — 142, 145, 370, 371
 Достоевський Ф. М. І — 41; ІІ — 143
 Драгоманов М. П. І — 237, 416; ІІ — 153, 157, 158, 243, 322
 Драч І. ІІ — 394, 397
 Дремлюга М. ІІ — 397
 Дрилинг А. Ф. І — 451; ІІ — 338
 Дроздов ІІ — 267
 Дротенко М. І — 308
 «Дружба народів» І — 258, 272, 309, 351; ІІ — 253, 261, 278
 Дружинін О. В. ІІ — 206
 Дубковецька Є. І — 275
 Дубовий І. Н. ІІ — 337
 Дудко В. І. ІІ — 124, 125
 Думанський А. В. І — 273; ІІ — 262
 Дунаєвський І. О. ІІ — 225
 Дурдуківський В. ІІ — 127
 Дурдуківський С. Ф. І — 354; ІІ — 298
 Душечкін О. І. І — 462; ІІ — 341
 Дюма ІІ — 306
 Дяченко Т. С. І — 240
 Еллан В. — див. Блакитний В. М.
 Елланська В. М. І — 11; ІІ — 125
 Елланська Г. В. ІІ — 125
 Елланський В. М. — див. Блакитний В. М.
 Енвері І — 421; ІІ — 325
 Енгельс Ф. І — 51, 150, 163, 166, 186, 416.
 Еренбург І. Г. І — 245, 266, 283, 293, 351, 396, 444; ІІ — 246, 247, 257, 267, 271, 314, 334, 368
 Євєнко А. Ф. І — 241; ІІ — 244, 393
 Євтушевський І — 223
 Єлин-Пелин І — 387; ІІ — 312
 Єрофєєв О. С. ІІ — 258
 Єселевський О. І — 162, 231; ІІ — 239
 Єсенін С. О. І — 37; ІІ — 141
 Єфіменко І — 212; ІІ — 227
 Єфіменко В. І — 211; ІІ — 226
 Єфімовський І. С. І — 115, 461; ІІ — 180, 181, 344
 Єфімов М. Ю. ІІ — 233
 Єфремов С. О. І — 14, 34; ІІ — 128
 Житецький П. Г. І — 416; ІІ — 323
 «Жовтєня» ІІ — 201
 «Жовтєнь» І — 464
 «Жовтєня зоря» І — 392; ІІ — 314
 Жук М. І. ІІ — 122, 393
 Жуковський І. — 177

- Жуковський Г. II — 397
 Жулинський М. Г. II — 176
 Журавський В. В. I — 326
 Журбенко Л.— див. Лукіяно-
 вич Д. Я.
 Журлива О. К. II — 345
 Забашта Л. В. II — 397
 «За більшовицькі кадри» II — 212
 «Забой» I — 108; II — 178
 Заболотна З. М. I — 234, 399; II —
 242
 Заболотний В. Г. I — 220, 232, 235,
 316, 399; II — 232, 240, 242, 282,
 316
 Загорська М. II — 367
 Загул Д. Ю. I — 26, 34, 55, 68;
 II — 137, 368, 373
 «Закарпатська правда» II — 286
 Залілов М. М. — див. Джаліль М.
 Заньковецька М. К. I — 131; II —
 147, 187, 200, 203
 «За победу» II — 234
 «Запорізька правда» II — 218
 «За Радянську Україну» I — 217;
 II — 230
 Зарецький М. II — 371
 «Заря Востока» II — 202, 335, 396
 Заславський Д. Й. II — 322
 Затопський В. П. I — 148; II — 199
 Захаренко І — 229
 «За честь Родины» II — 235
 «Защитник Отечества» II — 240,
 241
 Збанацький Ю. О. I — 423; II — 325
 «Звезда» I — 167, 442; II — 207, 334
 Звягінцева В. К. I — 250, 266, 272,
 273; II — 249, 258, 262, 380, 383,
 385
 Зегерс А. I — 401; II — 316
 Зелінський К. Л. I — 178; II — 213
 Землячка В. С. II — 382
 «Земська неділя» I — 9; II — 124
 Зеров М. К. I — 15, 26, 39, 41, 55;
 II — 129, 130, 136, 138, 143, 151,
 181, 363, 370
 Зидаров Н. I — 383; II — 310, 397
 Зінченко І — 220
 Зленко Г. II — 123
 «Знамя» I — 269; II — 246, 259, 314
 Золотаренко Ю. Г. II — 345
 Золотарьов І — 464
 «Золотое руно» II — 136
 Золя Е. I — 210; II — 226
 «Зоря» II — 131, 168, 207
 Зорян Р. В. I — 385; II — 311
 Зорян С. II — 390, 395
 Іванко В. Л. I — 254; II — 251
 Іванко У. О. I — 158
 Іванов — див. Безпощадний П. Г.
 Іванов-Меженко Ю. О.— див. Ме-
 женко Ю. О.
 Івченко (Коваленко) Л. М. I — 31,
 38; II — 139, 142
 Івченко М. Є. I — 17, 29, 31, 38;
 II — 132, 138, 139, 142
 Ігнат'єв О. О. I — 202; II — 224
 Ізмайлов Ф. II — 357
 Ізмірлієв Х. Д.— див. Смирнен-
 ський Х.
 Ільський І — 237, 238, 245
 Інал-Іпа Ш. Д. I — 446; II — 336
 Іоаннісян А. І. I — 182, 303; II —
 171, 172, 215, 275, 328, 328
 Іоаннісян Б. I — 182; II — 215
 Іоаннісян Є. I — 182; II — 215
 Іоаннісян З. Є. I — 94, 110, 111,
 180, 181, 270, 271, 303; II — 172,
 179, 214, 215, 260, 275
 Іоаннісян І. I — 79, 89, 110, 111,
 180—182, 270, 271, 303, 345, 390,
 424, 428; II — 164—166, 171, 172,
 180, 214, 215, 260, 326 — 329, 372
 Іоаннісян С. II — 215
 Ісаакян А. С. I — 79, 215, 317, 329,
 345; II — 165, 166, 229, 283, 288,
 372, 378, 391
 Ісаковський М. В. I — 306; II —
 277
 Іщенко Є. М. I — 446; II — 336, 396
 Іщук А. О. I — 315; II — 282, 390
 «Известия» I — 146, 166, 414; II —
 363
 «Известия»—див. «Радянська Жи-
 томирщина»
 «Иллюстрированная газета» I —
 266; II — 257
 Іжакевич І. С. I — 267; II — 258
 Йорданс Я. I — 42; II — 144
 Йосипчук І — 157; II — 204
 Йофан Б. М. I — 213; II — 228
 Кабалевський Д. II — 387
 «Кабардинська правда» II — 388
 «Кадри» II — 372
 Казка А. В. I — 16, 24, 47, 78, 97,
 100, 106; II — 132, 147, 164, 173,
 175
 Казка Г. П. I — 97
 Калиниченко В. Ф. I — 198; II —
 223

- Калінін М. І. I — 282; II — 348, 360
Калосв Б. І — 317
Калюжна М. О. II — 348
Калюжна-Курильцева В. В. II — 348
Каменская Т. І — 210; II — 226
Камнов — див. Полевий Б. М.
Канеп-Косенко А. В. I — 307; II — 277
Кант II — 159
Кантемір II — 159
Карабан П. І — 263; II — 256
Караваєва А. О. I — 458, 459; II — 340
Каракач І. II — 291
Кармелюк II — 308
«Карпатська правда» — див. «Закарпатська правда»
Карпенко-Карий І. II — 219, 288
Карпушенко І. II — 255
Карпушенко М. II — 327
Касян В. І. I — 254, 426; II — 123, 251, 338
Качнельсон А. І. I — 442; II — 240, 320
«Квартали» I — 32; II — 139
Квасневська С. І. I — 429; II — 329
Квітка К. В. I — 339; II — 292
Квітка-Основ'яненко Г. Ф. I — 18; II — 133
Квітко Б. І — 337, 350, 389, 440; II — 291, 297, 312, 333
Квітко Л. М. I — 145—148, 151, 153, 337, 350, 351, 389, 440; II — 148, 157, 187, 199, 201, 216, 229, 291, 297, 312, 333, 374
Кедрін Д. Б. I — 441, 442; II — 333, 380
Кенер Ів., Кенір — див. Глібов Л. І.
Кибальчич М. II — 301
Кибальчич М. А. II — 234
«Кизил Башкортостан» II — 383
Кизя Л. Б. I — 308; II — 278
«Киевская старина» II — 166
«Киевский пролетарий» — див. «Пролетарська правда»
«Київ» II — 234, 239
«Київська правда» I — 378; II — 153, 308, 385
Кирейко В. Д. II — 397
Кириленко І. У. I — 147, 148, 151, 152; II — 199, 374, 375
Кирило II — 251
Кирлюк Є. П. I — 232; II — 240, 263
Кирієнко П. Є. I — 233; II — 241
Кир'янов С. Л. I — 262, 263; II — 256
Кіров І — 142, 204; II — 197
Кірсанов С. І. I — 263; II — 256
Клименко Н. І — 424
Кліссак Т. П. I — 221; II — 232
Ключья А. II — 315
Кобизський Х. II — 93
Кобилецький Ю. (І.) С. I — 235, 452; II — 242, 338
Кобилиця II — 378
Кобилянська О. II — 288, 378
Кобилянський В. II — 368
Коваленко Г. А. I — 33; II — 140
Коваленко О. В. I — 68; II — 157
Коваленкова Л. — див. Івченко (Коваленко) Л. М.
Ковалинський М. ІІ. II — 247
Ковалівський А. П. I — 411; II — 165, 168, 177, 180, 320, 371—373, 394
Коваль Д. I — 288
Ковжун П. II — 368
Ковпак С. А. I — 258; II — 253, 282, 289, 348, 385
Ковтунова Г. I — 227
Кожевников В. М. I — 269; II — 259
Козаченко В. П. I — 465; II — 343
Козаченко Г. II — 279
Козицька З. М. I — 293 — 295, 336; II — 270
Козицький П. О. I — 40, 56, 292, 294, 295, 336; II — 126, 127, 130, 143, 241, 270—272, 291, 370, 381, 397
Козланюк П. С. I — 426; II — 327, 328
Козленко А. Я. I — 362; II — 302
Козленко Я. Ф. I — 364; II — 302
Козловський І. С. I — 464; II — 342
Козолуп Г. Ф. I — 190, 191; II — 219
Колас Я. I — 184, 297, 298, 300; II — 157, 273, 274, 371, 389
Колесник П. Й. I — 417; II — 323, 373
Колесникова Л. М. I — 453; II — 338
Колічев О. II — 305
Коломієць О. Г. — див. Тичина О. Г.
Коломієць П. I — 170; II — 209
Комаров М. Ф. I — 354; II — 298
Комісарова М. І. I — 171, 173, 175, 178, 180, 206, 245, 248; II — 209, 210, 214, 335

- «Комсомолец України» II — 196
«Комсомольская правда» I — 431, 446; II — 265, 335
«Комсомольское знамя» II — 226, 335
«Комуна» II — 229
«Комуніст» (газ.) I — 70, 71, 120, 131, 133, 142; II — 143, 158—160, 188, 230, 235, 259, 376, 378, 379
«Комуніст» (груз. газ.) II — 396
«Коммунист» I — 310; II — 279
«Коммунист» (вірм. газ.) II — 255, 313, 391
«Комуністичний шлях» II — 204, 375
Конічев К. І. I — 338; II — 291, 292
Коновал І. II — 366, 369
Коновал І. О. II — 366
Коновал М. II — 350, 353, 354
Коновал П. II — 350, 366
Кононенко І — 334; II — 290
Копиленко О. II — 134, 300, 373—375
Кошиця Д. Д. I — 179, 184; II — 214, 216
Кореневич О. А. I — 192
Корнєв Б. І. II — 202
Корнійчук О. Є. I — 207, 235, 308, 338, 463; II — 198, 225, 242, 291, 374, 384
Короленко В. Г. II — 365
Корольчук О. І. I — 47; II — 147
Коротич В. II — 394
Коротченко Д. С. I — 305; II — 276
Корреджо А. I — 42; II — 144
Корюн М. I — 330; II — 288, 394
Коряк В. Д. I — 22, 23, 25, 50; II — 135, 136, 149
Косарик Д. М. I — 212, 241, 310, 402, 421, 462, 466; II — 227, 273, 279, 302, 316, 324, 385, 387, 391, 393
Косач М. П. — див. Обачний М. П.
Косенко В. С. I — 307; II — 277, 397
Косинка Г. М. I — 16; II — 131
Космодем'янська В. I — 233, 280; II — 241
Косолапов В. І — 439; II — 333
Костер Ш. II — 241
Костина І. М. I — 274, 275, 279, 287, 288, 298, 300, 311, 314, 385, 398, 400, 404; II — 142, 263, 276, 279, 280, 285, 288, 303, 313, 314, 316, 330
Костирко П. Ф. II — 200
Костюченко II — 246
Костюченко С. П. I — 254
Косяченко Г. II — 156
Котляров М. П. I — 265; II — 257
Котовський І — 160, 206, 445; II — 182, 204, 205, 207, 209—211, 214, 253, 335, 375, 376, 378
Коттон Е. I — 432; II — 275
Коховський В. II — 288
Коцюбинська К. Я. I — 265, 310; II — 257, 278
Коцюбинська М. Х. I — 265; II — 257
Коцюбинський М. М. I — 43, 132, 175, 209, 244, 277 339, 353, 362, 368, 417, 420, 422, 423, 428, 437, 461; II — 122, 125, 132, 145, 167, 180, 181, 187, 210, 211, 241, 257, 264, 288, 292, 323, 325, 328, 341, 344, 366, 376, 377, 381, 382, 388, 390, 394, 395
Коцюбинський Х. М. I — 233, 265; II — 241, 278, 381
Коцюр Г. Д. I — 96
Коцюр Д. Ф. I — 29, 96; II — 138
Кочар Р. К. I — 259; II — 254
Кочевський В. II — 288, 329, 394
Кочерга І. А. I — 223, 225; II — 200, 232, 374
Кочиян І — 409
Кошиць II — 129
«Краматорська правда» I — 108
Красицький Ф. С. II — 126
«Красная звезда» I — 414; II — 243
«Красная новь» II — 181
«Красный флот» I — 296; II — 272
«Красноармейская иллюстрированная газета» — див. «Иллюстрированная газета»
Кратко Б. II — 360
Крачковський І. Ю. II — 140
«Крестьянка» II — 333
Кривошей І. I — 82; II — 167
Кривошей І. С. I — 422, 461; II — 332
Кривоший Г. I — 461
Крижанівський С. А. I — 267; II — 249, 258
Крилов І. А. II — 383, 385, 388
Кримський А. Ю. I — 32, 33, 35; II — 139, 140, 156, 165
Кричевський В. Г. II — 131, 200
Кропивницький М. II — 288
Кротевич Є. М. I — 366; II — 303
Крушельницький М. М. I — 310; II — 278
Ксьонз Н. II — 373

- Кудаш С. Ф. I — 230, 260, 298, 299, 301, 317, 425, 427; II — 238, 255, 273, 283, 327, 328, 381, 382, 384
 Кудашева М. С. I — 261, 425, 427; II — 239, 255, 327
 Кузнецов II — 246
 Кузьмин II — 95
 Кузьминський О. С. I — 219, 220; II — 231
 Куїнджі А. І. I — 37; II — 141
 Куклін Я. С. I — 343; II — 294
 Кулик З. II — 280
 Кулик І. Ю. I — 200; II — 371, 373
 Куліш П. О. I — 59, 67, 70; II — 153, 157, 158
 «Культура і життя» — див. «Культура і побут»
 «Культура і побут» I — 53; II — 150
 Кундзіч О. І. II — 200
 Купала Янка I — 124, 127, 146, 184, 237, 310; II — 167, 183, 185, 198, 279, 371, 389
 Курбас Л. І. I — 19; II — 129, 130, 133, 368, 370
 Кургінян Ш. I — 79; II — 165
 Куриленко С. I — 80; II — 167
 Кутепоп П. I — 461
 Кухтенко І. І. I — 264
 Кучер В. С. I — 280, 390, 402, 408, 456, 457; II — 265, 313, 317, 319, 340
 Кучер Г. Ф. I — 280, 390, 408, 456; II — 265, 313, 319, 340
 Кушніров А. II — 148
 Кюлявков К. П. I — 264; II — 255
 Кюхельбекер В. К. II — 262

 Лавренцова Л. П. I — 231
 Лаврушин В. Ф. I — 407; II — 318
 Лавуазьє I — 105; II — 177
 Лазаренко Г. II — 373
 Ланге Ф. А. I — 416; II — 323
 Ланков Н. І. — 383; II — 310
 Лашко Н. І. — 158
 Ле І. I — 147; II — 199, 354, 375
 Лебединець А. II — 397
 Левитська Г. І. I — 359; II — 300
 Левитський Л. І. I — 359; II — 300
 Левицький Ів. — див. Лукіянович Д. Я.
 Левицький Ф. В. I — 109; II — 179
 Лейбніц II — 159
 Лейтес І — 237
 Лемешев С. Я. I — 464; II — 342
 Ленау Н. І. — 33; II — 140

 Ленін В. І. I — 42, 51, 162, 166, 169, 256, 302, 342, 358, 378, 385—387, 390, 396, 401, 407, 432, 438, 445, 457; II — 117, 163, 192, 195, 207, 273, 316, 335, 370, 373, 385, 391
 «Лепіновим шляхом» I — 389; II — 313
 «Ленинградская правда» I — 173
 Лейрот Е. II — 187
 Леонов Л. М. I — 270; II — 250, 260
 Леонтович М. Д. I — 13—15, 53, 56, 57, 189, 213, 361, 460; II — 121, 126—130, 136, 138, 142—145, 150—152, 301, 369, 370
 Лермонтов М. Ю. I — 13, 101, 236, 237, 361; II — 176, 301
 Лесажа А. Р. I — 202; II — 159, 224
 Леско П. II — 146
 «Лесная промышленность» I — 446; II — 335
 Лессінг I — 105; II — 177
 Лещинська М. II — 247
 Либединський Ю. М. I — 362; II — 302
 Лисенко А. В. I — 327, 328; II — 287
 Лисенко Г. А. I — 327, 328
 Лисенко М. В. I — 154, 189, 310, 353, 354, 460, 464; II — 125, 128, 133, 202, 279, 287, 298, 301, 369
 Лисенко О. М. I — 328; II — 287
 Литвиненко-Вольгемут М. І. I — 405; II — 318
 Лихацький І. I — 193; II — 220
 Лихотинський М. А. II — 347, 353, 356
 Лі Гі Єн II — 387
 Лібіх Ю. I — 166; II — 207
 Лібкнехт К. I — 23; II — 370
 Лідін В. II — 241
 Ліндсей Д. II — 387
 Лінцова Є. П. I — 339; II — 292
 «Література да холовнеба» II — 395
 «Література і мастацтво» II — 274
 «Література і мистецтво» I — 225, 235, 300; II — 231, 233, 236 — 238, 241, 242, 272, 380, 382
 «Література і мистецтво» — див. «Культура і побут»
 «Література ір мянас» I — 438; II — 332, 393, 395
 «Література, наука, мистецтво» — див. «Культура і побут»
 «Літературна газета» I — 223—225,

- 228, 230; II — 198, 202—205, 211, 216, 224, 237, 242, 251, 262, 267, 391
- «Літературна Україна» II — 123, 124, 126, 131, 133, 134, 137, 138, 141, 144, 149, 151, 162, 163, 167, 168, 175, 176, 184, 187, 188, 196, 197, 207, 208, 220, 222, 227, 231, 234—236, 297, 311, 335, 394—397
- «Літературная газета» I — 284, 348, 378, 401; II — 141, 212, 259, 267, 289, 295, 296, 335, 374, 375, 394, 397
- «Літературний Донбас» — див. «Забой»
- «Літературний журнал» I — 217; II — 197, 230, 374—378, 384—388, 391, 392
- «Літературний журнал» — див. «Червоний шлях»
- «Літературно-артистичне товариство» II — 168
- «Літературно-науковий вісник» I — 15, 461; II — 130, 131, 297, 341, 358, 366, 368
- «Літературные мечтания» I — 416; II — 323
- Лісняк В. А. I — 187, 200, 225, 227; II — 218, 245
- Лісовий П. II — 373
- Логвапов П. М. I — 343; II — 294
- Лозинська Л. О. I — 248
- Лозинська Т. Г. I — 242, 261, 262, 266, 272, 273, 290, 296, 360, 361, 371, 372, 399, 405, 418—420, 428, 432, 434, 440, 442, 445; II — 245, 258
- Лозинський Г. Н. II — 273
- Лойцкер Д. М. II — 422
- Лойцкер Ю. Б. I — 422, 425; II — 325
- Ломопосов І — 105; II — 159, 177
- Лонгфело Г. У. II — 199
- Лордкінанідзе К. II — 374
- Лукіан П — 159
- Лукианович Д. Я. I — 431; II — 329, 330
- Лукрецій П. К. II — 151
- Луначарская С. I — 160
- Луначарський А. В. I — 415; II — 322
- Лупевич І. Д. — див. Купала Янка
- Луцький Ю. II — 147
- Любенко Н. II — 348, 351—353, 355, 356
- Любимий А. I — 407; II — 318
- Любченко А. П. I — 38, 46, 62—64, 66, 68, 120, 121, 123, 209; II — 142, 147, 154, 155, 157, 181—183, 226, 371
- Людкевич С. П. I — 464; II — 342, 367
- Людвік XIV II — 146
- Львов І. П. I — 359, 456; II — 300
- Львов О. II — 253
- Магеровський В. К. I — 25, 37, 44, 57, 174; II — 136, 142, 145
- Мазунов В. I — 461
- Мазауркевич О. Р. I — 327, 329, 344, 385; II — 286—288, 295, 310
- Майборода Г. II — 397
- Майборода П. II — 338
- Майдан — див. Загул Д. Ю.
- Майброва М. II — 370
- Майфет Г. Й. II — 371
- Макаревський П. II — 345
- Макаренко О. С. I — 229; II — 381
- Маковей О. II — 181, 288
- Малецький М. I — 81
- Малишко А. С. I — 217, 218, 410, 411; II — 200, 230, 231, 320, 354, 375, 380
- Малишко І. О. I — 411
- Малкіна-Дейч Є. К. I — 335; II — 290
- Малуша Г. С. I — 244; II — 226, 227
- Малько М. А. I — 21; II — 134, 135
- Мамікоян В. О. I — 217, 235, 240—242; II — 230, 242
- Манжура І. II — 288
- Мани Г. I — 237; II — 243
- Мануїльський Д. З. II — 248, 394
- Мануйлов В. І. II — 176
- Марджанішвілі К. I — 98; II — 175
- Марджанов К. О. — див. Марджанішвілі К.
- Маркіш П. II — 148
- Маркович О. В. I — 223, 437; II — 233
- Маркс К. I — 51, 150, 163, 166, 186, 416; II — 207
- Мартич Ю. М. I — 220; II — 232
- Мартович Л. I — 65; II — 155, 288
- Марцинкевич М. II — 354
- Марченко М. II — 338
- Маршак С. Я. I — 143, 147; II — 197, 199, 377, 379
- Мар'яненко І. О. I — 250; II — 126, 249

- Масенко Т. Г. I — 66, 216, 218, 271; II — 134, 157, 185, 229 — 231, 249, 261
- Масютин Ю. М. I — 56; II — 152
- Матусовський М. Л. I — 205; II — 225
- Матящук В. I — 449; II — 337
- Маштоц М. I — 410; II — 320
- Малковський В. В. I — 28, 98, 189, 210, 213, 226, 394, 418; II — 137, 174, 196, 207, 253, 261, 363, 378
- Меженко Ю. О. I — 14, 25, 410; II — 126, 128, 136, 320
- Мейерхольд В. Е. I — 76; II — 163
- Мелешко І. О. I — 228; II — 237
- Мелік-Пашаєв О. Ж. I — 464; II — 342
- Мельниченко І. II — 398
- Мережка — див. Козланок П. С.
- Мерінг Ф. Ф. II — 203
- Мефодій II — 251
- Микита Волокита — див. Поліщук В. Л.
- Микитенко А. І. I — 228; II — 237
- Микитенко І. К. I — 157, 460; II — 198, 204, 341, 374, 397
- Микиша М. В. I — 464, 465; II — 342
- Мирний Панас I — 68; II — 125, 173, 288
- Мисик В. О. I — 16, 17, 23, 35, 61, 65, 66, 88, 97, 110, 111, 122, 207, 212, 267, 338, 459; II — 121, 131, 132, 135, 141, 154, 156, 170, 179, 180, 225, 227, 258, 291, 341, 372
- Мисник П. Д. I — 220; II — 223, 224
- «Мистецтво» I — 113; II — 333
- «Мистецтво» II — 170, 368
- Михайлів Ю. II — 127, 130
- Михайлов М. О. II — 265
- Михайлюк-Філіпович М. А. I — 101; II — 176
- Мишуга О. В. I — 464, 465; II — 342
- Мікеланджело Б. I — 42, 193; II — 144, 220
- Мільтон Д. I — 54; II — 151
- Міллер I — 235; II — 242
- Міньковецький Д. I — 391; II — 313
- Міхновський М. І. I — 33; II — 140
- Міцкевич А. I — 438; II — 386
- Міцкевич К. М. — див. Колас Якуб
- Мкртчян К. Г. II — 288
- Могилянська Л. М. I — 70; II — 158
- Могилянський Д. М. — див. Тась Д. М.
- Могилянський М. М. I — 21—23, 32—34, 36, 38, 53, 57—61, 64—67, 69, 70, 73—76, 84, 94, 101, 119; II — 134, 135, 137, 139 — 141, 143, 150, 152—155, 157, 158, 161, 163, 173, 176, 364
- «Мозаїка» II — 147
- Мозговенкова О. I — 188, 190; II — 218, 219
- Мойся І. Л. — див. Ле І.
- Мокрив Ю. II — 381
- Моддавський Д. М. I — 393; II — 314
- «Молодая гвардия» I — 236, 379; II — 220, 252, 308, 380, 386, 397
- «Молодий більшовик» II — 186, 203, 215
- «Молодий письменник» I — 156; II — 202
- «Молодий театр» I — 19; II — 133
- «Молодняк» I — 156; II — 203
- «Молодой ленинец» I — 281; II — 265, 266
- Молчанов П. II — 279
- «Монд» II — 164
- Морачевська С. М. I — 102, 103, 107, 346, 437; II — 177, 178, 295, 371
- Моргаско П. II — 236
- Моргенштерн Х. I — 33; II — 139
- Мороз Г. I — 158
- Моцарт В. II — 305
- «Музаге» II — 170, 320
- «Музика» I — 45, 56; II — 130, 147, 152
- «Музика — масам» II — 147
- Мурзін Л. Ф. II — 266
- Мусаєлян В. I — 191, 192; II — 219, 220
- Мусоргський М. П. I — 154, 189; II — 202
- Мятлев І. II — 305
- Навої А. I — 436; II — 331, 395
- «На врага!» II — 235
- Нагнибіда М. II — 249
- «Наддніпрянська правда» II — 227
- Назаревський О. А. I — 349; II — 296
- Назаренко І. Д. I — 286; II — 268
- Накоряков І — 140, 252; II — 196
- Наморадзе Г. А. I — 373; II — 306
- Нарбут Г. І. I — 213; II — 228

- «Народы Азії и Африки» II — 168
«Народна творчість» I — 202; II — 224
«Народний Китай» I — 298
«Народний учитель» I — 48; II — 148
Нарський I — 314
«На рубеже Востока» II — 202
Нарубіна Г. I — 214
«Наукові записки» I — 375
«Наша родина» I — 169
Несдлий З. I — 45, 159; II — 146, 370
Неизвестна I — 227
Некрасов М. О. I — 213; II — 157, 228
Нелень I — 229
Нестеров М. II — 365
Нестеров П. М. II — 359
Нестор-літописець II — 205
Нехода I. II — 245
Нечиталюк М. II — 236
Нецадименко Р. II — 130
Нізамі I — 421; II — 325
Ніковський А. В. I — 8; II — 123
Ніколаєвська О. II — 253
Нікулін Л. В. I — 319; II — 281
Нобель А. Б. II — 334
«Нова громада» I — 78; II — 143, 164
«Нова культура» II — 370
«Нова рада» I — 10, 11; II — 125, 357, 358, 368
«Новая жизнь» II — 124
Новицький О. М. I — 465; II — 343
Новиченко Л. М. I — 235, 236; II — 242, 379, 391
«Нові шляхи» II — 370
«Новый журнал для всех» II — 124
«Новый мир» I — 351, 361; II — 172
Ноздрин А. С. I — 105, 114, 116, 147, 151, 152, 280; II — 177, 264
Ноздрина М. I — 151, 152
Ньютон II — 159
Обачний М. П. II — 367
Обухова Н. А. I — 464; II — 342
Ованесян О. — див. Иоаннісян I.
Ованісян — див. Иоаннісян I.
Овідій I — 117; II — 181
«Огонек» I — 270, 390, 398; II — 220, 313, 393, 379
Огонісянц С. II — 288
Одовський О. I. II — 262
Ожерельєв В. П. I — 430—432; II — 329, 330
Озеров Л. А. I — 238, 241, 243, 245, 247, 249, 250, 257, 261 — 263, 265, 266, 269, 272, 273, 282, 284, 290, 296, 309, 313, 315, 333, 337, 344, 345, 359—361, 370—372, 377, 379, 384, 390, 398 — 400, 404, 405, 418, 419, 428, 432 — 434, 439, 441, 442, 445, 449, 450, 452, 455—457; II — 243, 245, 246, 248, 249, 252, 253, 255 — 257, 259, 261, 262, 266, 267, 269, 272, 273, 278, 282, 289, 291, 295, 297, 300, 301, 305, 306, 308, 310, 315, 316, 318, 324, 328, 330, 331, 333—335, 337, 338, 340, 383, 392, 393, 397
Озерова О. Л. I — 273, 290, 296, 334, 344, 360, 361, 399, 405, 440, 445; II — 297, 335
О'Кейсі Шон II — 245, 381, 384
«Октябрь» I — 175, 258, 260, 387; II — 211, 253, 270, 280, 312
Олег II — 359
Олексюк С. Й. — див. Тудор С.
Олесь О. II — 199, 370
Орджонікідзе I — 316
Осадчий I — 329, 330
«Основа» I — 9; II — 123, 124
Остапенко I — 302
Осьмачка Т. I — 16, 36, 49, 57; II — 131, 149
Павлик М. Ч. I — 416; II — 323
Павличко Д. II — 397
Павлов I — 464
Павлов Т. Д. I — 257, 320, 334, 425; II — 252, 284, 289, 327, 387
Павлюк А. К. I — 42, 108, 145, 159, 192, 197, 208, 243; II — 121, 126, 144, 145, 141, 159—161, 175, 178, 184, 188, 200, 201, 205, 220, 222, 226, 245, 357, 358, 360—362
Павлюк В. А. I — 85, 87, 89, 173; II — 169
Павлюк К. О. I — 243; II — 245
Пазовський А. М. I — 464; II — 342
Паламарчук Л. Х. I — 242; II — 245
Палецькіс Ю. І. I — 321; II — 285
Паліашвілі З. П. I — 189; II — 208
Палладін О. II — 387
Пальмін І. II — 305
«Пам'ятники України» II — 123, 294

- Панів А. С. I — 66; II — 156, 167, 371
- Панов М. I — 455; II — 340
- Панфьоров Ф. I. I — 341, 337, 387, 388; II — 280, 291
- Панченко П. М. I — 372, 400; II — 220, 270, 306
- Панч П. Й. I — 50, 60, 67, 94, 96, 218, 277, 398; II — 149, 155, 156, 198, 315, 371, 373—375, 383
- Папазян В. К. I — 268; II — 259
- Папарук Б. П. I — 112, 129; II — 180
- Папарук К. К. I — 12, 16, 20, 25, 36, 37, 43, 44, 47—49, 53—55, 58, 59, 62, 63, 66, 71, 72, 74—76, 78, 83, 86, 87, 90, 91, 93, 94, 96—100, 102, 103, 105—107, 110—113, 115, 119, 120, 122, 124—128, 130—133, 144—148, 150—153, 156, 157, 159, 160, 161, 163—166, 168, 169, 177, 182, 185, 187, 221, 224, 226, 230—232, 234—237, 239, 242, 244, 248, 249, 266, 271—273, 275, 276, 278—281, 287, 288, 298—301, 304—307, 310, 311, 313, 314, 321, 328, 330, 338, 344, 356, 357, 364, 398, 399, 402, 425; II — 125, 187, 208, 213, 236, 264, 292, 354, 395
- Папарук (Тичина) Л. П. I — 11—13, 15, 16, 18, 20—22, 25, 28—30, 36, 42—44, 46—56, 58, 62—65, 70—78, 80—83, 85—88, 90—100, 102, 103, 105—108, 110—113, 115, 116, 118—133, 141—157, 159—170, 173, 175, 177, 180, 182, 183, 185—188, 204, 206, 208, 209, 211, 212, 217, 221, 224, 226, 230—239, 242—244, 248, 249, 251, 260, 265, 266, 271—282, 287, 288, 290, 291, 298—302, 304—308, 310, 312—314, 320, 321, 328, 329, 333, 338, 344, 345, 348, 356—358, 363, 364, 369—372, 381, 383, 384, 391, 398—400, 402, 404, 405, 407, 412, 414, 415, 418—420, 423, 425, 426, 428, 433—435, 439—441, 443, 446, 448, 450, 451, 454, 456, 457; II — 121, 125, 126, 131, 133—138, 141, 142, 144—158, 160—164, 166, 167, 169—188, 196—211, 213, 215—218, 226, 236, 238, 239, 241—244, 247, 248, 263—265, 268, 269, 273—281, 285, 287, 288, 299, 309, 311, 316, 317, 322, 324, 326, 327, 334, 339, 350, 363, 372, 373
- Партицький О. II — 125
- Парфенова Н. М. I — 346; II — 295
- Пархоменко Д. М. I — 83; II — 167, 168
- Патканян Р. II — 166
- Паторжинський І. I — 433
- Патяк А. Ф. I — 148, 149; II — 199, 200
- Пащенко О. С. I — 426; II — 328
- Пащин М. П. I — 268
- Педа П. М. I — 405; II — 318
- Пердерсен — див. Гамсун К.
- Первомайський Л. С. II — 200
- Перепелюк В. М. II — 393
- Перерівський — див. Козла-нюк П. С.
- Пересащенко І — 330
- «Перець» II — 266
- Пестовський В. О. — див. Пяст В.
- Петефі Ш. I — 157
- Петлішенко — див. Мар'яненко І. О.
- Петлюра С. II — 359
- Петрицький А. Г. II — 368
- Петровська Л. I — 176
- Петровський Г. І. I — 394
- Петровський Д. II — 184
- Петровський І. I — 461
- Петькун І — 437
- Пешков О. М. — див. Горький М.
- Пик А. I — 439; II — 333
- Пилинська М. М. I — 50, 126, 141, 242, 341, 458; II — 149, 150, 184, 196, 245, 293
- Пилинська-Чілінгарова О. М. I — 50, 124, 141, 242, 341; II — 149, 150, 177, 183, 196, 197, 245, 293
- Пилишенко С. В. II — 131, 139, 306, 371
- Пильняк Б. А. I — 25; II — 136
- Пирогов О. С. I — 464; II — 342
- Підмогильний В. П. I — 16; II — 131, 358, 359
- Підсуха О. М. I — 273, 291, 312, 314; II — 262, 270, 280, 281, 387
- Пікандер II — 305
- Піскорський К. II — 153
- Плакцій С. З. I — 229; II — 237, 238, 381
- Платон І — 141; II — 197
- Плевако М. А. I — 23, 24; II — 135
- Пліешканс Я. К. — див. Райніс Я.
- Плюйгер І — 334; II — 290
- Плоткін Г. II — 249
- «Победитель» I — 302; II — 275
- Погрібняк II — 351
- Подвойська Л. М. I — 291; II — 270
- Подвойська М. I — 382
- Подвойська О. I — 382

- Подвойська О. М. I — 225, 391; II — 286
- Подвойська О. Я. I — 382, 383
- Подвойська-Дідрікіль Н. А. I — 264, 291, 292, 310, 382, 383; II — 163, 256, 270
- Подвойська-Свердова Н. М. I — 347, 348, 351, 357, 358, 369, 371, 380, 384, 391, 423; II — 163, 234, 282, 286, 296, 297, 299, 305, 309, 310, 313, 314, 326
- Подвойський Л. М. I — 291, 347, 348, 351, 382, 391, 392; II — 270, 286, 296, 297, 309, 310
- Подвойський М. І. I — 76, 80, 81, 97, 223, 259, 264, 266, 291, 332, 333, 347, 351, 352, 358, 371, 382, 383, 391, 392, 394, 395, 431, 432, 437; II — 122, 162, 163, 166, 233, 234, 254, 256, 257, 270, 286, 296, 310, 330, 365, 368, 382
- Подвойські I — 391, 423; II — 286
- «Под знаменем марксизма» I — 151, 153; II — 200
- По Е. I — 150; II — 200
- «Поэзия Советской Украины» I — 204
- Полевой Б. М. I — 367; II — 304
- Полетика Ю. I — 15; II — 131
- Полек Г. В. I — 245; II — 247
- Полішук В. Л. I — 14, 72; II — 129, 142, 145, 167, 345, 349, 355, 370, 371
- Полонський Я. П. I — 213; II — 228, 305
- Полотай А. М. I — 387; II — 312
- Полянов Д. І. I — 247; II — 248
- Понов Д. І.— див. Полянов Д. І.
- Попов П. М. I — 203, 336; II — 224, 290
- Попов С. I — 414
- Попова В. П. I — 336
- Попович З. П. I — 225; II — 235
- Посмітний М. О. I — 431; II — 330
- Поступальський І. С. I — 191, 192, 361; II — 176, 219
- Потапов І — 238
- «Правда» I — 146, 156, 334, 414; II — 217, 220, 243, 249, 268, 278, 335, 373, 375, 377—386, 390, 391, 394, 396
- «Правда» — див. «Закарпатська правда»
- «Правда Востока» II — 357
- «Правда Украины» II — 243, 245, 248, 252, 255, 260, 383, 385
- «Прапор» II — 178, 183, 196, 197, 245, 293
- Пригара М. II — 249
- Примаченко М. О. II — 396
- Присяжнюк К. Ф. II — 295
- Прістлі Б. Д. II — 384
- «Пролетарий»—див. «Соціалістична Харківщина»
- «Пролетарська правда» I — 60; II — 153, 202, 259, 361, 372—374, 377
- Проліско Н. I — 176
- Прометей II — 298
- Прутовий — див. Козланюк П. С.
- Пушкін О. С. I — 26, 56, 100, 105, 132, 147, 150, 157, 159, 160, 166, 269, 270, 354, 377, 416, 454; II — 157, 204, 205, 207, 259, 270, 271, 305, 315, 375, 376, 387
- Пчілка О. II — 181, 367
- Пшавела В. I — 156; II — 202, 203
- Пяль Е. II — 252
- Пяст В. I — 24; II — 136
- П'ятаков Л. Л. I — 118; II — 181
- П'ятишкін П. С. II — 385
- Рабинович Л. II — 156
- Рабинович Ш. Н.— див. Шолом Алейхем
- «Рада» II — 367
- Радевський Х. В. I — 355; II — 298
- Радищев І — 105; II — 159, 177
- «Радуга» II — 209—211, 213, 214, 225, 228, 274
- «Радянська Житомирщина» I — 313, 449; II — 337
- «Радянська культура» — див. «Культура і побут»
- «Радянська література» I — 139, 351; II — 175, 181, 242, 376
- «Радянське мистецтво» II — 387
- «Радянська музика» II — 147
- «Радянська освіта» II — 384, 386
- «Радянська Україна» I — 236, 242, 288; II — 160, 204, 243, 248
- «Радянська школа» II — 286, 287, 389
- «Радянське літературознавство» II — 129, 136, 139, 140, 143, 151, 152, 157, 173
- «Радянське письменство» I — 207; II — 226
- «Радянський фронт» I — 115
- Расвський В. Ф. II — 365
- Разікашвілі Л. П.— див. Пшавела В.
- Разумов Г. І. I — 446; II — 396

- Райніс Я. І — 156, 439, 466; ІІ — 203, 343, 395
 Райт Р. І — 237; ІІ — 243
 Райх З. М. І — 76; ІІ — 163
 Рамазанов Г. З. ІІ — 396
 Рафаель С. І — 42; ІІ — 144
 Ребро П. П. ІІ — 218
 Револьт І — 380
 Ревуцька К. О. І — 450; ІІ — 337
 Ревуцький Л. М. І — 189; ІІ — 219, 397
 Рейзен М. Й. І — 464; ІІ — 342
 Реньє А. Ф. І — 74; ІІ — 161
 Реріх М. К. І — 371; ІІ — 306
 Речмедін В. О. І — 447; ІІ — 336, 338
 Резник Л. Б. І — 145, 149; ІІ — 198
 Рєпін І. Ю. І — 165; ІІ — 206, 276
 Рибак Є. Є. І — 413
 Рибак Н. С. І — 218, 223, 313, 413; ІІ — 231, 236, 281, 321, 381
 Рибоцький І — 139, 370; ІІ — 194, 305
 Рилєєв К. Ф. ІІ — 262
 Рильський М. Т. І — 16, 20, 26, 28, 44, 91, 123, 212, 225, 316, 360, 465; ІІ — 131, 137, 145, 161, 164, 171, 200, 227, 230, 238, 249, 252, 283, 293, 298, 364, 366, 375, 378 — 381, 383, 385
 Римський-Корсаков М. А. І — 189, 310; ІІ — 151, 207, 278, 279
 Ритман-Фетісов І — 218; ІІ — 231
 Ріттер П. Г. ІІ — 165, 168, 320, 371
 Робер Ю. І — 210; ІІ — 226
 Рожавська Ю. ІІ — 397
 Рождественський В. О. І — 263; ІІ — 256
 Ройзенберг І. В. ІІ — див. Владич Л. В.
 Розенфельд І. М. ІІ — 124
 Роллан ІІ — 224, 363
 Романко П. О. ІІ — 343, 348, 350, 351, 354, 355
 Романович-Ткаченко В. ІІ — 135
 Романович-Ткаченко Н. Д. І — 15, 21—23, 25, 32, 36, 39, 58—60, 67, 69, 70, 73, 84, 101; ІІ — 130, 135, 136, 153, 154, 158
 Романченко І. С. І — 415; ІІ — 322
 Ронч І. А. ІІ — 374
 Росович Володимир — див. Талан Я. О.
 Ротач П. П. ІІ — 217
 Рубан І — 194; ІІ — 221
 Рубенс П. П. І — 42; ІІ — 144
 Рубінштейн А. ІІ — 228
 Рублевський О. І — 145; ІІ — 198
 Руданський С. ІІ — 219, 288
 Руденський Я. І — 235; ІІ — 242
 Руднев В. В. ІІ — 385
 Руднев С. В. І — 258; ІІ — 253, 282, 385
 Рудченко П. Я. — див. Мирний Панас
 Румі Д. І — 421; ІІ — 325
 Рунов І. І — 375
 Русин І. С. І — 306; ІІ — 276
 «Русский современник» І — 24
 Руссо Ж. Ж. ІІ — 159
 Руствелі Ш. І — 98, 170, 184, 445, 448, 450; ІІ — 175, 209, 335, 375, 396
 Рябінін П. ІІ — 309
 Рябінін Ю. І — 381; ІІ — 309
 Рябініна О. П. І — 128, 204, 248, 252, 462; ІІ — 185, 225, 248, 250
 Рябова А. І — 227
 Ряпо А. О. І — 325
 Ряпо Я. П. І — 324; ІІ — 165, 285
 Сааді І — 65, 424; ІІ — 155
 Савицька М. В. ІІ — 99, 357, 365
 Савицький Г. В. І — 7; ІІ — 123, 344, 348, 349, 356
 Савицький І. ІІ — 94, 95
 Савченко Я. Г. І — 57; ІІ — 152, 368
 Садовський М. К. І — 124; ІІ — 124, 179, 183, 187, 296, 367, 368
 Садоф'єв І. І. І — 172, 173; ІІ — 210
 Саєнко М. Ф. І — 422; ІІ — 325
 Саєнко О. Ф. І — 422; ІІ — 325
 Сайко М. П. І — 41, 52; ІІ — 144, 150
 Саксаганський П. К. ІІ — 126
 Салтиков-Щедрін М. Є. ІІ — 323
 Самійленки І — 9; ІІ — 124
 Самійленко В. І. І — 41, 51, 53, 59; ІІ — 124, 143, 149, 150, 233, 367
 Самійленко О. С. І — 41
 Сажаровець Т. ІІ — 373
 Сапухін П. А. ІІ — 156
 Сармен А. С. І — 401; ІІ — 316
 Сар'ян М. С. І — 385, 386; ІІ — 311
 Сатилганов Т. — див. Токтогул С.
 Свердлов А. Я. І — 358, 371; ІІ — 286, 297
 Свердлов Я. М. І — 371; ІІ — 286, 297
 Свердлов-Новгородцева К. Т. І — 351, 371; ІІ — 297

- Свердлови І — 325, 351, 369, 380, 391, 423; ІІ — 286
- Светлов М. ІІ — 278
- Свідзінський В. Ю. І — 121; ІІ — 182
- «Світло» І — 13; ІІ — 128, 367
- Сегаль І — 245
- Сегбосян — див. Шант Л.
- «Селянська правда» І — 23
- Семянюк І. Ю. — див. Черемшина М.
- Семенко М. ІІ — 137, 368
- Семичастний В. Ю. ІІ — 265, 266
- Сенгалевиц М. Я. І — 222, 341; ІІ — 232, 294
- Сениця П. І. І — 45, 69; ІІ — 146, 157, 397
- Сенченко І. Ю. І — 217, 236; ІІ — 230, 252
- Серпін Л. С. І — 335; ІІ — 290
- Сеспель М. ІІ — 389
- Сидоренко М. М. І — 455; ІІ — 340
- Симоненко В. ІІ — 394
- Симонов К. М. І — 205; ІІ — 225
- Сироватко І — 464
- «Сільські новини» ІІ — 124
- Скакун М. М. І — 357; ІІ — 299
- Сковорода Г. С. І — 18, 28, 70, 122, 188, 195, 198—202, 246; ІІ — 133, 224, 247, 308, 369, 370, 376, 377, 380, 385
- Скорульський М. А. І — 278; ІІ — 254, 397
- Скрипчинська-Верьовка Е. П. І — 154, 160, 374; ІІ — 150, 307
- Скрябін О. М. І — 49, 71, 213; ІІ — 110, 149
- «Славяне» І — 247
- Слейшко І — 314
- Слісаренко О. ІІ — 368
- Словацький Ю. І — 48, 156; ІІ — 148, 157
- «Смена» ІІ — 210
- Сметана В. І — 45, 159, 189; ІІ — 146, 205
- Смирненський Х. І — 375; ІІ — 307, 395
- Смілянський Л. І. І — 225, 230, 304, 332, 417, 420; ІІ — 235, 238, 289, 323, 324, 381
- Смолич Ю. К. І — 236, 326, 386, 387; ІІ — 242, 286, 312, 358, 359, 374
- «Сніп» ІІ — 140
- Собінов Л. В. І — 131; ІІ — 187
- Соболь І — 234
- «Советакан Айастан» ІІ — 311
- «Советакан граканатюн» ІІ — 164, 172, 214, 311
- «Советская Киргизия» І — 296; ІІ — 272
- «Советская литература» ІІ — 335
- «Советская молодежь» ІІ — 267
- «Советская музыка» І — 315, 457; ІІ — 282
- «Советская Украина» І — 301, 327, 371, 398; ІІ — 235, 274, 287, 379
- «Советский патриот» ІІ — 329
- «Совет Узбекистони» ІІ — 395
- Согомонян Е. А. — див. Чаренц Е.
- Соловйов О. С. І — 362; ІІ — 301
- Соловцов М. М. ІІ — 359
- Соломон І — 70; ІІ — 159, 160
- Сонін П. — див. Глібов Л. І.
- Сонцвіт Василь — див. Поліщук В. Л.
- Сорока Г. ІІ — 306
- Сорока О. ІІ — 377
- Сорочан Е. ІІ — 319
- Сосюра В. М. І — 58, 259, 355; ІІ — 153, 167, 249, 255, 268, 298, 359, 371, 375, 380, 383, 384, 386
- Сосюра М. Г. ІІ — 298
- Софокл І — 54; ІІ — 151
- Софронів А. В. І — 269, 390, 395; ІІ — 259, 313, 314
- «Соціалістична Харківщина» І — 142, 217; ІІ — 197, 230, 373
- «Соціалістическая Якутия» І — 312; ІІ — 280
- Спаський С. І — 210
- Спіноза І — 71; ІІ — 159, 160
- Спіров І — 214
- «Ставропольская правда» І — 292
- Сталін І — 154, 169, 173, 176, 221, 244, 255, 256, 272, 283, 297, 302; ІІ — 245, 248
- «Сталинское племя» І — 210; ІІ — 226, 295, 385
- Стамбулов — див. Броун В. Й.
- Станіславова О. Ю. І — 464; ІІ — 342
- Старицький М. П. ІІ — 179, 219, 288, 367
- Стасов В. В. І — 312; ІІ — 280
- Стейнбек Д. Е. І — 237; ІІ — 243
- Стельмах М. І — 214, 225, 409; ІІ — 200, 228, 245, 249, 319, 333, 377
- Степанюк Б. П. І — 406, 422, 425; ІІ — 318, 327
- Степовий Я. С. ІІ — 126, 129, 130, 279, 369, 370, 397
- Стефанік В. С. І — 72, 354; ІІ — 160, 288

- Стеценко К. Г. I — 353, 354, 413, 434; II — 127, 129, 199, 333, 367, 369, 394, 395, 397
 Стеценко Л. Ф. I — 201; II — 224
 Сторожев I — 289
 Стоянов Л. I — 340, 415, II — 293, 322, 389
 Стражеско М. Д. I — 108, 319, 359; II — 284, 300, 381
 Струтинський В. Г. I — 304, 306, 312; II — 276, 289
 Ступницький М. I — 9; II — 124, 129
 Ступнікер I — 270; II — 260
 «Сузір'я» I — 447; II — 336
 Сук В. I. I — 464; II — 342
 Сумароков II — 159
 Сундукян Г. II — 388
 Суриков I. II — 305
 Сурков О. II — 387
 «Східний світ» I — 79; II — 165, 168, 172
 «Сяйво» II — 368
 Табідзе Г. II — 202
 Тагор Р. II — 114, 363
 Тажибаєв А. Т. I — 217; II — 230
 Талвір О. П. I — 361, 369; II — 301, 304
 Тамарченко Д. О. II — 263
 Танєв С. I. I — 213; II — 228
 Таран Н. М. I — 336; II — 291
 Таранушенко С. А. I — 19; II — 133
 Тарасов Е. П. I — 394, 431
 Тарасов С. Н. I — 288; II — 269
 Тарковський А. II — 190—195
 Тарловський М. I — 296
 Таруський М. I — 214
 Тась Д. М. I — 26, 60, 65, 70, 73; II — 153, 155, 158
 Татаренко Л. С. I — 335; II — 290
 Твардовський О. Т. I — 259; II — 254
 «Театр» II — 233
 Тележинський С. II — 127
 Тельнюк С. В. II — 188, 190, 193, 195, 341, 397
 Теңдюк Л. М. I — 423; II — 326
 Тер-Григорян В. С. — див. Терян В.
 Терещенко М. II — 368
 Терещенко М. I. I — 268; II — 161, 249, 258, 375, 385, 388
 Терещенко П. I. I — 261; II — 255
 Терлецький В. М. I — 414; II — 322
 Терян В. I — 79; II — 165
 Тесленко А. II — 288
 Теунов Х. I. I — 288; II — 269
 Тиверець Б. — див. Загул Д. Ю.
 Тимофєєв II — 221
 Тимошенко I — 229
 Тимошенко О. А. II — 347, 349, 356
 Тимченко Б. II — 187
 Титаренко П. Г. I — 322; II — 285
 Тихонов В. II — 280
 Тихонов М. С. I — 140, 256; II — 141, 251, 385
 Тичина В. М. I — 102, 103; II — 176, 177
 Тичина В. Б. I — 178, 225, 228, 235, 246; II — 213, 229, 235, 236, 242
 Тичина Вс. М. I — 247; II — 247
 Тичина Г. Т. II — 123, 125, 357, 365
 Тичина Г. Г. I — 7—11, 20—22, 25, 28, 29, 42, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 56, 62, 72, 74, 75, 78, 80—85, 89, 92, 93, 107, 110, 113, 116, 118, 122, 125, 126, 130, 144, 148, 152, 156, 165, 216, 230, 231, 234, 239, 240, 246, 248, 249, 320, 461; II — 123—125, 135, 136, 138, 139, 144—148, 150, 152, 162, 167—169, 184, 186, 197, 198, 203, 229, 239, 244, 248, 249, 284, 286, 347, 369, 390
 Тичина Ёфр. Г. I — 7—9, 20, 22, 25, 29, 72, 82, 89, 92, 93, 96, 99, 100, 102, 104, 105, 107, 108, 110, 111, 113, 114, 125—127, 130, 131, 144, 146, 152, 153, 163, 164, 174, 183, 185, 246, 356; II — 100, 122, 187, 350—352, 387
 Тичина I. Г. I — 7, 8, 10, 11, 28, 29, 44, 80, 82, 89, 90, 92, 93, 96, 99, 100, 104, 110—119, 153, 165, 167, 234, 246, 249; II — 123, 176, 208, 344, 350
 Тичина Л. М. I — 21, 246; II — 135, 247
 Тичина Л. Л. I — 409; II — 319
 Тичина М. Г. I — 8, 10, 48; II — 123, 125, 135, 369
 Тичина Н. Г. I — 48; II — 343, 344, 346, 348, 352, 354, 355, 370
 Тичина (Коломієць) О. Г. I — 8—11, 49, 53, 72, 78, 93, 96—98, 107, 167, 231, 234, 240, 246, 249, 438; II — 123, 174, 208, 239, 332, 345, 346, 355
 Тичина О. II — 166
 Тичина О. I — 22, 72, 82, 102, 103, 106, 107, 110, 111, 116, 119, 121, 144; II — 160, 176—178, 343, 344, 348, 355, 372

- Тичина О. М. I — 21, 80, 81, 83, 165, 231, 234, 240, 246; II — 135, 166, 167, 178, 180, 239, 382
- Тичина П. Г. I — 9, 47, 48, 51, 81, 114, 118, 125, 151, 356; II — 123, 147, 149, 169, 200, 356, 371
- Тичина Т. II — 166
- Тичина Т. П. I — 230, 239, 240, 246, 249, 324; II — 239
- Тичина С. І. I — 81, 115; II — 167
- Тичина Ю. Є. I — 231, 240, 321; II — 138, 162, 167, 229, 239, 244, 248, 284
- Тичинін II — 122, 125
- Ткаченко В. Д. I — 214; II — 228
- Ткаченко М. М. II — 380
- Тобілевич М. К. — див. Садовський М. К.
- Тодоров А. II — 397
- Токомбаєв А. I — 429; II — 329
- Токтогул С. I — 296; II — 273
- Толлер Е. I — 19; II — 134
- Толстой Л. I — 18, 71, 310, 354; II — 159, 160, 366
- Толстой О. II — 217, 377
- Толстой О. К. I — 213; II — 228, 305
- Тольятті П. I — 281, 287; II — 269
- Томашевський II — 221
- Топчян Е. С. I — 451; II — 338
- Торін В. Є. I — 183; II — 215
- Трипільський А. В. II — 338
- Тріоле Е. I — 462, 463; II — 341
- Тростянецький А. А. I — 226; II — 129, 236, 253
- Трошановська Н. В. I — 275; II — 263
- Трошенко К. Д. I — 241, 244; II — 245, 246
- «Труд» II — 243, 259, 382
- Тудор С. I — 426; II — 327
- Тукаєв Г. М. — див. Тукай Г.
- Тукай Г. I — 454, 465; II — 343, 393
- Туманян О. I — 79, 162, 185, 267, 312, 454; II — 165, 166, 199, 216, 281, 376—378, 383, 386, 389, 394
- Тушиці I — 151, 152
- Тушиця І. І. I — 437
- Тушиця М. І. I — 86, 93, 104, 105, 107, 112—117, 119, 125, 151, 152, 163, 177, 178, 182; II — 167, 169, 180, 200, 213
- Турбай І. Г. I — 414; II — 322
- Турганов Б. О. I — 191, 248, 251, 272; II — 219, 220, 248, 250, 253, 380, 382, 385
- Турсун-заде М. I — 455; II — 339
- Турорська Н. В. I — 240, 241; II — 244
- Турорський І. П. II — 244
- Турорський П. В. I — 240, 241; II — 244
- Туфан Х. Ф. I — 414
- Тютчев Ф. І. I — 199; II — 223
- Угневий II — 279
- Ужвій Н. II — 338
- «Узбекистон маданияти» II — 315
- Уйгун I — 435; II — 331
- «Україна» I — 434; II — 123—125, 300
- Українка Леся I — 39, 50, 189, 190, 206, 252, 368, 453, 461; II — 125, 249, 250, 256, 269, 278, 288, 292, 293, 318, 383, 385
- «Українська література» I — 220, 222—225; II — 186, 230, 231, 236
- «Українська музична газета» — див. «Музика»
- «Український робітник» II — 372
- «Український фольклор» — див. «Народна творчість»
- Ульджабаєв Д. II — 307
- Ульяненко І — 239
- Ульянова М. І. II — 373
- «Уральський сучасник» I — 210
- Усенко П. М. I — 183; II — 167, 200, 215, 371, 374
- Усикова Д. І. II — 347
- Утьосов Л. О. II — 225
- «Учительская газета» I — 239, 346; II — 244, 249, 295
- «Учительско дело» I — 375
- Ушаков М. М. I — 462; II — 181, 220, 264, 279, 341, 373, 374, 388
- Ушинський К. Д. II — 384
- Фадєєв О. О. I — 454; II — 339, 377
- Фальк Г. Б. I — 442; II — 331, 333
- Фалькевич І. М. II — 168, 177, 180, 320, 372, 373
- Фальківський Д. II — 348
- Фархат М. II — 393
- Фауст I — 26
- Федін К. О. I — 223; II — 233, 274
- Федько А. II — 349, 351
- Федькович Ю. (О.) А. I — 261, 354, 416; II — 219, 251, 288, 298, 378
- Фельдман В. А. I — 50, 52, 53, 373; II — 149, 306
- Фененко М. Д. I — 363, 405; II — 302
- Феодосій II — 94, 133, 357

- Фефер І. П. — 148, 373
 Филипович П. П. I — 26, 101, 102;
 II — 137, 176
 Філатов В. П. I — 259; II — 254
 Філіпенко А. Д. I — 335, 386; II —
 290, 312, 397
 Філіпенко А. Е. I — 386
 Філіпов О. М. I — 240; II — 244
 Філянська Є. І. I — 186; II — 217
 Філянський М. Г. I — 16; II — 132,
 217
 Фінінберг Е. II — 134, 148, 157,
 229
 Фінкельштейн М. Ш. — див. Мар-
 тич Ю. М.
 Фінько І — 229
 Фірдоусі А. М. I — 421; II — 325
 Флобер Г. I — 100; II — 175
 Фомін Є. П. I — 133; II — 188
 Фомуляєва М. А. I — 422, 425; II —
 227
 Фонвізін II — 159
 Франклін II — 159
 Франко І. Я. I — 202, 227, 334, 336,
 352—354, 368, 416, 431, 445,
 448, 450, 460—464; II — 130, 181,
 201, 211, 219, 224, 236, 269, 278,
 288, 289, 291, 297, 298, 335, 341,
 371, 376, 378—380, 384, 391, 395,
 396
 Фрідріх II — 159
 Фурнаджієв Н. II — 397

 Хайневський С. I — 31, 461; II —
 139
 Халіфман Е. I — 245; II — 247
 Хамза Х. Н. I — 396; II — 315
 Харченко А. II — 127
 Хвильовий М. Г. I — 22, 30—32, 34,
 39, 53, 58, 70, 80, 125; II — 129,
 135, 139, 140, 184
 Хетагуров К. Л. I — 447; II — 336,
 388, 392, 393
 Хижко М. П. I — 274; II — 262
 Хижняк I — 225
 Хікмет Н. Р. I — 280; II — 265, 391
 Хінкулов Л. Ф. I — 235, 236; II —
 242
 Хмельницький Б. II — 104
 Ходун-Школьний Г. I — 223, 233
 Хоменко І — 229
 Хоменко Я. А. I — 113, 124
 Хорва А. О. I — 325; II — 285
 «Хорурдаін Аїастан» II — 199, 374
 Хоткевич Г. М. I — 33; II — 140,
 367
 Хохлов К. П. I — 252, 253; II —
 250
 Хрущов М. С. I — 186, 387, 404;
 II — 217
 Хузангай П. П. I — 341, 457; II —
 293, 340

 Цатурян О. I — 79; II — 165, 166
 «Целтне» II — 372
 Цертелєв Д. II — 305
 Цилюрік В. С. I — 402
 Цимбал Т. І. I — 346; II — 296
 Цинговатова К. О. I — 360, 370,
 371, 376, 377; II — 300, 305, 307
 Цитович І. I — 461; II — 121
 «Ціня» II — 395

 Чавчавадзе І. II — 202
 Чайковський П. І. II — 226, 228,
 307, 396
 Чапківський О. II — 127, 130
 Чаплигін І — 50, 51
 Чаренц Е. I — 79; II — 165, 166
 Чарот М. II — 371
 Чачиков А. II — 192
 Чеканюк А. Т. II — 384
 «Червона зірка» II — 212
 Червоненко С. В. I — 464; II — 342
 «Червоний вінок» II — 368
 «Червоний перець» I — 115; II —
 181
 «Червоний Схід» — див. «Східний
 світ»
 «Червоний шлях» (журнал) I — 16,
 17, 22, 23, 25, 27, 34, 37, 41, 48,
 50, 94, 106, 108, 140, 144; II — 131,
 132, 135, 138, 139, 141, 142, 144,
 149, 151, 152, 155, 158, 168, 178,
 216, 320, 370
 «Червоні квіти» I — 37; II — 135,
 137, 142
 «Червоні щедрівки» I — 56
 Чередник-Дубова Н. Д. I — 449;
 II — 337
 Чередниченко В. І. I — 30; II —
 138
 Черемшина Марко I — 72; II —
 160, 288
 «Черниговская земская неделя» —
 див. «Земська неділя»
 Чернишевський М. Г. I — 182, 281,
 282, 382, 394, 433, 455; I — 215,
 265, 377, 390, 395
 Чернишов А. Ф. II — 131, 132,
 135, 141, 154, 183, 196, 197, 245,
 293

- Чернявський М. Ф. I — 24, 33; II — 136, 140
- Чехов А. П. I — 223, 316; II — 162, 233, 282, 365
- Чиковані С. I. I — 184, 250, 256; II — 216, 249, 252, 374, 396
- Чирков М. I — див. Рибакський
- Чистякова В. II — 130
- Чорний К. II — 389
- Чубар В. Я. I — 71; II — 158, 160
- Чубенко I — 464
- Чуйков В. I. I — 379; II — 309
- Чумак В. Г. II — 351, 368
- Чуприна К. II — 350
- Шагінян М. С. I — 274; II — 263, 374
- Шакір С. Ф. I — 453; II — 339
- Шант Л. I — 79; II — 166
- Шах-Азіз Є. II — 166
- Шаховський С. М. I — 354, 433; II — 236, 298, 330
- Шварцман О. М. I — 161, 162, 351, 422, 425; II — 148, 205
- Швачко К. II — 236
- Шведов Я. II — 305
- Швець В. С. I — 224—226, 454; II — 234—236, 245, 249, 339
- Швець М. I — 454; II — 339
- Шевелева Є. II — 381
- Шевченко Т. Г. I — 13, 39, 115, 150, 181, 182, 185, 190, 221, 224, 229, 232, 234, 281, 334, 339, 352, 354, 367, 368, 372, 404, 407, 410, 411, 415, 416, 420, 423, 424, 433, 438, 439, 454, 455, 460, 461; II — 105, 111, 126, 128, 131, 134, 141, 147, 149, 153, 157, 161, 172, 201, 204, 206, 214—217, 219, 225, 228, 231, 236, 237, 240, 242, 245, 249, 251, 256, 263—266, 269, 271, 275, 283, 287—289, 293, 298, 306—308, 315, 317, 318, 322, 325, 342, 343, 359, 360, 366, 368, 369, 375—378, 380, 381, 383, 386, 390, 393—396
- Шейдеман I — 160
- Шекспір У. I — 118—120, 126, 138, 163, 223, 377; II — 181, 182, 233
- Шеллі П. Б. I — 50, 52; II — 149
- Шенгелі Г. II — 188, 210
- Шеремет М. II — 249
- Шефле А. I — 416; II — 323
- Шехтер М. А. I — 292, 293, 296; II — 270, 272
- Шицуліни I — 112
- Шіллер I — 126, 421
- Шкневський Д. З. I — 220, 222
- Шкурупій М. II — 137
- Шлевич II — 234
- Шлейман П. С. — див. Карабан П.
- «Шлях Жовтня» I — 154; II — 202
- «Шлях освіти» II — 285
- «Шляхи мистецтва» I — 21, 116; II — 134, 370
- Шовкуненко О. В. I — 302; II — 274
- Шовкуненко О. О. I — 289, 302, 386; II — 123, 251, 269, 274
- Шогенцуков А. О. I — 288; II — 269
- Шолом Алейхем I — 367; II — 304
- Шолохов М. О. I — 342, 436, 442; II — 332, 334
- Шопен Ф. I — 30; II — 138, 301
- Шостакович Д. Д. I — 205, 213; II — 225
- Шпак М. I. II — 200
- Шпенглер О. I — 74, 76; II — 162
- Шпол Юліан — див. Яловий М.
- Штейнберг А. II — 190—195
- «Штурмспріт» I — 143; II — 197
- Шуйський Г. Т. I — 219, 220; II — 231
- Шумило М. М. I — 447, 448, 465; II — 336
- Шумський Ю. В. II — 258
- Шупик П. Л. I — 359
- Шутько Я. I. I — 284; II — 267
- Шушура Г. В. I — 357; II — 299
- Щербаківський Д. М. I — 73; II — 161
- Щипачов С. П. I — 213, 451; II — 228
- Щорс М. I — 244; II — 325, 337, 389
- Щурат В. I — 68; II — 157, 161
- «Юг» I — 9
- Юдіна В. В. I — 441; II — 333
- Юм II — 159
- «Юманіте» II — 371
- «Юний ленинець» II — 385
- «Юность» I — 394
- Юра Г. П. I — 19, 413; II — 133, 321
- Юра-Юрський О. П. I — 258, 272, 274, 294, 295, 315, 369, 415; II — 253, 261, 262, 272, 282, 305, 322, 393
- Юренко О. С. I — 284, 285; II — 267
- Юринець В. II — 371
- Ющенко О. Я. I — 225, 459; II — 121, 144, 150, 235, 340

- Яблонська Т. Н. I — 386; II — 311
Яворський Б. Л. I — 364; II — 126,
127, 301
Яга — див. Галан Я. О.
Яковлев П. II — 265, 266
Яловий М. I — 29, 50; II — 138
Ямпольський І. Г. I — 235; II —
242
Яновська Л. II — 125
Яновська Т. Ю. I — 268, 310; II —
278
Яновський П. I — 461
Яновський Ю. І. I — 188, 223, 225,
235, 268, 451; II — 174, 200, 201,
218, 252, 258, 278, 380, 381, 383,
384
Яремчук Г. Ф. — див. Кучер Г. Ф.
Ярошенко I — 229
Яструбецький Г. II — 127
Яцків М. Ю. I — 375; II — 307
Яченин I — 186, 187
«La Nervie» II — 197
«Die Literatur» I — 33
«Westen» I — 33
«Widnokreg» I — 444; II — 334
«Życie literackie» I — 351

ПОКАЖЧИК ТВОРІВ,
УМІЩЕНИХ У ПЕРШОМУ — ДВНАДЦЯТОМУ ТОМАХ
ДАНОГО ВИДАННЯ

ПОЕЗІЯ

- «А віліс наш — як вітер...» II, 488
А в цей час співали пісню III, 155—156
А. Є. Кримський (*Яким він уявлявся авторіві строж оцих*) II, 141—142
«А за Трипіллям на горі...» (На могилі Шевченка, III) I, 100
«А зоря на сході...» II, 534
«А іноді — немов джентльмен» (Живем комуною, IX) I, 209
Ай-Петрі (З кримського циклу) I, 399
А легко ж будь чудесним, молодим III, 27—28
Амвросій Бучма II, 462—463
«А між сосон, мов емаль...» III, 260
Антистрофа («Аероплани й усе довершенство техніки...») I, 132
Антистрофа («Грати Скрябіна тюремним наглядчачам...») XII (II) *, 110
Антистрофа («Дорослі й семилітні...») I, 130
Антистрофа («Іще й тоді, як над безмежною водою...») I, 134
Антистрофа («Місто в мальованих плакатах...») I, 148
Антистрофа («Найглибший, найвеличніший і разом з тим найпростіший зміст...») I, 146
Антистрофа («Налила голодним дітям молока...») I, 138
Антистрофа («Праві йдуть назад, але голову намагаються тримати вперед») I, 144
Антистрофа («Приставайте до партії, де на людину дивляться...») I, 140
Антистрофа («Трава росте, де захоче») I, 142
Антистрофа («Я ніколи не покохаю жінку, якій бракує слуху») I, 136
Арфами, арфами... I, 40
Архіватору-поету III, 247
«А там надворі за вікном...» III, 258
«Ах не смійтеся ви наді мною...» I, 287
«А чого не вмю?» III, 232
«...А що ж...» III, 265
«...А я, натхненний егоїст...» I, 521
А я у гай ходила... I, 65
А я у гай ходила [*Инсценізація*] I, 452
Балетна студія I, 358
Берізка II, 428
«...Біжи, біжи, ридай і падай...» I, 420
Білий голуб миру II, 536—537
«Білі голуби злетіли...» I, 425
«Біля Ватутіна я став...» II, 486
Біля озера у лісі III, 125—129
«Більше листя падає...» II, 409
Благородні вазони XII (II) 113—114
«Благословенні: матерія і просторінь...» (В космічному оркестрі, I) I, 153—154
«Блакить мою душу обвіяла...» I, 267
«Божевільний вітер божевільно боживсь...» I, 367—368
Болгарському народові II, 309—310
Босфор. Сон I, 541
«Брати, прощайте! Нових стріч!» I, 354
Будь здорова, Закарпатська Україно! II, 307—308

* Римські цифри у дужках означають першу і другу книги п'ятого, восьмого та дванадцятого томів.

- Вазов в Одесі (1888 р.) II, 381—384
- Вам не вдасться (Масова пісня) I, 411—412
- В Анкарі (1929 р.) III, 91—94
- В безсонну ніч (Думи про Україну) II, 221—223
- «В Берліні й Ессені...» I, 227
- «В гаю, в маю, у розмаю...» I, 328
- В гостях у пісняра Івана III, 19—21
- Великдень (Вулиця Кузнечна) I, 214
- «Великий Жовтень, щастя ти моє!» III, 264
- Великим брехунам (Відповідь декому) I, 186
- «Великим поетом ми вважаєм...» III, 297
- «Великі завдання — великі події...» II, 540
- Веління дня III, 165
- Верхари у 1905-му III, 83—86
- Весна (1942 р.) II, 228—230
- Весна (З Баратинського) I, 191
- «Весна встає, весна встає...» I, 451
- Весна. Пам'яті сестри Наталки I, 366
- «Вже би' заснув сиз вечір» (Із циклу «Сотворіння світу», II) I, 103
- «Вже славлять, співають...» (Мадонно моя., II) I, 109
- «Вигулюється там...» (Живем комуною, VIII) I, 208
- «Ви десь, мабуть, не з наших сел...» (Листи до поета, II) I, 106
- Ви знаєте, як липа шелестить... I, 278
- «Вийди, доню, подивися...» I, 389
- «Вийду, вийду за ворота...» I, 327
- Вийшла мати з дітьми в поле II, 348—349
- «Випив доброго вина...» (Пастелі, II) I, 62
- Високо знялись ми ввись III, 163
- Виховала Партія богатирів III, 123—124
- Відповідь бійцям на фронт II, 252
- Відповідь землякам I, 182
- Війна (I—II) I, 77—78
- Військо радянське в Берліні II, 320
- В ім'я людей II, 126—127
- В ім'я людини. На ХХІІ з'їзді КПРС III, 161—162
- Він не сказав ні слова II, 215—216
- «Він од Шевченка запозичив...» I, 522
- Вірменії II, 357
- Вітер (Енгармонійне) I, 56
- Вітер з України I, 169
- «Вітре, вітре мій, вітруньо!» I, 437
- «В'їжджаємо!» II, 472
- «В космічному оркестрі...» (В космічному оркестрі, III) I, 157
- «В лікарні я. В палаті темно...» II, 470
- В міжпланетні простори вікно III, 67—68
- «Вночі не сплю» III, 318
- «Вночі фаланги сняться, господарства» (Живем комуною, III) I, 203
- Воля непреложна II, 10—12
- «Все гомонять нам хвилі голубі...» II, 487
- В селі В'юнищах під час бурану III, 208—209
- В серці у моїм... I, 304—305
- «Всім народам в дні липневі...» III, 199—200
- «Встав на розвідку місяць повний...» I, 330
- «В темряві ночі тополи тріпочуть» I, 272
- В українським місті Львові... II, 103—104
- «Вулице Кузнечна...» I, 356
- Вулиця Кузнечна (Захід I. Захід II. Охляло сонце... Великдень. Перше травня на великдень) I, 211—216
- В Хараксі II, 49
- «В царях знайшли свою опіку і рідню...» (В космічному оркестрі, X) I, 165—166
- В цех іду я III, 235—236
- В Чорнобилі (Із щоденника) III, 15—18
- Гаї шумлять... I, 39
- Ганнусенька із Західної України II, 99—100
- Гаптує дівчина... I, 49
- «Гармонія світу — офіра безкровна» I, 300
- «Гаряче серце в нас...» III, 110
- «Гей, вдарте в струни, кобзарі...» XII (II), 103
- «Гей, іду, іду я полем...» I, 296
- Герої Дніпра II, 298—301

- Глибокі моря в нас II, 493
 Глибокі сліди (*З товаришами своїми відвідав я Чернігів у 1966 році*) III, 302—303
 Гнатів Михайличенку I, 120
 Гоголь наш, велике серце II, 394—395
 Голод I, 181
 Голос матері II, 218—220
 Гора Ельбрус I, 404
 Горе матері I, 268
 Горобинцю золотий III, 22—24
 Горький II, 35
 Григорію та Елеонорі Верьовкам III, 221
 Гроза II, 273—276
 Грузії II, 460—461
- «Давай ми будем козаки...» XII (II), 112
 Давид Гурамішвілі читає Григорію Сковороді «Витязя в тигровій шкурі» II, 33—34
 Давиду Гурамішвілі III, 46—47
 Два ковалі III, 283
 26.II (11.III) (*На день Шевченка*) I, 118
 26.II (11.III) (II) XII (II), 111
 «Де країна Туреччина дивна...» I, 406
 День настане II, 235—236
 Де одна думка, а тисячі рук (*Із циклу «На будові Кремес»*) III, 96—103
 «Деся за морями право, честь» (Псалом залізу, II) I, 113
 Деся на дні мого серця... I, 299
 Деся надходила весна... I, 41
 Де тополя росте... I, 281
 Джміль і метелик (*Із поеми «Ганець буржуазії»*) II, 15—16
 Дзвіночка-лактіне. *Поема-феєрія* I, 313—321
 «Дивний флот на сонці сяє...» (Плач Ярославни, II) I, 173
 Дитинство Ованеса II, 114—116
 «Дихнуло з півночі і з півдня...» (Живем комуною, VII) I, 207
 «...Дівчинка на призьбі...» I, 326
 «Дніпро-бандит». У цьому — все» (З мого щоденника, II) I, 199
 До Білорусії II, 495—496
 «Доганяємо їх, доганяєм...» I, 225—226
 До землі Донбаської II, 338—339
 До знатної ланкової III, 73—78
 «До кого говорить?» XII (II), 114
- До молодих поетів («Як вік новий — нова і слава») III, 166—168
 До молодих поетів («Як то з глибин б'ють води бурові...») III, 266—267
 До своїх виборців II, 325—327
 До себе самого й до молодих поетів III, 316
 До радянської молоді II, 340—342
 Дорогами широкими, новими III, 289
 Доц (Енгармонійне) I, 57
 Друга пісня трактористки. *Як Олеся Кулик баби землю обкидав* I, 253—255
 Дударик (*Казка*) I, 390—393
 Дума про безсмертного Кобзаря III, 143—144
 Дума про трьох вітрів I, 79—81
 «Дух народів горить, дух народів — мов жрець» I, 307
 «Душа моя — послухай!» I, 303
- Евоя! I, 139
 Єжені Коттон у Степаниди Виштак III, 176—177
 «Еллади карта, Коцюбинський...» (Листи до поета, I) I, 105
 Енгармонійне (Туман. Сонце. Вітер. Доц) I, 54—57
 «Енциклопедіями обважніли...» II, 465
 «Ех, якби я не бачив розкішних степів...» I, 289
- Єврейському народові II, 264—266
- «Жайворонка спів...» II, 412
 Жайворон, прилітай ще раз! (*Відповідь на лист членів літтворчого гуртка «Середняківські проліски» 8-річної школи с. Середняків, Гадяцького р-ну, Полтавської обл.*) III, 268
 Живем комуною (I—X) I, 201—210
 «Живем комуною, працюєм. Навколо ліс...» (Живем комуною, I) I, 201
 Живи, живи, красуйся... II, 97
 «Живу, живу — ридаю...» I, 291—292
 «Жити — не боятися...» II, 451
 «Жовтню любий, жовтню, наш брате...» I, 435

- Журавель [Інсценізація] I, 456—457
- За все ми відплатим тобі II, 199—200
- За всіх скажу... I, 183—184
- «Загадкове в номері жило» I, 539
- Загиблим побратимам II, 484
- «Загупало в двері прикладом...» I, 359; XII (II), 112—113
- Зазеленіє, заквітчує жито III, 271
- За землю Радянську II, 205—210
- Закучерявилися хмари... I, 38
- За мир II, 374—375
- Записка на концерті II, 452—454
- «За ручку мати доченьку веде...» II, 544
- Заснів II, 457
- Заспівать тобі ми раді III, 135—136
- «Застігнулось на всі гудзики небо» I, 331
- Заступ та чорна земля I, 440
- За тучами, за хмарами II, 283—284
- За Харковом воскресла і Полтава II, 278
- «За хвилию котиться хвиля...» I, 269
- Захід. I (Вулиця Кузнечна) I, 211
- Захід. II (Вулиця Кузнечна) I, 212
- «За хмарами все хмари» I, 427
- За хмарами обвали (З кримського циклу) I, 398
- Збудження весни II, 328—330
- «З вікна...» III, 249
- «Звіряючись по музиці...» III, 224
- «З далекого походу...» I, 302
- Зелена неділя I, 76
- Зелен-золот II, 25
- «Зі смутком на серці, з вінком на чолі...» I, 276
- З кохання плакав я... I, 45
- З кримського циклу (Пляж. Прорив. Сниться й далі. За хмарами обвали. Ай-Петрі. Слався! Курінь. На світанню) I, 395—403
- З мого дитинства II, 137—140
- З мого щоденника (I—III) I, 198—200
- Змужніння початок III, 87—90
- Золотий годин I, 82—86; XII (II), 105—109
- «Зоставайся, ніч настала...» I, 309
- «...З-під кепки чуб кошлатиться...» I, 394
- Зразу ж за селом... I, 97
- Зростає, пречудовний світе III, 106—109
- «З творами молодих знайомились...» III, 259
- Зустріч з Верьовкою у Тампері III, 275—276
- Зустріч з Мариною (Після закінчення Всесвітнього конгресу за мир у Парижі) III, 347—350
- I Бєлий, і Блок... I, 91
- I буде так... I, 95
- Іван Голота (Із поеми) II, 415—426
- Іван Паторжинський III, 187—188
- Івасик-Телесик (Казка) I, 369—374
- Івасик-Телесик (Казка) [Друга редакція] I, 375—383
- «I вдершися на Україну...» II, 435—443
- «I враз вітер заскакав круг нас...» III, 298
- «I дерева, і дерева...» III, 252
- I дививсь Ілліч на мене (Із поеми) III, 9—11
- «Іди в життя, життю віддайся...» III, 270
- «Іду з роботи я, з заводу...» (Ронделі, I) I, 116
- I заспав я радо III, 164
- [Із Бабефа (параграфи)] I, 352
- «Із Білої Церкви, мов з чорної ночі...» I, 347
- Із поеми «Подорож до Іхтімана» (Уривок) III, 285
- Із циклу «Подорож з капелою Стеценка». 1920 рік, вересень III, 280—282
- Із циклу «Сотворіння світу» (I—III) I, 102—104
- «Інакше плачуть хмари і стогне буйний вітер...» I, 308
- «I наче десь мила іде, озивається...» III, 233
- Іній III, 25—26
- «I одним-однісіньке кіно» I, 538
- I од царів і од вельмож I, 250
- «I ось він сам уже стоїть...» I, 544
- Ірландському письменникові Шон О'Кейсі II, 293—295
- I рости, і діяти II, 321—322
- I сказав Богдан III, 45

- Іспанія II, 17—19
 Іспит I, 145
 «І, уклонившись праху...» (На могилі Шевченка, I) I, 98
 «Іще в нас музики не досить» (Живем комуною, IV) I, 204
 Іще пташки... I, 52
 «І являвся мені господь...» I, 312
 Ідемо з Великої Багачки (Після ювелію кобзаря Ф. Д. Кушнерика) II, 135—136
 «Казала травка...» I, 351
 Квітень II, 489
 Квітчастий дуг... I, 50
 «Кіеве! Кіеве!» II, 410—411
 Києву (Місту-герою) III, 150—151
 Київ II, 281—282
 Київ («Не златоглавий нам потрібен...») II, 23—24
 «Кишить осика...» III, 257
 «Кладусь я спать» (Війна, I) I, 77
 Клеон і Діодот I, 196—197
 Кожум'яка I, 177
 Колектив I, 413—414
 «Коливалося флейтами...» (Пастелі, III) I, 63
 Коли в твої очі дивлюся... I, 283
 «Колі офіцерня й кадети...» III, 317
 «Колісь цвіли сади Семираміди...» (В космічному оркестрі, IX) I, 164
 Коли творцем ти називаєшся... (Уривок із поеми) III, 111—112
 «Коло річки, коло Бугу...» II, 469
 Комітас II, 405
 Комсомолія I, 260—261
 Конгрес оборони культури II, 20—22
 «Котяться вулиці, вицокує в темі тротуар» (Харків, II) I, 218
 «— Рохана вмерла.—» I, 418
 Країна героїв I, 256
 «Критики брали мене...» III, 230
 Кукіль I, 149
 «Культура наша — де вона?..» II, 406
 Курінь (З кримського циклу) I, 401
 La bella Fornarina I, 192
 Ленін I, 234
 Леніна ясна зоря (Пісня) III, 118—119
 Ленін іде на Шевченківський ве-
 чір (у Кракові 1914 року) III, 139—141
 Ленін каже: мужнім будь! III, 113—115
 Ленінове сонце III, 130—131
 Ленінський девіз III, 237
 Леонтович II, 132
 Лист до земляків III, 284
 Листи до поета. Триптих I, 105—107
 «Лістя падає...» I, 357
 Литовському народові II, 535
 Лідка II, 128—130
 Лі Син Ман приймав парад II, 545—548
 «Літа біжать, хоч я й не хочу!» III, 256
 «Лучок натягла да й орла стріляє...» I, 434
 Лю I, 133
 Люба Земська II, 224—227
 «Люба, ми з тобою ідемо» III, 299
 Любімо Вітчизну II, 376
 «Люблю астрономію...» I, 365
 «Люди не вертаються...» II, 413
 «Людськість промовляє...» (В космічному оркестрі, VIII) I, 163
 «Мадонни, Ундіни, Гудруни...» (Харків, III) I, 384
 Мадонно моя... (I—IV) I, 108—111
 «Мадонно моя, Мати Пречиста...» (Мадонно моя..., III) I, 110
 «Мадонно моя, Пренепорочна Маріє...» (Мадонно моя..., I) I, 108
 Максиму Рильському II, 117—119
 Марії Заньковецькій (Жангата) I, 363—364
 Матері забудь не можу II, 239—241
 «Мені сниться...» II, 471
 Месія I, 101
 Ми йдемо з Франком Іваном III, 50—52
 Ми йдемо на бій II, 193
 Ми кажемо... I, 190
 Ми ковалі, в нас дух живий III, 116—117
 «Ми ковалі, куєм ключі щастя...» III, 205
 «Микола Леонтович говорить...» I, 205
 «Ми надто злі, ми надто люті...» I, 545
 «Минув як сон блаженний час...» (Псалом залізу, III) I, 114

- Миру запорука II, 385—386
 Ми свідомість людства III, 12—14
 «Ми — тлі закон священнодійний» I, 295
 «Ми щасливе плем'я...» II, 541
 Міжпланетні інтервали... I, 96
 Мій народ II, 213—214
 Мій травню золотий II, 335—336
 «Місяцю ясний!» I, 423
 «Мобілізуються тополі...» (Ронделі, II) I, 117
 «Мов пущене ядро з гармати...» (В космічному оркестрі, IV) I, 161
 Могутність нам дана II, 315—316
 Могутня Москва II, 317—319
 Моє дитинство III, 322—336
 «Моє слово бліде, моя пісня надгробна...» I, 417
 Моїм виборцям II, 50—51
 Молода мати III, 202—203
 Молодий Радичев. *Два розділи драматичної поеми* I, 546—570
 Молодий я, молодий... I, 280
 «Молоді таланти, вам привіт і шан!» III, 246
 Море говорить II, 311—313
 Москва II, 314
 Москва — нам мати II, 347
 «Моя ти дівчино, хороша, невідома...» II, 458—459
 Мудрість, огонь I, 251—252
 Музичний ранок в консерваторії III, 56—64
 Муса Джалілу у Києві (1939) III, 286—287
 [Мусі Джалілло] III, 288
 «На берегах вічності ходить сонце...» (В космічному оркестрі, V) I, 160
 «Навальний шквал... Які пориви хитрі...» III, 308—309
 На вбивство Сакко і Ванцетті I, 405
 На відкриття Волго-Донського каналу II, 400—401
 «Навіщо нам дискутувать...» I, 229
 На дачі III, 238
 Над Брянськими лісами II, 354—356
 На день свята Ольги Кубилянської II, 133—134
 Над Дніпром III, 29—31
 «Над моїм вікном балкон...» I, 536
 «Над озерами, над прозорими...» I, 301
 Надходить літо... I, 175—176
 На закінчення Декади в Москві III, 137—138
 На захист миру (*На Всесоюзній конференції в Москві у вересні 1949 р.*) II, 369—370
 Найвища сила I, 435
 «На капусті жовті метелики...» («Живем комуною, II) I, 202
 На Конгресі на захист миру II, 377—378
 На майдані I, 92
 «На мить склеплю я вії...» II, 466
 На міжнародну тему III, 250—251
 На могили Шевченка (I—III) I, 98—100
 На одержання ордена II, 95—96
 На олімпіаду хорів II, 26
 На Переяславській раді II, 554—556
 Напис на портреті К. Д. Ушинського I, 491
 Напрóвесні III, 171—175
 «Напував коня» I, 346
 На річці II, 539
 На світанню (З кримського циклу) I, 403
 На смерть Георгія Димитрова II, 367—368
 Нас перевозить лоцман через пороги I, 537
 На співанці II, 331—334
 «Нас приводять до дівочої бригади» III, 219—220
 На стрімчастих скелях... I, 67
 На «суботах» М. Коцюбинського (*В Чернігові 1910 року, як я ще вчився в середній школі*) II, 41—42
 Наталя Ужвій II, 124—125
 На телевізійній студії (*Експромт*) III, 291—292
 «На те я лірик, щоб зашитувать...» III, 279
 На тракторному заводі «Урсус» (Із польського циклу) II, 360—361
 На фронті (*Із колективної поеми*) II, 143—145
 «На чорта нам здалася власть?» (Псалом залізу, IV) I, 115
 Наша слава II, 302—303
 Наш народ — океан III, 7—8
 Наш союз священний — буде вічний II, 532—533
 Не бував ти у наших краях! I, 282

- «Не вірте, люди, снігу...» I, 311
«Недавно ж тільки...» III, 261
Не дивися так привітно... I, 43
«Недокровна планета круг сонця
сохла...» (В космічному оркестрі, VII) I, 162
«Не забувай її ніколи» III, 263
Не Зевс, не Пан... I, 37
«Не з каменю, не з мармору...»
(Мадонно моя., IV) I, 111
«Не знаю і сам я, за що так люблю...» I, 270
«Ненавидим прокляту мідь...»
(Псалом залізу, I) I, 112
Ненависті моєї сило... (В дні після
смерті В. І. Леніна) I, 185
«Не попадаючи ногою в землю...»
[Уривок із поеми] I, 531—535
«Не розпинаюся, не падаю...» I,
428
«Не смерті я боюсь,— боюсь я похорону...» I, 277
«Не спить ся панам у Варшаві...»
II, 414
«Нижних любих діточок...» III, 217
«Нічого ж не вдієш, не зваршш...»
II, 492
«Ну, а до чого вихилися?» III, 277
«Ну, прощайте, сосни!» III, 218
«Ну якби я міг без твоєї усмішки?»
III, 272
«Ну як про молодь не співать?»
III, 296
- «Огонь життя лелійте...» I, 324
Ода братерству II, 561—562
Один в любов... I, 121—122
Одчиняйте двері... I, 69
«Озвався дзвін і потонув у при-
смерковім сумі...» I, 305
«Озеро синіми слізьми сходить»
(З мого щоденника, III) I, 200
«Ой була собі Оксана...» II, 450
Ой не крийся, природо... I, 51
«Ой хмари, хмари з німецької
землі!» (З мого щоденника, I)
I, 198
«Ой що в Софійському заграли
дзвони, затремтіли...» XII (II),
103—105
Океан повен II, 323—324
О Космосе великий наш... III,
293—294
Олександр Пушкіну II, 362—363
«О ні ми ясно кажемо...» I, 229
О, панно Інно... I, 46
- «Орли-стерв'ятники на трун ле-
тять...» XII (II), 411
Осінь I, 129
«Осінь з рухів, сонце з маси...»
(Харків, IV) I, 385
«Осінь — і на балконі...» III, 255
Осінь [Інсценізація] I, 454—455
«Осінь рання уже. А в Черніго-
ві ж сонця й тепла!» III, 191—
193
Осінь така мила... I, 188
«Осокорі, що під вікном моїм...»
III, 225
«О, суму, смутку, скільки суму...»
I, 329
«...Ось вийшов я із хати...» III, 278
«Ось ми тут зустрілися...» II, 456
«...Отак сучасне оспівати...» III,
278
Охляло сонце... (Вулиця Кузнеч-
на) I, 213
«Ошер Шварцман, Ошер!...» II, 455
«О, я не невільник...» I, 323
- «Павло стриже собі волосся...» I,
424
Паліть універсали... I, 124
Памфлет II, 433—434
Пам'яті мого брата Євгена III,
213—214
Пам'яті Оксани Петрусенко II, 131
Пам'яті тридцяти XII (II), 110
«Пани мої ріднесенські...» I, 230—
231
Пароплав «Мичурин» в Індії II,
387—393
Партії слава, Леніну слава III,
44
Партію славить народ україн-
ський III, 65—66
Партія веде I, 239—241
Пастелі (I—IV) I, 61—64
Перед картинами Олекси Шовку-
ненка III, 300—301
Перед пам'ятником Пушкіну в
Одесі I, 187
Перезорюють зорі... I, 94
«Перекочуючи насичуючись...»
I, 235—236
Перше в історії II, 31—32
Перше знайомство (Чернігів,
1910 р.) II, 36—40
Перше травня на великдень (Ву-
лиця Кузнечна) I, 216
Перший будинок Нового Світу I,
441—445
Перший будинок Нового Світу.

- Мистецьке дійство артистів театру-студії імені Гната Михайличенка. (Нескінчена композиція) I, 446—450
- Під великодню ніч (1919 чи 1920 року) III, 306—307
- «Під моїм вікном...» I, 284—286
- Після Мюнхена II, 431—432
- Пісня. Для сценарія «Повідь» I, 415
- Пісня комсомольців I, 244
- Пісня кузні (За Рубацьким) I, 248—249
- Пісня молодості II, 29—30
- Пісня під гармонію I, 262—263
- Пісня про Джона Болла (Із поеми) II, 13—14
- Пісня про Зою Космодем'янську II, 217
- Пісня про Кірова I, 258—259
- Пісня про Марію Дротенко II, 550—551
- Пісня про Миколу Лукичова II, 337
- Пісня про Переяслав-Хмельницький II, 557—558
- Пісня про Хрещатик II, 304
- Пісня санітарки. Про Анелю Едуардівну Карпенко II, 120—123
- Пісня трактористки. Як Олеся Кулик тікала на курси 1930 р. I, 245
- Пісня Червоної Армії I, 242—243
- Плач Ярославни (I—II) I, 171—174
- Плем'я з нами молоде (9 квітня 1961) III, 147—149
- Плуг I, 89
- Плюсклим пророкам I, 123
- Пляж (З кримського циклу) I, 395
- По блакитному степу... I, 74
- Повітряний флот I, 189
- Повстанці. Уривок I, 194—195
- «По вулиці Зенцова...» II, 467
- Подивилась ясно... I, 44
- Подорож до Іхтімана III, 379—413
- Поетам нової формації I, 386—387
- «Покрапали на вербиці...» I, 506
- «Полудень...» I, 543
- «Поміж Волгою і Сожем...» II, 477
- «По один бік верби» (У собор, I) I, 59
- Порожнеча I, 147
- «Посивів, Дніпре мій. Широкий змеженів» (Живем комуною, V) I, 205
- «Послав я в небо свою молитву...» I, 310
- «Постали череваті...» I, 325
- По хліб шла дитина... I, 68
- Похорон друга II, 253—261
- Похорон Олександра Бойченка III, 53—55
- Правдивим будь... II, 242
- «Праворуч — сонце» (Війна, II) I, 78
- Привал котовців II, 444—449
- Привітання Джамбулу II, 429—430
- Привітання народного хору III, 215—216
- «Прийшли до мене в гості» I, 345
- Прийшлося їм висвистувать... II, 249—251
- «Природо моя! Що ти хочеш від мене?...» II, 476
- «Прихитренеє фігове...» I, 228
- Приходь, героїчне! Прекрасне, явись! III, 142
- Приходь, життя розквітле (Із циклу «Вулиця Кузнечна») III, 197—198
- При читанні листів від початкуючих II, 358—359
- «Пріма й секунда дають...» I, 433
- «...Пробачать хай товариші мої...» III, 201
- «Пробіг зайчик» (Пастелі, I) I, 61
- Пролог. Коло каси I, 458—461
- Прометей («Говорить він...») I, 361—362
- Прометей [Уривки з незакінченої фєєрії] I, 463—489
- Прометей [Уривки з поеми] I, 490—503
- Прорив (З кримського циклу) I, 396
- Прославим слово Леніна III, 320—321
- «Просто з поля, сонце де палило...» III, 310—311
- «Проходила по полю...» (Скорбна мати, I) I, 70
- «Проходила по полю...» (Скорбна мати, II) I, 71
- «Проходила по полю...» (Скорбна мати, III) I, 72
- «Проходила по полю...» (Скорбна мати, IV) I, 73
- Про юного Василя (В доревольційнім Чернігові) III, 38—41

- «Пругкий початок кукурудзи...»
III, 234
- Псалом залізу (I—IV) I, 112—115
- «Пустеля не пустеля...» I, 511
- «Пустили бідних на поталу...»
(Із циклу «Сотворіння світу»,
III) I, 104
- Пушкін в сім'ї декабристів II,
364—366
- «П'ю немов із бутеля...» I, 523
- Рабіндранат Тагор. *Після повер-
нення з Москви 1930 року* III,
152—154
- Радійте, співайте... I, 245—246
- Радянська Україна II, 497
- Радянським ученим — слава! III,
226—227
- Революції мотиви (*Думки під
час концерту хору «Мазовше»*)
III, 71—72
- Революційний гімн I, 349—350
- Ритм I, 137
- Розкажи, розкажи мені, поле... I,
273
- Розкол поетів I, 332—343
- Розкривши Гомера (*Закордонним
женихам...*) I, 344
- Розростатись дружбі вшир III, 181
- Ронделі (I—II) I, 116—117
- Руднев і Ковпак (*Драматична
поема. Фрагменти*) II, 499—531
- Рум'яна та руса II, 101—102
- Сад зелений... II, 97
- Сад садив нам Ленін III, 104—105
- Сайфі Кудашу II, 267—268
- Саратов II, 262—263
- «Свиня-наполеончик» II, 194—195
- Свіня та Лисиця. *Казка* I, 507—
509
- Світає... I, 53
- «Світова буржуазія...» I, 504
- Свобода, рівність і любов I, 353
- Святе сімейство (*Ідилія*) I, 462
- Серафима Морачевська (*З мого
дитинства*) III, 351—358
- «Сила камінь випре...» III, 239
- Сила мислі і труда... III, 312—315
- «Сильніша за всі Бурі...» I, 426
- «Сине небо закрилося...» I, 416
- Сирітка II, 285—290
- Сійте... I, 90
- «Скільки тих було імперій...» I,
431
- Скорода. *Симфонія* IV, 7—524
- Скорбна мати (I—IV) I, 70—73
- Славлю мою Батьківщину (*Пісня*)
III, 157—158
- Слався! (З кримського циклу) I,
400
- Слово II, 296—297
- Слухаєм про Леніна II, 345—346
- Сміх (*Інсценізація оповідання
М. Коцюбинського «Сміх»*) I,
512—520
- Спитьесь й далі (З кримського
циклу) I, 397
- «Сніг, сніжок...» I, 355
- «Сніг, сніжок...» (Плач Ярослав-
ни, I) I, 171
- «Соколині очі, руки молодечі» III,
295
- Сонце (Епгармонійне) I, 55
- Спалахи в серці III, 344—346
- «Спервовіку не було нічого...» (Із
циклу «Сотворіння світу, I) I,
102
- «Спинились ми на «Чайці» (На
могілі Шевченка, II) I, 99
- «Співає стежка...» (У собор, II) I,
160
- «Спочатку йшло ласкаве жовте
поле...» I, 439
- Срібної ночі III, 183—186
- Степаніда Виштак в гостях у ви-
шванців дитячого будинку III,
358—378
- «Степи простяглися широкі» I,
421—422
- Стрічайте юних III, 36—37
- «Струнка та чорнобрива...» I, 436
- «Так любим спокій, любим сон...»
I, 432
- «Так, п'ять віків, п'ять поко-
ління...» I, 505
- «Так тихо сосни стоять...» III, 207
- Тамара Абакелія працює над па-
м'ятником Лесі Українці II,
552
- «Там, де вигін одгороджений...»
[*Уривок із поеми*] I, 527—530
- Там тополи у полі... I, 48
- «Там чути дзвін в бору ялин...»
I, 298
- Танці на мечі (З шотландського
циклу) II, 371—373
- Тарасова «Анну Кареніну» читає
III, 337—343
- Тебе ми знищимо — чорт з тобою!..
II, 201—204
- «Тевтонство — прокляте, гнилос-
не...» II, 479

- Терор I, 131
 Ти весь земний, міцний II, 427
 Ти в наш бік не позирай III, 244—245
 Ти живий і тепер, Леонардо да Вінчі II, 396—399
 «Ти, Павле, ходиш по землі...» II, 468
 Ти, Партів, навіки слався, славсь! III, 81—82
 Ти, Радянська славна Україно III, 79—80
 Титани землі III, 182
 «Ти танцюй, гомони...» III, 228
 Ти, чудесная Росія! III, 132—134
 «Тільки сів він у стремено...» I, 430
 «Тільки що 'дцвіли сади...» III, 349
 Тобі, народо любий мій! II, 243—244
 «То ж була у нас знаменна...» II, 549
 «То не березовий, бузовий...» I, 429
 Три сини I, 179
 «Трохи не доспиш...» I, 348
 Туман (Енгармонійне) I, 54
 У Ассєва в гостях III, 169—170
 «У вишині...» I, 542 *
 У гості кличе Горький Коцюбинського (у 1911 році) II, 350—353
 «Уже світає, а ще імла...» I, 127
 Україна засяє, оживе... II, 237—238
 «Україно моя, моя люба Україно...» I, 271
 Українському народові II, 233—234
 «Укрийте мене, укрийте...» (Пастелі, IV) I, 64
 У лісі I, 408
 У мене болять легені I, 419
 «У Празі по-азербайджанськи...» III, 196
 У Пущі-Водиці III, 194—195
 «Уранці до мене в ліс...» III, 242—243
 У собор (I—II) I, 59—60
 «У шумі, в піні світового виру...» III, 240
 Фашистській Німеччині II, 271—272
 Федькович у повстанця Кобилиці II, 105—108
 Фелікс Дзержинський II, 27—28
 Франка Івана голос чути III, 48—49
 Фуга I, 219—222
 Харків (I—II) I, 217—218
 Харків (III—IV) I, 384—385
 «Харків, Харків, де твоє обличчя?» (Харків, I) I, 217
 «Хвилі в бурю — мов хто кого бере...» II, 490
 Хмари кругом облягли. *Гекзаметр* I, 193
 «Хмурий ранок» I, 510
 Ходить Фауст... I, 180
 Ходять по квітах... (*Поетам-занападникам*) I, 58
 Хор Лісових Дзвіночків (*Уривок із поеми*) I, 75
 «Хоч би чи дощ, чи завірюха...» I, 288
 «Хоч як його не проклинай...» I, 388
 «Хочеш, Дніпре, я прочитаю тобі» (*Живем комуною*, VI) I, 206
 «Хто ж це так із тебе насміється смів?...» XII (II), 109
 Хто скаже I, 141
 Хтось гладив ниви... I, 66
 Цвіт в моєму серці... I, 42
 «Цілу ніч аж до ранку йому все не спиться» III, 290
 Червона Армія — любов народу... I, 247—248
 Чехії II, 482—483
 «Чи єсть у нас на Україні...» II, 488
 «Чи ж може брудом вітер засипать синє море?...» II, 464
 Чистила мати картоплю [*Уривок із поеми*] I, 524—526; XII (II), 115—117
 «Читаю душі ваші, наче книги, я...» I, 306
 «Чи я на площі, де йде мітинг за мир...» III, 204

* Цей твір — переклад вірша Д. Гофштейна, помилково надрукований серед оригінальних творів П. Тичини (див. т. 5, кн. 2, с. 340 цього видання).

Чоловік I, 279
 Чуєте, тирані? I, 409—410
 Чуття єдиної родини II, 7—9

Шабля Котовського [Окремі глави
 із поеми] II, 54—92
 «Швидко їдемо до нього...» III, 231
 Шевченко й Чернишевський
 (Драмагічна поема) II, 146—
 190

Шовіністичне I, 143

«Ще ж сади не одцвілися...» II,
 407
 «...Ще не раз колись розквітну!»
 III, 231
 Щоб Україні твердо стать (Київ
 1919 року) III, 42—43
 «Що за шум із Катлавана...» I,
 232—233
 Що місяцю зіроньки кажуть... I,
 274
 «Що наші сльози і зойки і кри-
 ки?» (В космічному оркестрі,
 IV) I, 158—159
 «Що ніжніш од молоді...» III,
 262
 «Що ти скажеш любій неньці?...»
 II, 538
 «Що ти хочеш, Ломоносов?» III,
 210
 «Що це так в душі засяло...» III,
 248

Югославії II, 480—484
 Юначе славний, любя юнко III,
 32—35
 Юним піонерам II, 543
 «Юних лєнінців вітаємо...» III, 212
 Юній поетесі (Юльці Б-й) II,
 291—292
 «Юні лєнінці ідуть...» II, 542
 «Юні, славнії уми!» III, 206
 Юності непереможний дух III,
 95
 Юнь II, 109—113

«Я був понад Дніпром...» III, 223
 «Я дух, дух вічності, матерії...»
 (В космічному оркестрі, II) I,
 155—156
 «Я ж не винен, що Анжела...» I,
 407
 «Я завше там, де труд, де люд-
 но...» III, 273
 Я знаю... I, 119
 «Я іволгу...» III, 254

Як веселка многоцвітна II, 52—
 53
 «Як вийдуть до світання...» I, 438
 Як Дуб із Вітровієм бився II,
 473—475
 «Як за тим за океаном...» II, 408
 «Як ізнизу вгору дивиться...» II,
 485
 Я кличу тебе... III, 274
 Як ми писали листа М. Коцюбин-
 ському (1911 року в Чернігові)
 II, 43—48
 «Як не горю — я не живу» I, 304
 «Я комуністка, ходжу в «чужо-
 му...» (Листи до поета, III) I,
 107
 Ян Райніс пише. На засланні в
 кол. Вятській губернії. Уривок
 III, 269
 Як ти за мир — мобілізує же си-
 ли III, 178—180
 «Як то можна — хоч на мить...»
 III, 241
 «Як ударили у дзвони...» I, 322
 Як упав же він... I, 93
 «Я люблю казки чудові...» I, 294
 «Я настромився на твої мечеті...»
 I, 540
 Я партії син II, 379—380
 Я радий, що тебе сьогодні бачу
 III, 145—146
 Ярослав Галан II, 498
 Ярослав Галан, Степан Тудор...
 III, 222
 «Я сказав тобі лиш слово...» I,
 294
 Я стою на кручі I, 47
 Я тебе сьогодні в серці відмічаю
 II, 559—560
 Я утверждаюсь II, 279—280
 «Я хотів би, коли я умру...» I, 293
 «Я хотів би умерти при заході
 сонця...» I, 275

ПРОЗА

Богословіє VII, 13—19
 [Їдемо до Джамбула] VII, 218—
 225
 Ланцюги VII, 215—217
 На рiках вавілонських VII, 20—
 26
 Подорож з капелю К. Г. Стецен-
 ка VII, 29—212
 Спокуса VII, 7—12

СТАТТІ. РЕЦЕНЗІЇ.
ДОПОВІДІ. ВИСТУПИ

- [Аветик Исаакян] IX, 244—248
Автобіографія VIII (II), 26—28
Автобіографія IX, 477—481
Автобіографія IX, 513—533
[Автобіографія] VIII (I), 8—9
[Автобіографія] VIII (I), 157—161
Автобіографія IX, 482—486
[Автобіографія] X, 194—196
А. П. Чехов X, 11
[А ми перемагаємо] VIII (I), 30
[А. Радишев и Г. Скворода] IX, 180—181
[Артур Шніцлер] VIII (I), 27—28
Безмірна радість у моїм серці X, 144—145
Безсмертне народне слово VIII (II), 251
Безсмертне слово Каменяра IX, 415—428
Безсмертя IX, 37—38
Беседа з беспартійними VIII (I), 69—72
Благородна місія сільської інтелігенції IX, 87—93
[Большой поэт] X, 334—335
[Борись Україна!] VIII (I), 340
Будемо ще могутнішими VIII (I), 141
Буде так, як хочуть народи IX, 208—209
Буду, як сталь VIII (I), 35
Будьте гідними батьків і братів наших! VIII (II), 155—157
В армії великого Леніна VIII (II), 64—68
Ваша задача — учитись и учится VIII (II), 31
В братерстві могутні X, 279—281
В віках ти не умреш VIII (II), 190
Вдохновенный труд X, 222
Вдохновляющее событие IX, 85—86
Велика дружба російського і українського народів VIII (II), 13—16
Велика подяка нашим братам російським X, 59—61
Великий монумент VIII (I), 52—55
Великий патріот IX, 123—126
Великий син великого народу IX, 271—273
Величайшая вершина IX, 304—307
Весна Вітчизни X, 323—324
Весна нашей победы VIII (I), 367—368
Видатний співець братнього народу IX, 164—166
[Виклад промови на мітингу у Москві біля пам'ятника О. С. Пушкіну] IX, 159
Викоренити формалістичну ціль в поезії (Із вступного слова на зборах поетичної секції СРПУ) VIII (I), 103—105
Висока трибуна X, 291
Високо підносимо тебе ми на руках (Важа Пшавела) X, 101—102
Висота — здорове серце — земля VIII (I), 40
[Виступ з нагоди 75-річчя від дня смерті М. Некрасова] IX, 326—329
[Виступ на вечорі з нагоди 90-річчя від дня народження Лесі Українки] X, 80—82
[Виступ на вечорі з нагоди свого 70-річчя] X, 73—75
[Виступ на вечорі з нагоди 60-річчя з дня народження 27 січня 1951 р.] IX, 249—250
[Виступ на вечорі, присвяченому М. Т. Рильському] VIII (I), 467—469
[Виступ на вечорі, присвяченому пам'яті Оопера Шварцмана, 19 вересня 1944 р.] VIII (II), 84
[Виступ на вечорі, присвяченому 130-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка] VIII (II), 47
[Виступ на вечорі, присвяченому 1100-річчю від дня народження Рудакі] IX, 466
Виступ на відкритті пам'ятника Миколі Щорсу IX, 340
[Виступ на другій сесії Верховної Ради Української РСР другого скликання 26 червня 1947 р.] IX, 55—60
[Виступ на засіданні відділу художньої літератури АН УРСР, присвяченому поемі Сайфі Кудаша «Ленін і борець»] VIII (I), 470—473
[Виступ на засіданні вченої ради Інституту мови і літератури] VIII (I), 415—419

- [Виступ на засіданні правління Спілки письменників України] X, 112—114
- [Виступ на засіданні Спілки радянських письменників України на обговоренні статті О. Фадєєва «Коммунистическое воспитание трудящихся и советское искусство»] VIII (I), 213—216
- [Виступ на засіданні Урядового республіканського комітету по преміях імені Т. Г. Шевченка 5 березня 1966 р.] X, 321—322
- [Виступ на зборах громадськості, присвячених вшануванню О. Корнійчука з нагоди присудження йому Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами»] X, 36—38
- Виступ на літературному вечорі «Дружба народів — дружба літератур» IX, 342
- [Виступ на мітингу біля могили Т. Г. Шевченка в Каневі] VIII (I), 209—212
- [Виступ на обговоренні творчості молодих поетів 21 вересня 1962 р.] X, 152—161
- [Виступ на партійних зборах Спілки письменників України] X, 208—213
- [Виступ на Першій республіканській конференції славистів (секція українсько-болгарських літературних зв'язків)] IX, 469
- [Виступ на радіовечорі, присвяченому творчості Сайфі Кудаша] VIII (II), 161
- [Виступ на Слов'янському конгресі в Софії] VIII (II), 135
- Виступ на урочистому відкритті Державного музею Т. Г. Шевченка в м. Києві 24 квітня 1949 року IX, 132
- [Виступ на ювілейному вечорі, присвяченому пам'яті Максима Горького, 19 червня 1961 р.] X, 95—100
- [Виступ на ювілейному вечорі, присвяченому 70-річчю від дня народження Г. Верьовки] X, 301—303
- [Виступ перед випускниками київських шкіл при врученні атестатів зрілості] VIII (II), 186—187
- [Виступ перед радіослухачами] X, 110
- [Виступ перед робітниками] VIII (I), 125—126
- [Виступ перед робітниками заводу «Більшовик», присвячений Дню поезії] X, 111
- [Виступ по радіо в зв'язку з 70-річчям від дня народження І. Паторжинського 30 березня 1966 р.] X, 332—333
- [Виступ по радіо від Всеслов'янського комітету в Москві] VIII (I), 423—426
- [Виступ по радіо для українців Канади] IX, 412—414
- [Виступ по радіо для українців Канади з нагоди початку роботи XXII з'їзду КПРС] X, 115—116
- [Виступ по радіо з нагоди відкриття Університету культури] X, 34—35
- [Виступ по радіо з нагоди 25-річчя від дня смерті Ованеса Туманяна 30 березня 1948 р.] IX, 83—84
- [Виступ по радіо з нагоди 90-річчя від дня народження А. Акопяна] IX, 409—411
- [Виступ по радіо з нагоди закінчення Великої Вітчизняної війни] VIII (II), 167—169
- [Виступ по радіо з приводу республіканської наради молодих кукурудзоводів] X, 204
- [Виступ по радіо про Г. Верьовку] X, 304—306
- [Виступ по радіо про розвиток Українсько-болгарської дружби] X, 176—180
- [Виступ по радіо 5 грудня 1937 року] VIII (I), 146—147
- [Виступ по телебаченню з нагоди 800-річчя від дня народження Ш. Руставелі] X, 353—356
- [Виступ по телебаченню про творчі плани] X, 318
- [Виступ по українському радіо для українців Канади з нагоди 100-річчя від дня смерті Т. Г. Шевченка] X, 78—79
- [Виступ про М. Т. Рильського] X, 13—15
- [Виступ у Спілці письменників України на обговоренні твор-

- чості молодих поетів 18 березня 1963 р.] X, 197—201
 Виховаємо культурне, грамотне покоління VIII (II), 182—185
 [Выступление за всеобщее разоружение и мир] X, 282—283
 [Выступление на вечере, посвященном памяти Л. Квитко] X, 53—56
 [Выступление на вечере, посвященном памяти М. Горького] IX, 274—275
 [Выступление на конференции представителей советской общест­венности за всеобщее разоружение и мир 18 мая 1962 г.] X, 138—140
 [Выступление по радио Первого мая 1967 г.] X, 381
 [Вступ-монтаж по радіо для дітей] VIII (II), 151—154
 Відважний четвірці більшовицький привіт! VIII (I), 155—156
 [Відгук на запуск третього космічного корабля] X, 62
 Відкриття курсів-конференції молодих письменників VIII (I), 235—238
 [Від літературного редактора] X, 226
 [Від літературного редактора] X, 227
 [Від літературного редактора] X, 258
 [Від літературного редактора] X, 316—317
 [Від літературного редактора] X, 374
 [Від літературного редактора] X, 375
 Відсвіт душі його завжди в серці моїм X, 224—225
 Він говорив з народом одверто VIII (I), 246—249
 Він фашистів б'є мітко VIII (I), 88
 Вітання рідній Вірменії! IX, 346—347
 Вічно жива чудодійна сила рідної землі VIII (II), 35—37
 В мистецтві бронзою утверджуємось VIII (I), 56
 В нових поетах ти живеш! X, 347—351
 В Новом году мы победим! VIII (I), 427
 Вперед — до комунізму! IX, 106—107
 В своем творчестве сольемся с народом! X, 103—109
 Всей Родине нашей быть свободной и счастливой! VIII (II), 29—30
 Всемирная любовь и слава воинам-победителям VIII (II), 165—166
 Всенародне свято VIII (II), 252
 Встреча братьев VIII (II), 180—181
 [Вступне слово, виголошене на урочистому вечорі, присвяченому 100-річчю від дня смерті І. А. Крилова] VIII (II), 108—110
 [Вступне слово, виголошене на урочистому засіданні Спілки радянських письменників України, присвяченому калмицькому епосу «Джангар»] VIII (I), 283—286
 [Вступне слово на вечорі з нагоди 50-річного ювілею творчої діяльності М. Т. Рильського 19 березня 1960 р.] X, 16—20
 [Вступне слово на вечорі з нагоди 50-річчя М. П. Бажана] IX, 367—371
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 50-річчю від дня народження В. М. Сосюра] IX, 63—66
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 50-річчю від дня смерті А. Чехова] IX, 358—361
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 50-річчю М. Ушакова] IX, 145—148
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 75-річчю від дня смерті К. Д. Ушинського 3 січня 1946 р.] IX, 7—10
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 700-річчю виходу в світ збірки Сааді «Гулістан»] IX, 487—489
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 100-річчю від дня народження Коста Хетагурова] IX, 500—503
 [Вступне слово на вечорі, присвяченому 150-річчю від дня народження Адама Міцкевича, 24 грудня 1948 р.] IX, 108—111

- [Вступне слово на вечорі, присвяченому 300-річчю виходу в світ повного Зібрання творів Яна Амоса Коменського] IX, 447—450
- [Вступне слово на вечорі, присвяченому українсько-латиським літературним зв'язкам] IX, 348—350
- [Вступне слово на відкритті V з'їзду письменників України] X, 363—366
- Вступне слово [на відкритті республіканської олімпіади художньої самодіяльності піонерів і школярів України] IX, 33—34
- [Вступне слово на засіданні по відзначенню 100-річчя від дня смерті М. В. Гоголя 4 березня 1952 року] IX, 279—283
- [Вступне слово на засіданні Ювілейного франківського комітету по відзначенню пам'яті Івана Франка у 1941 р.] VIII (I), 243—245
- [Вступне слово на нараді поетів України 31 жовтня 1958 р.] IX, 470—474
- [Вступне слово на обговоренні творчості молодих поетів 16 квітня 1962 р.] X, 135—137
- [Вступне слово на радіовечорі, присвяченому вірменським письменникам І. Іоаннісяну, О. Туманяну, А. Акоюну, А. Ісаакяну, 10 жовтня 1944 р.] VIII (II), 101—103
- Вступне слово на Шевченківському пленумі Спілки радянських письменників СРСР в Києві 4 травня 1939 року VIII (I), 201—207
- [Вступне слово на ювілейній сесії відділу суспільних наук АН УРСР, присвяченій 75-річчю від дня народження Лесі Українки, 27 лютого 1946 р.] IX, 18—22
- [Вступне слово на ювілейному вечорі з нагоди 100-ї річниці від дня народження Рабіндраната Тагора, 6 травня 1961 р.] X, 91—94
- [Вступне слово на ювілейному вечорі з нагоди 60-ї річниці від дня народження Муси Джгаліа 15 лютого 1966 р.] X, 319—320
- [Вступне слово на ювілейному вечорі, присвяченому 50-й річниці від дня народження Д. Сармієнто, 4 березня 1961 р.] X, 83—86
- [Вступне та заключне слово на обговоренні творчості молодих поетів 22 травня 1962 р.] X, 141—143
- Всю свою силу давінку поета тобі віддаю, атакуючий клас! VIII (I), 169—171
- Вчись на історії революції! X, 202—203
- Гений русской литературы IX, 155—158
- Геніальний син великого народу IX, 149—152
- Геть брудні руки від України! VIII (I), 474—478
- [Глибокий, світлий, могутній] X, 297—300
- Гнів Тараса VIII (I), 329—333
- Голосний син віку X, 373
- Готуватись до славного ювілею! VIII (I), 188—189
- Григорій Сковорода VIII (I), 226—234
- Григорій Сковорода VIII (II), 111—114
- Григорій Сковорода (До 220-річчя з дня народження) VIII (I), 369—375
- Гуртківцям Київського палацу піонерів VIII (I), 250
- Давид Сасунський VIII (I), 217—224
- Двері VIII (I), 36
- «День світу другий» X, 40—51
- Д. Е. Тамарченко. Творчество Тараса Шевченко и русская революционно-демократическая литература (диссертация. 1942) VIII (I), 450—456
- Джамбул VIII (I), 181—185
- Джерела нашої сили VIII (II), 94—98
- Дзень добры, Беларусь! VIII (II), 69—70
- [Дитинство Г. Тукая] X, 7—10
- До Болгарії летимо VIII (II), 131—134
- Добре вчітьс VIII (II), 81
- [Доклад на совещании творческого актива газеты «Труд»] IX, 308—325

- До лєнінградських поетів VIII (I), 116—117
- До молоді мій голос X, 390—396
- До нових успіхів, юні друзі! VIII (II), 230—231
- До перебування делегації болгарських письменників у Києві IX, 182—184
- Доповідь, виголошена 28 серпня 1956 року на ювілейному вечорі, присвяченому 100-річчю з дня народження Івана Франка IX, 429—439
- {Доповідь на ювілейній сесії відділу суспільних наук АН УРСР, присвяченій 150-річчю від дня народження М. Ф. Ахундова, 2 жовтня 1962 р.] X, 146—149
- До роботи — почесної і відповідальної VIII (I), 186—187
- {До ювілею Івана Тобілевича} VIII (II), 234
- Дружба з дітьми творити допомагає VIII (I), 38—39
- Дружба народів VIII (I), 353—359
- Дружбою ми здружені X, 404
- Это был поэт... X, 223
- {Слін-Пелін} X, 122
- {Живи, Вірменіє, красуйся!} VIII (I), 31
- Життя, воістину подвижницьке X, 239—240
- За велику поетичну майстерність IX, 193—207
- {Задуми на 1958-й} IX, 445—446
- За здоров'я російського народу! VIII (II), 158—160
- {Заключне слово на нараді поетів України 1 листопада 1958 р.] IX, 475—476
- За культуру і дисципліну в школі VIII (II), 58—61
- {Замечания к первому варианту русского перевода стихотворения «І дививсь Ілліч на мене», виконанному В. Звягинцевої} IX, 542—546
- За многоплідну, урожайну літературу VIII (I), 73—74
- Звитяжець гуманізму і краси X, 241—251
- Зелені пагініці VIII (II), 88—93
- З новими силами за навчання! VIII (II), 143—145
- Золотая вєсть VIII (II), 73—74
- {Зразково, по-більшовицькому провести величне. 12 грудня} VIII (I), 144—145
- З Росією — навіки! IX, 333—334
- «И Белый, и Блок, и Есенин...» X, 295—296
- {Историко-литературные связи украинского и грузинского народов} X, 252—254
- {Іван Вазов} X, 33
- Іван Вазов IX, 228—232
- Іван Франко (1856—1916) VIII (I), 313—319
- І зоріють над безсмертя X, 234—235
- {Із вступного слова на відкритті місячного семінару молодих літераторів} X, 63—65
- {Із тез виступу на ірпінському семінарі молодих поетів та прозаїків} X, 188
- {Із тез до виступу на обговоренні творів молодих поетів у республіканському Будинку літераторів} X, 134
- {Інтерв'ю для журналу «Прапор» напередодні IV Всесоюзного з'їзду письменників} X, 382—389
- {Інтерв'ю для «Літературної газети» 14 листопада 1946 р.] IX, 44—45
- {Інтерв'ю кореспондентів газети «Вільне життя»} X, 57—58
- «Історично-географічні відомості про місця перебування Т. Шевченка на Україні». Дисертаційна робота М. М. Ткаченка VIII (I), 341—345
- Каждой строкой борются X, 377—378
- {Квартет імені Леонтовича} VIII (I), 195—196
- Квітни, мово наша рідна X, 397—403
- К. Г. Стеценко X, 22—31
- Книга життя IX, 101—105
- Конституція СРСР — сонце з неба в ясний день! VIII (I), 121—124
- {Короткий відгук на вірші Д. Головка} X, 70

Коста Хетагуров IX, 233—243
Культура українського народу і
німецько-фашистські вандали
VIII (II), 10—12

Ленінськими національними шля-
хами VIII (II), 245—249

Лист до учениці М. Більчич VIII
(I), 267—269

[Лист з приводу патріотичного
почину жителів села Верхівні
Житомирської області] VIII
(II), 72

Лист Петрові Пугачу VIII (I),
278—282

Література великої битви VII
(I), 351—352

Лонгин Розин. Маяковский и фу-
туризм. Уфа, 1941 год VIII (I),
406—414

Любим гнівного Шевченка VII
(I), 95—99

Любіть свою славу Батьківщину
VIII (II), 116—117

Людина VIII (I), 142—143

Людинолюб X, 236—238

[Мажит Гафурі] X, 52

Максим Рильський VIII (I), 457—
460

[Месроп Маштоц] X, 186—187

[Микола Асєєв] VIII (I), 287—291

Микола Бажан IX, 35—36

Микола Нагнибіда IX, 301—303

[Микола Некрасов] IX, 48—54

Мы непоколебимы! VIII (I), 308

Миру не ждуть — мир завойову-
ють IX, 276—278

Мысли перед полетом VIII (I),
239

Михайло Михайлович Коцюбин-
ський IX, 170—175

Ми чуємо твій голос, партіє! IX,
11—12

Могутня творча сила, що ніколи
не старіється IX, 454—468

Могучий, прекрасный X, 183—185

[Мое личное творческое восприя-
тие Москвы] IX, 61—62

Моему народу VIII (II), 21—22

Мой поклон земле грузинской X,
255—257

Молоді — дорогу VIII (II), 209—
214

Молоді поети заводу «Азовсталь»
IX, 284—296

Моя вчителька (*До любих чита-
чів, батьків та дітей*) VIII (I),
270—274

Моя депутатська робота VIII (I),
119—120

[Мрії, плани, задуми] X, 376

[Муса Джалалі] IX, 440—441

[На вбивство Ф. Гарсія-Лорки]
VIII (I), 112—113

Навеки вместе! IX, 335—339

На великі води VIII (I), 37

На Другій Всесоюзній конферен-
ції прихильників миру IX, 212—
220

На Ельбрус поезії (*Из вступної
промови на поетичній нараді
6 лютого 1936 р.*) VIII (I), 92—
93

На захист дітей наших VIII (I),
336—339

Назустріч V з'їздові письменників
України X, 357—358

Нам сьогодні думать про одне
VIII (II), 32—34

Нам треба більше, нам треба кра-
ще! VIII (I), 46

Нам треба голосу Тараса X, 130—
133

Напишем песни для ансамбля
VIII (I), 240—241

Наслідки несподівані VIII (I), 89

Народе мій! VIII (I), 363—364

Народи — за мир, народи — проти
війни IX, 127—131

Народна освіта на Україні за
30 років IX, 70—82

Наука, спадщина, революційна
дійсність VIII (I), 41—44

На четвертому конгресі Співки
болгаро-радянської дружби IX,
254—266

Наше почесне завдання IX, 221—
221

Наш славний попередник IX,
442—444

Наш славний попередник. *Сторін-
ки спогадів про Василя Еллана*
X, 229—233

Не відриваючись від ґрунту IX,
491—492

Невмируще серце України X,
293—294

[Невозвратимая утрата] X, 39

Незборимі дух і сила нашого на-
роду VIII (I), 479—482

- Немеркнуче сяйво IX, 392—395
Непримиренний, людяно-прекрасний VIII (I), 33
Нерушима братерська дружба X, 169—175
«Ні, не втерплю, оглянусь...» X, 189—193
«Ніч перед боєм» (Поєма Миколи Бажана) VIII (I), 59—67
Нове село, оновлене VIII (I), 174—176
Нові поеми, вірші, переклади IX, 100
- Образ нового життя [Виступ на засіданні президії СРПУ 19 травня 1949 р.] IX, 141—144
[Обращение к народам мира] VIII (I), 420—422
Ованес Туманян VIII (I), 197—200
[О воспитании молодого литературного поколения] IX, 388—391
Ожили степи, озера VIII (I), 50—51
О. П. Довженко IX, 504—512
Опора слов'янства IX, 25—28
Орися ж, ниво, долом та горою! X, 359—362
[О Сергее Есенине] X, 292
Остап Вересай VIII (I), 300—305
От всей души желаю успеха VIII (I), 276—277
[Отзыв на книгу стихотворений Рывы Балясной «Лирика»] X, 74—72
[Отзыв о диссертации М. С. Шагинян «Т. Г. Шевченко» на соискание ученой степени доктора филологических наук] VIII (II), 253—256
[Отзыв о книге «Украинская культура. Исторический очерк». Академия наук УССР, 1942] VIII (I), 430
Ошер Шварцман X, 259—267
О щастя, в пісні зазвучи! IX, 240—241
- Паєт Савецкага Саюза VIII (I), 292—293
Пам'яті Євгена Добриловського VIII (I), 7
Пам'ятні зустрічі IX, 16—17
Патріотизм у творчості Мажита Гафурі VIII (I), 376—405
- Перемога у нас, перемога VIII (II), 148—150
Перші кавалери ордена Богдана Хмельницького VIII (II), 17—20
Песня и труд IX, 136—140
Петефі IX, 160—163
Писатель в дни выборов VIII (I), 164—165
Письменники — війні VIII (I), 320—328
Пишаємось своєю Батьківщиною VIII (I), 172—173
Піднести ідейно-політичну роботу серед учителів VIII (II), 125—130
Підсумки виконання Постанови РНК СРСР від 21.VI 1944 р. та завдання шкіл на новий навчальний рік VIII (II), 215—229
Після першого тижня української культури в Москві VIII (I), 29
Пісня VIII (I), 34
Победить, чтобы жить VIII (I), 428—429
Повна чаша кришталева IX, 97—99
[Подорож по Дніпру] VIII (I), 87
Помсти катам, помсти! VIII (I), 309—312
Послесловие автора VIII (I), 306
Початкова школа в системі народної освіти та її завдання VIII (II), 188—208
Предварительная запись впечатлений IX, 396—402
Прекрасна ініціатива IX, 490
Пресечь злодеяния X, 76—77
[Приветствие Сайфи Кудашу в связи с тридцатилетием творческой деятельности] VIII (I), 483—485
[Приветствие С. Кудашу в связи с 60-летием со дня рождения] IX, 365—366
[Приветствие чувашскому народу] X, 21
[Привітання дітям з Новим 1939 роком] VIII (I), 191
[Привітання з Новим 1945 роком] VIII (II), 115
[Привітання трудящим Західної України та Західної Білорусії з нагоди їхнього визволення] VIII (I), 225

- [Привітання українському народу] VIII (I), 334—335
- [Привітання Якубу Коласу] VIII (I), 118
- Привіт зростаючим кадрам VIII (II), 250
- Пример дерзаний и побед VIII (I), 208
- [Про вічні типи у світовому письменстві] VIII (I), 10—15
- Про Володимира Сосюру IX, 451—453
- [Про книжку І. Драча «Соняшник»] X, 162—168
- Про людей, вихованих партією IX, 176—179
- [Промова на вечорі з нагоди 50-річчя від дня загибелі Еуклідаса да Куньї] IX, 493—497
- Промова на відкритті наради молодих письменників України IX, 403—408
- [Промова на відкритті пам'ятника Володимиру Іллічу Леніну у Києві 5 грудня 1946 р.] IX, 46—47
- Промова на відкритті пам'ятника Т. Г. Шевченку в Києві 6 березня 1939 року VIII (I), 192—194
- [Промова на відкритті першої сесії Верховної Ради Української РСР 11 квітня 1963 р.] X, 205—207
- Промова на II антифашистському мітингу представників українського народу VIII (I), 346—350
- [Промова на засіданні восьмої сесії Верховної Ради УРСР першого скликання 28 серпня 1946 р.] IX, 39—43
- [Промова на мітингу трудящих столиці УРСР] VIII (I), 114—115
- [Промова на республіканській нараді вчителів 25 липня 1944 р. у Києві] VIII (II), 75—78
- [Промова на сьомій сесії Верховної Ради УРСР першого скликання] VIII (II), 173—179
- Промова на III з'їзді письменників Радянської України IX, 372—379
- [Промова на шостій сесії Верховної Ради Української РСР першого скликання] VIII (II), 40—46
- [Промова, присвячена 30-річчю Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки] IX, 112—115
- Про мову наших газет VIII (I), 166—168
- Про огріхи преси VIII (I), 265—266
- Про першого в світі космонавта Юрія Олексійовича Гагаріна X, 90
- [Про поезію] X, 228
- [Про постановку п'єси «Маруся Шурай»] VIII (I), 45
- Пусть народы мира видят и убеждаются X, 221
- Пушкин и украинская поэзия VIII (I), 134—140
- Равняться на сильных! VIII (I), 68
- Радість, гордість, упевненість VIII (II), 62—63
- Радість, що проситься в пісні VIII (I), 47—49
- Радянський народ — народ богатирів VIII (II), 118—123
- Разом з братнім російським народом VIII (I), 487—488
- [Редакції «Учительской газеты»] VIII (II), 99—100
- Редакції газети «Зірка» VIII (II), 124
- Рецензія на монографію Г. Рамазанова «Творчество Мажита Гафури» X, 367—368
- [Рецензія на дисертацію В. Довженка «Шляхи розвитку української радянської музики (1917—1941)»] X, 369—372
- Рецензія на кандидатську дисертацію Є. Іщенка Українсько-абхазькі літературні зв'язки. Сухумі, 1964 X, 336—338
- [Рецензія на книгу Л. А. Булаховського «Український літературний наголос (характеристика норми)»] VIII (I), 360
- [Рецензія на книжку А. Малишка «За синім морем»] IX, 537—541
- [Рецензія на збірник стихотворений Йосифа Курлата] IX, 362—364
- Рідний, улюблений наш! VIII (I), 127—133
- Розвиток освіти і культури в

- Радянській Україні VIII (II), 235—241
- Розвиток української радянської культури за 25 років VIII (I), 431—449
- Розквіт великої дружби IX, 353—357
- [Розмова з кореспондентом редакції українського радіомовлення на закордон] X, 379—380
- Розцвітає наука, мистецтво, література VIII (I), 307
- Салем, брате! X, 352
- [«Сасунці Давид»] X, 181—182
- Светлая, благородная жизнь IX, 29—30
- Свято золоте VIII (I), 486
- Свято праці VIII (II), 170—172
- Святотатці VIII (I), 365—366
- Селям тебе, Башкирия! VIII (II), 52—54
- Сердечний привіт! VIII (I), 94
- Сердечний привіт с берегов Дняпра! VIII (II), 55
- Серцем, розумом, душею X, 117—121
- Сила «Кобзаря» VIII (I), 251
- Сила «Кобзаря» VIII (II), 137—142
- Сила Кобзаря X, 87—89
- «Скрізь тепер я маю землю нечужу» VIII (I), 32
- Слава братерській дружбі народів! IX, 67—69
- Слава героям нашим — богатырям радянської землі VIII (II), 56
- Слава героям отважним! VIII (II), 38—39
- Слава народові-переможцеві! VIII (II), 232—233
- Слава партії! IX, 267—270
- Слава тобі, Одесо! VIII (II), 82—83
- Слово к братьям IX, 498—499
- Слово о Мажите Гафури X, 325—331
- [Слово о М. Сарьяне] X, 12
- Слово про друга X, 123—129
- Слово про Жовтень X, 408
- Слово про Максима Рильського X, 274—278
- Слухайте, визволені народи! VIII (I), 275
- С народом вместе X, 214—215
- Сонце щастя над Білоруссю VIII (II), 71
- Спадщина безсмертного Тараса — дорогий скарб нашої культури IX, 94—96
- Співець великого братерства X, 284—290
- [Спогад про поїздку до Івана Ле] X, 68—69
- СРСР — на сторожі миру VIII (I), 32
- [Стаття, присвячена 80-річчю від дня народження Лесі Українки] IX, 251—253
- [Стаття, посвяченна 200-літтю со дня рождення А. Н. Радищева] IX, 167—169
- Сьогодні в Англії IX, 185—192
- [Творчі плани на 1938 рік] VIII (I), 148
- Тобою ж хочу я звучати IX, 13—15
- Товаришам учителям VIII (II), 79—80
- Торжество української культури VIII (II), 104—107
- Торжествуй, мій народе! X, 405—407
- Торжествуй, народе Туркменії! X, 66—67
- Торжествуйте, народи! VIII (II), 146—147
- Тремтїть, супостати! VIII (I), 461—466
- Три перемоги VIII (I), 77—86
- Тяжка втрата IX, 153—154
- Узы дружбы X, 150—151
- Украина будет свободной! VIII (I), 361—362
- Украинская советская литература IX, 380—387
- У пісні, в славі, в помислах живе VIII (I) 149—154
- [Уривки лекцій з теорії віршування] VIII (I), 16—26
- Усі виродки не минуть кари VIII (II), 23—25
- Учись, працуй, дерзай! IX, 330—332
- У школьників України IX, 31—32
- Ф. Д. Кушнерик VIII (I), 294—299
- Франкова криниця X, 339—346

Хай переможно лунає крилата
радянська пісня IX, 118—122
[Христо Ботев] IX, 23—24
[Христо Ботев] X, 32

Ценнее золота и камней само-
цветных VIII (I), 162—163

Час розплати настав! VIII (II),
57

Через золоті Ворота перемоги
VIII (II), 7—9

Чеховські дні на Україні IX, 351—
352

Чисті, хоробрі серця X, 313—315
Чорнобрович X, 307—312

Чудесні люди VIII (I), 242

Швидше до роботи VIII (I), 90—
91

Шевченко і поети братерських
республік VIII (I), 106—111

Шевченко й Багрицький VIII (I),
100—102

Ширити фронт передових людей
світу VIII (I), 75—76

Щедрою добротою насажені X,
216—220

[Як друзі, як рідні] X, 123—127

Як ми читали Остапа Вишню X,
268—273

Янка Купала IX, 297—300

Яно прагучьць на увесь свет IX,
416—417

Я росту VIII (I), 57—58

ПЕРЕКЛАДИ

З АБХАЗЬКОЇ

Гуліа Дмитро

Ленін V (II), 315

З АВАРСЬКОЇ

Гамзагов Расул

Народження пісні V (II), 274—275

З АВСТРІЙСЬКОЇ

Гайдн Франц-Йозеф

[Вступ з лібретто ораторії
Й. Гайдна «Пори року»] VI, 610—
611

Рільке Райнер-Марія

Тиша VI, 590

З АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ

Рустам Сулейман

Братерство V (I), 414

Хазрі Набі

Райдуга V (I), 515

З БАШКИРСЬКОЇ

Бікбай Баязір

Хрест Фріца V (II), 240

Гафурі Мажит

Дні визволення V (II), 231—232

До свого серця V (II), 230

Мініатюри V (II), 236—237

Мої книги V (II), 226

На життєвім шляху V (II), 229

Надію май V (II), 225

Надія V (II), 227

Несподівано V (II), 233

Пісня червоноармійців V (II), 405

Там, де в злиднях люди V (II),
228

Чудесна подія V (II), 234

Я вийшов на базар V (II), 222—
224

Як золоту руду V (II), 235

Кудаш Сайфі

Гвіздок V (II), 239

Слово матері V (II), 238

Лисичка-сестричка. Народна каз-
ка V (II), 241—244

Тагор Рабіндранат

На кого б я хотів вивчитись VI,
593

З ВІЛОРУСЬКОЇ

Богданович Максим

Вечір V (I), 385
Розрита могила V (II), 398
Тріолет V (I), 384

Богусевич Францішек

Дядина (*Народне оповідання. Записав Ф. Богусевич*) V (I), 383
Колісанка V (I), 381—382
Моя дудка V (I), 376—378
Смик V (I), 379—380

Бровка Пятрусь

Ах, мені б сосною стати V (I),
466
У Каневі V (I), 464—465

Колас Якуб

Білорусам V (I), 434
Квітка V (I), 438—439
Наша візьме V (I), 435
«Не просіть пісень у мене...» V
(I), 433
«Ой неба того квітного...» V (I),
437
Струмок V (I), 436
У залі Кремлівського палацу V
(I), 441
У тюрмі V (I), 440

Купала Янка

Дев'ять кілків осикових V (I),
387—388
Павлинка. *Комедія на дві дії* V
(I), 389—432
Травень V (II), 399
Як цвілась калина V (I), 386

Панченко Пимен

З Янкою Купалою V (I), 483—484

Тільки з тобою V (I), 461
Україні V (I), 462—463

Танк Максим

Для чого коси заплітаєш? V (I),
481
Казка про Музику V (I), 468—
480
Сопілка V (I), 467
Як мені сказали V (I), 482

Чорний Кузьма

Велике серце V (I), 445—460
Ночівля в селі Сінгах V (I),
442—444

З БОЛГАРСЬКОЇ

Андреев Веселин

Росія VI, 283

Багряна Єлисавета

Пісня VI, 222
Правнучка VI, 223
Світла річниця VI, 224

Божилів Божидар

Пісня про дату народження VI,
287

Богев Христо

ПОЕЗІЇ

Боротьба VI, 31—32
До моєї першої коханої VI, 11—
12
До неї VI, 35—36
До свого брата VI, 17
До своєї матері VI, 15—16
Гайдуки (Батько й син) VI, 37—
41
Дівчина до повстанців прилучи-
лась VI, 28—30
Дільба V, 13
Елегія VI, 14
Моя молитва VI, 22—23
На прощання VI, 7—10
Патріот VI, 34
Подорожній VI, 26—27

Послання до тирновського єпископа V, 45
Смертна кара Василя Левського VI, 42
У корчмі VI, 18—19
Хаджі Димитрій VI, 20—21
Хмара VI, 24—25
Чом я не поет VI, 43—44
Юр'їв день VI, 33

ОПОВІДАННЯ

Ось що на вас чекає VI, 46—50
Приклади турецького правосуддя VI, 51—60

Вазов Іван

ПОЕЗІЯ

Болгарська мова VI, 582
Європі VI, 581
Загибель воеводи Волова. (*Уривок із елегії «Бунт»*) VI, 583
Капуанська долина VI, 64
По-новому настроєні гусли VI, 66
«Радецький» (*Уривок*) VI, 65
Росія VI, 61
Слов'янський звук VI, 63
Сусапна VI, 62

ОПОВІДАННЯ

Дід Йоцо дивиться VI, 73—82
Зустріч у горах (*Спогади*) VI, 67—72
Негостинне село VI, 83—88
Павло Фертіг VI, 89—93

Вапцаров Микола

Віра VI, 227—229
Із поеми «Лист» VI, 226
«Немилосердна боротьба, жорстока...» VI, 225

Василев Орлин

Тривога. Драма на 3 дії VI, 231—280

Велков Крум

Ми переможемо VI, 230

ЕПІЧНІ ДУМИ ТА ПІСНІ

Косове поле VI, 289
Пісня про Марка Королевича VI, 292—300
Пісня про Панчо-оглу́ VI, 290—291
«Як шли по діброві...» VI, 587

Блин-Пелин

Андрешко VI, 110—116

Зідаров Николай

Ленінові VI, 286

Ісаев Младен

Мурашки VI, 585
Привіт VI, 281
«Шуміте ви, ліси-балкани...» VI, 586

Кюлявков Крум

Боротьба продовжується. Драма на 4 дії VI, 164—218
Никодим (*Післявереснева балада*) VI, 161—163

Милев Гео

Вересень (*Уривок з поеми*) VI, 117—126

Милева Лада

Місяць Вересень VI, 284—285

Славейков Петко

«Не співається. Та й настроїв клятий...» VI, 584

Смирненський Христо

Вуглекоп VI, 94—95
Карл Лібкнехт VI, 102—104
Коваль VI, 99—100
Молодий каменяр VI, 106
Над морем (Із циклу «Вечори») VI, 97
Обабіч стежок квіти (Із невідомих поезій) VI, 108
Після бою (Із циклу «Вечори») VI, 96
Радянська Росія VI, 107

Робітник VI, 105
Розцвівся мак (Із невідомих поезій) VI, 109
Черешенька VI, 98
Юр'їв день VI, 101

Стоянов Людмила

Батьківщина VI, 127

ОПОВІДАННЯ

Важкі пологи VI, 150—160
Звірний танець VI, 142—149
Хатідже VI, 128—141

Тодоров Ангел

Картина з життя Леніна. У поїзді
(Квітень 1917) VI, 282

Фурнаджієв Никола

Навесні VI, 219
Перед Леніним VI, 221
Привіт з України VI, 220

Цачев Климент

Весна VI, 288

З ВІРМЕНСЬКОЇ

Абовян Хачатур

Сини і внуки Гайка V (I), 516—518

Акопян Акоп

Завод V (II) 98
На червоній на весні V (II), 99

Алазан Ваграм

Народження V (II) 134—135

Борян Гурген

Дерева на вулиці Абовяна V (II), 146—147
Застольна V (II), 144—145

Зарян Наїрі

Весна V (II), 132—133

Зорян Стефан

Анік V (II), 127—131
Голуби V (II), 122—126
Мати V (II), 117—121
Скарб V (II), 109—116

Іоаннісян Іоаннес

Все вгору V (I), 582
«Дівчино-квітко, ну ж бо йди!..»
V (I), 584
Зерно V (I), 581
«На Алагяз-горі, горі-висоті...» V
(I), 583

Ісаакян Аветік

Бойовий заклик V (II), 102—103
Любий краю мій! V (II), 101
Пісня клошара з оповідання
«У них є прапор!» V (II), 403

Капутікян Сільва

Бронепоїзд «Вардан Зоровар» V
(II), 152—153
Моє бажання V (II), 404
Ну як дощик — хай і дощик V
(II), 151
Освідчення в коханні V (II), 150
Панегірик Вірменії V (II), 149

Корюн Мкртич

Вранці взимку V (II), 148

Маарі Гурген

Оповідання пари черевиків (II)
життя й діяльність) V (II),
136—143

Паронян Акоп

Східний дантист. *Музична комедія на три дії* VI, 466—519

ПІСНІ І НАРОДНИЙ ЕПОС

Взяла я жбан. *Народна пісня* V
(II), 163
Давид Сасунський (*Уривок із вірменського народного епосу*) V
(II), 154—162

- Ануш V (II), 17—40
 Березень [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 42
 Весняне запрошення [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 43
 Вітер [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 46
 Зелений братик [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 41
 Зелений братик (*Цикл віршів*) V (II), 41—53
 Із зорями V (II), 8
 Концерт V (II), 401
 Котикова скарга [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 48
 Краплина меду V (II), 12
 Листопад [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 50
 Літня ніч в селі V (II), 7
 Осінь [Із циклу віршів «Зелений братик»] (II), 47
 Перед картиною Айвазовського V (II), 9
 Пера V (II), 402
 Перший сніг [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 51
 Пташина думонька [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 43
 Пташина колискова [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 45
 Річенька [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 49
 Сліхий ашуг [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 45
 Собака V (II), 400
 Хмара й гора [Із циклу віршів «Зелений братик»] V (II), 52
 Чотири вірші V (II), 10—11

ОПОВІДАННЯ ТА КАЗКИ

- Брехун V (II), 95
 Вовк V (II), 76—92
 Гікор V (II), 54—69
 Козенятко V (II), 93—94
 Непереможний півень V (II), 96—97
 Олень V (II), 70—75

Сундукян Габрієл

- Пено. *Комедія на 3 дії* V (I), 519—577

- Зібрання V(I), 578
 Колискова робітниці V (I), 579

Чаренц Єгіше

- Ленін (*Уривок з поеми*) V (II), 105—106
 Літо V (II), 104
 Син робітника V (II), 107
 Рубайят V (II), 108

Шант Левон

- Ніч V (II), 100

З ГРУЗИНСЬКОЇ

Гришашвілі Йосип

- Відповідь молодим письменникам V (I), 498—501
 Григол Орбеліані на Комсомольській алеї V (I), 496—497

Гурамішвілі Давид

- Зубівка V (I), 485—486

Дадіані Шалва

- Уривок із драми «Рушавелі» V (I), 493—495

З НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

- Блоха і мурашка. *Народна казка* V(I), 510—513
 «Коллективні наші ниви...» V (I), 509
 «Серце моє розтривожене!..» V (I), 508

Леонідзе Георгій

- Давиду Гурамішвілі (З нагоди знайдення його могили) V (I), 507

Пшавела Важа

- Гість і господар (*Уривок із поеми*) V (I), 491—492

Табідае Галактіон

«Грянемо пісню чавунну» (Із книги «Револуційна Грузія») V (I), 502

«Високославний, славний од души» (Із книги «Револуційна Грузія») V (I), 502—503

Славослов'я Нікорцмінді V (I), 504—506

Церегелі Акакій

Весна V (I), 489

Г. С. Сундукяну V (I), 490

Кохання V (I), 488

Чавчавадзе Ілля

Весна V (I), 487

з ДАВНЬОРУСЬКОЇ

Із «Слова о полку Ігоревім» (*Уривок*) V (I), 7

з ЄВРЕЙСЬКОЇ

Вайнерман Ханан

Совість V (II), 387

Гарцман Матвій

Пам'ятник V (II), 388

Гофштейн Давид

Біробіджан V (II), 348

В дорозі V (II), 333

Весна V (II), 407

Вірменія V (II), 347

«В пустелях далеких, буває, побачу...» V (II), 345

Гілка молода V (II), 343

Із циклу «Поля» V (II), 335—337

Колискова V (II), 346

Місто V (II), 409

«О жінко!..» V (II), 410

Перший свіг V (II), 410

«Проміння вранці йдуть в поля й луги...» V (II), 338

Свіжий вітер V (II), 339

Справедливість V (II), 344

«Тож цілий день...» V (II), 334

«У вишині...» V (II), 340

«Цвіте прапорами...» V (II), 342

«Я живу, і мій погляд стає все яснішим...» V (II), 408

Квітко Лев

Бабця Блюмця V (II), 371—372

Ведмідь V (II), 359—360

Дудочка V (II), 362—363

Жук V (II), 350—351

Із циклу «Німеччина» V (II), 353—355

Кузня V (II), 352

Лист товаришу Ворошилову V (II), 361

Марш V (II), 369—370

«Не пускай дітей до мене...» V (II), 356

Осінь V (II), 411—412

Поросятко V (II), 373

Садок Етопьки V (II), 366

Скрипонька V (II), 357—358

У гості V (II), 364—365

Червона кавалерія V (II), 367—368

Кушніров Арон

«Тому, що вітер б'є у вікна...» V (II), 374

Маркіш Перец

Купа (*Уривок*) V (II), 378

Резник Ліпа

Березиль V (II), 375—376

Осінь (*Вільний переклад*) V (II), 377

Талалавський Матвій

Додому! Додому! V (II), 389—390

Фефер Іцук

Борги V (II), 384

Жити б вічно V (II), 385—386

Зима V (II), 383

Фінінберг Езра

Нана V (II), 379—380

Поблизу Києва V (II), 381—382

Шварцман Ошер

Весна V(II), 331
«Ген здалеку, де небеса...» V (II),
321—322
Із циклу «Війна» V (II), 328
«І цей секрет вночі б земля...» V
(II), 320
Корчма V (II), 316
Молодість V (II), 327
«Моя кохана пахне так...» V (II),
317
Надвечір'я V (II), 325
«Отак буває на початку травня...»
V (II), 326
Повстання V (II), 330
Річка човен понесла. *На україн-*
ський могилі V (II), 318
«Тож і наплинули всі хмари...»
V (II), 323—324
Чорна магі-ніч V (II), 332
«Я ж добре знаю літнє надвечі-
р'я...» V (II), 329
«Як у річці у бігучій...» V (II),
319

З ІТАЛІЙСЬКОЇ

[Арія Каварадоссі з опери
Дж. Пуччіні «Тоска»] VI, 612

НАРОДНА ПІСНЯ

«Вога, вога» VI, 357

З КАЗАХСЬКОЇ

Джамбул

Моє щастя V (II), 211—213
Я столітня тополя V (II), 210

З КИРГИЗЬКОЇ

Акаєв Кубанич

Балерина V (II), 214

З КИТАЙСЬКОЇ

Го Можо

Вранішня радість VI, 381
Жовтневі враження VI, 385—386
Після дощу VI, 382
Прощаюсь з Японією VI, 383—384
Роздум VI, 379—380

Сигналю, на краю землі стоячи
VI, 378

З КОРЕЙСЬКОЇ

НАРОДНІ КАЗКИ

Лелека, черепаха та гадюка VI,
387
Мудрий секретар VI, 388—390
Про хороброго юнака Юн Гір Су
та прекрасну дівчину
Цен Сун Не VI, 391—394

З КУМИЦЬКОЇ

Казію-Алі

Біле світло й світло червоне V
(II), 276
Кукурудзяна зернина V (II), 277

Сулейманов Абдул-Вагаб

Дніпро V (II), 278

З ЛАКСЬКОЇ

Гафуров Абуґаліб

Про комуз V (II), 279
Розважні речі V (II), 280

Магомедов Мірза

Буря V (II), 281

З ЛАТИСЬКОЇ

Силс Петер

О, де ж весна... V (II), 199

Судрабкалн Ян

Батьківщина V (II), 194—195
Клені цвітуть V (II), 196—197
Привіт Радянській Латвії V (II),
198

З ЛЕЗГІНСЬКОЇ

Стальський Сулейман

Соловей V (II), 282—283
Старшина V (II), 284

Хурюгський Тагір
В садах V (II), 285—286
З ЛИТОВСЬКОЇ
Венцлова Антанас
Дівчина край джерела V (II), 183
Індія-мати V (II), 190—191
Наближення осені V (II), 185
Партії V (II), 188—189
Ти — хороший, найкращий V (II),
184
Учні біля пам'ятника Леніну V
(II), 186—187

Донелайтіс Крістіонас

Чотири доби року (*Із першої ча-
стини поеми — «Радощі весни»*)
V (II), 164—179

Майроніс

«Де води Шешупе і Німан гой-
дає...» V (II), 180—181

Малдоніс Альфонсас

Високі ноти V (II), 192

НАРОДНА ПІСНЯ

Зелена півонія V (II), 193

Неріс Саломея

Москва V (II), 182

З МОЛДАВСЬКОЇ

Балцан Йосип

Ленін V (II), 200

«Молдовеняска» V (II), 201—202

НАРОДНА ПІСНЯ

Марица V (II), 203

З МОРАВСЬКОЇ

НАРОДНІ ПІСНІ

Галочко, стій, серце, не біжи! VI,
339

Гей, гори, гори VI, 338
За шуміли гори VI, 337
Край пасіки гуляла VI, 340
Музиканти, починайте VI, 341
Ей ти, кохання VI, 336
Ой чого це пташка VI, 342
Якби ж то я знала VI, 344

З НІДЕРЛАНДСЬКОЇ

Лассо Орландо (XVI вік)

Луна VI, 368

Із невідомого автора

Літній вечір VI, 369

З НІМЕЦЬКОЇ

Вагнер Ріхард

Лоєнгрін VI, 520—578

Гейне Генріх

Гімн (Із циклу «Нова весна») VI,
365

«Задзвеніли всі дерева...» (Із цик-
лу «Нова весна») VI, 364

Розмова на падерборнському лузі
VI, 366—367

Сидячи під білим деревом (Із
циклу «Нова весна») VI, 362

Спочатку соловей родився (Із
циклу «Нова весна») VI, 363

Генріці Христіан-Фрідріх

[Вступ з кантати «Змагання Феба
і Пана»] VI, 589

З ОСЕТИНСЬКОЇ

Балаєв Темболат

До Осетії V (II), 406

Кайтуков Георгій

Сяють гори V (II), 311—312

Хетагуров Коста

Весна V (II), 305
Заповіт V (II), 287

Заспівай! V (II), 292
Зима V (II), 308
Княз V (II), 299
Кубади V (II), 293—296
Ластівка V (II), 304
Літо V (II), 306
Мов дорослий V (II), 302
Надія V (II), 289—290
Новорічна ніч V (II), 298
Новорічна пісня V (II), 297
Осінь V (II), 307
О, якби... V (II), 291
Привіт V (II), 309
Пустун V (II), 300
Синиця V (II), 303
У. Ц. V (II), 310
Школяр V (II), 301
Якби міг я V (II), 288

з ПОЛЬСЬКОЇ

Мицкевич Адам

До М*** VI, 348—349
Ода молодості VI, 345—347

НАРОДНІ ПІСНІ

А вже поле чисте сонце золотить
(Польська народна пісня) VI,
353
Будь здорова... VI, 350
Гей, там у Татрах VI, 351
Я посіяв в полі просо VI, 352

з РОСІЙСЬКОЇ

Асєєв М. М.

Вігер золотиться V (I), 270—271

Безпощадний П. Г.

«З батьком я згори од краю...»
V (I), 278—279

Бестужев М. О.

Оживання V (II), 395
Пісня V (I), 112

Бедний Дем'ян

Комуністична марсельєза (Ури-
вок) V (I), 234

Блок О. О.

Троянда й Хрест V (I), 140—212

Бунін І. О.

Тирса V (I), 139

Вишеславський Л. М.

День перемоги V (II), 397

Горький Максим

Балада про графиню Елен де Кур-
сі, прикрашена різними сентен-
ціями, поміж яких є дуже ціка-
ві V (I), 213—217

Весняні мелодії V (I), 218—221

Легенда про Марка V (I), 224—
225

М. М. Коцюбинський V (I), 227—
233

Пісня про Буревісника V (I),
222—223

Сонце сходить і заходить (Із п'є-
си «На дні») V (I), 226

Гусєв В. М.

Колгоспна пісня про Москву V
(I), 289

Жуковський В. А.

Жайворон V (I), 11

Ти звідки, зіронько яса V (II),
393

Козлов І. І.

Венеціанська ніч V (I), 12

Колічев О. Я.

Поема про Україну V (I), 294—
295

Комісарова М. І.

Батьківщині V (I), 287

«Я знаю дім і знаю сад...» V (I),
288

Крилов В. О.

Син мандарина. Комічна опера на
одну дію VI, 594—609

Крилов І. А.

Музиканти V (I), 8
Оракул V (I), 9
Собака й кінь V (I), 10

Кюхельбекер В. К.

Прокофій Ляпунов (*Уривок із трагедії*) V (I), 109—111

Лермонтов М. Ю.

Вітрило V (I), 115
До *** V (II), 396

Маршак С. Я.

Війна з Дніпром (*Вільний переклад*) V (I), 272—276

Маяковський В. В.

Баку V (I), 235—236
Як робити вірші? V (I), 237—269

Михалков С. В.

Барани V (I), 292

Мятлев І. П.

Тарангела V (I), 114

НАРОДНІ ПІСНІ

Доріженька V (I), 301
За горою, де колодязь (*Трудова, колгоспна*) V (I), 300
Ти живи, Росіє, слався! V (I), 299

Некрасов М. О.

Сучасна ода V (I), 121

Невідомий автор

Вечір V (I), 132

Огарьов М. П.

Ніч і буря V (I), 116

Одоевський О. І.

Ранок V (I), 113

Островський О. М.

Снігуронька. *Фрагменти з весняної казки, покладені на музику П. І. Чайковським* V (I), 122—130

Пальмін Л. І.

Reguiem V (I), 134

Петников Г. М.

То-ре-та V (I), 277

Полонський Я. П.

Вечір V (I), 118
«Подивився стрімчак-дідуган...» V (I), 120
«Розламаву башту, оселю орла...» V (I), 119

Прокоф'єв О. А.

Ми — лєнінградці V (I), 286

Пушкін О. С.

Біси V (I), 23—24
«В мене звечора Леїла...» V (I), 25
Зимовий вечір V (I), 21
Казка про царя Салтана, про сина його славного й могутнього богатиря князя Гвідона Салтановича та його прекрасну царівну-Лебідку V (I), 26—49
Казка про царя Салтана. *Лібретто до опери М. А. Римського-Корсакова за О. С. Пушкіним* V (I), 50—108
«Нічний зефір...» V (I), 20
Обвал V (I), 22
«Хто, хвилі, путь вам перепнув...» V (II), 394

Рилєєв К. Ф.

Любов до Вітчизни. Ода V (I), 13—16
Смерть Ђрмака V (I), 17—19

Римський-Корсаков М. А.

Ніч перед різдвом. *Фрагменти з оперного лібретто* V (I), 135—136

Бухенвальдський набат V (I),
297—298

Софронов А. В.

Красноталь V (I), 291
Сідло V (I), 290

Суриков І. З.

«Ясний місяць-серпик...» V (I), 133

Сурков О. О.

«Ти ж на плечі клади мені ру-
ки...» V (I), 285

Тихонов М. С.

Вірменія V (I), 283
«І знов одвідав я Донгуз-Орун...»
V (I), 284

Толстой О. К.

Із поеми «Іван Дамаскин» (*Ури-
вок*) V (I), 117

Ушаков М. М.

Злива під час маніфестації V (I),
280—281
Шота Руставелі V (I), 282

Федоров О. М.

Сонце, сонце встає V (I), 138

Цертелев Д. М.

Море V (I), 137

Чайковський П. І.

Соловейко V (I), 131

Шведов Я. З.

Від'їзд партизан V (I), 296

Шевельова К. В.

«Тут воїна могила...» V (I), 293

Шельменко-денщик. *Лібретто му-
зичної комедії на п'ять дій за
п'єсою Г. Ф. Квітки-Основ'янен-
ка* V (I), 302—375

З РУМУНСЬКОЇ

Бануш Марія

Моя земля (*Уривок*) VI, 356

ІЗ СЕРБСЬКОЇ

Зогович Радован

Пісня про біографію друга Тіто
(*Уривок*) VI, 354—355

ІЗ СЛОВАЦЬКОЇ

НАРОДНІ ПІСНІ

Долина, долина VI, 332
Любая, милая VI, 333
Мила, тобі на добраніч шлю VI,
331
Не тисни ти мені ручку VI, 334
Тече річка у гайок VI, 335
Як пас Янко три воли V, 330

З ТАДЖИЦЬКОЇ

Айні Садріддін

На славу Жовтня V (II), 217

Лазугі Абулькасім

На березі Дніпра V (II), 218

Мірзоєв Гафар

Водоспад Восе V (II), 221

Рудакі Абу Абдаллах Джафар

«Мудрий прагне всім добра і ми-
ру...» V (II), 216
«На світ дивись ти оком чистим...»
V (II), 215

Сідкі Агзам

Два серця V (II), 220

Мое перо V (II), 219

З ТАТАРСЬКОЇ

Тукай Габдулла

Буран V (II), 265
 Відьма водяна V (II), 254—256
 До народу V (II), 245
 До неї V (II), 253
 Дощ і сонце V (II), 258
 Місяць і сонце V (II), 262
 Не підем звідси V (II), 251
 Поет V (II), 252
 Праця V (II), 257
 Рідна мова V (II), 261
 Рідне слово V (II), 259
 Сібгатуллин V (II), 260
 Тоді, як блискавка пугає V (II),
 263
 Тяжке становище V (II), 264
 Шурале V (II), 246—250

З ТУРЕЦЬКОЇ

Емін Мехмед

Дівчинка з сірниками VI, 370
 Залізо VI, 371
 «Проходив я — в річках ридма
 ридало» (Із циклу «Анатолія») VI, 372
 « — Що робиш, сестро?» (Із циклу
 «Анатолія») VI, 373

Фахрі Халід

Нічний сторож VI, 592

Фікрет Тевфік

З птахами VI, 591

Хікмет Назим

Зоя (Уривок з поеми) VI, 376
 Полю Робсону VI, 375
 Ти, брате мій, душе моя VI, 376

З УЗБЕЦЬКОЇ

Навої Алішер

Добродійних дивування. Уривки
 з поеми V (II), 204—207

Бавовна зійшла V (II), 208

З ФРАНЦУЗЬКОЇ

Беранже П'єр-Жан

Смерть матері VI, 358

Браз Анатоль Ле

Колискова VI, 359—360

Верлен Поль

«Небо — тут — над дахом...» VI,
588

З ЧЕСЬКОЇ

Браніслав Франтішек

Пісня про матір VI, 303—304

Незвал Вітезлав

Про короля Ячменичка VI, 301—
302

НАРОДНІ ПІСНІ

А я сам, завжди сам VI, 314
 Браття, браття, будем співати ми!
 VI, 315
 Гнівайсь чи не гнівайсь VI, 316
 Годочок дитяті VI, 306—308
 Думав я, думав VI, 317
 Ідем, ідем, до вас ідем VI, 318
 Куди, куди, куди стежечка VI,
 319
 Куплю собі я коника VI, 320
 Люба, синьоока VI, 313
 Ой горо ти височенька VI, 312
 Ой де ж ви ділися VI, 321
 Співи люду чеського. Хорова сю-
 їта з народних пісень VI, 327—
 329
 Ти ж, моя хусточка VI, 322
 Тож коло Лідіце є три джерела
 VI, 311
 Червоная роже VI, 323
 Що ж там таке? Свято яке? VI,
 324
 Щось мені та все здається VI,
 325
 Якби моя мила VI, 309

Я мала голубка VI, 326
Як полола льон VI, 310

Сейферт Ярослав

Гора Ржип VI, 305

з ЧУВАСЬКОЇ

Сеспель Мішші

До моря V (II), 266—268

Хузангай Педер

Береза Тукая V (II), 373
«Складайтесь, вірші! Ну ж, пиші-
тесь...» V (II), 272

«Травневі дні чи вересневі...» V
(II), 271
Чуваш V (II), 269
Шубашкар V (II), 270

з ЯКУТСЬКОЇ

Артамонов Інокентій

Весіння тундра V (II), 314
Живуча ялина V (II), 313

* * *

Фольклорні записи XII (II), 5—
100
Щоденникові записи XI, 5—400

**ПОКАЖЧИК
УМІЩЕНИХ У ВИДАННІ ЛИСТІВ
ЗА АДРЕСАТАМИ**

Абашидзе Іраклій Віссаріонович

1. (1). 9 липня 1959 р. XII (I*, № 680), 373
2. (2). 3 жовтня 1964 р. XII (I, № 794), 427

Автенюк Семен Якович

3. (1). Не пізніше 1 жовтня 1946 р. XII (I, № 440), 255—256

Айні (Садриддин Саїд Муродзода)

4. (1). 27 квітня 1953 р. XII (I, № 550), 307

Альшванг Арнольд Олександрович

5. (1). 1 жовтня 1958 р. XII (I, № 659), 361—362

Амірян Седа Григорівна

6. (1). 13 березня 1964 р. XII (I, № 786), 424

Анісімов Іван Іванович

7. (1). 17 жовтня 1965 р. XII (I, № 823), 440

Антонов Г. Г. і Клісак Г. П.

8. (1). 1 червня 1942 р. XII (I, № 381), 221

Асєєв Микола Миколайович

9. (1). 3 березня 1939 р. XII (I, № 326), 186

10. (2) 9 липня 1959 р. XII (I, № 679), 372

11. (3). Не пізніше 9 липня 1963 р. XII (I, № 770), 418

Бабляк Володимир Самійлович

12. (1). 18 квітня 1966 р. XII (I, № 834), 446

Бажан Микола Платонович

13. (1). 12 вересня 1943 р. XII (I, № 399), 232

14. (2). 10 вересня 1958 р. XII (I, № 656), 360

Байдебура Павло Андрійович

15. (1). 1 березня 1961 р. XII (I, № 723), 397

Бандура Олександр Іларіонович

16. (1). 21 березня 1959 р. XII (I, № 671), 368

Бандурка Олександр Тимофійович

17. (1). 20 лютого 1962 р. XII (I, № 744), 406

18. (2). 3 березня 1962 р. XII (I, № 745), 406

Баш Яків Васильович

19. (1). Кінець грудня 1962 р. XII (I, № 759), 412

* Римською цифрою в дужках позначається перша книга дванадцятого тому.

*Башкирська АРСР, Президія
Верховної Ради і Рада Міністрів*

20. (1). Червень 1957 р. XII (I,
№ 626), 342

Беззубова Текля Гнатівна

21. (1). 26 вересня 1955 р. XII (I,
№ 593), 328

Безкровна Марія Федорівна

22. (1). Кінець 30-х років XII (I,
№ 690), 379

Безпощадний Павло Григорович

23. (1). 11 липня 1965 р. XII (I,
№ 814), 436

Бенюк Михай

24. (1). 16 серпня 1964 р. XII (I,
№ 792), 426—427

Бельчиков Микола Федорович

25. (1). 16 січня 1951 р. XII (I,
№ 500), 282

Бичко Валентин Васильович

26. (1). 16 квітня 1962 р. XII (I,
№ 748), 407—408

Білецький Олександр Іванович

27. (1). 30 березня 1945 р. XII (I,
№ 427), 248

28. (2). Не пізніше 6 липня
1954 р. XII (I, № 571), 316

29. (3). 3 листопада 1954 р. XII
(I, № 576), 318

30. (4). Не пізніше 2 листопада
1954 р. XII (I, № 577), 318—
319

31. (5). 31 грудня 1958 р. XII (I,
№ 663), 363—364.

32. (6). 14 листопада 1959 р. (I,
№ 685), 375

Білова Віра Самсонівна

33. (1). 21 липня 1966 р. XII (I,
№ 837), 447—448

Білодід Іван Костянтинович

34. (1). 20 липня 1967 р. XII (I,
№ 860), 459

Білоус Дмитро Григорович

35. (1). 18 грудня 1946 р. XII (I,
№ 442), 256

Близнюк Анатолій Якович

36. (1). 16 грудня 1957 р. XII (I,
№ 640), 349

Бонч-Бруевич

Володимир Дмитрович

37. (1). Грудень 1944 р. XII (I,
№ 423), 246

Браун Микола Леопольдович

38. (1). 8 березня 1938 р. XII (I,
№ 300), 171—173

39. (2). 9 травня 1938 р. XII (I,
174—175

40. (3). 5 серпня 1938 р. XII (I,
№ 310) 178

41. (4). 8 серпня 1938 р. XII (I,
№ 313), 179

42. (5). 6 березня 1940 р. XII (I,
№ 357), 204—206

43. (6). 28 квітня 1940 р. XII (I,
№ 359), 207—208

44. (7). 4 жовтня 1940 р. XII (I,
№ 367), 214—215

Бровка Пятрусь

45. (1). 9 вересня 1954 р. XII (I,
№ 573), 316

Брюсов Валерій Якович

46. (1). 12 грудня 1923 р. XII (I,
№ 22), 20

Буквін

47. (1). 12 квітня 1952 р. XII (I,
№ 526), 295

Булаховський Леонід Арсенович

48. (1). 21 травня 1948 р. XII (I,
№ 458), 263

Бурачек Микола Григорович

49. (1). Грудень 1928 р. XII (I,
№ 159), 89

- Буркацька Галина Євгенівна*
50. (1). 18 вересня 1960 р. XII (I, № 708), 388
- Вареня Гаврило Дмитрович*
51. (1). 16 лютого 1966 р. XII (I, № 832), 445
- Варченко Микола Прокопович*
52. (1). 1938 р. XII (I, № 319), 183
- Васильєв Іван Якович*
53. (1). 1959 р. XII (I, № 689), 378—379
- Васильченко Степан Васильович*
54. (1). 25 жовтня 1923 р. XII (I, № 20), 77
- Величко М.*
55. (1). 30-ті роки XII (I, № 350), 197
- Вериківський Михайло Іванович*
56. (1). 2 лютого 1925 р. XII (I, № 67), 45
- Верьовка Григорій Гурович*
57. (1). 8 березня 1946 р. XII (I, № 436), 253
58. (2). 28 грудня 1955 р. XII (I, № 600), 331
- Виноградов
Віктор Володимирович*
59. (1). 12 січня 1965 р. XII (I, № 800), 430
- Вишня Остап
(Губенко Павло Михайлович)*
60. (1). 30 листопада 1949 р. XII (I, № 479), 271
61. (2). 16 січня 1951 р. XII (I, № 499), 281
62. (3). 20 листопада 1953 р. XII (I, № 561), 312
- Виштак Степанида Демидівна*
63. (1). 1952 р. XII (I, № 541), 303
- Військова частина № 3595-р,
воїни-гвардійці*
64. (1). Кінець 1964 р. XII (I, № 799), 430
- Вірменська РСР*
- Голова Ради Міністрів*
65. (1). 25 травня 1962 р. XII (I, № 754), 409—410
- Президія
Верховної Ради*
66. (1). 29 листопада 1945 р. XII (I, № 433), 251—252
- Спілка письменників*
67. (1). 18 жовтня 1957 р. XII (I, № 632), 345
- Трудящі*
68. (1). 29 листопада 1960 р. XII (I, № 712), 390
- «Вісті», редакція газети*
69. (1). Не пізніше 28 травня 1925 р. XII р. XII (I, № 74), 49
- Владич Леонід Володимирович*
70. (1). 28 червня 1966 р. XII (I, № 836), 446
- Воблий Костянтин Григорович*
71. (1). 18 березня 1942 р. XII (I, № 378), 219
72. (2). 5 травня 1946 р. XII (I, № 437), 253
- Войгинська*
73. (1). 21 червня 1938 р. XII (I, № 307), 176—177

- Волинці Микола Андрійович
і Любов Олександрівна*
74. (1). 30 червня 1961 р. XII (I, № 725), 397
- Володимир-Волинська середня
школа № 2, вчителі та учні*
75. (1). Початок 60-х років XII (I, № 740), 404
- Вороний Микола Кіндратович*
76. (1). 22 листопада 1928 р. XII (I, № 144), 84
- Ворошилов Климент Єфремович*
77. (1). 4 лютого 1956 р. XII (I, № 603) 323
- Всеукраїнська спілка
письменників, президія*
78. (1). 1934 р. XII (I, № 240), 133—139
- Всеукраїнський комітет
пам'яті М. Д. Леонтовича*
79. (1). 17 лютого 1921 р. XII (I, № 10), 13
80. (2). 22 листопада 1921 р. XII (I, № 12), 14
- Гамсахурдіа
Костянтин Симонович*
81. (1). Не раніше 14 квітня 1930 р. XII (I, № 180), 98—99
- Гатов Олександр Борисович*
82. (1). 22 листопада 1952 р. XII (I, № 537), 301
83. (2). 1 січня 1957 р. XII (I, № 620), 340
84. (3). 12 листопада 1957 р. XII (I, № 637), 348
- Германов Андрей*
85. (1). 1 січня 1960 р. XII (I, № 697), 383
- Гілевський Володимир Іванович*
86. (1). Кінець квітня 1962 р. XII (I, № 750), 408
- Глушко*
87. (1). Кінець квітня 1962 р. XII (I, № 751), 408
- Головко Андрій Васильович*
88. (1). 7 грудня 1957 р. XII (I, № 638), 348
- Голоскевич
Григорій Костянтинович*
89. (1). 1920 р. XII (I, № 9), 13
- Гонтаренко Володимир Іванович*
90. (1). 1965 р. XII (I, № 827), 442—223
- Гончарук Захар Власович*
91. (1). 26 жовтня 1951 р. XII (I, № 511), 289—290
- Горький Олексій Максимович*
92. (1). 3 листопада 1934 р. XII (I, № 236), 132
- Грінберг М. В.*
93. (1). 9 липня 1959 р. XII (I, № 684), 373
- Губенко-Маслюченко
Варвара Олексіївна*
94. (1). Кінець грудня 1962 р. XII (I, № 760), 412
- Гурамшвілі Д.
Комісія по відзначенню 260-річчя
з дня народження*
95. (1). 31 липня 1965 р. XII (I, № 817), 438
- Грузинська РСР,
Спілка письменників*
96. (1). 25 лютого 1936 р. XII (I, № 270), 155

Дадіані Шалва Миколайович

97. (1). 30-ті роки ХІІ (І, № 601), 332

Даніелян

98. (1). 1950 р. ХІІ (І, № 492), 276—277

Дейнека Лукерія Сергіївна

99. (1). 7 серпня 1966 р. ХІІ (І, № 838), 448

Дейч Олександр Йосипович

100. (1). Травень 1956 р. ХІІ (І, № 608), 335

Демченко Марія Софронівна

101. (1). 11 листопада 1935 р. ХІІ (І, № 266), 154

Дмитренко Любомир Дмитрович

102. (1). 18 березня 1961 р. ХІІ (І, № 724), 397

Дмитрієва

Олександра Миколаївна

103. (1). 17 січня 1959 р. ХІІ (І, № 667), 365—366

«Дніпро», редакція журналу

104. (1). Грудень 1966 р. ХІІ (І, № 847), 453

Дніпровський Іван Данилович

105. (1). 6 серпня 1925 р. ХІІ (І, № 76), 50

106. (2). 20 серпня 1925 р. ХІІ (І, № 81), 52—53

107. (3). 18 серпня 1926 р. ХІІ (І, № 110), 66

108. (4). 20 серпня 1926 р. ХІІ (І, № 111), 66

109. (5). 25 січня 1931 р. ХІІ (І, № 187), 103

110. (6). 18 березня 1933 р. ХІІ (І, № 218), 124

111. (7). 4 серпня 1933 р. ХІІ (І, № 223), 126

Доленго-Піскорська Л. В.

112. (1). Середина 20-х років ХІІ (І, № 96), 59—60

Донець Григорій Прокопович

113. (1). 24 вересня 1955 р. ХІІ (І, № 592), 327—328

114. (2). 30 листопада 1963 р. ХІІ (І, № 776), 421

Дорошенко Трохим Данилович

115. (1). 8 лютого 1955 р. ХІІ (І, № 581), 320

116. (2). 2 лютого 1959 р. ХІІ (І, № 669), 367

117. (3). 7 травня 1965 р. ХІІ (І, № 809), 435

118. (4). 9 жовтня 1965 р. ХІІ (І, № 829), 444

Думанський

Антон Володимирович

119. (1). 30 червня 1950 р. ХІІ (І, № 483), 273

Елланська Варвара Михайлівна

120. (1). 1918 р. ХІІ (І, № 6), 11

Еренбург Ілля Григорович

121. (1). 30 вересня 1944 р. ХІІ (І, № 422), 245—246

122. (2). 7 січня 1949 р. ХІІ (І, № 465), 266

123. (3). 26 січня 1951 р. ХІІ (І, № 502), 283

124. (4). 29 січня 1952 р. ХІІ (І, № 519), 293

125. (5). 1952 р. ХІІ (І, № 520), 293

126. (6). 27 січня 1961 р. ХІІ (І, № 721), 396

127. (7). 26 січня 1966 р. ХІІ (І, № 831), 444

Естонська РСР,

ХІІ співацьке всенародне свято

128. (1). 27 червня 1947 р. ХІІ (І, № 444), 257

- Бреванські піонери*
129. (1). 28 березня 1955 р. XII (I, № 585), 324
- Єфименко В.*
130. (1). 20 липня 1940 р. XII (I, № 362), 211
- «Жовтнева зоря»,
редакція газети*
131. (1). 1960 р. XII (I, № 717), 392—392
- Заболотний Володимир Гнатович*
132. (1). 28 липня 1954 р. XII (I, № 572), 316
133. (2). 13 серпня 1961 р. XII (I, № 728), 399
- Заводянська школа № 1, учні*
134. (1). 26 травня 1938 р. XII (I, № 305), 175—176
- Закарпатська Україна, грудяці*
135. (1). 28 червня 1955 р. XII (I, № 590), 326—327
- Збанацький Юрій Оліферович*
136. (1). 1 січня 1964 р. XII (I, № 782), 423
- Звягінцева Віра Клавдіївна
і Озеров Лев Адольфович*
137. (1). 3 листопада 1950 р. XII (I, № 485), 273—274
- Зегерс Анна*
138. (1). 30 листопада 1961 р. XII (I, № 731), 401
- Зелінський Корнелій Люціанович*
139. (1). 10 серпня 1938 р. XII (I, № 311), 178
- Зеров Микола Костянтинівич*
140. (1). Квітень 1922 р. XII (I, № 14), 15
141. (2). Березень 1924 р. XII (I, № 32), 26—28
142. (3). 25 листопада 1924 р. XII (I, № 53), 39—41
143. (4). 14 листопада 1925 р. XII (I, № 87), 55
- Зидаров Камен*
144. (1). 1 січня 1960 р. XII (I, № 698), 383
- «Знамя», редакція журналу*
145. (1). 14 травня 1949 р. XII (I, № 474), 269
- Золотоніська середня школа № 3,
учні*
146. (1). 1961 р. XII (I, № 733), 401
- Зорян Рубен Варосович*
147. (1). 28 лютого 1960 р. XII (I, № 703), 385—386
- Іванко В. Л.*
148. (1). 14 травня 1946 р. XII (I, № 438), 254
- Івченко Михайло Євдокимович*
149. (1). Липень 1923 р. XII (I, № 19), 17
150. (2). 28 березня 1924 р. XII (I, № 36) 29—30
151. (3). 1924 р. XII (I, № 51), 38
- Івченко (Коваленко)
Людмила Миколаївна*
152. (1). 1924 р. XII (I, № 38), 31
- Ігнат'єв Олексій Олексійович*
153. (1). 2 січня 1940 р. XII (I, № 354), 202
- Іоаннісян Заруя Євфремівна*
154. (1). Не раніше 29 вересня 1929 р. XII (I, № 168), 94
155. (2). 12 вересня 1938 р. XII (I, № 315), 180—182

156. (3). 28 вересня 1949 р. XII (I, № 477), 270
157. (4). Кінець вересня 1949 р. XII (I, № 478), 271
158. (5). 1952 р. XII (I, № 543), 303

Іоаннісян Іоаннес Мкртчичович

159. (1). 1927 р. XII (I, № 135), 79—80
160. (2). 1928 р. XII (I, № 160), 89—90

Учасники
ювілейного вечора
з нагоди 100-річчя
з дня народження

161. (1). Не пізніше 20 листопада 1964 р. XII (I, № 796), 428

Ювілейна комісія
по відзначенню
100-річчя
з дня народження

162. (1). 26 квітня 1964 р. XII (I, № 787), 424

Ісаакян Аветік Саакович

163. (1). 23 грудня 1940 р. XII (I, № 369), 215
164. (2). 17 вересня 1954 р. XII (I, № 574), 317
165. (3). 31 жовтня 1955 р. XII (I, № 596), 329

Іщенко Євген Миколайович

166. (1). 30 квітня 1966 р. XII (I, № 835), 446

Ішук Арсен Олексійович

167. (1). 14 червня 1954 р. XII (I, № 570), 315

Іжакевич Іван Сидорович

168. (1). 12 лютого 1949 р. XII (I, № 468), 267
169. (2). 1949 р. XII (I, № 469), 267

*Кабардинська АРСР,
громадськість*

170. (1). Грудень 1954 р. XII (I, № 579), 319—320

Калиниченко В. Ф.

171. (1). 21 січня 1940 р. XII (I, № 352), 198—200

*Канен-Косенко
Ангеліна Володимирівна*

172. (1). 12 червня 1953 р. XII (I, № 552), 307—308

*Канівський виборчий округ,
виборці*

173. (1). 26 травня 1938 р. XII (I, № 306), 176

Караваєва Анна Олександрівна

174. (1). 18 червня 1967 р. XII (I, № 858), 458—459

Касіян Василь Ілліч

175. (1). 22 червня 1946 р. XII (I, № 439), 254—255

Кацнельсон Абрам Ісакович

176. (1). 28 грудня 1962 р. XII (I, № 758), 412

Квасневська С. І.

177. (1). 1964 р. XII (I, № 798), 429—430

Квітка Климент Васильович

178. (1). 1956 р. XII (I, № 618), 339

Квітка Бетя Самійлівна

179. (1). 1957 р. XII (I, № 644), 350—351
180. (2). 15 жовтня 1960 р. XII (I, № 709), 389
181. (3). 15 жовтня 1965 р. XII (I, № 822), 440

*«Київська правда»,
редакція газети*

182. (1). 1959 р. XII (I, № 688),
378

Кир'янов Сергій Леонідович

183. (1). Травень 1948 р. XII (I,
№ 459), 263

Кобилецький Юрій Свиридович

184. (1). 25 листопада 1966 р. XII
(I, № 844), 452

Коваленко Григорій Андрійович

185. (1). 12 червня 1924 р. XII (I,
№ 42), 33

Коваленко Олекса Васильович

186. (1). Серпень 1924 р. XII (I,
№ 113), 68

Ковалівський Андрій Петрович

187. (1). 19 листопада 1962 р. XII
(I, № 757), 411

Козицький Пилип Омелянович

188. (1). 9 січня 1952 р. XII (I,
№ 517), 292—293

189. (2). 9 лютого 1952 р. XII (I,
№ 521), 294

190. (3). 20 лютого 1952 р. XII (I,
№ 522), 294

191. (4). 13 березня 1952 р. XII (I,
№ 524), 295

192. (5). 14 березня 1952 р. XII (I,
№ 611), 336

Козланюк Петро Степанович

193. (1). 12 серпня 1964 р. XII (I,
№ 791), 426

Козленко Андрій Якович

194. (1). 4 грудня 1958 р. XII (I,
№ 661), 362—363

195. (2). 1958 р. XII (I, № 664),
364

Козолуп Юрій Григорович

196. (1). 14 грудня 1939 р. XII (I,
№ 335), 190—191

Колас Якуб

197. (1). 3 листопада 1952 р. XII
(I, № 529), 297

Колектив евакогоспітала № 1826

198. (1). 1942 р. XII (I, № 382),
221—222

Колесник Петро Йосипович

199. (1). 28 червня 1963 р. XII (I,
№ 769), 417

Колесникова Лідія Морисівна

200. (1). 7 грудня 1966 р. XII (I,
№ 846), 453

Коломієць Павло

201. (1). 1937 р. XII (I, № 297),
170

Комісарова Марія Іванівна

202. (1). 8 березня 1938 р. XII (I,
№ 314), 180

«Комуна», редакція газети

203. (1). 19 грудня 1940 р. XII (I,
№ 368), 215

«Комуніст», редакція газети

204. (1). Не пізніше 3 лютого
1927 р. XII (I, № 120), 71

Кононенко

205. (1). 1 травня 1956 р. XII (I,
№ 607), 334—335

Копиця Давид Демидович

206. (1). 10 серпня 1938 р. XII (I,
№ 312), 179

207. (2). Не пізніше 1938 р. XII
(I, № 320), 184

208. (3). Не пізніше 1938 р. XII
(I, № 321), 184

209. (4). Не пізніше 1938 р. XII
(I, № 322), 184

*Корсунь-Шевченківське
педучилище,
викладачі та студенти*

*Крижанівський
Степан Андрійович*

210. (1). Початок 60-х років. XII (I, № 738), 403

Корюн Мкртич

211. (1). 14 грудня 1955 р. XII (I, № 599), 330—331

Косарик Дмитро Михайлович

212. (1). 25 серпня 1940 р. XII (I, № 364), 212

213. (2). 1961 р. XII (I, № 734), 402

214. (3). Початок 60-х років. XII (I, № 777), 421

Косолапов В.

215. (1). 7 жовтня 1956 р. XII (I, № 820), 439

Костина Ілля Михайлович

216. (1). 16 листопада 1953 р. XII (I, № 558), 311

Котлярова М. П.

217. (1). 1948 р. XII (I, № 463), 265

Коцюбинська Михайлина Хомівна

218. (1). 1948 р. XII (I, № 462), 265

Кочар Рачія Кочарович

219. (1). 1947 р. XII (I, № 452), 259

*Краснодонська школа № 24,
директор*

220. (1). XII (I, № 735), 402

Кривошей І. С., родина

221. (1). Початок 60-х років XII (I, № 779), 422

222. (1). 12 лютого 1949 р. XII (I, № 467), 267

Кротевич Євген Максимович

223. (1). 24 січня 1959 р. XII (I, № 668), 366—367

Кудаш Сайфі Фаттахович

224. (1). Кінець березня 1943 р. XII (I, № 396), 230

225. (2). 28 січня 1948 р. XII (I, № 454), 260—261

226. (3). Не пізніше 3 жовтня 1954 р. XII (I, № 575), 317

227. (4). 2 жовтня 1954 р. XII (I, № 793), 427

*Кудашеви Сайфі Фаттахович
і Магфура Сарварівна*

228. (1). 13 липня 1964 р. XII (I, № 790), 425—426

Кузьминський О. С.

229. (1). 13 лютого 1942 р. XII (I, № 337), 219

Куклін Яків Семенович

230. (1). 9 липня 1957 р. XII (I, № 628), 343

Купала Янка

231. (1). Грудень 1933 р. XII (I, № 227), 127

Кучер Галина Федорівна

232. (1). 20 квітня 1967 р. XII (I, № 855), 456—457

*Кучери Василь Степанович
і Галина Федорівна*

233. (1). 6 листопада 1960 р. XII (I, № 711), 390

234. (2). Кінець 1962 р. XII (I, № 749), 408

Лаврушин Володимир Федорович

Лихацький

235. (1). Березень 1962 р. XII (I, № 746), 407

246. (1). Кінець 30-х років XII (I, № 341), 193

Ланков Никола

Лісняк Василь Андрійович

236. (1). 1 січня 1960 р. XII (I, № 699), 383

247. (1). 20 серпня 1939 р. XII (I, № 329), 187

Латвійська РСР

*«Література ір мянас»,
редакція газети*

Учасники тижня
української літератури
і мистецтва

248. (1). 21 липня 1965 р. XII (I, № 816), 438

237. (1). 8 червня 1963 р. XII (I, № 768), 417

Логванов Петро Михайлович

Трудячі

249. (1). Кінець серпня 1957 р. (I, № 629), 348

238. (2). 5 вересня 1965 р. XII (I, № 819), 439

Лойцкер Юхим Борисович

Левитська Ганна Іванівна

250. (1). Початок 60-х років XII (I, № 780), 422

239. (1). 15 липня 1958 р. XII (I, № 654), 359

Лукиjanович Денис Якович, родина

Левицький Федір Васильович

251. (1). 28 січня 1965 р. XII (I, № 801), 431

240. (1). Початок 30-х років XII (I, № 196), 109

Любивий А.

241. (2). Початок 30-х років XII (I, № 197), 109

252. (1). 4 квітня 1962 р. XII (I, № 747), 407

*«Ленінським шляхом»,
редакція газети*

Любченко Аркадій Панасович

242. (1). 29 жовтня 1960 р. XII (I, № 710), 389

253. (1). Початок лютого 1925 р. XII (I, № 68), 46

254. (2). Червень 1926 р. XII (I, № 103), 62

Леонов Леонід Максимович

255. (3). Початок серпня 1926 р. XII (I, № 107), 64

243. (1). 31 травня 1949 р. XII (I, № 476), 270

256. (4). 18 жовтня 1932 р. XII (I, № 209), 120—121

Либединський Юрій Михайлович

257. (5). Кінець жовтня 1932 р. XII (I, № 210), 121

244. (1). 13 грудня 1958 р. XII (I, № 662), 363

258. (6). 8 лютого 1933 р. XII (I, № 216), 123

*Литвиненко-Вольгемут
Марія Іванівна*

259. (7). 24 червня 1940 р. XII (I, № 361), 209—211

245. (1). 13 лютого 1962 р. XII (I, № 743), 405

Львов Іван Петрович

260. (1). 29 червня 1958 р. XII (I, № 653), 359

Льотчики 17-ї повітряної армії

261. (1). Не пізніше 14 вересня 1943 р. XII (I, № 400), 232—233

Мазуркевич Олександр Романович

262. (1). 15 липня 1955 р. XII (I, № 591), 327

263. (2). 3 листопада 1955 р. XII (I, № 597), 329

264. (3). 14 вересня 1957 р. XII (I, № 630), 344

265. (4). 11 лютого 1960 р. XII (I, № 702), 385

Малишко Андрій Самійлович

266. (1). 17 листопада 1962 р. XII (I, № 756), 410—411

Малуша Галина Семенівна

267. (1). 11 серпня 1940 р. XII (I, № 363), 211

Маміконян Ваган Олександрович

268. (1). 10 вересня 1941 р. XII (I, № 373), 217

Мануйлівка Полтавської області, громадськість села

269. (1). Червень 1957 р. XII (I, № 627), 342—343

Мартич Юхим Маркович

270. (1). 19 червня 1942 р. XII (I, № 380), 220—221

Мар'яненко Іван Олександрович

271. (1). 18 серпня 1945 р. XII (I, № 430), 250

Масенко Терень Германович

272. (1). 22 березня 1941 р. XII (I, № 372), 216

273. (2). 1 лютого 1942 р. XII (I, № 376), 218

274. (3). 6 грудня 1949 р. XII (I, № 480), 271

Масюгин Юрій Михайлович

275. (1). 1925 р. XII (I, № 90), 56

Матящук В.

276. (1). Вересень 1966 р. XII (I, № 839), 449

Меженко Юрій Олексійович

277. (1). 16 червня 1962 р. XII (I, № 755), 410

Мелешко Іван Олексійович

278. (1). 3 березня 1943 р. XII (I, № 393), 228—229

Микитенко А. І.

279. (1). 2 березня 1943 р. XII (I, № 392), 228

Микитенко Іван Кіндратович

280. (1). 20 грудня 1936 р. XII (I, № 275), 157

Ювілейний вечір, присвячений 70-річчю з дня народження

281. (1). 9 вересня 1967 р. XII (I, № 862), 460

Мисик Василь Олександрович

282. (1). 4 квітня 1923 р. XII (I, № 17), 16

283. (2). 2 липня 1923 р. XII (I, № 18), 17

284. (3). 16 лютого 1924 р. XII (I, № 28), 23—24

285. (4). 6 липня 1924 р. XII (I, № 45), 35

286. (5). 23 травня 1926 р. XII (I, № 100), 61

287. (6). 22 червня 1926 р. XII (I, № 102), 61—62

288. (7). 28 грудня 1928 р. XII (I, № 156), 88

289. (8). 9 квітня 1940 р. XII (I, № 358), 207

290. (9). 19 вересня 1940 р. XII (I, № 365), 212

291. (10). 23 березня 1949 р. XII (I, № 470), 267—268
 292. (11). 3 листопада 1956 р. XII (I, № 615), 338
 293. (12). 24 липня 1967 р. XII (I, № 861)), 459

Мисник Прокіп Дмитрович

294. (1). 21 січня 1940 р. XII (I, № 353), 200—201

Міньковецький Д.

295. (1). 7 грудня 1960 р. XII (I, № 714), 391

*Могилянський
 Михайло Михайлович*

296. (1). 1923 р. XII (I, № 24), 21
 297. (2). 4 червня 1924 р. XII (I, № 40), 32
 298. (3). 11 червня 1924 р. XII (I, № 41), 33
 299. (4). 4 липня 1924 р. XII (I, № 44), 34—35
 300. (5). 1924 р. XII (I, № 47), 36
 301. (6). 1 листопада 1924 р. XII (I, № 52), 38—39
 302. (7). 9 жовтня 1925 р. XII (I, № 83), 53
 303. (8). 1925 р. XII (I, № 92), 57—58
 304. (9). 19 грудня 1925 р. XII (I, № 95), 59
 305. (10). 9 квітня 1926 р. XII (I, № 97), 60
 306. (11). 23 травня 1926 р. XII (I, № 99), 61
 307. (12). 12 червня 1926 р. XII (I, № 101), 61
 308. (13). 13 серпня 1926 р. XII (I, № 108), 65
 309. (14). 23 серпня 1926 р. XII (I, № 112), 67
 310. (15). Вересень 1926 р. XII (I, № 115), 69
 311. (16). 23 вересня 1926 р. XII (I, № 116), 69
 312. (17). 1 жовтня 1926 р. XII (I, № 117), 70
 313. (18). 1926 р. XII (I, № 118), 70
 314. (19). 16 липня 1927 р. XII (I, № 123), 73
 315. (20). 12 липня 1927 р. XII (I, № 124), 73

316. (21). 29 липня 1927 р. XII (I, № 143), 84
 317. (22). 14 жовтня 1929 р. XII (I, № 170), 94—95
 318. (23). 16 жовтня 1930 р. XII (I, № 183), 101
 319. (24). Початок листопада 1930 р. XII (I, № 184), 101—102

Мозговенкова Олександра І.

320. (1). 1939 р. XII (I, № 333), 188—190
 321. (2). 10 грудня 1939 р. XII (I, № 334) 190

Молдавський Дмитро Миронович

322. (1). 1960 р. XII (I, № 718), 393—395

*Молодих письменників нарада
 в Москві*

323. (1). 16 березня 1951 р. XII (I, № 503), 383

Моринці, село, директор школи

324. (1). Початок 60-х років XII (I, № 379), 404

«Музика», редакція журналу

325. (1). 1925 р. XII (I, № 89), 56

*Музична профшкола
 імені М. Д. Леонтовича*

326. (1). Вересень 1925 р. XII (I, № 82), 53

Мусаєлян В.

327. (1). 30-ті роки XII (I, № 337), 192

*Назаревський
 Олександр Андріанович*

328. (1). 12 грудня 1957 р. XII (I, № 639), 349

Назаренко Іван Дмитрович

329. (1). 17 липня 1951 р. XII (I, № 506), 286

*Національна бібліотека,
рада бібліотекарів*

330. (1). 15 вересня 1921 р. XII (I, № 11), 13—14

Ніковський Андрій Васильович

331. (1). 1915 р. XII (I, № 3), 8—9

Нікулін Лев Веніамінович

332. (1). 3 грудня 1954 р. XII (I, № 578), 319

Ожерельєв В. П.

333. (1). Січень 1965 р. XII (I, № 803), 431—432

Озеров Лев Адольфович

334. (1). 26 грудня 1943 р. XII (I, № 415), 241—242

335. (2). 26 березня 1944 р. XII (I, № 419), 243—244

336. (3). 27 вересня 1944 р. XII (I, № 421), 245

337. (4). 24 березня 1945 р. XII (I, № 426), 247—248

338. (5). 11 листопада 1945 р. XII (I, № 432), 250—251

339. (6). 29 вересня 1947 р. XII (I, № 446), 257—258

340. (7). 21 лютого 1948 р. XII (I, № 455), 261

341. (8). 5 травня 1948 р. XII (I, № 457), 262

342. (9). 30 серпня 1948 р. XII (I, № 461), 265

343. (10). 9 лютого 1949 р. XII (I, № 466), 266

344. (11). 14 травня 1949 р. XII (I, № 475), 269—270

345. (12). 31 січня 1950 р. XII (I, № 481), 272

346. (13). 3 листопада 1950 р. XII (I, № 484), 273

347. (14). 17 січня 1951 р. XII (I, № 501), 282

348. (15). 26 квітня 1951 р. XII (I, № 504), 284

349. (16). 27 жовтня 1951 р. XII (I, № 512), 290

350. (17). 27 липня 1952 р. XII (I, № 528), 296

351. (18). 19 вересня 1953 р. XII (I, № 555), 309

352. (19). 18 квітня 1954 р. XII (I, № 569), 315

353. (20). 19 березня 1956 р. XII (I, № 604), 333—334

354. (21). 7 жовтня 1956 р. XII (I, № 613), 337

355. (22). 3 жовтня 1957 р. XII (I, № 631), 344

356. (23). 23 жовтня 1957 р. XII (I, № 633), 345—346

357. (24). 7 серпня 1958 р. XII (I, № 655), 359—360

358. (25). 17 вересня 1958 р. XII (I, № 657), 360—361

359. (26). 7 травня 1959 р. XII (I, № 676), 370—371

360. (27). 30 червня 1959 р. XII (I, № 678), 371—372

361. (28). 25 січня 1960 р. XII (I, № 701), 384—385

362. (29). 3 серпня 1961 р. XII (I, № 727), 398—399

363. (30). 18 вересня 1961 р. XII (I, № 729), 400

364. (31). 2 лютого 1962 р. XII (I, № 742), 404—405

365. (32). 10 липня 1963 р. XII (I, № 771), 418

366. (33). 21 серпня 1963 р. XII (I, № 772), 419

367. (34). 23 вересня 1963 р. XII (I, № 774), 419—420

368. (35). 23 жовтня 1964 р. XII (I, № 795), 428

369. (36). 15 лютого 1965 р. XII (I, № 804), 432—433

370. (37). 18 лютого 1965 р. XII (I, № 805), 433

371. (38). 4 березня 1965 р. XII (I, № 807), 434

372. (39). 17 березня 1965 р. XII (I, № 808), 434—435

373. (40). 7 жовтня 1965 р. XII (I, № 821), 439—440

374. (41). 12 грудня 1965 р. XII (I, № 825), 441—442

375. (42). Кінець березня 1966 р. XII (I, № 833), 445—446

376. (43). 4 жовтня 1966 р. XII (I, № 840), 449—450

377. (44). 9 листопада 1966 р. XII (I, № 842), 450—451

378. (45). 1 грудня 1966 р. XII (I, № 845), 452

379. (46). 15 березня 1967 р. XII (I, № 854), 455—456
380. (47). 30 травня 1967 р. XII (I, № 856), 457
- «Октябрь», редакція журналу*
381. (1). 12 вересня 1960 р. XII (I, № 707), 387—388
- Олександрівська школа № 1 Кіровоградської області, учні*
382. (1). 22 січня 1961 р. XII (I, № 720), 395—396
- Павлов Тодор Димитров*
383. (1). Не раніше 5 липня 1947 р. XII (I, № 445), 257
384. (2). 1 січня 1955 р. XII (I, № 580), 320
385. (3). 30 квітня 1955 р. XII (I, № 606), 334
386. (4). 18 червня 1964 р. XII (I, № 788), 425
- Павлюк Анатолій Карпович*
387. (1). 13 січня 1925 р. XII (I, № 58), 48
388. (2). Кінець 30-х років XII (I, № 339), 192—193
389. (3). 1 січня 1940 р. XII (I, № 351), 197—198
390. (4). 2 травня 1940 р. XII (I, № 360), 208—209
- Павлюк Володимир Анатолійович*
391. (1). 25 листопада 1928 р. XII (I, № 146), 85
392. (2). 12 грудня 1928 р. XII (I, № 152), 87
- Павлюки Анатолій Карпович і Катерина Онуфрійвна*
393. (1). 9 березня 1944 р. XII (I, № 418), 243
- Паламарчук Лука Хомич*
394. (1). 9 січня 1944 р. XII (I, № 416), 242
- Палецькіс Юстас Ігнович*
395. (1). 13 березня 1955 р. XII (I, № 583), 321
- Панфьоров Федір Іванович*
396. (1). 16 листопада 1953 р. XII (I, № 559), 311
397. (2). 2 жовтня 1956 р. XII (I, № 614), 337
- Панч Петро Йосипович*
398. (1). 6 липня 1961 р. XII (I, № 726), 398
- Папазян Ваграм Камеронович*
399. (1). 30 квітня 1949 р. XII (I, № 472), 268—269
- Папарук Катерина Кузьмівна*
400. (1). 7 грудня 1937 р. XII (I, № 295), 169
401. (2). 7 грудня 1956 р. XII (I, № 617), 338—339
- Папарук (Тичина) Ліда Петрівна*
402. (1). Літо 1920 р. XII (I, № 7), 11—12
403. (2). 8 серпня 1920 р. XII (I, № 8), 12
404. (3). 1923 р. XII (I, № 16), 15—16
405. (4). 7 листопада 1923 р. XII (I, № 21), 18—19
406. (5). 25 грудня 1923 р. XII (I, № 23), 20
407. (6). 1923 р. XII (I, № 25), 21—22
408. (7). Кінець 1923 р. XII (I, № 26), 22
409. (8). 1924 р. XII (I, № 31), 25
410. (9). 1924 р. XII (I, № 33), 28
411. (10). Червень 1924 р. XII (I, № 37), 30—31
412. (11). 1924 р. XII (I, № 48), 36—37
413. (12). 1924 р. XII (I, № 46), 36
414. (13). Жовтень 1924 р. XII (I, № 49), 37
415. (14). Листопад 1924 р. XII (I, № 50), 37—38

416. (15). Січень 1925 р. XII (I, № 57), 42
417. (16). Січень 1925 р. XII (I, № 59), 43
418. (17). Кінець січня 1925 р. XII (I, № 60), 43
419. (18). Кінець січня 1925 р. XII (I, № 61), 44
420. (19). 30 січня 1925 р. XII (I, № 63), 44
421. (20). 1 лютого 1925 р. XII (I, № 64), 44
422. (21). Початок березня 1925 р. XII (I, № 69), 46—47
423. (22). Кінець березня 1925 р. XII (I, № 70), 47
424. (23). Кінець березня 1925 р. XII (I, № 71), 47—48
425. (24). Травень 1925 р. XII (I, № 72), 48
426. (25). 1925 р. XII (I, № 73), 48
427. (26). 1925 р. XII (I, № 75), 49
428. (27). Серпень 1925 р. XII (I, № 77), 50—51
429. (28). Серпень 1925 р. XII (I, № 79), 52
430. (29). Жовтень 1925 р. XII (I, № 84), 53
431. (30). Жовтень 1925 р. XII (I, № 85), 54
432. (31). 11 жовтня 1925 р. XII (I, № 86), 54—55
433. (32). 1925 р. XII (I, № 88), 55—56
434. (33). 1925 р. XII (I, № 91), 57
435. (34). 1925 р. XII (I, № 93), 58
436. (35). Грудень 1925 р. XII (I, № 94), 58—59
437. (36). Липень 1926 р. XII (I, № 104), 62
438. (37). Кінець липня 1926 р. XII (I, № 105), 62—63
439. (38). Початок серпня 1926 р. XII (I, № 106), 63
440. (39). Серпень 1926 р. XII (I, № 109), 65—66
441. (40). 1927 р. XII (I, № 119), 70—71
442. (41). Кінець квітня 1927 р. XII (I, № 121), 71—72
443. (42). Червень 1927 р. XII (I, № 122), 72—73
444. (43). 1927 р. XII (I, № 125), 73—74
445. (44). Серпень 1927 р. XII (I, № 126), 74—75
446. (45). 22 серпня 1927 р. XII (I, № 128), 75—76
447. (46). 25 серпня 1927 р. XII (I, № 129), 76
448. (47). 27 серпня 1927 р. XII (I, № 130), 76
449. (48). 28 серпня 1927 р. XII (I, № 131), 76
450. (49). Жовтень 1927 р. XII (I, № 132), 77
451. (50). Жовтень 1927 р. XII (I, № 133), 78
452. (51). Осінь 1957 р. XII (I, № 134), 78
453. (52). Грудень 1927 р. XII (I, № 136), 80
454. (53). 1928 р. XII (I, № 138), 81
455. (54). Червень 1928 р. XII (I, № 140), 82
456. (55). Літо 1928 р. XII (I, № 141), 83
457. (56). 27 листопада 1928 р. XII (I, № 147), 85
458. (57). 29 листопада 1928 р. XII (I, № 149), 86
459. (58). 10 грудня 1928 р. XII (I, № 150), 86
460. (59). 15 грудня 1928 р. XII (I, № 153), 87
461. (60). 17 грудня 1928 р. XII (I, № 154), 87
462. (61). Грудень 1928 р. XII (I, № 155), 88
463. (62). Грудень 1928 р. XII (I, № 157), 88
464. (63). Грудень 1928 р. XII (I, № 158), 88—89
465. (64). Січень 1929 р. XII (I, № 161), 90
466. (65). 10 січня 1929 р. XII (I, № 162), 90
467. (66). Зима 1929 р. XII (I, № 163), 91
468. (67). 1929 р. XII (I, № 164), 91—92
469. (68). 1929 р. XII (I, № 165), 92
470. (69). Липень 1929 р. XII (I, № 166), 92—93
471. (70). 1929 р. XII (I, № 167), 93—94
472. (71). 1 жовтня 1929 р. XII (I, № 169), 94

473. (72). 12 листопада 1929 р. XII (I, № 171), 95
474. (73). Листопад 1929 р. XII (I, № 172), 95—96
475. (74). 1 грудня 1929 р. XII (I, № 173), 96
476. (75). 9 грудня 1929 р. XII (I, № 174), 96
477. (76). Грудень 1929 р. XII (I, № 175), 97
478. (77). Кінець 20-х років XII (I, 176), 97
479. (78). Кінець 20-х років XII (I, № 177), 97
480. (79). 7 лютого 1930 р. XII (I, № 178), 98
481. (80). Не раніше 14 квітня 1930 р. XII (I, № 179), 98
482. (81). Літо 1930 р. XII (I, № 181), 99—100
483. (82). 24 серпня 1930 р. XII (I, № 182), 100
484. (83). 1930 р. XII (I, № 185), 102
485. (84). Березень 1931 р. XII, (I, № 189), 103—106
486. (85). 1931 р. XII (I, № 190), 106
487. (86). 1931 р. XII (I, № 191), 106—107
488. (87). 1931 р. XII (I, № 192), 107—108
489. (88). 18 березня 1931 р. XII (I, № 194), 108
490. (89). Червень 1931 р. XII (I, № 198), 110
491. (90). Кінець вересня 1931 р. XII (I, № 199), 110—111
492. (91). Кінець січня 1932 р. XII (I, № 200), 111
493. (92). 28 лютого 1932 р. XII (I, № 201), 111
494. (93). 30 квітня 1932 р. XII (I, № 202), 112
495. (94). 1932 р. XII (I, № 203), 112—113
496. (95). 1932 р. XII (I, № 204), 113
497. (96). Кінець вересня 1932 р. XII (I, № 206), 118—119
498. (97). Початок жовтня 1932 р. XII (I, № 207), 119—120
499. (98). 9 жовтня 1932 р. XII (I, № 208), 120
500. (99). 31 жовтня 1932 р. XII (I, № 211), 121
501. (100). 1 листопада 1932 р. (I, № 212), 122
502. (101). 4 листопада 1932 р. XII (I, № 213), 122
503. (102). 6 листопада 1932 р. XII (I, № 214), 123
504. (103). 28 січня 1933 р. XII (I, № 215), 123
505. (104). 18 лютого 1933 р. XII (I, № 217), 124
506. (105). 9 квітня 1933 р. XII (I, № 219), 125
507. (106). 14 травня 1933 р. XII (I, № 220), 125
508. (107). 16 травня 1933 р. XII (I, № 221), 125
509. (108). 3 червня 1933 р. XII (I, № 222), 125
510. (109). 19 жовтня 1933 р. XII (I, № 225), 126
511. (110). 26 листопада 1933 р. XII (I, № 226), 126
512. (111). 24 лютого 1934 р. XII (I, № 229), 128
513. (112). Не раніше квітня 1934 р. XII (I, № 230), 129
514. (113). Червень 1934 р. XII (I, № 231), 129
515. (114). Червень 1934 р. XII (I, № 232), 130
516. (115). 18 вересня 1934 р. XII (I, № 233), 130
517. (116). 18 жовтня 1934 р. XII (I, № 234), 130—131
518. (117). 28 жовтня 1934 р. XII (I, № 235), 132
519. (118). 4 листопада 1934 р. XII (I, № 237), 132
520. (119). 12 листопада 1934 р. XII (I, № 238), 133
521. (120). 11 грудня 1934 р. XII (I, № 239), 133
522. (121). 3 квітня 1935 р. XII (I, № 244), 141
523. (122). 10 червня 1935 р. XII (I, № 246), 142—143
524. (123). 15 червня 1935 р. XII (I, № 247), 143—144
525. (124). 27 червня 1935 р. XII (I, № 250), 144
526. (125). 9 вересня 1935 р. XII (I, № 252), 145—146
527. (126). 11 вересня 1935 р. XII (I, № 253), 146
528. (127). 13 вересня 1935 р. XII (I, № 254), 146—147

529. (128). 16 вересня 1935 р. XII (I, № 255), 147—148
530. (129). 19 вересня 1935 р. XII (I, № 256), 148—149
531. (130). 26 вересня 1935 р. XII (I, № 258), 149—150
532. (131). Вересень 1935 р. XII (I, № 259), 150
533. (132). 27 вересня 1935 р. XII (I, № 260), 150—151
534. (133). 28 вересня 1935 р. XII (I, № 261), 151
535. (134). 28 вересня 1935 р. XII (I, № 262), 151—152
536. (135). 3 жовтня 1935 р. XII (I, № 263), 152—153
537. (136). 9 жовтня 1935 р. XII (I, № 264), 153
538. (137). 11 жовтня 1935 р. XII (I, № 265), 153
539. (138). 13 листопада 1935 р. XII (I, № 267), 154
540. (139). 15 лютого 1936 р. XII (I, № 269), 155
541. (140). Березень 1936 р. XII (I, № 271), 155—156
542. (141). 26 травня 1936 р. XII (I, № 272), 156
543. (142). 14 серпня 1936 р. XII (I, № 273), 156
544. (143). 19 вересня 1936 р. XII (I, № 274), 157
545. (144). 22 грудня 1936 р. XII (I, № 276), 157
546. (145). 3 січня 1937 р. XII (I, № 278), 159
547. (146). 18 січня 1937 р. XII (I, № 279), 159
548. (147). 9 лютого 1937 р. XII (I, № 280), 159—160
549. (148). 24 травня 1937 р. XII (I, № 281), 160
550. (149). 24 червня 1937 р. XII (I, № 282), 160—162
551. (150). 15 липня 1937 р. XII (I, № 283), 162—163
552. (151). 23 липня 1937 р. XII (I, № 284), 163
553. (152). 25 липня 1937 р. XII (I, № 285), 164
554. (153). 1 серпня 1937 р. XII (I, № 286), 164
555. (154). 2 серпня 1937 р. XII (I, № 287), 165
556. (155). 5 серпня 1937 р. XII (I, № 288), 166
557. (156). 5 серпня 1937 р. XII (I, № 289), 166—167
558. (157). 12 серпня 1937 р. XII (I, № 290), 167
559. (158). 22 серпня 1937 р. XII (I, № 291), 167—168
560. (159). 24 серпня 1937 р. XII (I, № 292), 168
561. (160). 29 жовтня 1937 р. XII (I, № 293), 168
562. (161). 15 листопада 1937 р. XII (I, № 294), 168—169
563. (162). 27 грудня 1937 р. XII (I, № 296), 169
564. (163). 15 лютого 1938 р. XII (I, № 299), 170
565. (164). 25 квітня 1938 р. XII (I, № 301), 173—174
566. (165). 17 травня 1938 р. XII (I, № 303), 175
567. (166). 24 травня 1938 р. XII (I, № 304), 175
568. (167). 9 липня 1938 р. XII (I, № 308), 177
569. (168). 15 липня 1938 р. XII (I, № 309), 177—178
570. (169). 15 жовтня 1938 р. XII (I, № 316), 182
571. (170). 15 жовтня 1938 р. XII (I, № 317), 182—183
572. (171). 9 грудня 1938 р. XII (I, № 318), 183
573. (172). 1936—1938 рр. XII (I, № 323), 185
574. (173). 1938 р. XII (I, № 324), 185
575. (174). 40 січня 1939 р. XII (I, № 325), 186
576. (175). 6 березня 1939 р. XII (I, № 327), 186
577. (176). 11 вересня 1939 р. XII (I, № 330), 187
578. (177). 22 вересня 1939 р. XII (I, № 331), 188
579. (178). 1 вересня 1943 р. XII (I, № 397), 230—231
580. (179). 10 вересня 1943 р. XII (I, № 398), 232
581. (180). 18 вересня 1943 р. XII (I, № 401), 233—234
582. (181). 20 вересня 1943 р. XII (I, № 402), 234
583. (182). 24 вересня 1943 р. XII (I, № 403), 234—235
584. (183). 27 вересня 1943 р. XII (I, № 404), 235

585. (184). 1 жовтня 1943 р. XII (I, № 405), 236
586. (185). 6 жовтня 1943 р. XII (I, № 406), 236—237
587. (186). 8 жовтня 1943 р. XII (I, № 407), 237
588. (187). 12 жовтня 1943 р. XII (I, № 408), 237—238
589. (188). 16 жовтня 1943 р. XII (I, № 409), 238
590. (189). 18 жовтня 1943 р. XII (I, № 410), 239
591. (190). 22 жовтня 1943 р. XII (I, № 411), 239
592. (191). 28 жовтня 1943 р. XII (I, № 412), 239
593. (192). 21 грудня 1950 р. XII (I, № 488), 274
594. (193). 22 грудня 1950 р. XII (I, № 489), 275
595. (194). 22 грудня 1950 р. XII (I, № 490), 275—176
596. (195). 29 грудня 1950 р. XII (I, № 491), 276
597. (196). 3 січня 1951 р. XII (I, № 494), 277—278
598. (197). 7 січня 1951 р. XII (I, № 495), 278—279
599. (198). 10 січня 1951 р. XII (I, № 496), 279—280
600. (199). 11 січня 1951 р. XII (I, № 497), 280
601. (200). 12 січня 1951 р. XII (I, № 498), 281
602. (201). 5 жовтня 1951 р. XII (I, № 507), 287
603. (202). 15 жовтня 1951 р. XII (I, № 508), 287—288
604. (203). 19 жовтня 1951 р. XII (I, № 509), 288
605. (204). 23 жовтня 1951 р. XII (I, № 510), 288—289
606. (205). 6 листопада 1952 р. XII (I, № 530), 298
607. (206). 8 листопада 1952 р. XII (I, № 531), 298
608. (207). 9 листопада 1952 р. XII (I, № 532), 298—299
609. (208). 11 листопада 1952 р. XII (I, № 533), 299
610. (209). 17 листопада 1952 р. XII (I, № 534), 299—300
611. (210). 20 листопада 1952 р. XII (I, № 535), 300
612. (211). 21 листопада 1952 р. XII (I, № 536), 300
613. (212). 24 листопада 1952 р. XII (I, № 538), 301—302
614. (213). 28 листопада 1952 р. XII (I, № 539), 302
615. (214). 18 березня 1953 р. XII (I, № 544), 304
616. (215). 19 березня 1953 р. XII (I, № 545), 304
617. (216). 20 березня 1953 р. XII (I, № 546), 304—305
618. (217). 23 березня 1953 р. XII (I, № 547), 305
619. (218). 24 березня 1953 р. XII (I, № 548), 306
620. (219). 4 травня 1953 р. XII (I, № 551), 307
621. (220). 23 червня 1953 р. XII (I, № 553), 308
622. (221). 11 листопада 1953 р. XII (I, № 556), 310
623. (222). 13 листопада 1953 р. XII (I, № 557), 310—311
624. (223). 18 листопада 1953 р. XII (I, № 560), 312
625. (224). 1953 р. XII (I, № 562), 312
626. (225). 1953 р. XII (I, № 563), 313
627. (226). 27 листопада 1953 р. XII (I, № 565), 313
628. (227). 28 листопада 1953 р. XII (I, № 566), 314
629. (228). 3 грудня 1953 р. XII (I, № 567), 314
630. (229). 13 жовтня 1955 р. XII (I, № 594), 328
631. (230). 15 жовтня 1955 р. XII (I, № 595), 328
632. (231). Середина грудня 1955 р. XII (I, № 598), 329
633. (232). 21 січня 1958 р. XII (I, № 646), 356
634. (233). 4 лютого 1958 р. XII (I, № 647), 356—357
635. (234). 28 березня 1958 р. XII (I, № 649), 357
636. (235). 30-ті роки XII (I, № 693), 384
637. (236). 1961 р. XII (I, № 736), 402
638. (237). 14 січня 1962 р. XII (I, № 741), 404
639. (238). Початок 1963 р. XII (I, № 764), 414—415
640. (239). 60-ті роки XII (I, № 828), 443

641. (240). 60-ті роки XII (I, № 849), 454

Парфенова Надія Михайлівна

642. (1). 25 жовтня 1957 р. XII (I, № 634), 346

Пархоменко Данило Максимович

643. (1). Червень 1928 р. XII (I, № 142), 83

Патяк Анастасій Федорович

644. (1). 20 вересня 1935 р. XII (I, № 257), 149

*Пилинська-Чілінгарова
Олена Михайлівна*

645. (1). 17 січня 1935 р. XII (I, № 243), 141

646. (2). 17 травня 1935 р. XII (I, № 245), 141—142

*Пилинська-Чілінгарова
Олена Михайлівна
та Пилинська Марія Михайлівна*

647. (1). 27 лютого 1944 р. XII (I, № 417), 242—243

648. (2). 26 лютого 1957 р. XII (I, № 623), 341

Підсуха Олександр Миколайович

649. (1). 27 жовтня 1951 р. XII (I, № 514), 291—292

*Пісківська школа,
педколектив та учні*

650. (1). 1 січня 1957 р. XII (I, № 619), 340

651. (2). 27 червня 1958 р. XII (I, № 652), 358

*Піски Чернігівської області,
жителі села*

652. (1). Кінець 1936 р. XII (I, № 277), 158—159

653. (2). 14 травня 1965 р. XII (I, № 810), 435

*Плаксий Степан Зинов'евич
та інші*

654. (1). Початок березня 1943 р. XII (I, № 394), 229

Плойгер

655. (1). 30 квітня 1956 р. XII (I, № 605), 334

«Победитель», редакція газети

656. (1). 24 грудня 1952 р. XII (I, № 540), 302—303

Подвойська Ніна Августівна

657. (1). 27 жовтня 1951 р. XII (I, № 513), 291

658. (2). 8 листопада 1951 р. XII (I, № 515), 292

Подвойська Ніна Миколаївна

659. (1). 2 листопада 1957 р. XII (I, № 636), 347—348

660. (2). 1957 р. XII (I, № 642), 351—352

661. (3). 1958 р. XII (I, № 650), 357—358

662. (4). 30 квітня 1958 р. XII (I, № 651), 358

663. (5). 30 квітня 1959 р. XII (I, № 673), 369

664. (6). 13 травня 1959 р. XII (I, № 677), 371

665. (7). 31 грудня 1959 р. XII (I, № 692), 380

666. (8). 3 січня 1960 р. XII (I, № 700), 384

667. (9). 31 грудня 1960 р. XII (I, № 715), 391

668. (10). 1960 р. XII (I, № 716), 391—392

669. (11). 1 січня 1964 р. XII (I, № 783), 423

Подвойська Ольга Миколаївна

670. (1). 30 квітня 1955 р. XII (I, № 588), 325

Подвойський Лев Миколайович

671. (1). Кінець 30-х років XII (I, № 696), 382—383

Подвойський Микола Ілліч

672. (1). 9 липня 1942 р. XII (I, № 385), 223—224
673. (2). 30 грудня 1947 р. XII (I, № 450), 259
674. (3). 29 липня 1948 р. XII (I, № 460), 264
675. (4). 30 грудня 1948 р. XII (I, № 464), 266

Полевой Борис Миколайович

676. (1). 28 лютого 1959 р. XII (I, № 670), 367—368

Полищук Валер'ян Львович

677. (1). 23 січня 1922 р. XII (I, № 13), 14

Пологай Ангеліна Михайлівна

678. (1). 1 серпня 1960 р. XII (I, № 706), 387

Полянов Дмитр Іванов

679. (1). 22 березня 1945 р. XII (I, № 425), 247

Попов Павло Миколайович

680. (1). 29 лютого 1940 р. XII (I, № 356), 203
681. (2). 12 червня 1956 р. XII (I, № 610), 336

Посмітний Макар Онисимович

682. (1). 31 січня 1965 р. XII (I, № 802), 431

Поступальський Ігор Стефанович

683. (1). 30-ті роки XII (I, № 336), 191

Радєвський Христо Василев

684. 3 січня 1958 р. XII (I, № 644), 355

Ревуцька Клавдія Олексіївна

685. (1). 4 листопада 1966 р. XII (I, № 841), 450

Рибак Натан Самійлович

686. (1). 4 січня 1963 р. XII (I, № 761), 413

Ригман-Фетісов

687. (1). 30 жовтня 1941 р. XII (I, № 375), 218

*Романович-Ткаченко
Наталія Данилівна*

688. (1). 1922 р. XII (I, № 15), 15
689. (2). 3 лютого 1924 р. XII (I, № 27), 22—23
690. (3). 1924 р. XII (I, № 30), 25
691. (4). 23 травня 1926 р. XII (I, № 98), 60

Романченко Іван Савич

692. (1). Травень 1963 р. XII (I, № 767), 415—417

Рубан

693. (1). Кінець 30-х років XII (I, № 343), 194

Рублевський О.

694. (1). 13 серпня 1935 р. XII (I, № 251), 145

Русин І. С.

695. (1). 7 квітня 1953 р. XII (I, № 549), 306

Рябініна Олександра Петрівна

696. (1). 27 січня 1934 р. XII (I, № 228), 128
697. (2). 1945 р. XII (I, № 434), 252

Ряппо Ян Петрович

698. (1). 14 квітня 1955 р. XII (I, № 586), 324—325

Саснюк Олександр Ферапонтович

699. (1). 1963 р. XII (I, № 781), 422

Сайко Микола Пилипович

700. (1). 1924 р. XII (I, № 55), 41—42
701. (2). 14 серпня 1925 р. XII (I, № 80), 52

- Самійленко Володимир Іванович*
702. (1). 1924 р. XII (I, № 54), 41
- Сармен Арменак Саргісович*
703. (1). 28 грудня 1961 р. XII (I, № 732), 401
- Сенгалевич Маргарита Яківна*
704. (1). 5 липня 1942 р. XII (I, № 384), 222—223
705. (2). 18 березня 1957 р. XII (I, № 624), 341—342
- Сениця Павло Іванович*
706. (1). 1 лютого 1925 р. XII (I, № 66), 45
707. (2). 28 серпня 1926 р. XII (I, № 114), 69
- Середняківська школа, учні*
708. (1). 13 лютого 1964 р. XII (I, № 785), 424
- Скорульський Михайло Адамович*
709. (1). 4 квітня 1947 р. XII (I, № 448), 258
- Скрипчинська Елеонора Павлівна*
710. (1). 11 жовтня 1959 р. XII (I, № 682), 374
- Смілянський Леонід Іванович*
711. (1). 11 березня 1943 р. XII (I, № 395), 230
712. (2). Середина 50-х років XII (I, № 602), 332—333
713. (3). 28 вересня 1963 р. XII (I, № 775), 420
- Смолич Юрій Корнійович*
714. (1). 16 червня 1955 р. XII (I, № 589), 326
715. (2). 7 липня 1960 р. XII (I, № 705), 386—387
- Соловійов Олександр Сергійович*
716. 1 грудня 1958 р. XII (I, № 660), 362
- Сосюра Володимир Миколайович*
717. (1). 12 січня 1948 р. XII (I, № 453), 259—260
718. (2). 6 січня 1958 р. XII (I, № 645), 355—356
- Софронів*
Анатолій Володимирович
719. (1). 10 травня 1949 р. XII (I, № 473), 269
720. (2). 1 грудня 1960 р. XII (I, № 713), 390
721. (3). 19 січня 1961 р. XII (I, № 719), 395
- Спілка радянських письменників України, президія*
722. (1). 12 листопада 1956 р. XII (I, № 616), 338
- Стельмах Михайло Панасович*
723. (1). 24 травня 1962 р. XII (I, № 753), 409
- Степанюк Борислав Павлович*
724. (1). 29 червня 1964 р. XII (I, № 789), 425
- Стоянов Людмила*
725. (1). 3 січня 1957 р. XII (I, № 621), 340
726. (2). 6 лютого 1963 р. XII (I, № 765), 415
- Тажібасєв*
Абдільда Тажибайович
727. (1). 30 жовтня 1941 р. XII (I, № 374), 217
- Таджицька РСР, робітники, колгоспники, інтелігенція*
728. (1). 17 жовтня 1959 р. XII (I, № 683), 374
- Талвір Олексій Пилипович*
729. (1). Вересень 1958 р. XII (I, № 658), 361
730. (2). 2 березня 1959 р. XII (I, № 672), 369

Таран Н. М.

731. (1). 10 вересня 1956 р. XII (I, № 612), 336—337

Тбіліські юні літератори

732. (1). Початок 50-х років XII (I, № 542), 303

*Твардовський
Олександр Трифонович*

733. (1). 1946—1947 рр. XII (I, № 451), 259

Тендюк Леонід Михайлович

734. (1). 1 січня 1964 р. XII (I, № 784), 423

Терещенко П. І.

735. (1). 22 лютого 1948 р. XII (I, № 456), 261—262

*Терлецький
Валентин Михайлович*

736. (1). 30 січня 1963 р. XII (I, № 763), 414

Тигаренко П. Г.

737. (1). 28 березня 1955 р. XII (I, № 584), 322—324

Тихонов Микола Семенович

738. (1). 11 грудня 1946 р. XII (I, 441), 256

Тичина Варвара Мойсеївна

739. (1). 22 січня 1931 р. XII (I, № 186), 102

740. (2). Початок лютого 1931 р. XII (I, № 188), 103

Тичина Владислав Євгенович

741. (1). 1942 р. XII (I, № 391), 228

Тичина Євген Григорович

742. (1). Початок 1946 р. XII (I, № 4), 9—10

743. (2). 15 квітня 1917 р. XII (I, № 5), 10—11

744. (3). Березень 1924 р. XII (I, № 34), 28—29

745. (4). Березень 1924 р. XII (I, № 35), 29

746. (5). 1924 р. XII (I, № 39), 31

747. (6). 12 січня 1925 р. XII (I, № 56), 42

748. (7). Кінець січня 1925 р. XII (I, № 62), 44

749. (8). 1 лютого 1925 р. XII (I, № 65), 45

750. (9). 6 серпня 1925 р. XII (I, № 78), 51

751. (10). Серпень 1927 р. XII (I, № 127), 75

752. (11). Не пізніше 7 грудня 1927 р. XII (I, № 137), 80—81

753. (12). Початок червня 1928 р. XII (I, № 139), 81—82

754. (13). Листопад 1928 р. XII (I, № 145), 84

755. (14). 27 листопада 1928 р. XII (I, № 148), 85

756. (15). 27 серпня 1932 р. XII (I, № 205), 113—118

757. (16). 14 вересня 1933 р. XII (I, № 224), 126

758. (17). 17 червня 1935 р. XII (I, № 248), 144

759. (18). 23 червня 1935 р. XII (I, № 249), 144

760. (19). 30 квітня 1941 р. XII (I, № 370), 216

761. (20). 15 листопада 1943 р. XII (I, № 413), 240—241

762. (21). 30 квітня 1945 р. XII (I, № 428), 248—249

763. (22). 1 серпня 1945 р. XII (I, № 429), 249

764. (23). Лютий 1955 р. XII (I, № 582), 320—321

Тичина Єфросинія Григорівна

765. (1). 1906 р. XII (I, № 1), 7

766. (2). 1910 р. XII (I, № 2), 8

Тичина Леонід Михайлович

767. (1). 17 січня 1945 р. XII (I, № 424), 246—247

Тичина Людмила Леонідівна

768. (1). 3 травня 1962 р. XII (I, № 752), 409

Тичина Оксана Григорівна

769. (1). 4 серпня 1965 р. XII (I, № 818), 438

- Токомбав Аали*
770. (1). 7 грудня 1964 р. XII (I, № 797), 429
- Топчян Едуард Степанович*
771. (1). 16 листопада 1966 р. XII (I, № 843), 451
- Тростянецький Арон Абрамович*
772. (1). 20 листопада 1942 р. XII (I, № 388), 226
- Туниця Марія Іванівна*
773. (1). Грудень 1928 р. XII (I, № 151), 86
- Турсун-заде Мірзо*
774. (1). 12 березня 1967 р. XII (I, № 853), 455
- Узбецька РСР*
- Спілка письменників
775. (1). 19 травня 1965 р. XII (I, № 812), 436
- Трудящі*
776. (1). 10 лютого 1961 р. XII (I, № 722), 396
- Уйгун Атакузієв*
777. (1). 14 травня 1965 р. XII (I, № 811), 435
- Філатов Володимир Петрович*
778. (1). Початок листопада 1947 р. XII (I, № 449), 259
- Філіпенко Аркадій Дмитрович*
779. (1). 3 червня 1956 р. XII (I, № 609), 335—336
780. (2). 9 квітня 1960 р. XII (I, № 704), 386
- Філянська Бегенія Іванівна*
781. (1). 20 травня 1939 р. XII (I, № 328), 186—187
- Фомуляєва М. А.*
782. (1). 27 вересня 1940 р. XII (I, № 366), 213—214
- Хижко Микола Петрович*
783. (1). 20 грудня 1950 р. XI (I, № 487), 274
- Хорава Акакій Олексійович*
784. (1). 29 квітня 1955 р. XII (I, № 587), 325
- Хохлов Костянтин Павлович*
785. (1). 28 грудня 1945 р. XII (I, № 435), 252—253
- «Художественная литература», видавництво*
786. (1). 8 січня 1935 р. XII (I, № 242), 140
- Хузангай*
787. (1). 22 січня 1957 р. XII (I, № 622), 341
788. (2). Травень 1967 р. XII (I, № 857), 458
- Центральний Комітет КППС*
789. (1). 1 березня 1967 р. XII (I, № 851), 454—455
- Центральний Комітет Компартії України*
790. (1). 1 березня 1967 р. XII (I, № 852), 455
- Цимбал Тетяна Іванівна*
791. (1). 2 листопада 1957 р. XII (I, № 635), 346—347
- Цинговатова Катерина Осипівна*
792. (1). 5 травня 1959 р. XII (I, № 675), 370
793. (2). 23 листопада 1959 р. XII (I, № 686), 376—377
- Чернігівська область, жителі*
794. (1). 23 вересня 1944 р. XII (I, № 420), 244
- Чернігівський товариш*
795. (1). Не пізніше 28 січня 1940 р. XII (I, № 355), 202—203

- Чернявський Микола Федорович*
796. (1). 1 березня 1924 р. XII (I, № 29), 24
797. (2). 12 червня 1924 р. XII (I, № 43), 33—34
- Чиковані Симон Іванович*
798. (1). 21 жовтня 1945 р. XII (I, № 431), 250
799. (2). 26 червня 1947 р. XII (I, № 443), 256
- Чуйков Василь Іванович*
800. (1). Не пізніше 1959 р. XII (I, № 691), 379—380
- Шакір Самаг Фатхрахманович*
801. (1). 1966 р. XII (I, № 848), 453—454
- Шаховський Семен Михайлович*
802. (1). 19 лютого 1965 р. XII (I, № 806), 433—434
- Швеці М. і В. С.*
803. (1). 1 січня 1967 р. XII (I, № 850), 454
- Швець Василь Степанович*
804. (1). 1 серпня 1942 р. XII (I, № 386), 224—225
805. (2). 10 листопада 1942 р. XII (I, № 387), 225
806. (3). 1 грудня 1942 р. XII (I, № 389), 226—227
- Шехтер Марк Ананійович*
807. (1). 13 грудня 1951 р. XII (I, № 516), 292
808. (2). 25 січня 1952 р. XII (I, № 518), 293
809. (3). 5 травня 1952 р. XII (I, № 527), 296
- «Шлях Жовтня», редакція газети*
810. (1). Січень 1936 р. XII (I, № 268), 154
- Шолохов Михайло Олександрович*
811. (1). 24 травня 1957 р. XII (I, № 625), 342
812. (2). 23 травня 1965 р. XII (I, № 813), 436
813. (3). 1965 р. XII (I, № 826), 442
- Пушура Ганна Василівна*
і Скакун Марія Маркіанівна
814. (1). Не раніше 27 березня 1957 р. XII (I, № 648), 357
- Юдіна Валентина Василівна*
815. (1). 2 листопада 1965 р. XII (I, № 824), 44
- Юні читачі*
816. (1). 1942 р. XII (I, № 390), 227—228
- Юра Гнат Петрович*
817. (1). 8 січня 1963 р. XII (I, № 762), 413
- Юра-Юрський Олександр Петрович*
818. (1). 4 жовтня 1947 р. XII (I, № 447), 258
819. (2). 12 лютого 1950 р. XII (I, № 482), 272
820. (3). 6 грудня 1950 р. XII (I, № 486), 274
821. (4). 21 лютого 1952 р. XII (I, № 523), 294
822. (5). 8 квітня 1952 р. XII (I, № 525), 295
823. (6). Січень 1954 р. XII (I, № 568), 315
824. (7). 30 квітня 1959 р. XII (I, № 674), 369
825. (8). 28 лютого 1963 р. XII (I, № 766), 415
- Юренко Олександр Степанович*
826. (1). 8 червня 1951 р. XII (I, № 505), 284—286
- Ющенко Олекса Якович*
827. (1). 22 червня 1967 р. XII (I, № 859), 459
- Яновський Юрій Іванович*
828. (1). 30 листопада 1939 р. XII (I, № 332), 188
829. (2). 10 квітня 1949 р. XII (I, № 471), 268
- Яцків Михайло Юрійович*
830. (1). 23 жовтня 1959 р. XII (I, № 684), 375

«Widpokreg», редакція журналу

831. (1). 13 січня 1966 р. XII (I, № 830), 444

ОСОБИ, ПРИЗВИЩА ЯКИХ
ВСТАНОВИТИ НЕ ВДАЛОСЯ

Віра Юхимівна

832. (1). 16 листопада 1953 р. XII (I, № 564), 313

Олександр Іванович

833. (1). 14 квітня 1942 р. XII (I, № 379), 220

Олександр Трохимович

834. (1). 12 липня 1965 р. XII (I, № 815), 437

Сергій Карпович

835. (1). 1950 р. XII (I, № 493), 277

Невстановлені особи

836. (1). 1931 р. XII (I, № 193), 108

837. (2). 1931 р. XII (I, № 195), 109

838. (3). 1934 р. XII (I, № 241), 140

839. (4). 3 лютого 1938 р. XII (I, № 298), 170

840. (5). 30-ті роки XII (I, № 338), 192

841. (6). Кінець 30-х років XII (I, № 340), 192—193

842. (7). Кінець 30-х років XII (I, № 342), 193—194

843. (8). Кінець 30-х років XII (I, № 344), 195

844. (9). Кінець 30-х років XII (I, № 345), 195

845. (10). Кінець 30-х років XII (I, № 346), 195—196

846. (11). Кінець 30-х років XII (I, № 347), 196

847. (12). Кінець 30-х років XII (I, № 348), 196

848. (13). Кінець 30-х років XII (I, № 349), 196—197

849. (14). Не пізніше 1941 р. XII (I, № 371), 216

850. (15). 22 червня 1942 р. XII (I, № 383), 222

851. (16). 1943 р. XII (I, № 414), 241

852. (17). 4 липня 1953 р. XII (I, № 554), 308—309

853. (18). 1957 р. XII (I, № 643), 352—353

854. (19). 1956—1958 рр. XII (I, № 665), 364

855. (20). 7 січня 1959 р. XII (I, № 666), 365

856. (21). 1959 р. XII (I, № 687), 377—378

857. (22). Кінець 30-х років XII (I, № 694), 381

858. (23). Кінець 30-х років XII (I, № 695), 381

859. (24). Кінець вересня 1961 р. XII (I, № 730), 400

860. (25). Початок 60-х років XII (I, № 737), 402—403

861. (26). Липень 1963 р. XII (I, № 773), 419

862. (27). Початок 60-х років XII (I, № 778), 422

КОЛЕКТИВНІ ЛИСТИ

Головенченко Федір Михайлович

1. (1). 27 червня 1948 р. XII (I, № 2), 461—462

Душечкін Олександр Іванович

2. (1). 9 серпня 1954 р. XII (I, № 3), 462

Коцюбинський

Михайло Михайлович

3. (1). 10 грудня 1912 р. XII (I, № 1), 461

Латвійська РСР,

Спілка письменників

4. (1). Не пізніше 11 вересня 1965 р. XII (I, № 7), 466

Татарська АРСР,

Спілка письменників

5. (1). 26 квітня 1961 р. XII (I, № 6), 465

Тріоле Ельза і Арагон Луї

6. (1). 23 квітня 1956 р. XII (I, № 4), 462—463

Червоненко Степан Васильович

7. (1). 17 вересня 1956 р. XII (I, № 5), 464—465

ЗМІСТ

ФОЛЬКЛОРНІ ЗАПИСИ

Українські народні пісні	7	343 *
Обрядові пісні	7	343
А вже весна, а вже красна	7	343
Попід житом, попід гречкою	7	343
Ой у воду, воду	8	343
Зірву цвіток, зов'ю вінок	9	344
Співали дівчата	9	344
Що вже сонце на горі	10	344
Ой летіли галочки та в три рядочки	10	344
Сваночки, сваночки	12	344
Нам, свату, та полегшало	12	344
Ой брат сестроньці кісоньку розплітає	13	345
Ой в гаю, гаю	14	345
Ой ти, зіма-зімушка	15	345
Колечко моє позлощоне	15	345
Три царі	16	345
Колядка дівчинки маленької	19	345
Колядка хлопчика-хохольчика	19	345
Колядка дитяча	19	345
В сему дворі, як у раї	20	345
Чи дома пан-господар?	20	345
Кант Варварі Пречистій	20	345
«Біг баранець...»	21	345
«Там пані Хведорка хусточку мила...»	22	345
«Я маленький хлопчик...»	22	345
«Що у нашого пана-отця...»	22	345
«Я маленький хохолок...»	22	346
«Василева мати Василя вродила...»	23	346
«Ой рано-рано кури запіли...»	23	346
«Зажурилася крутая гора...»	23	346
«У дядька, дядька дядина гладка...»	24	346
«Що у нашого дядька...»	24	346
«Я дівчинка маленька...»	25	346
«Що в дядька, дядька...»	25	346
«Ой ясна-красна у лузі калина...»	25	346
«Що на воді на Іордані...»	25	346
«Пречистая Мати ходила щедрувати»	26	346
«Зароди, боже, жито, пшеницю і всяку пшеницю...»	26	346
«Ластовочка щбетала...»	26	346
Родинно-побутові пісні	27	346
Чи ти чула, дівчинонько	27	346
Ой що у полі да три дороги різно	28	346
Та все під оконце, та все під оконце	28	346

* Перша цифра — сторінка тексту, друга — приміток.

Ой у полі вітер віє	29	347
Та годі ж тобі, сивий кінь	30	347
Як приїхав мій миленький з поля	31	347
Сокіл, мамцю, сокіл, любцю	32	347
На небі місяць, зіроньки сяють	33	347
Ой Дніпре, мій Дніпре	34	347
Казала дівчина, казала	35	347
Тече річка невеличка	36	348
Ой у полі озеречко	36	348
Половина саду цвіте	38	348
Коли б мені, господи	39	348
Ой куди ж ти від'їжджавш	40	348
Надворі темненько, ще й дощик іде	41	348
Дивуються вражі люде збоку	42	348
Ой до того жита та жита	43	349
Як на весілля йде, скрипка каже	44	349
Росла, росла калинонька	44	349
Чом ти не прийшов	45	349
Ой ти, дубе кучерявий	47	349
Ой лю-лю-лю, мале дитя,— спати	48	349
Ой за гаєм зелененьким	49	350
Чорноморець, мати, чорноморець	50	350
Віддавала мати дочку	51	350
Ой давно, давно в мамки я була	52	350
Летіла зозуля та й сіла на сосну	53	350
Закувала зозуленька	54	350
Ой що в Марусини та нерідная мати	54	351
Вари, мати, вечеряти	55	351
Ой у лузі під вербою	56	351
Ой жила я сім год удовою	57	351
Ой горе мені, горе	58	351
Понад мої ворітечка	58	351
Ти, кропиво моя, ти, жаркучая	59	351
Ой у лузі, у лужечку	60	352
У неділю врано, як сонечко встало	62	352
У неділю вранці, як сонечко встало	62	353
Ой походжено, ой та поброджено	63	353
Походжено та й поброджено	65	353
Ой біда, біда	65	353
І вчора не був	66	354
Вийду за ворота	67	354
Б а л а д и	69	354
Ой чиї ж то воли	69	354
На горі береза, на горі кудрява	71	354
Ой ковалю, ковалику Марку	72	354
Ой ковалю, коваль-коваленку	73	354
Розбійничок, славний чоловічок	74	354
Ой у полі жито	75	354
Ой у полі жито копитами збито	76	354
Ой за гаєм зелененьким	77	355
Ой у полі та помирає тіло	78	355
Їхав козак, їхав бурлак	80	355
Соціально-побутові пісні	82	355
Ой ізлетів півень на нові ворота	82	355
Та як сів на коня, гей, доленько моя	82	355
У полі могила	84	355
Смутний вечір, тихий ранок	84	356

Ой із-за гори та із-за кручі	85	356
Гей, злетів пугач	87	356
Ой да прилетіло аж три ластовочки	88	356
Туман ярмом, та туман ярмом	90	356
Тиха вода	92	356
Записи із збірки «Золото и мусор»	93	357

ДОДАТКИ

«Гей, вдарте в струни, кобзарі...»	103	357
«Ой що в Софійському заграли дзвони, затремтіли...»	103	358
Золотий гомін	105	358
«Хто ж це так із тебе насміяться смів?..»	109	358
Пам'яті тридцяти	110	358
Антистрофа	110	360
26.ІІ (11.ІІІ) ІІ	111	360
«Орли-стервятники на труп летять...»	111	360
«Давай ми будем козаки...»	112	361
«Загупало в двері прикладом, заграло, зашкрябало в шибку»	112	362
«Благородні вазони»	113	363
«До кого говорить?..»	114	363
Чистила мати картоплю (<i>Уривок із поеми</i>)	115	364
Примітки	119	
Основні дати життя і творчості П. Г. Тичини	365	
Показчик імен і назв	398	
Показчик творів, уміщених у першому — дванадцятому томах даного видання	419	
Показчик уміщених у виданні листів за адресатами	452	

Тичина П. Г.

Т93 Зібрання творів: У 12 т. : Щоденникові записи. Листи : Т. 11—12 / Редкол.; О. Т. Гончар (голова) та ін.— К. : Наук. думка, 1983.— 1990.

Т. 12, кн. 2. Листи. Фольклорні записи. Літопис життя і творчості / Упоряд. та прим. С. А. Гальченка; Ред. тому М. Г. Жулинський.— 1990.— 480 с.

ISBN 5-12-002526-9 (т. 12, кн. 2)

ISBN 5-12-009275-6 (в опр.): 3 крб. 50 к. 4770 пр.

Друкуються фольклорні записи, а також примітки до них та до листів П. Г. Тичини 1907—1967 рр. до рідних, друзів, діячів літератури і мистецтва, читачів. У кінці тому подається літопис життя і творчості поета.

Т 460300000-027
М221(04)-90 передплатне

ББК 84Ук7+82.3Ук—6

Академия наук Украинской ССР
Институт литературы им. Т. Г. Шевченко

ТЫЧИНА
ПАВЛО ГРИГОРЬЕВИЧ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В ДВЕНАДЦАТИ ТОМАХ

Дневниковые записи. Письма

Томы 11—12

Том двенадцатый

Книга вторая

Письма. Фольклорные записи

Составитель и автор примечаний
ГАЛЬЧЕНКО СЕРГЕЙ АНАСТАСЬЕВИЧ

Редактор тома
Н. Г. ЖУЛИНСКИЙ

Киев, издательство «Наукова думка»

На украинском языке

Художник *А. Ф. Пономаренко*
Художній редактор *В. П. Кузь*
Технічний редактор *І. М. Лукашенко*
Коректори *Л. М. Регета, Л. В. Малюга,*
Л. П. Рябцева

ИБ № 8033

Здано до набору 19.05.89. Підп. до друку 09.01.90. Формат 84×108/32.
Папір друк. № 1. Звич. нова гарн. Вис. друк. Фіз.-друк. арк. 15,0.
Ум. друк. арк. 25,2. Ум. фарбо-відб. 25,2. Обл.-вид. арк. 31,8.
Тираж 4770 прим. Зам. 9—146. Ціна 3 крб. 50 к.

Видавництво «Наукова думка». 252601 Київ 4, вул. Репіна, 3.

Київська книжкова фабрика «Жовтень».
252053 Київ 53, вул. Артема, 25.

